

MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SĒRĪÉS

Published under the authority
of the
Government of Madras

General Editor :
T. CHANDRASEKHARĀN, M.A., L.T.,
*Curator, Govt. Oriental Manuscripts
Library, Madras*

No. XV

MUNSHI RAM MANOHAR LAL
SANSKRIT & P. O. BOOKSELLERS
NAI SARAI DELHI

तन्त्रसारसङ्ग्रहः
(नारायणप्रणीतः)
सव्याख्यः

॥ तन्त्रसारसङ्ग्रहः ॥

TANTRA SĀRA SAṄGRAHA

(WITH COMMENTARY)

A treatise teaching formulae and rites for the
attainment of health and happiness and
even of super-human power

OF

Nārāyaṇa (Tāntric) of Śivapuram

EDITED

CRITICALLY WITH INTRODUCTION

IN ENGLISH & SANSKRIT

BY

VAIDYARATNA

Pandit M. DURAISWAMI AIYANGAR, A.K.A.C.,

Āyurvedabhūṣana, Āyurvedācārya

Ayurvedic Medical Practitioner (Regtd.).

GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY,
MADRAS.

1950

Price Rs. 15—4—0

Printed at
RATHNAM PRESS,
11, Badrian St., Madras-1.

विषयानुक्रमणिका

CONTENTS

Introduction	पुटाङ्काः iii
Preface	1—9
भूमिका	11—84

पूर्वार्धम्

प्रथमः	पटलः — ग्रन्थविषयस्यावतरणिका निर्वचनं च	....	१
द्वितीयः	” — नागोत्पत्तिवर्णनादिकम्	....	१३
तृतीयः	” — विविधविषाणि - तत्प्रतीकाराश्च	....	२६
चतुर्थः	” — रुद्रपटलः - विषमरुद्रमन्त्रादयश्च	....	४७
पञ्चमः	” — विविधाः सर्पाः - तद्विषपरिहारादयश्च	....	६१
षष्ठः	” — दर्वीकराद्यहिविषाणि - तत्परिहारादयश्च	....	७५
सप्तमः	” — गोनसादिमण्डलिनः - तद्विषशमनं च	....	८९
अष्टमः	” — राजिलादिनागाः - तद्विषपरिहारादयश्च	....	१०५
नवमः	” — मूषिकभेदाः - तद्विषपरिहारादयश्च	....	१२०
दशमः	” — लतादिकीटविषाणि - तच्चिकित्सा च	....	१३६
एकादशः	” — बालग्रहदोषाः तदुपशमोपायाश्च	....	१४८
द्वादशः	” — उन्मादादिनिदानानि	....	१६४
त्रयोदशः	” — ग्रहध्वंसोपायाः	....	१७४
चतुर्दशः	” — उन्मादध्वंसोपायाः	....	१९१
पञ्चदशः	” — आमयानां ध्वंसोपायाः	....	२०२
षोडशः	” — औषधपटलः (विविधव्याधीनाम्)	....	२२०

उत्तरार्धम्

सप्तदशः	” — सुद्रुपटलः	....	२३५
अष्टादशः	” — सुद्रुध्वंसोपायाः	....	२५५
एकोनविंशः	” — विनोद(नर्म)प्रयोगाः	....	२७४
विंशः	” — चिप्युपटलः	....	२८६

एकविंशः पटलः — श्रीदेवीपटलः	....	२९८
द्वाविंशः " — दुर्गापटलः	....	३०६
त्रयोविंशः " — शिवपटलः	....	३२५
चतुर्विंशः " — स्कन्दादिपटलः	....	३३६
पञ्चविंशः " — मार्ताण्डभैरवादिपटलः	....	३५०
षड्विंशः " — मृत्युञ्जयादिपटलः	....	३७०
सप्तविंशः " — शक्त्यादिपटलः	....	३८५
अष्टाविंशः " — वक्ष्यादिक्रियाः	....	४२१
एकोनविंशः " — स्त्रीपटलः	....	४२३
त्रिंशः " — गवादिपटलः - पश्यामयादयश्च	....	४३७
एकत्रिंशः " — युद्धादिपटलः	....	४५३
द्वात्रिंशः " — हरिहरपूजादिपटलः	....	४७२
विषयाणां वर्णानुक्रमणिका—	....	४८९
शोधनसूची Errata	....	1—3

· INTRODUCTION

The Government of Madras took up for consideration the question of publication of the various manuscripts in different languages on subjects like Philosophy, Medicine, Science, etc., early in May 1948. Important manuscript libraries in the Madras Presidency were requested to send a list of unpublished manuscripts with them for favour of being considered by the Government for publication. The Honorary Secretary of the Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvathi Mahal Library, Tanjore, alone complied with this request. This list as well as a similar list of unpublished manuscripts in the Government Oriental Manuscripts Library, were carefully examined and a tentative selection of manuscripts suitable for publication was made. The Government in their Memorandum No. 34913/48-10, Education, dated 4-4-1949, constituted an Expert Committee with the Curator of the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, as the Secretary, for the final selection of manuscripts suitable for printing and for estimating the cost of publication.

The following are members of the Committee:—

1. Sri T. M. Narayanaswami Pillai, M.A., B.L.,
2. „ R. P. Sethu Pillai, B.A., B.L.,
3. „ C. M. Ramachandra Chettiar, B.A., B.L.,
4. „ R. Krishnamoorthy, (Kalki)
5. Dr. N. Venkataramanayya, M.A., Ph.D.,
6. Sri M. Ramanuja Rao Naidu, -M.A., L.T.,
7. „ V. Prabhakara Sastri.
8. „ N. Venkata Rao, M. A.,
9. „ H. Sesha Ayyangar.
10. „ Masthi Venkatesa Ayyangar, M.A.,

11. Sri M. Mariappa Bhat, M.A., L.T.,
12. Dr. C. Achyuta Menon, B.A., Ph.D.,
13. „ C. Kunhan Raja, M.A., D. Phil.,
14. „ A. Sankaran, M.A., Ph.D., L.T.,
15. Sri P. S. Rama Sastri,
16. „ S. K. Ramanatha Sastri,
17. Dr. M. Abdul Haq, M.A., D.Phil. (Oxon),
18. Afzul-ul-Ulama Hakim Khader Ahamed,
19. Sri P. D. Joshi.
20. „ S. Gopalan, B.A., B.L.,
21. „ T. Chandrasekharan, M.A., L.T.,

The members of the Committee formed into Sub-Committees for the various languages, Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahrathi and Islamic Languages. They met during the month of May, 1949, at Madras and Tanjore to examine the manuscripts and make a selection. The recommendations of the Committee were accepted by the Government in G. O. No. Mis. 2745 Education, dated 31-8-1949 and they decided to call these publications as the "MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SERIES," and appointed the Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras, as the General Editor of the publications.

The following manuscripts have been taken up for publication during the current year :

"A" FROM THE GOVERNMENT ORIENTAL
MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

TAMIL

1. Kappal Śāttiram.
2. Anubhava Vaidya Murai
3. Attānakōlāhalam
4. Upadēśa Kāṇḍam
5. Cōlan Purva Paṭṭayam

6. Koṅga Dēśa Rājākkaḷ
7. Śivajñāna Dīpam
8. Sadāśiva Rūpam, with commentary.

TELUGU

1. Saṅgītaratnākaramu
2. Auśadha Yōgamulu
3. Vaidya Nighaṇṭu
4. Dhanurvidyā Vilāsamu
5. Yōga Darśana Viśayamu
6. Khaḍga Lakṣaṇa Śirōmaṇi

SANSKRIT

1. Viśanārāyaṇīyam
2. Bhārgava Nādikā
3. Hariharacaturaṅgam
4. Brahmasūtravṛtti—Mitākṣarā
5. Nyāyasiddhānta Tattvāmṛtam

MALAYALAM

1. Garbha Cikitsā
2. a. Vāstulakṣaṇam —
- b. Śilpāśāstram
- c. Śilpaviśayam.
3. Mahāsāram
4. Kapakkusāram
5. Kriyākramam

KANNADA

1. Lōkōpakāra
2. Raṭṭamata
3. Aśvaśāstram
4. Aśvaśartram
5. a. Auśadhagaḷu
- b. Vaidyaviśaya
6. Saṅgītaratnākara
7. Supaśāstra.

ISLAMIC LANGUAGES

1. Jamil-Al-Ashya
  2. Tibb-E-Farīdī
  3. Tahqīq-Al-Buhran
  4. Safinat-Al-Najat
-

"B" FROM THE TANJORE MAHARAJA SERFOJI'S
SARASVATHI MAHAL LIBRARY, TANJORE

TAMIL

- 1 Sarabhēndravaidya Murai (Diabetes)
2. Do (Eyes)
3. Agastīyar 200
- 4 Konkanarśarakku Vaippu
- 5 Tiruccirrambalakkōvaiyāi with Padavurai
- 6 Kālacakāram
- 7 Tālasamudram
8. Bharatanāṭyam
9. a Paṇḍikēlī Vilāsa Nāṭakam
- b Pururava Cakravartī Nāṭakam
- c Madana Sundara Vilāsa Nāṭakam
- d Percy Macqueen's Collection in the Madras
University Library on Folklore
10. Rāmāyaṇa Ammānai
- 11 Tamil Pataikal including Paṭṭinattār Venbā
and Vannankal

TELUGU

- 1 Kāmandakanīṭisāramu
2. Taladaśapranapradīpika
- 3 a Raghunātha Nāvakaḥyudayamu
- b. Rājagopala Vilāsamu
4. Rāmāyanamu by Kaṭṭa Varadarāju

MAHRATHI

1. Nāṭyaśāstrasaṅgraha
2. a. Book of Knowledge
b. Folk Songs.
c. Dārā Darun Vēṇi Paddhati
d. Aśvāsa Catula Dumaṇi
3. a. Pratāpasimhendra Vijaya Prabandha
b. Śarabhēndra Tīrthāvaḷi
c. Lāvaṇi
4. Dēvēndra Kuṛavaṇḷi
5. Bhakta Vilāsa
6. Ślōka Baddha Rāmāyaṇa

SANSKRIT

1. Aśvaśāstra with Tricolour Illustrations
2. Rajamṛgāṅka
3. Cīkitsāmṛtasāgara
4. Āyurvedamahodadhī
5. Gīta Govinda Abhinaya
6. a. Colacampū
b. Sāhendra Vilāsa
7. Dharmākūṭam - Sundara Kaṇḍa
8. Jātakasāra
9. Viṣṇutattvanirṇaya Vyākhyā
10. Saṅgīta Darpaṇa
11. Bījapallava

It is hoped that the publication of most of the important manuscripts will be completed within the next four years.

Some of the manuscripts taken up for publication are represented by single copies in the Library and consequently the mistakes that are found in them could not be corrected by comparing them with other copies. The editors have, however, tried their best to suggest correct readings. The wrong readings are given in round brackets and correct readings have been suggest-

ed in square brackets. When different readings are found, they have been given in the foot-notes except in the case of a few books, in which the correct readings have been given in the foot-note or incorporated in the text itself.

The Government of Madras have to be thanked for financing the entire scheme of publication although there is a drive for economy in all the departments. My thanks are due to the members of the Expert Committee who spared no pains in selecting the manuscripts for publication. I have also to thank the various editors, who are experts in their own field, for readily consenting to edit the manuscripts and see them through the press. The various presses that have co-operated in printing the manuscripts in the best manner possible also deserve my thanks for the patience exhibited by them in carrying out the corrections made in the proofs.

The text of Viṣṇanārāyaṇīya or Tantra-cārasaṅgraha of Nārayaṇa is based upon the following manuscripts

1. A paper manuscript in the Government Oriental Manuscripts Library bearing R No 4167 which is $10\frac{1}{2} \times 9\frac{1}{2}$ inches in size consisting of 276 pages having 20 lines on a page. It is in Grantha character. The condition of the manuscript is good. This is a transcribed copy of a manuscript of Sankara-Nambudri, Avanaparamba.

2. A paper manuscript in the Government Oriental Manuscripts Library $10 \frac{5}{8} \times 9\frac{1}{2}$ inches in size, containing 118 folios of 20 lines to a page. The manuscript is in a good condition but wants a small portion in the beginning. This is in Devanagari script. This was copied from a manuscript of Naduvil Matham, Trichur, Cochin State, and is described under R.No. 3837.

3. A paper manuscript $10\frac{1}{2}$ X $9\frac{1}{2}$ inches in size, consisting of 130 folios having 20 lines in a page. The number of the manuscript is R. 5200. It is in good condition and is in Grantha character. This is a transcribed copy of a manuscript of Nilakanthan Nambudiripad, Kannur Mana, Ottapalam, Malabar District.

4. A paper manuscript obtained on loan from Dr. Madhava Menon. This contains a commentary also along with the text. It is in 6 volumes. The commentray is based upon this manuscript.

In this connection I express my thanks to those who lent their manuscripts for taking copies

Reference is to be made to the good work done by Sri. R. Kalyanasundaram, Siromani, M. S. Vaidyanathan, Siromani and T. H. Visvanthan, Siromani the pandits of this library in going through the proofs and collating the press copy with other manuscripts.

Govt. Oriental
Manuscripts Library,
Madras.

T. CHANDRASEKHARAN,
General Editor,
Madras Govt. Oriental Series.

PREFACE

This is a Tāntrika work. The subjects dealt with in this work are swiftly fading away in most parts of the country. But in the region of Kerala, Mantra Śāstra and Agada Tantra (Toxicology) are still in vogue where many people are interested in learning and practising the traditional lines of these arts. Tāntric remedial principles and medicine are not contrary to each other but according to Ārṣic view points they are concomitant. ¹ A Tantra comprises five subjects—the creation, the destruction, the worship of the Gods, the attainment of all objects and magical rites. The author of this work describes all these subjects except the first. This work on such varied Tāntrika topics was written some years ago (15th or 16th Century A. D.) with a view to revive these fainting ancient arts by one scholar Nārāyaṇa who is considered to be one of the top-ranking men well versed in these subjects in Kerala.

Tantra Sāra Saṅgraha is the title of this work which we recognise as an authentic one. But according to a vague popular version its name is said to be *Viṣa Nārāyaṇīyam*. This title is absolutely unsound and unauthorised. There is a very popular and

I A Tantra is thus defined :—सृष्टिश्च प्रलयश्चैव दैवतानां तथार्चनम् ।
साधनं चैव सर्वेषां पुरश्चरणमेव च ॥ पटुर्मसाधनं चैव ध्यानयोग-
श्चतुर्विधः । सप्तभिर्लक्षणैर्युक्तमागमं तान्त्रिकं विदुः ॥ According
to this version Tantra Śāstra consists of seven different
subjects. [योग Makes one item, but yoga itself is divided
into four: विविक्तसेवित्वम्, लघ्वाशित्वम्, यतवाक्कायमानसत्वम्
and विरागित्वम् ।]

There is a great number of these works and a brief account of them can be seen in my Sanskrit Introduction (Foot Note). The Tāntric works are mostly in the form of dialogue between Śiva and Durgā.

widely read classical work in Kerala called *Nārāyaṇīyam*, a masterpiece of Sri *Nārāyaṇa Bhaṭṭatripād*, a well-known great devotee of Guruvāyūr Lord Kṛṣṇa. This work containing over one thousand delightful verses, puts the whole main and episodical holy stories of Śrī Bhāgavata in a nut-shell. This work on Śrī Bhāgavata exercises a devotional vigour and sway over the hearts of the people of Kerala. We find in almost all Mss. of this Tāntric work which we had to handle, the name 'Nārāyaṇīya' which is wrongly written in the beginning, at the end of each Paṭala and also in the colophon. The people who took Visacikitsā as their profession and who were specially interested in studying this book were reading only upto such chapters (i.e. from 1 to 10) which deal with Toxicology exclusively and did not take interest to see the other greater part of the book containing various other subjects. The professional people who did not thoroughly and properly study the whole work thought it necessary to call this work in a different way to avoid the confusion and misapprehension that arose on account of these two books, one on Bhāgavata and another on Tāntric subject which were called by a common name *Nārāyaṇīyam*. So the people having superficial idea about this work added the word *Viśa* before the name *Nārāyaṇīyam* and began to call it *Visanārāyaṇīyam*. This is a misconstrued and misapplied name. First of all the author does not give any hint in the book as *Viśa Nārāyaṇīyam*. Secondly the chapters from I to X only deal with the subject toxicology (*Viśa Vaidya*). These ten Paṭalas form less than one third part of the whole work. We see topics on various other subjects (entirely other than poisons) in the rest of the twenty-two chapters which form (bulk of the book) more than two-thirds of the whole work. Even recently we happened to see a Ms. of this work in Malayālam

script which contains only up to 10th Paṭala. That shows that Viṣaṁkīṭṣakas of Kerala do not care to read or write beyond the portion (10th chapter) they wanted, of this book. The author has set apart only a minor portion to deal with Agada Tantra (poisons). Thirdly the subject Agada Tantra is found to be incomplete even in the portion (in 10 chapters) set apart for it as we find no description of herbal and mineral poisons (Sthāvara viṣa) anywhere in the book. So no one, with critical eyes, will agree to call this as a book on Agada Tantra (Toxicology) exclusively. Not a single manuscript which we observed with our open eyes, except No. R. 3837, bears the name 'Viṣanārāyaṇīya'. We are surprised to note that some one (with what motive we do not know) has prefixed two letters वि and व to the name Nārāyaṇīyam and Vaidyam in the opening page and also clearly post-fixed the word विषवैद्य at the end of the work also just above the line of colophon after इति नारायणीय in the Library Ms. No. R. 3837 and this addition of words in two places seems to me entirely spurious.

I happened to note another strange name also viz. *Mantra Sāra Saṅgraha* in the Ms. No. R. 4167 of the Oriental Mss. Library. That is the heading given in the opening page of that manuscript in Nagari script.

Now we shall consider the question of real and proper title of this work. We have pointed out already that its title is *Tantra Sāra Saṅgraha*. The author himself states in his introductory verses that (1) he has collected all the important materials (Sāra Saṅgraha) from several Tāntric works such as Śikhā-yoga, Uttara-Gārgya, Mahā-Kāla etc. etc. and compiled this work.¹ (2) The author proposes another name also giving due importance to the subjects that he deals with in the whole work. There

1 Cf. 2nd verse and its commentary at P. 2 of this book.

are six different Tantrika subjects described in different chapters of this book. The first ten Paṭalas are devoted for the subject Viṣa. In the next four Paṭalas the author has given an account of the subject *Graha Piḍās* and their treatments. The mental disease *Unmāda* is also included in this portion. Then two Paṭalas 15th and 16th describe various painful bodily ailments and Tāntrika treatment for them and this subject is specified there as *Āmaya-dhvaṁsa*. The next curious subject is a mischievous spiritual (magic like) deed of certain persons, say evil minded, which is called *Kṛtyā* in Sanskrit; such evil deeds come under the term *Kṣudra*; these *Kṣudras* and their remedies can be read in the 17th and the 18th Paṭalas under the title of *Kṣudra-dhvaṁsa*. The next Paṭala explains to satisfy some people having interest in materialism and inquisitiveness in conjuring art etc. This subject is called *Narma* or *Vinoda*. The whole part after the 19th Paṭala (13 chapters) is entirely devoted for *Kārmika Karmas*. In this portion the author comprehensively compressed the Mantras and the devotional aspirations of all the Deities with their ultimate effects, in 13 chapters. (When this subject occupies a bulk of the work, which is really larger than the *Viṣa* portion, one can reasonably be inclined to name this book as *Kārmika tantra*). So according to the author's views, this book can also be called as *Sat-Kārmika tantra* ¹ (3) To deal with all the anguished state of affairs of human body and mind originated either by material or spiritual causes, the author believes firmly that Mantras and worships of several Gods are highly useful and effective. The whole work is therefore said to be a store house of all Mantras. Therefore, the author expresses his idea in one of his concluding passages that it can be named as *Nārāyaṇīya Sarva Mantrārtha Kośa*. If one gives due

1. Please note the 8rd verse p. 2 of this book.

consideration to the author's own statements at the beginning and the end of this work, he will surely come to the conclusion that the book has got three different rational titles, *i.e.* Tantra Sāra Saṅgraha, Ṣaṭkārmika Tantra and Sarva Mantrārtha Kośa.¹ Among these three names the first is most comprehensive, compendious and compatible and it is the name that the author mentions first in the beginning of his work and so we have chosen the name Tantra Sāra Saṅgraha.

It is a known fact that many of our Mahākavis were interested in Mantra Śāstra and its allied subjects. The description of Tāntric rites cited in Bāṇa's Harṣa Carita (III. chapter) as performed by Bhairavācārya, a great devotee of Śiva and Mahā Kālī in the burning-ghat (श्मशानवाटी) with the help of King Puṣpabhūpati, to attain the goal of Vidyādharaśvarūpa (the state of a kind of demigod) prompts me to say that such great poets of well-known classical works were also well-versed in Tāntric literature and interested to introduce some of the essential fragments of such Tāntric art known to them. Another Mahā Kavi, Bhavabhūti also skilfully narrates in his play Mālatī Mādhava (V. act) the horrible site of a cremation ground where Mālatī was brought by two Kāpālikās with the object of satisfying their Goddess Cāmūṇḍī (or Caṇḍikā by sacrificing Mālatī) whom they worshipped according to Tāntric rituals. The Daṇḍaka the long metric passages which describe the feature of Cāmūṇḍī are a typical delineation of some such enchanting verses and Mantras that we read in this Tāntric work. That

---

1 Please see the passage सर्वमन्त्रार्थकोशे नाम्ना नारायणीये at the end of the work.

inspiring and interesting passage Dandakas of Bhavabhūti are cited here in the foot-note.¹

It is quite natural for people who are over-enthusiastic in modern science and modern fashion, whims and fancies, to disregard the teachings of Mantra Śāstra and its allied faculties. The followers of ancient culture may or may not take care of their views. Not only those who are well conversant with Mantra Śāstra or sorcery but also many Āyurvedic exponents recommend Mani, Mantra and Auśadha as effective agents to prevent and check many evils and ailments that affect our physical health and mental equilibrium and strength. Many moderate people whose faith and belief in ancient culture custom and usage are not still affected by modern civilisation, are practising Mantrajapas, and wearing some flaw-less gems or jewels and gold pendants in which medicinal herbs or Osadhi would be inserted. The secrecy of such natural phenomenal curative effects of Mani, Mantra and Ausadhas still stand undiscovered by scientists. While I was preparing this introduction, I happened to read the following London message in one of our local dailies with surprise. We see facts in many

1 देवि चामुण्डे भगवति नमस्ते * * * दण्डकम्—

प्रचलि करिकृतिपर्यंतचञ्चलखाघातभिन्नेन्दुनियन्दमानामृत-

श्च्योतजीवकपार।वलीमुक्तचण्डाट्टहासत्रसद्भूमिभूतप्रवृत्तुति,

धसदसितभुजङ्गमोगाङ्गदमन्थिनिष्पीडनोत्फुल्लफुल्लक्षणापीठनि

र्धद्विपज्योतिरुज्जृम्भणोद्गामरव्यस्तविस्तारिदोष्यण्डपर्यासितश्माधरम् ॥ V-22॥

अदलदलरिषिङ्गनेत्रच्छटाभारभीमोत्तमाङ्गमिप्रस्तुतालातचक्र -

निर्यास्युतदिग्भागमुत्तुङ्गखट्वाङ्गशृङ्गध्वनोद्धूतिविक्षिप्तारामणम्,

प्रमुदितकटपूतनोच्चारवेतालतालस्फुटत्कर्णसग्रान्तगौरीधनाशेषह -

प्यमनस्यम्बकानदि वक्ताष्टव देवि भूयादरिष्टयै च हृष्टयै च न ॥ V-23॥

Ayurvedic works and the regular practice among Hindus that *Karṇavedhana* (making hole in the lobes of the ears) is an important rite of consecration. Boring in the ear lobes is not superstitious and wearing the ear-rings cannot entirely be considered to be meaningless. The report which I read as above stated says:—"Does the wearing of ear-rings improve a person's eye sight? Dr. Reginald Dixon, Organist at Lancaster Cathedral, believes it does. He said so at the Congress of the Incorporated Association of Organists, at present meeting in Leeds Yorkshire. He claimed that he was able to discard his spectacles more than thirty years ago when he took to wearing ear-rings. He contends that every time the ear-rings move, they set up a very feeble electric current, which strengthens the eyes. Dr. Dixon's claim is causing a flare up in the age-long battle between science and superstition. A well-known eye-specialist here said that the belief that piercing of the ear-lobes improved the eyes was a very old one, and still flourished, particularly among gipsies. But he said that there was no reason known to science, why the sight should benefit from wearing ear-rings." He commented: "Some superstitions have a scientific basis in that there is a nerve connection between the part to which the treatment is applied and the part involved"—Globe.

This typical example of the modern observation of a western scientist is just sufficient to believe that our Tāntric doctrine has got its own merits and usefulness in an inexplicable manner. So there will be an opportunity for conducting fresh reseaches in the field if this kind of Tāntric work is published, well circulated and carefully studied. कालो ह्ययं निरवधिर्विपुला च पृथ्वी ।

when I was asked to edit this book for the Govt. Oriental Mss. Library, I was furnished with two

paper manuscripts, of which one is the property of that Library and another is of Āyurvedācārya N. Mādhava Menon. We have given the sign "A" to the former and "B" to the latter which can be found in the foot-note below the commentary.

There exists similar Tāntrika work called Kāśyapa Samhitā or Garuda Pañcākṣarī Kalpa published by Śrī Yatirāja Sampat Kumarasvamin of Melkote in 1933. In this work which follows Śrī Vaiṣṇava customs and Pāñcarātra doctrine, the sage Kāśyapa expounds to his disciple Gautama the various kinds of venomous reptiles, the effects of their poisons in the human system and their remedies. There are about half a dozen chapters in this work and we can see there not only the subject matter of those chapters but also almost all the verses, passages and mantras of those chapters in about half a dozen Pāṭalas of Tantra Sāra Sangraha in the same order identically. I find a great similarity between these two books—printed Kāśyapa Samhitā and the palm leaf Ms. No. R. 3149 of the Oriental Mss. Library, Madras. Kāśyapa Samhitā is an ancient work. There must be a common source for both these authors (Kāśyapa and Nārāyaṇa) to gather necessary materials to compile these two works—Kāśyapa Samhitā and Tantra Sāra Sangraha. Nārāyaṇa mentions this Tāntric work nowhere in his work Tantra Sāra Sangraha. He refers nothing-else except a few unknown works—Sikhāyogādi Tantra etc. Śrī Sampatkumara Svāmiji, the publisher of Kāśyapa Samhitā mentions this work as "Nārāyaṇīyam" but not "Viṣa Nārāyaṇīyam" in the preface of the work Kāśyapa Samhitā published by him.

Kerala is known to be a place not only for Sanskrit and Āyurvedic learning, but also for learning of Toxicology, Mantra Śāstra and allied subjects. This Tāntric work is also coming from that part of the

country This work Tantra Sāra Saṅgraha which was found in some places in Malabar and in the Manuscript Libraries is now fortunately brought to the light of the day in fine print, possessing several up-to-date improvements I have tried my level best also to collect all the names of the important subjects, Mantras and technicalities from the book and prepared an exhaustive Index and appended the same to the book for easy reference of the readers who may take interest in this work

In this Introduction or Preface I am not giving the necessary details and quotations as regards the facts related to the author's life, the detailed feature of this work and many other allied subjects pointed out by me in this Preface and I request the readers to go through the Sanskrit Introduction (भूमिका) which follows this for additional information My sincere thanks are due to Srīman T Chandrasekharan, M A , L T , Curator of the Govt Oriental Mss Library, Madras for the opportunity given to me to study this forgotten subject closely and to edit this work and I am glad to note at the end that myself and the learned Curator were able to see the success of our earnest attempt in completing the publication of this Tāntric work

"Arya Grham" }
Vepery, Madras-7 }
31-8-50

M DURAISWAMI AIYANGAR.

॥ भूमिका ॥

नूनमियम् 'अनग्रा वृष्टिः', 'अनालक्षितबीजावापा च सस्योत्पत्तिः' यदियं मन्त्रबहुलस्य तन्त्रसारसङ्ग्रहस्य मदधिकृता संस्करणकर्मनिर्वहणप्रवृत्तिर्नाम । विदितवेदितव्योऽपि संसृतिसरणिसेचरणशीलः को वा मनुष्यधर्मा, स्वात्मनो जीवयात्माकाले, गच्छता गणरात्रेण, विचिन्तितमविचिन्तितोपनतं च कर्म किं किं भविष्यत्यात्मना निर्वर्तनीयमिति वक्तुं वेदितुं वा प्रभवति ? अद्धा, नैवाहमवैमि, ग्रन्थस्यास्य संस्कारसंपादनधुरा महतीयं मयि कुतो न्यपतदिति । एतद्विषयकस्य व्यतिकरस्य किञ्चिदिव व्यञ्जनेन विमर्शच्छेदि विदधामि वृत्तमिदम् ॥

परुदेकदा, राजकीयहस्तलिखितपुस्तकालयाध्यक्षः श्रीमान् चन्द्रशेखरार्यः प्रतीक्षामनाकलयैव, ग्रन्थमेनं मे सेपेय्य, मुद्रणकर्मण्यस्य संस्करणपूर्वहत्वम् अभ्युपगन्तव्यमिति मामन्वयुङ्क्त । नाहं जाने, कथमेव महामागः संस्करणव्यवसितावस्यां मामधिकारिणमनुरूपमध्यवासिष्टेति । अपरिचितचरस्यास्य ग्रन्थस्य विषयस्वरूपपरामर्शस्यापि अलब्धावकाशोऽहं कथंचिन्मुहूर्तादेव निर्णीतेतिकर्तव्यतोद्यमः, तदीयमनुयोगमशून्यं कर्तुं निरचैपम् । अतोऽहमावेदयामि, सर्वथा चावितर्कितसंभवे भावुकमिदं मत्करमुपनतं तन्त्रसारसङ्ग्रहस्यास्य संस्करणकर्म ॥

अद्य विषयतत्त्वेषु कालवशात् विपरिवर्तमानेषु, सर्वतोमुखीं विम्लानतां यत् क्रमेषाधिगच्छति शास्त्रं तस्मिन् मन्त्रवादे निर्भरविलम्बमावहन् नारायणनामा तान्त्रिकः, तच्छालप्रतिपादितेषु विषयेषु तथैव निरवधिकविश्वासवतां जनानामैहिकामुष्मिकानिःश्रेयांसि तत्साधनानि चोपपिपादयिषुर्नाविधान् मान्त्रिकांस्तान्त्रिकांश्च ग्रन्थान् संपृष्ट तन्त्रमिदं प्राणैषीत् ; यत्त च मन्त्रप्रयोगान् साङ्गान् यन्त्रतन्त्रादीनामुपपादनेन सह पुरश्चरणादीनां¹ च प्रतिपादनपूर्वकं तान्त्रिकोऽयं विस्तरतः प्रणिगदति । अद्य

1 पुरश्चरणम्—वैदिककर्मणां स्मार्तानां व्रतनियमादीनां च निर्वर्तनात् पूर्वं कर्तव्यं किमपि वैधं कर्म ; तच्च पुरश्चरणं पञ्चविधम् — मन्त्रजपः, होमः, तर्पणम् ; स्नानम् ; विप्रसन्तर्पणं चेति ।

किंलामकमिदं तन्त्रम् ? नानाविधमन्त्रतन्त्रप्रवीणेन नारायणनाम्ना विदुषा प्रणीतत्वात् नारायणीयम् इति, विशिष्य विषयास्त्रयमधिकृत्य विरचितत्वात् त्रिपनारायणीयम् इति च ग्रन्थोऽयं सामान्यतो व्यपदिश्यते । त्रिपनारायणीयमिति अभिधानमिदं विमर्शकानां किं स्यादभिमतं न वेति पश्चात् क्रमेण विस्तरतो विचार्यते । इह तु मुद्रितम् “तन्त्रसारसङ्ग्रहः” इति ग्रन्थस्यास्य नाम सगतं वेति सप्रति समालोचयाम ॥

महद्ब्रह्मो मन्त्रशास्त्रेभ्यः, त्रिभिधेभ्यो वैद्यतन्त्रेभ्यः, नैकविधकलामतिपादकेभ्यः शास्त्रान्तरेभ्यश्च साधु मधुकरन्यायेन सारतमानशानं सपाद्य सख्यावानेप प्राणैषीत् प्रबन्धमिमम् । अतो हि नाम नाम्ना तन्त्रमारसङ्ग्रह इत्यन्वयेन साम्प्रतमस्माभिरसावाहृत्यते ग्रन्थः । एष ग्रन्थकर्त्ता नारायण प्रपञ्चस्यास्य मन्त्रप्रनाथ कीदृशं समुद्यमं स्वयमन्व-
रुन्धदिति, कथं वा वीततन्द्र तन्त्रान्तराणि सुगृह्णीं समालोच्य विषयसङ्ग्रहं व्यनानीरिति च ग्रन्थस्यावसाने सरलगम्भीरया गिरा, स्वयमेव पद्येनैकेन विशदयति वीतसंशयं वस्तुतत्त्वम् । तद्यथा—

“नानाजातित्रियादृशान् जगति बहुविधान् मन्त्रवादाननेकान्

आलोभ्यालोच्य कर्माण्यभिमतमखिलं सारमादाय तेभ्यः ।

तेन लोकैः सहलद्वितयपरिमितैस्तन्त्रमेतत् प्रणीतं

निष्पैशुन्येन तन्त्रेष्वनित्यमनिमिपाक्षेण नारायणेन ॥”

“नानाजातित्रियादृशान् बहुविधान् मन्त्रवादान्” इति, “अभिमतमखिलं सारमादाय तेभ्यः” इति, “तन्त्रमेतत् प्रणीतम्” इति च प्रयुक्तानां वचनानां योजनेन “तन्त्रसारसङ्ग्रहः” इति नाम ग्रन्थकर्तुरभिमतं भवनीति सम्यगवगम्यते । शिखायोगादि-
तन्त्रेभ्यो ग्रन्थकर्तुरेव त्रितितेभ्यो बहुधा सारं संगृह्य ‘प्रणीतोऽयं सारसङ्ग्रहः’ इति ग्रन्थारम्भे ग्रन्थकर्त्रेण निर्दिष्टं च वचनं तन्त्रमारसङ्ग्रहाख्यं नामाभिधेयं ग्रन्थकर्तुरिति निरूपयति ।
“शिखायोगादितन्त्रेभ्यः¹ त्रियते सारसङ्ग्रहः” इति खलु ग्रन्थ एवैष स्वकीयं नाम

1 आगततन्त्रत्रिगुणैः प्राचीनतन्त्रग्रन्थानां नामान्येष्वमुपलभ्यन्ते—स्वतन्त्र-
तन्त्रम्, पेंत्कारीतन्त्रम्, उत्तरतन्त्रम्, नीलतन्त्रम्, वीरतन्त्रम्,
सुमारीतन्त्रम्, उज्ज्वलतन्त्रम्, कालीतन्त्रम्, नारायणीतन्त्रम्,
तारिणीतन्त्रम्, उत्तमतन्त्रम्, बालतन्त्रम्, समयातन्त्रम्, भैरव-
तन्त्रम्, भैरवीतन्त्रम्, त्रिपुरातन्त्रम्, वामनेश्वरतन्त्रम्, कुण्डलेश्वर-

सारसङ्ग्रहशब्देन स्पष्टमाचष्टे । “तन्त्रेभ्यः” इति पूर्वनिर्दिष्टश्च शब्दो यदि सारसङ्ग्रह-
शब्देन संयोज्यते तदा तन्त्रसारसङ्ग्रह इति ग्रन्थस्य समग्रं नामाप्यभिहितं भवति । एवं
च ग्रन्थस्योपक्रम-श्लोकश्चैकः, उपसंहारोपलभ्यमानश्चापर एकः श्लोकः प्राधान्येनास्माभि-
राहतां मुद्रितसंज्ञाम् अन्यथा माचक्षते ॥

अस्माभिरुपयुक्तस्य तन्त्रसारसङ्ग्रह इति नाम्नो यद्यपि प्रथमं प्रमाणं प्रदर्शितम्,
तथापि ग्रन्थ एवोपलभ्यमानैर्निर्दिष्टानन्तरैः सज्जान्तरैरस्य ग्रन्थस्य निर्देशश्च सगच्छत इति
संभाव्यते । अस्मिन् ग्रन्थे विपचिन्तिता, ग्रहदोषपरिहार, रोगोपक्रम, क्षुद्रोपाधि-
शमनम्, नर्मकर्मणि, काम्यप्रयोग इति पङ्क्तिधास्तान्त्रिका विपश्चा विनियन्ते । ऐहिका-
मुष्मिकश्रेयसा साधकास्त इमे विपश्चा इति तानत्र ग्रन्थकृतं समगृह्णात् । अनोऽयं ग्रन्थ
'पट्टकार्मिकतन्त्रम्' इति च व्यपदेशमर्हतीति व्यनक्ति ग्रन्थकारः । दृश्यतामिदं च तदीय
वचनम्—

तन्त्रम्, मातृकातन्त्रम्, सन्तुमारतन्त्रम्, विशुद्धेश्वरतन्त्रम्,
संमोहनतन्त्रम्, गौतमीयतन्त्रम्, बृहद्गौतमीयतन्त्रम्, भूतभैरवतन्त्रम्,
चामुण्डातन्त्रम्, पिङ्गलातन्त्रम्, वाराहीतन्त्रम्, मुण्डमालाख्यतन्त्रम्,
योगिनीतन्त्रम्, मालिनीविजयतन्त्रम्, स्वच्छन्दभैरवतन्त्रम्, महा-
तन्त्रम्, शक्तितन्त्रम्, चिन्तामणितन्त्रम्, उन्मत्तभैरवतन्त्रम्, तैलोक्य-
सारतन्त्रम्, त्रिधसारतन्त्रम्, तन्त्रामृतम्, महापेरुकारीतन्त्रम्,
वायवीयतन्त्रम्, तोडरतन्त्रम्, मालिनीतन्त्रम्, ललितातन्त्रम्,
प्रशक्तितन्त्रम्, राजराजेश्वरीतन्त्रम्, महामोहस्त्रोत्तरतन्त्रम्, गवाक्ष-
तन्त्रम्, गार्ग्यतन्त्रम्, तैलोक्यमौदनतन्त्रम्, हस्ततन्त्रम्, माहेश्वर-
तन्त्रम्, हसपरमेश्वरतन्त्रम्, कामधेनुतन्त्रम्, वर्षाशिलासनतन्त्रम्,
मायातन्त्रम्, मन्त्रराजतन्त्रम्, कुब्जिकातन्त्रम्, विज्ञानलतिकातन्त्रम्,
कालोत्तरतन्त्रम् । [एवमुपलभ्यमानेषु षष्टिसङ्ख्याकेषु प्राक्तनतान्त्रिक-
ग्रन्थानां नामसु उत्तरतन्त्रादृते न तन्त्रान्तरं किमपि तन्त्रसारसङ्ग्रहेऽस्मिन्
स्पर्धते, न वा शिखायोग-गार्ग्य महाकाल-समुद्राख्यानां तन्त्राणां
नामानि चास्या नामावल्या दृश्यन्ते । अतः शिखायोगादीनि नारायण-
सृष्टिचिन्तानि तन्त्राणि केरळेष्वेव प्राक् प्रसिद्धानि वम्बुरिति संभाव्यते ।]

“ विपग्रहामयचसा क्षुद्र नर्म च कामिकम् ।

इति पट्कार्मिक तन्त्रमेतत् सिद्धिद्वयास्पदम् ॥ ” इति ।

तन्त्रमिदं विपादिनिषयपट्कस्य प्रतिपादनायैव प्रणीतमिति, अतोऽस्य “ पट्कार्मिक-
तन्त्रम् ” इति नाम भवत्युपपन्नमिति ग्रन्थोपसहारे च पद्येनाभ्येन सक्षिप्योपपाद्यते ।
तदपीहोद्ध्रियते—

“ क्ष्वेलाभेरम्बुचपो ग्रहगणतिमिरस्याशुमान् व्याधिनाम्ना

दुष्टानां भूमिपाल पुनरभिचरणग्राहसङ्घस्य सिन्धु ।

नर्मालेख्यस्य भित्ति पवनपथतल काम्यनक्षत्ररागे-

भूयाच्चतन्त्रमेतज्जगति चिरतरं प्राभृत देशिकानाम् ॥ ”

अत्र (1) क्ष्वेलाभेरित्यनेन विपतन्त्रविषय, (2) ग्रहगणतिमिरस्येति भूतग्रहादीनां
सपरिहारोऽवस्थाविशेष, (3) व्याधिनाम्नामित्यादिना रोगस्वरूपतदुपशमनयो प्रकार,
(4) अभिचरणेत्यादिना क्षुद्राणां तदुद्घातकानां च स्वरूपप्रयोग, (5) नर्मालेख्यस्ये
त्यादिना विनोदविद्याविलास, (6) काम्यनक्षत्रेत्यादिना कामिकारण्यकलाविशेषश्चेति
पद्येनानेन क्रमात् पङ्क्तिषा समगृह्यन्ते । विपग्रहामयचसा इति ग्रन्थोपक्रमश्लोके निर्दिष्टान्
तान् पङ्क्तिषु विषयान् उपसहारापद्येऽपि तेनैव क्रमेण सम्यगुपपाद्य, “ग्रन्थस्यास्य पट्कार्मिक
तन्त्रम् ” इति स्वाभिमतप्रतिधानमपि दृढयति भान्त्रिकोऽयम् । “ पट् कर्माण्य
खिलानि नैव कथितान्येकत्र तत्संग्रहात् तुष्टि स्याद्विदुषामिति स्फुटधिया तन्त्र मयैतत्
कृतम् ” इति ग्रन्थान्ते श्लोकान्तरेण च तदेव पट्कार्मिकतन्त्रमिति नाम स्फुटं स्थापयति ।
आ मूलाद्वन्धस्या विषया विमृश्य पुनश्च विलोक्यन्ता नाम । प्रथम पटलदशकम् अगदतन्त्र
माख्याति । तदानन्तरिक पटलचतुष्टयं ग्रहाग्निष्टानां भूताभिभूतानां चित्तोन्मादोपद्रुतानां च
विकारान् त्रिविधान् तदुपशमोपायाश्च निरूपयति । पटलो पञ्चदशषोडशौ तु ज्वरादीन्
आमयान्, तदुद्घातनोचितानुपक्रमश्च त्रयश प्रतिपादयति । तदनन्तरं पटलद्वय
क्षुद्रविकाराणां तन्त्रिराकरणप्रयोगाणां च प्रकाराश्च निवृणोति । नर्मापरनाम्ना निर्दिश्य-
मानानि विनोदकर्माणि, काममैहिकभोगसाधनानि कामिकारण्यानि तान्त्रिकविधानानि च
प्रकीर्णैरपरापरैस्तादृशैर्विषयै सह पथात्तनेषु पटलेषु पठ्यन्ते । एव सोपद्रुषणम्
उपन्यस्यमानेन विषयपटूणं ग्रन्थप्रणेता पट्कार्मिकतन्त्रत्वमस्या कृते साधु निश्चिनष्टि ।
एवमुपपत्तिभूमा य इहोपन्यस्त स सर्वोऽपि “ तन्त्रसारसंग्रह ” इति, “ पट्कार्मिक-
तन्त्रम् ” इति च नामद्वयस्य निशिष्य सगतत्वोपपाद्य प्रकल्पते । नामद्वयमेकस्य

नैवानुपपन्नं ग्रन्थस्य । काव्यमेकमेव कालाद्धोः माघ-शिशुपालवधाख्यं नामद्वयं स्वयमावहति खलु । रामायणस्यापि 'सीताया महाचरितम्' इति नामान्तरम् आदिकविनापि किं नाम नोद्घुष्यते ? पौलस्त्यवधमिति तृतीयमपि तस्य नाम, जानीमः, सूचितम् ॥

• सन्तु नाम ते ग्रन्थे विलेख्यमाना विषयोपचयप्रवृत्ताः सर्वेऽप्यर्थाः ; यथाकथंचित् ग्रन्थ एष आ मूलादा चावसानात् विषयविशेषैर्भूतग्रहाभियोगैः आमयामिघातैः अन्यैश्च दृष्टादृष्टहेतुकैर्विकारैश्चाभिभूयमानानां मानवानां मान्त्रिकैः अमानुषमश्मिन्वद्विः प्रयोगैः शारीरं मानसिकं च स्वास्थं संपादनीयमित्येव कृताभिसन्धिः कृतिमिमां नारायणः प्रगिनायेति प्रतीयते । अत एव मन्त्रप्रधानोऽयं निबन्ध इति निश्चेतुमस्ति बलवान्-
अवकाशः । बहुविधदेवताविषयकमन्त्रविशेषाणां प्रतिपादनेन तन्त्रमिदं मन्त्रनिधिर्भूया-
दित्यासीदाशंसा ग्रन्थकर्तुरिति सन्ति कानिचन साक्ष्यमूतानि वचनानि । " अखिलमन्त्रतन्त्र-
पारावारपारीणो नारायणनामा भूसुरवरो मन्त्रप्रधानं चिकित्सातन्त्रम् आरिरिप्सुः " इति हि नाम स्वयमेव ग्रन्थारम्भेऽस्य प्रणेता प्राथमिकेन व्याख्याया वाक्येन प्रदर्शयति स्योदिष्टं प्रधानं विषयम् । मन्त्रप्रधानं चिकित्सातन्त्रमिति खलु निबन्धमेनं निरूपयति स्वयं ग्रन्थकर्ता ? मन्त्रैरेव बहुप्रकारैर्भूयसां विकाराणां परिहासप्रकारान् विशिष्य प्रदिदर्शयिषु-
र्ग्रन्थमिमं मन्त्राणामाकरमकरोत् । तदेतद्वस्तुतस्त्व " एतस्मिन् मन्त्रवादे भुवनहितकरे सर्वमन्त्रार्थकोशे नाम्ना नारायणीये प्रचुरपरिचयः " इत्यस्मिन् ग्रन्थोऽसंहार-
पद्येऽपि विद्यते सुव्यक्तमाविष्कृतम् । " एतस्मिन् मन्त्रवादे " इत्यनेन ग्रन्थोऽयं मन्त्राणा-
मनुसन्धानप्रवचनायैव प्रवृत्त इति, " सर्वमन्त्रार्थकोशे " इत्यनेन मन्त्राणामशेषाणा-
मपि कोशत्वेनैव परिगणनाहं इति, " नाम्ना नारायणीये " इत्यनेन विशिष्यैव नारायणीयो मन्त्रकोश इति स्वनाम्नः संयोजनपूर्वकमेवैव व्यवहर्तव्य इति च व्यक्तैः शब्दैर्व्याकरोति निर्दिष्टपूर्थं व्याख्याया आशयं महामान्त्रिको नारायणः । अतो निरूपितो हेतुरेव नाम तृतीयमप्येतत् नारायणकवेर्नामान्तरद्वयमिव सुतरामभिमतमिति सूचयति । एवं ग्रन्थकर्त्रैव निर्दिष्टानि ग्रन्थकर्तुरभीष्टानि च तान्येतानि लीप्यपि नामानीति भूयसीभि-
रुपपत्तिभिः संप्रधार्यते ॥

अथेदानीं विषयनारायणीयमिति विवृक् प्राप्तप्रथं ग्रन्थस्यास्य नाम किमात्मकमिति किञ्चिदिव तत्र दृशं प्रसारयामः । क्रियानिव, न नूनं, जाने विवादास्पद एव विषयः । यत्रैव ग्रन्थः प्राप्तजन्मा, तत्रैव केरलेषु सुतरामविरल-प्रचारमप्यधिगत्य, विषयनारायणी-
यनाम्ना च कृतव्यपदेशः प्रचलति; तथापि निबन्ध एष न तादृश्यपदेशमर्हतीति यद्यहं

प्रत्यवतिष्ठे तर्हि तादृशविचारो यस्तत्स्यम्, कौतस्तुतवादिना निवादकौतुकस्य द्वारमु
द्घाटयेदेव । सविमर्गमुपक्षिप्तं निषयमिमं यदि पाठका आतक्ष्मा अन्तमालोकयन्ति,
विश्वसिमी, तदानीं मदीय आशये निर्णये च नैव मात्रायापि विद्यते विसवादस्यावकाश
इति विलोम्य स्वयमेव काम तर्पयन्ति ॥

केरलेषु अन्यत्र पुत्रचिच्च, ग्रन्थ एष विपनारायणीयमिति काम व्यवहियता
नाम, अह त्वेष निषय प्रायेणापातदृष्टिभिर्भ्रमहन् इति विमर्शासह इति चाभिप्रेमि । अथ
केचनैवमभिदधते । “ ग्रन्थेऽस्मिन् भूविष्टोऽप्यगो सुगुह्य पटलेषु विपवैद्यमधिकृत्यैव
व्यवहृतोऽस्ति, कस्यचन हस्तलिखितपुस्तकस्यान्तिमभागे विलिखिताश्च पङ्क्तयः सूचयन्ति
“ विपनारायणीयम् ” इति नामेव ¹ इति, अतस्तत्रामैव वयमपि शसाम ” इति च ।
ग्रन्थोऽत्र द्वात्रिंशत्पटलपरिमितः । तत्रादिमा दश पटला एव विपशास्त्रविषयान्
निरूपयन्ति । स च भागो द्वात्रिंशत्पटलात्मकस्य ग्रन्थस्य तृतीयांशदपि (३) न्यून एव ।
विपनिषयाहते, भूत ग्रह मेपज कामिकादिनिषयान् पञ्चापरानधिकृत्य द्वाविंशतिसत्याका
परे पटला प्राकल्प्यन्तः । स च भागा ग्रन्थस्य त्रिधा विभक्तस्य किञ्चिदधिकतया
द्वावशो (३) पूरयति । एकादशात् पटलादारभ्य ग्रन्थपरिसमाप्तिं यावत् (द्वाविंशति-
पटलेषु) न कचिदपि निषचिक्लिप्ताविषयः ग्रन्थकृत् विगृणुते । तस्मात्, “ ग्रन्थे
भूयास पटला निषयैवमेव विगृण्यन्ति, अतोऽत्र विपनारायणीयम् इति नामोपपद्यते ”
इति वचनमन्तत्साररहितमिति सानुदायमावेदयाम । द्वात्रिंशत्पटलपरिमिते ग्रन्थे तच्चृतीया-
शस्यापि न्यून निषशास्त्रनिषयक पटलदशकं कथं नाम ग्रन्थस्य भूविष्टाशत्वेन परिगण्येत ?
अमीषु च दशसु पटलेषु निषशास्त्रसबन्धिनो विषयाश्च वैद्यशास्त्रानुरोधेन न वा
पर्याप्ततया विनियन्ते । निषत्रेणनिदानानां निश्शेषतो निरूपणम्, तेषां प्रतिनियन्त्रोप-
क्रमाणां क्रमः, वसनाभिप्रमूर्तानां स्थावरनिषाणां स्वरूपवीर्यादिविवरणम्, तदुपशमोपाय
विधिरिति च ग्रन्थनां विवक्षिता निषदिषया नात्र कचिदपि निदिश्यते । ग्रन्थस्यैकदेश

1 The Mss VIṢA-NĀRĀYAṆIYA is described under R. Nos 4167, 5200, and 3837 in the Triennial Catalogue of The Govt Oriental Mss. Library The last colophon of R No 3837 runs.— “ इति नारायणीये विपवैद्ये द्वात्रिंश पटलः । ”
[Please see the last portion of भूमिका also]

एवागदतन्त्रविषयप्रतिपादनाय प्रकल्पित इति, तत्रापि अगदतन्त्रस्यासमग्रत्वमेव प्रदृश्यत इति च विषयतत्त्वमवलोकयन्तो वर ग्रन्थस्यास्य विपशास्त्रत्वेनैकान्तिकं प्राधान्यं नैवाभ्युपगन्तुं प्रभवाम । अथ कोशेषु केषुचन सूचित विपनारायणीयमिति नाम च नैव तन्नामनिर्धारणविषये बलवदुपपत्त्यरु भवितुमर्हति । विपशास्त्रविषये श्रद्धालव केरलीया प्रायशो ग्रन्थस्यास्यादिमान् दश पटलानेव पठन्ति, यतो विषयसम्बन्धिनो विषयास्तावतैरपिराम प्राप्नुवन्ति ग्रन्थे । विषयविषयाय एतद्ग्रन्थपरामर्शकाश्च दशाना पटलाना पठनेनैव परिश्रान्ता पर्यन्तोत्साहाश्च सपद्यन्ते । न केवलमस्य पठने, पर तु ग्रन्थस्यास्य प्रतिलिपिरूपकोशान्तरलेखने च पटलदशकस्य परिसमाप्त्यैव पर्याप्तत्वं विपशास्त्रस्य मन्यते केचन केरलीया इति मिथ्यते श्रद्धितमुपपति । केरलान् गत्वा मिश्रिग्राभ्यस्तत्रिपतन्त्रेण श्रीविधेश्वरशास्त्रिणा (आयुर्वेदाचार्येण) राजकीयवैद्यकन्याशालायामधिकृत्येन विपनारायणीयमित्येतन्नामसमन्वित केरललिपिलिखित पुस्तकमेव मद्रासेश्च ग्राहयामि । तत् समग्रमित्येवाहमचिन्तयमादौ । केरलीयैः कैश्चनपरे सकीर्णैर्विषयैश्च विषयैः सह तन्त्रसारसङ्ग्रहस्य प्रथमे दश पटलान्तरलिखिता पठदृश्यन्त । पटलानां द्विर्विंशतिसंख्याकानि, यानि न विषयविषय स्पृशन्ति, तानि नेत्रतत्तुस्तके स्थानमावहन्ति । दशमपटलद्वयं दृष्टिमपातयन्त, विषयविषयवलोकनेनैव कृतकृत्यता मन्याना, समग्रग्रन्थपठने प्रायेणान्यग्रमनय सर्वाध्यापातदृष्ट्या ग्रन्थमिमं स्नामीति विषयस्य विपशास्त्रस्य प्रधानमन्यमाना केचित् विपनारायणीयमिति विनैव विमर्शं प्रथा प्राकल्पयतिनि वक्तुं नाहं पश्यामि काममि विप्रतिपत्तिम् । अत्र विषयैर्मुख्यं न विषयस्य, किन्तु विषयाणामपरेषामेव । विपनारायणीयमिति उपदेशोऽस्य नातीव सगत इति कथयितुं विषयेभ्योऽपरेभ्योऽपि विषयविषयत्र स्थानं सुतरा परिमितमेव प्रकल्पितमित्येको हेतुः । निर्दिष्टपूर्वाणां विषयाणामपरेषां नाम्ना ग्रन्थ एवागदग्रकानि यथा निर्दर्शनानि नैकशसमुपलभ्यन्ते, न तथा विपनारायणीयमिति नामो ग्रन्थकृता निर्देशश्चिदुपपन्न इति द्वितीयो हेतुः । अतोऽस्य ग्रन्थस्य विपनारायणीयमिति नाम न कथंचिदपि सगतम्, किन्तु तन्त्रसारसङ्ग्रहः, पट्टकार्मिकतन्त्रम्, नारायणीयमर्ममन्त्रार्थकोश इति त्रीणि नामान्येव सुसगतान्यन्वर्थानि चेति पाठकेभ्यो निवेदयाम ॥

समाहृत्यान्यतन्त्राणि संपादितोऽयं ग्रन्थ इत्युपक्रमते ग्रन्थकार । अतोऽत्र निरुक्ता विषया प्रायेण न ग्रन्थकृता स्वरूपोत्कल्पिता इति, समधिगतमन्त्रसिद्धीनां प्राचामाचार्याणां वाचामानुपूर्व्याश्च सन्त्याहता इति च समाख्याम । शिक्षायोग

तन्त्रम्, उत्तरतन्त्रम्, गार्ग्यतन्त्रम्, महाकालतन्त्रम्, उत्तरतन्त्रम्, समुद्रतन्त्रम् इत्यादयो मन्त्रशास्त्रप्रतिपादकाः प्राक्तनाः प्रवन्धाः ग्रन्थस्यास्य प्रणयनायाकरतामापुरिति व्याख्यानपङ्क्तिरप्यावेदयति ¹ । आकरग्रन्थास्ते च, मन्यामहे, कालेन मादृशां हन्त दृष्टिपथादन्तरदधुः । एष च तन्त्रसारसङ्ग्रहस्य कर्ता नैवास्मत्परिचितचरस्य किमपि नामापि मन्त्रशास्त्रान्तरस्य क्वचिदपि सरति । ग्रन्थकृतात्र स्मर्यमाणानि शिखायोगादिसंज्ञकानि तन्त्राण्यपि न कदाचिदप्यस्माकं श्रवणगोचरतामयासिषुः ।

सन्दर्भेऽस्मिस्तन्त्रसारसङ्ग्रहेण गुणैः साधु सौभ्रात्रमावहद्ग्रन्थान्तरं नातिकृच्छ्रलभ्य निर्देशमर्हति; यत् नाम्ना काश्यपसंहितेति विश्रुतम् ² । तद्ग्रन्थोपलभ्यमानानि सर्वाण्यपि तान्त्रिकाणि मान्त्रिकाणि च तत्त्वानि ब्रह्मनिष्ठतन्त्रभवान् काश्यपमुनिः गुरुभक्तिमावहते गौतमायोपादिशदिति तत्र प्रत्यव्याययुपपाद्यते । अध्यायैस्त्रयोदशभिः समन्विता काश्यपसंहितेयं विषशास्त्रस्य मन्त्रशास्त्रस्य च संबन्धिनो विषयान् मिथः संयोजितान् उपपादयति । तन्त्रसारसङ्ग्रह एष यावन्तं विषविषयमवबोधयति तमेव विषयं ततोऽपि किञ्चिदधिकतथैव काश्यपसंहिता प्रपद्यति । विषप्रतिषेधाय मथिततमान्

1 दृश्यतां कोशस्यास्य २ पुटे (P. 2) व्याख्यापङ्क्तिः ।

2 The book Kāśyapa Samhitā, a Mantra Śāstra was published by Śrī Yatirāja Sampatkumāra Svāmin of Melkote in 1983. [There exists another work with similar title which is entirely on medicine written by Vṛddha Jivaka and published by Pandit Hemrāj Śarma of Nepal in 1938. This latter work has nothing to do with the former.] The palm leaf Ms. bearing R. No. 3149 of The Govt. Oriental Mss. Library, Madras in Grantha character contains identically the same parts (काश्यपसंहिता, नारायणीय 3rd Paṭala and गरुडमालामन्त्रकल्प the last two appended to) which are found in the above printed Kāśyapa Samhitā.

गरुडपञ्चाक्षरीप्रभृतीन् कर्मणान् मन्त्रप्रयोगान् काममामूलात् पश्यामः काश्यपसंहितायाम् ; यतश्च गरुडपञ्चाक्षरीकल्प इति सा नामान्तरमप्यावहति संहिता । गदानां निग्रहविषये गरुडविद्या निरवद्यं साधनमिति संहितेत्यम् अवबोधयति । किञ्च विपविच्यंसनरूपमन्त्रसिद्धये वैष्णवी गारुडी च भक्तिरत्यावश्यकीति चोपदिशति । तन्त्रसारसङ्ग्रहकर्ता नारायणस्तु “श्रीवल्लभं महादेवं विहगानामपि प्रभुम् । प्रणम्य शिरसा ” इति ग्रन्थारम्भे प्रथमं श्रिय.पतौ, ततः परमेश्वरे, अथ च विहगेश्वरे स्वारब्धमन्त्रशास्त्रप्रयोगसिद्धिमपेक्ष्य भक्तिं प्रदर्श्य, ग्रन्थावसाने च विस्तरतो हरिहरपूजापटलप्रणयनेन, ग्रन्थानुबन्धे गारुडमन्त्रानुसन्धानविवरणेन च मन्त्रसिद्धिदेसु तेषु त्रिषु दैवतेषु च स्वभक्तिप्रचयं प्रकटयन् स्वात्मानं धन्यं मन्यते¹ । काश्यपीय इव तन्त्रसारसङ्ग्रहश्च वेदमन्त्रात्मनि² विहगेश्वरे विहिता भक्तिप्रतिपत्तिः ताक्षर्गोपासनाविधिश्च साधकानां मन्त्रसिद्धिसाधने नियतमुपयुक्त इत्युपपादयति ॥

तन्त्रसारसङ्ग्रहः काश्यपसंहिता च विषयाणां विभजनरूपे, अध्यायानामनेकेषां संविधानप्रकारे, मन्त्रतन्त्रयन्त्रादीनां निरूपणनियमे च समानयोगक्षेमकाष्ठामतिमात्रमन्योन्यमावहतः । आशीविषाणाम् अनेकविधानां विषाण्यधिकृत्य विषयविवरणं यादृशमिह पञ्चमपटले परिदृश्यते, तादृशमेव काश्यपीयेऽपि सप्तमेऽध्याये समवलोक्यते । अथ पटलेष्वानन्तरिकेषु पञ्चसु (पष्ठे, सप्तमे, अष्टमे, नवमे, दशमे च) प्रतिपादितान् दर्वीकर-मण्डलि-राजिल-मूपिक-लताख्यानां जङ्गमानां विषयसंबन्धिनो विषयान् अशेषानपि काश्यपीयेषु च पञ्चस्वध्यायेषु (अष्टमे, नवमे, दशमे, एकादशे, द्वादशे च) यथाक्रमं यथासंविधानं चावेक्षामहे । एवमितरेतरसाधर्म्यसंपत्तिरनयोः कालदेशाभ्यां विभिन्नयोः कथं समुपनतेति मनागिव चिन्तनीयम् । काश्यपसंहितायाः संपादकाः श्रीमन्तः सप-

1 Cf. pp. 31, 61, 141 and so on. Also Kāśyapa Samhitā Ch. XII.

2 गरुडतो वेदस्वरूपित्वं शास्त्रज्ञविदितम् । दृश्यतामिदं गरुडपञ्चाशत्पद्यम्—

“नेत्रं गायत्रमूचे त्रिवृदिति च शिरो नामधेयं यजुषि
छन्दांस्यङ्गानि धिष्यात्मभिरजनि शकैर्विग्रहो वामदैव्यम् ।

यस्य सोमात्मनोऽसौ बृहदितरगुरुतादृशास्त्रायुषुः

स्वाच्छन्दं नः प्रसूतां श्रुतिशतशिखराभिष्टुतात्मा गरुडान् ॥ ”

कुमारयतीन्द्राः स्वविरचितायां तद्रूपप्रस्तावनायां नारायणीयं मन्त्रग्रन्थमिमं सरन्ति । तद्रूपस्यावसाने च तन्त्रसारसङ्ग्रहस्यास्य तृतीयः पटलः केवलं (तावानेव तैरासादितः) अनुबन्धत्वेन, दृश्यते मुद्रितः; यत्र च बह्व्यः पङ्क्तयः पाठभेदैर्मुद्रणानवधानेन च ग्रन्थादस्मदीयाद्विसंवदन्ति ॥

अगदतन्त्र-मन्त्रशास्त्रसंरन्धिना विषयद्वयेन ग्रन्थद्वितयस्यास्य पारस्परिकं साजात्यं समक्षीक्रियमाणमपि, पञ्चपैरंशैः स्वरूपतोऽनयोर्व्यतिरेकश्च व्यक्तः परिदृश्यते । (1) त्रयोदशाध्यायात्मिकायां काश्यपसंहितायामनुलिखिता विष्णु-श्रीदेवी-स्कन्द-मृत्युञ्जय-शक्त्यादि-दैवतपूजाः, विनोदैकप्रयोजना नर्मकलाः, कामिकाः कृत्यविशेषा इति बहवो विषया विपतन्त्रसीमामुल्लङ्घ्य द्वात्रिंशत्पटलात्मके तन्त्रसारसङ्ग्रहे निर्यन्त्रणमेव निविडं निवेशिताः । (2) वैष्णव्या सरण्यैव सर्वत्र मन्त्रतन्त्रादियोजनमुपदिश्य, कचित् कचित् पाञ्चरात्रसंपदाय-मनुरुध्य विषयान् काश्यपसंहिता विवृणोति; तन्त्रसारसङ्ग्रहस्तु वैष्णवम्, शैवम्, शाक्त्यम्, गारुडम्, पाशुपतम्, बौद्धं च समयाचारं समबलम्ब्य विषयानुपन्यस्य, विविधदेवताविषयकं विश्वतोमुखमुपासनाप्रकारं च प्रपञ्चयति । (3) आत्मानमाश्रिताय विपतन्त्र-गारुडमन्त्रादीनां जिज्ञासवे गौतमाय प्रजापतेरात्मजः काश्यपस्तपोधनः सर्वमन्त-श्चक्षुषा पश्यन् तान्त्रिकान् विषयानुपदिदेशेति तत्रास्त्युपपादितम्; तन्त्रसारसङ्ग्रहस्तु तन्त्रान्तरेभ्यः समाहृतानां विविधविषयाणां समुच्चयेन समभवत्नारायणेन विदुषा निबद्ध इति पूर्वमेव निर्दिष्टम् । (4) यद्यपि तन्त्रसारसङ्ग्रह एष विषयचिक्त्साप्रधान इति प्राप्तमर्थः, नैप तथापि विषयसंरन्धिनः समग्रान् विषयान् स्वयमात्मन्यावहति; यतो नायं स्यादरविषाणि करवीरवत्सनाभप्रभृतीनि कचिदप्युपादत्ते, न वा निरवशेषतया (श्रुते षचिदेकदेशात्) विषयशास्त्रप्रवचनाय प्रकल्पते; काश्यपसंहिता तु जह्मस्यावरात्मकानि सर्वाण्यपि विषाणि तत्तदुपक्रमोपदेशपूर्वकम् आ मूलं दा चाग्रात् विनैवेतरविषयसाङ्ख्यं रंक्षिषति । (5) काश्यपीयं तन्त्रमार्पग्रन्थ इत्यभ्युपपद्यते, परं प्राचीने च; एष तन्त्रसार-सङ्ग्रहस्तु नारायणेन पण्डितेन नात्यर्वाचीनेन विरचितः । विषयशास्त्रसंप्रदाये वैशिष्ट्यमा-वहतां केरलीयानां तद्विरेषां-चागदंकराणां विमर्शपूर्वकपठने स्पृहां कौतुकं च वर्धयितुम-नास्तन्त्रग्रन्थयोरनयोः साधर्म्यं वैधर्म्यं च विविच्य यथामति पाठकेभ्यो व्यतारिष्येयम् ॥

अस्य रचयिता नारायणः काश्यपसंहिताया (गुरुटपद्याक्षरीरूपस्य) नामापि मूले व्याख्यायां वा षचिदपि नादत्ते । अनयोर्ग्रन्थयोः अगदतन्त्रमन्त्रप्रयोगात्मकविषय-द्वयसंरन्धीनि वचनानि बहुषु पटलेषु (अध्यायेषु च) समानान्येव यद्यपि सिद्ध्यन्ते, अथापि

ने क्षनयोरेको ग्रन्थोऽन्यतरस्य विरचनाय मूलं भवितुमर्हतीति विभाज्यते । किन्तु एवमनु-
मातुमस्ति बलवानवकाशः ; यानवलम्ब्य ग्रन्थान् प्राक्तनांस्तन्त्रसारसङ्ग्रहो व्यरचि तेषां
प्रबन्धानां काश्यपसंहितायाश्च सर्वथा समभवदितरेतरो भूयान् संबन्धः । कुतो नाम
मा सा भाव्येवम् ? मन्ये, तन्त्रसारसङ्ग्रहस्यास्यावलम्बनभूतानि पुरातनानि तन्त्राणि
काश्यपसंहितोपज्ञानि भवेयुः; आहोस्वित् तत्प्रतिलोमतया तादृशचिरन्तनतन्त्रान्तरोपज्ञा
काश्यपसंहिता वा स्यात् । यथाकथंचित्, सत्यपि तन्त्रसारसङ्ग्रह-काश्यपसंहितयोः
सन्निहिततरे विषयसाधर्म्ये नैवानयोराविर्भाव एकादरोऽन्यतरमवालम्बत इत्युत्पश्यामः ॥

अथास्य ग्रन्थस्यायुर्वेदस्य च दृश्यमानं विषयसौहार्दं विचारयामः । आयुर्वेदप्र-
वक्तारश्च शल्यौषधादिप्रयोगेणैव विधिवत्प्रयुक्तैर्मन्त्रैश्च, यथावदनुष्ठितैः कतिपयैर्वैदिकैर्ब्रह्मैश्च
परिहरणमामयानां परिपालनमारोग्यस्य च संपद्येतेति मुहुरूपदिशन्ति । एतादृशानां
मान्त्रिकाणां तान्त्रिकाणां च शास्त्राणाम् आथर्वणो वेद एवादिम आकर इति
वयहस्तान्त्रिका आमनन्ति । वैद्यके च “वेदो ह्यथर्वणः स्वस्त्ययनवलिमङ्गलहोमनियमो-
पवासमन्त्रादिपरिग्रहाधिक्रिस्तां ग्राह” इति तांस्तान् अनौषधान् मन्त्रप्रयोगादि-
रूपानुपक्रमान् रोगाभिभूतानां हिताय तत्रभवान् अग्निवेश उपपादयति । “मणीनामोषधीनां
च मङ्गल्यानां विषयश्च । धारणादगदानां च सेवनाच्च भवेज्ज्वरः” इति वचनेन
अनागतज्वरप्रतिपेधे रोगान्तरनिवारणे च मणिमन्त्रौषधीनां मनसोऽप्यगोचरो महिमा
कोऽपि नियतमास्त इति निर्दिशति चरकः । देवस्य परमेश्वरस्य, तदनुयायिनां
देवगणानाम्, तदादृतस्योषधीशस्य सोमस्य चोपासना हि नाम नरान्तरामयान् कर्तुं
प्रभवतीति प्रकृतमन्त्रग्रन्थोऽपि प्रशंसति । ग्रन्थार्थमिममशेषम् “सोमं सानुचरं देवं
समावृणामीधरम् । पूजयन् प्रयतो रोगी ज्वरादिभ्यः प्रमुच्यते ” इति चरकः श्लोक
एकस्मिन् संज्ञग्राह । किञ्च विष्णुसहस्रनामानुसन्धानम्, देवतानामपरेषामर्चनम्,
भूतदया, बल्युपहरणमित्यादीनि बहूनि नैष्ठिकानि धर्माचरणानि गदनिग्रहक्षमाणीति तत्र
तत्र प्रतिपादयत्यग्निवेशः ¹ ॥

1 “विष्णुं सहस्रमूर्धानं चराचरपतिं विभुम् ।

स्तुवन्नामसहस्रेण ज्वरात् सम्यग्विमुच्यते ॥” (चरक. चि. ३.)

“सत्यं भूतदया-दानं बल्यो देवतार्चनम् ।

सद्वृत्तस्यानुवृत्तिश्च प्रशमो गुप्तिरात्मनः ॥

इत्येतद्वेपजं प्रोक्तमायुषः परिपालनम् ॥” (चरक. वि. ३.)

अस्मिन् ग्रन्थे मध्यपटलेषु चतुर्षु (११, १३, १७, १८) ग्रहावैशहेतुभिः, आभिचारिकादिक्षुद्रप्रयोगव्यतिकरैश्च ये विकारा विव्रियन्ते त एते वैद्यके भूतविद्यानाम्नि प्रकरणे सविस्तरं सर्वैरप्यायुर्वेदप्रवर्तकैरुपपाद्यन्ते । स्कन्द-शकुनि-यक्षादिभिर्द्वादशभिर्दुष्ट-ग्रहादिभिरभिभूतानां मनोविकाराः कीदृशाः सम्भवन्तीति, कीदृशानि तेषां प्रतिनियतानि लक्षणानीति, किमात्मकाश्च तेषामुपक्रमविशेषाश्चेति ग्रन्थेष्वायुर्वेदिकेषु सुव्यक्तमस्ति निरूपितम् ^१ । अष्टसु चिकित्साशास्त्रीयेष्वङ्गेष्वन्यतमस्य बालामयप्रतिपेधाख्यस्य कौमार-भृत्यस्य संबन्धिनि शास्त्रविषये सत्यभ्यस्यमाने, कुमारान् अभिभवद्विभूतग्रहादिरुद्धवतां विकाराणां तदुपक्रमाणां च यथावदवगमस्तच्छास्त्रजिज्ञासूनां सुतरामावश्यकः । तदानीमेव सर्वास्वष्टाङ्गचिकित्सासु भिषजः सेत्स्यत्यधिकारित्वमिति प्रसमीक्ष्य, प्राञ्चः शास्त्रप्रवक्तारो भूतविद्यादिकमपि स्वकृतेषु तन्त्रेषु नियमेन न्ययोजयन् । तादृशायुर्वेदतन्त्रेभ्य एव तन्त्रसारादिकर्तार इमे तान्त्रिकाश्च साधु माधूकरनीत्या स्वावश्यकानर्थान्, मन्महे, संजगृहिरे ।

विपशास्त्राख्ये शास्त्रित्यपि महत्यायुर्वेदः सुदूरमास्त्र ववृधे । विपनारायणीयनाम्ना विख्यातं तन्त्रमिदं आयुर्वेदोपात्तस्य विषयस्य तत्पार्थम्यभ्यानं न ह्याससाद । आयुर्वेदवि-दस्तु विपशास्त्रम् अगदतन्त्रमिति व्याहरन्ति । अयुर्वेदिकेष्वष्टस्वङ्गेषु प्रधानं स्थानमगद-तन्त्रमप्यावहति । अगदतन्त्राख्यैवशाखाया वैद्यके सुतरामविनाभावित्वमवधार्य, सर्वेऽपि वैद्याचार्याः स्वेषु ग्रन्थेषु यथाभिसन्धि संक्षेपेण वा वैपुल्येन वा विषयस्यास्य स्थानं धितरन्ति । शार्ङ्गधरो जङ्गमं स्थावरं कृत्तिममिति प्राधान्येन विषे त्रिधा विभज्य, तेषु कृत्रिमस्य गरविष-दूषीविषभेदेन द्वैविध्यमभ्यधात् । धातुविषाग्नि चोपधातुविषाग्नि च प्रत्येकं

१ दृश्यताम् : चरक. निमा. III-18-20., सूत्र. 16., चिकि. III. 304-306., VIII. 182. सुश्रुत. उत्तर. Chapt. 27-37 and 60 . अष्टाङ्गहृदयस्य उत्तर. Chapt. 3, 4, 5. काश्यपसंहिता (वृद्धजीवकस्य) - इन्द्रियस्थान pp. 59, 66—72 and कल्पस्थाने रेवतीकल्पपाध्यायः ।

तत्र स संक्षिपति सः ¹ । माधवकरः स्वनिदानग्रन्थे विषाणि विविधानि निरूप्य तत्संपर्कजान् विकारनिदानविशेषांश्चान्तिमे निदाने विशदयति । चरकश्च चिकित्सस्थाने पञ्चविंश-
मध्यायं विषविषयनिरूपणाय प्रत्येकं पर्यकल्पयत् ; यत्र च नानाविधानि अत्राभिहित-
पूर्वाणि विषस्वरूपाण्युपपाद्य, विषाणामष्टौ वेगान्, चतुर्विंशत्युपक्रमांश्चानेकविधैः
अगदाख्यैरौषधयोगैः सह संक्षिपे । आयुर्वेदोद्ग्रन्थानां मध्ये तन्त्रं सौश्रुतमेवागदतन्त्रस्य
वितरति विशिष्टं स्थानम् । तदीयं कल्पस्थानमशेषमपि विषस्यैव विषयान् सविशेषं
व्यनक्ति । तत्रस्थमध्यायाष्टकमपि विषाष्टाध्यायी इति व्यपदेशमर्हति । तत्र च
विषात् अन्नपानादीनां रक्षणोपायम्, स्थावरात्मकानां विषद्रव्याणां विवरणम्,
जङ्गमविषमूलभूतानाम् जन्तूनामनेकेषां वर्गीकरणम्, कृत्रिमविषाणां स्वरूपनिरूपणम्,
दर्धाकरादिसर्पदंशादिना विसर्पतो विषस्य वेगलक्षणाद्यवबोधनम्, मूषिक-शुनक-कीटदंशा-
दिभिरुपजन्तुगतरुद्धोपनिदानादिनिर्वर्णनम्, तादृशविषाणां परिहारप्रकारांश्च सावहिति
परिशील्य, परस्तात् तन्त्रसारसङ्ग्रहेऽपि यदि कृतमतयो मिषजः सूक्ष्मेक्षिकया स्वदृष्टिं

- 1 जङ्गमविषाणि — दर्धाकर - भोगि-राजिलादीनां सर्पाणाम्, वृश्चिक-
लतादिकीटानाम्, सारमेय - सृगालादीनां प्राण्यन्तराणां च विषाणि ।
स्थावरविषाणि—इमानि सेन्द्रियाणि निरिन्द्रियाणीति द्विधा ।
सेन्द्रियाणि स्थावरविषाणि-मूलविषम्, पत्रविषम्, फलविषम्, पुष्प-
विषम्, चर्मविषम्, क्षीरविषम्. सारविषम्, निर्यासविषम्,
गन्धविषम् इत्येतानि । निरिन्द्रियविषाण्येव धातुविषाणीत्युच्यन्ते ।
धातुविषाणि—शास्त्ररीत्या अशोधितानि पारद-स्वर्ण - रजत -
ताम्रायो - वज्र - नाग-सीसादीनि । उपधातुविषाणि—अशोधितानि
माशिक-तुल्य-शिलाजल-गिरिसिन्दूर-शङ्खपाषाणादीनि । गरविषम्—
“सौभाग्यार्थं स्त्रियो भर्त्रे राज्ञे वारातिचोदिताः । गरमाहारसंयुक्तं
यच्छन्त्यासन्नवर्तिनः॥” “नानाप्राण्यङ्गशमलविरुद्धौषधमस्मान्म । विषाणां
चारुपवीर्याणां योगो गर इति स्मृतः ” ॥ दूषीविषम्—“जीर्णं
विषमौषधिर्गिहंतं वा दावाग्निवातातपशोपितं वा । स्वभावतो वा
गुणविषहीनं विषं हि दूषीविषमामनन्ति । ” गरविष-दूषीविषयोः
सामान्यं नाम कृत्रिमविषम् इति ॥

प्रसारयन्ति, तदानीमेव तादृशैरगदशास्त्रजैस्तन्त्रसारसङ्ग्रहस्य सुश्रुतरूपस्थानम् च विषयेषु विद्यमानानि तारतम्य सादृश्यादिस्वरूपतत्त्वानि सम्यागगम्येन । चरकोऽष्टौ विषवेगान् जगाद, सुश्रुतस्तु सप्तैवोदाहरति । निष शोणितमनुप्रविश्य केन प्रकारेण वेगानुपर्युपर्युपजनयतीति, धातूश्चान्तश्शरीरं कम् रेशयतीति सुश्रुत मुनिपुर्णं श्लोकद्वयेन सक्षिप्य विषपतत्त्वमुपपादयति, यदिहोपहराम — (सु. कल्प. ४७)

“ धात्वन्तरेषु या सप्त कला सपरिकीर्तिता ।

तास्यैकेकामतिरम्य वेग प्रकुरुते निषम् ॥

योनान्तरेण हि कला कालरूपं गिनति च ।

समीरणेनोद्भूतान् तत्तु वेगान्तरं स्मृतम् ॥ ” इति ।

तदेतत् सौश्रुत वचनमेव नारायणीया वचनपङ्क्तिरपि प्रायेणार्थनोऽनुरुणद्धि । सैषा वचनरीति —

“ चेष्टादष्टस्य जायन्ते निषवेगेषु सप्तसु ।

धातोर्धात्वन्तारप्राप्तिर्विषवेग इति स्मृत ॥

दंशे स्थित्वा द्विपञ्चाशन्मात्रा सवर्धते निषम् ।

दशाह्वलाटमायाति ततो नेत्रं ततो मुखम् ॥

आस्याच्च धमनीस्ताम्रौ धातुन् प्राप्नोति हि क्रमात् ॥ ” इति ।

दंशादारम्य धातुन्यासिपर्यन्तं विषप्रसरप्रकारम्, विषवेगनिरुक्तिं चालं तन्त्रसारसङ्ग्रहं सुव्यक्तं निरूपयति । अपि च सुश्रुतादिभिः वाक्यैरनेकैरुपपादितान् सप्तानि विषवेगान् तन्त्रसारसङ्ग्रहं श्लोकेनैकेन सक्षिप्यैवमुदाहरति सरलैः पदविन्यासैः —

“ वेगो रोमाञ्चमाद्यो रचयति विषजं स्वेदवन्त्रोपशोषौ

तस्योर्ध्वस्तत्परौ द्वौ वपुषि जनयतो वर्णभेदप्रवेपौ ।

यो वेगः पञ्चमोऽसौ नयनविवशता कण्ठमङ्गं च हिक्वा

पष्ठो निश्वासमोहौ वितरति च मृतिं सप्तमो दष्टकस्य ॥ ” (२-६६)

आचार्यवाग्भटश्च सुश्रुतस्य सरणिमेवानुसरन् विषतन्त्रम् अष्टाङ्गहृदयस्योत्तरतन्त्रे चतुर्विध्यायेषु समृद्धाति । स च सप्तैव विषवेगान् वितरति । वाग्भटस्यागदतान्त्रिकान् प्रयोगान्, वचित् विषयविन्यासक्रमं चानुवर्तते मान्त्रिकोऽयं नारायण । अथवा विषयोपपादने द्वयोरनयोर्ग्रन्थकारयोरैकतरोऽन्यतरमनुससारेति सामान्यमुपपादनादपि, विषयसङ्ग्रहे प्रायोगोभयोरपि आकरग्रन्थं समानं स्यादिति समालेचनमपि समुचितं

स्यात् । विपविकाराणां निवारणकर्मणि विविधौषधादिप्रयोगोपक्रमादिभिः मानुषाणि मिषगिजतीयान्यभिधाय, मान्त्रिकं तन्त्रमुपाश्रित्य दैवव्यपाश्रयोपक्रमं ¹ च वाग्भटः स्वयमादृत्योपपादयति ।—

“ नमः पुरुषसिंहाय नमो नारायणाय च ।

यथासौ नाभिजानाति रणे कृष्णपराजयम् ॥

एतेन सत्यवाक्येन अगदो मे प्रमिधत्तु ।

(म) नमो वैदूर्यमात्रे हुलु हुलु रक्ष मां सर्वविषेभ्यः ।

गौरि गान्धारि चण्डालि मातङ्गि स्वाहा (ठठ) ॥

पिष्टे च द्वितीयो मन्त्रः । ओं हरि मायि स्वाहा ॥ ”

(उत्तर. ३५.):

क्रियता चैतदभिन्नरूपा वचनपङ्क्तिः सहैवानेन मन्त्रेण तन्त्रसारसङ्ग्रहस्य दशमे पटले परिदृश्यते ² । मन्त्रशास्त्रप्रधानोऽयं तन्त्रसारसङ्ग्रहः प्राक्तनेषु वैद्यकग्रन्थेषु तन्त्रान्तरेषु च प्रतिपादितं ³ सत्त्वावजय-दैवव्यपाश्रयामिधम् आधिव्याधिप्रशमनयोग्यं प्रक्रियाद्वयं भूयसा स्वयमवलम्ब्य भूताभिभवविषोपधातादिभिः समुद्भवतामातङ्कानाम् अपोहनोपायान् समुपदेष्टुं प्रार्कत ⁴

1 उपक्रमो नाम चिकित्सा । मन्त्रौषधिमणिमङ्गलवस्तुषहारहोमप्रायश्चित्तोपवासस्वस्त्ययनादिप्रयोगैः क्रियमाणः परिहारक्रमः दैवव्यपाश्रयचिकित्सेति व्यपदिश्यते ।

2 Cf. See page 144 of this book.

3 शारीरस्य, विशिष्य मानसिकस्य स्वास्थ्यस्य ये विषया अहिताः तेभ्यो मनसो निग्रहः सत्त्वावजय इत्युच्यते ।

4 “ मन्त्रध्यानौषधकथामुद्रेज्यायन्त्रमुष्टयः । वक्ष्यन्ते बहुधान्ये च प्रयोगा दृष्टशक्तयः ॥ ” (पटल-१. श्लो-४.) इत्यादयो बहवः श्लोका ग्रन्थोऽयं दैवव्यपाश्रयचिकित्सामुपपादयितुं प्रवृत्त इति ज्ञापयन्ति ।

कर्मविपाकारब्धानां परं दुश्चिकित्सानां बहूनां रोगाणां परिहारेऽपि दैवपाथ्य-
सत्त्वावजयात्मकौ चिकित्साक्रमौ नियमेनोपयुजाते ¹ ॥

अस्य ग्रन्थस्य सस्करणकर्मणि समुद्युक्ते मयि, तत्समकाल एव मदीया मतिं
मूलव्याख्यानयोरामूलाद्विमर्शनव्यापारेऽपि यदृच्छया प्रावर्तयम् । ग्रन्थस्यास्य भाषाविषययो-
र्गमनिकाया गुणैर्दोषैश्च स्थपुटिताया मन्मत्प्रवृत्ति प्रतिपदमस्त्वल् । न मेऽस्मिन्
ग्रन्थे क्रियानपि पक्षपातः, न वा पुरोमागित्वम् । तादृश्यमवलम्ब्य गुणदोषद्वितयमपि
सविमर्शमाचिकरोमि । तत्र तत्र निषेधेषु विमृश्यमानेषु पुरतः प्रदृश्यमाने तत्तद्वैगुण्ये
को वा सचेता दृशौ निमील्य काममौदासीन्यं वोढुं समीहते ! सन्तु नाम निकाम
शब्दतत्त्वार्थतत्त्वावलोचयमाना अविरला असाधन पाठाः, ये हि नामासर्वहृत्परिपणै-
प्रणीतान् अर्वाचीनान् मान्त्रिकान्, ज्यौतिषिकान्, वैद्यकादींश्च कतिचन ग्रन्थान्
अनन्यगत्या शरणं वृष्यते । तादृशेष्वंशेषु भूयसा मया पारिप्लवमतिना भूयते ।
नियमगौरवं निराकृत्य, वस्तुतत्त्वमविचार्य, प्रस्तुत विषयमनादृत्य, ग्रन्थविस्तरवैयर्थ्यमप्य-
विगणय्य निर्भरमप्रकृता विषया विविधा ग्रन्थेऽस्मिन् प्रवेशिता इति यत्सत्यं विमर्शका
केचित् प्रत्यवतिष्ठेरन् । निषग्रहादिभिः पीड्यमानानां सरण्या असाधारण्योपकर्तुमना
प्राधान्येनागदतन्त्रम्, प्रासङ्गिकतया मन्त्रशास्त्रं च समर्थितुं प्रवृत्तं प्रणेतास्य ग्रन्थस्य
मिषकृतन्त्राधिकारिणामेव विशिष्टविषयत्वेन परिगण्यमानेषु व्याधिनिदानादिविरणात्मकेषु
नैकविधौपधयोगरूपेषु च प्रस्तावेषु उक्त एष अस्थाने प्राविशदिति पृच्छेयुः कृतमतयः ।
द्वादश, चतुर्दश, पञ्चदश, षोडशश्च पटलं सुदूरं वैद्यशास्त्रसीमनि विनैवावश्यकम्
आविशितुं । द्वादशपटलादारभ्य ग्रन्थे भूयासो भागाः, ये किल किञ्चिदधिकतया ग्रन्थस्या
घांशमापूरयन्ति, ग्रन्थकर्तुरभिसन्धिमतीत्य शाखासूपशाखासु च यथेच्छं चङ्क्रमन्ति ।
विनोदपटलः, स्त्रीपटलः, गवादिपटलः, युद्धपटल इत्येते च ग्रन्थाशा पठितृणां कीदृश
निष्कृष्टं निरूप्येतरमर्थं निष्पादयेयुरिति निपुणमालोचयतोऽपि मे न प्रतिभाति । विषयतन्त्र-

- 1 पौर्वदैहिकानां जीवात्मानमनुरुन्धता शुमेतरकर्मणा फलपरिणामेन
समुत्पन्नमामयजालं (शारीरं मानसिकमपि) कर्मविपाकोपन्तं कथयन्ति ।
तादृशान् कर्मविपाकजान् विकारान् तदुचितपरिहारकमै सह
वीरसिंहावलोक्य नाम ग्रन्थो विवृणोति ॥

संवन्धिने विषये भागेनैकेन, सुबहन् अनियतार्थान् विषयान् ईपदधिकेन भागद्वयेन स्वात्मनि धारयतोऽस्य ग्रन्थस्य, बहिः हेमलेखानुलिखितस्याल्यशिखरस्थस्य ताम्रकलशस्य स्वर्गकलश इतिवत् विषनारायणीयमिति विषचिकित्साप्रधानो ग्रन्थ इति च केरलेषु अन्यत्र चासीत् प्रसिद्धिरापादिता ॥

मूलग्रन्थेन साकमत्र मुद्रितस्य व्याख्यानस्य च रचयिता मूलग्रन्थकर्तुरभित्त इत्यभिधीयते । कर्णाकर्णिकया प्रवर्तितां वार्तामवलम्ब्यैव मूल-व्याख्यानयोः कर्ता भवत्यनन्य इति कथ्यते । मूलकोशे वा व्याख्यायां वा न कचिदपि तादृशं प्रत्ययार्हं किमपि प्रमाणमस्योपलभ्यते । अतिविरलमपमांसं चेह मुद्रितं व्याख्यानम्; ईदृशं हि सामान्यतो गच्छद्व्याख्यानमिति व्यवहियते । ओषधिवाचकानां बहूँ शब्दानां, सर्वसाधारणानामपरेषां परिभाषाव्यनिरिक्तपदानां च सुबहुषु स्थलेषु केरलीयया भाषया प्रतिपदार्थान् प्रतिपादितान् व्याख्यायां प्रेक्षामहे । केरलभाषां स्वस्याभिमताम् अस्य ग्रन्थस्य पठनार्थम् अपरेऽपि सर्वे कथंचिदभ्यस्यन्तु नामेति अभिप्रायेण वा, ग्रन्थोऽयं विशिष्य व्याख्यानमिदं केरलीयानामेवोपयोगाय भूयसा भूयादित्युद्देशेन वा गच्छद्व्याख्यायामस्यां विषयविशदीकरणाय केरलभाषा तत्र तत्रास्त्यायोजिता । यानि किल तान्त्रिकाणि पारिभाषिकवचनानि व्याख्योपन्यासरूपविवृतिमन्तरा नैवावगन्तुं शक्यन्ते तानि सर्वाण्यपि विनैव विवृतिं व्याख्याता व्यजहात् । मेघः, कबलम्, रोमाञ्चः, मधुपः, द्राक्षा, सिता, हरीतकी इत्येतादृशानां सर्वसाधारणानां शब्दानां, तथाविधानां वाक्यानां च प्रतिपदार्थाः साम्प्रेडनमुपपाद्यन्ते । याः किल सन्ति मूले मन्त्रपङ्क्तयः शुकयाहृतिनीत्या तास्तथैव व्याख्यायां प्रत्युदीर्यन्ते ; प्रतिध्वनात्मकस्य व्याख्याव्यवहारस्येदृशस्य हेतुमुपयोगं वा ज्ञातुं न वयमीशमहे । सर्वेषामपि तान्त्रिकप्रयोगाणाम्, मन्त्राणामप्यशेषाणां न कुत्रचिदपि मूलं वा व्याख्यानं वा, तेषां मूलग्रन्थान् आकरभूतान् आगमान् वा आवेदयति व्याख्याता । जपहोमादिनिर्वर्तनप्रकाराणाम्, बीजाक्षरानुसन्धानपूर्वकम् अङ्गन्यासकरन्यासादिप्रयोगविधीनां च यानि व्यञ्जनानि दृश्यन्ते व्याख्यायां न तानि सामान्यतो व्याख्याप्रयोजनं प्रकटयेयुः ॥

सत्त्वपि केषुचन व्यञ्जितपूर्वेषु विषयव्यत्ययेषु, एतद्ग्रन्थसम्बन्धी गुणभागोऽपि पुष्पगन्धो मधुलिहमिव चक्षुर्मदीयमावर्जयत्येव । तादृशा मन्मानसस्यार्कका गुणा अपि केचन किञ्चिदिव तद्विषयविवरणे मामेव मुखरयन्ति ।

ग्राहैश्च मकरैर्धृन्नापाषाणैरपि संकुलम् ।

गात्रं तथापि न त्याज्यं तापहृत् पापहृत् पयः ॥

अयमभिनन्दनीयः केरलीयानां सामान्य सद्गुणः, यदुत प्रकृतिनिर्मलाः प्रदृश्यन्ते प्रायेण ते जनाः सर्वे । विमला मरालाः सरसिजगुहा नल्नीमिव सरसां ते संस्कृतवा-
 ञ्छ्यमाहिनीं गान्धमवगाह्य तदीयं दिव्यमामोदमनुभवन्ति । दैव्या निरवद्यायां संस्कृतविद्याया
 अभ्यसने च, तद्गुणानुभवे च, तदुपयोगाविष्करणे च तद्देवीयां प्रिप्तास्तदितरे च, स्त्रिय-
 पुमासश्च समाना श्रद्धा निर्विशेषं तुल्यं च परिचयसामर्थ्यमावहन्तीति मामक्रमाशयं
 प्रासङ्गिकतया सन्दर्भेऽसिन् प्रकाशयामि । सर्वर्तुशीतलयायां सरसजनसंभृतायां तस्यां
 मल्लानिलझाविताया भुवि जातजन्मा ग्रन्थकृदसावपि त्रिद्योपपादित सुगन्धं तादृशमात्मना
 संघत इत्येतत् सर्वथा संभावितमेव । निश्चुननानाविधविद्योऽयं नारायणो विपश्चिदित्यत्र
 नास्ति विप्रतिपत्तिः । निरवधिका निर्यन्त्राणां च मन्त्रशास्त्रप्रवृत्तिमस्य, ग्रन्थे तद्विषयका
 निर्भरा-प्रदृश्यमाना. प्रयोगा एव प्रदर्शयन्ति । नक्षत्र-ग्रह-राशीनां परस्परसमायोगसंचरणा-
 दिभिः प्राणिनां प्रकल्पमानानां सदसद्वशाभावानामाविष्करणरीतिस्तु कार्तान्तिकवार्तापथेऽ-
 प्यस्य परिचयवृत्तिमावेदयति । दैवव्यपाश्रयात्मकानां देहमनपीडापरिहारप्रकाराणां निर्दे-
 शावसरे प्रयुज्यमानेषु व्रतोपवासप्रायश्चित्तयजनकर्मदिनिर्दिष्टनियमप्रयोगेषु निभृतं निरीक्ष्य-
 माणेषु, स एव समधिगतैज्यानुष्ठानसांप्रदायिक इति, यथावदवगतागमप्रयोग इति
 चावगम्यते । क्षुद्रपटलविनोदपटलादिषु मिलेक्यमाना नानाविधा मायिकाः कुहकप्रयोगाश्च
 यद्यपि कुत्सिता अभिजनानामनभिमतश्च भवन्तीति केचन सांप्रदायिका भावयेरन्, तथापि
 "चौर्यमपि कलेति विदित्वा विजहीहि" इति लोकोक्तिं मनसि कृत्वा, मतिकौशलोप-
 पादकानां विदग्धकर्मणा जिज्ञासुभिरेषा कलापि कैश्चिद्बहुमन्येतेति, मन्ये ग्रन्थकर्ता
 (कुहकवृत्तिम्य सात्त्विकानां संरक्षणार्थं च) कलास्तादृशीश्चेहोदाजहार । किञ्च केषुचित्
 पटलेषु पठितानि तान्त्रिकाणि तत्त्वानि बहूनि ग्रन्थकर्तुरस्य कर्मणे वशी-
 करणप्रयोगे, रसशालज्ञैरादरणीये धातुवादे, ऐन्द्रजालिके, आभिचारिके च ऐहिक-
 धर्मैकपराणामावर्जके कलाप्रबन्धेऽप्यस्य त्रिशिष्यासीदानुभविकं ज्ञानमिति च ज्ञापयन्ति ।
 उन्मादपटले, आमयध्वंसपटले, औषधपटले, गवादिपटले, कतिपयेष्वन्येषु च
 पटलेषूदाहृतानां व्याधिनिदानानाम्, औषधयोगप्रक्रियाणाम्, स्नेहन-स्वेदन नम्या-
 ज्ञन धूपनादिविविधचिकित्साप्रयोगाणां च रीतिषु सावहिति मतिं प्रसारितवतो मम
 यथावदधीतायुर्वेदतन्त्रोऽसौ ग्रन्थकृदिति च भवत्यनुमिति । साङ्गामिकरोगेष्वन्यतमो
 मसूरिकाव्याधि मारियम्पन्नाभ्यां क्षुद्रदेवताया आक्रोशवशेन प्रजालु प्रसरतीति
 पामरजना प्रवदन्ति; स चामयो मारिनाम्ना महामारिनाम्ना चाभिधीयते मुघेति
 बहवो निवेकिनोऽपि परिवदन्ति । मसूरिकाया मारीति नामान्तरं ग्रन्थेऽस्मिन्

पञ्चदशे पटले प्रयुज्यते । ग्रन्थावसाने गोप्रभृतीनां जायमानम् उदरवृक्षगम्, गोविपूची, करीषासम्, गोमारिका-इत्यादीन् पञ्चमयान् तदुपक्रमांश्च निरूपयत्वेप ग्रन्थकृत् न केवलमायुर्वेदं किन्तु पशूनां चिकित्सोपयोगि वैद्यान्तरमपि पर्यचैपीडित्यनुमीयते । आयुर्वेदतन्त्रेषूपलभ्यमानानि अनुपलभ्यमानानि च बहून्यरिष्टलक्षणानि चानुपदिक्ताण्युपपादयत्युपान्तिमः पटलः । सर्वेषामुपरि सरसकवितासरगिरप्यस्यादरणीया वर्तते । ग्रन्थेऽस्मिन् श्लोकानां सङ्ख्या सहस्रद्वितयमिति स्वयं निगदति तत्कर्ता । तेषु कति श्लोकान् नारायणः स्वयं प्राणैषीत्, कति च के च तेन तन्त्रान्तरेभ्यः समुद्धृता इति नास्माभिः परिच्छेत्तुं शक्यते । प्रतिपटलम् ऋते कतिपयान्यन्तिमपद्यानि, अवशिष्टानि प्रायः सर्वाण्यपि दृश्यन्तेऽनुष्टुप्छन्दोमयानि; मन्त्रास्तु छान्दसाः प्रायेणार्थवर्णाः; तानिह न ग्रन्थस्यपदैः सह संकलयामः । एकैकस्य च पटलस्य यान्यन्तिमान् भागान् पूरयन्ति तानि सर्वाण्यपि पद्यानि, महाकाव्यानां प्रक्रियानुरोधेन सरसपदविन्यासहृद्यानि शार्दूलविकिडितमन्दाक्रान्तादिदीर्घसुन्दरवृत्तैर्निबद्धानि ग्रन्थमलङ्कुर्वन्ति । एवं सखु दृश्यते प्रक्रिया महाकाव्येषु निखिलेषु, यत् सर्गाणामवसाने श्लोकानां हृद्यदीर्घतरवृत्तत्वेन परिवर्तनं नाम । पटलानां समापनपद्यानि दीर्घतराणि सर्वाण्यपि गन्थकर्तुः स्वकीयानि वा, तन्त्रान्तरेभ्यः समुद्धृतानि वेति न वयं प्रभवामो निर्णेतुम् । किन्तु ग्रन्थस्यावसानभागे ग्रन्थकर्त्रैव विरचितानि सुभगगम्भीराणि सन्ति पञ्चपाणि पद्यानि, यानि हि नाम पटलोपसंहारपद्यान्यपि गन्थकृता स्वेनैव गुम्फितानि भवेयुरित्यनुमातुमवकाशमुपजनयन्ति ॥

अथ कोऽयं नारायणः, कियत्कालिकोऽयम्, कीदृशी वास्य जीवितयात्रेति च किञ्चिद्विषय विचारयामः । एतादृशमस्येतिवृत्तं जिज्ञासूनां कौतुकमपनेतुमनाः, तदुचितानि विषयसाधनानि विचेतुं सुदूरं व्यवसितवानस्मि । अन्ततः क्लिष्टचेतसा मयैवमावेदनीयमस्ति, यदुत केरलप्रान्तीया विपत्तन्तविषये कृतपरिचयपरिश्रमा इति प्राप्तप्रतिष्ठाश्च कनिचन मत्सुहृदो ग्रन्थस्यास्य ग्रन्थप्रणेतुर्वा कालदेशप्रवृत्त्यादिसंबन्धिनो भूतार्थान् मध्यमुपहृत्य नैवोपकर्तुं प्रामबन् । तथापि कथमप्युपलब्धामिरापातसमर्थनीयामिरूपपतिभिः प्रबन्धप्रणेतुरितिवृत्तम्, तमिस्तार्या करान्वेषणेनोपात्तस्य तिमिरमग्नस्य वस्तुनः स्वरूपमिव, कथमप्युपपादयामि । एष नारायणनामा मान्विकमणिः केरलीयो विप्रकुलजातजन्मा कश्चिद्विपश्चित् । “अखिलमन्त्रतन्त्रपारावारपारीणो नारायणनामा मृषुरवरः” इति व्याख्यैव प्राथमिकेन वाक्येन किल विषयमिमं व्यञ्जयति । आपगया निलानाम्यास्तीरे शिवपुरमिति शिष्टैरभिष्टुतो ग्रामोऽस्य वासस्थलमिति विभाव्यते । ग्रन्थसमाप्तौ वृत्तान्त-
मात्मनः पथेनैकेन स्वयं ग्रन्थकार एवं संगृह्णाति—

द्वितीय-तृतीय-सप्तमपटला एव तत्र विद्यन्ते । किन्तु कर्तास्य भिन्न एवेति ज्ञायते । एकैकस्य च पटलस्यान्तिमे भागे (चतुर्विंशति निर्दिष्टपूर्वेषु पटलेषु) “भट्टसुन्दरकृते लक्षणामृते” इति सुस्पष्टं दृश्यते लिखितम् । ग्रन्थाक्षरैः तालपत्रलिखितोऽयं कोशः । (Library No. R. 3149) अतस्तस्य नासौ नारायणः प्रणेता । ग्रन्थान्तराणि कान्यनेन प्रणीतानीति न प्रभवामो निर्देष्टुम् ।

अथ श्रीभागवतेतिहासमवलम्ब्य प्रणीतस्य गुरुवायूरप्रभृतिषु केरलप्रदेशेषु प्रथितस्य नारायणीयाख्यस्य शब्दतोऽर्थतो विषयतश्च सहृदयावर्जकस्य ग्रन्थस्य रचयिता नारायणश्च अस्य मन्त्रशास्त्रस्य कर्ता नारायणश्च व्यक्त्या भवेतामभिन्नाविति वार्ता भ्रान्तिमूलेति वीतसंशयमाचक्ष्महे । श्रीभागवतकथाप्रवचनायैव प्रवृत्ते नारायणीये मन्त्रशास्त्राऽगदत्तत्रयो-विंशत्ये न कल्यापि स प्रौढः कविर्यज्जयति; न वा तन्त्रसारसङ्ग्रहे तादृशं भगवद्विषयकं सुप्रसिद्धं ग्रन्थं कचिदपि नारायण एष च स्मरति । इमौ भिन्नौ नारायणौ; एकस्तान्त्रिकोऽपरो भागवतः । गुरुवायूरपुराधीशे श्रीकृष्णे समाहितपरमभक्तिः स च महान् मेघतूरु नारायणभट्टः (अथवा नारायणभट्टत्रिपादः) इति नाम्ना प्रख्यातो भागवतोत्तम आसीत् । स च पञ्चदशशताब्द्या अपरार्धे (१५६०-१६६६-A.D.) अजीवदिति, तस्य निवासश्च निलासरितीरे नवग्राम इति ग्राम आसीदिति च ज्ञायते ।¹ नारायणाख्यं नामधेयं वहन्तः अभिज्ञेषु तदितरेषु च सुबहवः केरलभुवि प्रागभवन्, अद्यापि भवन्ति । अतो नामैक्यमात्रेण व्यक्त्यैक्यमपि, व्यक्तस्य प्रमाणस्य प्राप्तिं विना नाहमनुमातुमुत्सहे । तन्त्रसारसङ्ग्रहकर्ता मानवानामाधिभ्याधिप्रशममममिलपन् ग्रन्थमिमं प्रणिनाय । स च नारायणभट्टत्रिपादः प्रतिदशकं प्रायोणान्तिमेन पद्येन व्याधिनिवारणाय गुरुवायूरक्षेत्राधीशमभ्यर्थयते ।² तावानेव तयोर्मनोरथप्रवृत्तिविषयकः कोऽपि सम्बन्धः; नान्यः । आस्तां नाम विषयस्तावता ॥

1 Cf. P. 30 foot note (भूमिका).

२ मन्त्रशास्त्र-भगवच्छास्त्रयोः प्रणेत्रोः नारायण-इति नामैक्यमास्ते । जीवितकालश्च किञ्चिदुच्चावचतया पञ्चदश-षोडशशताब्द्योर्मध्य इत्यनुमीयते । उभावपि स्वात्मनोः प्रजानां वा नियमेनाधिभ्याधिपरिहारमाकाङ्क्षेते । द्वावपि केरलीयाया निलनद्यास्तीरे वासभूमिमात्मनोराचक्षते । एतान् समानान् द्वयोर्मूलविषयान् आलोच्य ग्रन्थकर्त्रोरनयोः व्यक्त्यैक्यं भ्रान्तिमूलं केचन मन्यते ।

अतीतैः शतसङ्ख्याकैर्हयनैः जनैरिदं मन्त्रशास्त्रं वीतविसृज्यतया सर्वथाप्यभवं-
दुपेक्षितम् । आयुर्वेदस्येव मन्त्रशास्त्रस्यापि महदवष्टम्भस्थानं केरलप्रान्त एवेति
केचिच्छास्त्राभिमानिनो जानीयुः । आथर्वणानां तान्त्रिकप्रयोगाणां मान्त्रिकप्रवचनानां
च बलवद्वाधारभूता ग्रन्थकर्तारश्च मलयाचलसन्निहितं भूमण्डलं चिरस्य स्वजन्मभिः
नूतनमलमकार्षुः । गोश्रीराज्ये (कोचिन्) राजकुलमलङ्कृतवन्तः प्रभवो बहवो त्रिपतन्त्रं
मन्त्रशास्त्रं च सश्रद्धमभ्यसनेनानुष्ठानेन च बहुमन्यन्तेति बहूनां विदितोऽयं वृत्तान्तः ।
अथ कालेनाचिरेण (वत्सदशकात् पूर्वं) कालधर्ममनुप्राप्तः कौचुत्तितन्त्रिणान्
नाम राजवंश्यः प्रभुः प्रयोगसमुच्चयाख्यम् अगदतान्त्रिकं ग्रन्थं प्राणैपीदिति
किमपि वृत्तान्तशकलं नातिचिरात् मम कर्गपथमायातम् । स च प्रयोगसमुच्चयः
(मुद्रायन्त्रमारूढो वा न वा न जाने) विपशास्त्रे प्रामुख्यमावहतां बहूनां ग्रन्थानां
विषयसङ्ग्रहात्मना विरचित इति ज्ञायते । तन्त्रसारसङ्ग्रहादवर्गगपि न केवलं
तादृशाः शास्त्रज्ञाः सामान्याः, परं तु राजवंश्याश्च कृतधियः कतिपये शास्त्रेष्वीदृशेषु
पारम्पर्यागतेषु प्रदर्शितपरमादरास्तान्यभिवर्धयितुं कृतोद्यमाश्चासन् । अतः केरलदेशः
सामान्यतोऽत्रामिनन्दनमर्हति ॥

अथैतस्य ग्रन्थस्य मुद्रणसंस्करणविषयिकं वृत्तं प्रति किञ्चिदिव व्यञ्जयामः । अस्य
संस्कारपूर्वं मुद्रणकर्मण्युपक्रान्ते, राजकीयहस्तलिखितपुस्तकालयध्यक्षः कोशत्रितयं
मत्परिशीलनाय माहिणोत् । तेज्वेको मूलग्रन्थः, द्वितीयो व्याख्यानकोशः, पुस्तकद्वितयम-
प्येतत् संकल्य तत्र तत्र टिप्पण्यां A कोशसंज्ञया सूचितवानसि । " ए " संज्ञितौ
मूलकोश-व्याख्याकोशौ राजकीयहस्तलिखितपुस्तकालयक्षेत्रान्धिनौ भवतः । तृतीयं मूलेन
व्याख्यया च समवेतमेकं पुस्तकम् ; यदेव B संज्ञया टिप्पण्यामतकृदुदाहरामि । तदेतत्
" वि " संज्ञितं पुस्तकं मत्सुहृद् आयुर्वेदाचार्यस्य माधवमीनस्य सविधात् पुस्तकालया-
ध्यक्षेणासीदासादितम् । ' ए ' ' वि ' कोशयोरुभयोरपि पुटात् पुटस्य परामर्शं सति क्रियमाणे,
शोधनीया अंशाः सुबहवो विद्यन्त इत्यज्ञासिपि । द्वयोरप्यनयोः कोशयोः परिशोधनावसरे
दृष्टिपथं प्राप्ते पाठभेदे दोषप्राचुर्यं च परिशील्यमाने तत्र विद्यमानस्य भेदस्य सव्यापस-
व्यरीत्यैव तरतमभावो विभाव्येत ; C च तरतमभावो टिप्पण्यां तत्र तत्रास्ति सूचितः ।

ग्रन्थोऽसौ द्वात्रिंशत्पटलैर्विमक्त इति पूर्वमेव सूचितमास्ते । पूर्वार्धोत्तरार्धात्मना
स्थूलविभजनमप्यस्य विद्यत इति यद्यपि ज्ञायते, तथापि स विशेषो नैव कचिदपि सूचितः ।
पटलनवकं यावत् पृथग्विलिखितौ मूल-व्याख्याकोशौ प्रथममवलम्ब्य मुद्रणकर्मणि ग्रन्थस्य

निर्वर्तमाने, तदुपरितनग्रन्थांशस्य व्याख्यासंवलितस्यामिनवमातृकाकोशसज्जीकरणकृत्ये च यथाक्रमं प्रवर्तमाने, विषयाणां विमर्शने विभजने च दत्तदृष्टिना मया ग्रन्थोऽसौ पूर्वोत्तरार्धभेदेन द्विधा च विभक्त इति ज्ञातुमशकम्; यतो "वि" कोशस्य सप्तदशपटलप्रारम्भे "उत्तरार्धम्" इति कामपि सूचनां यदृच्छयाहमद्राक्षम् । पूर्वार्धमिति सूचनं "वि" कोशेऽप्यारम्भे नौवाकारि । तस्मादस्माभिरपि मुद्रितेऽस्मिन् ग्रन्थे पूर्वार्धोत्तरार्धात्मको ग्रन्थविभागो नौवास्ति सूचितः । तथाप्यस्य ग्रन्थस्य भागद्वयात्मना विभजनमुपपन्नमित्येव मे मतिः । पद्यसहस्रद्वयेन, द्वात्रिंशत्पटलैश्च संग्रथितस्य प्रमाणेनासङ्कुचितस्य ग्रन्थस्य मध्ये कश्चन महान् विरामावकाशः सुतरामविनाभाव्य इति को वा विमर्शको नाम्युपगच्छेत् ? अतो हि नामाहमभिप्रैमि, यत्किल, आदिमाः षोडश पटलाः पूर्वार्धत्वेन, पश्चिमाः षोडश पटला उत्तरार्धत्वेन च यथाभागं द्विधा प्रागभूवन् विभक्ता इति । उपपत्त्यन्तरमप्यस्त्येव विभागस्य । अगदतन्त्रस्य, तद्वदुपयोगावहस्य व्याधिनिदानभेषजादिवैद्यविषयस्य च प्रयोगाय प्रथमे षोडश पटला व्यरचिपत । ततश्चरमपटलान् षोडशापि प्रधानेतरविषयाणां विविधानां विवरणाय पर्यकल्पयद्ग्रन्थकर्तेति विवेकिभिर्विशदमवगन्तुं शक्यते । अतः प्रधानविषयाणां प्रवचनाय प्रवृत्तं षोडशपटलात्मकं प्रथमं भागं पूर्वार्धमिति, तदितरविषयाणां विवरणयोर्दिष्टं द्वितीयं षोडशपटलात्मकं भागं उत्तरार्धमिति च समभागतया पूर्वं ग्रन्थकृद्यभजदिति विभाव्यते ।

ग्रन्थेऽस्मिन् व्यवहियमाणानां विषयाणामशेषाणाम्, सुबहूनां पारिभाषिकशब्दानाम्, तथा मन्त्राणां च सर्वेषां शट्सुदुधृत्य दिदृक्षूणामानुकूल्याय, काचित् ग्रन्थावसाने विषयवर्णानुक्रमणिकापि विस्तरेण संकलस्य समायोजितास्ति; या च मन्ये, नव्यपरिष्कारप्रियैः परमाद्रियेत ॥

भूतार्थम् अपरं कमपि भूमिकोपसंहारे किञ्चिदुपपादयामि । केरलेषु केषांचन जाङ्गुलिकानां मन्त्रवादिना चासूर्यपदयेषु निलयेषु कुत्रचित् कोणे निलीनः, राजकीयग्रन्थालये च कचिदपरिगणनीयकोशत्वेन निरन्तरनिवेशितानां परश्चनपुस्तकानामन्तरा संमर्दमधिगत्यापि कथंचिदध्वस्तस्वरूपश्च य एष हस्तलिपिविन्यासावस्थाया केवलं कालं बहुनिश्चमनीनयत्, स संप्रति ग्रन्थो मुद्रणसौष्टवं भद्रमधिगत्य, सार्वपथीनया परिष्कारशोभया समन्वितो गूढनिवासादिसन्तमसादुत्थितः, सुगहनां संस्कृताभिज्ञानामालोकमार्गमवतितीर्षु, भास्वरं कमप्यभ्युदयमधिगच्छति । "एति जीवन्तमानन्दो नरं वर्षशतादपि" इति यां लौकिकीं गाथां

फल्यानीमिति स त्रिकालो महामुनिर्मानवानां श्रेयस्समुद्दिश्य ग्रन्थम्, सा गच्छता
 गणनामतीतेन ह्ययनगणेन सापनमपि चेतनारहितेषु ग्रन्थेभ्येतादृशेष्वपि गाथा
 याथातथ्येन साधु समन्वयमपिगच्छतीति विचिन्त्य नूनं महत् प्रमोदस्योपपि वने।
 अनेकतन्त्रान्तराणां समुच्चयेन नारायणकविभूषादितगन्त्रमारसङ्ग्रहोऽयं स्वान्तर्नि
 श्चिन्तेनागदतन्त्रसारेण विषयैधानाम्, रोगनिदानभेदज्यादिप्रमत्तायेन तद्विचित्रित्वा च
 चिन्तितकानाम्, बहुविधमन्त्रनिरुद्धयेण विविधदेवतोपागनाप्रवृत्तानां तान्त्रिकानाम्,
 नर्मविद्याविररणेन नैकविशेषेन्द्रजालादिकलाम्बभिरतानां लोभिकानां च विज्ञेयोपकाराय
 प्रकल्पतामित्याशासे ॥

“आर्यगृहम्” वेपेरी, मद्रास्. }
 निवृत्तिं सव श्रावणमासि. }

इति

मे. दुर्गस्वामि अप्यङ्गात् ।

॥ श्री ॥

॥ नारायणीयस्तन्त्रसारसङ्ग्रहः ॥

सव्याख्यः

प्रथमः पटलः ॥

श्रीवल्लभ महादेवं विहगानामपि प्रभुम् ।

प्रणम्य शिरसा वन्दे गुरुल्लोकोपकारिण ॥ १ ॥

व्याख्या

वन्दे स्कन्दादृत देवं निन्नराजं दयानिधिम् ।

गिरा देवीमपि गुर शङ्कर विष्णुमेव च ॥

इह खलु निवानलज्वालादन्दबमानान् ग्रहादिपीडिताश्चाबलोम्य लोकानखिल-
मन्त्रतन्त्रपाराधारपारीणो नारायणनामा भूसुरवर परमकारुणिक सन् सकललोकोपकारकं
मन्त्रप्रधानं चिक्त्स्नातन्त्रमारिरिप्पुराटौ निपयादिकं प्रदर्शयन् निर्विघ्नपरिसमाप्तये मङ्गल-
माचरति— श्रीवल्लभमिति । श्रीवल्लभं प्रणम्य शिरसा गुरुन् वन्दे । श्रीवल्लभं लक्ष्मीपतिं
विष्णुम् । महाश्वासौ देवश्चेति महादेव । विहगा देवा, तेषां प्रभुम् । अथवा
महादेवं प्रणम्य गुरुन् वन्दे । श्रीवल्लभं शोभानाथं देवानामधिपतिम् । अथवा विहगानां
प्रभुं पद्मधिपतिं गरुडम् । सर्वं तद्विशेषणं वा । अथवा त्रीन् प्रणम्य । श्रीरित्यनेन
आशी । प्रणम्येत्यनेन नमस्क्रिया । विहगानां प्रभुमित्यनेन गरुडादिविपनाशनमन्त्र
प्रतिपाद्यत इति वस्तुनिर्देशः । प्रतिपाद्यवस्तुविषयगरुडादयो मन्त्रप्रतिपाद्याः । लोकोप-
कारिण इत्यधिकारिण उक्ताः । लोकोपकारद्वारा इह परत्र च सिद्धिः प्रयोजनम् ।
सिद्धिद्वयास्पदमिति स्वयमेव वक्ष्यति । गुरुन् वन्दे इत्यनेन शिष्याचार्यसम्बन्ध
सूचितः ॥

यावत्सामर्थ्यमस्मामि सर्पणेकहितैपिभि ।

शिखायोगादितन्त्रेभ्य क्रियते सारसङ्गृह ॥ २ ॥

विषग्रहामयं सा क्षुद्र नर्म च कामिकम् ।

इति पट्कर्मिकं तन्त्रमेतसिद्धिद्वयास्पदम् ॥ ३ ॥

मन्त्रव्यानौपधकथा मुद्रेज्यायन्त्रमुष्टय ।

वक्ष्यन्ते बहुधान्ये च प्रयोगा दृष्टशक्तय ॥ ४ ॥

उद्ध्रियन्तेऽत्र बीजानि मन्त्रा व्यत्ययिताक्षरा ।

मालामनूता व्यत्यास किञ्चिदादौ विधीयते ॥ ५ ॥

नम स्वाहाभगवता व्यत्यासो न तु स्रस्त ।

यथा पतङ्गमन्त्राणि लिख्यन्ते परिवारवत् ॥ ६ ॥

यावत्सामर्थ्यमिति । अनेन स्वप्रतिज्ञा कथयति । शिखायोगादीत्यादिग्रहणा-
दुत्तरगार्थमहाकालोत्तरविधासमुद्रेभ्यस्तन्त्रेभ्य ॥ (२)

केषा सारसंग्रह इत्याकाङ्क्षायामाह—विषग्रहेति । विषग्रहसंग्रहध्वसामयध्वसा ।
आर्तपरिरक्षणादिहलोकसिद्धे परलोकसिद्धेऽश्वास्पदम् । क्षुद्रमपि दुष्टपरिपन्थिनिरासात् ।
नर्म च सुखकालविनोदनादिहलोकसिद्धे । कामिक रक्षाधनपुत्रस्वर्गापवर्गादिकरमिहलोक
परलोकसिद्धिकरम् ॥ (३)

मन्त्रेति । विषध्वसाधैकैकस्मिन् कर्मणि मन्त्रव्यानौपधादय प्रयोगा । मुष्टिरमृत
कलास्यानमर्दनादि । अन्ये च प्रयोगा होमादय । दृष्टशक्तय प्रयोगफला ॥ (४)

उद्ध्रियन्त इत्यादि । मन्त्रा व्यत्ययिताक्षरा अक्षरव्यत्यासेन लिखिता ।
मालामनूता आदौ दशाक्षरात् प्रागित्यर्थ । परिवारवत् परिवारमन्त्राश्चेत्यर्थ ॥ (५६)

विष्णुग्रीहः स्वरानुक्तावाद्यः सामान्यवाचकः ।

असव्यमपि शेषोक्तौ [द्वयोक्तौ] प्रथमं च तत् ॥७॥

भुजौ वर्गावुभौ पादौ तथान्त्यौ च यशादिकौ ।

व्यत्ययन्ते मिथः सर्वे संयोगानुक्तवर्जिताः ॥८॥

विंशत्यर्णाधिका मन्त्रा मालामन्त्रा इति स्मृताः ।

दशाक्षराधिका मन्त्राः स्युर्वाग्बीजसंज्ञिकाः ॥९॥

वार्धक्ये सिद्धिदा मालामन्त्रा मन्त्रास्तु यौवने ।

पञ्चाक्षराधिका बाल्ये सिद्धिदाः सर्वदा परे ॥१०॥

स्त्रीपुंनपुंसकत्वेन त्रिधा स्युर्मन्त्रजातयः ।

स्त्रीमन्त्रा वह्निजायान्ता नमोऽन्ताध्व नपुंसकाः ॥११॥

विष्णुरिति । विष्णुग्रीहः । अकारो ग्रीहः आद्य इति । भुज इत्युक्ते सति ककारः । एवमन्येषामपि । कर्णमित्यविशेषोक्तौ दक्षिणकर्णम् । द्वयोक्तौ तत् प्रथमम् । भुजौ गृहीयादित्युक्ते सति दक्षिणं प्रथमं पश्चादपरम् ॥ (७)

भुजौ वर्गाविति संज्ञाकथनम् । उभौ वर्गौ क्वर्गचवर्गौ । भुजौ भुज-संज्ञकौ । पुनरुभौ ट्वर्गतवर्गौ । पादौ तत्संज्ञकौ । अन्त्यौ यशादिकौ तयोः संज्ञा । संयोगानुक्तवर्जिताः । अजिमस्यवहिताः श्लिष्टोच्चारिताः ह्रस्वः संयोगाः । पवर्गस्वराः अनुक्ताः । शम् । (८)

विंशतीति । विंशत्यर्णाधिका मालामन्त्राः । एकविंशत्यक्षरात् प्रागेकादशाक्षरा-दारम्य स्थिता मन्त्राः । पञ्चाक्षराधिका इति बीजमन्त्रेषु द्विधा विभाग उच्यते । परे इति चतुस्त्रिद्व्येकाक्षराः ॥ (९-११)

शेषाः पुमांसस्ते शक्ता वश्योच्चाटविपेषु च ।

क्षुद्रक्रियामयध्वंसे स्त्रियोऽन्यत्र नपुंसकाः ॥१२॥

मन्त्रावाग्नेयसौम्यास्त्यौ ताराद्यन्तार्धयोर्जपेत् ।

तारान्त्योऽग्निवियत्प्रायो मन्त्र आग्नेय इष्यते ॥१३॥

शिष्टसौम्यः प्रशस्तौ तौ कर्मणोः क्रूरसौम्ययोः ।

आग्नेयमन्त्रः सौम्यः स्यात् प्रायशोऽन्ते नमोऽन्वितः ॥१४॥

सौम्यमन्त्रस्तथाग्नेयः फट्कारेणान्वितोऽन्ततः ।

सुप्तः प्रबुद्धमात्रो वा मन्त्रसिद्धिं न यच्छति ॥१५॥

स्वापकाले वामवहो जाग्रो दक्षिणावहः ।

आग्नेयस्य मनोः सौम्यमन्त्रस्यैतद्विपर्ययात् ॥१६॥

प्रबोधकालं जानीयादुभयो (रभयावहम्) [रुभयावहम्] ।

दुष्टक्षराशिविद्वेषिवर्णादीन् वर्जयेन्मनून् ॥१७॥

शेषा इति । ते पुमन्त्राः ॥

(१२)

मन्त्राविति । ताराद्यन्तार्धयोरिति माध्यन्दिनादिनिशीथान्तमेकमर्धं, निशीथादिमाध्यन्दिनान्तमपरम् । तयोः तारो माध्यन्दिनः काल इति वचनात् । अथवा तारं नक्षत्रं, तस्याद्यन्तार्धयोर्दिवसस्य पूर्वाह्णापराह्नयोरित्यर्थः । अथवा सप्तविंशतिनक्षत्राणां आद्यन्तार्धयोः अधिन्यादिचित्तार्धान्तमेकमर्धं, अवशिष्टमपरम् । तारान्त्य इति प्रणवक्षकाररेफट्कारप्रचुरः ॥

(१३)

शिष्ट इति । आग्नेयमन्त्रोऽप्यन्ते नमोऽन्वितश्चेत् सौम्यः । तथा सौम्यमन्त्रोऽप्यन्ते फट्कारेणान्वितश्चेदाग्नेयः ॥

(१४-१५)

राज्यलाभोपकाराय प्रारभ्याऽरिवरः कुरु ।

गोपालककुटीं प्रायात् फुल्लवित्युदिता लिपिः ॥१८॥

नक्षत्रेषु क्रमाद्योज्या स्वरान्त्यौ रेवतीयुजौ ।

वेलागरवरश्शोण शर्मणा वेति भेदितान् ॥१९॥

(लिप्यर्ण) [लिप्यर्णा] राशिषु ज्ञेयाः पष्ठेशादींश्च योजयेत् ।

स्वापे इति । वामबहो वामभागे श्वासस्थितिः । दक्षिणाबहोऽपि तथा । उभयो-
रिति । इडापिङ्गलयोरित्यर्थः ॥ दुष्टक्षराशिवर्णादीन् विद्वेषिवर्णादींश्च वर्जयेत् । दुष्टक्ष-
ज्ञानं राज्यलाभेत्यादिज्यौतिषिकसिद्धसंख्यापरैरर्णैः । अयं तत्र क्रमः—अ-आ-
इत्यधिन्याम् । इ-भरण्याम् । ई-उ-ऊ. कृतिकायाम् । ऋ-ऋ-लृ-लृ-
रोहिण्याम् । ए. मृगशिरसि । ऐ-आर्द्रायाम् । ओ-औ. पुनर्वसुयाम् । क. पुष्ये ।
ख-ग. आश्लेषायाम् । घ-ङ. मघे । च. पूर्वाषाढायाम् । छ-ज. उत्तरे । झ-ञ. हस्ते ।
ट-ठ. चित्रायाम् । ड. स्वात्याम् । ढ-ण. विशाखे । त-थ-द. अनुराधायाम् । ध. ज्येष्ठा-
याम् । न-प-फ. मूले । ब. पूर्वाषाढे । भ. उत्तराषाढे । म. श्रवणे । य-र. श्रविष्ठायाम् ।
ल-व. बरुणनक्षत्रे । वः श. पूर्वाभाद्रे । प-स-ह. उत्तराभाद्रे । ङ-क्ष-अं-अः रेव-
त्याम् । इति । अथ राशौ—अ. आ-इ-ई. मेघे । उ-ऊ-ऋ. वृषमे । ऋ-
लृ-लृ. मिथुने । ए-ऐ. कर्कटके । ओ-औ. सिंहे । अं-अ-श-ष. स-ह-ळ-क्ष. कन्यायाम् । कादि तुल्यायाम् । चादि वृश्चिके । टादि चापे । तादि
मकरे । पादि कुम्भे । य-र-ल-व. मीने । एवं राशौ । नक्षत्रेष्वनेन फलम् । “जन्म
संपद्विपत् क्षेमः प्रत्यरः साधको वधः । मैत्रं परममैत्रं च जन्मादीनि पुनः पुनः ।” नक्षत्रेषु
नवसु नवसु त्रिवारं राशावनेन—“लघो धनप्रातृधनुषु पुत्रमित्रकलत्रकाः । मरणधर्म-
कर्माय्यया द्वादश राशयः” इति ॥

(१६-१९)

लिपौ चतुष्पदस्थायां स्वास्याभ्यर्णपदाक्षरात् ॥२०॥

सिद्धाः साध्या द्वितीयस्थाः सुसिद्धा वैरिणः परे ।

सिद्धादीन्कल्पयेदेवं सिद्धाभ्यर्णगणैरपि ॥२१॥

¹ सिद्धान् सिद्धा जपात्साध्यो जपपूजाहुतादिना ।

सुसिद्धोऽधीतमालेण साधकं नाशयेद्दरिः ॥२२॥

³ दुष्टार्णप्रचुरो यस्य मन्त्रः स च विनिन्दितः ।

मन्त्राध्ययनसिद्धो यो मन्त्रध्यादौ विरा(म)[ज]ते ॥२३॥

तादृशो दुर्लभो लोके सोऽणिमादिगुणप्रदः ।

प्रविश्य विधिघट् दीक्षां अभिपेकावसानिकाम् ॥२४॥

श्रुत्वा तन्त्रं गुरोर्लब्धे साधयेदीप्सितं मनुम् ।

धीरो दक्षः शुचिर्भक्तो जपध्यानादितत्परः ॥२५॥

लिपाविति । लिपौ चतुष्पदस्थायां चतुर्षु पदेषु स्थितायाम् । ऐशपदे स्तनामाद्यक्षरं स्यात् । तत् सिद्धपदम् । आग्नेयं साध्यम् नैर्ऋतं सुसिद्धम् । वायव्यं वैरि । तेष्वपि प्रत्येकं चतुर्धा विभज्य सिद्धसाध्यसिद्धसुसिद्धसिद्धवैरिणः कल्प्याः प्रादक्षिण्येन । अन्येष्वपि साध्यसिद्धेत्यादि कल्पयेत् । कथम् ?—“अ. क-थ-ह, उ-रु-प, लृ-ह-म, ओ-ड-व.” ऐशे । “आ. ख-द-ल, ऊ-च-ह, लृ-ज-य, औ-ड-श.” आग्नेये । “इ. ग-घ-क्ष, ऋ-छ-व, ए-ट-र, अ-ण-घ,” नैर्ऋत्याम् । “ई-घ-न, ऋ-ज-भ, ऐ-ठ-ल; अः-त-स” वायव्य इति । तत्फलं सिद्ध इत्यादि । दुष्टार्णप्रचुरः दुष्टाक्षराधिकः । विद्वेषिवर्णप्रचुरः चकाराहणादयः । शान्त्वान्तरोक्ता निषिद्धा ये तेऽपि वर्ज्याः ॥ (२०-२४)

श्रुत्वेत्यादि । ईप्सितं = २०:१५:१०:१०:१०:१० आत्मना अभिलषितम् ॥ (२५)

सिद्धस्तपस्वी कुशल तन्त्रज्ञ सत्यभाषिता ।
 निमहानुग्रहे शक्तो गुरुरित्यभिधीयते ॥२६॥
 शान्तो दान्त पटुर्धीर्गिरिप्रचर्यो हनिष्यभुक् ।
 कुर्वन्नाचार्यशुश्रूषा मनोवाक्यकर्मभि ॥२७॥
 शुद्धभावो महोत्साहो बोद्धा शिष्य इति स्मृत ।
 स्वरूपदेश्य पुत्रस्तु व्यत्ययी वसुदत्ता ॥२८॥
 मन्त्र दत्त्वा सहस्र तत् स्वसिद्धयै देशिको जपेत् ।
 यदृच्छ्या श्रुत मन्त्र चञ्चलेनाथ चञ्चलेन वा ॥२९॥
 पत्रेक्षित वा गाथाक् तज्जपेद्यधर्नरु ॥
 मन्त्र य साधयेदेक जपहोमार्चनान्निमि ॥३०॥
 क्रियाभिर्भूरिमिस्तस्य सिद्धयन्त्यन्येऽल्पसाधनात् ।
 सम्यक् सिद्धैकमन्त्रस्य नासाध्यमिह किञ्चन ॥३१॥
 बहुमन्त्रवत पुस का कथा शिव एव स ।
 दण्डलक्षजपादेकगणो मन्त्र प्रसिद्धयति ॥३२॥

सिद्ध साधितमन्त्र ॥

(२६)

शान्त इति । शान्त प्रश्रितनिग्रह । दान्त दमितेन्द्रिय । पटुर्दक्ष,
 अमन्दो अगद, वा । चीर्णत्रिप्रचर्य व्रतनेदनिष्ठ । व्यत्ययी एक मन्त्र दत्त्वा
 तत्तुल्यमपर गृह्णन् ॥

(२७ २८)

मन्त्रमिति । गुरोरप्यन्धि निमर्थमित्याकाङ्क्षाया यदृच्छयेति ॥

(२९)

मन्त्र य इति । मन्त्रसाधनात् किं परमिति शङ्काया सम्यगिति । बहुमन्त्रवतो
 बहुमन्त्राणा स्वरूपज्ञस्य ॥

(३०-३२)

वर्णवृद्ध्या जपद्वांशं तेनान्येषां समूहयेत् ।

वीजाद्विनिगुणा मन्त्रमालामन्वोर्जपक्रिया ॥३३॥

संख्यानुक्तौ शतं साष्टं सहस्रं वा जपादिषु ।

जपाद्दशांशं सर्वत्र सामिपेकं हुतं विदुः ॥३४॥

द्रव्यानुक्तौ घृतं होमे जपोऽशक्तस्य सर्वतः ।

मूलमन्त्राद्दशांशं स्यात् अंगादीनां जपादिकम् ॥३५॥

¹ जपात्सुशक्तिर्मन्त्रस्य कामदा मन्त्रदेवता ।

साधकस्य भवेत्तृप्तिर्ध्यानहोमार्चनादिभिः ॥३६॥

उच्चैर्जपाद्विशिष्टः स्यादुपांशुर्दशभिर्गुणैः ।

जिह्वाजपः शतगुणः साहस्रो मानसः स्मृतः ॥३७॥

प्राङ्मुखोदङ्मुखो ? विप्रो मन्त्रकर्म समाचरेत् ।²

सर्वे मन्त्राः प्रयोक्तव्याः प्रायशः प्रणवादिकाः ॥३८॥

अनन्यचेता आसीनो वाग्यतो विहितासनः ।

अनुतिष्ठेत मन्त्राणि गुरुवन्दनपूर्वकम् ॥३९॥

संख्यानुक्ताविति । जपादिषु संख्यानुक्तौ साष्टं शतं साष्टं सहस्रं वा । जपाद्दशांशं हुतं विदुः । सर्वत्र सामिपेकम् । सर्वत्र सर्वक्रियायाम् । होमकलशेन सहैवेत्यर्थः । अथवा सामिपेकं हुतं पुरश्चरणहोमः सर्वत्र सर्वमन्त्रदीक्षासु दशांशं विदुः । अथवा अभिपेकः स्वमूर्ध्नि स्वकरविहितः सेकः । ॥ दशांशः होमश्च तर्पणं वा ॥ (३४-३५)

अभिपेकजपफलमाह—जपादिति । ततः किमित्यत आह—कामदेति । अनुतिष्ठेत मन्त्रोपासनां कुर्यात् । देवताचार्ययोरिति । आत्मरूपः स्वयमन्तरात्मरूपो

देवताचार्ययोस्तन्नेष्वमेद सार्थते^१ बुधै ।
 क्षेत्रतीर्थवनारामदेवालयनदीहृदा ॥४०॥
 कुटी निविक्तमित्येते देशा स्युर्मन्त्रसिद्धिदा ।
 यावी यवागू शाकं च पयो भैक्षं हविष्यकम् ॥४१॥
 पूर्वं पूर्वं प्रशस्तं स्यादशनं मन्त्रसाधने ।
 मन्त्र स्वदेवतातारतिथिवारेषु जप्यताम् ॥४२॥
 कृष्णाष्टमीचतुर्दश्योर्ग्रहणादौ च साधकै ।
 दत्तौ यमानलौ^२ धाता शशी रुद्रोऽदितिर्गुरु ॥४३॥
 सर्पा^३ पितरोऽर्यमा च भग शीतेतरधुति ।
 त्वष्टा मारुत इन्द्राग्नी मित्रेन्द्रौ निर्ऋतिर्जलम् ॥४४॥
 विश्वेदेवा हृषीकेशो वासव सलिलाधिप ।
 अजैकपादहिर्वृद्धि पूषा च दिनदेवता ॥४५॥
 अग्निर्दत्तावुमा निघ्नो नागा स्कन्दो दिवाकर ।
 मातृदुर्गा दिगोऽर्थेश कृष्णो वैवस्वत शिव ॥४६॥

मन्त्र । परमात्मा देव । आत्मरूपं एव मन्त्ररूपेऽन्तरात्मनि संयोज्यान्तरात्मरूपं मन्त्रं
 परमात्मनि देवे निशेजयेत् । जपे साधकैरेव चिन्त्यम् । उपदेशोऽयम् ॥ (३६-४०)

कुटीति । जनितामौ साधितमनिथीना दत्तशिष्ट दैवीयाच्चेन भावितं हविश्शेष.
 हविष्यकम् । (४१)

रुद्रानिति । इमान् रुद्रान् लिप्यादीन् नमोऽन्तान् विन्यसेत् । सशक्तीन्
 सानुभावान् । अं श्रीकण्ठाय नमः । अथवा रुद्रादीन् लिप्यादीन् सशक्तीन्

पञ्चदश्यः शशाङ्कश्च पितरस्तिथिदेवताः ।

हरो दुर्गा गुहो विष्णुर्ब्रह्मा लक्ष्मीर्धनेश्वरः ॥४७॥

एते सूर्यादिवारेणाः लिपेरन्यासोऽयं कथ्यते ।

केशान्ते मुखवृत्ते च चक्षुषोः ध्रुवणद्वये ॥४८॥

नासागण्डोष्ठदन्तानां द्वन्द्वे मूर्धास्ययोः स्वरान् ।

वर्णान् पञ्चसु वर्गाणां बाहौ चरणसन्धिषु ॥४९॥

पार्श्वयोः पृष्ठतो नाभौ हृदये च क्रमान्यसेत् ।

यादींश्च हृदये न्यस्येत् तेषां स्युः सप्त धातवः ॥५०॥

त्वगासृङ्मांसमेदोऽस्थिमज्जाशुक्राणि धातवः ।

रसास्तेति पठन्त्येके लिप्यन्तेऽथ लिपीश्वराः ॥५१॥

श्रीकण्ठोऽनन्तसूक्ष्मौ च त्रिमूर्तिरमरेश्वरः ।

अधीशो भारभूतिश्च तिथीशः स्थाणुको हरः ॥५२॥

ज्ञष्टिको भौतिकः सद्योजातधानुग्रहेश्वरः ।

अक्रूरश्च महासेनः स्वराणां देवता अमूः ॥५३॥

ततः क्रोडीशचण्डौ च पञ्चान्तकशिबोत्तमौ ।

तथैकरुद्रः कूर्मैकनेत्रौ च चतुराननः ॥५४॥

अजेशः शर्मसोमेशः तथा लाङ्गलिदारुकौ ।

अर्धनारीश्वरश्चोमाकान्तश्चाक्षरडिण्डिमौ ॥५५॥

१ लिप्यन्ते.

२ चण्डीशो, (ज्ञण्डीशो).

३ क्रोधी.

४ नेत्राहचतुरानना.

५ आषादिडिण्डिमौ.

अतिमीनश्च मेघश्च लोहितश्च गिखी तथा ।

¹ छगण्डलद्विगण्डौ द्वौ समहाकाल्यालिनौ ॥५६॥

भुजश्च पिनाकी च खड्गीश्च वकः पुनः ।

² धेतो भृगुर्लंगूलीशः शिवः ³ संवर्तकः स्मृतः ॥५७॥

रुद्रान् सशक्तीन् लिप्यादीन् नमोऽन्तान्विन्यसेदिमान् ।

⁴ अङ्गानि विन्यसेत्सर्वे मन्त्रास्साङ्गास्तु सिद्धिदाः ॥५८॥

⁵ मं, मं, अ, आ क, च, क, च, इ, ई, क्ष, क्ष ।

हृल्लेखान्योमसौपूर्वाण्येतान्यङ्गानि यद् लिपेः ।

हृदादीन्यङ्गमन्त्रान्ते विद्वान् सर्वत्र योजयेत् ॥५९॥

हृदये विधिवन्नमो न्युज्याच्छिरसीन्दुद्वितयं षण्दं शिखायाम् ।

कवचे हुमिति स्मृतं तु नेत्रे ननु वौषट् कथितं तु फट् तथास्त्रे ॥६०॥

नमोऽन्तान् विन्यसेत् । ओं अं श्रीकण्ठाय पूर्णोदर्यै नमः । अथवा सशक्तीनिति ओं
हीं अं श्रीकण्ठाय पूर्णोदर्यै नमः इत्यादि ॥ (५८)

हृल्लेखेति । व्योमसौ इत्येकं पदम् । ह्रलौ इति । ओ हीं हौं हृदयाय
नमः । ओं हीं हौं अ शिरसे स्वाहा । ओं हीं हौं अ शिखायै षण्दं । ओं हीं हौं
कचकवचाय हुम् । ओं हीं हौं इ ई नेत्रत्रयाय वौषट् । ओं हीं हौं क्ष, अस्त्राय फट् ।
ब्रह्मा ऋषिः, गायत्री छन्दः, सरस्वती देवता । (५९)

हृदय इत्यादि । विधिवदिति चतुर्थ्यन्तमित्यर्थः । यथावदिति । बीजानां

1 छगलण्डद्विगण्डौ च समहाकाल्यालिनौ. 2 लङ्गूली च. 3 तथा.

4 च न्यसेत्. 5 क, अ, अं, क, च, (क. प) इ, ई, क्ष ।

पद्मैव चाङ्गानि भवन्ति यस्य नेत्रे^१ मनोस्तस्य^२ विलोपनीयम् ।

आङ्गानि कुर्यात् पुनरात्मनैव मन्त्री निरङ्गस्य मनोर्यथावत् ॥६१॥

न्यस्यैव नियुतमिमां लिपिं गुरुक्तां वागीशीं जपतु हुनेतिलैः पयोऽक्तैः ॥

सेवेत प्रतिदिवसं च तां ततः^३ स्यात् सामर्थ्यं वचसि कवित्वमप्युदीर्णम् ॥६२॥

मुद्रार्थदर्शनपरा धवलाक्षमाला कुम्भश्च पुस्तकममूनि करेषु यस्याः ।

शुभ्रांशुकां सुविमलां लिपिदेवतां तां ध्यायेत् कपर्दकलितेन्दुकलां त्रिनेत्राम् ॥६३॥

रुद्रैर्युक्तां केवलं वा मनूनां कर्मारमे मातृकां विन्यसेद्यः ।

मन्त्राः सद्यः कुर्वन्ते तस्य सिद्धिं पापैः सार्धं याति नाशं जरा च ॥६४॥

संसाधिता यैर्विपद्वा लिपिस्तैः सर्वे च मन्त्रा इह साधिताः स्युः ।

किमस्ति तत्कर्म समस्तमन्त्रयोन्या तथा साधु न साध्यते यत् ॥६५॥

इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्ग्रहे प्रथमः पटलः ॥

पङ्क्तिन्दीर्घयोगात् पङ्क्षरादीनामक्षरैः, केषांचित् पदैः वाक्यैरर्धैः ऋग्मिर्वा (अर्थैः ऋग्मिर्वा) यथोपदेशमित्यर्थः ॥ (६०-६२)

मुद्रार्थेति । अर्थदर्शनपरा-व्याख्यानमुद्रा । तर्जन्यङ्गुष्ठयोरग्रे संयोज्यान्यास्तिलाः किञ्चिद्वज्रवो दक्षिणाधः करे । वामे विद्यासर्वस्वपुस्तकम् । उपरि दक्षिणे अकारादि-क्षकारान्ताक्षरमयी धवलाक्षमाला । वामे सुधाकुम्भश्च । कपर्दकलितेन्दुकलां जटामार-पद्मचन्द्रकलाम् ॥ (६३-६४)

संसाधिता इति । यैर्लिपिः संसाधिता तैर्हिासिन्नेव जन्मनि सर्वे मन्त्राः सम्यक् साधिताः स्युः ॥ (६५)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहव्याख्याने प्रथमः पटलः ॥

॥ अथ नागोत्पत्तिर्नाम द्वितीयः पटलः ॥

नागोदयोऽथ तारादिदंशस्थानानि मर्म च ।
 सूचकं दष्टचेष्टेति सप्तलक्षणमुच्यते ॥१॥
 शेषवासुक्तिशास्त्रकार्कोटाब्जमहांबुजाः ।
 सशङ्खपालगुलिका अष्टौ नागाः पुराऽभवन् ॥२॥
 आद्यन्तौ च तदाद्यन्तौ तदाद्यन्तौ च मध्यगौ ।
 बहीन्द्रवायुवरुणपुत्रौ पितृसमप्रभौ ॥३॥
 दशाष्टपञ्चत्रिगुणशतमूर्धान्विताः क्रमात् ।
 विप्रौ नृपौ विशौ शूद्रौ द्वौ द्वौ नागेषु कीर्तितौ ॥४॥
 नागानां जज्ञिरे तेषां सुताः पञ्चशतं पृथक् ।
 अजरा अमरा घोरास्ते सर्वे कामरूपिणः ॥५॥
 तदन्वयोद्भवाः सर्पा असङ्ख्येयास्ततोऽभवन् ।
 स्वर्गवारिधिपातालभूतलेषु वसन्ति ते ॥६॥

नागोदय इति । अथ नागोदय इत्यादिना साध्यासाध्यपरिज्ञानार्थं सप्तविधं
 लक्षणमुच्यते । नागानामुद्भूतिः कालविशेषस्थितिश्च द्वयं नागोदय इत्यनेन दर्शितम् ।
 स्थानानि देवाल्यादीनि ॥ (१-२)

आद्यन्ताविति । आद्यन्तावनन्तगुलिकौ बहिपुत्रौ रक्तवर्णी । तदाद्यन्तौ वामुकिशङ्ख-
 पालौ इन्द्रपुत्रौ पीतवर्णी । तदाद्यन्तौ तक्षकमहाप्रभौ वायुपुत्रौ कृष्णवर्णी । मध्यगौ
 कार्कोटकप्रभौ वरुणसुतौ सितौ । ते नागाः द्वन्द्वशः स्थिता दशगुणाष्टगुणपञ्चगुणत्रिगुण-
 शतमूर्धान् । क्रमात्तदन्वयोद्भवाः सर्पाः पञ्चशतं नागानामुत्पन्ना ये ते इत्यर्थः । (३-६)

फणिमण्डलिं राजीला वातपित्तकफालिकाः ।

क्रमाद्गौमाः स्मृताः सर्पा व्यन्तरा दोषमिश्रिताः ॥७॥

रथाङ्गलाम्रलच्छत्रस्वस्तिकाङ्कुशधारिणः ।

सफणाः शीघ्रगतयः सर्पा दर्वीकराः स्मृताः ॥८॥

घोणसा(गोनसा) मन्दगा दीर्घा मण्डलैर्विविधैश्चिताः ।

राजिलाश्चित्तिताः स्निग्धाः तिर्यगूर्ध्वं च राजिमिः ॥९॥

वातादिकोपना एते क्रमाद्दर्वीकरादयः ।

व्यन्तरा मिश्रचिह्नाश्च संनिपातप्रकोपनाः ॥१०॥

बाल्ययौवनवार्धक्ये वर्षशीतातपेषु ते ।

विषोऽल्प्यणा, क्रमान्मिश्रा ऋतुसन्धौ वयस्त्रये ॥११॥

फणिनः पार्थिवा आप्या आग्नेयाश्चानिला इति ।

चतुर्विधास्ते षड्विंशमेदाः षोडश घोणसाः (गोनसाः) ॥१२॥

सप्तयोदश ॥ राजीला व्यन्तरा एकविंशतिः ।

येऽनुक्तकाले जायन्ते सर्पास्ते व्यन्तराः स्मृताः ॥१३॥

आषाढादित्रिमासे स्यात् गर्भो मासचतुष्टये ।

अतिक्रान्ते नवाराण्डान् सर्पा सूतेऽथ सप्त वा ॥१४॥

फणीति । दर्वीकराः इति फणिनां नाम । घोणसा (गोनसा) इति मण्डलिनां नाम । (७-१३)

आषाढेति । आषाढादि षड्विंशत्क्रमासमारभ्य त्रिमासे सर्पाणां गर्भः स्यात् । मासचतुष्टये अतीते सति नव अण्डान् आर सप्त वा सूते । अन्यथा वा योजना ।

पञ्चाङ्गुलोऽरुणः कृष्णमूर्धा सर्पोऽर्धमासतः ।

अण्डभेदाद्भवेत्सा तान् स्फुटितान् स्फुटितान् मसेत् ॥१५॥

शिष्टास्त्रयो विपच्यन्ते ते स्युन्मीपुत्रपुंसकाः ।

¹ रक्तः पीतश्च मिश्रश्च जायन्ते ते त्रयः क्रमात् ॥१६॥

यो जातः कार्तिके मासि तामसः सन्निरुधमः ।

मार्गशीर्षे चतुर्दशः पौषे दीर्घो विषोल्बणः ॥१७॥

उन्मील्य नेत्रे सप्ताहात् कृष्णो मासाद्भवेदहिः ।

³ द्वादशाहात्स्वबोधः स्यात् दन्ताः स्युः सूर्यदर्शनात् ॥१८॥

द्वात्रिंशदिनविंशत्या चतस्रस्तेषु दंष्ट्रिकाः ।

कराली मकरी कालरात्री च यमदूतिका ॥१९॥

एतास्तास्सविषा दंष्ट्राः वामदक्षिणपार्श्वगाः ।

पुनर्मातरमन्वेति मासं स्वेच्छं चरेत्ततः ॥२०॥

आर इति विंशतिसंख्या । मासत्रये क्रमात् संख्यात्रयं, अथवा नवाराण्डान् चत्वारिंशदधिकशतद्वयानण्डान् सप्त वा सूते ॥ (१४)

पठेति । एवमण्डप्रसूतौ सत्यां अर्धमासतोऽण्डानां भेदात् पञ्चाङ्गुलोऽरुणः कृष्णशिराः सर्पो भवेत् । तिर्यग्वायकमानमङ्गुलम् ॥ (१५)

शिष्टा इति । रक्तेऽण्डे स्त्री, पीते पुमान्, मिश्रे नपुंसकम् । (१६-१७)

उन्मील्येति । अण्डस्फुटनादूर्ध्वं सप्ताहात्त्रयोन्मीलनं, स्फुटनादूर्ध्वं मासात् कृष्णवर्णः सूर्यदर्शनात् पुनर्विनविंशत्या द्वात्रिंशदन्ताः स्युः ॥ (१८-१९)

क्रोडेति । नेत्रमेव कर्णौ यस्येति नेत्रकर्णः सर्पः । षष्टिसमाद्वयं शतात्परं

षष्मासात् स्यात् करायामः तदा कृतिं च मुञ्चति ।

क्रोडाशनिशिखिश्येनविलाळनकुलीवृकाः ।

न घ्नन्ति चेन्नेत्रकर्णो जीवेत् षष्टिसमाद्वयम् ॥२१॥

नागाः सूर्यादिवारेशाः सप्त व्यक्तेऽहि वा निशि ।

स्वेशादुच्यन्ति वारेषु गुलिकः सर्वसन्धिषु ॥२२॥

शङ्खेन वा महाब्जेन सह तस्योदयोऽथवा ।

द्वयोर्वा नाडिकामात्रमन्तरं गुलिकोदयम् ।

दुष्टः स कालः सर्वत्र सर्पो दशति निन्दितः ॥२३॥

कृतिका भरणी स्वाती मूलपूर्वत्रयाग्निनी ।

विशाखाद्रा मत्स्यश्लेषा चित्ता श्रवणरोहिणी ॥२४॥

तारास्ताः सर्पदष्टस्य दुष्टा मन्दऋजौ तथा ।

षष्ठमी चाष्टमी षष्ठी रिक्ता दष्टस्य निन्दिताः ॥२५॥

विंशतिवर्षाः । नागाः स्वेशादुच्यन्ति । सूर्यवारे शेषादिशङ्खपालान्तं, सोमवारे बासुव्यादिशेषान्तम् । एवं स्ववाराधिपतिः । प्रथम ईषदधिकपादयुक्तं नाडिकाचतुष्कं भुङ्क्ते । अन्ये षट् नागाः शिष्टभुजः । गुलिकस्तु शङ्खपालेन वा महापद्मेन वा उभयोर्मध्यनाडिकामात्रं वा । गुलिकोदयस्य कालो लोकप्रसिद्धो गुलिकोदय इत्यर्थः । (२१-२३)

कृतिकेति । पूर्वा, पूर्वाषाढा, पूर्वभाद्रा-पूर्वत्रयं । दग्धयोगाः बुधद्वितीयादयः । यथा—“बुधद्वितीया कुजषष्ठमी च षष्ठी गुरोरष्टमिशुक्रवारे । एकादशी चन्द्र-शर्निवन्म्यां द्वादश्यथार्केण च दग्धयोगाः” । दग्धराशयः प्रतिपदादौ तुलादयः । यथा—

¹ तत्रातिनिन्दिता ² कृष्णपञ्चमी सा चतुर्दशी ।

सन्ध्या चतुष्टयं दुष्टं दम्भयोगाश्च राक्षसः ॥२६॥

एकद्विवह्वो दंशा दष्टं विद्धं च खण्डितम् ।

³ अदंशमवल्लिप्तं स्यादंशमेवं चतुर्विधम् ॥२७॥

ऋजु वक्रं क्षले विद्धं निर्विषं भीतसर्पजम् ।

लालाक्तं खण्डितं कृच्छ्रसाध्यं क्ष्वेलं क्षुधार्तिजम् ⁴ ।

तादृक् तत् सविषं मांसमध्याविष्टं सुतार्तिजम् ॥२८॥

द्विदंशमृजु लालाक्तमुन्मत्तोत्थं मनाविषम् ।

वक्रमाक्रान्तिजं प्रायो निर्विषं सुगुह्वणम् ॥२९॥

दसोत्थं प्राणहृत्प्रायो लालास्रस्रावि खण्डितम् ।

⁵ तादृक्तन्मांसमभ्यस्थं सुसाध्यं स्थानरक्षजम् [स्थानरक्षजम्] ॥३०॥

“ धनुर्दृपालीमिथुनसिंहजूका मृत्प्रदा । सचतुर्थीद्वितीयासु युग्मासु तिथिषु क्रमात् । ”

लज्जन्मनोरष्टमराशिश्च निन्द्यः ॥ (२४-२६)

एकेति । एकद्विवह्वना दंशानां दष्टविद्धखण्डितानि क्रमेण नामानि ॥

अदंशमक्षतम् ॥ (२७)

ऋजुवक्रमिति । ऋजुशतं वक्रक्षतं चेति । तादृगिति । वक्रमाक्रान्तिजमित्यत्र

आक्रान्तिजं पादादिहननलङ्घनादिना क्षुण्णेन सर्पेण जकितं तत् सुगुह्वणं प्रायो

निर्विषम् ॥ (२८-२९)

ऋजुविद्धं क्षणं दष्टं वक्रं हन्ति च वैरिजम् ।

त्रयो वैकशता दंशा वेदनारुधिरोल्लवणाः ॥३१॥

चक्रद्विकाङ्घ्रिकूर्माभा दंशाश्च यमचोद्विताः ।

दाही पिपीलिकास्पर्शी कण्डूशोफरुजान्वितः ॥३२॥

सतोदमथितो दंशः सविपोऽन्यस्तु निर्विषः ।

दर्वीकरस्य दंशः स्याद्द्रक्षः शुष्कः सितेतरः ॥३३॥

१
कृष्णः सशोफः पीतश्च वंशो मण्डलिन पृथुः ।

शीतोऽतिशोफः स्निग्धोज्यः सान्द्रासृक् पिच्छलः सितः ॥३४॥

व्यन्तराहिकृतो दंशो विज्ञेयो मिश्रलक्षणः ।

देवालये शून्यगृहे बल्मीकोद्यानकोटरे ॥३५॥

ऋञ्जिति । ऋजुविद्धं क्षते हन्ति यमदष्टं च तं हन्ति । चक्रेति । चक्रद्विकाङ्घ्रि-
 कूर्माभाः एकदशसंख्यो वा यमचेदिताः चक्रद्विपाङ्घ्रिकूर्माभा इति, चक्रकाकाङ्घ्रिकूर्माभा
 इति च पाठः ॥ दाहीति । दाही = അഴുപ്പുള്ളി " पिपीलिकास्पर्शी =
 കിരിക്കിരിക്കി കണ്ഠഃ = ചൊറിയുക शोफः = വീക്കം रुजा = നോവ് तोद =
 കണ്ണിമുട്ടത്ത-നോവ് उद्ग्रथित. = നെരമ്പ് പിടിക്ക सतोदोद्ग्रथित इति
 वा पाठः ॥ (३१-३३)

रथ्यासन्धौ चैत्यतरौ श्मशाने सिन्धुसङ्गमे ।

द्वीपे चतुष्पथे सौधे गहने वेत्रपद्मयोः ॥३६॥

पर्वताग्रे बिल्द्वारे जीर्णकृपाश्मकूटयोः ।

शिप्रुश्लेष्मातकाक्षेषु जम्बूदुम्बरवेणुषु ॥३७॥

वटेऽथ जीर्णप्राकारे दंशः सर्पस्य निन्दितः ।

इन्द्रियाण्योषहृत्क्षभ्रमध्यकुचकुक्षयः ॥३८॥

तालुशङ्खौ गलो मूर्धा चिबुर्क नाभिस्तके ।

दोःपादमध्यं स्कन्धश्च सर्पदिशस्य निन्दिताः ॥३९॥

पुष्पादिहस्तः शुभवाग्धीरः शुक्लाम्बरोऽमलः ।

लिङ्गवर्णसमानश्च हृष्टो दूतः शुभो मतः ॥४०॥

अपह्वारागतः शस्त्री प्रमादी भूगतेक्षणः ।

विष्वर्णवासाः पाशादिहस्तो गद्गदकण्ठवान् ॥४१॥

शुष्ककाष्ठश्रितः खिलस्तैलक्तः कन्धरांगुः ।

आर्द्रवासाः कृष्णरक्तपुष्पो मुक्तशिरोरुहः ॥४२॥

ധ്യേതി । ധ്യാസന്ധൗ = കൈതന്ത്രവിദ്യയുടെ ഈ ദ്വീപ് ജഗദ്ഗുഹ്യ-
 മൗഢകൂട് = കല്പിതകാവനീ । ശിശുഃ = മുരിയ്ക്കു ശ്ലേഷാതകഃ = നൂവൻ അക്ഷഃ =
 താന്നി വടഃ = വേലാൽ । ഇന്ദ്രിയാണി ചക്ഷുഃശ्रोതജിഹ്വാഗ്രാണിനാസാഃ । ദോഃപാദമധ്യം
 പാണിപാദതലം । സ്കന്ധൗ ഗ്രീവാംസമഘ്വദേശഃ ॥ (൩൭-൩൯)

पुष्पेत्यादि । धीरः-वाङ्मनःकार्यैर्धृष्टः । लिङ्गं ब्रह्मचर्यादि पुनपुंसकत्वादि च ।
वर्णः विषादि । यस्मिन्नी यद्धर्मी ददः तस्य तादृशः शुभः ॥ (४०)

कुचमर्दी नखच्छेदी गुदस्पृक् पादलेखकः ।

केशलुब्ध^१ी तृणादिच्छिद्यदुर्वृत्तः खरादिगः ॥४३॥

^२अद्वितीयो रूदन्मुण्डी दूता दुष्टाः स्युरीदृशाः ।

दिगादिषु स्थितो दूतः फण्णादीन् सूचयेदहीन् ॥४४॥

दूतः स्थितश्चेद्दामेऽङ्घ्रौ दक्षिणे वा द्वयोरथ ।

इडान्या(?) वा बहेद्यो वा यदि दूतस्य वात्मनः ॥४५॥

आभ्यां द्वाभ्यां पृथक् सर्पान् विद्यात्स्त्रीपुंनपुंसकान् ।

दूतः स्पृशति यद्वात्रं तस्मिन् दंशमुदाहरेत् ॥४६॥

न भोगी तद्विसंवादे न विषं वेति निर्दिशेत् ।

दूतकाले यतो जीवः पार्श्वे^३ जीवस्ततोऽन्यतः ॥४७॥

अग्रघो दूतस्य वामाङ्घ्रिः शुभोऽन्यस्तादृशोऽन्यथा ।

दूताङ्घ्रिचलनं दुष्टं तत्स्थितिर्निश्चला शुभा ॥४८॥

अद्वितीय इति । दिगादिषु दिग्बिदिगवान्तरेषु स्थितो दूतः फणिमण्डलिराजिलान् सूचयति ॥ (४४)

दूत इति । दूतः वामाङ्घ्रौ स्थितश्चेत् वामभागेन शरीरस्य स्थितश्चेत् सर्पिणी । दक्षिणभागेन चेत् सर्पः । द्वयोः (पादयोः) पार्श्वयोः स्थितश्चेन्नपुंसकम् ॥ इडया पिङ्गल्या द्वाभ्यां वा वायोर्वहनेनापि स्त्रीपुंनपुंसकान् पृथग्विधात् । आभ्यां द्वाभ्यां दूतस्थित्या वायुवहनेन च । दूतस्य वात्मन इति प्रथममात्मनः परीक्ष्य श्लेष्मादिनिरोधे दूतं पृच्छेत् । पृथगिति । अङ्घ्रिस्थानं वायुवहनं च प्रत्येकं निर्णयहेतुः ॥ दूतः स्पृशतीति । तद्विसंवादे न भोगी तद्विसंवादे न विषं तद्विसंवादे वेति निर्दिशेत् । न वा, जीविष्यतीत्यर्थः । दूतकाल इति । दूतकाले दूतागमनकाले । अन्य इति । दक्षिणाङ्घ्रिरग्रश्चेत् अशुभ इत्यर्थः ॥ (४५-४८)

जीवपार्थे शुभो दूतो दुष्टोऽन्यत्र समागतः ।

योजयेदक्षिणेनाग्रं पृष्ठं वामेन जीववित् ॥४९॥

जीवौ गतागतौ दुष्टशुभौ दूतनिवेदने ।

दूतस्य वाक्यं दष्टाख्यापूर्वमाहुर्विनिन्दितम् ॥५०॥

त्रिमैकैस्तस्य वाक्याणैर्विपनिर्विपकाल्ता ।

आद्यैः स्वरैस्तु काद्यैश्च वर्गैर्मिक्षा लिपिद्विधा ॥५१॥

स्वरा जीवस्तनुर्वर्गा इति ज्ञेया च मातृका ।

वातामीन्द्रजलत्मानो वर्गेष्वर्णचतुष्टयाः ॥५२॥

नपुंसकाः पञ्चमाः स्युः स्वराः शक्राम्बुयोनयः ।

दुष्टौ दूतस्य वाक्याद्यौ वातामी^२ मध्यमौ गतेः ॥५३॥

प्रशस्ता वारुणा वर्णा अतिदुष्टा नपुंसकाः ।

जीवकाव्योदयो ज्ञेन्द्रोः स्वक्षेत्रेषु तथोदयौ ॥५४॥

योजयेदिति । दक्षिणभागे यत् फलमुक्तं तदेवामभागे, वामभागे यत्तदेव
पृष्ठभाग इत्यर्थः ॥ (४९)

जीववित् । दष्टाख्यापूर्वं देवदत्तः सर्पेण दष्ट इति नैतद्विनिन्दितम्(?) । अन्यथा
योजनीयं त्रिमैकैरिति । वाक्याणान् त्रिभिर्विभज्य अवशिष्टमेकं चेद्विपं, द्वयं चेन्नविपम् ।
त्रीणि चेत् काल्ता[तो] मृत्युरित्यर्थः ॥ (५०-५१)

स्वरा इति । यदि स्वरो दूतस्य वाक्यादिस्तदा जीवगतं शुभं जानीयात् । यदि कादिः
शरीरगतमशुभम् । स्वराः शक्राम्बुयोनयः ह्रस्वदीर्घ[र्धादि]भेदेन ॥ (५२-५३)

शुक्रगुर्वोर्विधोद्विष्टः दृढकाले शुभा मता ।

मुक्त्वा मन्दं ग्रहाः सर्वे गच्छन्तोऽस्तं न गोभनाः ॥५५॥

दूतागतिं वदेत्पूर्व^१ स्वाङ्घ्रिदंशादिसूचकैः ।

प्रस्थाने मङ्गलं वाद्यं गर्जितं मेघहन्तिनोः ॥५६॥

प्रदक्षिणं फले वृक्षे वायसस्य च कूजितम् ।

गीतं वादितशब्दाश्च सिद्धये श्रुतमीदृशम् ॥५७॥

आकन्दो वज्जुलादीनां दक्षिणे विस्तृतं क्षुत्तम् ।

अनर्थसूचकं वाक्यमीदृशं स्यादसिद्धये ॥५८॥

वेश्या विप्रो नृपः कन्या गौर्दिन्ती मुरजध्वजौ ।

क्षीराज्यदधिशङ्खान्बुच्छतं मेरी फलं सुरा ।

३
तण्डुलं हेम रूप्यं च सिद्धयेऽभिमुखा जमी ॥५९॥

सकाष्ठः सानलः कार्मुलिनाम्बरभारभृत् ।

⁴ गलोट्टको गोमायुर्गधोलूककपिट्टिकाः ॥६०॥

जीवेति । जीवो बृहस्पतिः, काव्यः शुक्रः, ज्ञो बुधः, स्वक्षेत्रेषु स्वाधिपत्यराशिषु,
शुक्रगुर्वोश्चन्द्रस्य सप्तमस्थत्वं विधोर्दृष्टिः ॥ (५४-५५)

प्रस्थान इति । प्रदक्षिणम् = വലത്തുവേക്കൽ കൂജിതम् = മധ്യരമ്പരം.
 आकन्दः = രോദനശബ്ദഃ. दक्षिणे वज्रुलादीनाम् । वज्रुलम् = പൊന്നൻ.
 विस्तं = മുറയിടുക. क्षുतं = തുമ്മൽ. काष्ठम् = വിറകു. कारुः = ശില്പി.
 'रङ्गः' = കല്ലുളി. गोमायुः = ക്രോഡ്യ. उल्लङ्कः = കൂമൻ.

महिषाही शयं मांसो निषेधः पतनं वधः ।

कल्हः सर्वजातीनां सम्मार्जनविलेपने ॥६१॥

तैलं कपालं कार्पासं मस्मेत्येतान्यसिद्धये ॥६२॥

अन्ये च येऽनुषेज्यन्ते सिद्धयसिद्धयोस्तु सूचकाः ।

नासादंशद्वयो नित्यं जिज्ञास्यास्तेऽपि मन्त्रिणाम् ।

घेष्टादष्टस्य जायन्ते विषवेगेषु सप्तसु ॥६३॥

धातोर्धात्वन्तरप्राप्तिर्विषवेग इति स्मृतः ।

दंशे स्थित्वा द्विपञ्चाशन्मात्राः संवर्धते विषम् ॥६४॥

दंशालाल्टमायाति ततो नेत्रं ततो मुखम् ।

आस्याद्य धमनीस्ताम्र्यो धातून् प्राप्नोति हि कमात् ॥६५॥

वेगो रोमाञ्चमाद्यो रचयति विषजः स्वेदवस्त्रोपशोषौ

तस्योर्ध्वस्तत्परौ द्वौ वपुषि जनयतो वर्णभेदप्रवेपौ ।

यो वेगः पञ्चमोऽसौ नयनविवशतां कण्ठमङ्गं च ह्रिक्

पष्ठो निध्वासमोहौ वितरति च मूर्तिं सप्तमो दष्टकस्य ॥६६॥

द्विकः = ७०००००. अनर्यसूचकं वाक्यं नष्टो हित इत्यादि(१) । सम्मार्जनम् = ७०००००

विलेपनम् = ७०००००

(५६-६३)

चेष्टेत्यादि । दंशे दंशणो, द्विपञ्चाशन्मात्राः शतमात्राः, अत्यन्तभाग्यहीनस्य

द्विमात्राधिकपञ्चाशन्मात्रा वा । धमनीः नाडीः ॥

(६४-६५)

वेग इत्यादि । तस्याद्यस्योर्ध्वो द्वितीयः । तत्परौ, तृतीयचतुर्थी,

१ ते च मन्त्रिणः. २ ललाटे यात्याशु. ३ वि. ४ कर्णमङ्गं.

यस्याङ्गानां जडत्वं श्वयथुरवयवोद्वेगदाहप्रलापाः

विड्मेदः केशलुब्धं सुकरमरुणतापाङ्गयोर्भ्रान्तिरक्ष्णोः ।

कृष्णामृक्कम्पशूलौ हृदि च विघटना दन्तदन्तच्छदानां

श्यावं च श्लेष्मपित्तोद्धमनमसृगलं रोमकूपादिषु स्यात् ॥६७॥

लालास्रुतिशिशितिनिभानि च मण्डलानि नासाश्रयाणि वचनानि च सन्धिमेदः ।

पूर्वाधिका विद्वतयो विविधा भवेयुर्यस्य प्रतिक्षणमसौ खलु कालदष्टः ॥६८॥

दृक्फुल्ला विवृतं सपायुवदनं भ्रातुः [श्रोतुः]शनैः पृष्ठतो(?)

[मर्मा]वर्गाघन्तले च दंश उदकोत्सेकाच्च रोमोद्धमः ।

कीलालोत्सवनं न ताडनपदं यद्यद्या न शस्त्रक्षता-

द्रक्ताविष्करणं च यस्य नियतं दष्टस्स मृत्युं गतः ॥६९॥

प्रवेपः = पीनस्थूलं. यत्येत्यादि । जडत्वम् = लघुत्वम्. श्वयथुः = पीकम्.
अवयवोद्वेगः = मृदुत्वम् विड्मेदः = मृदुत्वम्. हृदयकम्पो हृदयान्तशूलश्च.
दन्तच्छददन्तयोर्विघटना विश्लेषः, श्यावं = कृष्णवर्णम् (६६-६७)

लालेति । लाला = कीलल शितिनिभानि मण्डलानि कृष्णानीत्यर्थः ।
सन्धिमेदः सन्धयो विधिष्टा इव । कालदष्टः सर्परूपेण ॥ (६८)

दृक्फुलेति । दृक् फुल्ला = कलशमयम्, पायुः मलद्वारं, वदने मुखं, शनेद्रातुः
[शनैः श्रोतुः (?)] कर्णस्य, पृष्ठतः पृष्ठमागो, वर्गाघन्तले, कक्षे करतले च, दंशे दंशितवर्णे,
उदकोत्सेकः जलधारा, रोमोद्धमो रोमाञ्चः, कीलालोत्सवनं = लालावर्णमयम्
यष्टि = पट्टी, ताडनपदं = लोचनम्, रक्ताविष्करणं = रक्तमयम्

सत्तैतान्यथ लक्षणानि कतिचित् सर्वाणि वा कारण

साध्यासाध्यनिवेदनस्य विदुषः सर्पेण दष्टं प्रति ।

एतत्साध्यमसाध्यमेतदिति च क्ष्वेलं न जानाति यः

संप्राप्तो हसनीयतां स तु जनैर्मन्त्रीति किं कथ्यते ॥७०॥

एतान्येवं सम्यगालोच्य सर्वा-

प्युच्चैः साध्यं दष्टमासाद्य विद्वान् ।

अव्यग्रात्मा तस्य कुर्याच्चिकित्सां

ध्यानैर्मन्त्रैरौषधैरात्मसिद्धैः ॥७१॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्गहे द्वितीयः पटलः ॥

सत्तेति । साध्यासाध्यज्ञानं किमर्थमिति चेत् अन्यथा तस्य मन्त्रीति
नामाप्ययोग्यमिति ॥ (७०)

एतानीति । एतानि लक्षणान्यालोच्य मृदुपूर्वं चिकित्सेत् । कैरिति
चेत् ध्यानादिभिरात्मसिद्धैरन्ध्रस्मिन् पुर्ये पूर्वं प्रयोज्य फलितैरथवात्मसिद्धैरन्ध्रैरपि
प्रयुक्तैः ॥ (७१)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्गहव्याख्याने द्वितीयः पटलः ॥

॥ अथ तृतीयः पटलः ॥

दृशौ दण्डिनि जीवाख्ये साध्यहृत्पद्मकोशगे ।

तन्नामार्णावृते चन्द्रच्छले भूस्रग्ध्रं विन्यसेत् ॥१॥

कण्ठे सुधाद्वयमिन्दुं भ्रूमध्ये बिन्दुं च चिन्तयेत् ।

कार्यादौ जीवरक्षेयं बन्ध बन्धेति भाषणात् ॥२॥

अथवा चिन्तयित्वैव मन्त्री मन्त्रमिमं जपेत् ।

तस्य चिकित्सां कुर्यादित्युक्तम् । सा जीवरक्षापूर्विकेत्याह—दृशाविति । साध्यहृत्पद्मकोशगे चन्द्रच्छले तन्नामार्णावृते दण्डिनि जीवाख्ये दृशौ भूस्रग्ध्रं विन्यसेत् । तद्यथा—हृदि “लं” पृथिवीमण्डलं चिन्तयित्वा तदुपरि कादिवर्ण-
त्यादिनोक्तं मातृकाम्बुजं चिन्तयेत् । कर्णिकामध्ये “ठं” इति इन्दुमण्डलं, तस्य मध्ये “क्षौ”
इति बीजं नारसिंहं, तस्योपरि “हंस” इति बीजं (बन्ध बन्धेति) देवदत्तस्य जीवं बन्ध बन्धेति
तस्योपरि चिन्तितेन हौ इत्यनेन मुण्डबीजेन तज्जीवं कबलीकुर्यात् । तदुपर्यपि पूर्वोक्तं
मातृकाम्बुजमधोमुखं संकल्प्य ऊर्ध्वाधस्थितं नृसिंहबीजद्वन्द्वमूर्ध्वाधोगतमिन्दुद्वयं च
सन्धयेत्(?) । पद्मे च दलान्तःप्रवेशं निर्विवरे यथा तथेत्यर्थः । उपरिस्थोपरि च “लं”
इति पृथिवीमण्डलं चिन्तयेत् । तन्मण्डलद्वयमपीतरेतरं सन्धयेत् ॥ “ ओं नमो भगवते
नीलकण्ठाय स्वाहा ” इत्यनेन पाशेनेव दृढं परितो बन्धयेत् । केपाञ्चिद्विपिना बन्धनं
भ्रूमध्ये बिन्दुं च कारयेद्वकारं च कण्ठे इन्दुं च चिन्तयेत् । भ्रूमध्यात् स्रक्वन्तीममृतधारां
कण्ठेन्दुगाममृतकलां प्राप्तया तथा सहाण्डान्तर्वह्निश्च व्याप्तां सरेत् । तत्र मुण्डस्थाने
नृसिंहो वा “ ओं लं ठं क्षौं हंसं देवदत्तस्य जीवं बन्ध बन्ध हंसां क्षौं ठं लं ओं नमो
भगवते नीलकण्ठाय स्वाहा ठं वं ठं ” एवं चिन्तयित्वा एवं जपेच्च, अन्यथा वा पृथिव्यादि
जीवान्तं पूर्ववत् । संकल्पितम्योपरि मुण्डं च मुण्डोपरि पद्मं विनेन्दुमेव इन्दोरूर्ध्वं बन्धनं
च पुनः पुनः पद्मं निमील्य पूर्वमन्त्रेण दृढं संगृह्योपरि भूविम्बं पूर्ववत्तयोः संकल्प्य (न्यं च)
एवं स्मृत्वा विन्दुद्वन्द्वमूर्ध्वाधोगतमिन्दुद्वयं सरेत् । पुनर्बीजानि जपेच्च । इयं जीवरक्षा ॥(१-२)

१ कण्ठे सुधाद्वयमिन्दुं भूस्रग्ध्रं विन्यसेत् । भ्रूमध्ये बिन्दुं चिन्तयेत् ।

२ अमृतकलाप्रायया.

ओं नमो भगवते णी च ^१ शस शर्णा श..... ॥

साज्यं शकृद्रसं पेयं सर्पिर्वा जीवरक्षणम् ॥३॥

जङ्गमं स्थावरं चेति द्विविधं विपमुच्यते ।

• जङ्गमं सर्पमूपादि शृङ्गादि स्थावरं विपम् ॥४॥

आद्यस्य षोडशाधारा दंष्ट्राशुक्र(क)शवादयः ।

दशोऽन्यस्य प्रसूनत्वङ्मूलमत्तफलादयः ॥५॥

मन्त्रध्यानौपधाचैस्तु तयोः कार्या प्रतिक्रिया ।

शान्तः स्मरान्वितो ब्रह्मा लोहितस्तारकं शिरः ॥६॥

विपतिर्नाम मन्त्रोऽयं तार्क्ष्यः शब्दमयः स्मृतः ।

“ ज्वल ज्वल महामति ठ, ठ गरुडचूडाननाय ठ ठ ।

गरुडशिखे ठ, ठ गरुड प्रभञ्जन प्रभेदन वित्रासय ।

विमर्दय ठ, ठ अप्रतिहतबल अप्रतिहतशासन हुम् फट् ॥

जङ्गममिति । सर इकारः । अयं मन्त्रो विपतिर्नाम, मन्त्रस्य विपतिरिति केन प्रकारेण (इति) चेत् तार्क्ष्यः शब्दमयः स्मृत इति । क्षिप ओं स्वाहा, ओं ज्वल ज्वल महामति स्वाहा हृदयाय नमः । ओं गरुडचूडाननाय स्वाहा शिरसे स्वाहा । ओं गरुडशिखे स्वाहा शिखायै वषट् । ओं गरुड प्रभञ्जन प्रभञ्जन प्रभेदन वित्रासय विमर्दय स्वाहा कवचाय हुं फट् । ओं अप्रतिहतबलाप्रतिहतशासन हुं फट् अस्त्राय फट् । ओं उग्ररूपधारक सर्पभयाकर भीषय भीषय सर्पं दह सर्पं दह भस्मीकुरु कुरु स्वाहा नेत्राभ्यां धौपट् । काश्यप ऋषिः, देवी गायत्री छन्दः, षड्तिर्वा, श्रीगरुडविष्णुदेवता ॥ (४-७)

उग्ररूपधारक सर्पभयङ्कर भीषय, सर्प दह दह भस्मीकुरु ४ ४ ।

एवमुक्तानि नेत्रान्तान्यङ्गानि विपतेश्च पट् ॥७॥

सप्तवर्गान्ययुग्माष्टदिग्दल स्वरकेसरम् ।

(विद्वेन्दौ मरुद्वहि) मिन्दुकद्वहिरुद्धान्त्यकर्णिकं मातृकाम्बुजम् ।

कृत्वा हृदिस्थं तन्मन्त्री^३ वामहस्ततले स्मरेत् ॥८॥

ससेति । अथगोपदेशान्तरमाहु — ष्टीपाञ्चिमध्यस्थले कादिवर्गान्ययुग्माष्टदिग्दलमित्याद्युक्तप्रकारेण लिपिपङ्क्तयः सचिन्त्य तस्य कर्णिकायाममृतपूर्णं “ वं ” बीजं सकल्प्य दष्ट तस्मिन्नमृतकलशे कण्ठदन्तामृते स्थितं सचिन्त्य पुनस्तस्य पद्मस्य केसरेषु धेतवर्णा कला सचिन्त्य त दष्ट तासां स्तन्यामृतैः परित उक्षितं ध्यायेत् । पुनर्बालं द्विभुजं हस्तस्थशङ्खं गरुडं द्वादशान्तं तुण्डेन निर्भिद्य तस्य देहान्तं प्रविशन्तं विचिन्त्य तस्याकाशस्थं विषं वायौ सक्रामयन् ध्यायन् “ ओ हसौ सक्षिपह, प्रक्षिपह, हा सप्तव स, ह्रावय स सहस, प्रक्षिपह ” इति मन्त्रमसकृज्जपेत् । पुनरपि बहिर्गत्वा द्वादशान्तान् पूर्ववदन्तं प्रविश्य अमृतेन ह्रावयित्वा तस्य वायुमण्डलस्थं विषम् अग्नौ सक्रामयन् ध्यायन् “ ओ हसौ सक्षिपह हा स्वा सप्तव ” इत्यादि असकृत् जपेत् इत्यन्तं पूर्ववत् । पुनरपि बहिर्गत्वा द्वादशान्तान् पूर्ववदन्तं प्रविश्य अमृतेन ह्रावयित्वा तस्याग्निमण्डलस्थं विषमप्यु सक्रामयन् ध्यायन् “ ओ हसौ सक्षिपहह स्वाहा सप्तवस ” इत्यादि पूर्ववत् । पुनरपि बहिर्गत्वा द्वादशान्तान् पूर्ववदन्तं प्रविश्य अमृतेन ह्रावयित्वा तस्य अम्मण्डलस्थं विषं पृथिव्या सक्रामयन् ध्यायन्, “ ओ हसौ सक्षिपह सक्षिपह हा स्वा ओ सप्तवस ” इत्यादि पूर्ववत् । पुनरपि बहिर्गत्वा द्वादशान्तान् पूर्ववदन्तं प्रविश्य, अमृतेन ह्रावयित्वा तस्य पृथिवीमण्डलस्थं विषं दशान् बहिर्निस्सारयन्तं सरन् वक्ष्यमाणमष्टोत्तरशतं जपेत् । पुनरनेन मन्त्रेणैव मूर्ध्ना गत्वा दशाविर्गच्छन्तं^३ (न्तं विषं) अप कृष्य स्मरेत् “ ओ हसौ सक्षिपह सक्षिपह हा स्वा ओं पक्षि सप्तवस सप्तवस ह्रावयस सहस प्रक्षिपह प्रक्षिपह ” इति । एवं कृते विषशान्तिं सद्य एव भवति ॥ (८)

अङ्गुष्ठादौ न्यसेद्वर्णान् विपतेर्भेदिताञ्जलः ।

पीतं वज्रि चतुष्कोणं पार्थिवं शक्रदैवतम् ॥९॥

वृत्तार्धमाप्यं पञ्चाङ्गं शुक्लं वरुणदैवतम् ।

व्यंथं स्वस्तिकयुग्मकं तैजसं वह्निदैवतम् ॥१०॥

¹
वृत्तं विन्दुवृत्तं वायुदैवतं कृष्णमानिलम् ।

अङ्गुष्ठाद्यङ्गुलीमध्यपर्वस्थेष्वेषु वेष्मसु ॥११॥

स्ववर्णनागद्वन्द्वेन वेष्टितेषु न्यसेत्क्रमात् ।

विपतेश्चतुरो वर्णान् स्वमण्डलसमत्विषः ॥१२॥

अरूपे[तु ?]स्वतन्मात्र आकाशे शिवदैवते ।

²
कनिष्ठामध्यपर्वस्थे न्यसेत्तस्यान्त्यमक्षरम् ॥१३॥

अङ्गुष्ठेति । अङ्गुष्ठादौ न्यसेद्वर्णानित्यनेन सकली(ली)करणमाह—हस्ते व्यापकं न्यस्य तालत्रयादिकं कृत्वा पुनरङ्गुष्ठादौ विपतेर्भेदिताञ्जलः वर्णान् क्रमान्यसेत् । अङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तानां मूल्यवसु इ कं पं अप् अ उं आस् पं आहं स्ववर्णनागद्वयेन वेष्टितेषु अङ्गुष्ठाद्यङ्गुलीमध्यपर्वस्थेष्वेषु वेष्मसु विपतेश्चतुरो वर्णान् क्रमान्यसेत् । क्षि लं पृथिवीमण्डलाय वायुकिशङ्कपालवेष्टिताय पीतवर्णाय नमः । अङ्गुष्ठमध्यपर्वणि पं थं जमृतमण्डलाय काफोदृक्पद्मजोष्टिताय श्वेतवर्णाय नमः । ³ तर्जनीया मध्यपर्वणि ओं रं वाहि मण्डलाय अनन्तगुलिकवेष्टिताय रक्तवर्णाय नमः । मध्यमाया मध्यपर्वणि स्वां थं वायु-मण्डलाय तक्षकमहापद्मवेष्टिताय कृष्णवर्णाय नमः । अनामिकाया मध्यपर्वणि हां हः आकाशमण्डलाय जयविजयवेष्टिताय कृष्णवर्णाय नमः । कनिष्ठाया मध्यपर्वणि तस्यान्त्य-मक्षरं कनिष्ठामध्यपर्वस्थे आकाशे न्यसेत् । हां हः आकाशमण्डलाय नमः । तत्रापि नागाभ्यां सह वा न्यासः । नागानामादिवर्णाश्चेति । “ वां थं अङ्गुष्ठमध्यपर्वणि ” कां पं तर्जनीया मध्यपर्वणि “ अं गुं ” मध्यमाया मध्यपर्वणि “ तं मं ” अनामिकाया मध्य-

नागानामादिवर्णाश्च स्वमण्डलातान् न्यसेत् ।

भूतादिवर्णान् विन्यस्येदङ्गुष्ठाद्यन्तर्पर्वसु ॥१४॥

1

तन्मात्रत्रिगुणाद्यर्णानङ्गुलीषु न्यसेद्बुधः ।

स्पर्शनादेव तादर्यात्मा हस्तो हन्याद्विषद्वयम् ॥१५॥

मण्डलादियुतान् वर्णान् विपतेः करयोजितान् ।

ज्येष्ठाद्यङ्गुलिभिर्देहे न्यसेत् स्थानेषु पञ्चसु ॥१६॥

पर्वणि “जं विं” कनिष्ठाया मध्यपर्वणि भूतादिवर्णानिति “पुं अं तें वां आं” एते अङ्गुष्ठादीनामन्तर्पर्वसु । एवं तन्मात्राशब्दादयश्च त्रिगुणाद्यर्णानिति सं रं तं इति अङ्गुष्ठाद्यङ्गुलीनां पर्वणि तलेषु पुनः सृष्टिक्रमेण च न्यसेत् । “आहँ आसँ व अ उं अं पं हँ कँ षँ” कनिष्ठादिमूलपर्वसु “हा हं” आकाशमण्डलाय जयविजयवेष्टिताय कृष्णवर्णाय नमः । “स्वां यं” वायुमण्डलाय तक्षकमहापद्मवेष्टिताय कृष्णवर्णाय नम इत्यादि कनिष्ठादीनां मध्यपर्वसु “जं विं तं मं अं गुं कां पं वां शं” कनिष्ठादीनां मध्यपर्वसु “आं वां नें अं पुं शं खं रूं रं गं” इति कनिष्ठादीनामन्तर्पर्वसु “सं रं तं” इति कनिष्ठाद्यङ्गुलीनां पर्वत्रितयेषु । मण्डलादियुतानिति । पुनर्देहे मूलेन व्यापकं न्यस्य ज्येष्ठाद्यङ्गुलीभिः पादगुह्यहृदयमुखमूर्धसु पञ्चसु स्थानेषु “इ क्ँ प्ँ” इत्यादीन् न्यसेत् । “क्षिं लं” पृथिवीमण्डलाय वासुकिशङ्खपालवेष्टिताय पीतवर्णाय नमः । इत्यादीनपि नागाद्यर्णानपि भूतादिवर्णानपि तन्मात्राद्यर्णानपि त्रिगुणाद्यर्णानपि एकैकस्मिन् स्थाने पुनः सृष्टिन्यासश्च मूर्धमुखहृदगुह्यपादेषु कनिष्ठादिभिः “आहँ” इत्यादीन् “हां हं” आकाशमण्डलाय जयविजयवेष्टिताय कृष्णवर्णाय नमः इत्यादीनपि “जं विं” इत्यादिनागादिवर्णानपि “आं वां” इत्यादिभूतादिवर्णानपि “शं खं” इत्यादितन्मात्राद्यर्णानपि “सं रं तं” इति पञ्चस्यैकैकस्मिन् अवयवस्थाने” । आजानुत इत्यनेनास्य पञ्चभूतात्मकत्वं च दर्शयति । आजानुतः सुवर्णाभिं पृथिव्यात्मकं, आनामेस्तुहिनप्रभं आकृष्टात् अम्भयं^२ कुङ्कुमारुणं अम्यात्मकं आकेशान्तात् सितेतरं वाय्वात्मकं

आजानुतः सुवर्णाभिमानाभेस्तुहिनप्रभम् ।

कुङ्कुमारगमाकण्ठादकेशान्तात् सितेतरम् ॥१७॥

ब्रमाण्डव्यापिनं ताक्ष्यं रक्ताक्षं नागमूपणम् ।

लीनाग्रनासमात्मानं महापक्षं सरेद्बुध ॥१८॥

एवं ताक्ष्यात्मनो वाक्यं मन्त्रं स्यान्मन्त्रिणो विपे ।

मुष्टिस्ताक्ष्यकरस्यान्तस्थिताङ्गुष्ठा विपापहा ॥१९॥

ताक्ष्यहस्तं समुधम्य तत्पञ्चाङ्गुलिचालनात् ।

कुर्याद्विपस्य स्तम्भादीस्तदुक्तपदवीप्सया २०॥

आकाशदेशमूनीजं पञ्चाणो विपतिर्मुनः ।

संस्तम्भयेति ^१ वीप्सान्तो(न्तभाषणात्) भाषणात् स्तम्भयेद्विपम् ॥२१॥

ब्रमाण्डव्यापिनमित्यनेनाकाशात्मकमित्यप्युक्तम् । लीनाग्रनासं छिन्ननासाग्रं, लीनाग्रनास-
मिति वा पाठः । (ताक्ष्यात्मना) ताक्ष्यात्मनस्ताक्ष्यमन्त्रेण सकलीकृतस्य वाक्यं तेन यदुक्तं
विपविषये तन्मन्त्रं [स मन्त्र] स्यात् । संस्तम्भयेति । स्वयं पीतवर्णश्चतुरश्रमण्डले स्थितं दष्टं
ध्यात्वा दष्टस्य विपं “स्तम्भय स्तम्भय” इति अङ्गुष्ठचालने शितीरीजजपादष्टस्य विपं स्तब्धं
भवति । तमेव करमूर्ध्वीकृत्य तर्जनीचालनात्स्वयं श्वेतवर्णो भूत्वा दष्टं वरुणमण्डलान्तस्थित-
समुत्तराङ्गां वित् ध्यात्वा अमृतस्य पुरतो विपं च कृष्णरूपं निर्गच्छन्तं ध्यात्वा वकारे दष्टं निर्विपं
कुरु इति वीप्सया दष्टं निर्विपं कुर्यात् । तमेव करमूर्ध्वीकृत्य मध्यमाङ्गुलिचालनात् स्वयं
रक्तवर्णो भूत्वा दष्टमाग्रेयमण्डले स्थितमूर्ध्वगताभिर्ज्वालामि सर्वतो दहमानं ध्यात्वा “ओ दष्टं
निर्विपं स्तोमय” इति जपात् स्तोमयेत् । चेष्टा कुर्यात् । तमेव करमूर्ध्वीकृत्यानामिका-
चालनात् स्वयं कृष्णवर्णो भूत्वा दष्टं वायुमण्डलस्थं वायुना सर्वतस्तप्यमानं ध्यात्वा
“अस्यां दष्टं संक्रामय सक्रामय” इति दष्टमिषं संक्रामयेत् । तमेव करमूर्ध्वीकृत्य कनिष्ठा-
ङ्गुलिचालनात् स्वयमाकाशरूपो भूत्वा दष्टं च तद्रूपं ध्यात्वा “हा दष्टस्य विपमाक्षेप्य
आक्षेप्य” इति दष्टविपमाक्षेपेत् । विपानुरूपनाशनं कुर्यादित्यर्थः ॥ (१-२०)

1

विन्यस्तभूपयोवीजौ मन्त्रोऽयं साधुसाधितः ।

2

संश्लवसंश्लवयससन्दाद्य संहरेद्विषम् ॥२२॥

दष्टमुत्पापयेदेष तज्जताम्नोऽभिपेक्षतः ।

तज्जतशङ्खभेर्यादिनिस्त्वनश्रवणेन वा ॥२३॥

(सन्दष्टपद)सन्दहपचसयुक्तो भूतेजोऽन्यथात् स्थितः ।

मन्त्रोऽयं वायुवद्ब्रह्मेर्विषस्य स्तोमकृत्वेत् ॥२४॥

भूवायुव्यत्ययान्मन्त्रो विषं सङ्ग्रामयत्यसौ ।

वीप्सयोच्चारणोपेतस्तद्योम्यस्य पदस्य च ॥२५॥

भूयोमवीजयोर्मन्त्रो व्यत्ययाद्विपति कृतः ।

3

सक्षिपह प्रक्षिपह पदाढ्यो नाशयेद्विषम् ॥२६॥

आकाशेति । आकाशदेशेत्यादिना विपतेरक्षरव्यत्यासे स्तम्भनादीन्याह
 “ ओ क्षिप ओ स्वाक्षिदष्टस्य विषं स्तम्भय स्तम्भय ” इत्यनेनाहुष्टचालनादष्टस्य विषं
 स्तब्धं भवति । ध्यानादिकं पूर्ववत् । “ ओं पक्षि ओं स्वाहा संश्लवसं संश्लवसं ” इति
 निविपीकरणे अनेन तर्जनीचालनादष्टस्य विषं नष्टं भवति । “ ओं पक्षि स्वाहा सन्दह पच
 दष्टविषं संस्तोमय संस्तोमय ” इत्यनेन मध्यमाङ्गुलिचालनात् दष्टस्य विषं स्तोमो भवति ।
 वायुवद्ब्रह्मे यथा वायुर्वद्ब्रह्मे स्तोमकृत्तया । “ स्वाप ओं स्वाक्षिहा दष्टस्य विषं देवदत्ते
 संक्रामय संक्रामय ” इति दष्टस्य विषं सन्नामं कुर्यात् । अनेन अनामिकाचालनादष्टस्य
 विषं सन्नामं भवति । “ हा प ओ स्वाक्षिसक्षिपह सक्षिप दष्टस्य विषं नाशय नाशय ”
 इति कनिष्ठाङ्गुलिचालनात् दष्टस्य विषं सन्नष्टं भवति । (२१-२६)

1 व्यत्यस्तभूपयोवीजौ मन्त्रो यं साधुसाधितः ।

2 संश्लवसंश्लवयस पदान्धयः .

3 संश्लवसंश्लवयस पदाढ्यो.

¹ भृगुसाम्बुर्भगान्तादिकालसर्गान्वितः क्रमात् ।

सङ्ग्रामस्तोभसस्तम्भनाशकृन् खगृहस्थितः ॥२७॥

² घोषः सर्गां चतुर्वेदमस्थित्या सङ्ग्रमणादिकृत् ।

³ अन्तःस्थैर्निजवेस्मस्थैर्वातामीन्द्रजलाश्ममिः ॥२८॥

तत्तत्कर्म नयेन्मन्त्री गरुडीकृतविग्रहः ।

कृष्णं विपत्य सङ्ग्रामे रक्ताभं स्तोभकर्मणि ॥२९॥

⁴ पीतं स्तम्भे शशिप्रलये नागे ताक्ष्यं विचिन्तयेत् ।

⁵ घूतपक्षो वहन् विष्णुं ताक्ष्यात्मा वायुवेस्मनः ॥३०॥

अन्तःस्थ्यात्मा जपन् मन्त्रं मन्त्री सङ्ग्रामयेद्विपम् ।

⁶ संस्तोभयेत्तथाभूतस्ताक्ष्यो वह्निगृहे स्थितः ॥३१॥

तेनैव मनुनावेशस्तथा स्यादिति केचन ।

⁷ सोऽवष्टम्भितगात्रस्तन् अपत्रिन्द्रगृहस्थितः ॥३२॥

संस्तम्भं कुरुते कैश्चित्तथा संहार इष्यते ।

ताक्ष्यो वरुणगेहस्यस्तज्जपान्नाशयेद्विपम् ॥३३॥

भृगुसाम्बुरिति । आदिशब्देन दशान्तस्यादिरुच्यते । एतच्च बीजं विपतेश्चतुर्थाक्षरस्यैकदेशः । ह्रस्वै ह्रस्वं ह्रस्वं । सर्गां यरल्व इत्येते अन्तःस्थाः । अन्तःस्थेत्यादिना अन्तःस्थासु विशेषमाह । ताक्ष्यात्मा घूतपक्षो विष्णु वहन् मन्त्री वायुवेस्मनो मृत्या अन्तःस्थ्यात्ममन्त्रं जपन् विषं संक्रामयेत् । अवष्टम्भितगात्रो देहोद्वहनात् स्तब्धगात्रः ॥ (२७-३२)

¹ तथा तार्क्ष्यस्य पक्षेण नीतं दष्टात्परं नरम् ।

सविषं पयनागारं विपसङ्गमकृद्भवेत् ॥३४॥

³ अर्धशिणेन च तारेण युक्तो बाली ⁴ मुजत्त्वान् ।

क्रमाद्विषस्य सङ्गमस्तोभौ कुर्यात्स्ववेदमगः ॥३५॥

⁵ नरमध्यं देहमूर्ध्नि ध्यातं शाखादिकं ज्वलत् ।

सतारं व्योम वा तद्वदष्टावयवसन्धिषु ।

विषस्य स्तोमकृद्गन्धगृहवानरकीर्तनात् ॥३६॥

ओं नमो भगवते रुद्राय, कालाम्निवर्णाय,

एष्टेहि, कालानललोलजिह्वाय, पातय पातय ॥

मोहय मोहय द्रावय द्रावय, आमय आमय, हन, दह, पच, हुं फट् ठ, ठ ।

तथेति । पुनरपि संक्रामयेत् । किञ्चिद्विशेषमस्ति । तदुच्यते । अथ तार्क्ष्यस्य पक्षेणेति । तार्क्ष्यपक्षचालनात् तस्मात् दष्टात् स्वीकृत्य परं नरं नीतं सविषं पयनागारं विपसङ्गमकृद्भवेत् । अर्धशिणेनेति संक्रामयेत् । स्तोमे मूर्ध्नि ध्यातं दधं तनुमध्यं विषस्य स्तोमकृत् । तनुमध्यो मकारः । दष्टावयवसन्धिषु ध्यातं ज्वलत् शाखादिकं च तद्वत् शाखादिकं प्रणवं सतारं व्योम वा “ ही ” इति । तदपि दष्टावयव सन्धिष्वेव । गन्धगृहवानरकीर्तनात् लङ्कां दहते हनुमानिति कीर्तनात् ॥ ओं नम इति । ओं नमो भगवते रुद्राय कालाम्निवर्णाय एष्टेहि कालानललोलजिह्वाय पातय पातय, मोहय मोहय, द्रावय द्रावय, आमय, आमय, हन हन, दह दह, पच पच, हुं फट् स्वाहा, विषामिना दहमानं तं दष्टं ध्यायन् इमं मनुं जपेत् स्तोमाय ॥

(३४-३७)

दष्टं मूर्ध्नि ज्वलद्वह्निगेहं न्यस्य विषामिना ।

दह्यमानमिमं ध्यायन् जपेत्स्तोभाय तं मनुम् ॥३७॥

सोर्ध्वाधोवह्निशुक्लान्तं बिन्दुमदष्टमस्तके ।

चिन्तितं कुरुते स्तोमं तदेवोर्ध्वामिलोपतः ॥३८॥

दष्टावेशकृदङ्घ्र्यूरुनाभिहृत्कण्ठवक्त्रगः ।

भृगुः सापडिदीर्घामिर्दण्डी स्यात्स्तोमकारकः ॥३९॥

^१ समन्तुविषरोगेषु तथा ^२ सर्पाग्रहादिषु ।

ऐन्द्रे शक्रगतं नाम कुलिशोपरि घटितम् ॥४०॥

अन्योन्यं पीडिते पाणौ स्तम्भकृद्विषसुप्तके ।

^३ मुटितं भूमिगेहाभ्यां न्यस्तं ^४ मासाङ्गसन्धिषु ॥४१॥

पार्थिवाहिघृतं दष्टं ध्यात्वा संस्तम्भयेद्विषम् ।

पादोजरुद्धश्चक्राय ^५ शिरोऽन्ते स्तम्भकृन्मनुः ॥४२॥

सोर्ध्वाधोवह्नीति । भूतदष्टस्य मस्तके चिन्तनात् स्तोमं कुरुते । इदं दष्टा-
वेशकृत् भृगुः सापडितीति स्तात् (?) । अस्य जपात् सर्वविषशान्तिः ॥ ऐन्द्र इति । वाम-
हस्तस्थे ऐन्द्रमण्डले लकारगतदष्टनामकुलिशोपरिघटितं दक्षिणपाणौ कल्पितेन
वज्रेणोपरिघटितं विषसुप्तके स्तम्भकृत् । स्तम्भितं तु विषं नोर्ध्वं गच्छति नाधश्च
पतति । सां इति जपात् विषं स्तम्भयेत् । मांसं लकारः । पार्थिवाहिघृतं वासुकि-
शङ्खयालाभ्यां वेष्टितं पादमूलादारभ्य केशान्तमेकेन । पादोजरुद्ध इति । कटचक्राय स्वाहा
स्तम्भयेत् ॥ (३८-४२)

ओं हज्रे स्तम्भय उद्धन्धने ठ, ढ ।

एष सर्वविषस्तम्भी सर्पादींस्तम्भयेन्मनु ।

श्वेतस्वरकलाभीरुस्तन्यधारासमुक्षित ।

सरोजेऽमृतकुम्भस्थो दष्टो निर्विपतां व्रजेत् ॥४३॥

दण्डी कुम्भ^१ स्थितो मूर्ध्नि सुधाप्लावित्रविग्रह ।

ध्येयो हृदीन्दुबिम्बं च क्ष्वेलमृत्युज्वरादिहृत्^२ ॥४४॥

जान्तं दण्डीन्दुपुटितं सुधास्रानि जलेऽर्पितम् ।

स्नानपानात्सर्वविषज्वररोगापमृत्युजित्^३ ॥४५॥

मुखवृत्तान्वितो^४ दण्डी व्योमहाही द्वयं तु वा ।

दष्टाहस्तनिधु न्यस्य चिन्मन्त्रेण विष हरेत् ।

सविन्दुगगन सर्गीं भृशुध्विन्मन्त्र उच्यते ॥४६॥

ओमिति । वज्रे स्तम्भय उद्धन्धने स्वाहा । एष मनु सर्वविषस्तम्भी, भीरव स्त्रिय सरोजे लिपिपत्रे अमृतकुम्भस्थ अमृतकुम्भे (पा)बाघके वकारे आकम्पादमृते स्थित तासा स्तन्यामृतधारया मूर्ध्नि पादान्त समुक्षित ॥ (४३)

दण्डी कुम्भो मूर्ध्नि स्थितो ध्येय । श क इति इन्दुबिम्बं चेति चकारात्तदपि, सुधाप्लावितविग्रह क्ष्वेलादिहृत् । जान्तमिति । ठ श ठ अनेन जप्त्वा जल पिबेत् । सर्वविषजरारोगापमृत्यवो नश्यन्ति ॥ (४४-४५)

मुखेति । मुखवृत्तान्वितं (व्योमहाही दण्डी) व्योमहा इति हाहीद्वय हंस चिन्मन्त्र ॥ (४६)

का[त्वा]न्तामिथ्रीयुतो वद्विब्रषा सामिश्च तावुमौ ।

सार्धांशौ दण्डिनौ शुक्रसर्गीति चतुरोऽक्षरान् ॥४७॥

कनिष्ठाद्यङ्गुलीमध्यपर्वसु क्रमशो न्यसेत् ।

चिन्मन्त्रं च तले तत्स्थं जलं जप्तं सुधामयम् ॥४८॥

सयीजं तन्मुखे क्षिप्तमाविश्य विपनाशकृत् ।

शशिस्थं सर्गिं शुक्रान्त्यं हृदादिस्थं विपं हरेत् ॥४९॥

कुम्भस्थं विन्दुभञ्जान्तं हृत्कण्ठमुखमूर्धगम् ।

अम्भः कपिष्ठवाख्यानात् सुधासावि विपं हरेत् ॥५०॥

शिखसर्गीं वियत्कृष्णं न्यस्यास्ये।दुष्टमन्त्रिगोः ।

भ्रमभाण्डसुरापानकथया नाशयेद्विपम् ॥५१॥

‘ कान्तेति (का) खान्तामि श्रीयुत वद्वि ब्रषा सामिः तावुमौ सार्धांशौ दण्डिनौ शुक्रं सर्गीति चतुरः अक्षगन् कनिष्ठाद्यङ्गुलीमध्यपर्वसु क्रमशो न्यसेत् । तले चिन्मन्त्रं च तत्स्थं जलं जप्तं सयीजं वीजन्यासै सह तन्मुखे क्षिप्तमावेशविपनाशकृत् । “ की व्री रुं कुं स.” शशिस्थं भूमिस्थं सर्गीं शुक्रान्तं “ ह ” इति ॥ (४६-४९)

कुम्भस्थमिति । स्वं हृदि स्थाने कल्पयित्वाभ्य कपिष्ठवाख्यानात् विपहरम् । अम्भसि निमग्नः कश्चित् कपिः प्लवमासाद्य तीरं गत इति ॥ (५०)

शिखेति । शिखसर्गीं वियत् हं विपं नाशयेत् ॥ ऐन्द्रेति ऐन्द्रस्थाप्यगृहस्थस्य ऐन्द्रमण्डलस्य वरुणमण्डलमध्यस्थितस्य पूर्णेन्द्रवज्रकरण्डेन पूर्णेन्दुमण्डलमध्यस्थसितपद्मे करण्डं कृत्वा । (करण्डं—७५४) ॥ (५१-५३)

ऐन्द्रस्थाप्यगृहस्थस्य न्यस्यास्ये तारकं पुतम् ।

पद्ममालाधरः शम्भो ध्वजाग्रस्थितवायसः ॥५२॥

पूर्णेन्द्रवज्रकरण्डेन क्षीराब्धिं दुस्तरं तरन् ।

दष्टः केनेति कथयेच्छ्रुत्वा तद्विषयान्वितः ।

दष्टः स तु भयेत्येवं दष्टो नष्टविषो भवेत् ॥ ५३॥

सिद्धं गुरुपदेशेन मुण्डं ता^१र्क्ष्यतनुर्वृषः ।

आलिख्यालिख्य पूर्णेन्दौ वामपक्षेण मार्जयेत् ॥५४॥

सिद्धमिति । चतुर्दलं पद्मं कृत्वा कर्णिकायां “ ठ ” इति लिखेत् । पूर्वादिदलेषु “ वं ” “ स ” “ क्षिप ” इति “ ठं वं सं क्षिप ” इत्येषा अमृतपञ्चाक्षरी । अस्य पद्मस्य मध्यस्थे ठे “ ह्रस्वा ” इत्यालिख्यालेख्य वामपक्षेण वामहस्तेन स्वयं ताक्ष्यात्मको भूत्वा हस्तं पक्षं कृत्वेत्यर्थः । केवलमिति । जपादिव्यतिरेकेण लेखनमार्जनमात्रेणैव विषं हरेदित्यर्थः । शृङ्गिसंस्तोमकारि स्थावरविषस्तोमकारि । अथवा तत्केवलमनुबन्धरहितः ह्रस्व इति शृङ्गिसंस्तोमकारि शृङ्गिविसर्गस्तद्युक्तश्चेत् ह्रस्वः इति । अथवा शृङ्गिरेफः तद्युक्तश्चेत् ह्रस्व इति सविषं तत् विषबन्धाय विषं मकारः ह्रस्वं इति तद्वीजमलं न कथ्यते । परमरहस्यत्वात् । अथवा अत्रापि प्रकाशत्वेनोक्त इत्यत्र “न” इत्यनेन अम्बरमुच्यते । अतः परमित्यत्रेत्यर्थः । तत् कुत्रोक्तमित्याकाङ्क्षायां हलेखाव्योमसौ(सेनः) पूर्वांगीति । तत् बीजं “न” इति अम्बरमिति अत्र कथ्यते । अत्रातिरहस्यत्वात् अस्य बीजस्यैकदेशं गृहीतम् । अन्यथा वा तद्वीजं न इत्यम्बरमित्यत्र कथ्यते । अन्यथा वा अत्र बीजं तत् केवलं न इति शृङ्गी । नः इति इन्द्र इति वासविषनं इति ॥

(५४-५५)

तत्केवलं हरेत् क्ष्वेलं शृङ्गिसस्तोभकारि च ।
 सविपं विषमन्धाय बीजं तत्रात्र कथ्यते ॥५५॥
 साग्निसत्यार्धेन्दुपाश्च^१ क्षिप्रमस्याथ दिग्विभोः ।
 एतस्याद्विपहृदेखा शिखिश्येनारुणात्मिका ॥५६॥
 मन्त्रं जप्यान्मुहुर्दष्टं गणयेद्विपशान्तये ।
 स्वरमन्त्रजपाद्वाथ कलारेखाः स्वरात्मिकाः ॥५७॥
 हंसान्तरस्यां दष्टास्यां विधायेन्दुस्यतारगाम् ।
 एकैकलोपादष्टेन गणयेद्विपशान्तये ॥५८॥
 दण्डी सर्गीं सकर्णार्धचन्द्री सर्गीं च यत्नमः ।
^२ कालकृत्वो निरुच्छ्रांसं तत्सज्जप्यान्तरात्मना ॥५९॥

साग्निसत्य (न्य ? द्य ?) इति । प्रो क्षिप्रमस्य किट्टिपोटु दष्टः मन्त्र-
 जाप्यात् शिखिश्येनारुणात्मिका रेखा एकैकलोपात् गणयेद्विपं नश्यति । अरुण
 “*ananta*” कलारेखा. श प र स श रेखा । स्वरान् लिखित्वा स्वराणामधोभागे
 एतां कारयेत् । कोष्ठं लिखित्वा तस्यान्तरा ओकारश्च तस्यान्तर्हसन्तदन्तर्देवदत्तस्य विपं
 नाशय नाशय इति, वामपाणिना एतद्विधाय दक्षिणपाणिनान्यत्र स्वरान् विधाय लिखित्वा
 दष्टेन गणयेत् । पुनः पुनर्दष्टेनैकैकलोपात् गणयित्वा मन्त्रं जप्या सर्गलोपाद्विपं
 नश्यति ।

(-५६-५८)

दण्डी सर्गीति । हं हः हुं हः अथवा स तत् संस्मृत्य सप्तकृत्वोऽथवासितम्
 इत्यनेन आकाशस्य सितमपि रूपमस्तीत्युच्यते ॥

(५९-६०)

संस्मृत्य दष्टमावेशं सप्तकृत्वोऽप्या कृते ।

ह इत्युक्त्वा न दष्टोऽसौ न विषं वेति निर्दिशेत् ॥६०॥

भौमाप्याग्नेयवायव्यश्चैव तद्विपक्षिभवेत् ॥

तद्विपक्षार्णयोगेन तन्मतेन च सन्नना ॥६१॥

भौमं सर्वाङ्गैश्चैव गुल्फास्तम्भकृद्विषम् ।

वारुणं कफरोमाच्चलालगलनिरोधकृत् ॥६२॥

बाह्यं स्वेदान्धतातन्द्रादाहदन्तवियोगकृत् ।

वायव्यमेव वावरोपवैवर्धचलदन्तकृत् ।

३
ओं पक्षि महापक्षि

द्वावेतौ पक्षिराम्मन्त्रौ विपन्नावभिमन्त्रणात् ॥६३॥

भैमेति । तद्विपक्षार्णयोगेन तद्विपक्षाक्षरमेवं भौमविषे तावत् “स्वापद स्वाहा” इति जपेत् । आप्यविषे “क्षि ओं ओं स्वाहा” इति आग्नेयविषे “ओं क्षिप स्वाहा” इति । वायव्यविषे “ओं क्षिप ओ क्षिप स्वाहा” इति । अन्यथा वा भौमविषे दष्टं वायुमण्डले संस्थाप्य “स्वा” बीजेन विषं हरेत् । आप्यविषे दष्टमाग्नेयमण्डले संस्थाप्य “ओं” - बीजेन विषं हरेत् । आग्नेयविषे दष्टमाप्यमण्डले संस्थाप्य “स” कारेण विषं हरेत् । वायव्यविषे दष्टं पृथिवीमण्डले संस्थाप्य “क्षि” कारेण विषं हरेत् । अथवा वाताग्नीन्द्रजलात्मनो वर्णेष्वर्णचतुष्टयम् इति पूर्वमुक्तम्, तद्विपक्षार्णयोगेन इति वा उक्तम् । ऐन्द्रे वायव्ये, वायव्ये ऐन्द्रे, आप्ये आग्नेये, आग्नेये आप्यैरिति । दन्तवियोग (പാൽകുഴിക്ക) — (६१-६२)

ओमिति । ओ पक्षि महापक्षि हससह सवत्सरं स्वाहा, पक्षि पक्षि हा हा स्वाहा । विपन्नावेतौ मन्त्रौ ॥ (६३)

ओं अमृते^१ऽमृतवर्षिणि संप्लव संप्लावय ।

आदौ^२ बिन्दुसुधास्रवच्छशिगतं ज्ञानं विलिख्यामिघा -

वर्णान्^३ ठान्तरितानधोगतमुखान् पङ्क्तौ सुधाप्लावितान् ।

कुडचे^४ छोटिकया क्रमेण लिखितान् दृष्ट्य पश्यन् जपेत्

मन्त्री मन्त्रमिमं परोक्षविपहृत् सिद्धं त्रिलक्षैर्जपैः ॥६४॥

ओं हिरवर्षि^६ पर्वहिनुपी.....

च्युतेन^७ कुम्भादमृतेन सिञ्चतीमहित्रणे क्ष्वेलयतस्त्रिशूलिनीम् ।

उमां^८(इमां)निजैवयेन सितां त्रिलोचनां सरोज्जपन्मन्त्रमिमं विषापहम् ॥६५॥

अमृते इति । अमृते अमृतवर्षिणि संप्लवसः प्लावयसः । कुडचे छोटिकया-
लङ्कारं लिखेत् । तदन्तः तं इति तस्याधो देवदत्तस्य विषं नाशय नाशयेति
लिखेत् । ठान्तरितानधोगतमुखान् ठिठ दे ठठ व ठठ द ठठ च ठठ स्य ठठ वि ठठ प
ठठ इत्यादि अधोगतमुखान् अधोगमुखान्तानित्यर्थः । उपरिस्थस्त्वीजात् स्रवन्त्या सुधया
आप्लावितान् । एतद्यन्त्रं पश्यन्निमं मन्त्रं जपेत् । (छो) चेटिका (ॐ नमो भगवते वासुदेवाय) । (६४)

ओं हीरेति । ओं विपहरि सर्वविपहरि स्वाहा-विपहृदयाय नमः । हरि शिरसे
स्वाहा । सर्वशिराधौ वषट् । विपकवचाय हुं । हरनेत्रत्रयाय वौषट् । स्वाहा अलाय
फट् । अङ्गानि तु “शिखाललाटेनत्रास्यगलदोर्हृदयेष्वपि । सकुक्षिनाभिलिङ्गाख्यजानुपादेषु
विन्यसेत् ” अक्षराणि । उमामेधं ध्यायेत् । सितां त्रिलोचनां द्विभुजां कुम्भस्थेनामृतेन
दृष्ट्य व्रणे सिञ्चन्तीं वामपाणिस्थेन त्रिशूलेन अस्मै त्वया दत्तं विषं स्वीकुरुतीति क्रोधादुक्त्वा
अहेर्मुखे पुनर्विञ्चन्तीं स्वयमेव भूत्वा उमां ध्यात्वा उमास्त्रयो भूत्वा इदं मन्त्रं जपेत् ।
विषास्सर्वे नश्यन्ति । (६५)

१. अमृते अमृतवर्षिणि लं प्लवः प्लावयः. २ दण्डि. ३ गतमुखान् .

४ चेटिकया. ५ सिञ्चन्ति लक्षैर्जपात् ; सिद्धलिलक्षं जपेत् । ६ हरवष्टिधु

विपहरि ठं विपहरि ह्रीं सर्वविपहरि ह्रीं स्वाहा ; सर्वहिरवर्षि ठ ठ. ७ अद्विक्ते.

८ सरन् जपेत् .

ओं मुष्टि वज्रमुष्टि ठ ठ । ओं कालि महाकालि ठ ठ ।

अरवेलि पुरवेलि वेदवेदि ¹ ठ ।

स्वच्छां ² कालीं ³ पिशाच्याः ⁴ सगुणडमरुकां पञ्चमस्कन्धरूढां

⁵ गूढाङ्गुष्ठस्वमुष्टिद्वयधृतवपुषा दंशकेनोरगेण ।

⁶ दग्धा विद्धेन नेत्रत्रयद्रहनगुणैः क्ष्वेलमापादयन्ती-

मात्मानं भावयित्वा क विपमिति वदेत्तत्र नास्तीति चोक्ते ॥६६॥

ओं मुष्टीति । ओं मुष्टि मुष्टि वज्रमुष्टि स्वाहा । ओं कालि महाकालि स्वाहा । अरवेलि पुरवेलि वेदवेदि स्वाहा । मुष्टिमुष्टि वज्रमुष्टि स्वाहा हृदयाय नमः । कालि कालि महाकालि स्वाहा शिरः । अरवेलि पुरवेलि वेदवेदि स्वाहा शिरा । मुष्टि मुष्टि वज्रमुष्टि स्वाहा कवचम् । ओं कालि कालि महाकालि स्वाहा नेत्रत्रयम् । अरवेलि पुरवेलि वेदवेदि स्वाहा अस्त्राय फट् ।

स्वच्छेति । स्वच्छां वेतालनाभ्याः पिशाच्याः पञ्चमस्कन्धरूढां पिशाच्या उपरिस्थमुखस्य कन्धरे आरूढामित्यर्थः । चतुर्भुजामयत्नेन दंशकाहिं दृढं गृहीत्वा व्रणसमीपं नीत्वा अस्मै त्वया दत्तं विषं स्वीकुर्यातेति क्रोधादुक्त्वा तेनोरगेण तत्रस्थं क्ष्वेलमादाय मन्त्री उपरिस्थवामपाणिना डमरुकमुद्रहन्तीं दक्षिणेन त्रिशूलं नेत्रत्रय-स्थामिदग्धमुरगं तेन त्रिशूलेन पुनर्विच्यन्तीम् आत्मानमेवभूतां काली ध्यात्वा इमं मन्त्रं जपेत् । पुनः क विपमिति वदेत्युक्ते तत्र विषं नास्ति । एवमुक्ते तस्मिन् पुराणे स्थितं विषं नश्यतीत्यर्थः । स्वच्छां कालीमित्यस्यान्वयः । आत्मानं स्वच्छां कालीं भावयित्वा क विपमिति वदेत् । कीदृग्विशिष्टां पिशाच्याः पञ्चमस्कन्धरूढां दंशकेनोरगेण क्ष्वेलमादापयन्तीं, कीदृग्विशिष्टेन गूढाङ्गुष्ठस्वमुष्टिद्वयधृतवपुषा सगुणडमरुकां डमरुकं (ॐ३००३) नेत्रत्रयद्रहनैर्दग्धः त्रिगुणेन शूलेनाविद्धः । (६६)

1 अपहेसि पुण्हेंसि हेंउ हेंडि ठ ठ ।

2 पिशाची; पिशाच्या.

३ सहगुणमस्तां.

4 पश्चिम

5 रूढाङ्गुष्ठ.

6 दग्धा.

ओ पक्षिराजाय ओ राजपक्षि ओं ठि ठि य र ल व ओ पक्षि ठ, ठ ।

² मन्त्रोऽय भुवि यष्टिकाप्रहरणात् क्ष्वेल हरेद्वारुड

ओ नमो भगवते ³ कनकदेह ⁴ काकोटकशङ्खपाल निपं हर निर्विष कुरु हुं फट् ठठ ।

रेसा पञ्च विषापहा निपतिगास्तन्मन्त्रितालङ्घनात् ।

⁵ अजन्मणिनिर्मजे सि ठ ठ ।

सामस्थस्य मनु प्रदक्षिणविधे कस्याप्यथ क्ष्वेलहत्

⁶ ओ नमो भगवति अनल्लकेशि महाकेशि सदा सदा

सर्पमुखि मज्जमिज्ज एरण्डकि मूषिकि सर्वत्रिपसङ्क्रामणि हुं फट् ठ ठ ।

दद्यावेशकरो विषापहरणश्चाथ मनुर्मन्त्रणात् ॥६७॥

पक्षिहुं फट् छ । ओ पक्षि पक्षि, क्षि क्षि हुं फट्, ठ, ठ ।

ओ पक्षीति । ओ पक्षिराजाय ओ राजपक्षि ओ ठिठि य र ल व ओ पक्षि स्वाहा । अनेन भूमौ यष्टिताडनात् विष नश्यति ॥ अजेति । अगन्ध-
रिनिर्भोगेति (१) स्वाहा । अथ मनु सोममण्डलस्थस्य कस्यापि प्रदक्षिणविधानात्
क्ष्वेलहत् ॥ ओं नम इति । ओं नमो भगवति अमल्लकेशि सर्वदा सर्पमुखि
मज्जमिज्जे एरण्डकि मूषिकि सर्वत्रिपसङ्क्रामणि हुं फट् स्वाहा । जपादद्यावेशकर
विषापहरणश्च ॥ (६७)

ओ पक्षीति । ओ पक्षि पक्षि क्षि क्षि हुं फट् स्वाहा । गरुडरूपस्थेनो विषार्ण-
स्थित विषार्णे स्थित दशक मुहु प्रविश्य[प्रग्रस्य]मानमसितमहिं दग्ना नारिकेरं यात इति

1 ओं धी श्री ठ

2 मन्त्रोऽल.

3 चणचडे, चणचये

4 वडेव, वश

5 अचल्लमरिणिर्ममसि

॥ भगवति-अमसयेयि ल्वंडा ल्वमुच्छि

मगामिमो.

उत्तानस्य सुधागतस्य वसने न्यस्येत् पिधाने सुधा-

सावीन्दुस्थितममुदण्डिशशिना तत्रस्थिताना मुखे ।

कृत्वैव मनसाऽभिधाय च पदं तन्मुष्टमुष्टेति यत्

मन्त्री तत्पिहितावरपहरणादुत्थापयेदष्टकम् ॥७०॥

दण्ड्यभोगृहमध्यगेन्दुनिहित जान्त सुधासस्रव

ध्यात्वा तार्क्ष्यकरार्पिताम्भसि विष तत्प्रोक्षणात्नाशयेत् ।

शुक्लान्त्यौ सकलौ सितौ शशिगतौ दष्टस्य मुष्टि स्थितौ

श्वेताम्भोजकरस्य वर्पितसुधासारौ विषघ्नौ पृथक् ॥७१॥

यद्यद्या न्यस्य च बीजपञ्चकमिमा सर्पाकृतिं चिन्तयेत्

रुद्रीभूततनुर्गुणविशिखया छिन्दन् पुनस्तच्छिर ।

उत्तानस्येति । उत्तानस्य पिधाने वसने अम्बु न्यस्येत् । कीदृग्वि-
शिष्टस्योत्तानस्य सुधागतस्य वकारस्य मध्यस्थस्य तत्र समीपवर्तिना मुखे “ठम्” इति ।

अस्मादेत मन्त्रमसकृज्जप्त्वा अनन्तर मुष्टमुष्टेत्युक्त्वा पदापहरणादष्टमुत्थापयेत् ॥ (७०)

दण्डीति । तार्क्ष्यमन्त्रेण सकलीकृतकरस्थे अम्भसि अम्भोगृह चिन्तयेत् ।

तदन्त “ठम्” तदन्त “त्स” इति अमृतमय तर्ज्य [तज्जल] प्रोक्षणाद्विष नाशयेत् ।

“स” “ह” इमौ दष्टमूर्ध्नि स्थितौ चन्द्रमण्डलगौ चिन्त्यौ । कीदृग्विशिष्टस्य

श्वेताम्भोजकरस्य हस्तद्वयस्थेन श्वेताम्भोजामृतेनात्मनि सिद्ध्यत इत्यर्थः । वर्पितामृतधारौ

पृथग्विषघ्नौ । अथ बहुव्रीहिसमासेन वा श्वेताम्भोजकरस्य वर्पितसुधाधारौ । श्वेताम्भोजकरो

गरुड तस्य वर्पितसुधाधारौ । स्वयं गरुड सन् स्वहस्तश्वेतपद्माभ्यां तस्योपरि वर्पन्त

ध्याययेदिति ॥ (७१)

यद्यद्या न्यस्येति । वेणुवेत्रयोरेकस्याः । पूर्वोक्तविषतिबीजानि पञ्च क्रमेण

विन्यस्य अष्टोत्तरशत प्राणप्रतिष्ठाप्य च जप्त्वा । रुद्रीभूततनुर्भैरवीकृतविग्रहस्सत्त्वरजस्त-

मोमयत्रिशिखशूलेन । तच्छिरं सर्पभूताया यष्टे शिरश्छिन्दन्तमात्मानं ध्यात्वा केनचिच्छ्रेणे

एकैकं बीजन्यासस्थानं छित्वा छित्वा अयसा सह अन्यहस्ते याहीति समर्पयेत् । अथवा

छेदंछेदमयोऽन्वितं^१ मुहुरमु याहीति दद्याद्बुधो

यष्टिच्छेदनमीदृशं निरुपमं मन्ये विपच्छेदने ॥७२॥

क्षीराम्भ कमलाकरोदरसमुद्भूताम्बुजस्थायिनं

न्यन्ताम्भोवियदिन्दुजान्तविलसन्मूर्धास्यहृन्नाभिकम् ।^२

व्योमस्यामलतार्क्ष्यशखगसुधाभिः प्लाव्यमानं नरं

ध्यायेन्मन्त्रवरं स नष्टविपको दष्टस्समुत्तिष्ठति ॥७३॥

खान्तं कलाकालयुतं स्वहस्तपद्मस्य मध्ये दलपञ्चके च ।^४

ध्यात्वामृतीभूतकरो नरेन्द्रः स्पर्शेन सर्वाणि विपाणि हन्ति ॥७४॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्ग्रहे तृतीय. पटल. ॥

छित्वा छित्वा अयसा सह याहीत्युक्त्वा दद्यात् दद्यात् । एवं कृते स्थितदष्टस्ता यदि
शखं चादाय गच्छति । बुध इत्यनेन सिद्धमन्त्रेणैव मन्त्रिणा एतत्कर्म कार्यम् । अन्यथा
स्वस्य स्वर्गस्य स्वभवनस्य बाप्यत्यन्तनाशो भवति । (७२)

क्षीराम्भ इति । क्षीराब्धौ मातृकाम्बुजं चिन्तयेत् । दष्टं तस्य कर्णिकाया-
ममृतमण्डले आसीनं चिन्तयेत् । (१) श्वेतस्वरकलाङ्गनास्तन्यधारामृतधारया समुक्षितं ।
कीदृश्विगिष्टं न्यन्ताम्भोवियदिन्दुजान्तविलसन्मूर्धास्यहृन्नाभिकं । वं मूर्ध्नि, हं आस्ये,
ठं हृदि, रं नाभौ, द्वादशान्तस्थामलतार्क्ष्यशङ्खमुधया अमिप्लाव्यमानं नरं ध्याययेत् ।
एवं कृत्वा स दष्टो नष्टविपकः समुत्तिष्ठति ॥ (७३)

खान्तमिति । स्वहस्तपद्मस्य मध्ये रं इति । दलपञ्चके पद्माङ्गुली-
न्यित्यर्थः । नरेन्द्रो विपहारी । अमृतीभूतहृन्मो नरेन्द्रः स्पर्शनेन सर्वाणि जङ्गमस्थावर-
विपाण्यपि हन्तीत्यर्थः । अस्य मन्त्रस्य द्वादशमहस्रजपः पुरश्चरणश्च । अमिर्वर्षऋषिः,
सिराद् पङ्क्तिच्छन्दः, अग्निर्देवता । एकैकस्यापि पुरश्चरणं कार्यम् । स्पर्शनेवेलाया-
मप्यष्टोत्तरशतमभिमान्ययेत् ॥ (७४)

इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहस्याख्याने तृतीय. पटल ।

अथ रुद्रपटलो नाम चतुर्थः पटलः ॥

¹
 वहिस्रौ पार्धतः पूर्वी दन्तश्रीकौ च दण्डिनौ ।
 सकलो लाङ्गली चेति नीलकण्ठीयमीरितम् ॥१॥
² ³ ⁴
 वक्षःकर्णशिरस्स्वेतं न्यसेत् स्तम्भे ससंहतौ ।
⁵ ⁶ ⁷
 वक्षोऽन्तनिर्विषे स्तोमे संवेशे कण्ठपश्चिमम् ॥२॥
⁸ ⁹ ¹⁰
 हरहृदयाय स्वाहा । कपर्दिने स्वाहा । नीलकण्ठाय स्वाहा ।
¹¹ ¹²
 कालकूटविषभक्षणाय हुं फट् स्वाहा । कणिने स्वाहा ।
 एतान्यङ्गानि तस्य स्युर्देवता च त्रिलोचनः ।
¹³
 त्रिशिखः कृतिवसनः प्रसन्नः पद्मपिङ्गलः ॥३॥
¹⁴
 अनुष्णप्रोद्यदादित्यतेजोव्यालोपवीतकः ।
 तेजसा ज्वलयन् सर्वं जटावद्धेन्दुशेखरः ॥४॥

वहिस्राविति । श्री ईकारः प्रों लीं ठः हर हर हृदयाय स्वाहा, हृदयाय
 नमः, कपर्दिने स्वाहा, शिरसे स्वाहा, नीलकण्ठाय स्वाहा, शिखायै वपट् ।
 कालकूटविषभक्षणाय हुं फट् स्वाहा, कवचाय हुं, कर्णिने स्वाहा, अत्राय फट् । अङ्गानि ।
 अरुणिः ऋषिः । अनुष्णं छन्दः । नीलकण्ठस्त्रो देवता । वक्षःकण्ठशिरस्सु संहारन्यासः ।
 विषस्तोमे च विषसंहारे च, वक्षोऽन्तं सृष्टिन्यासकृतपुरश्चरणे वक्षःकण्ठशिरस्सु क्रमेण
 मन्त्राक्षराणि किमस्य मन्त्रं जपेत् । निर्विषीकरणे वैपरीत्येन न्यसेत् । विषस्तम्भे च

1 तत्.	2 कण्ठ.	3 न.	4 स्तोमे.	5 वक्षोऽन्त.
6 स्तम्भे.	7 सावरे.	8 ठ, ठ.	9 ठ, ठ	10 ठ, ठ.
11 ठ, ठ.	12 कणिने ठ ठ.	13 पीठगः	14 तेजाः.	

भुजै कपालखट्वाङ्गशूलाक्षवलयान् दधन् ।

पूर्व्याभ्योत्तरमुखै सूर्येन्द्रम्रनिर्भयुत ॥५॥

भ्यात्वैव सहेत् क्ष्वेल बद्धया शूलमुद्रया ।

कनिष्ठा ज्येष्ठया बध्या तिस्रोऽन्या प्रसृतजिव ॥६॥

सा शूलमुद्रा मन्त्रार्णा न नामादिषु विन्यसेत् ।

दुर्योर्द्ध्वे^१ क्रमात्स्तोम बद्धसहारनिर्विषौ ॥७॥

मुतेनाद्येन^२ चावेशमन्याभ्या सङ्क्रम नयेत् ।

आद्य सान्ध्य भवेत् पार्श्वविपसहरणाय च ॥८॥

वामहस्त प्रयुञ्जीत विपसहारनाशयो ।

अन्यत्र दक्षिण पञ्चवक्त्रो वा स्यादसौ शिव ॥९॥

विषावेशे वक्षसि शिरसि च बीजद्वय त्रिन्त्यस्य तृतीय कण्ठे विन्यसेत् । अनामामध्ममा-
र्तजनीषु करन्यास । त्रिशिखलिमकुट प्रोङ्कारेण स्तोम ग्रीकारेण बन्ध ठ कारेण
सहारनिर्विषो पञ्चवक्त्रो वा । तदानीमेव “सौम्य पञ्चमुख त्रिनेत्रमुरगामूप जटाजूटिन
शूलव्यालकपालपाशफण्टासाग्निलङ्गान्वितम् । भस्मोद्भासिततुल्यसच्छशिकलं कापालमा-
लाधरं वन्दे भूरिवराभयप्रदकर श्रीनीलकण्ठ शिवम् ॥ ”^१ अन्यथाङ्गन्यास । हरहृदयाय
स्वाहा हृदय, नीलकण्ठाय स्वाहा शिर, कपर्दिने प्याहा शिखा, ह्रीं हू सर्वज्ञाय स्वाहा
कवचम् । कपर्दिने फट् स्वाहा अस्त्रम् ॥ कालकूटविषमक्षणाय हु फट् । अग्निप्राकार-
मन्त्र । “व्यसरास्यमिम मन्त्र प्रणवादिनमोऽतिकम् । यजने च जपे न्यासे स्वाहान्त
होमकर्मणि ॥ ” इति सत्त्वसागरे ॥

(१-९)

श्रीमान् पार्थोदि^१रिन्द्राजौ धान्तदीर्घे^२न्दुमद्रसः ।

तन्महानीलकण्ठीयं मन्त्रं तारसहान्वितम् ॥१०॥

पूर्वाद्यैरानैर्युक्तः श्वेतपीतारुणासितैः ।

अभयं परशुं चापं वामुकिं च दधद्भुजैः ।

तशोपवीतः पार्थस्यगौरीरुद्रोऽस्य देवता ॥११॥

संहारनिर्विपस्तोभावेशान् कुर्यात्कमान्मुखैः ।

पादजानुगुहानाभिहृत्कण्ठाननमूर्धसु ॥१२॥

मन्त्राणान् न्यस्य करयोर्व्यङ्गुष्ठाखङ्गुलीषु च ।

तर्जन्यादितदन्तासु सर्वमङ्गुष्ठयोर्न्यसेत् ॥१३॥

ओं नीलाय नमः सह, ओं नीलकण्ठाय नमः । ओं सह ।

अङ्गान्येतानि तस्य स्युः दिशाबन्धश्च तैर्भवेत् ।

गिरोहृत्तेजदशानि गुह्यकुक्षिहृदो गलम् ॥१४॥

श्रीमानित्यादि । अन्यथा मन्त्रः ओं प्रो न्द्रीं ठः ओं नमः, ओं हृदयाय नमः । प्रो शिरसे स्वाहा । न्द्री शिखायै वषट् । ठः कवचाय हुं । ओं प्रो न्द्रीं ठः अन्त्राय फट् । अङ्गानि नीलकण्ठाय सह । ध्याने दक्षिणाधोहस्ते अभय, ऊर्ध्वहस्ते चापं, पार्थस्यगौरीरुद्राय सह । अस्य मन्त्रस्य देवता । तर्जन्यादि तर्जन्यन्तमष्टाक्षराणि । अङ्गुष्ठयोः सर्वं, पादजानुगुहानाभिहृत्कण्ठाननमूर्धस्वक्षरन्यासः गुहा गुह्यं, नीलकण्ठाय नमः हृदयम् । सह शिरसे स्वाहा ओं शिखा । नीलकण्ठाय नमः कवचम् ।

१ पार्थमि.

२ ठान्त.

॥ स्तोमौ वेशात्.

४ कर्णा.

५ ओं नीलकण्ठाय नमःसह ओं नीलकण्ठाय.

६ कन्धे च ; दिशां बद्धश्च.

दशं शिरःकुक्षिगले हृद्ग्रहं नेत्रमूर्धनी ।

कुक्षिदंशगले मूर्धनेत्रयोत्रहृदो गलम् ॥१५॥

¹ कर्णाङ्घ्रिगुह्यजठरनेत्रयोत्रभुजा हृदः ।

² कर्णं दशं तदूर्ध्वाधः श्रोत्रमूर्धगुहास्तनाः ॥१६॥

दद्याद्देवेषु मन्त्रार्णान् न्यसेन्मन्त्री पृथक् क्रमात् ।

संहारे निविधे स्तोभे सावेशे स्तम्भकर्मणि ।

एवमेतेन मनुना कुर्यान्मन्त्री विपक्रियाः ॥१७॥

³ ओं नमो भगवते नीलकण्ठ अमलकण्ठ,

सर्वज्ञकण्ठि क्षिप ओं ठ ठ ।

अमलं नीलकण्ठीयमेतत्सर्वविषापहम् ।

विसर्पदन्तशूलक्षिरोगांध्वानेन नाशयेत् ।

⁴ एते मन्त्रास्त्रयस्सर्वानातङ्कान्नाशयन्ति च ॥१८॥

सह अक्षे, अङ्गानि । आर्ष्टिपेण ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । महानीलकण्ठरुद्रो देवता ।
दिशां बन्धश्च तैर्मयेदिति । चतुर्भिर्भूतैः चतुर्दिक्षु अक्षेण कोणेपूर्वाधश्च विषसंहाराद्यैकैक-
सिन् कर्मणि अनेन मन्त्रेण एते न्यासाः पृथक् कर्तव्याः । गिरोहृदीत्याख्य गुहास्तना
इत्यन्तानि । तदूर्ध्वाधः ॥ (१०-१७)

ओं नम इति । ओं नमो भगवते नीलकण्ठ ठि । अमलकण्ठ
ठि क्षिप ओं स्वाहा । अमलऋषिः । आकृतिश्छन्दः । अमलनीलकण्ठरुद्रो
देवता । स्वेनैव पञ्चाङ्गानि । द्वादशसहस्रं जपः । पुरश्चरणम् । सर्वविषापहमेतत् ।

1 कण्ठा.	2 भुज.	3 कण्ठ.	4 ओं भगवते
णीसचष्ट वि अमसयष्ट वि क्षिप ओं ठ, ठ.	5 साधयेत्.	6 एवं.	

ओं नमो भगवते रुद्राय छिन्द छिन्द हिर-

ज्वलितपरशुपाणये ठ ठ ।

ओं नमो भगवति नीलकण्ठि निर्मलाक्षि नागरूपिणि

एहोहि शीघ्रं संहार पर परि हुम् फट् ठठ ॥

सर्पश्चेलापहौ मन्त्रौ द्वावेतामिमन्त्रणात् ।

न्यसेज्ज्येष्ठादिभूतानि तर्जन्यादि च पन्नगान् ॥१९॥

शपसहस्रचां पां ऊं यो या द्रां दिं खि सः ।

ब्रह्मा विष्णुः खगश्चैते न्यसेदाद्यौ च भूतवत् ॥

अनुलोमविलोमाभ्यां चतुर्धा विन्यसेत् खगम् ॥२०॥

के वक्त्रे हृत्कटीपादेष्वथ भूतानि विन्यसेत् ।

शिरोभुजोरुपादेषु नागानष्टौ च विन्यसेत् ॥२१॥

ब्रह्मविष्णू च पार्श्वस्थौ खगं विपतिवन्त्यसेत् ।

आत्मानं भैरवं ध्यायेत् कल्पान्तार्कानलप्रभम् ॥२२॥

ओं नम इति । ओं नमो भगवते रुद्राय छिन्द छिन्द विपज्वलितपरशुपाणये स्वाहा । ओं नमो भगवति नीलकण्ठि निर्मलाक्षि, नागरूपिणि, एहोहि, शीघ्रं संहार संहार, परपर, परिपरि, हुं फट् स्वाहा—विपापहौ ॥

न्यसेज्ज्येष्ठादीत्यादिना एकादशरुद्राणां सामान्येन सकलीकरणं ध्यानञ्चोच्यते । लं पृथिव्यै नमः । वं अद्भ्यो नमः । रं अग्नये नमः । यं वायवे नमः । हं आकाशाय नमः । ज्येष्ठादिकनिष्ठिकान्तं उभयोः करयोः तर्जन्यादि । पन्नगांश्च । अनन्ताय नमः ।

१ खिखिन्द.

२ गिसयण्ठि.

३ सर्व.

४ ज्येष्ठानि.

५ खर् यां पां ऊं यो यः ओं द्रां द्रीं खी सः.

६ ब्रह्मा विष्णुश्च,

७ पादादि वि.

व्याघ्रचर्मवस देव गजचर्मावगुण्डितम् ।

ऐन्द्रमण्डलमध्यस्थ व्याल्यज्ञोपवीतिनम् ॥२३॥

कपालमालिन भीमभट्टनागविभूषणम् ।

श्मशानभस्मलिप्ताङ्ग जटानद्धेन्दुशेखरम् ॥२४॥

नेत्रैः सामिकणैर्युक्तमष्टादशभुज हरम् ।

^१मृग परशुबाणौ च खड्ग विद्युत्तिशूलकम् ॥२५॥

^२ध्वज वरदवह्नी च दधान दक्षिणैर्भुजैः ।

अक्षमालागुणेष्व्वासान् खेटकं चास्थिघण्टिके ॥२६॥

वासुकये नमः । तक्षकाय नमः । काकोटकाय नमः । पद्माय नमः । महापद्माय नमः । शङ्खपालाय नमः । गुलिकाय नमः । दक्षिणतर्जन्यादिवामतर्जन्यन्त शपसहस्रं ब्रह्ममन्त्रं । ज्येष्ठादिकनिष्ठान्त मन्त्राक्षराणि न्यसेत् । चा पा ऊ यो य विष्णुमन्त्र । ओ द्रा द्रीं स्त्रीं स तार्क्ष्यमन्त्र । अङ्गुष्ठमारभ्य कनिष्ठिकान्तं पुनरपि कनिष्ठिकामारभ्य अङ्गुष्ठान्तं दक्षिणहस्ते विन्यस्य सव्यहस्तेऽपि तथा विन्यसेत् । खगमेव चतुर्धा विन्यसेत् । के शिरसि वक्त्रे हृत्कटीपादेषु (१) भूतानि विन्यसेत् । अनन्तगुलिकाम्या नमः शिरसि । बालुकिशङ्खपालाम्या नमो भुजयो । तक्षकमहापद्माभ्यां नमः ऊर्वो । काकोटकमहा पद्माभ्यां नमः पादयो । पूर्वोक्त ब्रह्ममन्त्रं दक्षिणपार्श्वे व्यापकत्वेन विन्यसेत् । विष्णुमन्त्रं वामपार्श्वे । ओ द्रा द्रीं स्त्रीं ॥ इति यस्तार्क्ष्यमन्त्र उक्त तस्मादेकैकमक्षरं पादगुह्यहृदयमुखमूर्धसु न्यसेत् । व्याल्यज्ञोपवीतिनम् उरगप्रज्ञासूत्रमित्यर्थः । त्रिशूल विशिखशूल गुणमेकशिखशूल । " अस्थिरपट्टाङ्गशूलानि जटानागाजिनोरगा । भस्महुकार इत्यष्टौ मुद्रा भैरवभूषणा " ॥

(१८२६)

धनाभयौ कपालं च वहन्तं वामबाहुभिः ।

¹ व्योमरूपाय सर्वव्यापिने रक्ष हंसविद्याधिपतये ठ, ठ ।

विद्याधिपतिरुद्रोऽयं मन्त्रस्सर्वार्थसाधकः ॥२७॥

ओं क्षि छिन्द पक्षि पक्ष सूक्ष्मविषं ककट्ट

भ्रम भ्रामय निरृन्तय विपशलुरुद्रो ज्ञापयति स्वाहा ।

विपारिरुद्रनामैष मन्त्रेशः पूर्ववद्भवेत् ।

ओं त्वगसृज्यांसमेदोमज्जास्थिधातुप्राणगतं निर्क्तय विषम्

अनेकक्रीडनकर सर्वकर्मकर रुद्र तिटि वितिटि ठ ठ ॥

तिटिरुद्रो विसर्पघ्नो विषहृत्पायसादनात् ।

घृतादिक्रीडया वापि तदाचमनयाचनात् ॥२८॥

ओं चिसि हिर जर्मक्षुद्राश वपहिरर

अष्टानां नागकुल्यानां नवानां गोमसानां षोडशपितृकाणाम्

एकविंशतिव्यन्तराणामाहर विषज्वालामुख

विषमक्षक, विषवातक ही खेचर,

धनेति । ओं व्योमरूपाय सर्वव्यापिने क्ष क्ष हं स हंस विद्याधिपतये स्वाहा । विद्याधिपतिरुद्रः सर्वार्थसाधकः । ओं क्षि क्षि छिन्द छिन्द पक्षि पक्षि रक्ष रक्ष

1 व्योमपुपाश सर्वव्यापिने

2 पंज, पूक्ष्म हिरं चतु.

3 ठ ठ.

4 श.

5 क्रियया.

6 तदाचमनयाचनात्.

7 आं चिसिहिरजर्मपुद्राशवपहिर.

8 अष्टानां नागकुल्याणां.

9 विषमक्ष.

हू निर्विपोऽसि ठ, ठ ।

एष विषगर्भरुद्रो गोनसादिविष हरेत् ।

कार्पासगृहदाहस्य त्रिपुरोपरमस्य वा ॥२९॥

मार्जारकृकवाकूना तथा महिषपोत्तिणाम् ।

कल्हो^१त्थकथा कार्या विविधा विषहारिणा ॥३०॥

ओं नमो भगवते पक्षिपुद्राश हिरलसमुत्थापय,

दष्ट कम्पय, जल्पय, कालदष्टमुत्थापय, अल चधल

मूर्च्छामपहर, पुद्र गच्छ, बन्ध, चट,

चुद्र^२ तोल्य मुष्टिना संहर विषम् ॥

सूक्ष्म सूक्ष्म विष कटु कटु भ्रम भ्रम भ्रामय निवृन्तय निवृन्तय । निपशत्रुरुद्रो ज्ञापयति
स्वाहा । विपारिरुद्र । ओ त्वज्जासरुधिरमज्जास्थिस्रायुप्राणगत निवर्तय, विषमनेकक्रीडन-
सर्पकर्मकर रुद्र रुद्र तिटि तिटि वितिटि वितिटि स्वाहा तिटिरुद्र । तदाचमनयाचनात् तेन
मन्त्रेण दष्ट प्रति पानीययाचनादित्यर्थः । तुटि तुटि वितुटि वितुटि स्वाहा । तुटिरुद्र
इति व्याख्यानपाठः ॥

ओं चिसीति । ओं किलिविषगर्भरुद्राय हर विषमष्टाना नागकुलाना नवाना गोनसाना
षोडशपितृकाणा एकाविंशतिव्यन्तराणाम् आहर विषज्वालामुख विषभक्षक विषघातक
ही खेचर हू निर्विपोऽसि स्वाहा । विषगर्भरुद्र (कृकवाकू = *Caracul*) ॥ (२७-३०)

ओं नम इति । ओं नमो भगवते पक्षिरुद्राय विषसुप्तमुत्थापय दष्ट
कम्पय कम्पय जल्पय जल्पय कालदष्टमुत्थापयतोत्थापय, लल चल चल मूर्च्छामपर
हरापहर रुद्र गच्छ गच्छ बन्ध बन्ध चट चट चुद्र चुद्र तोल्य तोल्य मुष्टिना सह-

पक्षिरुद्रमिमं^१ जप्त्वा व्योममुद्रामनुसरन् ।
 आच्छादनपटाकर्षाद्दृष्टमुत्थापयेद्बुधः ॥३१॥
 कपोतपारावतयोः कथया शिखिकाकयोः ।
 ग्रामदाहादिकथनात्^३ वारणागमनादपि ॥३२॥
 ओं नमो भगवते पुद्राश लर्वहिरोत्सादनकर,
 स्थावरजङ्गमकृत्रिमाकृत्रिमविषमुपविषं^४ नाशय,
 लालाविषं, दष्टविषं लीढविषं घातकविषं नाशय,
 धग भूमं मर मेघान्धकारादभृतशरधारामाकर्षय^५
 विषं निर्विषीभव, संहार, गच्छ, नाशय ठ ठ ॥
 विपोत्सादनरुद्रोऽयं नाम्ना मन्त्री स्मरन्नुमुम् ।
 कुर्यात् कथां सकान्तस्य मद्यपस्य कपालिनः^७ ॥३३॥
 दावामिदग्धवृक्षस्थ. प्लवङ्गः पतितो भुवि ।
 तुषारवृष्टिगर्भेण मस्ताप्याग्रित. शनैः ॥३४॥

संहार विषं स्नाहा इमं पक्षिरुद्रमनुसरन् जप्त्वा मुद्रां बद्धा छादनपटाकर्षणात् बुधो
 दृष्टमुत्थापयेत् ॥ (३१-३२)

ओं नमो भगवते इति । ओं नमो भगवते रुद्राय सर्वविपोत्सादन-
 कर स्थावरजङ्गमविषं नाशय नाशय, कृत्रिमाकृत्रिमविषं उपविषं नाशय नाशय । लालाविषं

१ बध्वा.

२ बध्वा.

३ कथया.

४ जङ्गमविषं नाशय, कृत्रिमाकृत्रिमविषं नाशय, लालाविषं.

५ उम मड लमप.

६ अन्धकारधारां.

७ कलापि नः.

¹
स्निग्धं पत्रप्रसूनाढ्यं वृक्षमारुढवानिति ।

²
कथा वा विपनाशाय नदीसंपूरणस्य वा ॥३५॥

³
ओं रुद्र किरातरूपधारिणे लीनविषवन्धोऽसि

मुद्रितोऽसि कीलितोऽसि तिष्ठ माचल सिमि समानय ठ ठ ॥

⁴
हन्यात् किरातरुद्रोऽयं ज्वरवालग्रहादिकान् ।

⁵
संस्तम्भस्तोभसङ्ग्रामक्रीडाकर्माणि चावहेत् ॥३६॥

शबरस्य क्षुधार्तस्य भार्यापुत्रान्वितस्य च ।

सर्पादनेकथा कार्या तथौदुम्बरभक्षणे ।

शबराहतहस्तीन्द्रमरणे वा विपापहः ॥३७॥

लीढविषं दष्टविषं घातकविषं नाशय नाशय । धग धग दम दम मद मद समर समर,
मेघान्धकारादमृतशरधारामाकर्षयाकर्षय । विषं निर्विषीभव संहर संहर गच्छ गच्छ
नाशय नाशय खाहा । विपोत्सादनरुद्रः । कपालव्रतनिष्ठः कापाली ॥ (३३-३५)

ओमिति । ओ ह्रीं रुद्र किरातरूपधारिणे विषवन्धोऽसि मुद्रितोऽसि
कीलितोऽसि तिष्ठ तिष्ठ मा चल मा चल सिमि सिमि मिमिर सिमिर समानय समानय
खाहा । एष किरातरुद्रः सर्वातङ्कान् हन्यात् ॥ (३६-३७)

1 प्रसूनाद्यैः. 2 कथां. 3 ह्रीं पुद्र चिपाट्षूपठाधिणे हिरवन्धोलि
मुद्रितोऽसि कीलितोऽसि तिष्ठ माचल सिमि सिमिरं समानय, ठ, ठ । 4 ज्वल.
5 कर्माणि.

हिरभक्ष रुद्र भक्षय हिरं वल्लगतमपहर विपं

नाशय विषमाहराहर, सन्निकाशममृतसदृशं कुरु ।

तद्यथा विस्तरं विपं तुड तुण्डे हर हुङ्कारिणि ठ ठ ।

एष ^१ विपभक्षरुद्रो ^२ बल्लवन्धाद्विपं हरेत् ॥३८॥

^३ नगरध्वंसनं वाथ शूकशाल्यादिभक्षणम् ।

कथा कापालिनीं दुष्टां चाधिकृत्य विषापहा ॥३९॥

^४ निसि टिलि रुद्राङ्कुशमुद्रयाकर्षय अमृतदष्टकान् योजनगतान्

संहादय कालदष्टमाहर पूलिनि ठ ठ ।

रुद्राङ्कुशोऽभिहन्तासौ राजिलादिविपं हरेत् ।

बद्धामङ्कुशमुद्रां च सप्त जप्तां विसर्जयेत् ॥४०॥

तथा तुला ग्रहप्रस्ताः शीघ्रमायान्ति तै प्रति ।

ऋजुमध्याकान्तपूर्वभागा तर्जन्यधोमुखी ॥४१॥

हिरिति । ओं विपभक्षरुद्र भक्षय विपं वल्लगतमपहर विपं नाशय विषमाहराहर सन्निकाशममृतसदृशं कुरु । तद्यथाविस्तरं विपं तुड तुण्डे हर हुङ्कारकरिणि स्वाहा । विपभक्षरुद्रः तस्य शरीरस्थं विपं मन्त्रेण दंश एव संकुचीकृत्य पुनस्तेनैव मन्त्रेण दंशात् स्वीकृत्य बले दृढं बद्धा तद्वस्त्रं दूरे प्रक्षिपेत् । एवं कृते विपं नश्यति । (३८-३९)

निसीति । ओं टिलि टिलि टिलि टिलि रुद्र अङ्कुशमुद्रया आकर्षयाकर्षय अमृतदष्टकान् योजनगतान् संहादय संहादय, कालदष्टमाहर आहर, पूलिनि स्वाहा ।

विज्ञेयाङ्कुशमुद्रेति ज्येष्ठा वद्धाऽपराङ्गुलिः ।

पलाशगुग्गुलुक्षीरवृक्षचित्वाज्यहोमतः ॥४२॥

अपमृत्युविनाशः स्यात् सततं वाभियोगतः ।

¹स्वेच्छया गृहनागैश्च तत्कन्याभिश्च नित्यतः ॥४३॥

रमते मन्त्रविद्वद्धानजपहोमादितत्परः ।

असिपञ्जरया बद्धः[साध]स्वादकास्त्रनियोजितः ॥४४॥

स्तम्भकानां नरेन्द्राणां मन्त्रान् छिन्द सुरेश्वर ।

तद्यथा किरीटि स्वादय, छिन्द, स्फोटय,

सहस्रखण्डं कुरु, परमन्त्रान् छिन्द, छिन्नोऽसि रं रां ठ ठ ।

किरीटिस्तु इत्येव मन्त्रः शत्रुविनाशकृत् ॥४५॥

परसिद्धघपहारी स्यात् तदुद्दिश्य जपादिना ।

ओं नमः पिङ्गल महाप्रेताधिपतये षोडश-

ऋजुमध्येति । ऋज्वा मध्यमया आक्रान्तपूर्वभागा । सैवाधोमुखीत्यर्थः । अथवा ऋजुमध्य-
मया आक्रान्तः पूर्वभागो यस्यास्तर्जण्याः सा ऋजुमध्याक्रान्तपूर्वभागा । आक्रान्तपूर्वभागेत्य-
स्यैव विवरणम् । अधोमुखीति । ज्येष्ठा वद्धापराङ्गुलिः कनिष्ठानामिके अङ्गुष्ठेनानते
इत्यर्थः । अभियोगोऽभ्यासः । (४०-४३)

रमत इति । “असिपञ्जरया बद्धः[साध]स्वादकास्त्रनियोजितः । स्तम्भकानां
नरेन्द्राणां मन्त्रान् छिन्द सुरेश्वर ” । तद्यथा—ओं किरीटि किरीटि स्वादय स्वादय छिन्द
छिन्द, स्फोटय स्फोटय, सहस्रखण्डं कुरु कुरु परमन्त्रान् छिन्द छिन्द, छिन्नोऽसि
छिन्नोऽसि रं रां स्वाहा । किरीटिस्तु ॥ (४४-४५)

ओं नम इति । ओं नमः पिङ्गल महाप्रेताधिपतये षोडशसहस्रपरिवार

सहस्रपरिवारं खुं, वुमुद्धृताङ्गुल्या अमुकं

भक्षय, भक्षाय, महाविषं ठ ठ ॥

नाम्ना पिङ्गलरुद्रोऽयं सर्पकीडाकरो मनुः ॥४६॥

विनिर्मितं गोशकृता भुजङ्गं रालौ सपद्माभिमुखं समर्च्य ।

मन्त्रेण शत्रुं मम भक्षयेति तं प्रेषयेत् सोऽपि तथैव कुर्यात् ॥४७॥

अङ्गारेण चित्ताभुवा विलिखितं पक्वेतरे पूर्ववत्^१

मृत्पात्रे मनुमन्त्रितं^२ द्विरसनं गन्धादिनाऽभ्यर्च्य च ।

शत्रोर्मे भवनं व्रजेत्यभिहिते तस्मिन् पुनः प्रेषिते

तस्य स्यादहिदर्शनं^३ प्रतिपदं नित्यं मयोद्वेगकृत् ॥४८॥

वल्मीकसर्पकरणे^४ गुस्वाञ्छयैकं

खादेदहिः प्रतिदिनं नगरेऽन्यतो वा ।

तेनैव तद्विपल्यः क्रियते यथैव

दैत्येश्वरस्य नरकेसरिणा विनाशः ॥४९॥

खुं खुं उद्धृताङ्गुल्यामुकं भक्षय भक्षाय - महाविषं स्वाहा । पिङ्गलरुद्रः । पक्वेतरे अपक्वे ।
द्विरसनः सर्पः ॥ (४६-४८)

वल्मीकेत्यादि । वल्मीकसर्पकरणे वल्मीकं लिखित्वा पुनस्तस्माद्विर्गच्छन्तं सर्पं
च लिखित्वा मन्त्रेणाभिमन्त्र्य कुत्रचिविहिते सति प्रतिदिनमेकं पुरुषं गुरुणा निर्दिष्टे
खादति । किमर्थमेतदित्याकाङ्क्षायां न शत्रुर्थादा स्वानुकूलो भवति, तदा तद्विपल्यश्च

मन्त्रानेकादशैतान् महितगुरुमुखात्साधु संगृह्य लब्धं

जप्त्वा संपूज्य रुद्रं पुनरपि च जपेद्यः शिवाग्रे सहस्रम् ।

सिद्धयेयुस्तत्र तत्र प्रतिमनुकथिताः सिद्धयस्तस्य सर्वाः

देहान्ते च प्रपद्येत्(?)स्वगृहगिव शिवैकास्पदं रुद्रलोकम् ॥५०॥

ध्यानक्रियाद्वया इति रुद्रमन्त्राः,

समीरिताः कांक्षितकल्पशृङ्गाः ।

गोप्याः प्रयत्नेन पुनर्द्विजेन्द्रैः^१,

अमी बहद्भिः परमेश्वराज्ञाम् ॥५१॥

किं नैतेषां रुद्रनाम्नां मनूनां

सामर्थ्यं हि व्यज्यते तावतैव ।

एतैर्भक्ताः केचिदेकादशोच्चै-

रिष्टा रुद्रं रुद्रतां च प्रपद्युः(?) ॥५२॥

इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्ग्रहे चतुर्थः पटलः ।

तेनैव मन्त्रेण तेन मन्त्रिणैव क्रियते न त्वन्यस्याशङ्क्यं, किमित्याकाङ्क्षायां अशक्यमित्याह-
यथैवेति ॥ (४९-५०)

ध्यानेति । एतेषां रुद्रनाम्नां मनूनां तावतैव न व्यज्यते किं ? केचिद्भक्ताः
एतैर्भक्तैः रुद्रमिष्टा एकादशरुद्रतां प्रपद्युः तावतैव ॥ (५१-५२)

इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहव्याख्याने चतुर्थः पटलः

॥ अथ पञ्चमः पटलः ॥

कवचाखनिस्त्रेऽथ देशे स्थित्वा समाहित ।

सर्पाहानं प्रकुर्वीत शुचिविद्याविशोधित. ॥१॥

पापक्षयचपि ज्वासिणि पापं मे दह ठ ठ ।

कथिता शुचिविद्येयं सर्वेभ्यो रक्षति ध्रुवम् ।

आगच्छन्तु महानागा. अणन्तजुलिय-

हालुयिशङ्खपालतक्षयमहापद्मकार्कोटयपद्माः ।

गरुडस्येयं विद्या हिलिमातङ्गिनि ठ ठ ।

मन्त्रेण सर्पानाहूय लिगैर्जानातु दशकम् ॥२॥

कवचेति । हुंकारफटकाराभ्या अग्निप्राकाराभ्या अग्निप्राकाररूपेण विशिष्टदेशस्य रक्षां कृत्वा स्वस्वाधीतमन्त्रकवचाभ्या वा कृत्वा शुचिविद्यया चात्मनो व्यापकन्यासं कृत्वा सर्पाणां विशेषपरिज्ञानार्थमागच्छन्तु महानागा इतीमां विद्यां जप्त्वा सर्पाहानं कुर्यात् । आगते सति लिङ्गादिनाथं सर्पे दशक इति जानीयात् । तदुक्तं कौटिल्य-
मित्यादिना ॥ (१)

पापेति । ओ पापक्षयकरि ज्वालिनि पाप मे दह दह स्वाहा । इयं शुचि-
विद्या । आगच्छन्तु महानागा अनन्तजुलिकवासुकिशङ्खपालतक्षयमहापद्मकार्कोटयपद्माः ।
गरुडस्येयं विद्या । हिलि हिलि मातङ्गिनि स्वाहा ॥ (२)

कौटिल्यं भोगसङ्कोचः श्वासो नेत्रार्धमीलनम् ।

गृह्णन् स्वल्पचेष्टा च दंशकोरगलक्षणम् ॥३॥

तस्यान्वयं पुनर्ज्ञात्वा लिङ्गस्थानाशनादिभिः ।

नागमन्त्रैस्तु कर्तव्यं ततद्दृष्टचिकित्सितम् ॥४॥

रेखाङ्कितगलश्शूलसन्मूर्धा सदाटनः ।

अर्धचन्द्राङ्कितोरस्को नागः कार्कोटकः स्मृतः ॥५॥

सदा निमेषकः कण्ठरेखात्रितयभूषितः ।

मूर्ध्नीन्दीवरचिह्नश्च महापद्म उदाहृतः ॥६॥

पञ्चबिन्दुलसन्मूर्धा दक्षिणापाङ्गवीक्षकः ।

शीघ्रगामी च सततं तक्षकस्समुदाहृतः ॥७॥

दृष्मस्तकलसद्भिन्दुः स्तब्धाक्षशेष उच्यते ।

शङ्खाङ्कितशिराः शङ्खपालः पश्यन् मुहुर्मुहुः ॥८॥

बासुकिस्त्वस्तिकशिराः वामपार्श्वनिरीक्षकः ।

पुच्छसञ्चलनः पद्मः पद्मभूषितमस्तकः ॥९॥

शिष्टः सर्वाहिचेष्टाकृच्छिरःकम्पी प्रकोपनः ।

नागानां वंशजास्सर्पाः तत्तल्लक्षणसंयुताः ॥१०॥

पूर्वाहचारिणो विप्राः सर्पा ये वायुभक्षकाः ।

धनागारे वनोद्देशे पर्वते च वसन्ति ते ॥११॥

कौटिल्यमिति । नागमन्त्रैः प्रतिनागं वक्ष्यमाणैः । सदाटनः गमनशीलः । शिष्टो
गुलिकः । पूर्वाहमध्याह्नापराहदश दशनादिकाः । उद्देशः समीपः ॥ (३-११)

നൃപാഃ സരോജപണ്ഡാദൗ രമന്തേ മൃപികാശനാഃ ।

മദ്ധ്യാഹ്നചാരിണൗ ജീർണ്ണസാല്പ്രാകാരവാസിനഃ ॥ ൧൨ ॥

രത്നാധിപാ൬ ചതുരേ വൃക്ഷകോട്ടരേ ച വസന്തി യേ ।

മണ്ഡൂകഭക്ഷാഃ¹ തേ വൈശ്യാ. സർപാ. സായ്വചരാ സ്മൃതാഃ ॥ ൧൩ ॥

ഗോമൃഗേ² യജ്ഞശാലാധിപാ൬ ജീർണ്ണകൂലേ ചതുര്യധേ ।

വൃക്ഷേ കണ്ഠകസമീപേ³ ദ്വീപേ വാ ജലസന്ധിധൗ ।

വസന്തി വൃഗ്ഗലാ. സർപാ. സർവ്വഭക്ഷാ നിശാചരാ ॥ ൧൪ ॥

പുഷ്പാശീ വാ ദ്വിജ ക്ഷീരാഹ്നാഹാര സ്യാന്തൃപോരഗ ।

വൈശ്യൗ⁴ ലവണമാസാശീ ന ശുദ്ധസ്യാശനേ സ്ഥിതി ൧൫ ॥

ദേവാഗാരേ സമാസ്ഥാനേ ക്ഷേത്രേ⁵ ശൂന്യഗൃഹേ⁶ ഽഥവാ ।

പലാശാമൃഗ്ഗലവൃക്ഷേ ച വസന്തി ബ്രാഹ്മണോരഗാ ॥ ൧൬ ॥

ഉദുമ്പരവൃഗ്ഗലക്ഷിണിശുപാർജുനശാഖിപു ।

അപസ്കരപ്രദേശു⁷ കുന്ദാദൗ⁸ ച നൃപോരഗാ ॥ ൧൭ ॥

നൃപാ ഇതി । പണ്ഡ സമൂഹ । സാല് = ചെടികൾ । പ്രാകാര = കിടപ്പുമുറ । (൧൨)

രത്നാധിപാമിതി । രത്നാ = കൈകൾ തന്നെ । ചതുര = മനോഹരിയവഴി ।

വൃക്ഷകോട്ടര = മരപ്പൊക്കര । മണ്ഡൂക = കവകൾ । സായ്വ = സായ്വചര = മൃഗങ്ങൾ ॥ (൧൩)

ഗോമൃഗേതി । പലാശ = ചെടിയ്ക്കൽ । അമൃഗ്ഗല = അമൃഗ്ഗലം । ഉദുമ്പര =

മൃഗ്ഗലം । വൃഗ്ഗല = മൃഗ്ഗലം । ലക്ഷിണി = ഇന്ത്യയിൽ । ശുപാ = ഇന്ത്യയിൽ । അർജുന =

നീർമലയ്ക്കൽ । അപസ്കര = കല്ലുകൾ ॥ (൧൪-൧൭)

1 സൈന്യാ .

2 ഗേഹേ .

3 സ്ഥിതി .

4 തഥാ .

5 അവസ്കര

6 കുന്ദാദൗ

7 നൃപാദൗ .

विशो वसन्त्यन्तुतटे^१ तथा कण्टकशाखिषु ।

शृङ्गा वसन्ति सर्वत्र सर्वे वल्मीकवासिनः ॥१८॥

विप्रादयो हविः पुष्पहिङ्गुफल्गुपगन्धिनः ।

यदोक्तो यस्य सञ्चारः स एवाहिस्तत्र दशेत् ॥१९॥

पूर्वपार्श्वद्वयी^२पृष्ठेऽप्यादशन्ति द्विजादयः ।

अशक्तिः पत्तगीदष्टे सर्पदष्टे बलं भवेत् ॥२०॥

पूर्वाहे चापराहे च दष्टेऽशक्तिर्वलं क्रमात् ।

निशावासरसन्ध्यासु बलवन्तः स्त्रियादयः ॥२१॥

एकाङ्गुलं^३ स्यादंशानां मध्यं बालेन दंशिते ।

सर्पेण द्युङ्गुलं^४ यूना वृद्धैस्तु त्र्यङ्गुलं^५ तथा ॥२२॥

पूर्वाहे बलवान्बालो मध्याहे स्याद्बली युवा ।

वृद्धोऽपराह इत्येवं विद्याद्रात्रौ च तद्वलम् ॥२३॥

एवं बलानुसारेण कुर्वीत विपनिग्रहम् ।

विप्रराजोरगविपमनुवर्तनया हरेत् ।

अन्यसर्पविषं^६ विद्वान् बलात्कारेण संहरेत् २४॥

१ विप्रेति । फल्गुपुं = लघु । यस्याहे. यस्मिन् काले संचार उक्तः तदा स एव दशेत् ॥ (१९)

पूर्वेति । अन्यदष्टे नपुंसकदष्टे पुरुषे । पूर्वाहे च अपराहे च क्रमादशक्तिर्वलम् ॥ २०

विप्रेति । अन्यसर्पविषं - वैश्यशूद्रव्यन्तरविषम् ॥ (२४)

खर् छर् अणन्त वृड शाश पु(फु): ठ ठ ।

एतं मन्त्रमयनेन मेरीशङ्खादिनिस्त्रनात् ।

अनन्तान्वयजाताहिदष्टस्याशु विपं हरेत् ॥२५॥

¹ ओं हूं शं वासुकिहृदयाय फु: ठ ठ ।

वामुकेरन्वयविपं हरेदेप तु पूर्ववत् ।

² ओं मुं तक्षकहृदयाय फु: ठ ठ ।

अग्रक्षप्यरुतेनैप तक्षकाहिविपं हरेत् ॥२६॥

³ स्फुर स्फोटय हूं कार्कोटकहृदयाय फु: ठ. ठ ।

⁴ छिन्द मुञ्च राहो पद्म हृदयाय फु: ठ. ठ ।

मन्त्रौ कार्कोटपद्माहिविपन्नौ सर्वथा स्मृतौ ।

⁵ ओं ह: महापद्महृदयाय फु: ठ ठ ।

⁶ महापद्मान्वयविपं हरेन्मन्त्रस्त्वयं परम् ॥२७॥

खर् छरिति । ओं खर् छर् अणन्तहृदयाय फु: स्वाहा ओं हूं शं वासुकि-
हृदयाय फु: स्वाहा । ओं मुं तक्षकहृदयाय फु: स्वाहा । अग्रक्षप्यरुतं अविधारुतम् ।
ओं स्फुर स्फोटय फु: कार्कोटकहृदयाय फु: स्वाहा । ओं दह दह पच पच छिन्द छिन्द
मुञ्च मुञ्च राहो पद्महृदयाय फु: स्वाहा । ओं ह: महापद्महृदयाय फु: स्वाहा । ओं हंसः

1 हूं तं हालयिवृडशाप फु: ठ ठ । 2 मुं तक्षकवृडशाश फु: ठ ठ ।

3 स्फुर स्फोटयपु: (फु:) चार्कोटक वृडशाश पु: (फु:) ठ ठ.

4 दह - पच - विन्द मुञ्चा - राहो पद्मवृडशाश पु: (फु:) ठ ठ.

5 ह: महापद्मवृडशाश पु: (फु:) ठ ठ. 6, मन्त्रमिदं पदम्.

¹ गृहदाहादिकथनात् गीतवाद्यादिनापि वा ।
² ओं हंसः शङ्खपालहृदयाय फुः ठ ठ ।
³ शङ्खपालान्वयविषं मनुरेष विनाशयेत् ॥२८॥
 द्यूते वराटिकोत्तानभङ्गस्तद्विपहामुना ।
 भुक्तैकविंशतिग्रासान् दधिभक्तस्य मन्त्रितान् ॥२९॥
⁴ कं देहीत्युदितो दष्टो निर्विषोऽम्भः प्रयच्छति ।
⁵ यां कामपि कथां तत्र विपत्नीमथवा वदेत् ॥३०॥
⁶ ओं कुक्कुक्षुः गुल्किहृदयाय फुः ठ ठ छिन्द मुञ्च ।
⁷ शर्करा राजिका वामो मन्त्रेणानेन मन्त्रितम् ।
⁸ ⁹ क्षिता दिगन्तरे सद्यो गौर्लकाहिविषं हरेत् ॥३१॥

शङ्खपालहृदयाय फुः स्वाहा । वराटिका कपर्दिका । द्यूते कुरु । दष्टेन सह मन्त्रं जप्त्वा
 कपर्दिकामि द्यूतं कुर्यात्^(१) । ता. कपर्दिका उत्तानेन पतन्ति यदि तदानेन मन्त्रेण
 ता भिन्द्यादित्यर्थः । अनेन मन्त्रेण मन्त्री (त) दधिभक्तस्य एकविंशतिग्रासान् भुक्त्वा कं जलं
 देहीति गुरुणा उदितो दष्टो निर्विषो भूत्वाम्भः प्रयच्छति । ओं कुक्कुक्षुः गुल्किहृदयाय फुः
 स्वाहा । अनेन शर्करा जप्त्वा दिगन्तरे प्रक्षिपेत् ॥ (२५-३१)

1 कथया.

2 हं स यज्ज्वास्त वृद्धशाश पुः (फुः) ठ ठ.

3 मन्त्रमेतत् विनाशयेत्.

4 दष्टः.

5 तथा.

6 कुक्कुक्षुः कुक्कुक्षुः वृद्धशाशपुः (फुः).

7 शर्करा राजिका वामो,

8 मन्त्रिता.

9 क्षिप्तम्.

शुक्लाष्टम्यां त्रिनियुतं सिधौ नागमनुं जपेत् ।

शेषादिकाले दष्टानामेतैर्वा मन्त्रयेत् क्रमात् ॥३२॥

¹ जय, विजय, अनन्त, ओं स्वाहा ।

² अङ्घ्रिर्जङ्घा शिवो नाभिहृद्गलं मुखमूर्धं च ।

गात्राण्येतानि शेषादिनागानां योजयेत्क्रमात् ॥३३॥

अन्तःस्निग्धं नमो नाभिर्नन्दो नाथः शुको मयः ।

एवं शनिक्षपारम्भात् ज्ञेयाः शेषादिनाडिकाः ॥३४॥

शुक्लेति । " शतं सहस्रमयुतं त्रियुतं प्रयुतं तथा । कोटिर्युदष्टन्दे द्वे ज्ञेया दशगुणोत्तराः" । जयेति । जय जय विजय विजय अनन्त ओं स्वाहा । जय जय विजय विजय वासुके ओं स्वाहा । जय जय विजय विजय तक्षक ओं स्वाहा । जय जय विजय विजय कार्कोटक ओं स्वाहा । जय जय विजय विजय पद्म ओं स्वाहा । जय जय विजय विजय महापद्म ओं स्वाहा । जय जय विजय विजय शङ्खपाल ओं स्वाहा । जय जय विजय विजय गुलिक ओं स्वाहा ॥ (३२)

अङ्घ्रीत्यादि । अत्र शिवशब्देन लिङ्गमुच्यते गुह्यमित्यर्थः । शनिक्षपारम्भादिति । शनैश्वरारे रात्रिमारभ्य एवं नाडिकाविभागः । अन्तः पृष्ठिर्घटिका अनन्तस्य । स्निग्धं नवतिघटिका वासुकेः । नमः पञ्चाशत्तक्षकस्य । नाभिश्चत्वारिंशत्कार्कोटकस्य । नन्दः अशीतिः पद्मस्य । नाथः सप्ततिर्महापद्मस्य । शुकः पञ्चदश शङ्खपालस्य । मयः पञ्चदश गुलिकस्य इति ॥ (३३-३४)

1 गय - हिशय - अनन्त ठ ठ.

2 अङ्घ्रि.

स्वनामवज्जपन्मन्त्रं ^१स्त्वं ^२स्वं स्थानमधःस्पृशन् ।

शेषादिकाले दद्यानां हरेत् क्ष्वेलं क्रमादिति ॥३५॥

कं खं गं घं ङं, अनन्तविषं संक्षिपहः प्रक्षिपहः ।

मन्त्रं वर्गादिनामाढ्यं न्यासस्थानमकौलिकम् ।

पार्श्वयोः स्पृशता जसं वारदण्डं विपं हरेत् ॥३६॥

ओं नमो भगवते गरुडाय, नागशत्रो एवेहि

भगवन् नागलोकमाक्रम्य, हरः-भ्रम, आसय,

हुरु, मुरु, सिलि भूयः कुरु, कुलं गोत्रमुत्सादय,

नागसर्पप्रहादीनन्यांश्च दह दह वध वध, मुखा मोहय,

नित्यज्वलिततेजःप्रलयनिर्भरवह्निशङ्कारेण

जहि, जातवेदसे स्वाहा ।

സ്വ്നാമധിദതി । സ്വ്നാമധുക്തം പൂർവ്വോക്തം മന്ത്രം സ്വം സ്വം സ്വാന്നമധഃ സൃശേത ।
 കീഴ്ന്നോക്കിസ്സുപ്രീക ॥ (൩൭)

क खमिति । मन्त्रं वर्गादिनामादयं न्यासस्यानमकौलिकमिति । 'सूर्यवारे दष्टस्यानन्तस्थानाद्भेः पार्श्वयोर्हस्ताभ्यां स्पृशता क खं गं घ ङ अनन्तविषं हर संक्षिप हः प्रक्षिप हः इति जपात्तद्विषं हरेत् । सोमवारे दष्टस्य वासुकिस्थानजङ्घायां पार्श्वयोर्हस्ताभ्यां स्पृशता च छ जं झं ञं वासुकिविषं हर संक्षिप हः प्रक्षिप हः इति जपात्तद्विषं हरेत् । एवं सर्वत्र योज्यम् । महापद्मस्य यरत्नाः, शङ्खपालस्य शार्ङ्गशान्ताः वर्गाः ॥ (३६)

ओं नमो भगवते इति । ॐ नमो भगवते गरुडाय , नागशत्रो एषेहि भगवन्
नागलोकमाक्रम्य हन हन अम अम आमय आमय हुरु हुरु मुरु सिद्धि सिद्धि, भूयः

आहूयमाणान् पाशेन सर्पादीन् भयविह्वलान् । ३७

ध्यायन्पठेदिमं मन्त्रमागच्छन्त्युरगादयः ॥३७॥

जलागतेषु तच्छक्त्या सर्पाखुविहगादिषु ।

कश्चिदेवं वदेन्मन्त्री दंशकाहिमिहानय ॥३८॥

असौ गत्वा तमारुह्य पुनरायाति भृत्यवत् ।

स्वीयं विषं गृहाणेति प्रोक्तः कुर्यात्तथैव सः ॥३९॥

विधैषा साक्षिता यस्य भार्यावद्वशवर्तिनी ।

एवमाद्यद्भुतं कर्म स कुर्यादिन्द्रजालिवत् ॥४०॥

आत्मरक्षा पुरा कार्या सर्पक्रीडां चिकीर्षता ।

^१शशिवन्तौ पिनाकी च णान्तकुम्भौ च सर्गिण ॥४१॥

नामिहृत्कन्धरातालुललाटेऽप्युजस्थितः ।

^२न्यस्याथ सर्गिणं कुम्भं न्यसेत्सर्वाङ्गसन्धिषु ॥४२॥

अक्षिमातङ्गिनि अक्षिसर्पमुखनिवारिणि,

शाङ्करि, किरातशवरि कुक्कुटमयूरेश्वरि दूषय अज्ञान्(?) हां हम् ।

कुरु कुलं गोत्रमुत्सादय उत्सादय नागसर्पघ्रादीनन्यांश्च दह दह वध वध मुह्य मुह्य
मोहय मोहय नित्यज्वलिततेजःप्रलयनिर्मम्यवह्निङ्काररंकारेण(?) जहि जहि जातवेदसे
स्वाहा । सर्पाखुविहगाद्याह्वानार्थो मन्त्रः । (३७-३८)

असाविति । ठः झः लः तः वः सर्गां कुम्भो वः । अक्षिमातङ्गिनि अक्षिसर्पमुख-
निवारिणि शाङ्करि किरातशवरि कुक्कुटमयूरेश्वरि दूषयाज्ञान्(?) हां हूं । “अङ्गदूषिणी

विद्यया चाङ्गदूषिण्या स्पृशेत् सर्वाङ्गमेतया ।

एवं जप्तमनुर्मन्त्री भुजङ्गैर्नाभिमुच्यते ॥४३॥

सर्पान् समीक्ष्य संस्तभ्य लिङ्गस्थानाशनादिभिः ।

ग्राह्यान् विज्ञाय तैः क्रीडां विदधीत समाहितः ॥४४॥

ग्राह्याः पद्ममहापद्मशङ्खरोपान्वयोरगाः ।

ह्रस्वदीर्घकृशस्थूलानतिपूर्वानलक्षणान् ।

पञ्चैतान् फणिनो ग्राह्यलक्षणानपि वर्जयेत् ॥४५॥

ग्राह्यस्याहेर्मुखं मन्त्री कलयेद्भारभूतिना ।

हिङ्गुशिग्रुवचाज्योषनीलीदुग्भीशिफासुतान् ।

खार्या हस्ते समालिप्य क्रीडेत् सर्पेण देशिकः ॥४६॥

सर्पेण दंशयेद्दन्तं मार्जारस्य नखं तु वा ।

यमदूती कालरात्री दंष्ट्रे द्वे तु समुत्खनेत् ॥४७॥

विद्यैषा । आत्मरक्षार्थमेतया सर्वाङ्गं स्पृशेत् । सर्पाः, एवं न देशन्ति ॥ (३९-४३)

सर्पानिति । अतिशब्दः पूर्वो येषां ते अतिपूर्वाः तान् । अतिह्रस्वानतिदीर्घानति-
कृशानतिस्थूलानित्यर्थः । अलक्षणान् प्रागुक्तलक्षणरहितान् ॥ (४४-४५)

ग्राह्यस्येति । भारभूतिना ऋकारेण । हिङ्गु = कण्ठः । शिग्रु = गुणः ।
ज्योषणी = ज्योषणी । वचा = वचम् । ज्योषम् = कंकु गुणः । नीली = नीली ।
दुग्भी = दुग्भी । शिफा = शिफा । सुतान् = सुतान् ।
खार्या = खार्या । देशिकः साधितमन्त्रः । (४६)

सर्पेणेति । मार्जारदन्तनखस्पर्शात् सर्पस्य दन्ताः समूहाः पतेयुः ॥ (४७)

१ सर्पाङ्गमे तथा.

२ कलसतनुः.

३ संस्तभ्य संवीक्ष्य.

४ पञ्चैव.

५ शिफासुतम्.

६ हस्तं.

७ यमदूतीकालरात्रौ.

८ वा.

कृत्वा वक्राङ्गुलिं हस्तमृजुं कृत्वा तु मध्यमाम् ।

तदग्रे पृथिवीं ध्यात्वा न्यस्यास्ये स्तम्भयेदहिम् ॥४८॥

कृत्वा हस्तमनुत्तानमङ्गुलीर्विवृता अपि ।

मध्यमामानतां चैव भुजङ्गस्योन्नतिं हरेत् ॥४९॥

तलं कृत्वा फणाकारं सन्नतां कुञ्चिताङ्गुलिम् ।

हस्तं भुजङ्गमाकारं ध्यात्वा संस्तोभयेदहिम् ॥५०॥

अङ्गुलीस्फोटनं कृत्वा सर्पस्य मुखपाद्विशेषः ।

शिखिपिच्छेन वा कुर्यात् सर्पकीडां समाहितः ॥५१॥

हनुगण्डगलस्थौल्यं फणारूपत्वं विवर्णता ।

उद्धर्तनं च दंशेच्छोर्लिङ्गान्येतानि भोगिनः ॥५२॥

पोत्रेणाहिमवष्टभ्य सूकरो नकुलः स्थितः ।

तं दृष्ट्वा वा स्थित इति ध्यानाद्भोगी न गच्छति ॥५३॥

ऊर्ध्वाधःकल्पिताभ्यां तु भूवेष्मभ्यां निरोधितः ।

संयुक्तेन समारेण विद्धः स्तब्धो भवेदहिः ॥५४॥

कृत्वेति । अन्तस्थलकारपृथिवी(?) मध्यमाङ्गुलिमग्रे सर्पास्ये न्यस्यास्ये एव ध्यात्वाहिं स्तम्भयेत् ॥ (४८)

पोत्रेणेति । सूकरः पोत्रेण मुखाग्रभागेनाहिमवष्टभ्य स्थितः । नकुलो वा तं दृष्ट्वा स्थितः ॥ (५३)

ऊर्ध्वाध इति । संयुक्तः क्षकारः मारः इकारः शिकारेण विद्ध इत्यर्थः । (५४)

तारं कुरु पदं कुर्ये वर्माखं ¹ द्वीन्दुविद्यया ।

प्रादक्षिण्येन सिकताताडितोऽर्हिर्न गच्छति ॥५५॥

ओं क्षिप ओं स्वाहा । ओं द्रां द्रीं ह्रीं सः ठ, ठ । ओं प्रीं ह्रीं नमः ।

जपादिना साधित एष मन्त्रो वध्नाति सर्पान् विनतासुतात्मा ।

ओं नमो भगवते रुद्राय सुपर्णपतये प्रेताधिपतये ।

हुलु हुलु गर्ज गर्ज नागांस्त्रासय त्रासय, भ्रामय भ्रामय, मुच्च मुच्च,

मोहय, कड्ढ आविश सुपर्ण पतङ्ग गरुडो ज्ञापयति 'ठ, ठ ।

रसातलक्षोमण एष सिद्धः प्रक्षोभयेत्तार्क्ष्यमनुभुजज्ञान् ॥५६॥

वल्मीकादिभुजङ्गस्थानोपान्ते स्थितो जपेदेतम् ।

²
निर्गच्छेत्त उरगस्सत्तस्तोऽग्निग्रहस्य च ध्यानात् ॥५७॥

तारमिति । वर्माखमित्यत्र द्वीन्दुना स्वाहाकारमुच्यते । ओं कुरु कुर्ये हुं
फट् स्वाहा । (५५)

ओं क्षिपेति—ओं क्षिप ओं स्वाहा । ओं द्रां द्रीं ह्रीं सः स्वाहा । ओं
ह्रीं नमः । एष सर्पान् वध्नाति गरुडरूपः । ओं नमो भगवते रुद्राय सुपर्णपतये
प्रेताधिपतये, हुलु हुलु, गर्ज गर्ज, नागान् त्रासय त्रासय, भ्रामय भ्रामय, मुच्च
मुच्च, मुच्च मुच्च, मोहय मोहय, कड्ढ कड्ढ, आविश आविश, सुपर्णपतङ्गगरुडो ज्ञापयति
स्वाहा । पातालगरुडः । (५६-५७)

पञ्चावृत्तिर्वर्णवृद्ध्या विलोमा-

दुक्तो यः स्यात्ताक्ष्यमन्तः क्षिपादिः ।

¹ तज्जप्ताभिः शर्कराभिर्विकीर्णात्

सद्यो गच्छेन्नैलकर्णो गृहादेः ॥५८॥

³ कृष्णाच्चा ⁴ श्रवणान्वितः कुपुटिते स्ये द्वीन्दुयुक्ते मनुः

भूर्जे रोचनया पडश्रल्लिखितो मध्यस्थशाखादिकः ।

⁶ सर्पाणिर्मयेद्विलेपु निहितो देहे तथोच्चाटयेत्

देवीमेथल्लेशिरोमनुरथे पूर्वोक्ततुल्यक्रियः ॥५९॥

पञ्चेति । पञ्चावृत्तिरिति विलोमावर्णवृद्ध्या पञ्चावृत्तिरुक्तः । क्षिपादिस्ताक्ष्य-
मन्त्रोऽयम् । तज्जप्ताभिः शर्कराभिः विकीर्णात् गृहादेर्नैलकर्णः सद्यो गच्छेदित्यन्ययः । हा
क्षिप ओं स्वाहा, स्वाहा क्षिप ओं स्वाहा, स्वाहा ओं क्षिप ओं स्वाहा, स्वाहा ओं क्षिप
ओं स्वाहा स्वाहा ओं क्षिप ओं स्वाहा, हा हा स्वा ओं पक्षि हा हा, हा स्वा स्वा ओं
पक्षि हा हा हा, स्वा स्वा स्वा स्वा । ओं ओं ओं ओं [ओं]पक्षि (हा) हा हा हा हा हा,
स्वा स्वा स्वा स्वा स्वा, ओं ओं ओं ओं ओं पपक्षिशि । असत्संप्रदाय एष पूर्वोक्तेन ।
शर्करा स्थूलबालुका ॥ (५८)

कृष्णेति । भूर्जपत्रे रोचनया पडश्रं लिखित्वा "कुरु कुल्ये स्वाहा"
इत्यस्य मन्त्रस्य एकैकाक्षरमेकैकेऽप्ये लिखेत् । मध्ये ओंकारं, तस्य मध्ये ह्रस्वः, तस्य
जीवस्य परितः सर्पानुच्चाटयोच्चाटयेति साधितमेतद्यन्त्रं सर्पानुच्चाटयति । एतद्यन्त्रं "ओं
हीं मेथल्लेशे स्वाहा" इत्यनेनापि कार्यम् ॥ (५९)

1 विकीर्णान्.

2 नैलकण्ठे.

3 श्रवणाधितः.

4 युक्ते.

5 शाकादिकः.

6 निहितो गेहे.

1

एकात्मतां यो किन्तासुतेन रुद्रेण वा गच्छति मन्त्रसिद्धया ।

उद्दामवीर्यीपधत्सिहस्तः सङ्कीडयेद्व्यानपरो भुजङ्गैः ॥६०॥

किञ्जल्कं लिपिपङ्कजस्य विलिखेन्मध्ये स्वरान् केसरे-

प्राप्योदगमशक्रदिक्षु विपतेर्मध्ये च वर्णानपि ।

वाय्वग्न्योर्निर्ऋतीशयोर्दिशि दले यादीन् सविन्दून् धृतां

लिप्या सर्गिकपाष्टकावृत्तमिदं यन्त्रं फणिभ्योऽवति ॥६१॥

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्गहे पञ्चमः पटलः ॥

किञ्जल्कमिति । लिपिपङ्कजस्य मध्ये कर्णिकायां किञ्जल्कं क्षौं इति । केसरेषु स्वरान् । नृसिंहबीजस्य मध्ये ओंकारं हकारं वा । तस्य मध्ये जीवम् जीवस्य परितो देवदत्तं पालय पालयेति आप्योदगमशक्रदिग्दलेषु क्षिप स्वाहेत्येकैकमक्षरं लिखेत् । मध्ये जीवं । वाय्वग्निर्ऋतीशदलेषु यं रं लं वं इति । दलानां परितो लिप्या धृतं तस्य परितोऽष्टदिक्षु पः[क्षः] । इति शम् ॥

(६० - ६१)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्गहव्याख्याने पञ्चमः पटलः ॥

॥ अथ पष्ठो दर्वाकरपटलः ॥

दंशकाहिं दशेत्सद्यो दष्टः काष्ठशिलादि वा ।

विपशान्त्यै दहेदंशं ज्वालोल्काक्लकादिना ॥१॥

श्रवोमलेन वास्याद्गिल्मिपेत् संचूपयेच्च वा ¹ ।

दष्टाङ्गं छेदयेदंशोपरिष्ठात् कलयेद्दृढम् ।

वेधयेच्च सिरां पश्चात् कुर्यात्पानादिकाः क्रियाः ॥२॥

शिरिषबीजपुष्पाक्षीरबीजकटुत्रयम् ।

विषं विनाशयेत्पानलेपनस्याञ्जनादिना ॥३॥

सशुष्ठीसिन्धुलशुनलाक्षाहिङ्गुनिशाद्वयम् ³ ।

राजीमातुलम्ब्राह्मं हरेलेपादिना विषम् ॥४॥

दंशकेति । काष्ठशिलादि वा तत् स्मृत्य (?) । ज्वाला वह्निशिखा । उल्का =
 கொள்ளி. श्रवोमलं = செவிக்குறும்பு. आस्यापः = वायुः, संचूपणं =
 கொழுப்புவयवிய. दंशोपरिष्ठात् दंशोपरिभागे । दृढं कलयेत् गाढं बन्ध्यात् ।
 सिरावेधः = நரம்பு கறுதல் ॥ (१-२)

शिरिषेति । शिरिषस्य बीजं पुष्पं च । शिरिषः = கெண்டேனிவாகை,
 अर्कस्य क्षीरं बीजं च । अर्कः = எருக்கு, कटुत्रयं = கருகு, மிளகு, திப்பிலி ।
 पानादेः द्रवानुक्तौ सर्वत्र जलमेव ॥ (३)

सशुष्ठीति । शुष्ठी = சுக்கு. सिन्धुः = இந்து. लशुनं =
 உள்ளி, लाक्षा = அசக்கு, हिङ्गु = கரயம். निशाद्वयं = மஞ்சளும் மர.

ந்யோபாஹாரி பா஠நீலிமூலம் தைலந்விதம் ததா ।

¹ உச்சதாபயஸா ஸ்வாரீ மந்யத்வக் ச விபம் ஹரேத் ॥௫॥

² கதகாஸ்திரஸே வஸ்துஸகலம் ஹவயேச்சிரம் ।

விபம் ஹரதி நஸ்யேன குப்தம் தைலேன மர்திதம் ॥௬॥

³ சஹிஶ்ருஸகரோபேன பாणिநா வஸ்தநாஸிகே ।

பிதாயாஹ. ஸ்ரஸேதேவம் த்ரி: குர்யாத்விபஸான்தயே ॥௭॥

⁴ ஹிஶ்ருபீதார்ப்பத்ராமோநஸ்யாதுதிஸ்ததே விபீ ।

ஹிஶ்ருவர்க்கவஜ்ரீகீராம்யாம் ப்ரத்யேகம் சஸ்தஹாவிதம் ।

⁵ நஸ்யாதிநா விபம் ஹந்யாத் காகாண்டேதர்ஸோஸிதம் ॥௮॥

மஞ்சளம். ராஜி = சிவ கடுகு. மாதுலே = மஹாநா நாரங்கம். மூநமியுக்
சர்வத்ர கோமூத்ரம் ப்ராஹ்மம் ॥ (8)

வ்யோபேதி । வ்யோப = கககு மிளகு திப்பலி. அஹாரி =
காஹீரம். பாஸ = பாடா. நீலிமூலம் = அலிஸிவே. உச்சதா = கணவா-
கலிஶ்ருஸ. மந்ய = பெரு நாரகம் ॥ (9)

கதகேதி । கதகாஸ்திரஸ: = தேதருடபால். ஹவயேத்-ராஜீ கதகாஸ்திரகபாயே
ப்ரஸிப்ய திவா ஶோபயேத் । அஹா கதகாஸ்திரஸே சிரம் ஹவயேத் வாஸயேத் ॥ (10)

சஹிஶ்விதி । ஹிஶ்ரு = காயம், ஶக்ரோப: ஹ்ந்ரோப: கீதவிஸேப: । தத்ரஜ:
பாஸிதலயோ: சலிப்ய வஸ்தநாஸாபுடயோஸ்த நிஸிப்ய பாணிநா முஸநாஸிகே பிதாய க்ஷணம்
ஸ்திவா பாணிம்யாமஹ: ஸ்ரஸேத் ॥ (11)

ஹிஶ்விதி । பீதார்ப்பத்ரம் = பூதத் எருக்கலை. வஜ்ரீ = சதுரக்
கள்ளி. காகாண்டம் = காகைகமுட்டை, காகைகத்தெண்ணியுமாம் ॥ (12)

1 உச்சதா.

2 வஸ்த.

3 வக்ரோபேன.

4 விபம்.

5 ஶோஸிதம்.

क्षीरं हयार्थैर्मूले लवणानि गदालिनौ ।

विषघ्नोऽयं गणो यदि विसक्षौद्रगुडं तथा ॥९॥

गृहधूमनिशायुष्मसहितं तण्डुलीयकम् ।

हरीतकीवचालेप्रहिङ्गुनिम्बदलान्वितम् ॥१०॥

तुषाम्भश्शिग्रुमूलत्वग्द्रोणाम्बोरामठोपणम् ।

सगुञ्जाहिङ्गुचकुलं शिग्रुत्वग्रससंयुतम् ॥११॥

बाहुवलीरसो हिङ्गुवचामरिचमिश्रितम् ।

सगुञ्जास्थिवचावह्निसिखाहिङ्गुशिवोदकम् ॥१२॥

शिरीषाश्वत्रिकटुकवचारम्भावुभाविताः ।

खारीवेगकरञ्जास्थिव्योपनिम्बशलाकयुक् ॥१३॥

क्षीரமिति । க்ஷீரமિத்யுக்தே சர்வத்ர கல்யே க்ஷாஹம் । ஹ்யாரி: = அலரி. உப்பு, லவணானி சைந்வாதிபஞ்சலவணானி = இந்துப்பு, துவர்ச்சசிப்பு, வன்னயதுப்புப்பு, உவருப்பு. கட: = கோட்டம், அலி = கறுத்தி. யடி: = அதிமதாம். விச = தாமராவலயம். க்ஷௌ = தேன். குட = சாக்கரை ॥ (9)

गृहेति । गृहधूमादिभिः नवभिः श्लोकार्थैः नव प्रयोजनान्याह । गृहधूमः = ஹூமகஹி. நிசாயுஸ் = மஞ்சளும் மரமஞ்சளும் தண்டுலியக் = பெருசேகம். ஹரிதகி = கடுக்காய். லே: = உலகலாஹி. வ: = வசம்பு. நிம்வதல் = வேப்பிலை. துபாஸ: = தேல்து வெந்த வெள்ளம் ஸிஹ்ருமூல- த்வுக் = முருங்க வேரின்மேல் தோலி. த்ரோணம்: = பூத்தம்மை நீர். ராமத = காயம். உபண = குருமிளகு. குஜா = பூத்தம்மை, வகுல: = எலஞ்சிக்கு.

इन्द्रवल्ग्वग्निऋद्रोणतुलसीदेविकासहा[:] ।

१
तदसाक्तलिकटुकं चूर्णं भक्ष्यं विषापहम् ॥१९॥

कपोतकपिमाज्जरिगोधानकुलम्पोतिणाम् ।

२
'सखज्जिशिखिनां पित्तं क्षौद्रं शृङ्गस्थितं तथा ॥२०॥

स्वारीहिङ्म्वग्निकल्योपनस्यमावेशकृद्भवेत् ।

तगरं केसरं कुष्ठं वचोन्मत्तास्थिचन्दनम् ॥२१॥

तण्डुलाम्बु च तल्लेपो भवेद्विषयिसर्पहा ।

पञ्चाङ्गं कृष्णपञ्चम्यां शिरीषस्यायसापि वा ॥२२॥

[illegible]

ஸாரோதி । ஸாரி = காடி.   ஹிஹு = காயம்.   அனிக் = கொடி.
 வேலி.   ஷோப் = சுக்கு முளகு திப்பிலி.   அவேஷக்து = துள்ளுதல் தார =
 தகரம்.   கேசர் = நாகப்பூயநல்லி.   வுஷ் = கோஷ்டம்.   ஸ்மதாஸ்தி =
 உறையின்குட.   தாடூலாம்பு = ஸாமிகலாசி ॥ பத்மஜ் = வேறும் தோலியும்
 இலையும் பூவும் காயம்.   க்ஷுண்பத்மீ = தேப்பிறைப் பஞ்சமி   சிரிபு =
 நெறையின்குட.   அசு = இரும்பு.   ஷாயாஸுக்மா = புடவை கொண்டு

गृहीत्वा मूत्रविष्टैस्तैर्विपन्ना गुलिकाः कृताः ।

छायाशुष्काः शक्तिमत्यः सर्वत्र गुल्मिकाः स्मृताः ॥२३॥

जातवत्सशकृद्वक्त्रमूत्रवर्तिर्विषं हरेत् ।

हिङ्गुप्रलङ्घनव्योपधान्याम्लगुल्फिकास्तथा ॥२४॥

शिरीषकुष्ठश्लेष्मातकरञ्जनतकणिकाः ।

मधूकसारव्याघातशब्दिका माशिकं वचा ॥२५॥

पित्तानि मेघन्कुलबिडालशिखिपोत्रिणाम् ।

तैः कृता गुलिका हन्युः सर्पक्ष्वेलग्रहादिकम् ॥२६॥

शिरीषो माधवी गुज्जा हेमवीजं वचोपणे ।

त्रपुषार्किनवामूलमृङ्गीमूत्रविषं हरेत् ॥२७॥

வாய்கட்டி உணர்க்தியவை. शक्तिमत्यः = சக்தியுள்ளவை || (௨௧-௨௩)

ஜாதேதி | ஜாதவத்ஸஸஹத் ஜாதமாத்ஸய கோவத்ஸய ஷஹத் = சாணம்,
 வக்ம் = தகரம், வர்தி = குலிகா | உயா = வசம்பு. ஧ான்யாஸ்தம் = காடி,
 ஷிரிப: = வாசக. ஷ்ரேமாதக: = மூவரி கரஜ் = உஷ்ணம். நத = தகரம்,
 கர்ணிகா = கடுகெழை. மயூகஸார: = ஹரிப்புகழை. வ்யாபாத: =
 கொன்னை. ஷவ்திகா = கெழுகெழை. மாஷிகம் = மாக்கிரா. மெய: = ஆடு
 நஹு: = கீரி. விடால: = பூனை. ஷிவீ = மயில். போதீ = பன்றி (28-26)

शिरीषेति । माधवी = குருக்கத்திமுல்லை, हेमवीजं = பொருத்தகை
 त्रपुणं = त्रयं, नवा = कविश्रम. मृङ्गी = கழுநாடு. शृङ्गीति वा पाठः ।
 शृङ्गी कर्कटशृङ्गी ॥ (३७)

மாंசிசுந்நசின்மூத்யகூர்ணாயபூபுணோத்பலே: ।

சமூதிரேஜன சதோ விபசுதபுரோதனம் ॥௨௮॥

மேபாம்பு.சுரசாபுர்ப் கரஜாஸி கடுநிகம் ।

திநிசே விலுமூல் ச பூவத்யாத்ததஜனம் ॥௨௯॥

சிரிபநிந்நக்தாஹ்வேகபேசாதகிபலம் ।

சவத்யாஹ்ரிஹேமக் சுஹிமூல் விபாபம் ॥௩௦॥

நதோபுநே நிசாடாஸ்கரஜாஸிசிலமபு ।

யதிரிசிரிபகூர்ணாபுரணோத்ய விபசுதன: ॥௩௧॥

சிரிபேலநிசாலாஸாமாஸியதிரிஹ்வேகம் ।

லுபாநி திரிபுரணிவிசாலாபுரண நிசே ॥௩௨॥

மாஸிதி । மாஸி = ஜட-௪ மாம்வலி । சிந்நூத்ய = இந்துப்பு । கூர்ணா = திப்பலி । யதிரி = அதி மதரம் । துதலே = கருக்குவகை । மேபாம்பு = ஆட்டி ன் மூத்திரம் । சுரசாபுர்ப் = துளவலிக்கதிர் । கரஜாஸி = உண்குந்-கூர । கடுநிக்-திகடுகம் । திநிசே = மருசுந்நம் மரபஞ்சுந்நம் । விலுமூல் = குவலுதலிந்நவம் ॥ (௨௮-௨௯)

சிரிபேதி । நக்தாஹ் = மருசன் । வேக: = கருகூர்ணம் । கோசாதகி = பதலுந்நவம் । வத்ய: = கடுகூர்ணவலி । அஹ்ரி = அலரி । ஹே = வலுந்ந-தலுந்நம் । சுஹி = ஈதல்க்களலி । துபுரணம் = குருமிளகு । தாஸு = தவதாரு । கரஜ: = உணு । சிலா = உருகூர்ணம் । மபு = தேன் ॥ (௩௦-௩௧)

சிரிபேலேதி । லா = வலிகி । லாஸா = அரக்கு । மாஸி = ஜட-௪ மாம்வலி ।

¹ अङ्गुष्ठेऽङ्गुष्ठौ सन्धिजानुगुह्यनाभौ च हस्तुचे ।

² कम्पनासाक्षिकर्णभ्रूमध्यशङ्खेषु-मूर्ध्नि च ॥३७॥

दक्षान्यपार्श्वयोः पुंसः पक्षयोः शुक्लकृष्णयोः ।

चरेत्सुधाकलारोहावरोहाभ्यां तिथिक्रमात् ॥३८

³ सुधारोहावरोहौ तु पार्श्वयोर्न्यत्ययात् स्त्रियः ।

सुधायाः सप्तमे स्थाने कला क्ष्वेलस्य तिष्ठति ॥३९॥

⁴ ⁵ आस्ते यत्रामृतमवयवे तत्र मार्दो विपन्नः

तस्मिन् दष्टो यदि च गुल्फिकेनापि न स्याद्विपापत् ।

⁶ स्थाने यस्मिन्नपि विपकलामर्दनं तत्र कुर्यात्

क्ष्वेलस्तोभं वितरति मूर्तिं तत्र दंशः शुभोऽपि ॥४०॥

अङ्गुष्ठेत्यादिना सुधाकलाया आरोहावरोहकममाह । सुधाकला अमृतकला । पुरुषस्य दक्षिणपार्श्वे स्त्रियास्तु वामपार्श्वे इति व्यत्ययः । सन्धिः गुल्फसन्धिः । अनुकर्ण ललाटान्ते शङ्खः ॥ (३७-३९)

आस्ता इति । संयोज्यतारा इति, “गुरुर्भोगपरोऽभिज्ञो य यो यो यययायकः” इति संयोज्य, आमिचारी मारणकर्मकारी, अहितपुतलीस्थः; पुतली-प्रतिकृतिः, वेधादिकर्म सविषे दुष्टक्षगात्रे विदध्यात् । साध्यनक्षत्रवृक्षेण द्वादशाङ्गुलेन साध्यप्रतिकृतिं कृत्वा तद्दृश्ये जीवं साध्यनामाक्षरवेष्टितं विन्यस्याहितं तत्रावाह्य प्राण-प्रतिष्ठामन्त्रेण यथावत्प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा तस्यां वेधादिकं कर्म कुर्यात् । सविषे महामर्मणि

¹ क्ष्वेले कण्ठगतेऽम्बुदण्डि ससुधं स्मृत्वा गलस्थं भुजेत् (?)

भुक्तं स्याद्विषमन्यथा विषमपि प्रायोऽमृतं स्यात्तथा ।

अश्वत्थेवमहर्निशं बलमनस्तेजोऽङ्गपुष्ट्यादिभाक्

² जीवेद्दुःखजरापमृत्युपलितातङ्कादिमुक्तश्चिरम् ॥४१॥

³ गव्यं यदा याति कलासुधायाः

वश्यं तदा स्यात् प्रथमोपभोगः ।

भोगे सुधास्थानविमर्दचुंबौ⁴

वक्ष्याय शुक्लक्षरणाय च स्यात् ॥४२॥

स्थाने यस्मिन् सा सुधायाः कलास्ते तत्स्थान् प्राणान् सन्ततं चिन्तयेद्यः ।

आयुः पुष्टिः श्रीवयस्तंभसंपतेजोरक्षाकान्तयस्तस्य सन्ति ॥४३॥

संयोज्य तारास्तिथिभिः सैःपु स्थानेषु देहे विधिनाभिचारी ।

दुष्टक्षगात्रे सविषे विदध्यात् वेधादिकर्माहितपुतलीस्थम् ॥४४॥

वराहरोमध्वजताम्रसूचिस्पर्शोपदेशैः करणावबन्धः ।

नासापुट्ठास्यप्रतिरोधनं च क्ष्वेलं हरेत् ध्वान्तमिवाऽमृतांशुः ॥४५॥

दुष्टक्षगात्रे । हृन्नाभिमुखमूर्धानो महामर्माणि । विषमत्यर-वध-वैनाशिकस्थाने महामर्म-
विषकला च यदा जायते एतत्तु यत्र सहस्रजातं तत्र वेधादिकं कुर्यात् । (४०-४४)

वराहरोमेत्यादि । करणावबन्धः क्ष्वेलहृत् । करणावबन्धः कीदृग्विशिष्टः;
वराहरोमध्वजताम्रसूचिस्पर्शोपदेशः । वराहरोमि ध्वजताम्रमूल्या अन्तरा स्पर्शस्यो-
पदेशो यस्मिन् करणावबन्धे स वराहरोमध्वजताम्रमूचिस्पर्शोपदेशः । पद्मासनं दृढं

മൂർഖാണാം നാമധേയാനി പഠിഷദിഹ ലഭ്യതേ ।

തേषാം യथाക്രമം നാമ ചികിത്സാം ച വദാമ്യഹम् ॥ ൪ ൭ ॥

കൃഷ്ണ: ശ്വേത: ശङ്ഖപാല: സർവ്വകൃഷ്ണോ വലാഹക: ।

കാകോദരോ മഹാകർണം മഹാപद्മ: കുലസ്തക: ॥ ൪ ൮ ॥

ഗിരികർണം വാതകർണം ചീരകർണം മൃഗീमुख: ।

കപോതോ ലോഹിതച്ഛായ വേപथ്യുമലകർദ്ദക: ॥ ൪ ൯ ॥

കുण्डീനസോ മഹാഹിഷ്വ കുക്രുടസ്തൃണശോപക: ।

തിതിരി: പരിസർപ്പശ്ച വിചിത്രകുസുമസ്തथा ॥ ൪ ൧൦ ॥

അഖണ്ഡോ ദർമപുഷ്പമൃത്യേതേ പഠിഷദീരിതാ: ।

വൃഗസ്യ ചൈതേർവക്ഷ്യാമി ചികിത്സാം ച യथाക്രമम् ॥ ൫ ൦ ॥

വൃഗ: സാധവാദി കൃഷ്ണസർപ്പകുറിഞ്ഞാ സർവാങ്കുഷ്ണാർവ്വേ

പട്ടപാദച്ഛദതോയവേപനവശാതച്ഛാന്തിരിട്ടാ വുദ്ധി: ।

വൃഗ: ശ്വേതമുജ്ജ്വലേന നഖരദ്യായമത്വമുദ്ധ്യതേ

മാസ്വത്പന്ത്രസാനുലേപനവശാത് തദ്ഭവേൽശാന്തിർഭവേത് ॥ ൫ ൧ ॥

സന്ദഗൃസ്യ തു ശങ്കുപാലകുറിഞ്ഞാ ദ്യാമാ അവേധ്യുമല:

സപിഷ്യാശു ശിരീപമൂലജനന്തി ചർമാസ്യ സന്ലേപയേത് ।

വൃഗ: സന്ധിപു വേദനാശ്ച കൂർത്തേ ചൈതേർവകൃഷ്ണാഹിനാ

ശ്ലിഷ്ത: കോശവതീരസ: പ്രകൂർത്തേ തസ്യ പ്രശാന്തി ജവാത് ॥ ൫ ൨ ॥

വദ്ധേത്യർത്ഥ: । നാസാപുടാസ്യപ്രതിരോധനം ച । ഏതദപി കർണാവസ്ഥസ്യ വിശേഷണम्
 बहुव्रीहिसमासेन । केन प्रकारेण क्ष्वेलं हरेदित्याकांक्षायां ध्वान्तममृतांशुरिव । (൪ ൫)

മൂർഖാണാമിതി । പട്ടപാദച്ഛദതോയം = കണ്ണത്തുണ്ണി ഇലാനീർ । മാസ്വത്പന്ത്രസ: =
 നാസാപുടം ॥ (൪ ൫-൫ ൧)

സന്ദഗൃസ്യേതി । ശിരീപമൂലജനന്തി ചർമ്മം = വാതകവേഗിൻമേൽ തോൾ ।
 കോശവതീരസ: = പട്ടപാദവീരത്തിൽനിന്നീർ ॥ (൫ ൨)

मूत्रं श्यामतरं महाहिविषवेगार्तस्य संभाव्यते

पीतं नागरकं कण्ठेन सहितं लिप्तं च तत्क्षोभहृत् ।

संभूते खलु कुक्कुटाहिगरले कासः सदा वर्धते

कुर्यान्नागरके कणां च मरिचं संपिप्य पानक्रियाम् ॥६०॥

संभूते तृणशोषसर्पगरले हिक्का च संजायते

पानादाज्यनियोजितस्य मरिचस्यार्तिस्ततः शाम्यति ।

दष्टः सन् परिवर्तनं प्रकुरुते तित्तिर्यहीन्द्रेण वै

पीता शकल्लाऽमृता च विपहृत्तस्यैव विद्वन्मतम् ॥६१॥

दंशे स्यात्परिसर्पकस्य महती काचिच्छिरोवेदना

कुर्यादङ्गलिहस्तलेपमथ तत्पानं च तच्छान्तये ।

कर्ता चेद्वमनं ज्वरं च तनुते वैचित्रपुष्पो विपः

पानं नीपतरोः करोतु परिशिग्रोश्चापि मूलं घृते ॥६२॥

दौर्बल्यं च करोत्यखण्डगरले मध्यप्रदेशे भृशं

लेपः किंशुकचर्मणो गरलहृत्तस्यैह संलक्ष्यते ।

संवृद्धं खलु दर्भपुष्पगरलं पृष्ठस्य दौर्बल्यतां

कर्ता तस्य पुनर्नवादलरसं तच्छान्तये लेपयेत् ॥६३॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्ग्रहे पष्ठः पटलः ॥

मूत्रमिति । अङ्गलिहस्तः = २५०० । नीपतरुः = ८८५ । परिशिग्रु =
५५०००००० ॥ (६०-६३)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहव्याख्याने पष्ठः पटलः ॥

॥ अथ सप्तमो गोनसपटलः ॥

संज्ञा ¹गोनसनागानां षोडशेह प्रकीर्तिताः ।

तेषां नाम चिकित्सां च क्रमेणैव वदाम्यहम् ॥१॥

श्वेतश्च कुष्ठकुटिलौ महाश्च भ्रमसूचिनौ ।

तीक्ष्णकृष्णौ पिशाचश्च हेमश्चाथ विसर्पकः ।

पीतनेत्रो रागकुम्भावसृक्षोभावितीरिताः ॥२॥

गोनसनां चिकित्साऽथ व्यस्ताव्यस्ता च कथ्यते ।

श्वेतमण्डलिनो गात्रधयथुर्दशवेदना ॥३॥

शिरोरुक् पार्श्वयोर्वर्णभेद उर्वारुक् तथा ।

नवाद्विः कपिनिर्यसं पक्षा लिपेतिवेदपि ॥४॥

कुष्ठमण्डलिनः ²कुष्ठवर्णानि त्वग्विशीर्णता ।

वेगं ³कल्के ⁴महारक्तपुच्छं वारियुतं न्यसेत् ॥५॥

वीहिस्थं त्रिदिनं कृत्वा स्वार्यां पिष्ट्वा द्वयं लिपेत् (१) ।

संज्ञेति । व्यस्ता-भेदेन, अव्यस्ता - सामान्येन, दशस्थानस्य पार्श्वयोर्वर्ण-
भेदः । उर्वारुक् = *உவரகம்* । नवाप. = *நவாப.* । कपिनिर्यसं = *கபினியசம்*
பிசம் ॥ (१-४)

कुष्ठेति । वेगः = *கருகல்* । महारक्तपुच्छम् = *மகரக்தபுச்சம்* ।

1 घोनस. 2 कुष्ठ वर्णानि. 3 वेगा कल्के. 4 वारीति.

कुटिलस्य गङ्गानि^१स्युः दंशस्य परितो रुज्जा॥६॥

श्लेष्मातकशिरीषत्वक्^२ स्वार्या लेप्या सगैरिका ।

सुगन्धिवेगयोर्मूलमाजेन पयसा पिबेत् ॥७॥

महामण्डलिनो^३ मूर्धरोगारुन्ध्योर्मनोजलम् ।

स्कन्धप्रदेशे वातं च सुपाकमजदुग्धयुक् ॥८॥

कांस्ये पक्त्वाऽशयेत्^४ कोष्णं विषहृच्छदिरेचनात् ।

सान्ने कुक्षौ तथा तत्स्यात् भुक्तमन्यविषेऽपि ॥९॥

भ्रममण्डलिनश्चेष्टा^५ नासादृष्ट्योर्जलस्तवः ।

ज्वरः शोफः शिरोरूक् च जम्बूत्वक्^६ पुङ्खमूलयुक् ॥१०॥

स्वार्या पेया विरायत्वक्^७ कासमूलवरीदले ।

सोदुम्बरत्वचो लिपेत् हृन्नाणे घूपयेच्च तैः ॥११॥

गङ्गानि सुपिखणानि । श्लेष्मातकः = मूत्रवर्धनी । शिरीषं = मूत्रवर्धनी । गैरिका =
काशी । सुगन्धि = मूत्रवर्धनी ॥ (५-७)

महेति । अरोचकैः-अरुचिः । सुपाकम् = उपयुक्तम् । आशयेत् = भुक्तमन्यमपक्वं
चेत् भक्षयित्वा वामयेत् । अपक्वं चेत् विरेचयेद्वा ॥ (८-९)

अमेति । शोफः = श्लेष्मकम् । जम्बूत्वक् = नासिके पट्टे । पुङ्खं =
वृषादेकौशिकेणम् । विरायत्वक् = वृषादेकौशिकेणम् । वरीदले ।
चिरायत्वगिति वा पाठः ; चिराय = वृषादेकौशिकेणम् । त्वक् = श्लेष्मकम् । कासमूलं =
पुङ्खमूलम् । वरीदलं = वृषादेकौशिकेणम् । सोदुम्बरत्वक् =
अश्वत्थपत्रम् ॥ (१०-११)

१ महा कुण्डलिनो. २ मूर्धरोगारोचौ मनोरुजा. ३ सुवाक्.
४ रोचनात्. ५ नेत्रनासा, ६ चिरायत्वक्. ७ चरीदले.

ஸார்யா லிபேத் க்ஷதே குருக்வேரீரக்ஷாஹ்மாரயோ: ।

தண்டுலீயஸஸ்யுக்ரேரங்க் லிபேத் தூபயேத் ॥ ௧௮ ॥

பிசாசஸ்ய ரூஜாஜ்ஜானா¹ வைர்யமதிவேதனா ।

அஸத்வத்வதோ²ஜ்ஜய³த் தாஹ்வேஷ்டா பிசாசவத் ॥ ௧௯ ॥

பீதார்க்பர்பிக்ஷுய்யா⁴வ்யிபல⁵ நஸ்யேத் சகாஜிகம் ।

¹ தண்டுலோ²பரல்தே³ மூல⁴ வர்துலஸ்ய⁵த் த⁶ சந்தனம் ॥ ௨௦ ॥

லிபேதாஜேன தக்ரே⁷ தஹே⁸வ்ஷ⁹த் த¹⁰ சர்பிபா ।

சரக்தபு¹¹சு¹²சு¹³ ஷ்யமாஹிபு¹⁴சு¹⁵ ஸார்யா¹⁶ ப்ரலேபயேத் ॥ ௨௧ ॥

ஹேமமண்டலினோ¹⁷ ஜிஹ்வா¹⁸ கு¹⁹ஜ்ஜா²⁰ கुरु²¹கुरु²²ராயிதம் ।

வைர்ய²³முகு²⁴தரா²⁵ஹ்மான²⁶ பீத²⁷நே²⁸தே²⁹ சிரோ³⁰கத: ॥ ௨௨ ॥

௨௦௦௦௦௦ | கிரிகரிகா = கௌரவதூக | அக்ஷ: = தானா³¹திக்³²காய³³ | அஹ்மார: =
கரவீர: | தண்டுலீய³⁴ = செருவி³⁵ர³⁶(?) அலிலபெரி³⁷ வா ॥ (௧௪-௧௮)

பிசாசஸ்யேதி | பீதார்க்பர்பி³⁸ = பழுத்த எருக்கி³⁹லை. க்ஷுய்யாவ்யிபல⁴⁰ = கருத்த
கடலக்காய⁴¹ (?) நஸ்ய⁴² கர்யா⁴³த் நஸ்யேத் | காஜிக⁴⁴ = காடி தண்டுல⁴⁵ =
தண்டுலீயகம்⁴⁶ = அல்லது அவல் பெரி, அபரல⁴⁷ = வெம்பா⁴⁸ட⁴⁹(?) வர்துலமூ⁵⁰ =
நந்தியாவட்டத்தின் வேர், ரக்தபு⁵¹சு⁵² = இரு வரலி⁵³ அரண⁵⁴ வரல்,
ஷ்யமாஹிபு⁵⁵சு⁵⁶ = பச்சிலைப்பாம்பின் வரல ॥ (௧௯-௨௧)

ஹேமேதி | கुरु⁵⁷கुरु⁵⁸ராயித⁵⁹ கुरु⁶⁰கரா⁶¹சந்தோ⁶² பவதி | உதரா⁶³ஹ்மான⁶⁴ = வயிற
றுப்பெருமல, மூ⁶⁵திரீகா⁶⁶ = முந்திரிப்பழம் | கुरु⁶⁷த்ய⁶⁸ = மு⁶⁹திர⁷⁰ (?) ஔ⁷¹ய்ய⁷²சே⁷³த்யே

सिद्धेन्नासादृशोः शुष्मी मुद्रिका तुलसी मधु ।

² कुलस्थमहिपीक्षीरतण्डुलोदनमाशयेत् ॥२३॥

दंशे क्षौद्रोपणं लिपेद्विषस्याक्षिविभ्रमः ।

³ वमनारोचकौ दाहः पूर्ताह्ने शैत्यमन्ददम् ॥२४॥

गात्राणां कंपने जाड्यं विसर्पः पुलकानि च ।

गिरिकर्णिविचाविधकुण्डलोपणकाञ्जिकम् ॥२५॥

लिपेत्सिद्धेन्नसि क्षौद्रं गिरिकर्णिकया युतम् ।

पीतनेत्रं च बाधिर्यं पाण्डुता नेत्रवेदना ॥२६॥

रोमकूपेष्वसृक्स्त्रावः सलिल नेत्रनासयोः ।

अशक्तिरग्निमान्द्यं च लिपेत् स्वार्या द्विवक्तकम् ॥२७॥

नागरं मरिचं चिञ्चा शिग्रुमूलेन वा लिपेत् (१) ।

कोशातकीरसैर्वेगा लाङ्गली जातवत्सविट् ॥२८॥

पेयं लेप्यं च पयसा वचामाज्येन वा पिबेत् ।

रागमण्डलिनः कण्डूनेत्रमान्धास्यतिक्रमे ॥२९॥

पूर्वाह्ने दाहोऽपराह्ने शैत्यं । विसर्पः । पुलकानि = मयिासमिनीककाक, कुण्डल =
कु.त.किल कुण्डलम । काञ्जिक = का. ॥ (२२-२५)

पीतेति । द्विवक्तक = २ उक्तपदार्थम् । नागरं = कंकु । चिञ्चा = पानी
कोशातकी = पी.क.कु । लाङ्गली = मे.त.ते.र.ली (१) ॥ (२६-२८)

நிவேதோ ஜானுனோ: சைத்யம் தீக்ஷாந்நிதேஹரக்தா ।
 ஹதௌப்ய ரோமவிசுஷய: புஷ்பமூலே சிரிபஜே ॥௩௦॥
 லாஜ்ஜலிமூலகோஷாதிர்சாஹதே பானலேபனே ।
 ஸ்வாரியா த்விமாதுலோந்மதகேதகீமூலநாஸாராந் ॥௩௧॥
 லிபேத்வித்யவகாஹிஜ்ஜுவேகாஸ்திலஸுநாந்விதம் ।
¹சர்க்பத்ரே ஸக்ஷ்மீமூலம் லிபேத் பிவெத்யா ॥௩௨॥
 கும்பமண்டலினோ வாணி க்ஷுத்தா சானுநாஸிகா ।
 துஷ்யாஸ்திவேதனா ஷோபாஸவஸ்யே விஜ்ஜமிதம் ॥௩௩॥
 ஜ்வர: ²சிரோரூக் ஜாடயம் ³ச கம்பனம் கக்ஷஸிததா ।
 ரூஜா வஹநதாஹேக்ஷா ஸ்யாவோ விசுஷய ஓஸ்தயோ: ॥௩௪॥
 மயூரபித்த ஸ்வணானுசிரகிரிகர்ணிகே ।
⁴பிவெத்யேஷ ப்யஸா நேலிபாஸாஸ்வைரிணாம் ॥௩௫॥

நிவேத இதி । சிரிப: = நென மெனிவரக (2) । லாஜ்ஜலிமூலம் = மெத்
 தொனனிக்கிழக்கு । கோஷாதகீ = பீரககு । ஸ்வாரி = கரடி । த்விமாதுலம் =
 மாதாஸுமம் வளவ நாஸகவம் । கேதகீமூலம் = தாழைவேலா । விஷ் = சுக்கு ।
 வகா = வசம்பு । ஹிஜ்ஜுவே = கரடி । வேகாஸ்தி = கருடக்கொடிக்காய । ஸுநம் =
 உள்ளி । தயா காரியா ॥ (௨௯-௩௨)

கும்பேதி । க்ஷுத்தவாணி = தழுத்தழுத்தபேசக. அநுநாஸிகா =
 நாஸியாலபேசதல. விஜ்ஜமிதம் = முரிவிவருக (?) சிரோரூஜா = தக்ஷணம் ஜாடயம்
 ஜடதா । கக்ஷஸிததா = கக்ஷங்கள இரண்டும் குளிர்நதிறுககை, வஹ

1. மூலநிண்டிகயா ஸ்வாரியா   2. சிரோரூஜா ஜாடயம்.   3. கக்ஷஸிததா.
 4. பாஸாஸ்வைரிணாம்.

மூல் வ்யோபு¹ ச தீலேன பாயயேஹேபயேதபி ।

சிரிபபபபகம் ஹிஹு¹ சைந்நவ் ஹிமுகுலொரம¹ ॥ 36 ॥

மூல்¹ நிர்ஹிண்டிகாயா¹ ச் சுவார்யா¹ லிபேத்பிவேதபி ।

அஸுக்ஷண்டினோ¹ வக்தூநாசிகா¹ தேரஸுக்ஷவ: ।

தந்நிரி¹ தௌ¹ ர்நி¹ வ்ய¹ நி¹ வே¹ தா: பாரவ¹ ஷ்ய¹ ச ஜா¹ ர: ॥ 37 ॥

லி¹ ஹே¹ து¹ ஸ¹ த¹ பி¹ வ்யோ¹ ப¹ சி¹ ந்¹ ப¹ த¹ ந¹ த¹ ம¹ அ¹ சி¹ க¹ ம் ।

நீலிமூல்¹ சநிபத்வக்¹ ச¹ வி¹ த்வா¹ த¹ ஜ¹ ல¹ பி¹ வே¹ ॥ 38 ॥

த¹ த்¹ க¹ அ¹ த¹ ம¹ த¹ வ¹ா¹ ந¹ி¹ ப¹ த்¹ வ¹க்¹ ஶீ¹ ர்¹ ப¹ அ¹ ந¹ லே¹ ப¹ ந¹ ம் ।

மூ¹ லே: பு¹ ந¹ ர்¹ வ¹ா¹ கு¹ ஜ¹ அ¹ மு¹ ச¹ லீ¹ கி¹ ஶு¹ கோ¹ ஹ்¹ வ¹: ॥ 39 ॥

லே¹ ப¹ ப¹ அ¹ ந¹ அ¹ த¹ க¹ ம¹ ர்¹ ன¹ி¹ க¹ார¹ யே¹ த்¹ ச¹ ஶ¹ ஹ்¹ த¹ ச¹: ।

ச¹ ஶீ¹ ர்¹ ஶீ¹ ர¹ வ¹ ஶு¹ ஜ¹ ண¹ா¹ க¹ ப¹ அ¹ ய¹ ச¹ சி¹ த¹ அ¹ க¹ ண¹ ம் ॥ 40 ॥

தா¹ ஹே¹ ச்¹ ச¹ = திக¹ க¹ அ¹ ய¹ வ¹ தில¹ வ¹ ிரு¹ ப¹ ப¹ ம். ஶ்ய¹ வ¹ = க¹ ரு¹ வ¹ ள¹ ிக்¹ து¹ க¹ை (?) ஓ¹ ஸ்¹ -
வி¹ ஶ்¹ லே¹ ப¹: = உ¹ த¹ ஓ¹ க¹ ள்¹ கூ¹ ட¹ றி¹ ரு¹ த¹ த¹ வ¹. ல¹ வ¹ ண¹ அ¹ நி¹ = ப¹ ப¹ வ¹ ல¹ வ¹ ண¹ அ¹ நி¹. மி¹ ரி¹ க¹ ர்¹ ணிக¹ா¹ =
ஓ¹ ஸ்¹ மு¹ கு¹ (?) । நீ¹ லி¹ = அ¹ வ¹ ி¹ ரி¹. ப¹ ஠¹ ச¹ । அ¹ ஶ்¹ வ¹ ஶீ¹ ரி¹ = க¹ ள¹ ஶீ¹ ர்¹ ம் । சி¹ ரி¹ ப¹ ப¹ வ¹ வ¹ க்¹ =
சி¹ ரி¹ ப¹ த்¹ வ¹ மூ¹ ல¹ அ¹ ப¹ ப¹ வ¹ ஶ்¹ வ¹ ஶ்¹ ஶ்¹ ம் । ஹி¹ ம¹ுகு¹ லொ¹ ர¹: = இ¹ ரு¹ த¹ லீ¹ ப்¹ ப¹ அ¹ ம்¹ । நி¹ ர்¹ ஹி¹ ண்¹ டி¹ =
க¹ ரு¹ க¹ ள¹ க¹ ச¹ சி¹ ॥ (33-36)

அ¹ ஶ்¹ ரு¹ க¹ ணி¹ । த்¹ க்¹ ரு¹ த்¹ வ்ய¹ = வெ¹ ண்¹ ண்¹ ண¹ வ்¹ । ந¹ி¹ ப¹ த்¹ வ¹ க்¹ = க¹ ட¹ ம்¹ பி¹ ண்¹ தோ¹ ல் ।
ச¹ வி¹ த்வா¹ = மெ¹ ண்¹ று¹ । பு¹ ந¹ ர்¹ வ¹ா¹ = சா¹ ர¹ டை¹ । கு¹ ஜ¹ அ¹ = கு¹ ண்¹ றி¹ । மு¹ ச¹ லீ¹ =
நி¹ ல¹ ப்¹ ப¹ ண்¹ । கி¹ ஶு¹ கு¹: = மு¹ ரு¹ க¹ க¹ ம¹ ர¹ ம் । ஶீ¹ ரி¹ வ¹ ஶ்¹ ஶ்¹ ஶ்¹ = பா¹ ல்¹ ம¹ ர¹ ம் । சி¹ த¹ அ¹ = ப¹ ப¹ வ¹ சா¹ ர¹: ।
க¹ ண¹ா¹ = கி¹ ப்¹ பி¹ ணி¹ ॥ (37-40)

शीतलं पिबतो नश्येदसृग्मण्डलिनो विषम् ।

शोफमण्डलिनो गात्रगौरवं ध्वयथू रूजा ॥४१॥

अशक्तिः स्तंभने दाढ्यपारवश्यमरोचकम् ।

स्फिरया यापदोषाभ्यां¹ खण्ड्या पञ्चाम्लचूर्मणाम् ॥४२॥

महिषीशकृदुन्मत्तकल्काभ्यां चोपनाहयेत् ।

आभ्रष्टं व्रीहिशुभ्रास्मकोद्रवं दधिपेपितम् ॥४३॥

जम्बीरकरसे पक्वं शोफहृत् सिन्धुयुग्लिपेत् ।

² लेपस्तुपानालिकेररसैर्मण्डलशोफनुत् ॥४४॥

³ वातस्यावन्यपार्थी च हृम्योनी शुक्लमम्बुमत् ।

नान्तविन्दुमन्त्रोऽयं सर्वमण्डलिदोषहृत् ॥४५॥

⁴ सूक्ष्मांभोते मांसदण्डी बाह्यसर्ककस्तथा ।

पञ्चार्णोऽयं शोफमन्त्रो गोनसारुविषं हरेत् ॥४५॥

शोफेति । स्फिरां=सिरा(१) यापं=कोषादि-तृणाव्यव(१) दोषा=मलंशुं ।
खण्डी=कणीवेल्लेण्डो [१] । पञ्चाम्लं=पुष्पिकोकोदम्, पुष्पिवेष्ट,
कारकम्, अम्बुपुष्टि, वल्लिनी कारकम् । उन्मत्तः=अमत्त, अशक्तिः । आभ्रष्टं
ईपद्भृष्टं । शुभ्रास्म=वेल्लेण्डोकारकम् । जम्बीरः=पेठु कारकम् । तुपा=
काय ॥ (४१-४३)

वातस्याविति । ओ क्षित्ये स्वाहा ॥ (४४)

सूक्ष्मेति । इ.=अम्बु, व. अम्बु (१) ह्ये इति मन्त्रः इ. हृदयाय
नमः=अम्बु(?) शिरसे स्वाहा । वः शिवायै वपट्=अम्बु कवचाय हुम् । ह्ये
अस्त्राय फट् ॥ (४५)

1 खार्या पञ्चाम्लचूर्मणात्. 2 लेपातुपा. 3 वान्तस्यावन्यपदयो स. 4 बाह्यः सर्वतः

हं^१ हर विषं फुं विषं पक्षि वसुन्धराविवरं गच्छ ठ, ठ, फु ह स्वाहा ।

दष्टो मण्डलिरूपी तु पोत्रिणा धापितो[दक्षितो] भिया ।

वहौ प्रविष्टं दग्धं ध्यात्वा मन्त्रमिमं जपेत् ॥४६॥

नमो^२ भगवते प्रच्छेः(?)कसहस्रभुज, सहस्रनेत्र,

उल्कामुखविषं दह विषभोजन वज्रहस्त हन,

हुं^३ खे मुष्टियन्धेन विषं यरल्व पक्षि हुं^४ फट् स्वाहा ।

अङ्गं मण्डलिना दष्टे ध्यात्वा मण्डलिविग्रहम् ।

तं स्वादन् सूकरो भूत्वा जपेदेनं विषापहम् ॥४७॥

भूम्यां गच्छ हिरमुक्तोऽसि ठ ठ ।

दंशेन निर्गतो वेगान्मूर्धतः कृष्णमूपिकान् ।

डुण्डुभं त्वनुधावन्तं ध्यात्वा दान्तैः प्रशान्तयेत् ॥४८॥

हुं इति । ओं हं हर विषं फु विषं पक्षि पक्षि वसुन्धराविवरं गच्छ
गच्छ स्वाहा फुः स्वाहा फुः ॥ (४६)

नम इति । ओं नमो भगवते प्रवेः क सहस्रभुज सहस्रनेत्र उल्का-
मुख विषं दह विषभोजन विषभोजन वज्रहस्त वज्रहस्त हन हन हुं खे मुष्टियन्धेन यरल्व
पक्षि पक्षि हुं फट् स्वाहा ॥ (४७)

भूम्यामिति । भूम्यां गच्छ विषमुक्तोऽसि स्वाहा । प्रशान्तयेत् क्ष्वेलं
कृष्णमूपिकान् प्रति भयादनुधावन्तं डुण्डुभं यात्वा निर्गतो निर्गच्छतः दान्तैः टकारैः
डुण्डुभन् = ॐ (१) ॥ (४८)

१ हं वयं हिरं फुं हिरं पक्षि वसुन्धराविवरं गच्छ = ठठ = फु = हत्वा ।

२ भगवते प्रच्छेः पल्लवस्रभुगल्वस्रलेत्र उल्कामुखहिरं दह. ३ बन्धन.

४ फट् ठठ.

सरत्रेव जपेन्मन्त्रे मण्डलीक्ष्वेलशोफहृत् ।

¹

हां हीं अल्पपक्षिदेव अषहिमहि मन्तमातङ्क ढ ठ ।

तांबूलखादनान्मन्त्रो हरेन्मण्डलिनां विषम् ॥४९॥

दशकाहिमधोवृक्तं वमन्तं धूमवद्विषम् ।

दष्टमङ्गं विचिन्त्यैतत् मर्दस्तद्विषशोफहृत् ॥५०॥

तद्विषी श्वेतपोलिभ्यां भुक्तो मूर्धादिनिर्विषः ।

विष्मृतस्तंभने नाभेरधो लेप्या वृषस्य विट् ॥५१॥

सतण्डुलोदका मेकवत्सा वा विसृजेन्मलौ ।

पिण्डारपत्रिकामूलं शीताद्भिः कुक्षिमालिषेत् ॥५२॥

सर्वं लघति तत्तस्य पुरीषं मूत्रमेव च ।

²

चूर्णितक्रोत्थरजनीलोघ्रैरादौ प्रलेपयेत् ॥५३॥

हामिति । ओ हां हीं अल्पपक्षिदेव अरवि भरवन्ति मान्तपांकः स्वाहा (४९)

दशेति । दष्टमङ्गं दशकाहिं विचिन्त्य हि तन्मर्दस्तद्विषशोफहृत् । कीदृग्विशिष्टम्
अधोमुखं धूमवद्विषं वमन्तं च ॥ (५०)

तद्विषीति । श्वेतपोलिभ्यां मूर्धादिमक्षितस्तद्विषी मण्डली विषी निर्विषः
स्यात् । (विष्मृतेति) वृषस्य विट् । मूषकविष्टा । मेकवत्सा = एकवत्सा (१) मलौ
विष्मूत्रौ । पिण्डारपत्रिका = पिण्डारपत्रिका ॥ (५१-५२)

सर्वमिति । चूर्णं = चूर्णम् । अलंघ्यं कण्ठस्थम् । तक्रोत्थं = तक्रोत्थम् ।
लोणं = लवणम् । वकुलस्थि = वकुलस्थि (१) विभीतकं = विभीतकम् । शतावेली =

லோஸ்ய பான¹ லேப² மண்டலி³வேலு⁴வே⁵ ।

சசுதந்ய⁶ வகுலஸ்யாஸிநஸ்ய⁷ மண்டலிமோ⁸ஹ⁹ ॥ 48 ॥

விமீதக¹⁰சதாவேலி¹¹முசலி¹²வே¹³ஜா¹⁴ ஸி¹⁵பா¹⁶ம¹⁷ ।

அ¹⁸ம¹⁹லே²⁰ன²¹ மெ²²பீ²³த²⁴மே²⁵ஜ²⁶ த²⁷த²⁸ஷ²⁹ோ³⁰ப³¹ரி³² லே³³ப³⁴யே³⁵ ॥ 49 ॥

ஸ³⁶வ³⁷ரீ³⁸ க³⁹ப⁴⁰ோ⁴¹தீ⁴²மூ⁴³ல⁴⁴ வ⁴⁵ா⁴⁶ வி⁴⁷சு⁴⁸வா⁴⁹ஸ்தி⁵⁰ ச⁵¹து⁵²ப⁵³ லி⁵⁴பே⁵⁵த⁵⁶ (?) ।

ச⁵⁷த⁵⁸வ⁵⁹த⁶⁰ வ⁶¹ஜ்⁶²ரி⁶³க⁶⁴ாமூ⁶⁵ல⁶⁶ பி⁶⁷வே⁶⁸லி⁶⁹பே⁷⁰ச⁷¹ த⁷²த⁷³க்⁷⁴ஷ⁷⁵தே⁷⁶ ॥ 50 ॥

வே⁷⁷ஜா⁷⁸ப⁷⁹ாக⁸⁰ல⁸¹யோ⁸²மீ⁸³ல⁸⁴ த⁸⁵த⁸⁶ர்⁸⁷ஜ⁸⁸ர⁸⁹ச⁹⁰பே⁹¹பி⁹²த⁹³ம⁹⁴ ।

ச⁹⁵தே⁹⁶வ⁹⁷த⁹⁸ா⁹⁹ஸ¹⁰⁰ம¹⁰¹ஹி¹⁰²பீ¹⁰³ஷ¹⁰⁴க்¹⁰⁵த¹⁰⁶ந்¹⁰⁷மூ¹⁰⁸வ¹⁰⁹பே¹¹⁰பி¹¹¹த¹¹²ம¹¹³ ॥ 51 ॥

வி¹¹⁴ப¹¹⁵ஷ¹¹⁶ோ¹¹⁷ஹ¹¹⁸ர¹¹⁹ாவே¹²⁰தீ¹²¹ த்ரி¹²²சு¹²³லி¹²⁴ ஜீ¹²⁵ன¹²⁶சா¹²⁷ர்தி¹²⁸ஹ¹²⁹ ॥

ச¹³⁰ஸி¹³¹ந்¹³²யு¹³³நா¹³⁴லிகே¹³⁵ரா¹³⁶ஜ்ய¹³⁷ மு¹³⁸சலி¹³⁹ ஸ்வே¹⁴⁰ல¹⁴¹ஹ்¹⁴²லி¹⁴³பே¹⁴⁴த¹⁴⁵ (?) ॥ 52 ॥

சதாவேரி । முசலி=மிஸ்பபகினை । வே. =காஜேகம (?) அமல்=புஜரி । மெபீதக்ர=ஆட்டுமேரா । கபோதீமூல=செம்பரவள்ளி । விசுவாஸ்தி=புளியக்கொட்டை, துப=அரிக்கமுரீர் । வஜ்ரி=சுதாக்களனி ॥ (48-52)

வேஜேதி । பாகல=பேயசதாரை । தம்மூவ=மஹிபீமூத்ர । த்ரிசுலி=சயம் । நாலிகேராஜ்ய=தேவகாயெண்ணெய ॥ (53-56)

1 லேப.

2 நாஸந்.

3 வகுலஸ்யாபி நஸ்யா.

4 சதாவேரி.

5 ஆமேன.

6 குலயோ:

7 தோஸ.

8 மண்டலி.

¹
गृह्णन् नीलका भव्यं मेघशृङ्गी च यामिनी ।

²
खार्यैषां मूललेपेन नश्येन्मण्डलिनां विषम् ।

सक्षीरस्फोटिकामूलकायः स्तम्बविषं हरेत् ॥५९॥

³
वत्सशिग्रुत्वचौ मूलं नन्द्यावर्तवितानयोः ।

⁴
दोर्वल्ली सुरसा यापं द्रोणोन्मत्ते स्फुटा निशा ॥६०॥

वनान्वा वनकुष्ठं च चिञ्चापत्राणि यामिनी ।

⁵
द्वीपिगृह्णन्सप्ताहमूलं सिंहीफलं स्थिरा ॥६१॥

श्रीन् योगांस्तद्विषे लिपेत् खारीतत्तण्डुलान्वितान् ।

⁶ ⁷
निशावसाने लिपेत् तक्रोणाक्षफलास्थि च ॥६२॥

गृह्णन् । முருங்கை । नीलिका=அவ்வி. भव्यं=வடுகபுளி. நாரகம் (?)
मेघशृङ्गी=கொடிப்பால். यामिनी=மஞ்சள். स्फोटिका=எலித்தடி. काथा:=
கதாயம் ॥ (५९)

वत्सेति । वत्सेत्यादियोगत्रयं, दोर्वल्ल्यादिद्वितीयं, द्वीप्यादितृतीयं । वत्सं=
குடசப்பாலை. नन्द्यावर्त=நந்தியாவட்டம். अवितानं=வீண. दोर्वल्ली=
கைப்பு. यापं=கொடித்துவ்வ (?). द्रोणं=தும்பை. स्फुटं स्फोटिका वनान्वा=
காட்ட. वनकुष्ठं=காட்டுக்கொட்டம். यामिनी=மஞ்சள். द्वीपी=
சிறுவழுதுணை. गृह्णन्=முருங்கை. सप्ताह=எழிலம்பாலை. सिंही=
பெருவழுதிணை. स्थिरा=ஒரிலை ॥ (६०-६२)

1 मूलिका.

2 खार्यैषां.

॥ त्वचौ पर्ण.

4 यापाद्रोणोन्मत्तस्फुटानिशाः ।

5 पिप्पलीगृह.

६ विषाव

7 लिपेच्च

चूर्णं तक्रभवं महातरुशिफापकं कदल्याः फलं

तुम्बीहिङ्गुमुनिः शिशोः शिवजलं नीली करञ्जं शिफा ।

चूर्णं नागलज्जादलं दधिनृपौ लोणस्य पिण्डं त्रयं

योगानामिदमाशु मण्डलिविपं लेपेन निर्मूलयेत् ॥६३॥

कुष्ठोग्राहशुनं सरामठफलं व्योषं पिवेजातिका ।

दोर्वल्लीसुरसार्जकानिकरसे पित्ताहिदृष्टः पुमान् ।

काश्मर्येण च जीवकर्पभ्युजा न्यग्रोधशृङ्गं सिता-

मज्जिग्रामधुकैश्च संयुतमसौ तत्क्ष्वेलशान्त्यै पिवेत् ॥६४॥

चूर्णेति । चूर्णमित्यादिभिः त्रिभिः पादैः त्रयो योगाः । चूर्णं=चूर्णम् । तक्रभवं =
 வெண்ணெய் । महातरुशिफा=தள்ளிவேர । तुम्बी=தேயச்சக்கரை । मुनिः=
 ஆடக்காவணியன் (?) शिशोः शिवजलं=நீர்வாய் மூலம் । करञ्जः=பஞ்சு । नागल-
 ज्जादलं=வெற்றிலை । दधि=தயிர் । नृपत्रयं=தொண்டை । लोणस्य पिण्डः=
 உப்புப்பிடி (மூன்று பிடி உப்பு.) ॥ (६३)

कुष्ठेति । कुष्ठं = கோட்டம் । उग्रा=வசம்பு । लशुनं=உள்ளி ।
 रामठम् = காயம் । फलं=त्रिफला, जातिका = जातिफलम्=अर्जकः=करञ्जम् ।
 अग्रिकः = கொடிவேலி । पित्तादिदृष्टः=गोनसादिदृष्टः । काश्मर्यं = குமிழன் ।
 जीवकं=சிவகம் । ऋषभम्=இடவகம் । न्यग्रोधशृङ्गं=நீர்நாலைமொக்கு । सिता=
 பச்சைசாறு । मज्जिष्ठा = மஞ்சட்டி । मधुकं = அகிமதுரம் । तत्क्ष्वेलं =
 मण्डलिविषम् ॥ (६४)

கார்பாசனிலாஜசக்திலானா¹ ஧ூபாஹிபம் நஸ்யதி ஧ோனஸோத்யம் ।

ததா மூர்த்வக்திலபொலிவிஸ்தாமயூரபிஞ்ஞை²விஹிதா³ச ஧ூபா⁴ ॥ 64 ॥

தோபா மூர்த்தி கனககடகி⁵ காயகி⁶ மூர்த்தியி⁷

கோசாதகி⁸யௌ⁹ ததி¹⁰ ச மஹதி¹¹ மண்டலி¹²வேலகண்டம்¹³ ।

தேபா¹⁴ லேப¹⁵: சமயதி¹⁶ புனர்பு¹⁷ஹு¹⁸த¹⁹ ததிரபொ²⁰த்ய²¹

சத்ய²² ஹ்யா²³தஜஜலசக்தி²⁴பொலிவிஸ்தா²⁵நுலேப²⁶: ॥ 65 ॥

தூராலமா²⁷காஜிகத²⁸புலா²⁹நி³⁰ த்ரோ³¹ண³² துபா³³ யாமவதி³⁴த்ய³⁵ ச ।

ததி³⁶பி³⁷ண்டிகா³⁸ஸ்வே³⁹த⁴⁰நமா⁴¹சுக⁴²ண்ட⁴³சோ⁴⁴பா⁴⁵தி⁴⁶ஹ்⁴⁷ம⁴⁸ண்ட⁴⁹லி⁵⁰த⁵¹ப⁵²க⁵³த்ய⁵⁴ ॥ 66 ॥

கார்பாசேதி । கார்பாசனிலம் = பருத்திப்பூட்ல் (?) அஜசக்தி = ஆட்டின் புழுக்கை । மூர்த்வக் = மார்தோல் । பொலிவிஸ்தா = பன்றிப்புழுக்கை । மயூரபிஞ்ஞை = மயில்பிளி ॥ (64)

தோபேதி । தோபா = மஞ்சள் । மூர்த்தி = கஞ்சண்ணி (?) கனகம் = கனகத்தை । கடகி = பேய்ச்சுரை । காயகி = கிள்கிளப்பை । மூர்த்தியி = சாறுபுழை । கோசாதகி = கன்பூட்டல் பிரம் பெரிதும் சிறிதும் (?) । அஜலசக்தி = ஆட்டின் முத்திரமும் புழுக்கையும் ॥ (65)

தூராலமேதி । தூராலம் = காலந்தோல் । காஜிகம் = காயி । தபுலம் = செருகி (?) த்ரோணம் = தும்பை । துபா = உயித்தவிடு । யாமவதித்யம் = மஞ்சளும் மாமஞ்சளும் । பிண்டிகாஸ்வேதம் = ஆழிவாதம் ॥ (66)

1
 ஢ு஢ீகி஢ு஢ா஢ுவ஢ிசுரஸாகுஷாதகா஢ஸுமே
 2 3
 ஢ி஢்டா யா஢வதீரஸே ஢ு஢ுஷிரகுண்டிஸிதி஢ுரோயு: |

தஸி஢்டயா து஢வாரித஢ஸுயுஜா ஸுவே஢ வி஢ுல்த ஢ுத

தஸி஢் ஢ீர஢஢ீர஢ா கிஸல்ய ஢ி஢்ட லி஢ேத஢ுரஸு: || 68 ||

஢ு஢ு ஢்ரி஢்டு஢் ஢்ரி஢்டா ஢஢ி஢்யாஸுத஢ு஢் ஸுந்஢மாஸுகி஢ே ஢ |

஢ுத஢்ரி஢ு஢ி஢ுஜானி ஢ாஸ யான்தி ஢ுணா஢்஢ுலி஢ா ஢ுதானி || 69 ||

ரஸே ஸகலு஢ே ஢ுதமாவிதானே துலு ஢ுதே ஢ுண்டலி஢ா ஢ி஢ி஢்஢ே |

ஸு஢ு஢ீர஢ல்யேஸு ஢ுத வி஢ு஢ு தத஢ுவே஢ு஢ு ஸா஢ய஢்஢ுநேஸு || 70 ||

஢ு஢ீதி | ஢ு஢ீ = ஢ு஢ீ஢்஢ுளரி | ஢ா஢ுவ஢ீ = ஢ு஢ு | ஸுரஸா =
 துளரி | ஢ுஷாத஢ு = ஢ு஢்஢ு | யா஢வதீரஸு = ஢ு஢ு஢ு ஢ீர் | குண்டி஢ு஢ுஷிர =
 ஢ு஢ு஢ு஢்஢ி ஢ு஢ு஢ுத | ஸிதி஢ுரோ஢ு஢ுஷிர = ஢ு஢ு஢ு஢ு஢ு஢ு஢ு஢ு஢ு |
 து஢வாரி = ஢ு஢ு஢ு | த஢ுஸுதே஢ா ரஸ: | த஢ுரஸு: ஢ீர஢஢ீர஢ா ரஸு: || (68)

஢ு஢ு஢ிதி | ஢்ரி஢்டு஢் = ஢ுள, ஢ு஢ு஢ு, ஢ு஢ு, ஢ு஢ு஢ு஢ு ஢ு஢ு |
 ஢஢ி஢ுத஢ு஢ு஢ு = ஢ு஢ு஢ு ஢ு஢ு஢ு஢ு || (69)

ரஸ னுதி | ஸர்வத ஸு஢ா஢ுத஢ு஢ு஢ு ஢்ரி஢ு: | ஸு஢ா஢ுத஢ு஢ு஢ு ஢ு஢ு |
 ஢ுவிதானு = ஢ு஢ு | ஢ு஢ு஢ு = ஢ு஢ு஢ு ஢ு஢ு஢ு஢ு஢ு஢ு஢ு஢ு஢ு | ஢ா஢ய: =
 ஢ு஢ு஢ு஢ு || (70)

त्रिवृत्तिशायष्टिफलत्रयीस्तुक्क्षीरान्विते गव्यचतुष्कयुक्ते ।

ब्राह्मीरसे साक्षितमाज्यमुच्चैर्विनाशयेन्मण्डलिनां विपार्तिम् ॥७१॥

हत्वाहिं द्विमुखं विधाय च मृदा कुत्रापि संरक्षितं

कुर्यान्मृद्ववति स्वयं समुज्जगाः कालेन वा यावता ।

तामादाय मृदं तदस्थिसहितां चूर्णीकृतां विन्यसेत्

पात्रे मण्डलिदष्टमद्भिरनया लिम्पेत्पुनः पिष्टया ॥७२॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्ग्रहे सप्तमः पटलः ॥

त्रिवृदिति । त्रिवृत् = त्रिविधः । फलत्रयी = त्रिफला । तुक्क्षीरं =
कण्ठगोप्यम् । आज्यरहितं यत् तद् गव्यचतुष्कं इत्यनेनोच्यते । उच्चैः =
क्षिप्तम् ॥ (७१)

हत्वेति । द्विमुखं = द्विगुणं (द्विगुणं) । अहिं सर्पम् । अद्भिः सह
पिष्टयानया मृदा मण्डलिदष्टं लिम्पेत् ॥ (७२)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहव्याख्याने सप्तमः पटलः ॥

॥ अथाष्टमो राजिलाहिपटलः ॥

अथ राजिलदष्टेन पेया कृष्णा ससैन्धवा ।

साज्यशौद्रशकृतोया पुरी च्छाविदुद्भवम् ॥१॥

सकृष्णाखण्डदुग्धाज्यं पातन्यं तेन माक्षिकम् ।

क्षितिभज्यशिफागस्त्यपुष्पवन्दाकदुग्धयुक्तम् ॥२॥

तेन पेयं श्वेतपुङ्खमूलं वा स्वरसान्वितम् ।

¹द्रोणपुष्पाभुमत्तैलं तैलं तिन्त्रिणिमर्दितम् ॥३॥

²नस्येद्वा स्नापयेत् क्षीरनवोदेक्षुरसैरमुम् ।

³सकुप्या रेणुकज्योपवक्रातिविषमाक्षिका ॥४॥

अथेत्यादि । शकृतोयं = शरणाश्रयः । श्वावित् = शल्यकः = श्वाविदुद्भवं
पुरीतत् = शल्यभृगस्यान्त्रमांसम् = पुण्ड्रमंभन्धिक्कुटलं मांभम् । कृष्णा =
क्षिपिषी । खण्डं = खण्डशर्करा । दुग्धं = दूधम् । आज्यं = जलम् । माक्षिकं = मूत्रम् ।
क्षितिभज्यशिफा = गोमूत्रादिकम् । अगस्त्यः = अकच्छि । तत्पुष्पं । तद्वन्दाकं
च । वन्दाकं = इक्षुक्षिक्कण्ठि । श्वेतपुङ्खमूलं = श्वेतं कौमुदीश्वरं ।
स्वरसः = श्वेतपुङ्खरसः ॥ (१-२)

द्रोणेति । द्रोणपुष्पाभुः = द्रुमं भृगुशरणाश्रयः । तिन्त्रिणी = पुष्पिणी । नवोदः =
नवोदः । रेणुकं = श्वेतम् । वक्रं = वक्रम् । अतिविषं = अतिविषम् ।
कटुका = कटुकरोहिणी । गृह्यमः = गृह्यम् ॥ (३-४)

कटुका घृहधूमाढ्या हन्ति राजिमतां विषम् ।

सविधं भव्यवन्दाकं भस्मीकुर्यात् प्रमज्जनात् ॥५॥

तत्कृतां गुलिकां जिघ्रेत् सक्षौद्रां राजिलान्तकीम् ।

जिघ्रेद्वा नासया¹ दार्वीरोचनासिन्धुजाङ्गलीम् ॥६॥

²पिवेद्वा गुलिके ते द्वे व्योषं स्वकुलस्थि वा ।

दक्षिणावर्तमूलेन³ पान्नस्ये पयोयुजा ॥७॥

वृश्चिकालीमुनिशिरोमूत्रैर्वा⁴ राजिलापहौ ।

धूपो देवीसहापिच्छखण्डनैस्तद्विपापहः ॥८॥

अजयेत्सोषणं माषं लिपेच्च⁵ गृहराजिले ।

कालोदराहिविषहा शारिवा तुहिनान्विता ॥९॥

सविधमिति । विधं = சுக்கு. भव्यवन्दाकं = നവകന്തിനേമിത്തരിക്കണ്ണി.
 प्रमज्जनात् = വരകയ്ക്കൽ. दार्वी = മാമஞ்சள. रोचना = गोरोचना । सिन्धु =
 இச்சுப்பு । गुली = गुलिका, घमुलस्थि = ककुलीकुल(?) ॥ (५-६)

दक्षिणेति । दक्षिणावर्तमूलं = வலம்புரி. நந்தியாவர்த்தத்தின்மேல். पयसः =
 பால். वृश्चिकाली = നേക്കൽ. मुनिशिरः = ചുടുകുടമണിയின் കുമ്പു (?) ॥ (७)

धूप इति । देवी = ചുറ്റുകുറുത്തു. सहा = முயல். पिच्छं =
 ശീ. खण्डनं = കമ്പം. गृहराजिल-कालोदराहिशब्दौ पर्यायवाचिनौ । कालोदराहिः =
 കരിവഴുവ. तुहिनं പണിട ॥ (८-९)

1 दर्वी.

2 पिवेद् द्वे.

3 पान्नस्यौ पयोयुजौ,

4 राजिलापहा.

5 लिपेत्.

¹साजेशरेफसचोऽग्निव्योमवह्निमूर्तिमान् ।
²सधेताजग्निवामाक्षो वह्निर्मान्ता इमे ⁴त्रयः ॥१०॥
⁵सवर्मास्त्रशिरोमन्त्रो राजिलादिविपं हरेत् ।
⁵विपगर्भादिमन्त्रेण ⁵घोनसानां पुरोदितैः ॥११॥
 सामान्यैश्चौषधैर्विद्वान् व्यन्तराहिविपं हरेत् ।
⁶व्योषपिञ्चविडालास्थिन्कुलाक्षरुहैः समैः ॥१२॥
 चूर्णितैर्मेषदुग्धाक्तैर्धूपस्सर्वविषापहः ।
 शिखिपित्तवचाहिम्बुलशुनीन्कुलास्थिभिः ॥१३॥

साजेशेति । ओं त्सौ ह्रीं क्षीं हुं फट् स्वाहा । राजिलाहिविपशा-
 न्त्यर्थम् ॥ (१०)

विपेति । पुरोदितेन विपगर्भादिमन्त्रेण गोमसानां पुरोदितैर्मन्त्रैरौष-
 धैश्च । सामान्यमन्त्रा गरुडपञ्चाक्षरादयः । व्योषपिञ्चेत्यादीनि सामान्यौषधानि ।
 तैर्व्यन्तराहिविपं हरेत् ॥ (११)

व्योषेति । पिञ्च=मयिस्त्रिंशो विलाळास्थि (विडालास्थि)=पुच्छे ७ अङ्गुलम् ।
 अक्षरुहः=मयिस्त्रिंशो मेषदुग्धं=पुच्छे ७ अङ्गुलम् ॥ (१२)

शिखीति । शिखिपित्तादिभिः स्नुहिवह्निजो धूपो विषहा स्यात् ।
 लशुनी = ७ अङ्गुली. स्नुहिवह्निः = ७ अङ्गुली देवर्षेण गरीक्ष्मिणि ॥ (१३)

1 सच्योनि.	2 त्रिमूर्तिमत्.	3 सधेताजग्निवामाक्षौ.
4 त्रयम्.	5 सवर्मा.	6 पिञ्चे.

मरीचतुल्यैर्धूपस्याद्विपन्नः स्नुहिवहिजः ।

शुष्ठीलोध्रमयूरास्थिविल्वराजतस्त्वचा ॥१४॥

¹ द्विमुखस्यामकाहिभ्यां ² धूपौ सर्वविषापहौ ।

पाठा निर्गुण्डिकाङ्गोलपर्णैश्च लशुनं समम् ॥१५॥

शिरीषगुग्गाविल्वगकर्णावीजसमा वचा ।

³ केतकीमूलवेगास्थिनवातुल्या च लाङ्गली ॥१६॥

⁴ चूर्णितैस्तैः कृता धूपान्नयस्सर्वविषापहाः ।

कुष्ठोष्मासिन्धुकतकत्वक् समुद्रं फलं नतम् ॥१७॥

शुष्ठीति । राजतरुः=கொன்றை । द्विमुखाहिः=இருதலைப்பாம்பு ।
 श्यामकाहिः = கருமூர்க்கண்பாம்பு ॥ (१४)

पाठेति । पाठा = வட்டத்திருப்பி । निर्गुण्डिका = கருநொச்சி ।
 अङ्गोलः=அழிஞ்சில் । अगकर्णि=குகலையூக । वचा=வசம்பு । केतकीमूलं=
 தாழைமேர் । वेगास्थि = கருடக்கொடிக்காய் । नवा = पुनर्नवा । लाङ्गली =
 கலப்பைக்கிழங்கு ॥ (१५)

कुष्ठेति । कुष्ठादिहिङ्गुपादकान्तमेको धूपः । तत ऊर्ध्वमन्यः । कुष्ठं =
 கோஷ்டம் । उष्मा=வசம்பு । सिन्धुः=இந்துப்பு । कतकं=தேற்றும்பால் ।
 त्वक्=இலவங்கப்பட்டை । समुद्रफलं=கடலைக்காய் । नतं=தகரம் । शूली=
 स्वयं गुग्गाफलं=சுன்றமணி । राजी=சிறகடுகு । मातृघाती = தாயாரைக்
 கொன்றி । कुष्ठादिभिः समा तुल्या मातृघातिनी, अर्धपादं च कुष्ठादीनाम् । निर्गुण्डी=
 கருநொச்சி । त्वक्=இலவங்கப்பட்டை । निम्बास्थि=வேப்பங்கொட்டை ।
 पक्ष=சிறகுகள் । श्येनः = பருகது । चकोरः = செம்பேர்த்து । कोशात-

1
शूलीगुल्जाफले राजी शिखिपित्तं च तैः समैः ।

2
मातृघातीसमार्धं च लशुनं हिङ्गुपादकम् ॥१८॥

3
निर्गुण्डिकात्वङ्निम्बास्थि पक्षौ श्येनचकोरयोः ।

4
कोशातकीफलं श्वेता खण्डनं च समा इमे ॥१९॥

5
कान्तापुष्पं चतुर्भागं पङ्मागं वकुलत्वचः ।

6
लाक्षाष्टभागा च द्वाभ्यां योगाभ्यां धूपयेत्पृथक् ॥२०॥

7
अपराहे प्रदोषे वा सन्ध्ययोरथवा द्वयोः ।

8
धूपेन धूपयेदेषां दृष्टपिष्टेन नान्यदा ॥२१॥

9
हरिद्रावेगमूलाक्षैः त्रिचतुःपञ्चमुष्टिभिः ।

10
7
मुसलप्रहृतैर्युक्तं चतुर्भागं जलं पचेत् ॥२२॥

11
तैलेन दष्टं वेगास्थिवासितेन विमर्ध च ।

12
कोष्णेन स्नापयेत्तेन तोयेन विपशान्तये ॥२३॥

कीफलं=புட்டல் பிரக்கு | श्वेता=வெள்ளை வோர்வயம்பு | इति केचित् ।
खण्डनं = கம்பரி காரந்தா புஷ்பம், குழல பூவு. वकुलत्वक् = எலஞ்சித்
தோலி. लाक्षा = அரக்கு || (14-19)

हरिद्रेति । हरिद्रा = மரமஞ்சள். अक्षः = தானறிக்காய. मुष्टिः =
பலம். चतुर्भागं जलं पचेत्-यावच्चतुर्भागं स्यात् तावत्पचेत् । कपायद्रव्याच्चतुर्गुणं
जलं सर्वत । वेगास्थि = கால்கலைய || (22-23)

1 फलं. 2 समार्धाश्लशुनी. 3 कपोतयोः. 4 त्वचम्.
5 च. 6 वेश. 7 प्रहृतैः.

वचोप्रवलीलशुनसिन्धुचूर्णां चित्तैर्जलैः ।

पाचितैः स्नापयेद्दृष्टमभ्यक्तं पयसा तथा ॥२४॥

शिरीषास्थिसहागोपीदेवीनिर्गुण्डिकान्वितैः ।

अष्टांशपक्वैरम्भोभिः स्नापयेत्तैल्लेपितुम् ॥२५॥

मुनिपत्रैः कृतस्वेदं दष्टं काञ्चिकपाचितैः ।

एरण्डाङ्गोलनक्ताहतिन्त्रिणीमातुलीत्रयम् ॥२६॥

मुसलीलाङ्गलीनिवशिरीषवकुलानि च ।

पर्णान्येषां च धान्याम्लपक्वानि स्वेदसाधनम् ॥२७॥

धान्यस्वेदमपीच्छन्ति तत्र श्रेष्ठाः प्रियङ्गवः ।

तोयपाके च शस्तानि स्वेदद्रव्याणि सर्वशः ॥२८॥

वचेति । वचादिभिः पाचितैः जर्लदैष्टं तैलाभ्यक्तं स्नापयेत् । तथा पयसाभ्यक्तं च, उग्रवल्ली = वेवम्पाडै ॥ (२४)

शिरीषेति । शिरीषास्थि = वासकमिश्रितम्. सहा = मृत्तिका. गोपी = गन्धर्वी. देवी = मृद्वाम्बां कुतूहिल काट्टु पदवल्ली. इति केचित् (?) । निर्गुण्डिका = कुरुकोशिका. एभिः अष्टांशपक्वैरम्भोभिर्दष्टं तैल्लेपितं स्नापयेत् ॥ (२५)

मुनिपत्रैरिति । मुनिपत्र = अक्षतं द्विषिका । काञ्चिक = काञ्च. एरण्ड = मृद्वाम्बां कुतूहिल. अङ्गोलः = अङ्गुलिक. नक्ता = पञ्चु तन्त्रिणी = पञ्चु. मातुलीत्रयं = मातुलीमपत्रम् वनं निराराकम् पेरुकराकम् । मुसली = मिलापपत्रम् । लाङ्गली = मेढां नोन्नति (?) निम्बः = वेवम्पाडै । शिरीषं = वासक. वकुलं = वल्लुङ्गु । एषां धान्याम्लपक्वानि पर्णानि स्वेदसाधनम् एषां पर्णानि सर्वाणि दष्टस्यानस्वेदनार्थं तोयपाके प्रयोज्यावित्यर्थः ॥ (२६-२७)

धान्येति । प्रियङ्गुः = कृष्णः. पिण्डारीपत्रिका = पिण्डारी. सेम्पिन्निका. उत्तमकर्णिका = उत्तमकारिणी धात्री = नेल्लिककम्. धात्री शिरो नयेत् । शिरस्यामलकलेपं कुर्यादित्यर्थः ॥ (२८)

ஸ்தானே ச்வேதே ச பிண்டாரிபத்ரிசுத்தமகரிகி ।

¹ ச்வேதாதிந் க்ரஃப்யேதேவ் ² திவா தாத்ரி ஸிரோ நயேத் ॥29॥

பிரியங்குக்ரோத்ரவௌ ஸாலி பாஃடிகௌ ச ததோதநம் ।

முத்ரேணுகயூபத்ர விபாதிஸ்ய விதீயதே ॥30॥

³ அகினிக் நாஃரே ஹிஹு லக்ஷுந் லக்ஷணோபணே ।

யோஜயேதுபத்ஸாதி பானீயே ச கதாந்விதம் ॥31॥

ஶ்லீ வௌக்யஸ்திவந்திமுஜ்ஜாபாடாஹ்லக்ஷணா ।

மஹ்நகீஸுதவாதிசுப்தோலம் சோபதஸகம் ॥32॥

பிரியங்குவிதி । விபாதிஸ்ய பிரியங்குவிதிமிரோதநமந் முத்ரேணுகயூபத்ர விதீயதே ।

பிரியங்கு: = திவா. க்ரோத்ரவ: = வாகு. ஸாலி: = கொன்னெல். பாடிகம் = அறுபது நாள் கொண்டு கிளையும் நெல். முத்ர: = குறுபயறு ரேணுக் = பரப்படகம் ॥ (30)

அமிகமिति । அமிகாதிசுப்தஸாதி கதாந்விதம் பானீயே ச யோஜயேத் ।

அமிக: = சித்தகம் । லக்ஷணம் = இரத்தபடி. அபணம் = குறுமிளகு । கத: = கோட்டம் ॥ (31)

ஶ்லீதி । ஶ்லீ ஸ்நாமதேயா । வௌக்யஸ்திவந்தி = தும்பை. திவந்தி =

காக்கைவாதிவந்தி । பாடா = பாட । அஹ் = தாமரைவலயம் லக்ஷணா = கண்டநாத்திரி. மஹ்நகீ = வாலகாபுத்திரி (?) சுத: = குடசுப்பாலை. வாதிகி = மெருவாதிவந்தி । ஸப்தஸகம் = ஸப்தஸாதிவந்தி । (32)

1 ச்வேதாதி ஸ்நாயேதேவ்.

2 தாத்ரிஸிரா நயேத்.

3 அஃமிக்

4 லக்ஷணோபணௌ.

5 முஜ்ஜ,

11

¹ तैल्यंशकुलुत्थानि ² शिमुर्निमौ च नाशयेत् ।
 सर्पिर्गन्धं तक्रमाजं दधि माहिपमुत्तमम् ॥३३॥
 माहिपं तक्रमाज्यं च ³ दध्याजं याप्यमुच्यते ।
⁴ विपस्तम्भकृदन्यत्स्यात् ⁵ भुक्ता मक्ष्यं कटुत्रयम् ॥३४॥
 धाविदूर्कर्ममृगा याप्याः श्रेष्ठौ नकुलकेकिनौ ।
 अन्यत्स्यात् स्तम्भकृन्मत्स्यं स्तोभकृत्कण्टकं विना ॥३५॥
⁶ विवेन्न मद्यं न तिलानि जक्षेद्याभं न कुर्यान्न दिवा स्वपेच्च ।
 व्यायामशीलो न भवेन्न कुप्येन्न चातर्प यातु सदा विपार्तिः ॥३६॥
⁷ सदैव भुक्तौ क्रिययैवमुक्तया प्रवर्तते यो विपपीडितः पुमान् ।
 विपाणि तस्य स्वयमेव दुर्जयान्यपि प्रणाशं क्रमशो व्रजन्ति हि ॥३७॥

तैलेति । तैलादि नाशयेन्न भक्षयेत् । सर्पिरादिकमुत्तमं श्रेष्ठम् ॥ (३३)
 धाविदू=धाविदू । कूर्मः=कूर्मः । मृगः=मृगः । नकुलः=नकुलः ।
 केकी=केकी । कण्टकः=कण्टकमत्स्यः ॥ (३५)
 पिवेदिति । मद्यं सुरादि न पिवेत् । याभं मैथुनं । व्यायाम आयासः ॥ (३६)
 सदैवेति । पाठेत्यादिना महाव्रतमाह । पाठः=पाठः । शैलः=शैलः ।
 शिरीषः=शिरीषः । पत्रकः=पत्रकः । किणिही=किणिही ।
 कोशातकी=कोशातकी । रोहिणी=रोहिणी । स्पृष्टा=स्पृष्टा ।
 सूर्यस्ता=सूर्यस्ता । मधुकं=मधुकं । मधुकं=मधुकं ।
 द्राक्षा=द्राक्षा । विलङ्ग=विलङ्ग । अमृत=अमृत ।
 शौण्डी=शौण्डी । मातुलः=मातुलः । डाडिमः=डाडिमः ।

1 वङ्गकुलुत्थानि. 2 शिमुर्निम्वौ न चाशयेत्. शिमु निम्बेन पाचयेत्.
 3 भाज्य. 4 स्तम्भकृन्मत्स्यं स्यात्. 5 भुक्ता. 6 तिलादि खादेत्.
 7 भक्तौ. भुक्त्या.

பாடாஸௌஸிரிபபக்ஷிஹிகோஸாதகிரோஹிணி

¹ ²
ஸூகாஸூர்யஸ்தா¹மபூக்மபுகத்ராஸாவிஜ்ஜாமுதா: ।

சௌண்டிமாதுலதாடிமாமிக்ஷரிவேகாவகாரேணுக்

மஜ்ஜிஸாபலினிவூபாஹுதகரஸூரிவேபுகுஸாஜனா: ॥३८॥

ஏலா சர்ஜரஸோ வலாலயபலே தாலிசமூர்ஜீ துண்

பத்ர கஃபலகேஸராஸுலதா³கௌஸுமகோரோசுனா: ।

³
மாஸி³ சந்தனகுஃகும்³த்ரிகுடகம் தாலம்³ வூஹ்யௌ³ சிலா

புத்ர ஜீவகநே புநர்நவயு³க்³த்ரே³ சாரிவே³ ச க்ஷபே ॥३९॥

தாளி மாதாஸம் । அக்ஷிக: = கொடியேணி । வரி = சதாவரி । வேக: = கரஜகம் ।
வகா = வசம்பு । ரேணுக் = அரேணுக் । மஜ்ஜிஸா = மஞ்சளம் । பலினி = ஸாஸுலம் ।
வூபாஹ் = ஐந்தாமகம் । தகர: = தகரம் । ஸூரிவேகம் = திரிவதஸும ।
குஃ = கோட்டம் । அஜனம் = அஞ்சனக்கல் । ஏலா = எலரிசி । சர்ஜரஸ: =
வெண்ணிலா । வலாலயம் = வெண்குருந்தெரட்டியும், செருகுருந்தெரட்டி-
யும், ஆண்குருந்தெரட்டியும் । பல் = திரிபல । தாலிசம் = தாலிசபத்ர । மூர்ஜ: =
பூரணக்ஷு³ । தாலிசம் = பெருத்தேக்கு (?) । மூர்ஜம் = பூஜபத்ரமிதி வ்யாஸ்யானபாட: । துண் =
நான்முகப்பூல்லை । பத்ர = பசிலை । கஃபலம் = கமி³ । கேசரம் = சாகப்பூவி-
நல்லி । அஸுலதா = செவ்வெள்ளிக்கொடி । கௌஸுமம் = துகம்பா । கோரோசனம் =
சுயம் । மாஸி = ஐடாமாமலி । குஃகும் = குங்குமபூ । சந்தனம் = மும்-
ரகநந்தனம் । த்ரிகுடகம் = கங்கு மிளகு திப்பிலி । தாலம் = அரிதாளம் ।
வூஹ்யௌ = வஹினியும் வஹினியும் । சிலா = மரையாலை । புத்ரஜீவ: =
பூதஜீவனாதி । துந: = துநா³ । புநர்நவயு³க்³த்ரே³ = தமி³மயும் மாரணமும் ।

निर्गुण्डी शङ्खपुष्पी रजनिकटुकिकान्नाक्षिमण्डुकपर्णी

¹ तुण्डी²द्रोणावितानस्वरसयुजि³ सिताक्षौद्रके ससुदुग्धे ।

गव्ये पाठादिकल्के घृतमधिकभिषक्साधितं गोनसादि-

क्ष्वेलं हन्यादशेषं वपुषि दिवि यथा ध्वान्तमुष्णांशुतेजः ॥४०॥

शाकोटाकैस्ता चतुःक्षितिरुह्यव्याघातकाश्चद्विषी

काथः कल्कमरीचकुण्डलादोष्मावाकुचीसंयुताः ।

⁴ शिमुत्वक्⁵स्तुनिशार्ककूलसुरसाशाणवयहेमाज्झटा-

दोर्वेक्षीरस एभिरस्यति शृतं तैलं समस्तं विषम् ॥४१॥

द्वे शारिबे=कண்ணूरियும் வரம்பன்னியும் । क्षपे=மஞ்சளும் மாமஞ்சளும் ।

निर्गुण्डी = கருகொச்சி । शङ्खपुष्पी=स्वयमेव । रजनी = பச்சை மஞ்சள் ।

कर्किका=பேய்ச்சுரை । न्नाक्षी स्वयं । मण्डूकर्णी=மணியூர் । तुण्डी=காக்கத்

தொண்டி । द्रोण=தும்பை । अवितानं=வயிற்று । स्वरसं=இவற்றின் சாரம் ।

अधिकभिषक् - श्रेष्ठभिषक् । ससुदुग्धे गव्ये अधिकभिषक्साधितं घृतं वपुषि गोनसादि-

क्ष्वेलमशेषं हन्यात् । कीदृग्विशिष्टे गव्ये तदाह—पाठादि क्षपान्तं कल्कं निर्गुण्ड्या-

घवितानान्तं स्वरसं ससुदुग्धं गव्यं कपायस्थाने ; ईपत् सुदुग्धं यस्मिंस्तत् ससुदुग्धं

क्षीरं । दिवि उष्णांशुतेजः ध्वान्तं यथा तथा । (३७-४०)

शाकोटाकैति । शाकोटे = பறவை । अर्कस्ता = வெள்ளைப்பாச । चतुः

क्षितिरुहाः = மரவிலைகள் । व्याघातः = கொன்றை । अश्चद्विष्ट = காவிரம் ।

अमी कल्कं च कल्कस्थाने चेत्यर्थः । कुण्डली-अमृतम् । गदं=கோட்டம் । उष्मा=

வசுப்பு । वाकुचि=காலைகோகிலா । शिमुत्वक्=முருங்கைத்தோல் । स्तुक्=

கள்ளி । निशा = மஞ்சள் । अर्क = எருக்கு । कूलं = வெள்ளை । सुरसा =

अर्कस्य पत्रस्वरसेन सार्धं कोशातकीहिङ्गुचचाशिरीषम् ।
 आजेन मूत्रेण पिबेन्निह्न्याद्विपाणि च स्थावरजङ्गमानि ॥४५॥
 मेघनादं समूलं च वेगाकन्दं च नीलिकाम् ।
 घृतेन सहितं पीत्वा नाशयेत्त्रिविधं विषम् ॥४६॥
 मूलं पत्रं फलं पुष्पं त्वक्सारं वा शिरीषजम् ।
 कन्यकायास्तु सर्वं वा देवदाल्यास्तथैव च ॥४७॥
 पानाद्यैः सर्वसर्पाणां विषं नश्यति निश्चयः ।
 अजास्पृश्यो घृतेनैव पीतः सर्वविषापहः ॥४८॥
 शिरीषो नक्तमालश्च जातीकोशातकीरसैः ।
 नस्यादिविधिना रक्षेदपि वासुकिद्विप्रकम् ॥४९॥
 पुनर्नवारसेनैव रामठं मर्दितं बुधः ।
 नस्यं कुर्वीत सर्वेष्वप्येवं वैरुगुष्ठजं रसम् ॥५०॥
 चणकस्वरसैर्नस्यं सर्वसर्पविषापहम् ।
 अर्कपत्रेण लवणं नृमूलपरिपेषितम् ॥५१॥
 लिम्पेत्सर्वविषं जेतुमिति प्रोक्तं पुरातनैः ।
 शिरीषमध्वगन्धां च नीलीमूलं पुनर्नवाम् ॥५२॥
 गोमूत्रेण सुसम्पिष्टं लिम्पेच्चद्विपापहम् ।
 कटुत्रयं वचाहिङ्गुलक्षुणं गृहधूमकम् ॥५३॥

अजास्पृश्यम् = शुभे हि अंजलिपुष्पैः ।

(४८)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहव्याख्याने अष्टमः पटलः ॥

स्वार्या संपिप्य लेपेन सर्वसर्पविषं हरेत् ।

सैन्धवं गृहधूमं च टङ्कणं व्योषमेव च ।

मूत्रपिष्टं विषं हन्यात् लेपनेन न सशयः ॥५४॥

मरिचपिप्पलिहिङ्गुमहौषधं

सगदमर्कपयः परिभाषितम् ।

अशनिवहिसमं सकलं विषं

निखिलमेव निहन्यमृतोपमम् ॥५५॥

सर्पगन्धाध्वगन्धा च नीली मरिचमेव च ।

स्वार्या पिष्ट्वा प्रलेपेन सर्वसर्पविषं हरेत् ॥५६॥

अर्कपत्रं सुवर्णस्य मञ्जर्याः किङ्गुकस्य च ।

अध्वगन्धस्य तिन्त्रिण्याः सिन्धुवारस्य बुद्धिमान् ॥५७॥

वन्नीयाद्विषशोफेषु महिषच्छण्डणेन च ।

विषं हन्याच्च सर्पाणां कीटानां च विशेषतः ॥५८॥

अर्काध्वगन्धनिर्गुण्डीधुतूरकशिरीषजैः ।

मञ्जरीरण्डजैः काकमाचीतिन्त्रिणिजैरपि ॥५९॥

पतैः किङ्गुकजैश्चापि स्वेदं कुर्याद्विषापहम् ।

पुण्डरीकोऽहिराजश्च चित्रकः कर्दमस्तथा ॥६०॥

तृणशोपः सर्पपथ्य लोघ्रपुष्पं तथा कलः ।

क्षेतइन्वाख्यनागश्च लोहिताक्षश्च चक्रकः ॥६१॥

कृतिसाटः कृष्णराज इत्थं संज्ञास्त्रयोदश ।
 पुण्डरीकाहिना दष्टे दंशे शौण्ड्यं प्रजायते ॥६२॥
 वेगमूर्वाकुटजजं मूलं लिम्पेत्सकाच्चिकम् ।
 अहिराजाहिना दष्टे दंशे शौण्ड्यं प्रजायते ॥६३॥
 शिग्रुमूलत्वगालेपात् स्वार्या नश्यति तद्विषम् ।
 चित्तकस्य भवेद्दंशे नयने चापि शुक्लता ॥६४॥
 वचाकणाश्वगन्धानां लेपान्नश्यति तद्विषम् ।
 कर्दमाहिक्ते दंशे नेत्रयोः शुक्लता भवेत् ॥६५॥
 वचया लेपपानादि स्वार्या तद्विषनाशनम् ।
 तृणशोषस्य विष्मूत्रे धावत्यं गरले भवेत् ॥६६॥
 पलाशत्वक्समालेपात् स्वार्या तस्य प्रणाशनम् ।
 सर्षपाहिविषोद्धूतौ पुरीषे शुभ्रता भवेत् ॥६७॥
 पारिमद्रत्वगालेपात् तस्य शान्तिर्ध्रुवं भवेत् ।
 लोभपुष्पाहिदंशे तु शुक्लता भवति स्फुट्य ॥६८॥
 काकादीनां कटूष्णेन वारिणा तत्र पाययेत् ।
 कलाहिदष्टस्य भृशं रोमहर्षः प्रजायते ॥६९॥
 आज्येन मरिचं पिष्ट्वा पाययेत्तद्विषापहम् ।
 श्वेतहन्वाहिना दष्टे शरीरे स्तब्धता भवेत् ॥७०॥
 क्षीरेण त्रिफला पिष्ट्वा पाययेत्तस्य शान्तये ।
 स्नेहिताक्षाहिदंशे तु तत्र शोफः प्रजायते ॥७१॥

वह्निकर्णमूललेपात् खार्या तच्छ्रममेप्यति ।

चक्रकाहिकृते दंशे श्लेष्मच्छर्दिस्तु सान्द्रकः ॥७२॥

निर्गुण्डीकर्णिकामूलं पिबेत्तस्य प्रशान्तये ।

कृत्तिसाटाहिना दष्टे नेत्रयोर्गैरिव भवेत् ॥७३॥

मूत्रेण फणिमूलं तु लिम्पेत्तद्विप्रशान्तये ।

कृष्णराजकृते दंशे तत्र काष्ण्यं प्रजायते ॥७४॥

खार्याश्वगन्धामरिचं पिबेत्तस्य प्रशान्तये ।

इति राजिलमेदाश्च तत्र दृष्टेन वर्त्मना ।

चिकित्सालक्षणयुता सङ्गृहात्कथिता मया ॥७५॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्गृहे अष्टमः पटलः ॥

॥ अथ मृषिकपटलो नवमः ॥

चिकित्सा¹ पृथगाखूनामुच्यतेऽथ सलक्षणा ।

प्रथमः कुल्वन्दः स्यात् विपचाती भयानकः ॥१॥

करमः क्रूर उग्रश्च भूतकस्तीक्ष्ण एव च ।

मेघनादश्च कुमुदः सिंहास्यस्तु ततः परम् ॥२॥

एकचारी सुनासश्च सुदन्तः सुचलस्तथा ।

सुगर्मश्चेति नामैषां षोडश प्रोच्यते बुधैः ॥३॥

लक्षणं “कुल्वन्दस्य” रोमाञ्चोऽसह्यवेदना ।

² दृक्शोफज्वरशोषाङ्गम्लान्यशक्त्यास्यतिक्तता ॥४॥

द्विनिशापाटलीमूलमारनालेन लेपयेत् ।

सपाटलीदलैः³ कुर्याद्भूषं मार्जाररोमभिः ॥५॥

लक्ष्मीकाकोटकीमूलचूर्णमाज्येन⁴ भक्षयेत् ।

कदलीफलसयुक्ता⁵ भुक्तिस्वस्या घृताहुता⁶ ॥६॥

चिकित्सेति । द्विनिशा = मन्त्रतन्त्र ० मन्त्रमन्त्रतन्त्र ० । पाटलीमूलं = पाली
 लीप्येव । आरनालं = ३३३ (कांड) । लक्ष्मीः = लीलाताली । ककोटकीमूलं =
 कांडुपल्लवलीलाताली । (१-६)

१ षोडशाखूनां.

■ दृक्शोफज्वर.

३ धूम.

४ लेहयेत्.

५ संयुक्तं.

1

विषधातिविषे चिह्नं शिरोरुज्वरगौरवे ।

हृत्पीडा तिक्तता स्वार्था शिरीषस्य शिफां लिपेत् (?) ॥७॥

साक्षोल्यर्णैस्तत्पर्णैर्धूपः पुष्पं शिरीषजम् ।

पिष्टा घृतेन पातव्यं भोजयेत्तं घृताप्लुतम् ॥८॥

भयानकस्य वैद्यस्य शिरोरुक् क्षुत्तृपा कफः ।

स्वार्थाश्चारिषले लिपेत् धूपोऽश्वमुजगत्वचा ।

निशोपणफलं भक्ष्यं सगुडं पयसाशनम् ॥९॥

करभस्य क्षुदरुचिः श्वासः शोषोऽक्षिमन्दता ।

छर्दिः क्लान्तिश्च निर्गुण्डीपल्लवं मस्तुना लिपेत् (?) ॥१०॥

त्रिफलासनसाराद्या कृष्णा भक्ष्या गुडान्विता ।

गुडेनासनपर्णैश्च धूपो भुक्तिः पयोऽधिका ॥११॥

विषधातीति । हृत्पीडा-हृदयवेदना=ഹൃदयവേദന । तिक्तता=आस्यतिक्तता ।

स्वारी-काटी । शिरीषस्य शिफा = ഷകവേൾ । अक्षोलः = अक्षिलुङ्कल । तत्पर्णै= शिरीषपर्णै शिरीषजं पुष्पं=പശുപർവ്വപ്പൂവ് । (७-८)

भयानकस्येति । अश्चारिः=कणवीरम् । अश्वमुजगत्वचा धूपः । भुजगत्वक् പാമ്പിന്റെതോൽ । फलं = कदलीफलम् ॥ (९)

करभस्येति । मस्तु=കുടീരം । असनसारं=അടക്കാരതൽ । (१०-११)

क्रूरस्य श्वेतकुष्ठान्तर्दाहौ ज्वरसुदुःखिते ।

नवामूलभयातक्रं पिवित्तेनैव लेपयेत् ।

सामयेनो गुडेन स्याद्भूपस्तक्रेण भोजनम् ॥१२॥

उग्रस्य कुक्षिशब्दोऽङ्गक्षीणता^१ रोचको ज्वरः ।

निर्वेदशूलौ च लिहेत्^२ गुडैलाशुक्तिकारजः ॥१३॥

फलपुङ्खद्वयीमूलं^३ पूतिकत्वक्प्रसाधिताम् ।

यवागूं पाययेद्विपेत् स्वार्या पुङ्खगकर्णिके ।

गुडनाकुलरोमभ्यां धूपो मुक्तिर्दधिप्लुता ॥१४॥

भूतकस्यारुचिर्निद्रा^४ शिरोरुगौरवोष्णते ।

बहुमूत्रं चातपेच्छा यवागूः पाटलीरुहा ॥१५॥

पेयाज्याङ्गोलनिर्यासं^५ लिहेत्स्वार्या^६ च तत्त्वचम्^७ ।

लिम्पेत्^८ पिच्छोरगाङ्गोलत्वग्धूपस्तूपयुभजेत् ॥१६॥

क्रूरस्येति । नवामूलम्=तमिःशामवेणुम् । (१२)

उग्रस्येति । एला=अण्डवन्तरी । शुक्तिकारजः=अकरीतं पत्रादि । फलं
मदनफलम् । पुङ्खद्वयी=केशाश्रितेणाम् पत्राणां केशाश्रितेणाम् । पूतिकं=शूलम् ।
पुङ्ख=केशाश्रितेणाम् (२) । अगकर्णी=केशाश्रितेणाम् । नाकुलरोम=
कौटिल्येणाम् । (१३-१४)

भूतेति । पाटलीरुहा=पाटलीरुहम् । अङ्गोलनिर्यासः तत्त्वक्=
अङ्गुलीकृतवस्त्रम् (अङ्गुलीकृतवस्त्रम्) पिच्छः=मृतेषु पत्रेषु उरगत्वक्=
पाटलीरुहम् । (१५-१६)

१ रोचको.

२ गुडैर्वा शुक्तिकारजः.

३ प्रसाधिता.

४ भूतकन्या.

५ पेयाज्याङ्गोल.

६ लिखेत्.

७ तत्त्वचा.

८ लिम्पेत्.

तीक्ष्णस्याल्स्यरोमाश्च^१ दंशे कुस्तुरायितम् ।

बहुव्रणगडुर्भवेदनापुल्कानि च ॥१७॥

गोमूत्रेऽष्टगुणे^२ शब्दिकल्के^३ पक्वं घृतं पिवेत् ।

शब्दिवर्तुलपर्णाहित्वग्निर्धूपो^४ निशायुतम् ।

निर्गुण्डीपल्लवं लिप्तेत्^५ भुक्तिराज्यगुडान्विता ॥१८॥

मेघनादस्य हृच्छोपज्वरनिर्वेदबुद्धदा ।

विभ्रमो दन्तविश्लेषः करज्जीमूलमाज्ययुक् ॥१९॥

पिवेत्समूत्रं तत्पर्णं^६ लिप्तेद्वयः^७ फणित्वचा ।

नकुलीरोममार्जारपिप्पला^८ च(!) दधि भोजने ॥२०॥

कुसुदात् कण्टकार्कश्यस्याक्दाहभ्रमज्वराः ।

अश्विद्विद्विपुङ्खपूतीकशिरीपाक्कोलजा^९ शिफाम्^{१०} ॥२१॥

कपित्थार्जुनपाटल्याः पर्णं^{११} वा सार्धया लिप्तेत् ।

पूर्वोक्तमनयोः साज्यं पिवेदन्येन धूपयेत् ॥२२॥

तीक्ष्णेति । शब्दी=कस्तुरायितम् । वर्तुलपर्णं । (१७-१८)

मेघनादेति । करज्जी = कर्पूरजिह्व । फणित्वक्=फलान्वितवस्त्र । नकुली-

रोमः=क्रीडितरोमम् ।

(१९-२०)

कुसुदादिति । अश्वी=कणवीरम् । अश्वं=अश्वकर्मणः इति केचित् । द्विपुङ्खं=

कौशलीनतलं वस्त्रम् । कपित्थं=कपिलमर्मम् । अर्जुनः=

- १ रोमाश्चे. २ शब्द. ३ लिप्तेत्. ४ वर्णाहि ५ धूपं. ६ नकुली.
७ विश्वया (?) ८ कुसुदात् कुत. ९ अश्विद्वि. १० अश्वकर्मणः शिफाः.

¹सूपेन तस्य भुक्तिः स्यात् सिंहास्यस्यारुचिर्ज्वरः ।

ग्लान्यन्तर्दाहशैथिल्यपुलकानि शिरोमदः ॥२३॥

³खारीशिरीषसुमनोमूलगोक्षुरसाक्षितः ।

पेया यवागूः पालशमूलं दुग्धे पिवेत्पिपेत् ॥२४॥

⁴तत्पर्णैर्धूपयेद्भुक्तिः स्वार्या स्यादेकचारिणः ।

कण्डूः शिरोरुम्हन्म्रान्तिरातपेच्छा शनैर्ज्वरः ॥२५॥

⁵पुलकान्यन्तरौघ्यं च क्षीरेऽङ्गोलशिफां पिवेत् ।

⁶निशाद्वयं कपिरसैः लिपेत्पिण्डधनान्वितैः ।

कपित्थपर्णैर्धूपः स्यात् भुक्तिराजेन सर्पिषा ॥२६॥

सुनासस्य ज्वरो वेपो रोमाञ्चो ग्रन्थिर्मूर्धरुक् ।

⁷पिवेदङ्गोलमूलं तत्पर्णैर्धूपः सितोरुवूः ।

⁹साङ्गोलकाश्मरीमूलं पिवेत्तैलेन भोजनम् ॥२७॥

गी०००००००० । अनयोः अश्व्यादिकपित्थाद्योः पूर्वोक्तमश्व्यादिकं साज्यं पिवेत् ; अन्येन कपित्थादिना धूपयेत् । सिंहास्यस्य सिंहास्यमूपिकास्यारुच्यादयः स्युः । शैथिल्ये सन्धीनां । पुलकः=रोमाञ्चः=००००००००० । गोक्षुरः=०००००००००००० । पालशः=०००००००००००० । तत्पर्णः पलाशपर्णः । एकचारिणः=एकचारिसंज्ञमूपिकस्य । शनैर्ज्वरो मन्दज्वरः । अङ्गोलशिफा=अष्टिभुजंकेल्लोवा । कपिरसः=कपिर्दन्त रसम् । पिण्डः=मण्डलं प्रोक्ते । धनः=०००००००००००० । (२१-२६)

सुनासस्येति । वेपः=०००००००००००० । सितोरुवूः=लेवन्नाममण्डके । (२७)

१ सूपेन.

२ शिरोरुजा

३ गोक्षीरसाक्षिता.

४ धार्या. कार्या.

५ लिहेत्.

६ वृत्तान्वितैः.

७ लिप्येत्.

८ रुवुम् (?) रुचम्.

९ काष्ठनिर्मलं.

सुदन्तस्यास्य माधुर्य^१ पुलकाः पद्मनालवत् ।

वेदना पारवस्याक्षिमान्धदेहरुजाः क्षुतम् ॥२८॥

औष्ण्ये दृष्ट्या शिरोरुक् च तस्य सूपेन भोजनम् ।

साज्या भक्ष्यासनस्य त्वक् लिपेतां वज्रिकाग्भसा ।

तत्पर्णमिधैर्धूपः स्यात् शिरीषनकुलास्थिमिः ॥२९॥

चेष्टितं सुबलस्यान्तर्वेदना विषमज्वरः ।

२   ३

दन्तविश्लेषदाहाक्षरयामभुक्तिर्गुडान्विता ॥३०॥

सैरीयकाधतुलसीदुतलं(?) ससितोरुवुम् ।

5
कपित्थाद्विलिपेतेषां मूलं मूत्रेण पाययेत् ॥३१॥

6

तेषामेव दर्लैर्धूपः सुगर्भस्य विवर्णता ।

ज्वरो दौर्गन्ध्यमालस्य कण्डूतिश्च शिरोगद. ॥३२॥

'സുദന്തസ്യേതി । പൂർവാ: പദാന്തത്വം = അമരങ്ങളിൽനിന്നും മുളയ്ക്കപോലെ
 രോമങ്ങളെ മുറുക്കായിരിക്കുക । സുതം = തുമ്മൽ । അസന്തക് = വേദാന്തരം ।
 ഭൂതികാ = ചതുരക്കള്ളി. തത്പര്മിത്രै: വജ്രികാപര്മിത്രै: ॥ (൨൫-൨൭)

चेष्टितमिति । सैरेयक = एकवचनम् । अश्वः = शतश्रेयः । दूतलः =

1 पुलकं.

४ श्यावाः

३ गलान्विता

४ सितोल्बुम्.

४ मूलमन्त्रेण.

६ सगर्भस्य

व्याघातमूलं^१ रजनी कपित्थदलमूलयुक्तम् ।

मूत्रेण पेयं लेप्यं च घृणो व्याघातपल्लवैः ।

सर्पिणा भुक्तिराखूनां चिकित्सैवं पृथक् स्मृता ॥३३॥

कुस्तुबुरुनिशायुग्मशिरीषकुसुमैः समम् ।

कान्तापुष्पं पिबेन्मूत्रे समस्ताखुविषापहम् ॥३४॥

^२सौम्याया वनमालायाः प्रतीच्यं पर्णसप्तकम् ।

सहस्राङ्घ्रिकपित्थत्वक्क्षीरेणाखुविषी पिबेत् ॥३५॥

सतैलकार्पासरसं पिबेदाखुविषातुरः^३ ।

चञ्च्यतापिञ्चयोर्मूलं^४ पृथक् स्वार्या पिबेदसौ ॥३६॥

निष्पावत्वङ्निशाचूर्णं फलिनीकुसुमं तथा ।

^५वार्धकारस्करोद्भूता लेपपानादिनाखुहृत् ॥३७॥

काङ्क्षणीम् । सितोरुः = सितोरुः । व्याघातः = व्याघातः । (३०-३३)

कुस्तुबुर्विति । कुस्तुबुरुः = कुस्तुबुरुः । कान्तापुष्पं = कान्तापुष्पम् ।
सौम्यायाः = सौम्या दिशं प्रति गताया वनमालायाः पश्चिमभागे भव पर्णसप्तकं । वनमाला =
वनमाला । हंसाङ्घ्रिकं = हंसाङ्घ्रिकम् । (३४-३५)

सतैलकेति । तापिञ्चः = तमालवृक्षः । चञ्च्यतापिञ्चः =
चञ्च्यतापिञ्चः । फलिनीकुसुमं = फलिनीकुसुमम् । (३६-३७)

१ मूलः ।

२ सौम्यायवन

३ विषापहम् ।

४ पिबेत् स्वार्या अमौ पुमान्

५ कारस्करोद्भूतो

¹
 തഥാ പാനാത്പയഃ കൃഷ്ണകമ്ലീഫൽഖണ്ഡയുക് ।
²
 കമ്ലീഫൽമന്തസ്തസപ്തമത്യുഗമാശയേത് ॥३८॥
 വനമാലാവാമസതപ്തപർണകൽകയുതം തു വാ ।
 കുण्डലാഗ്നികയോർമൂലകായമാഖുവിധി പിবেത് ॥३९॥
³
 धूपो धुतूरमार्जारविष्टाडुण्डुभर्चमजः ।
⁴
 तैलं पञ्चाब्दमूलादये क्षीरे दशगुणे शृतम् ॥४०॥
 हरतो द्വാവിമാവാഖുവിष് സവിപമജ്വരम् ।
⁵ ⁶
 कृकण्डवनमार्जारमांसयूपं पिबേत् पृथक् ॥४१॥
⁷
 साजाक्षीരकणा तुण्डी तन्मांसं चातु തദ്വിധി ।
 गुडेന ത്രിഫലാ ഭക്ഷയാ മധുനാ വാ घൃതേന വാ ॥४२॥

തഥേതി । കൃഷ്ണാ = കറുപ്പുപുറം । കമ്ലീഫൽ = കക്കിളപ്പഴം । കമ്ലീഫൽഃ പക-
 ഫൽസ്യന്തഃ സപ്തമത്യുഗാന് സ്താപയित्വാ മന്ത്രം ജപ്ത്വാ യഥാ തദ്രത്യാഃ മത്യുഗാഃ ന ദൃശ്യാഃ
 സ്യുസ്തഥാ ഭക്ഷയേത് । മത്യുഗഃ = ൧൧൧ । വനമാലാ സതപ്തപർണകൽകം പൂർവ്വേ । വനമാലാഃ വാ-
 സതപ്തപർണകൽകയുതം കമ്ലീഫൽ വാ അശയേത് । കുण्डൽ = കുമ്പളം കക്കിളപ്പനിപ്പി-
 യെന്നും ചൊല്ലാം । അഗ്നിഃ = കൊടുവെലി । ധുതൂരഃ = ഉരുതൂരം । ഡുण्डുഭർചം =
 ചെറുവളു । പഞ്ചാബ്ദം = അഞ്ചു വർഷം, കരികുവളു, ചെറുപനിനീർ,
 നൈതൽ ഉവയുടെ കീഴ്ക്കൽ । (३८-४०)

हरत इति । कृकण्डो ककुकुटः । वनमार्जारः = കൊക്കാരൻ । कणा=

1 കൃഷ്ണാ 2 മധ്യസ്വ । 3 ധുതൂർ 4 കൽകാദി. 5 കകുണ്ഡ,
 6 പൃഥക് പിബേത്. 7 സാജാക്ഷീര കണാ ശുഷ്ഠി

- ¹ अश्वात्वाखुविपी तुण्डीमूलकाथजमोदनम् ।
² सकोशातीफलरसे काजिकेऽलं शृतं तथा ॥४३॥
³ त्रिफलासमवार्ताकमूलचूर्णस्नुदुग्धजाम् ।
⁴ गुलिकां चूर्णितां साज्ये नाद्यग्रासेन भोजयेत् ॥४४॥
 मुस्ता मधुघृतोपेता लीढाखुविपनाशिनी ।
 सिक्तं खणतोयेन निस्तुपं चूर्णितं तिलम् ॥४५॥
 सनागरगुडं भक्ष्यं तद्विपारोचकापहम् ।
 जुण्डुभस्य घृतं पेयं भक्ष्यं वा तस्य फल्गुपम् ॥४६॥
⁵ विंशकुडवतोयस्यकपित्थफलविंशति ।
⁶ संपच्य कुडवं शिष्टं तदर्धघृतसंयुतम् ।
 कासघ्नतण्डुलजोविद्धमाखुविपी पिवेत् ॥४७॥
 उत्तमा कर्णिका तुल्यां जीवन्तीं मौषिके विषे ।
 लोणं हेमरसे रज्जापत्तप्रष्टार्पिते न्यसेत् ॥४८॥

१ अश्वात्वाखु । तुण्डी = काकूततण्डुली । तन्मांसं = कृकण्डवनमार्जरमांसम् । अदिक =
 २ कोशातीफलं = अत्रुण्डुवतीतण्डुली । (४१-४३)
 ३ गुलिकेति । संपच्य पकावशिष्टं कुडवं पिवेत् । कीटविशिष्टं तदर्धघृतसंयुतं ।
 ४ कासघ्नतण्डुलजोविद्धं च । कासघ्नतण्डुलं = पाण्डुवतीतण्डुली । (४४-४७)
 ५ उत्तमेति । उत्तमाकर्णिका-उत्तमकारिणी, जीवन्ती = काकूततण्डुली ।
 ६ अत्र पिवेदिति संग्रह्यते । रज्जापत्रं = अत्रुण्डु । रज्जापत्तप्रष्टे हेमरसं खणरसं च निशिष्य

നിപിഛേദ്ദുലീभिस्तദ്ദൃഷ്ते मूर्ध्नि सिताश्मजे ।

രസേന ¹സ്വൽതാൽസ്യ ²നഖാത് ³സിക്താ ⁴ന വിന്യसेത് ॥൪൮॥

शतमूलीशतावर्यौ ⁵नालिकेररजोयुतौ ।

പ്രമർദ്യ ⁶പിറ്റാഖുവിപഥ്യയൗ ⁷പരിലേപयेत् ॥൪൯॥

चव्यमूलं ⁸लिपेत्स्वार्या मूपिकश्चेलजे क्षते ।

തടാകത്വക് ⁹ഫിരാംലസിद्धं ¹⁰തൈലം ¹¹തദൗപധम् ॥൫൦॥

माहिषे ¹²मथिते पीत्वा ¹³फिरात्पुपतण्डुलम् ।

स्वार्या ¹⁴पुनागबीजं वा ¹⁵तिष्ठेत्तैലക് ¹⁶आतपे ॥൫൧॥

अङ्गुष्ठानामिकामध्यमाङ्गुलीभिस्तद्द्रुणे त्रिवारं निपिञ्चेत् । हेमरसः = ഉന്നതനിറംരസം
मूर्ध्नि सिताश्मजे क्षते च । सिताश्म=ചിത്രം । तथा स्वल्तालस्य रसेन च ; स्वल्तालः=
നീലപ്പുന. । (൪൮-൪൯)

शतमूलीति । शतमूली=കുഞ്ഞിരിക്കും ആനയടിയൻ । शतावर्य=स्वयं ।
नालिकेररजः=ചിത്രവൃഷ്ണത്ത കൊട്ടത്തേയ്ക്കു । तदाकत्वक्=കളവായൽ ।
फिरा=ചിരക്ക । अन्यथा च पाठः । तदाकत्वगिति । तदाक=കച്ചരിക്കിക്കിഴക്കു.
त्वक् = ഇലവയ്ക്കു. । (൫൦-൫൧)

माहिषेति । माहिष=महिषसंवन्धि । मथित = മോൾ. । फिरा = പെരുക. ।
अपुपं=പെപ്പു. । तयोस्तण्डुलं बीजं । पुनागबीजं=പുനക്കുരു. । (൫൨)

1 स्वल्तालस्य.

2 न विन्यसेत्.

3 शतावर्यौ.

4 विपी ध्वययौ.

5 स्थिरा.

6 माहिषी

पुराणविपजानाखुशिष्टान् कुक्षिगतान् वमेत् ।

दुग्धी मातुलकोशातीमूलं सरजनीद्वयम् ॥५३॥

पीतं तुपांभसा हन्यात् वमनान्मौषिकं विषम् ।

प्रातः कोशातकीबीजं सत्रेण महिषीमुवा ॥५४॥

दुग्धीतुण्डयोः शिफां स्वार्या पीत्वा वाखुविषं वमेत्

^१ कौद्रवं तण्डुलं चूर्णैः सार्कक्षीरैर्विनिर्मितम् ॥५५॥

^२ अत्त्वाधूपमधूपं वा विषमाखवमुद्दिरेत् ।

शिरीषपर्णकाथोत्थां यवागूं पाययेत्पुनः ॥५६॥

^३ मलसङ्गशिरोरोगच्छर्दिबुष्टारुचिज्वरैः ।

शोफकुक्षिस्ताभ्यां च पीडितं तु विरेचयेत् ॥५७॥

^४ वज्रिकाग्निशिखातुण्डीरसेषु गुरुमावितान् ।

शुष्कभूगान् सतः शूलान् विषमान्तु रेचकान् ॥५८॥

पुराणेति । दुग्धी = कोठातकीबीजम् । तुपांभः = आरुकिष्टकीयनीम् ।
कोशातकीबीजं = पत्रतपीठमिन्कम् । तुण्डी = कोठागडी । कौद्रवतण्डुलं =
वडकं आरु । शिरीषपर्णं = वाक्यम् । यवागूं = कण्ठम् । (५३-५६)

मलसङ्गेति । मलसङ्गो मलरोगः । कुक्षिस्तं = पयसिन्कम् । वज्रिकं =
वडकम् । अग्निशिखी = कोठागडी । तुण्डी = कोठागडी । गुरुमावितान् =
अधिकमावितान्-शुष्कभूगः = कोठागडीय आरु । (५७-५८)

1
 ത്രിപൂഗസതച്ഛേദാഭ്യം സചൂണ്ണ¹ പണ്ണ²സതകം ।
 2
 മൂശിരോലിഖിതം ജസം വിപണ്ണ² രേചന³ം ചരേ² ॥ ൧൯ ॥
 3
 രേചന³ം സാഗരൈരണ്ഡവീജതാംബുലാദനം ।
 4
 4
 5
 5
 6
 6
 7
 7
 8
 8
 9
 9
 ൧൦
 ൧൦
 ൧൧
 ൧൧
 ൧൨
 ൧൨
 ൧൩
 ൧൩
 ൧൪
 ൧൪
 ൧൫
 ൧൫
 ൧൬
 ൧൬
 ൧൭
 ൧൭
 ൧൮
 ൧൮
 ൧൯
 ൧൯
 ൨൦
 ൨൦
 ൨൧
 ൨൧
 ൨൨
 ൨൨
 ൨൩
 ൨൩
 ൨൪
 ൨൪
 ൨൫
 ൨൫
 ൨൬
 ൨൬
 ൨൭
 ൨൭
 ൨൮
 ൨൮
 ൨൯
 ൨൯
 ൩൦
 ൩൦
 ൩൧
 ൩൧
 ൩൨
 ൩൨
 ൩൩
 ൩൩
 ൩൪
 ൩൪
 ൩൫
 ൩൫
 ൩൬
 ൩൬
 ൩൭
 ൩൭
 ൩൮
 ൩൮
 ൩൯
 ൩൯
 ൪൦
 ൪൦
 ൪൧
 ൪൧
 ൪൨
 ൪൨
 ൪൩
 ൪൩
 ൪൪
 ൪൪
 ൪൫
 ൪൫
 ൪൬
 ൪൬
 ൪൭
 ൪൭
 ൪൮
 ൪൮
 ൪൯
 ൪൯
 ൫൦
 ൫൦
 ൫൧
 ൫൧
 ൫൨
 ൫൨
 ൫൩
 ൫൩
 ൫൪
 ൫൪
 ൫൫
 ൫൫
 ൫൬
 ൫൬
 ൫൭
 ൫൭
 ൫൮
 ൫൮
 ൫൯
 ൫൯
 ൬൦
 ൬൦
 ൬൧
 ൬൧
 ൬൨
 ൬൨
 ൬൩
 ൬൩
 ൬൪
 ൬൪
 ൬൫
 ൬൫
 ൬൬
 ൬൬
 ൬൭
 ൬൭
 ൬൮
 ൬൮
 ൬൯
 ൬൯
 ൭൦
 ൭൦
 ൭൧
 ൭൧
 ൭൨
 ൭൨
 ൭൩
 ൭൩
 ൭൪
 ൭൪
 ൭൫
 ൭൫
 ൭൬
 ൭൬
 ൭൭
 ൭൭
 ൭൮
 ൭൮
 ൭൯
 ൭൯
 ൮൦
 ൮൦
 ൮൧
 ൮൧
 ൮൨
 ൮൨
 ൮൩
 ൮൩
 ൮൪
 ൮൪
 ൮൫
 ൮൫
 ൮൬
 ൮൬
 ൮൭
 ൮൭
 ൮൮
 ൮൮
 ൮൯
 ൮൯
 ൯൦
 ൯൦
 ൯൧
 ൯൧
 ൯൨
 ൯൨
 ൯൩
 ൯൩
 ൯൪
 ൯൪
 ൯൫
 ൯൫
 ൯൬
 ൯൬
 ൯൭
 ൯൭
 ൯൮
 ൯൮
 ൯൯
 ൯൯
 ൧൦൦
 ൧൦൦

ത്രിപൂഗേതി । ത്രിപൂഗസതച്ഛേദാഭ്യമിതി । ത്രിപൂഗഃ ക്രമുകഫലവ്യം, സതഥാ ചിച്ഛത്വാ
 സതസ്വേവ താമ്രലൂപ്തേഷു നിഷ്കിന്ധ തേषു പത്രേഷു ബുദ്ധാഹേതി ലിഖിത്വാ ജാപ്താ, ചരേ = സചൂണ്ണേഷു
 മക്ഷയേത് । രേചനം = ൧൦൦൦൦൦ । (൧൯)

രേചനമിതി । സാഗരൈരണ്ഡവീജ = കടലാവാണക്കിൻ കരു । ക്ഷീരാഗ്രാശഃ =
 പാലിൽ എട്ടിലൊരുഭാഗം । സുന്ദുഗ്ദ്ധം = കള്ളിപ്പാൽ । തക്രോത്യം = വെണ്ണ ।
 ഉശീരഃ = രാമപ്പൂം । അർജുനവീജഃ = നീർമരുതിൻ കരു । ലക്ഷ്മീവീജഃ = ത്രീതാളി
 കരു । ത്രിവൃ = ത്രീപോൽപക്കൊന്ന । ശിരീപർവ്വം = വാക്കത്തൊലി । കാർപ്പാസി =
 പരുത്തിത്തല । (൨൦-൨൨)

ജാതമിത്യാദിനാ മന്ത്ര ഉച്യതേ । ശ്രം ഔപധാധനേന ജാത്വാദധാത് । മൂലികവിധം

1 സംപൂണ്ണ. 2 രേചന. 3 ലിഖേത് 4 മാർജനം 5 വീജത്രിവൃദ്ധുക്ത
 6 പണ്ണ 7 വിപണ്ണ 8 സാവിതസർപ്പിതം 9 ജലശീര

पे पे श्वेतमूरिच फः च पिसे पुः चपिसजटास्त्र पिङ्गल फुः

हर विपं हर सहर फुः ।

अ^१र्कपुष्पमधोग्रन्थिदन्तसंस्थामिमन्त्रितम् ।

मौनेन मीलयेदासुविपेणाहारिणा नवे^२ ॥३४॥

ओं नमः सर्वमूरिचैर्म्यो विश्वामित्रेभ्यः

विश्वामित्र आज्ञापयति शीघ्रं गच्छन्तु मूपिकाः स्त ।

आ^३सुक्ष्वेलापहौ वज्रशृङ्खलावादिमौ मनू ।

वा भौतिकादथौ स्वान्ताजौ दण्डिनौ सकलः शशी ॥६५॥

चिन्तामणिरिवाखूनां विपन्नः स्यादयं मनुः ।

ओष्ठ^४ भुजौ द्वौ क्षतजं णेफुस्तज्जस्रशर्कराः ॥६६॥

दशश्लु क्षिपेत् क्षेत्ते वृषाणां मुखबन्धनम् ।

अयपने फुः फियपने फुः ।

ए^५तज्जसाः^६ क्षिपेद्यत्र राजीस्तत्रासुनाशनम् ॥६७॥

नश्यति । पेपे इति । रे रे श्वेतमूपिक फुः, कपिले फुः, कपिलजटारूपो गलफु । हर=विपं हर
हर सहर सहर फुः-स्त्रोऽस्य देवता । अनेन द्वात्रिंशद्वारान् जप्त्वा अर्कपुष्पमधोग्रन्थि मौनेन
मीलयेत् = (ॐ ह्रीं क्लीं) नमस्सर्वेति । ओं नमः सर्वमूपिकेभ्यो विश्वामित्रेभ्यो विश्वामित्र
आज्ञापयति शीघ्रं गच्छन्तु मूपिकाः स्वाहा । वा भौतिकेति । वा भौतिकाद्याविति ।
वै कै टः । (६३-६५)

चिन्तेति । ओं एकचरणे फुः । वृषमूपिकाः । अयपनेति । अशरणे फुः,
विशरणे फुः, राजी = ॐ ह्रीं क्लीं । नमस्सर्वेति । ओं नमस्सर्वसिद्धानां कुरु कुरु कुरु

नमः सर्वलिद्धाणां चूषुः कुष्ठ हरु ठठ.

द्वारेषु गुग्गुलं दग्ध्वा घृताक्तान् सर्पणान् हुनेत् ।

ग्रामे पुरेऽथ गेहे वा म्रियन्ते यान्ति वाक्खवः ।

लुहर्णदंष्ट्रं वज्रदंष्ट्रं मतवराह कुञ्जरीसिंह उद्धत ।

स्थित्वा त्रिसन्ध्यं सप्ताहं सप्तपाठात्तदाखुह्वत् ॥६८॥

ओं नमो भगवते वज्रशयमूपिक मृगवराहकण्टके

चरचर भक्षय सन्तु भोः बन्ध आज्ञापयति हुं फट् ठठ ।

सर्पमस्तमुखोऽमुना परिवृतो मन्त्रेण पत्रार्पितो

विन्यस्तो भवनान्तरे वृषपरः प्रोचाटयेन्मूपिकान् ।

ध्यात्वा ^१सर्पमसंगृहाङ्गमखिलं ^२सान्ताप्ति कान्तं जपेत्

स्तब्धाः ^३सुर्गहमूपिका भयवशात् गच्छन्ति चाम्भ्याशतः ॥६९॥

चुरु हुरु हुरु स्वाहा । लुहर्णेति । ओं सुवर्णदंष्ट्रं, वज्रदंष्ट्रं मतवराह कुञ्जर उद्धतसिंह ।

ओं नमो भगवते मूपिकमृगवराहकण्टके चर चर भक्षय सन्तु भोः, बन्ध बन्ध.

आज्ञापयति हुं फट् स्वाहा । पत्रे मूपिकं लिखित्वा तं मूपिकं आस्ये स्वीकृत्य स्वभोगेन

तमावृत्य स्थितं सर्पं च लिखित्वा तस्य परितोऽमुं मन्त्रं लिखित्वा प्राणप्रतिष्ठां कृत्वा

जपत्वा गृहे स्थापयेत् । गृहाङ्गमखिलं सर्पमयं ध्यात्वा स्वमिति जपेत् । भयवशात्

गृहमूपिकाः गच्छन्ति=अभ्याशतः । समीपात् ।

(६६-६९)

काकादिन्याः स्वरसविहितं काकमाच्यास्तथा च

द्वाभ्यां वाज्यं विषमपहरेन्मूपिकाणां स्वकल्कम् ।

कापित्याद्विः प्रभृतमथवा शङ्खपुष्पास्तथाभ्यां

सर्पिस्तद्वच्चृतमपि घृतं पूर्ववत्तैश्चतुर्भिः ॥७३॥

ब्राह्मीरसस्तुहिपयोगव्यचतुष्केषु साधितं सर्पिः ।

पीतं सशङ्खपुष्पीकल्कं तन्मौषिकं विषं हन्यात् ॥७४॥

साज्यैः कपित्थरम्भाधनदाक्षीणां रसैस्तु कुण्डवर्मितैः ।

प्रस्थार्धपयोयुक्तैराम्बुविषमं घृतं पक्वम् ॥७५॥

इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्गहे नवमः पटलः ॥

दारु=३३५५००० । रजनी=२०००००० । दोषा=२०००००००० । काश्मरीमूलेन युक्ते मूलेऽथवान्वितगदे काश्मरीमूलेन युक्ते मूले । काश्मरी=५००००००० । (७२)

काकादिन्या इति । काकादिनी = काकादिनीकाकमाचीभ्यां वाज्यं घृतं । आभ्यां कापित्याद्विः शङ्खपुष्पाद्विः सहेत्यर्थः ॥ (७३)

ब्राह्मीति । स्तुहीपयः = कश्मीरपुष्पम् । गव्यचतुष्क = गोमयस्वरस-क्षीरदधिमूलाणि ॥ (७४)

साज्यैरिति । रम्भा कदली । घनदाक्षी = कश्मीरपुष्पम् । कुण्डवं=१०००० । प्रस्थार्ध = १०००००००० । (७५)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्गहव्याख्याने नवमः पटलः ॥

॥ अथ लतादिपटलो दशमः ॥

चिकित्स्या¹ विंशतिर्लूताश्चतस्रोऽन्यास्तु दुर्जयाः ।

हन्त्येका दर्शनात्तासां छा^aययैका हरेन्नरान् ॥१॥

आत्मानं दर्शयित्वैका² गन्धेनैकेति नः श्रुतिः ।

स्पर्शशिनोदकस्तावदंशैः^b स्याल्लुतिकाविषम् ॥२॥

साम्निविन्दुवियद्वीदीर्घक्रो³धोऽग्निंसंयुतः⁴ ।

विपतिः कर्णचण्डान्तः शुद्धवर्मादिकश्च फट् ॥३॥

(म.) लवस्तपस्मिरादित्योऽग्निः फुः । ओं नमोऽस्तु तेषु द्वाश

पु(सु)द्रामि फुः । दोषक्षयाय फट् ।

लतामन्त्रा इमे भानुदुर्गा सूर्येन्दुदेवताः ।

पद्मकं पाटली कुष्ठं नताम्बूशीरचन्दनम् ॥४॥

चिकित्स्या इति । साम्निविन्दुवियत् हंकारः । देवी ह्रींकारः । क्रोधामिः ईंकारः । तदेव दीर्घयुक्तम् । ओं हं ह्रीं ह क्षिप ओं स्वाहा । हं रवे सह फट् । सहस्ररश्मिरादित्योऽग्निफुः । ओं नमोऽस्तु ते रुद्राय रुद्रामिफुः । दोषक्षयाय फट् ॥ (१-३)

पद्मकमिति । पद्मकं=पद्मकोटम् । पाटली=पद्मकोटी । कुष्ठं=कृष्णम् । नतं=नक्षत्रम् । अंबु=अम्बुजम् । उशीरः=सुशीरम् । निर्गुण्डी=कृष्णगुण्डी । शारीवा=शरीरम् । शैलुः=शैलम् । (४)

१ अन्याश्च ।   २ हनेत् ।   ३ गण्डेनैकेति ।   ४ दंशात् ।
५ साम्निविन्दु ।   ६ क्रोधामि ।   ७ लतावमन्त्र उमे भानुदुर्गा सूर्येशदेवताः ।

നിർഗുണ്ടീശാരിവാശേരുതാവിപഹരോ ഗണഃ ।

വചാൽഗുന്ദോപാभिഃ സം ഹിജു തദർദ്ധകം ॥൧॥

ശുഷ്ഠീമൂത്രേണ ലേപാദികർമ്മണാ ള്കതികാं ഹരേത് ।

വന്ധ്യാവേഗാദിഷു ലിംഗ്യേത് തച്ഛരോപേ ശീതവാരിണാ ॥൨॥

ചിച്ഛാഖ്യാന്ദാകംസംസിद्ध് തൈലം ള്കതാവണം ഹരേത് ।

തദേവ പൃഥ്വാ പിണ്ഡം പാതന്ത്യം ള്കതികാശനേ ॥൩॥

താമ്രമൂലം സാജ്ജമാന്വര്യം നിശ്ചിതേഽലക്തികാശനേ ।

ദേവീവ്യാഘ്രപദീപ്തം¹ ഹിജുതാൽവചാഗാദാഃ ॥൪॥

പിച്ഛോപനന²നാരാജീസ്തൈർധൂപോ ള്കതികാഹരഃ ।

ഗുജ്ജാനിർഗുണ്ടികാമൂലപ്തം³ ശുഷ്ഠീനിശാദ്വയം ॥൫॥

കരജ്ജാസ്തി ച തത്പക്വഃ ശൂതാർത്ഥം⁴ സേചയേജ്ജലൈഃ ।

വേതി । വചാ=വായനം । ഗുന്ദം=ഉള്ളി । ദോപാ = മഞ്ഞരം । ഹിജു=
കായം । വന്ധ്യാ = കാട്ടുപാവൻ । വേഗ.=കരളകം । ചിച്ഛാഖ്യാന്ദാകം = പച്ചി-
മെലിഞ്ഞതിക്കടം । താമ്രമൂലം സാജ്ജം = അടക്കയും ന്നാമകൂടി । വ്യാഘ്രപദീ =
പച്ചിലുവട് । താൽ.=അതിതാലം । ഗദ്.=കൊട്ടം । പിച്ഛം=മതിൽപ്പുഴി ।
ഉപനം=കരുമുളക് । നവാ=തവാഴാമ । രാജീ=മെലുകടക് । കരജ്ജാസ്തി =
ഉള്ളിൻകാതൽ ।

(൧-൫)

1 പദ്യഃ ।

2 വിശോപനേന വാ ।

अथ गर्दभादिचिकित्सा ।

¹
(म) उप वष चिषि छिन्द म्बिन्द खन्नेन
छेदय चक्रेण दारय हुंफट् ठठ । । ।

मन्त्रोऽभिमन्त्रणादेयं गर्दभादीन्निवृन्तति ।

त्रिफलोशीरमुस्ताब्जमांसीपद्मकचन्दनम् ॥१३॥

अजाक्षीरेण पानादेर्गर्दभादिविषं हरेत्-।

²
लिम्पेदैन्द्रीनिशाशङ्खं पीतं पूर्णं च पानसम् ॥१४॥

³
सद्रोणस्वरसं तैलं किञ्चिच्चूर्णं लिप्तेत् (१) पिबेत् ।

⁴
विवेत् सितेहामूलं च त्रयस्तेजःस्थिका हराः ॥१५॥

⁵
साक्षिपीलकपित्तार्कवीजज्योपनिशाद्वयम् ।

सनक्तमाल्यूतीकं नाशयेद्गृहगोधिकाम् ॥१६॥

उपेति । ओं दर दर हर हर किरि किरि छिन्द छिन्द म्बिन्द म्बिन्द खड्गेन छेदय
छेदय चक्रेण दारय दारय हुं फट् स्वाहा ॥ (१३)

अजाक्षीरेणेति । लिम्पेदित्यादि योगत्रयमनस्थिकाविपहरं ; पानसं पीतं पूर्णं=
पानसं पीतं पूर्णं । द्रोणं=१०० चूर्णं=१०० । सितेहा=सितेहामूलं ।
अनस्थिका=अनस्थिका, पित्तार्कवीजज्योपनिशाद्वयम् ॥ (१४-१५)

साक्षिपीलं = साक्षिपीलं । नक्तमालं = नक्तमालं । पूतिकं =
पूतिकं । गृहगोधिका = गृहगोधिका । गोपी = गोपी । जलका = जलका । शतपदी =

१ उप वष चिषि ।

२ विशा ।

३ किञ्चित् पूर्णं ।

४ त्रयस्तेन ।

५ साक्षिपीलं ।

सर्पिर्गोपीनिशालेयो जलूकाविपनाशनः ।

¹ हरेच्छिरीपपञ्चाङ्गव्योपं ² शतपदीविपम् ॥१७॥

सन्तुर्कक्षीरं शिरीपास्थि हरेद्दुरजं विपम् ।

व्योपं ससर्पिः पिण्डीतमूलं मत्स्यविपं हरेत् ॥१८॥

(म) ओं नमो भगवते विष्णवे उप
वप हुं फट् ठ ।

सर्वेषां कीटजातीनां मन्त्रोऽयं नांशयेद्विपम् ।

क्षारव्योपवचाहिङ्गुविडङ्गं सैन्धवं नतम् ॥१९॥

अन्वष्टातिविषे कुष्ठं सर्वकीटविपं हरेत् ।

सुतमूलं त्रिवृत्सर्पिः सर्वकीटापहं पिबेत् ॥२०॥

अथालर्कचिकित्सा

⁴ जिघांसुं सिंहमालानं ध्यात्वा दष्टं च कुकुरम् ।

तन्मध्येऽब्धिं च ⁵ सिंहान्धिभीत्या धावति तद्द्विपि ॥२१॥

कबीरान्तरं, अन्तरं अग्न्यान्तरं । दूरः = दूर । पिण्डीता = पीण्या-
लीकृतम् । (१६-१७)

नम इति । नमो भगवते विष्णवे उप-वप-हुं फट् ठ । सर्वेषां कीटजातीनां
ओं नमो विष्णवे दूर दूर हर हर हुं फट् स्वाहा । क्षारेति-क्षारं = यवतल्लोम ।
हृत्स्वविशेषः । वचा = वचम् । नतं = तल्लोम । अन्वष्टा = अन्वष्टा ।
अतिविषा = अतिविषा । सुतमूलं = सुतमूलम् ॥ (१८-१९)

जिघांसुमिति । हन्तुमिच्छुः जिघांसुः । आत्मा मन्त्री । कुकुरः = धा । अनयोरात्म
कुकुरयोर्मध्यं तन्मध्यम् । "अलर्काधिपते यक्षसारमेय गणाधिप । अलर्कद्वयेतं मे निर्विपं
कुरु मा चिरात् स्वाहा । मत्तलर्कः = विशुद्धलक्षणं लोहं अग्न्या-
न्तरं ॥ (२०-२१)

१ पिबेच्छिरीप । २ शतपदीविषे । ३ विष्णु हे ह्य स्वः ।
४ जिघांसुर्गो वियात्मा । ५ सिंहान्धि इत्याधावति ; भीत्या तावति.

तं निरुध्य जपेन्मन्त्री वीजं लिप्यब्जकर्णिकम् ।

¹
अलर्काधिपते यक्षसारमेयगणाधिप ॥२२॥

अलर्कदष्टमेतं मे निर्विणं कुरु मा चिरात् । छ ।

मत्तार्कशिवादीनामेतौ मन्त्रौ विषापहौ ॥२३॥

^b अयितानदलं क्षीरे पेयं व्योपान्वितं च तत् ।

तच्च व्याघ्रपदीयुक्तं साज्येन पयसा पिबेत् ॥२४॥

यष्टीन्योपात्मगुप्तास्थिधान्यकुसुप्रियङ्गवः ।

द्वौ कर्णिकारभागौ तत् पित्रेद्व्युपयोजितम् ॥२५॥

അവിതാനേत्याദി—അവിതാനേत्यादिना नवयोगानाह— अवितानदळं क्षीर इत्येकः ।
 अवितानदळक्षीरव्योपाणि द्वितीयः । व्याघ्रपदीयुक्तमवितानदळव्योपं साज्येन पयसेति
 तृतीयः । यष्टीव्योपात्मास्थीत्यादि पित्रेत् । गुट्टपयोयुतमित्यन्तं चतुर्थं । कोशातकी-
 त्यादि पञ्चमः । व्योपं वेति षष्ठः । अस्यापि पयसा सह प्रयोगः । पल्लादिः
 सप्तमः । हेमास्थ्यादिरष्टमः । यष्ट्यादिर्नवमः । अवितानं = വീമ്പ് । आत्म-
 गुप्तास्थി = നായ്ക്കരണക്കയം । धान्यं = കൊത്തമ്പലം । यष्ट्यादियोगे =
 एकांशाद्द्विगुणं कर्णिकारः । कोशाती = പലംവീരം । वत्सवीजं = കടകുപ്പാലം ।
 जातीरसः = പിശ്ചकനീർ । पल्लं तिलचूर्णं = എള്ളുവെള്ളം പൊടിച്ചിതം ।
 हेमास्थि = ഉരുത്തക്കയം ।

(२२-२५)

कोशातीवत्सवीजार्कमूलं जातीरसः पयः ।

व्योषं वा पल्लं सार्कक्षीरतैलमयो गुडम् ॥२६॥

हेमास्थि यष्टीव्याघ्रीत्वज्योषं दुग्धं गुडं मधु ।

यष्टीव्योपगुडक्षीरं योगास्ते श्वविपापहाः ॥२७॥

कर्णिकारासनौ वीरा गुप्ता त्रिकटु माधवी ।

¹ यष्टीघान्यगुडक्षीरं दद्यो मत्तशुना पिवेत् ॥२८॥

स्वारीकरज्जसर्वाङ्गकाथेन स्नात आतपे ।

³ तिष्ठेन्मत्तो विमत्तेन शुना दद्यो विषं त्यजेत् ॥२९॥

⁴ आलूषीय लिपेन्मूलं (१) श्वदर्शे व्रणरोपणम् ।

⁵ तत्पिष्टेन गुडाक्तेन तत्पिधायामिना दहेत् ।

⁶ लेपेन शर्करालर्कदर्शे क्षुद्रव्रणं हरेत् ॥३०॥

अथ स्थावरविपचिकित्सा

सद्या सृष्टा प्रजास्तासां रक्षणेऽसृजदोषधी ।

तद्रक्षणार्थं च विदधे सुप्रभां नाम देवताम् ॥३१॥

कर्णिकारेति । कर्णिकारः = कर्णिकारः । असन = असनः । वीरा = वीराः ।

गुप्ता = गुप्ताः । माधवी = माधवीः । आलूषीय = आलूषीयः ।

व्रणरोपणं = व्रणरोपणम् । शर्करा-मुराणा । क्षुद्रव्रणः = क्षुद्रव्रणः ॥ (२६-२९)

सष्टेति । सद्या-ब्रह्मा ! तद्रक्षणार्थं-ओषधीनां रक्षणार्थम् । ओं नम ओषधीभ्य

1 यष्टि यस्य गुल ।

2 स्नान आतपे ।

3 मत्तीऽपिमत्तो

4 आलूषीय ।

5 तद्विधायाम्

6 क्षुद्रा

यान्यौषधानि गृह्यन्ते विधानेन विना जनैः ।

तेषां वीर्यं त्वया ग्राह्यमित्यादिष्टा च तेन सा ॥३२॥

तां प्रणम्योपधीं^१ पार्श्वे^२ यवान् प्रक्षिप्य मुष्टिना ।

दश ज^३ मन्त्रमिमं नमस्तुर्न्यातदोपधीः ॥३३॥

(म) ओं नम ओपधीभ्यः । ऊर्जावत्यो भविष्यथ । तद्वीर्यैः
कृत्स्नीकुरुष्वम् । पच हन दह मारय तुभ्यं नमः ।

अनेनैवोद्धरेदेवमौषधं वीर्यवद्भवेत् ।

एकस्य विधिना योगे तत्सर्वं वीर्यवद्विदुः ॥३४॥

(म) ओं नमो भगवते गरुडाय महेन्द्ररूपाय पर्वतशिखराकाररूपाय^४ संहर
मोचय^५ पालय पातय निर्विष^६ विषममृताहार^७ सदृशमिमं भक्षय भक्षयामि ।
मम लल पच क्षिप हर ठठ ।

ऊर्जावत्यो भविष्यथ । तद्वीर्यैः कृत्स्नी कुरुष्व । पच पच हन हन दह दह मारय मारय
तुभ्यं नमः । अनेनैवोषधमुद्धारयेत् । यद्येकस्मिन् योगे बहून्यौषधानि सन्ति तर्हि तत्र
केन प्रकारेणेत्याकाङ्क्षायामाह एकस्येति - एकस्य प्रथमस्येत्यर्थः । (३०-३३)

नम इति । ओं नमो भगवते गरुडाय महेन्द्ररूपाय पर्वतशिखराकाररूपाय
संहर संहर मोचय मोचय पालय पालय पातय पातय निर्विष निर्विष विषममृताहार-
सदृशमिमं भक्षय भक्षय भक्षयामि[?] मम, मम लल लल पच पच क्षिप क्षिप हर हर
स्वाहा ॥ (३४)

१ ओपधीपार्श्वे.

२ यद्वा प्रतिक्षिप्त.

३ तक्षौषधम् ।

४ ऊर्जावत्यो ; ऊर्जावत्यो विष्यथ.

५ भगवते जष्ट दशमावेन्दुप्रपाश.

६ चालय पातय निर्विष

७ अमृताहारसदृश

८ भक्षयामि मल्लवक्षि पहरं,

मन्त्रेणानेन ताक्ष्यात्मा संहरेत् स्थावरं विषम् ।

तद्विस्मयाय भोक्तव्यमपरं भोजयेदपि ॥३५॥

नमः पुरुषसिंहाय नमो नारायणाय च ।

यथासौ नामिजानाति रणे कृष्णः पराजयम् ॥३६॥

एतेन सत्यवाक्येन प्रसिध्यत्वगदो मम ।

(म) ओं नमो वैदूर्यमात्रे हुल्ल रक्ष मां सर्वविषेभ्यो

गौरि गान्धारि चण्डालि मातङ्गि ठठ हरि मायि ठठ ।

औषधादौ प्रयोक्तव्यो मन्त्रोऽयं स्थावरे विषे ॥३७॥

भुक्तमात्रे स्थिते क्ष्वेले बान्तं शीताम्बुसेचितम् ।

पाययेत् सवृतं क्षौद्रं विरिच्येच्च तदुत्तरम् ॥३८॥

ताक्ष्यरूपो भूत्वा अनेन मन्त्रेण स्थावरविषं संहरेत् ॥

नम इति । ओं “नमः पुरुषसिंहाय नमो नारायणाय च । यथासौ नामि-
जानाति रणे कृष्णः पराजयम् ॥ एतेन सत्यवाक्येन अगदो मे प्रसिध्यतु ” । ओं नमो
वैदूर्यमात्रे हुल्ल, रक्ष मां सर्वविषेभ्यो गौरि गान्धारि चण्डालि मातङ्गि स्वाहा हरिमायि
स्वाहा ॥ (३५)

औषधादाविति—बान्तं छर्दितम् । तदुत्तरं विरिञ्चेत् विरेचयेत् । एषां कोशातक्या-
दीनां कायोत्था यत्रागूः शीतला साज्यमाक्षिका सत्युपयुक्ता स्थावरं विषं निशेषमपहरेत् ॥

१ भुञ्जीयात्.

a ओं नम पुष्टरविं वाशन्तमोणापाश नाशय ।

b वास्येन अगदो मे प्रसिध्यतु ।

२ मा सर्प सर्पविषेभ्यः ।

३ गान्धारि गान्धारि.

४ मातङ्गि निरेहरिमायि.

■ गीताम्बु ; बान्तशीताम्बु.

५ विरिञ्च्युतदुत्तरम् ।

कोशातक्यमिकः पाठा सूर्यबलचमृताभयाः ।

शेष्ठः शिरीषः किण्ठी काश्मरी यामिनीद्वयम् ॥३९॥

पुनर्नवे बृहत्यौ द्वे शारिणे च कटुलयम् ।

१
एषां यवागूः काथोत्था शीतला साज्यमाक्षिका ॥४०॥

उपयुक्ता हरेत् सद्यो निश्शेषं स्थावरं विषम् ॥

सिद्धार्थदोषावृत्तमाशिक्षाणां पानं विपं स्यावरमाशु हन्यात् ।

रुक्षणीकृतं ताम्रसुवर्णचूर्णं लीढं सिताक्षौद्रयुतं तथैव ॥४१॥

मञ्जिष्ठांशुमती हरेणुतगरे कुष्ठं बृहत्यौ स्थिरा

यष्टीचन्दनरोलुनागकुसुमं ज्योषं विडङ्गोत्पले ।

पत्रं सोचदमिन्द्रदारुफलिनी द्वे शारिबे च क्षपे

तैलं तैर्विहितं घृतं च विविधं हन्याद्विषं स्थावरम् ॥४२॥

सूर्यवह्नी = सूर्यनामः । किण्विही = कियकियल्ल । यामिनीद्वयं = मण्णतल्ल
 मण्णतल्ल । (३६-३९)

सिद्धार्थेति । सिद्धार्थ = കടുക് । दोषा = മഞ്ഞരം । मज्जिष्ठा = മഞ്ചട്ടി ।
 अंगुमती = ചെറുപുന്നയമ്മി । मज्जिष्ठा कलशीति वा पाठः । कलशी = മച്ചില ।
 स्थिरा = ഓരില । नागधुसुम पत्रं = പച്ചില । उचटं = കരുവിക്കിഴങ്ങ് ।
 इन्द्रदारु = ഭേദതാരം, കരുവകരം മഞ്ഞളും മരമഞ്ഞളും । कपायस्थाना-
 न्यक्तान्येव । कल्कानि ॥ (४०-४१)

कुष्ठैलामल्यजगैरिज सलोधे

पिप्पल्यो मधुकसुवर्चिके च मासी ।

एषा यत् समधु नतोच्चटं तु चूर्णं

तद्वृषीविषमपहन्ति साधु^१लीढम् ॥४३॥

अथ प्रत्यौषधमुच्यते

कोशातकीं हन्ति घन त्रिवृत्क

वेला^२ दिनेश फल^३ ह्यारिम् ।

पथ्याब्धिकार्पासकमक्षिपीलं^४

फणीतकं^५ विश्वशृत च वारि ॥४४॥

कुष्ठेति । कुष्ठं = कौस्तुभः । एला = एलायतनी । मल्यज = मलजः
(चन्दन) । गैरिज = कौपीयम् । लोष = लोषः, लोषः, लोषः । मधुक =
मधुकः । सुवर्चिक = सुवर्चिकः । मासी = मासी । मधु = मधु ।
नत = नतः । उच्चट = उच्चटः । दूर्षीपिष = तत्सङ्गम् ।

तदुक्तम्—जीर्णं निषधनौषधिभिहत वा

दवाग्निवातातपशोपित वा ।

स्वभावतो वा स्वगुणैर्वियुक्त

दूर्षीविषाख्य विषमभ्युपैति ॥

अन्यथ—प्राग्वाताजीर्णं दिवास्वप्नाहिताशनै ।

दुष्टं दृश्यते घातूनतो दूर्षीविष स्मृतम् ॥

(४२)

कोशातकीति । कोशातकीत्यादिना प्रत्यौषधान्युच्यन्ते । घन कोशातकीं हन्ति ।

घनं = मुस्ता, कोशातकीदोषं हन्ति । एव सर्वतः । त्रिवृत्क = त्रिवृत्कः ।

പഥ്നം ഹേമവിപ്നം ഞിഗോതി കുസുഥ്നം ചൂതസ്യ ശൃങ്ങീ സുഹീ ।

¹ ഞിന്നോത്യാ വരകം ഞിരീപകുസുഥ്നം ജന്മൂശ്വ കാരസ്കരമ് ।

² ചൂണ്ണം പാവകവിഗ്നരം തു കടലീപുണ്യം ഗലീമാദ്രികം

³ മജ്ജാതം ദ്വിജമൂരഹ്വ ചണകാദോപ്നം ഹരേഭുഞ്ചയാ ॥൪൩॥

⁴ ശതപതേ നവനോതം മജ്ജാതകജം വിപ്നം ഹരേഭുഞ്ചയാ ।

⁵ ഭൂമിവിധേ സമസ്തേ ശമയതി നീലീ തഥാ ലോമ്രമ് ॥൪൪॥

॥ ഇതി നാരായണീയേ തന്ത്രസാരസംഗ്രഹേ ദശമ: പടൽ: ॥

വേല = കള്ളിമുളളം । ദിനേശ: = ഏതക്ക । പടൽ = തിലച്ചൂണ്ണം । ഹയാരി: = കരവീരം । പത്യാ = കടക്കം । അവികാർപ്പം = കടലുരുത്തി । അപ്പിപ്പിൻ = കണവെട്ടിപ്പാലം । പണിതർ = നാണുരം । വിധൃതം വാരി = ചുട്ടവെള്ളം । പഥ്നം = നാമവെള്ളം । ഹേമവിപ്നം = ഉരുരുതവിപ്നം । ചൂതസ്യകുസുഥ്നം = മണ്ണുവെള്ളം । ശൃങ്ങീ = വെള്ളിക്കാഞ്ഞിരം । സുഹീ = കള്ളി । ഞിന്നോത്യാ = അമൃതം । വരകം = തൃണാന്യമ് । ഞിരീപകുസുഥ്നം = വാകപ്പുല്ലെ । ജന്മൂ: = അമ്പൽ കാരസ്കര: = ചൂണ്ണം । പാവകവിഗ്നം = കരിക്കട്ട. ഗരം = വേഷ്യാദതവിപ്നം । “സൗഭാഗ്യായ് ലിയോ മന്ത്രേ രാജേ വാരാതിചോദിതാ: । ഗരമാഹാരസംപൃക്തം യച്ഛന്ത്യാസഭവതിന: ।”

നാനാ ഗ്രാഹ്യജ്ഞമലവിരുദ്ധീപഥിമസന്നാമ് ।

വിപാണാം ചാല്പവീര്യണാം യോഗോ ഗര ഇതി സ്മൃത: ॥ (൪൩-൪൪)

കടലീപുണ്യം = മണ്ണുവെള്ളം । ഗലീ = ലാളുലീ = മെത്തന്നി. അദ്രികം =

ഇഞ്ചി. മജ്ജാത: = ചേരം । ദ്വിജമൂരഹ്വ: = പ്ലാശം. ചണകാ = ചണവെള്ളം. ഉച്ഛയാ = കരുവിക്കുഴൽ । ശതപതേ നവനീതം = നൂറുകടകഞ്ഞിതടത്തവെള്ളം.

ഭൂമിവിധേ വ്യസ്തം വാ പാഠ: । നീലീ = അമ്പൽ ലോമ്ര: = ചാമുണ്ണി ॥

॥ ഇതി നാരായണീയതന്ത്രസാരസംഗ്രഹോത്യാഖ്യാനേ ദശമ: പടൽ: ॥

1 ഞിന്നോത്യാപകരം

2 പാവവിദഗ്ദ്ധം

3 രണകാദോപ്നം

4 പന്പതേ നവ

5 ഭൂമിവിധം

॥ अथ बालग्रहपटल एकादशः ॥

अथ जातदिने क्सं^१ ग्रही^२ गृह्णाति पापिनी ।
 गालोद्वेगो निराहारो लाल^३ ग्रीवाविवर्तनम् ॥१॥
 तच्चेष्टितमिदं तस्यां मातृणां च बलिं हरेत् ।
 मत्स्यमांससुरामक्तगन्धासृग्धूपदीपकैः ॥२॥
 लिम्पेत् घातकीलोध्रमज्जिष्ठाताल्वन्दनैः ।
 महिषाक्षेण धूपश्च द्विरात्रे भीषणी ग्रही ॥३॥
 तच्चेष्टाः कासनिश्वासौ गालसंकोचनं मुहुः ।
 साजमूत्रैर्लिम्पेत् कृष्णासेव्यापामार्गचन्दनैः ॥४॥
 गौशृङ्गदन्तकेशैस्तं धूपयेत् पूर्ववद्धलिः ।
 ग्रही^४ त्रिरात्रे घण्डाली तच्चेष्टा स्कन्दने मुहुः ॥५॥

अयेति । गालोद्वेगः = आण्डवेडुक्क । लाल = लाली । ग्रीवाविवर्तनं =
 कण्ठगतदोषकण्डुक । मक्त चोदनं = आण्डुक्क = ककडो । घातकी = ताली ।
 (काडुमन्तामन्ता) ताल = आलीताल = महिषाक्षः = गळगळ । केशः =
 तालुडी

(१५)

१ ग्रही	२ पापनी	३ ग्रीवाविवर्तनम्
४ पठ्येष्टिमिदं	५ गन्धधूप	६ त्रिरात्रे
७ साजमूत्रे	८ गृहीत्रिरात्रे	

जृम्भणं स्तनितं त्रासो गात्रोद्वेगोऽप्यरोचकः ।

केसराञ्जनगोहस्तिदन्तं साजपयो लिपेत् (?) ॥६॥

नखराजीनिम्बनलैर्धूपयेच्च बलिं हरेत् ।

ग्रही चतुर्थी काकोली गात्रोद्वेगः प्ररोदनम् ॥७॥

फेनोद्गारो दिशादृष्टिः कुल्मापैः सासवैर्यलिः ।

गजदन्ताहिनिर्मोकराजीमूत्रैः प्रलेपयेत् ॥८॥

¹ सराजिनिम्बपत्रेण मृतकेशेन धूपयेत् ।

² हंसाम्बिका पञ्चमी स्याज्जृम्भा ³ त्रासोऽर्धवीक्षणम् ॥९॥

मुष्टिवन्धश्च तच्चेष्टा बलिं मत्स्यादिना हरेत् ।

मेपशृङ्गवचालोऽप्रशिलातालैः शिर्शु लिपेत् (?) ॥१०॥

ग्रहीति । स्कन्दनं = प्रत्युत्पन्नं जृम्भणं = द्युतिं निर्वहक स्तनितं =
उच्चतनितं केसरः = नागपुष्पविन्यासः ॥ (६)

नखेति । दिशादृष्टिः = दिकान्तोद्गारः कुल्मापः = पक्ष्मविन्यासः
सासवः = सुरा, अहिनिर्मोकः = पाण्डित्यं, मृतकेशः =
शूलमयः, (७-८)

हंसेति । मत्स्यादिना पापिनीग्रहनिर्दिष्टेन । मेपशृङ्गं = (अशुद्धिनिवारणं)
शुद्धिं करोत्युक्तं, शिला = मण्डपः, तालः = अतिशयः, (९-१०)

1

कपिरोमनसैर्धूपो दशमी रोदनी ग्रही ।

तच्चेष्टा रोदने शब्दत् सुगन्धो नीलवर्णता ॥१७॥

धूपो निम्बेन कुष्ठोमाराजीसर्जरसैर्लिपेत् (?) ।

वर्लि च निर्हरेज्जाजकुल्मापवरकोदनैः ॥१८॥

यावत्तयोदशाहं स्यादेवं धूपादिकाः क्रियाः ।

2

गृह्णाति मासिकं वत्सं पूतना शकुनी ग्रही ॥१९॥

काकचद्रोदने श्वासो गृध्रगन्धोऽक्षिमीलनम् ।

रक्तमूत्रं च तं स्नायेत् गोदन्तनखधूपनम् ॥२०॥

3

पीतं वस्त्रं दहेद्रक्तसगन्धौ तैलदीपकम् ।

त्रिविधं पायसं मधं तिलं मांसं चतुर्विधम् ॥२१॥

4

करज्जाधो यमविशि सप्ताहं तैर्वलिं हरेत् ।

5

द्विमासिकं च मकुटा वपुः पीतं च शीतलम् ॥२२॥

स्तन्यपानमरोचेन तच्छर्दिर्मुखशोषणम् ।

6

ग्रीवापवृत्तिर्निष्पन्दः पायसं तण्डुलं तिलम् ॥२३॥

अपूपमोदनं दीपपुष्पगन्धांशुकानि च ।

7

कृज्यानि दापयेत् तस्या वीपस्तैलेन सर्वतः ॥२४॥

द्विमासिकमिति । अरोचेन । रोचकेन सह स्तन्यस्य पानं, तच्छर्दिः तस्य स्तन्यस्य छर्दिः । पायसं=पयससंकृतमजं । कुसुमं = अण्डादि, (अण्डादि) लशुनं = २२-२४ ।

1 कपिरोम तच्चेष्टा, धूपो निम्बेन इति सार्धः श्लोकः A पुस्तके नास्ति.

2 मासिका

3 ददेत् ?

4 पायसकरज्जयोयत्सदिशि सप्ताहतैः.

5 मकुटं

6 ग्रीवाविर्कः .

7 सर्पगः ।

शिखिकुटुमेपाणां मांसं सक्तु कुलुत्थकम् ।

माषोदनं सुरापुष्पं गन्धादिस्तैर्वलिं हरेत् ॥३२॥

शीतला सप्तमे मासे निराहारोऽङ्गमोटनम् ।

दन्तबाधं जातिगन्धः समांसान्मुरानिलैः ॥३३॥

पद्मादिपुष्पकुस्मापपिष्टशकैर्वलिं हरेत् ।

अष्टमी यमुना मोहः स्तनितं मुखशोषणम् ॥३४॥

स्फोटोद्य सर्पपाकाराः सर्वगात्रेषु कम्पनम् ।

न चिकित्साल कर्तव्या नवमी कुम्भकर्णिका ॥३५॥

¹ अशुद्धया पयःपानं तच्छर्दिर्दारुणो ज्वरः ।

² रोदनं ³ पाटलीगन्धो ⁴ मांसं मत्स्यं सुरा पयः ॥३६॥

⁵ कुस्मापमलं पल्लं गन्धं पुष्पं च दापयेत् ।

पेशानीं दिशमाश्रित्य मध्याह्ने बलिमाहरेत् ॥३७॥

तापनी दशमे मासे निराहारोऽक्षिमीलनम् ।

उद्वेजनं च गात्राणां पीतं रक्तमथोदनम् ॥३८॥

शीतलेति । अङ्गमोटनं = ७००१०० ०१०००००. पिष्टशकैः = पिष्टमेदैः,

शकैश्च । दन्तबाधमित्यनेन प्रायः सप्तमे मासि दन्तोत्पत्तिरिति सूच्यते ॥ (३३-३४)

1 अशुद्धया

2 रोचनं

3 मत्स्यमांसं

4 सुराचयः -

5 पुष्पगन्धं च

घण्टा पताका ^१ पिष्टोत्था मत्स्यं ^२ मांसं सुरा पथः ।

^३ उदीच्यां दिशि मध्याह्ने बलिमेभिः समाहरेत् ॥३९॥

बाल्येकादशे मासे ग्रही गृह्णाति राक्षसी ।

^४ तच्चेष्टा नेत्रयोरान्धं तस्या नैव ^५ चिकित्सितम् ॥४०॥

चपला द्वादशे मासे त्रासः श्वासश्च चेष्टितम् ।

कुल्माषापूपदध्यन्ततिलचूर्णैर्विधानवित् ॥४१॥

माहेन्द्र्यां दिशि मध्याह्ने सप्तरात्रं बलिं हरेत् ।

एताः स्युर्मासिका ग्रहः पूतनापदेपूर्विका ॥४२॥

द्वितीये वत्सरे बालं ग्रही गृह्णाति यातना ।

पतनं रोदनं दाहो निराहारोऽक्षिमीलनम् ॥४३॥

^७ मत्स्यं मांसं तिलं मधं गुडालं बोलिका दधि ।

कुल्माषपलजौ गन्धादिस्तैः प्राच्यां बलिमाहरेत् ॥४४॥

स्नानं पञ्चदलैर्धूपः केशगोदन्तगोलुबैः ।

तृतीये वत्सरे बालं ग्रही गृह्णाति रोदिनी ॥४५॥

विष्मूत्रं रक्तसंमिश्रं ज्वरो हस्तस्य कम्पनम् ।

प्ररोदनं मुहुर्गात्रं पद्मकेसरसन्निभम् ॥४६॥

गुडोदनं तिलापूपौ कुल्माषः स्विन्नफाल्गुणम् ।

दधि सक्तु फलं लज्जाः प्रतिमा शालिषिष्टजा ॥४७॥

१
एभिः सपुष्पगन्धाढ्यैः प्राच्यां दिशि बलिं हरेत् ।

स्नापयेत् पञ्चपत्रैस्तं धूपो राजिकणित्वचा ॥४८॥

२
चतुर्थे चटकाशोपो ज्वरः सर्वाङ्गसादनम् ।

अवीक्षणमनाहारो वामपादस्य कम्पनम् ॥४९॥

तिलस्त्राजानकुल्माषमत्स्यमांससुरादधि ।

३
प्रतिमां फल्कल्यां च कौवेर्यां दिशि दापयेत् ॥५०॥

स्नानं पञ्चदलैर्धूपः पिण्डेन स्वररोमभिः ।

चञ्चला पञ्चमे वर्षे ज्वरस्त्रासोऽङ्गसादनम् ॥५१॥

बलिः स्यात्तिलकृष्णात्रैः कालानुकौ बलिर्निशि ।

धूपयेन्मेघशृङ्गेण स्नानं स्यात् पञ्चपत्रयुक् ॥५२॥

पलाशोदुम्बराश्वत्थवटविल्वदलं हि तत् ।

धावनी वत्सरे पटे वैचर्ष्यं मुखशोषणम् ॥५३॥

४
उद्वेजनं मुहुर्मूत्रस्रवणं गात्रसादनम् ।

५
मूले तिलं सुरा मत्स्य मांसमधौ पयो दधि ॥५४॥

एभिरिदिति । राज्या फणित्वचा च धूपः ॥

(४८)

चतुर्थ इति । अमुना मन्त्रेण तदाह—ओं कूष्माण्डिनि भगवति रजनि-
(स्त्राणिः)समुदितो ज्ञापयति-मुञ्च मुञ्च दह दह सर सर बालकान् गच्छ गच्छ स्वाहा ॥
राजी=८७७ । निम्बदलं=७७७७७७७ । गर्जनम्—अट्टहासः । ओं मुञ्च मुञ्च पच पच
दह दह जय जय आगच्छागच्छ बालिके स्वाहा । दशम इति । गजद्विज. =गजदन्तः ॥
(४९-६३)

१ सगन्धपुष्पाद्यैः

२ चतुर्थी चटकाशोपाः

३ दापयेत्

४ बहुमूल ५ तिलं सुरा मत्स्यमांस

कृसरं पायसं चैभिः सप्तरात्रं बलिं हरेत् ।

स्नानं पञ्चदलैर्धूपो लघुनीवेशराजिभिः ॥५५॥

¹ सप्तमे यमुना छर्दिरारावो हासरोदने ।

मत्स्यमांससुरासक्तुकुसुमं पायसं दधि ॥५६॥

एभिः संवोलिकापूपस्त्रिरात्रं चत्वारो बलिः ।

स्नानं पञ्चदलैर्धूपो गोशृङ्गसुरोमभिः ॥५७॥

² जातवेदाष्टमे वर्षे निराहारः प्रकोपनम् ।

मत्स्यं मांसं दधि क्षौद्रं घृताक्तं पायसं पयः ५८॥

³ एतैः स⁴कृसरापूपैर्बलिं दत्त्वा⁴धिरात्रतः ।

चत्वारस्ये तिलैः कुण्डे पञ्चाहममुना हुनेत् ॥५९॥

⁵ (म) कूष्माण्डि⁶नि भगवति रुद्राणि⁷ समुदितो

⁸ ज्ञापय⁹ मुञ्च सरं बालका¹⁰दूच्छं ठठ ।

राजीनिम्बदलैर्धूपः¹¹ कांकोली¹² नवमे ग्रही ।

तच्चैद्या गर्जनं त्रासो बाह्वोरास्त्रोटनं मुहुः ॥६०॥

¹³ बलिः स्यात् कृसरापूपसक्तुकुल्लापपायसैः ।

¹⁴ (म) ओं मुञ्च एकं डव गश् आगच्छ बालिके ठठ ।

अनेन पूर्ववद्भुत्वा कुर्यात् स्नानं सधूपनम् ॥६१॥

1 सप्तमे यमुना इत्यारभ्य श्लोकद्वयं A. कोशेनास्ति ।

2 जातवेदः

3 एभिः 4 बलिं हत्वा

5 कूष्माण्डिनि

6 भज हरि

7 पगिणि 8 ज्ञापयति

9 दह सर

10 बालकान्

11 कालिनी

12 नवमी

13 स्यात् कुनराएव

14 मुखक उव गव

दशमे कलहंसी स्यादाहोऽङ्गुलशता ज्वरः ।

¹ बोलिकापूपदध्यनैः पञ्चरात्रं बलिं हरेत् ॥६२॥

लेपयेत्तं वचाकुष्ठलघुनैः सर्पपान्चितैः ।

धूपं निम्बदलैः कुर्यात् सगोरोमगजद्विजैः ॥६३॥

एकादशे ² देवदूती ³ हासः पानाशनं बहु ।

विकारा ⁴ बहवोऽज्ञानां नृतं वल्गनधावने ॥६४॥

यामि यामीति ⁵ वाङ्मूलसवणं स्वगृहेक्षणम् ।

गात्रोद्वेगोऽक्षिरागश्च कीडनं निष्ठुरं वचः ॥६५॥

कोद्रवान्नं लाजदधि कुस्मापापूपनोलिकाः ।

पक्मांसं ⁶ स्विन्नमत्स्यं ⁷ रक्तपुष्पं हयारिजम् ॥६६॥

बलिस्तैः कुङ्कुमादयैः स्यात् स्नापनं पञ्चपत्रिकम् ।

धूपयेत्तगरोपेतैर्महिषाक्षनखामयैः ⁸ ॥६७॥

बालिका द्वादशे वर्षे श्वासो नयनयोर्गदः ।

काकारावश्च ⁹ तच्चेष्टा ¹⁰ शाककुस्मापसक्तवः ॥६८॥

एकादश इति । यामि यामीति वाक् वचनं । निष्ठुरं = परुषम् । हयारिः-करवीरः ।
महिषाक्षं = गुग्गुलुः । नखम्=नागुणं (१) । आमयः=कुष्ठं ॥ (६४-६७)
बालिकेति । श्वासः = ॐॐॐॐॐ । काकारावं=काकस्तं । शङ्कुली = ॐॐॐॐॐ

1 पुलिकापूप	2 देवदूती	3 दाहः	4 नृतवद्धान
5 विष्मन्	6 स्विन्नमाद्यं	7 पत्रं पुष्पं	8 स्नानं स्यात् पाञ्चपत्रिकम् ।
9 नखैर्मयैः ।	10 शाककुस्माप		

¹ बोलिकामोदकापूपशकुल्यः सपयोगुडाः ।

² पको मत्स्यश्च मांसं च त्रिरात्रं तैर्बलिं हरेत् ॥६९॥

³ राजीनिम्बदलैर्धूपो वायवी तु त्रयोदशे ।

⁴ तद्येष्टा मुखवाद्याङ्गसादनं मुखशोषणम् ॥७०॥

रक्तान्नगन्धमाल्याद्यैर्बलिः पञ्चदलैः रूपेत् ।

⁵ राजिनिम्बदलैर्धूपो यक्षिणी तु चतुर्दशे ॥७१॥

⁶ शूलनं ज्वरोदौ च पिबेच्चाभ्यञ्जयेद्वृतम् ।

शाक्योदेनं सुरामांसमत्स्यकुल्माषपायसैः ॥७२॥

सलाजकृसरैर्दद्यान्मध्याहे त्रिदिनं बलिम् ।

⁷ स्नानं पञ्चदलैः कुर्यान्मुञ्चका स्यात्त्रिपञ्चके ॥७३॥

तद्येष्टासूक्ष्मवः शश्वत् कुर्यान्नालं चिकित्सितम् ।

⁸ धानरी पोडशे भूमौ पातो निद्रा सदा ज्वरः ॥७४॥

पायसं बोलिकापूपः कुल्माषः कृसरा सुरा ।

⁹ एतैः सफल्युपैर्दद्यात् प्रदोषे त्रिदिनं बलिम् ॥७५॥

(७५६६) अपूपः = अपूपम् । शूलनं = शूलमेव । रोदः = रोदनं । कृसरः =
०००००००००००० । त्रिपञ्चके = पञ्चदशे वर्षे ॥ (६८-७३)

तदिति । ओं नमः सर्वमातृणां हृदयं मोटय मोटय, भज, भज, कटु कटु,
स्फोटय स्फोटय, गृह गृह, आकटु आकटु, विकटु-विकटु, लोटय त्रोटय, एवं सिद्धि

1 मोलिका

2 गुडं मांसं पकमत्स्यं

॥ पायवी

4 मुखगन्ध

5 च

6 ज्वरदाहौ

7 मुञ्चतास्य

8 पोडशी

9 सफल्युपैः

¹ स्नापनं पञ्चपत्रेण घूपनं चन्दनेन च ।

² बन्धावती सप्तदशे गात्रोद्वेगः प्ररोदनम् ॥७६॥

³ मुञ्चामीति वचो हासः स्नापयेत् पञ्चपत्रकैः ।

कुल्मापकृसरूपतिलपिष्टान्नफल्गुपैः ॥७७॥

सलाजदधिभिः प्राच्यां मध्याह्ने त्रिदिनं बलिः ।

⁴ धूपो नखाजगोशृङ्गैः कुमारी बालिकां ततः ॥७८॥

पूर्वाश्व वार्षिका ग्राह्याः कुमारीपदपूर्विकाः ।

तच्चेष्टा वमनं श्वासो निराहारोऽङ्गसादनम् ॥७९॥

नास्ति तस्याश्चिकित्सैवं प्रोक्ता बालग्रहाः पृथक् ।

(म.) ओं नमः सर्वमातृणां ⁵ हृदयं ⁶ मोदय भज्ज पट स्फोटय स्फुर

⁷ गृह आकटु विकटु त्रोटय । एवं सिद्धिं ज्ञापयति । हर

⁸ निर्दोषं कुरु बालकम् बालो वा सर्वग्रहीणामुपक्रम्यतु ।

ज्ञापयति । हर हर, निर्दोषं कुरु बालकं, बालो वा स्त्री पुरुषो वा सर्वग्रहीणामुपक्रम्यतु ।
ओं चामुण्डे नमो दिव्ये ॥ हां ही अपसरन्तु दुष्टग्रहाः । हूं हूं तथा गच्छन्तु शुद्धका
अन्यत्र स्थाने ओं रुद्रो ज्ञापयति स्वाहा ॥ (७४-८०)

1. स्नापनं 2 बद्धावती, पञ्चावती 3 हासैः
4 बालिकां 5 वृद्धशः; सर्पमातृणां पृथग्दर्शनं नृश. 6 चतु स्फोटय स्फुर.
7 आचतु विचतु त्रोटय; आकटु । विकटु त्रोटय. 8 वष निर्दोषं; नरं निर्दोषं

^१ ओं चामुण्डे नमो दिव्ये हं ह्रीं ह्रीं अपसरन्तु दुष्टग्रहाः ।

^२ हं तथा गच्छन्तु गुह्यकाः । अन्यत्र स्थाने ओं रुद्रो ^३

ज्ञापयति ठ ठ ।

सर्वबालग्रहेषु स्यान्मन्त्रोऽयं सार्वकामिकः ॥८०॥

(म.) ओं चामुण्डे शावरि चण्डिके भगवति हां ह्रीं हूं मुञ्च ।

रक्षांकुलु । बलिं गृह्ण हं फट् ठ ।

बालग्रहेषु बलिदानकृदेप मन्त्रः ।

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च स्कन्दो वैश्रवणस्तथा ।

रक्षन्तु त्वरिता बालं मुञ्च मुञ्च कुमारकम् । ठ ॥८१॥

(म.) ह्रीं ह्रीं कूट्स्माण्डि रागिणि रक्षं भगवति चामुण्डे मुञ्च दह

सर बालकाद्गच्छ, ठ । चामुण्डे नमो दिव्ये फुः । श्रीं ह्रीं

दुष्टग्रहान् हं तत्र गच्छन्तु गुह्यकाः । यत्नं सं स्थानं कुरु ।

रुद्रो ज्ञापयति ठ । पक्ष मपाडे हणी उज्जि ह गताड

पङ्कग्रहैश्च सहित रक्ष मुञ्च कुमारकम् ह्रीं ठ ठ ॥

ब्रमेति । ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च स्कन्दो वैश्रवणस्तथा । रक्षन्तु त्वरिता बालं मुञ्च
मुञ्च कुमारकम् ॥ स्वाहा ॥ (८१)

१ ओं चामुण्डि यामुपीकन्धिवे.

२ अंतथा.

३ एवं रुद्रः

४ शावरि कण्डिके ५ ह्रीं पक्ष भगवति चामुण्डे; ह्रीं ह्रीं कूट्स्माण्डिचालिणी चामुण्डे ।

६ दिव्ये फुः ; द्येषु ; दिव्ये फुः ; दिव्ये फुः ।

७ ज्ञानं कुरु.

८ पक्षे पक्षमवोड हणी ग्रीहीतादयग्रहैश्च.

नीराजनाय बलिकर्मविधौ स्मृतोऽयं

होमं तिलादिभिरनेन करोतु मन्त्री ।

1

....

स्यात् सर्वकर्मकृदयं च पराम्रियोगे ॥८२॥

विद्यावद्धा भूर्जपत्रार्पितैषा

रक्षेद्गर्भं बालमाख्यानि गर्भा (?) ।

तज्जप्ताभिः कल्पितौ राजिकाभि-

धूपालेपौ सर्वबालग्रहघ्नौ ॥८३॥

हीमिति । ओं हीं कूष्माण्ड राणिणि रक्ष भगवति चामुण्डे मुञ्च मुञ्च, दह दह, सर सर, बालकात् गच्छ गच्छ स्वाहा । चामुण्डे नमो नित्ये फुः । श्रीं हीं दुष्टग्रहाय, हू तत्र गच्छन्तु गुह्यकाः । यत्र स्वं स्थानं कुरु रुद्रो ज्ञापयति, ठठ । स्यात्सर्वकर्मकृदयं च पराम्रियेके । ओं चामुण्डे नमो हव्येफुः (विद्येफुः) । श्रीं हीं दुष्टग्रहान् (पाठान्तरं दिव्येफु, विद्येफुः) । हं तत्र गच्छन्तु गुह्यकाः, यत्र स्वं स्थानं कुरु कुरु रुद्रो ज्ञापयति स्वाहा । क्षं पक्ष मपाणे हणी डहगता डप ग्रहैस्तु सहितं रक्ष मुञ्च कुमारकं रक्ष मुञ्च हीं ठठ । विद्या बद्धा भूर्जपत्रार्पितैषा रक्षेत् गर्भं बालमाख्यापि गर्भे । तज्जप्ताभिः कल्पितौ राजिकाभिः धूपालेपौ सर्वबालग्रहघ्नौ ॥ (८२)

ओं क्षू रक्ष रक्ष महादेव नीलव्रीव जटाधर । ग्रहैस्तु सहितं रक्ष मुञ्च मुञ्च कुमारकं । हीं स्वाहा ॥ भूर्जवृक्षस्य पत्रं भूर्जपत्रं ॥ (८३)

1 Here one line of this verse is missing.

2 बालमारव्यापिदर्भाः ।

चण्डौ ^१सकर्णावनलोऽत्रिनिष्ठो-

द्वान्तं सनासार्धशशी च चण्डः ।

हुं फट्छिरोऽन्ता मनुरेष हन्यात्

बालग्रहान् कृतजपादिकर्मा ॥८४॥

तारं लुपुश्च मुदकं शिर एमिर्र्णैः

शक्तिर्वृत्ता च शिशुनामवती शशाङ्कौ ^२ ।

अर्धेन्दुकैर्वहिरधोवदनैः ^३परीतौ -

चक्रं तदाशु शिशुरोदनमुत्क्षिणोति ॥८५॥

नखदन्तविकारी स्यान्निद्राहीनोऽथवा भयोद्वेगी ।

दुर्गन्धी बहुचेष्टो बालो बालग्रहाविष्टः ^४॥८६॥

चण्डौ सकर्णाविति । ओं खु (हुं) खुर्दस्तु खुं हुं फट् स्वाहा॥ (८४)

तारेति । पट्सु कोणेपु ओं लुलुप स्वाहा इति मन्त्रेण वेष्टयित्वा तद्बहिर्वृत्तद्वयं
विलिख्य तस्मिन् वृत्तद्वये अधोवदनार्धेन्दुभिः विभूष्य बध्नीयात् । अधोवदनैः कर्णिकामि-
मुखैरित्यर्थः । उत्क्षिणोति = उत्कीर्णोक्तिः । (८५)

नखदन्तेति । मूर्खा = पण्डितकृतम् । तिकं = कटककरोन्मिणी ।
विषमच्छदत्वक् = अशुभलक्षणमन्त्राणां शीते तत्कालविशेषणम् । वैशत्वक् =
वैश्वदेव्यं जतु = ज्ञानमकं अरिष्टपत्रं = वैश्वदेव्यं निर्माल्यं शिवनिर्माल्यं =
अशुभलक्षणं ह्येव नरकेशं = त्रयस्त्रिंशः (?) गौरराजी = वैश्वदेव्यं-
कटकम् । (८६)

इति नारायणीयतन्त्रसारसंग्रहव्याख्याने एकादशः पटलः ।

१ चण्डैः सकष्टैः

२ शशाङ्कैः ।

३ परीते

४ बालग्रहाचेष्टु

¹
मूर्धा सतिक्ता विषमच्छदत्वक्

प्रोद्धर्तनाद्गन्ति शिशुग्रहातिम् ।

सप्तच्छदाधत्थमधूकश्ले-

पत्रकधाम्भस्नपनेन शीतम् ॥८७॥

वंशत्वज्जतुसंयुतं सलशुनं सारिष्टपत्रं घृतं

निर्माल्यं नरकेशसर्पिर्गरुत्वगौरराजीयुतम् ।

सिद्धार्थो जतुनिम्बपत्रसहितो वंशत्वगाज्यान्वितो

घूपानां त्रयमेतदाद्युं सकलान् भूतग्रहान्नाशयेत् ॥८९॥

इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्गृहे एकादशः पटलः ॥

॥ अथ उन्मादनिदानादिपटलो द्वादशः ॥

हर्षेच्छाभयशोकादेर्विरुद्धाशुचिभोजनात् ।

¹ गुरुदेवादिकोपाच्च ¹ पञ्चोन्मादा भवन्त्यथ ॥१॥

त्रिदोषजाः सान्निपाता ² आगन्तव इति स्मृताः ।

³ हसनास्फोटनं नृत्तगीतसंगीतरोदनम् ॥२॥

⁴ अस्थाने हृत्तविक्षेपस्ताम्रा मृदुकृशा तनुः ।

जीर्णे बलं च घाम्बही वातोन्मादस्य लक्षणम् ॥३॥

संरम्भामर्षवैदग्ध्यमभिद्रवणतर्जनम् ।

छायाशीतान्नतोयेच्छा रोप. पीतोष्णदेहता ॥४॥

हर्षेति । विरुद्धाशुचिभोजनात् ; विरुद्धभोजनं=विरुद्धरसवीर्यादिभोजनम् ।
अशुचिभोजनं=मूलपुरीषादिभक्षणम् । अशुचीना गृहे भोजनं वा । त्रिदोषजाः=पृथग्दोष-
जाताः त्रयः । सान्निपातज एकः । आगन्तुरेकः । इत्येवं ते पञ्च पञ्चप्रकाराः
स्मृताः ॥ (१)

हसनेति । आस्फोटनं=परस्परं पाणिद्वयताडनम् । नृत्तसहितं गीतं
संगीतम् ॥ (२-३)

संरम्भेति । संरम्भः=अतिसंग्रमः । अमर्षः = असहनम् । तर्जनं =

1 देवारि

2 आगन्तुरिति ते

3 हसनं क्रन्दनं स्फोटगीत

4 अस्मारमन्दविशेष

नारीविविक्तप्रियता निद्रा रात्रौ मनाम्बचः ।

लाल छर्दिर्बलं मुक्ते नखादिषु च शुक्लता ॥५॥

एताः पित्तकफोन्मादचेष्टाः ^१श्लोकोदिताः क्रमात् ।

संमिश्रलक्षणोर्वर्धउन्मादः साविपातिफः ॥६॥

आगन्तव्यो ग्रहा ज्ञेया वक्ष्यभाणाः सुरादयः ।

अमर्त्यवल^२विज्ञानविक्रमादिसमन्विताः ॥७॥

वातोन्मादे स्नेहपानं पित्तोन्मादे विरेचनम् ।

श्लैष्मिके नस्यवमनमागन्तुष्वस्त्रिलाः क्रियाः ॥८॥

सर्वे नश्यन्ति चोन्मादा जपहोमादिकर्मभिः ।

अमटा असुरा नागयक्षगन्धर्वराक्षसाः ॥९॥

हेढ^६ (!) कश्मलनिस्तेजोभस्मकाः पितरः कृशाः ।

विनायकाः प्रलापाश्च पिशाचान्त्यजयोनिजाः ॥१०॥

ॐ गङ्गादीनां वेगादीनां । विविक्तः=विजनदेशः । मनाम्बचः=अल्पवचनम् । अमर्त्यवल-
विज्ञानविक्रमादिसमन्विताः=अमानुषबलवियुक्ताः ॥ (४-७)

वातेति । एते=अपसारादिनवग्रहाः । रुद्रक्रोधोद्भवाः=वक्ष्यन्ते रुद्रक्रोधो-
द्भूताः ॥ (८-१२)

१ श्लोकादिकाः पृथक् ।

२ वाग्ज्ञान

३ आगन्तौ त्वस्त्रिलाः

४ यमहोमादि

५ गन्धर्वकिन्नराः ।

६ हृद् कश्मलनिस्तेजाः

भूताश्चेति समाख्याता अष्टादश महाग्रहा ।

अपस्मारो द्विजो ब्रह्मराक्षसोऽवनिभुग्विशौ ॥११॥

वृषले नीचचण्डालौ व्यन्तराश्च नवग्रहा ।

रुद्रकोधेद्भवा एते ह्यन्ये च बहवो ग्रहा ॥१२॥

बलिकामा रते कामा हन्तुकामा इति त्रिधा ।

ग्रहा ज्ञेयास्तथा सौम्या आग्नेया इति च द्विधा ॥१३॥

1

गृहाश्मकूलदौलाग्रवनोपवनसानुषु ।

सरिद्धापीसर कूपतटाकोदन्वता तटे ॥१४॥

सन्नमे सरिदावर्ते गोखले शून्यमन्दिरे ।

एकशृङ्गे चितास्थाने भ्रमरे देवतागृहे ॥१५॥

निधिदेशे 2 रसक्षेत्रे 3 बलिद्वारे चतुष्पथे ।

ग्रामसीमान्तरे मातृस्थाने च क्षेत्रतीर्थयो ॥१६॥

आरामोद्यानयो सौधप्रासादाट्टालकेषु च ।

क्रीडापरा 4 वसन्त्येषु स्थानेष्वन्येषु च ग्रहा ॥१७॥

बलीति । अश्मकूल=कूलोडो०क००० । उपवन=क०२०००५ । रसक्षेत्र =
क०००००० ॥ (१३-१७)

मसूतां गर्भिणीं नमामृतुस्तातां दुराचरीम् ।
 आसन्नपुण्यां कामार्तां मधमत्स्यप्रकाङ्क्षिणीम् ॥१८॥
 व्यूहमानां विलासाढ्यां रथ्याचत्वरयोः स्थिताम् ।
 प्राप्तप्रथमसंभोगां तैलाभ्यक्तामवर्जिताम् ॥१९॥
 हृष्टं क्रिष्टं हतं कुद्धं हासितं भीतशोकिनौ ।
 शर्वरीस्थितमुच्छिष्टं व्याधितं सकुतूहलम् ॥२०॥
 अलाममूढं पूर्वासन्नष्टद्रव्यं वियोगिनम् ।
 एकाकिनं कान्ततनुं भूपितं च निरायुधम् ॥२१॥
 ग्रहा गृह्णन्ति स्त्रीपुंसानीदृशानीधराज्ञया ।
 अपमानमृणं वैरं विप्रो भाग्यविपर्ययः ॥२२॥
 देवताज्ञा च लक्ष्यन्ते कारणं ग्रहपीडने ।
 स्नातः सुगन्धी तेजस्वी हृष्टो देवालये रतः ॥२३॥
 अल्पवागल्पविष्मूत्रः स्वल्पभुक्तिरकोपनः ।
 गन्धमाल्यप्रियो धीरः सौम्यदृष्टिः सुरग्रही ॥२४॥

प्रसूतामिति । आसन्नपुण्या=प्राप्तप्रथमसंभोगां । व्यूहमानां-
 अन्यैः परिणीयमानाम् । रथ्या=रथ्याचत्वरयोः । अलाममूढं=अर्थितालामेन
 मोहयुक्तम् । पूर्वासन्नष्टद्रव्यं=पूर्वासद्रव्यविनाशवन्तम् । वियोगिनं=प्रियतमार-
 हितम् ॥ (१८-२२)

देवान् निन्दन् स्तुवन् दैत्यान् ¹ ब्रह्मद्विट् जिह्वलोचनः ।

दुष्टात्मा ² निर्दयो दृष्टो गर्वहासी सविस्मयः ॥२५॥

मुद्रां ³ बन्धन् प्रभूताशी सकम्पाङ्गोऽसुरग्रही ।

पानीयगुडदुग्धादिपिपासुः सृक्किणी लिहन् ⁴ ॥२६॥

भुवि प्रसर्पी रक्ताक्षः ⁵ क्रोधाक्षुरमले वसन् ।

सकम्पाङ्गो ⁶ दशन् ⁷ दन्तान् पुष्पे चूर्णागपीडितः ॥२७॥

रक्ताकल्पप्रियो गन्धमाल्येच्छुरनिलाशनः ।

गम्भीरो मद्यमांसाशी त्यागी रक्तास्यनेत्रवान् ॥२८॥

अक्रोधस्तूर्णगन्ताल्लपमापी पक्षग्रहार्दितः ⁸ ।

अल्पवामगन्धमाल्यादिप्रियः ⁹ सङ्गीतनर्तकः ॥२९॥

पुलिनादौ वसन् जानन् परोक्षं मुखवाद्यकम् ।

¹⁰ पिबेत् क्षीरं हसन् कीडन् हृष्टो गन्धर्वपीडितः ॥३०॥

प्रधावन्नात्ममांसं च खादन् मद्यासृजौ पिबन् ।

शून्यग्रामोपितस्त्राम्रो निर्लज्जो निष्ठुरः सरुह् ॥३१॥

रक्ताकल्पेति । आकल्पः=अलङ्करणम् ॥

(२३-२८)

अक्रोध इति । पुलिनं=मग्नान्तरालम् । (मणवत्ति८८) ॥ (२९-३०)

१ दैन्यात्

२ निर्भयो

३ मुद्राबन्ध.

४ लिहेत् ।

५ अचले. ६ हसन् दांतान् ७ पुष्पेच्छन्नागपीडितः ।

८ गन्धाक्षमापी.

९ नर्तनः ।

१० पिबन् क्षीरं हसन् कुप्यन्.

शौचद्वेषी निशाचारी बलवान् राक्षसग्रही ।

स्मेरास्योऽधोमुखः किञ्चिदपश्यन् छन्नमुष्टिकः ॥३२॥

¹ जानुन्यस्तशिराः क्रूरदष्टिर्मेढ्रग्रही नरः ।

² विट्पङ्कलेपी निःशौचो भस्मशायी रुदन् हसन् ॥३३॥

स्त्रीद्रोही लासयन् जन्तून् सदाशत्रून् कलहप्रियः ।

रागी परार्थहृत् क्रुद्धः स्वल्पवाक्कश्मलग्रही ॥३४॥

निस्तेजा विह्वलः पश्यन् निर्निमेषणमब्रुवन् ।-

³ परिहासितवैद्यश्च निस्तेजग्रहपीडितः ॥३५॥

⁴ असङ्गतार्थवाम्बेपन् निवपन् तिर्यगीक्षणः ।

⁵ भुक्तावतृप्तः शुष्काङ्गो निर्मलो भस्मकग्रही ॥३६॥

⁶ दर्भेषु निवसन् पिण्डं प्रेतानां सोदकक्रियाम् ।

तिलमांसगुडादीनां काङ्क्षी शान्तः पितृग्रही ॥३७॥

निस्तेजा इति । विह्वलः=भयचञ्चलः ॥

(३१-३५)

असङ्गतेति । निवापः=पितृतर्पणम् ॥

(३६)

1 जानुस्तत्र्यशिराः

2 विट्पङ्कलेही

3 परिभाषति वैद्यं च

4- वाकुप्यन्

5 Here the passage प्रभावन् दाहणध्वनिः of verse 38 is misplaced in the book-A

6 दर्भेषु, तिलमांस and एकान्तवामी these three lines are not found in book A.

एकान्तवासी शुष्काङ्गः प्रधावन् दारुणध्वनिः ।

¹पृष्टो न व्याहरन् मुक्तौ न तृप्यति कुशग्रही ॥३८॥

मार्जन् पादरजो मुञ्चन् शूलुर्वन् छर्दयन् सदा ।

दन्तान् फटकटायन् यः स ग्रहः स्याद्विनायकः ॥३९॥

⁴भजन् गान्नाणि शुष्काङ्गो नृत्यन् स्वस्थः सङ्गुद्धसन् ।

बहुभुम्बहुभापी च प्रलापग्रहपीडितः ॥४०॥

खरलक्ष्मरः शून्यभिन्नसेवी प्रलापकः ।

⁵दुर्गन्धी चाशुचिलोलः पिशाचग्रहपीडितः ॥४१॥

तर्जयन् लोलरक्ताक्षो लुब्धो विट्पङ्कलेपकः ।

बहुभुक् साङ्गकम्पश्च दीनवागन्त्यजग्रही ॥४२॥

बहुभुक् चिन्तितं जानन् पिशिताशी चलेक्षणः ।

⁶निर्मर्यादो मेघगन्धी स्विन्नाङ्गो योनिजग्रही ॥४३॥

⁷प्रहरन् जनमारोहन् वृक्षानुष्वापशब्दवान् ।

सर्वाङ्गकारी विहृतो भवेद्भूतग्रही नरः ॥४४॥

⁸फेनोद्गारी विवृताक्षो निस्संज्ञ पतितो भुवि ।

⁹सङ्कुचन् हस्तपादादि पीताङ्गो दशनान् दशनं ॥४५॥

बहुभुगिति । निर्मर्यादः=आचाररहितः ॥

(३७-४३)

प्रहरन्निति । अपशब्दः=असह्यशब्दः ॥

(४४)

1 अष्टः

2 कुशग्रही.

3 शूलकारन्; जूत्कारं

4 भुञ्जन्

5 दुर्गन्धः

6 मेघगन्धः

7 अपशब्दवाक्.

8 परितः

9 गोदशनां

1

लब्धसंज्ञः पुनः स्वस्थः स्यादपसारवान्नरः ।

शुक्रमाल्यांशुकादीच्छन्² पठन्³ वेदान् कुशादिभृक् ॥४६॥

विप्रानुष्ठानकृच्छुद्धो भजन् देवान् द्विजग्रही ।

प्रायस्तुल्यक्रियो विप्रग्रहेण ब्रह्मराक्षसः ॥४७॥

रक्तपुष्पादिभृङ्नित्यं धावन् वलान् हसन् लिखन् ।

सहिष्णुः क्षत्रचेष्टाकृत् गायन् गर्वी नृपग्रही ॥४८॥

जृम्भामाणो हसन् क्रन्दन् आक्रोशन् कर्षको वणिक् ।

नृत्यलवाच्यवाकुण्ठत्⁷ दुर्विनीतो विशातुरः ॥४९॥

विष्मृतादिभुगव्यक्तवाग्धेनृस्पृष्टुदन्⁹ लिखन् ।

विप्रद्विट् स्त्रीप्रियः साङ्गकम्पः स्याद्वृपलग्रही ॥५०॥

मिश्रचिह्नाः स्मृता नीचचण्डालव्यन्तरा¹⁰ ग्रहाः ।

मुञ्चामि किञ्चिद्देहीति ब्रुवन्¹¹ गायन् हसन् मृदुः ॥५१॥

न मुञ्चामीति वागात्मप्रहर्ता परुषं वदन् ।

सौम्याग्नेयप्रहावेतौ हन्तुकामं विवर्जयेत् ॥५२॥

निपतन् वप्रवृक्षादेर्वन्यागाधाभसोर्विशन् ।

विधून्वन् मूर्धजान् हृष्टो वैधं पश्यन् प्रभापति ॥५३॥

निपतन्निति । वर्ष=७७०७७ । अगार्ध=अतलस्पर्शनम् ॥

(४५-५३)

1 लब्धः संज्ञां

2 इच्छुः

3 परं वेदान्

4 तुल्याकृतिः

5 सहिष्णुः

6 धून्वन्

7 विशातुदः ।

8 मृतादिजल

॥ लिखन् ।

10 चण्डालव्यन्तरा

11 वसन्

स्वन् नृत्यति रक्ताक्षो हन्तुकामग्रही नरः ।

पश्यन् समन्तादुद्विग्नः शूलदाहज्वरान्वितः ॥५४॥

क्षुत्प्यासः शिरोरोगी देहि देहीति यो वदेत् ।

उद्विग्नः स्त्रीतनौ क्रीडन् प्रियवाद्यनुपद्रवी ॥५५॥

क्लातो माल्याघलङ्कारी रतिं यो याचते शुचिः ।

बलिकामो रतेः कामी चैतौ साध्यौ च मन्त्रिणा ॥५६॥

चेष्टाभिरेव पृथगीरिताभि-

र्विज्ञाय भूतान्यखिलानि मन्त्री ।

तेषां चिन्तितां विदधातु तव-

द्योग्याभिरव्यग्रमनाः क्रियाभिः ॥५७॥

पश्यन्निति । उद्विग्नः=भयचञ्चलः ॥

(५४-५६)

चेष्टाभिरिति । देहि देहीति यो वदेत् स बलिकामो रतिकामश्च । पृष्टो ग्रहो मन्त्रविदे आत्मानं यथावद्वदेत् । तथा गर्वितः सन्न वदति चेत्, महापातकलापनेन=ग्रहस्य पञ्चमहापातकोच्चारणेनेत्यर्थः । तथापि न वदति चेत् सत्येन=गन्धाक्षतादिभिः संपूज्य, को भवान् क तव स्थानं किं त्वं प्राप्तः प्राप्ते च को हेतुः शीघ्रं ब्रूहीत्युक्ते, यदि गर्वितो न वदति तदा महापातकी भविष्यसीति वदेत् । एवमेकरात्रं द्विरात्रं त्रिरात्रं वा परीक्षेत । पुनरपि न वदति चेत्, सत्येन त्वं ब्रूहीति वदेत् । एवमपि एकरात्रं द्विरात्रं त्रिरात्रं वा परीक्षेत ।

पृथो महापातकलापनेन^१

सत्येन शम्भोः शपथेन वापि ।

ग्रहो वदेन्मन्त्रविदे यथाव-^२

दात्मानमात्मप्रतिवाञ्छितं च ॥५८॥

बलिदानमुखानि तत्तदिष्टा-

न्यथ कर्माणि च देशिको विदध्यात् ।

ग्रहमेदा निजवाञ्छितार्थलाभा-

दुपशाम्यन्त्यखिलाः सुरासुराद्याः ॥५९॥

यदि तेन न शाम्येरन् भूतास्तन्निग्रहे तदा मन्त्री ।

बन्धनताटनदाहाङ्गच्छेदनमुखैः^३ क्रमाद्गण्डैः ॥६०॥

ग्रहमेदानामुक्तो मुद्रामण्डलविधिः पृथक् तन्त्रे ।

स्याच्चैतस्मिन्निच्छा स वीक्षितव्यो हि मन्त्रिणा तस्मिन्^४ ॥६१॥

बलिदानादिचिकित्साविदुषा सम्यक् कृतात्मरक्षेण ।

नियतां भूतविमोक्ष शनैश्शनैर्वैदिकेन्द्रेण ॥६२॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्गृहे द्वादशः पटलः ॥

पुनरपि न वदति चेत्, सो देवाज्ञामलिङ्घयसि, सर्वथापि वदेति । एवमुक्ते स आत्मानमात्मप्रतिवाञ्छितं च वदति ॥ (५७-५८)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्गृहव्याख्याने द्वादशः पटलः ॥

१ लेपनेन

२ मन्त्रविधेः

३ छेदनाद्यैः

४ तेषु ।

॥ अथ ग्रहध्वंसपटलस्रयोदशः ॥

मले द्वयं क्रमाद्विष्णुं विपूर्वं वह्निमुन्दरी ।

तारं विदारी ब्रह्मणी सशिवौ कवचं च फट् ॥१॥

कर्णे जप्याद्गृहम् स्यादाद्योऽन्यश्च ग्रहापहः ।

तारं हि द्वयहेतुं च ग्रहादौ सर्वकर्मकृत् ॥२॥

घोषाद्यनुग्रही सर्गी साम्निवायुग्रहस्तथा ।

(म.) नमश्चण्डचामुण्डे वरदे दमने दहने हुं

हन फट् ; ठ ठ ।

आवेशने प्रधानः स्याद्भूतादीनामयं मनुः ॥३॥

मल इति । मले द्वयमिति । अमले विमले स्वाहा । ओं विदारी कुरु हुं फट् ॥
(१)

कर्ण इति । ओं हि हि हे हुं । घोषोऽग्नी तीव्रौ साम्निवायुग्रहो वायुमण्डलमध्य-
स्थामिमण्डलमध्यस्थः ।

नम इति । ओं नमश्चण्डचामुण्डे वरदे दमने दहने हुं हन हन हुं फट् स्वाहा ।

आवेशन इति । अयं मनुः-नमश्चण्ड चामुण्ड इत्यादिः पूर्वोक्तो मन्त्रः ।
(२-३)

१ वनि सुन्दरी

२ जप्यः

- ॥ तारंफी

४ घोषोत्पनुग्रही

५ ग्रहाः

६ कामुण्डे

७ हण्डेडवणे उवणे हुं वरदे दमने दहने हुं.

(म.) नमो भगवते रुद्राय जटामकुटमन्दारकुसुमपट्पद
वज्रतुण्ड नीलाञ्जनसमप्रभ इदं भूतं हन
विलम्बन्तं खट् हुं फट् ठ ठ ।

तज्जसमापकृतसैस्ताडितो मुञ्चति ग्रहः ।

(म.) नमो भगवते रुद्राय मन्दारविटपच्छत्र
सहस्रज्वालामुखकरचरण रु रु ख हुं फट् ठ ठ ।

अनेन ताडयेद्भूतं सर्पपैर्ग्रहशान्तये ॥४॥

(म.) नमो भगवते महेश्वराय महाभैरवदेवाय नमः ।
कासाश महेश्वराय अमरि आमय । सूकरि
भक्ष्य ठठ ।

अनेन मन्त्री तन्मार्य भक्षयेद्ग्रहमुक्तये ।

(म.) नमो भगवते रुद्राय महाभैरवाय ग्रहं नर्तय मोटय
वला कीडय हुं उग्र चण्ड हुं फट् स्वाहा ठठ ।

एष भूतपिशाचादौ सर्वकर्मकरो मनुः ॥५॥

नमो भगवत इति । ओं नमो भगवते रुद्राय जटामकुट मन्दारकुसुमपट्पद
वज्रतुण्ड नीलाञ्जनसमप्रभ इदं भूतं हन हन विलम्बन्तं ख ख हुं फट् स्वाहा ।

नम इति । ओं नमो भगवते रुद्राय मन्दारविटपच्छत्र सहस्रज्वालामुख-
करचरण रु रु प ख हुं फट् स्वाहा । (४)

नम इति । ओं नमो भगवते महेश्वराय नमः । चाल्य चाल्य महेश्वराय
अमरि अमरि आमय आमय सूकरि भक्ष्य स्वाहा ।

b पुद्राश गतामचुनमन्दाररुद्राय गतमुचुत मन्दार

c पुद्राश मन्दाप हितयच्छ सहस्र शुद्राश मदिरविटपच्छत्र

1 मपेधपाश नमः कासशमपेधपाश अमरि ; पुद्राश मह

2 कासश 3 एतेन 4 तं मन्त्रं 5 ग्रहशान्तये 6 मोहय; मोतश,

(म.) नमो भगवते रुद्राय शूलपाणिने रौद्ररूपाय धर

बन्ध स्तम्भय गतिं छेदय हुं फट् ठठ ।

रज्ज्या तज्जप्तया स्तम्भं भूरुहं वा प्रवेष्टयेत् ।

तत्र बद्धं भवेद्भूतं निगृहीतं च तद्ववेत् ॥६॥

कुर्यान्मुक्तं च तज्जाप्याद्रज्जुमोक्षस्य मोक्षक्षम् ।

निषिञ्चेन् स्तम्भवृक्षादौ सलिलं तेन मन्त्रितम् ॥७॥

तत्र प्रविष्टं भूतं स्याद्भूतं चानागतं वदेत् ।

करोति चेप्सितं सर्वं यत्कृत्यं मन्त्रवादिनः ॥८॥

(म.) नमो भगवते रुद्राय हर रक्ष मां हुं फट् ठठ ।

हयारिपुष्यं तज्जप्तं ग्रहाविष्टशिरो नयेत् ।

मन्त्रिणो वशमायाति ग्रहः कुर्याच्च वाञ्छितम् ॥९॥

नम इति । ओं नमो भगवते रुद्राय महाभैरवाय ग्रहं नर्तय नर्तय मोटय मोटय
वल्गु वल्गु क्रीडय क्रीडय हुं उग्र चण्ड हुं फट् स्वाहा । (५)

नमइति । ओं नमो भगवते रुद्राय शूलपाणिने रौद्ररूपाय धर धर बन्ध बन्ध
स्तम्भय स्तम्भय गतिं छेदय छेदय हुं फट् स्वाहा । अनेन जप्तया रज्ज्या स्तम्भं वा वृक्षं वा
वेष्टयेत् । तत्रस्थं भूतं बद्धं भवति । निगृहीतं-निश्चेष्टितम् । (६)

नम इति । ओं नमो भगवते रुद्राय हर हर रक्ष रक्ष हुं फट् स्वाहा । तज्जप्तेना-
श्चारिपुष्पेण शिरसि प्रक्षेपात् ग्रहाविष्टो मन्त्रिणो वशमायाति । (९)

१ पुद्राशयूसवानिदेपौद्रक्ष्वाशब्दबन्ध सन्तश, रुद्राशूलपाणिने.

२ बन्ध.

३ कुर्यादुक्तं.

४ वादिना.

५ पुद्राशय पक्ष.

६ तज्जप्तेन इति वाक्यपङ्क्तिः B पुस्तके नास्ति ।

(ग) नमश्चण्डासिधाराय नमश्चन्द्रार्धसंस्कृतजटाय

गृहाण मोटय आहर संकामय लघु रदो

ज्ञापयति हुं फट् ठ ।

सर्पपैस्ताडितोऽनेन वाञ्छिते संकमेद्बहः ।

(ग) नमश्चण्डासिधाराय कुण्डमण्डले भूतसमये

तिष्ठ हुं फट् ठ ।

तन्मन्त्रितशिखावन्धात् ग्रहार्ते तिष्ठति हः ॥१०॥

(ग) नमश्चण्डासिधाराय चिलि गच्छ नमो

महाकालाय ठ ।

एतज्जसतिललेपाद्गृहाणां त्रासनं विदुः ।

नम इति । ओं नमश्चण्डासिधाराय नमश्चन्द्रार्धसंस्कृतजटाय गृहाण गृहाण मोटय मोटय आहर ^३आहर संकामय संकामय लघु रदो ज्ञापयति हुं फट् स्वाहा ।

^४अनेन सर्पपैस्ताडनात् ग्रहो वाञ्छिते संकमेत् ।

नम इति । ओं नमश्चण्डासिधाराय ^५कुण्डमण्डले भूतसमये तिष्ठ तिष्ठ हुं फट् स्वाहा । अनेन शिखावद्ग्रहो ग्रहार्ते तिष्ठति । (१०)

नम इति । ओं नमश्चण्डासिधाराय चिलि चिलि गच्छ गच्छ नमो महाकालाय स्वाहा । ^६तज्जसतिललेपात् गृहाणां त्रासनम् ।

a. नमश्चण्डालीदापाश नमश्चन्द्रार्धसंस्कृतशताशगृहाण-मोटय ; [नमश्चण्डालि-विपापाशौ मन्त्रे द्रासे कटगताश गृहाण-मोटय]

१ आविश ; आहिय

२ वाञ्छितं

b नमश्चण्डालीदापाशचुण्टमण्डले ; [नमश्चण्डालि सापाश चुण्डमुण्ड सेध]

c नमश्चण्डालि घापा शकिसि गच्छ ; [नमश्चण्डालि दापाश क्रीसि गच्छ.]

३ आविश आविश.

४ अनेन इति वाक्यपट्टिः B कोशे नास्ति ।

५ कुण्डल कुण्डले.

६ तज्जसेति वाक्यं B कोशे नास्ति ।

(म) नमो भगवति रुद्रकालि महाकालि नन्दीधरकालि इन्द्रकालि
 ब्रह्मकालि परेतकालि भद्रकालि वज्रकालि पर पुर हर तुरु
 धुन आवेशय खर्ज गर्ज ग्रह फण कपालेश्वरि शूलधारिणि
 ओं क्रों प्रों अट्ट चामुण्डेश्वरि ठठ ।

नृसिंहशक्तिबीजादये^१ ग्रस्तं तारागते^२ गुणैः ॥११॥

न्यस्य मन्त्रं जपेदेनं ग्रह आविश्य मुञ्चति ।

शूलिनी वज्रगन्धारी महापाशुपतो मनुः ॥१२॥

महासुदर्शनं व्योमव्यापी चिबिडनासिकः^३ ।

पातालनारसिंहश्च मन्तराजोऽपराजितः ॥१३॥

महाविद्या च मन्त्रेशा ग्रहादीनाशयन्त्यमी ।

ग्रहेष्विष्टेन मन्त्रेण निग्राहेषु तदाचरेत् ॥१४॥

नम इति । ओं नमो भगवति रुद्रकालि महाकालि नन्दीधरकालि इन्द्रकालि
 ब्रह्मकालि परेतकालि भद्रकालि वज्रकालि पर पर पुर पुर हर हर तुरु तुरु धुन धुन
 आवेशयावेशय खर्ज खर्ज गर्ज गर्ज ग्रह ग्रह फण फण कपालेश्वरि शूलधारिणि ओं
 क्रों प्रों अट्ट अट्ट चामुण्डेश्वरि स्वाहा ।

नृसिंहेत्यादि । ओंकार लिखित्वा तस्य मध्ये शूलं लिखित्वा शूलशोतरकोष्ठयो-
 नृसिंहबीजं शक्तिबीजं च लिखित्वा तत्त ग्रस्तं न्यस्य मन्त्रे जपेत् । ग्रह आविश्य
 मुञ्चति ॥

(११-१३)

महाविद्येति । तदाचरेत्=निग्रहमाचरेत् ।

(१४)

॥ पुद्रचालि मविं वि इम पेश्च पचाइ नन्दीधर चाइ इन्द्रचाइ ब्रह्मचाइ
 परेतचालि भद्रचालि वज्रचालि ।

१ बीजादयैः

२ गुणे

३ व्यापी च विडनासिक ।

आवाहितग्रहां^१ शालिपिष्टजां भूतपुतलीम् ।
 छेदयेतीक्ष्णश्लेष्ण कुर्याद्वाहादि वा बुधः ॥१५॥
 अस्ताविष्टो ग्रहः कन्देन्मा मा छिन्देति भीतिवत् ।
 साधयेत्तस्य कर्णाणि वाञ्छितानि च दासवत् ॥१६॥
 अज्ञारेण^३ विपतरोर्भूमावालिख्य वा ग्रहम् ।
 वेधयेत्तिन्मकीलेन ताडयेद्दन्धयेच्च वा (?) ॥१७॥

(म) नमश्चण्डकोषरूद्राय चिलि मिलि

भूतपतिराज्ञापयति ठ ।

नमो भगवते^b रूद्राय चिलि हिसे

भूताधिपतिराज्ञापयति ठ ।

एताभ्या ग्रहमोक्षाय भूतकूरवलिं हरेत् ।

तत् स्यात् सानं सक्तुलजतिलद्रोपारजोदधि ॥१८॥

आवाहितेति । विपतरु = ७१००००० । अज्ञारं = ७००००० । निम्बः = ७००००० ; । कील = ७००००० । ओं नमश्चण्डकोषरूद्राय चिलि चिलि मिलिमि भूतपतिराज्ञापयति स्वाहा । ओं नमो भगवते रूद्राय चिलि हिसे हिसे भूताधिपतिराज्ञापयति स्वाहा । एताभ्या मन्त्राभ्या भूतकूरवलिहरणात् ग्रहमोक्षः स्यात् । कूरमन्त्रं = सकृत्वादिपञ्चद्वयसहितमन्त्रमित्यर्थः ।

“भूतानि यानीह वसन्ति तानि बलिं गृहीत्वा विधिक्रययुक्तम् ।

अन्यत्र वासं परिकल्पयन्तु रक्षन्तु तान्यद्य नमोऽस्तु तेभ्यः ॥”

अनेन मन्त्रेण ऐशान्यां द्विदुडवान्धसा वलिहरणात् ग्रहशान्तिः स्यात् । (१५-१८)

१ ग्रहांशाधि २ भीतवान् ; भीतवाक् । ३ विपतरौ ४ आलिप्यं

^a नमश्चण्डकोड पुद्राशालिसि भूतपतिः, [नमश्चण्डे.कोड पुद्राश किसि धमिलि.]

^b पुद्रा शकिसि, चिले भूताधिपति. [पुद्राश किमि लिले भूताधिपतिः.]

“ भूडन्ति शाणी बहलन्निठाणि ।

बलिं गृहीत्वा विधिवत्प्रयुक्तम् ।

अन्यत्र वासं परिकल्पयन्तु

रक्षन्तु तान्यद्य नमोऽस्तु तेभ्यः” ॥१९॥

दद्यादनेन मन्त्रेण बलिं द्विक्कुडवान्धसम् ।

स भक्ष्यभूतकूरेण ऐशान्यां भूतशान्तये ॥२०॥

ग्रहादिकरणेष्वेवं तत्स्थाने निर्हरेद्बलिम् ।

रक्तमालावृते गेहे सासपणे त्रिमृमिके ॥२१॥

घ्रीहिस्थामप्रियहूनां तण्डुलैश्चुलुकत्रिकैः ।

सदधिक्षीररक्तोदै र्न्यस्योर्वादिश्रुते चरुम् ॥२२॥

राजसक्तं त्रिचुलुकं घ्रीह्यादीनां न्यसेद्भुवि ।

दिक्ष्वैशे नैर्ऋते चाथो वह्नौ नीराजितं पृथक् ॥२३॥

तावत्कुम्भरक्ताम्भो वायव्येऽष्टशतं तिलान् ।

मुद्गांश्च तण्डुलान् माषान् द्रोणपुण्याणि च न्यसेत् ॥२४॥

ग्रहादीति । रक्तमालावृते सासपणे त्रिमृमिके गेहे सदधिक्षीररक्तोदैः
घ्रीहिस्थामप्रियहूनां चुलुकत्रिकैः तण्डुलैः श्रुतं चरुम् ऊर्वादीन् न्यस्य भुज्येकत्र घ्रीह्या-
दीनां राजसक्तं त्रिचुलुकं न्यसेत् । अथ अधस्त्ये भूमिके च दिक्षु ऐशे नैर्ऋते वह्नौ
वायव्यां च ^१ यावत्कुडवरक्ताम्भो न्यसेत् । ^२ तावदिति संख्यावाचि । ^३ तावत्कुडवमिति
एकोनपञ्चाशत्कुडवमित्यर्थः । कीदृश्विशिष्टं पृथङ् नीराजितम् । “ एकैकस्यां दिशि न्यासकाले

“ मूढानि शाणी बहलनिठाणि ।

बलिं गृहीत्वा विधिवत्प्रयुक्तम् ।

अन्यत्र वासं परिकल्पयन्तु

रक्षन्तु तान्यद्य नमोऽस्तु तेभ्यः” ॥१९॥

दद्यादनेन मन्त्रेण बलिं द्विकुडवान्वसम् ।

स भक्ष्यमूतकूरेण ऐशान्यां मूतशान्तये ॥२०॥

ग्रहादिकरणेष्वेवं तत्स्थाने निर्हरेद्बलिम् ।

रक्तमालावृते गेहे सासपणे त्रिमूमिके ॥२१॥

व्रीहिश्यामप्रियङ्गूनां तण्डुलैश्चलुकत्रिकैः ।

सदधिक्षीररक्तोदै र्भक्ष्योर्वादिशृतं चरुम् ॥२२॥

राजसक्तं त्रिचुलुकं व्रीह्यादीनां न्यसेद्बुवि ।

दिक्ष्वैशे नैर्ऋते चाथो वह्नौ नीराजितं पृथक् ॥२३॥

तावत्कुसुम्भरक्ताम्भो वायव्येऽष्टशतं तिलान् ।

मुद्राश्च तण्डुलान् मापान् द्रोणपुष्पाणि च न्यसेत् ॥२४॥

ग्रहादीति । रक्तमालावृते सासपणे त्रिमूमिके गेहे सदधिक्षीररक्तोदैः व्रीहिश्यामप्रियङ्गूनां चुलुकत्रिकैः तण्डुलैश्च त्रिकैः ऊर्वादीन् न्यस्य भुज्येकल व्रीह्यादीनां राजसक्तं त्रिचुलुकं न्यसेत् । अथ अधस्थे मूमिके च दिक्षु ऐशे नैर्ऋते वह्नौ वायव्या च ^४ यावत्कुडवरक्ताम्भो न्यसेत् । ^४ तावदिति संख्यावाचि । ^४ तावत्कुडवमिति एकोनपञ्चाशत्कुडवमित्यर्थः । कीदृश्विशिष्टं पृथङ्नीराजितम् । ^५ एकैकस्यां दिशि न्यासकाले

प्रासादेनाथ नीराज्य ग्रस्तं^१ संस्थाप्य चत्वरे ।

मन्त्रेणानेन दातव्यो रक्ताम्भःपुटितो बलिः ॥३३॥

(म) नमो भूतेभ्यो भूतकृद्भ्यः

योऽरिष्टकृद्भयः सर्वेभ्यस्त्वभूतगणेभ्यो नमो नमः ।

जपाकिंशुकयोः पुष्पैर्ग्रहार्तो तेन होमयेत् ।

बहौ जपात्रिकोणस्थे तद्वन्दाकेन वा हुनेत् ॥३४॥

अपामार्गैर्हुनेत्तेन ग्रस्तं भूत्या च ताडयेत् ।

२ ३
स्यादवेशकृदाघ्राणात् तज्जप्ता ग्रहिणो जपाः ॥३५॥

जपालिकोणगे बह्वौ हुत्वा संपातसाधिता ।

त्रैलोक्ये मुद्रिका जप्ता ग्रहादिद्रोहनाशिनी ॥३६॥

(म) कुसुमवाहिने अमृतश्रेष्ठे ठठ । वीळि ठठ । खिलि ठठ ।

बिलि ठठ । बिलि ठठ । हरि ठठ । खिरि ठठ । ठिरि ठठ ।

फिरि छ ।

भूतेभ्यो भूतकृद्भ्यः सर्वेभ्योऽरिष्टकृद्भ्यः सद्भ्योऽसद्भ्यः सदसद्भ्यः सर्वभूतगणेभ्यो
नमो नमः । 'ग्रहातो जगार्किशुकयो पुष्यैश्च चिन्तामणिमन्त्रेण होमयेत् ॥ (३०-३३)

जपेति । तेन=चिन्तामणिमन्त्रेण जपात्रिकोणस्थे जपापुष्पेण त्रिकोणं कृत्वा
तस्मिन्नित्यर्थः । तद्वन्दावेन=~~७५२०८०१०६०~~ । ^५ चिन्तामणिमन्त्रेण
जप्त्वा जपाम्राणात् ग्रहिण आवेशकृतं स्यात् । मुद्रिका=~~७३०१००~~ ॥ (३४-३६)

1 तत् स्थाप्य

१ ध्यादावेशकृताघ्राणा

3 तज्ज्ञप्ता

५ ग्रहार्त इति वाक्यं B कोशे न दृश्यते । ६ चिन्तामणि=इदं वाक्यं B कोशे नास्ति

किंशुकार्कावपामार्गो^१ विषवृक्षस्तथा वटः ।

इष्टाद्येनाग्निमन्यैस्तत्समिद्धिर्ग्रहहृद्बुनेत् ॥३७॥^२

(म) उत्तिष्ठ पुरुषि किं स्वपिपि भयं मे समुपस्थितम् ।

यदि शक्यमशक्यं वा तन्मे भगवति शमय ठठ ॥३८॥

अनेनानित्यसमिधो^४ मध्याह्ने प्राङ्गणे हुनेत् ।

वृक्षे वृत्तपरिस्तीर्णे^३ मण्डले^५ दर्भमुष्टिना ॥३९॥

निशाचूर्णावृते^६ रक्तगन्धपुष्पाचिंते^७ जले ।

महत्यां ग्रहपीडायामन्यत्रापि महापदि ॥४०॥

विकिरेद्राजपीडादौ^८ तिष्ठन्नञ्जलिना जलम् ।

अनित्यसमिधो^९ रात्रौ दुर्गास्थाने^{१०} निरालये ॥४१॥

हुत्वा तद्भसितं जप्तं सेनादींश्चाटयेत्तथा ।

तन्मन्त्रिताः सिता गुञ्जा विकीर्णाः सैन्यचाटनाः ॥४२॥

बुसुमेति । ओं खुमु खुमु महाविद्ये अमृतश्रेष्ठे स्वाहा । अग्निचयनार्थमेव मन्त्रः । (१) ओं खिलि स्वाहा । ओं खिलि हलि स्वाहा । (२) ओं हलि स्वाहा । ओं हलि हलि स्वाहा । (३) ओं खिरि स्वाहा । ओं खिरि खिरि स्वाहा । (४) ओं ठिरि ठिरि स्वाहा । (५) ओं हरि स्वाहा । ओं हरि स्वाहा । एकैकस्य द्रव्यस्य द्वौ मन्त्रौ । “ उत्तिष्ठ पुरुषि किं^{१०} स्वपिपि भयं मे समुपस्थितं । यदि शक्यमशक्यं वा तन्मे भगवति^{११} शमय स्वाहा ” । दर्भमुष्टिना वृत्तपरिस्तीर्णे-वृते मण्डले । मध्याह्ने प्राङ्गणेऽनेन मन्त्रेणानित्यसमिधोमाद्ग्रहन्तिः । अनित्यं=कालान्तरम् । परिस्तरणस्य परितो निशाचूर्णावृते निरामये दुर्गास्थाने = एतौक्याविधिप्राप्ततत्त्वव्यवस्थितम् । सिता गुञ्जा=वस्त्रादिकवस्त्रम् ॥ (३६-४२)

१ किंशुकार्का च वामाग्रे

२ अन्यैस्तु

३ स्वविरिभदा

४ आदित्यसमिधो

५ गन्धमाल्यार्पितानले ।

६ पुष्पाचिंते नले ।

७ दुर्गास्थाने ८ निरालये

९ तथा १० किं सुपिपि

११ शमे

(म) भूर्भुवः^१ स्वप्ने ज्वल प्रज्वल ज्वालामालिनि^२ देवि

सर्वभूतसंहारकारिके वरदे जातवेदसे ज्वल

प्रज्वल हुं फट् ठठ ।

खण्डनैरथ कार्पासवीजैर्वा हुतमेतया ।

वकुलारिष्टयोः पत्रैः सिद्धार्थलवणोपणैः ॥४३॥

क्षीरवृक्षसमिद्धिर्वा साज्यैर्वा ग्रहहृत् पृथक् ।

तिलजेन जयाशैलसुवेण ग्रहहृद्भुतम् ॥४४॥

कुर्याज्जपामिपेकाद्या ग्रहघ्नीरनया क्रियाः ।

(म) नमो रत्नत्रयाय नमश्चण्डवज्रशृङ्खलाय प्रदीप्ताय प्रज्वलितहस्ताय

प्रज्वलितार्चितदीप्तकेशाय नीलकण्ठाय कृतान्तरूपाय लम्बो-

दराय महाज्ञानवक्त्राय भुकुटीमुखाय चतुर्दंष्ट्राकरालाय

भूर्भुव इति । ओं भूर्भुवः स्वप्ने ज्वल ज्वल प्रज्वल प्रज्वलं ज्वालामालिनि
देवि सर्वभूतसंहारकारिके वरदे जातवेदसे ज्वल ज्वल प्रज्वल प्रज्वल हुं फट् स्वाहा ।
अनेन खण्डनादिहोमाद्ग्रहशान्तिः । खण्डनं=कण्ठनी । कार्पासवीजं=पत्राणां कण्ड ।
वकुलं=लवणम् । अरिष्टः=दुःखम् । सिद्धार्थः=कटक । लवणं=लवणम् ।
ऊषणं=ऊषणम् । साज्यैः क्षीरवृक्षसमिद्धिः । क्षीरवृक्षः=क्षीरवृक्षः । तिलजं=
तिलम् । शैलः=तिलम् ॥ (४३-४४)

नम इति । ओं नमो रत्नत्रयाय नमश्चण्डवज्रपाणये महासत्त्वसेनापतये
नमश्चण्डवज्रशृङ्खलाय प्रदीप्ताय प्रज्वलितहस्ताय प्रज्वलितार्चितदीप्तकेशाय नीलकण्ठाय
कृतान्तरूपाय लम्बोदराय महाज्ञानवक्त्राय भुकुटीमुखाय चतुर्दंष्ट्राकरालाय महाविभूत-

१ ज्वस प्रज्वस

२ माच्छिनि

■ नमोपणत्तशाशतमन्त्राण्डवज्रपाणशमवालत्वं लयापटशेनमन्त्राण्ड वज्र शृङ्खलाय

■ प्रज्वलितगाधु प्रज्वला

३ नीलकर्णाय

४ चतुर्दंष्ट्राय करालाय

महाविकृतरूपाय वज्रगर्भाय । एहेहि कायमनुप्रविश्य शिरसि
 गृह्ण । चक्षुषी चालय । हिरि^१ भिरि किं चिरयसि ।
 देवदानवगन्धर्वयक्षराक्षसभूतभीषण प्रेतनागपिशाचापस्मारान्
 त्रासय, कम्पय, समयमनुस्मर, हन दह पच मथ विध्वंसय,
 चण्डासिधाराधिपतिरुद्रो जापयति हुं फट् ठठ ।

विद्या चण्डासिधारेयं ग्रहघ्नी स्याज्जपादिना ॥४५॥

(म) खड्गरावणाय विद्महे चण्डेश्वराय धीमहि तन्नो देवः प्रचोदयात् ।

अन्तर्जलजपात् सिन्धोर्मन्त्रोऽयं ग्रहमोक्षणः ।

(म) नमः पशुपतये नमो भूताधिपतये नमो रुद्राय

लब्धखड्गरावणाय विहर सर नृत्य स्फोटय श्मशानभस्मार्चित-

रूपाय वज्रगर्भाय एहेति कायमनुप्रविश्य शिरसि गृह्ण गृह्ण चक्षुषी चालय चालय हिरि
 हिरि भिरि भिरि किं चिरयसि देवदानवगन्धर्वयक्षराक्षसभूतभीषण प्रेतनागपिशाचापस्मारान्
 त्रासय त्रासय कम्पय कम्पय समयमनुस्मर हन हन दह दह पच पच मथ मथ विध्वंसय
 विध्वंसय चण्डासिधाराधिपतिरुद्रो जापयति हुं फट् स्वाहा । ^४ चण्डासिधारा=इयं विद्या
 जपादिना ग्रहघ्नी ॥ (४५)

खड्गेति । ओं खड्गरावणाय विद्महे चण्डेश्वराय धीमहि तन्नो देवः प्रचोदयात् ।

नम इति । ओं नमः पशुपते (तये) नमो भूताधिपतये नमो रुद्राय ^५ लब्धखड्गरावण
 ल ल ल ल हर हर सर सर नृत्य नृत्य स्फोटय स्फोटय श्मशान ^६ भस्मार्चितशरीराय घण्टा-
 कपालमालधराय व्याघ्रचर्मपरिधानाय अशाङ्कृतमोक्षराय कृष्णसर्पयज्ञोपवीतिने चल चल

१ गिरि

२ शिङ्गजपाहनागहिदेवे चण्डेश्वराय

॥ नमः पर्युपट्टेणमोहृठाट्टिपट्टेण मोपुद्राश अलब्धसङ्ग B सर नृत्य श्मशान

४ चण्डासिधारा इति वाक्ये A कोशे नास्ति । ५ अलब्धखड्ग ६ भस्मापित

शरीराय घण्टाकपालमालधराय व्याघ्रचर्मपरिधानाय शशाङ्क-
कृतशेखराय कृष्णसर्पोपवीतिने । चल विले वल्ग अग्निवर्ति-
तकपालिन् हन भूतान् त्रासय मण्डलमध्ये कटु रुद्राङ्कुरेण
समयं प्रवेशय आवेशय चण्डासिधाराधिपतिरुद्रो ज्ञापयति
हुं फट् ठ ।

प्रहादिनाशनायोक्तो मन्त्रोऽयं खड्गरावणः ॥४६॥

वक्ष्यमाणः शिवः पद्ममध्ये स्थाप्योऽस्य देवता ।

(म) ओं भूताधिपतये ठ ।

तमिष्टानेन मन्त्रेण पूज्या देव्यः समातरः ॥४७॥

(म) ^३खिं स्त्रिन्यै नमः । ^४प्रस्त्रलिन्यै नमः । चुलुकुण्डायै नमः ।

कृष्णपिङ्गलायै नमः । फल्गुन्यै नमः । टिरिटिल्यायै नमः ।

^५मत्तपालिकायै नमः । चन्द्राङ्गितजटायै नमः ।

विले विले तत्स तत्स वल्ग वल्ग अग्निवर्तितकपालिन् हन हन भूतान् त्रासय त्रासय
मण्डलमध्ये कटु कटु रुद्राङ्कुरेण समयं प्रवेशय प्रवेशय । आवेशयावेशय । चण्डासि-
धाराधिपतिरुद्रो ज्ञापयति । हुं फट् स्वाहा । ओं नमः पशुपतये स्वाहा । हृदयाय नमः ।
ओं नमोभूताधिपतये स्वाहा । शिरसे स्वाहा । ओ नमो रुद्राय स्वाहा । शिखायै वपट् ।
^६लब्धखड्ग रावण ल ल ल ल हहर हहर सर सर नृत्य नृत्य स्फोटय स्फोटय स्वाहा ।
कवचाय हुं फट् । ओं चल चल विले विले तत्स तत्स वल्ग वल्ग अग्निवर्तितकपालिन्
हन हन भूतांस्त्रासय त्रासय । मण्डपमध्ये कटु कटु रुद्राङ्कुरेण समयं प्रवेशय प्रवेशय ।
आवेशयावेशय । चण्डासिधाराधिपतिरुद्रो ज्ञापयति हुं फट् स्वाहा । नेत्रत्रयाय वौ पट् ॥

ओमिति । ओं भूताधिपतये स्वाहा । अनेनोपचारान् प्रदापयेत् । अङ्गे
प्रथमावृत्तिः । ओं चुलुकुण्डायै नमः । ओं ^७प्रस्त्रलिन्यै नमः । ओं कृष्णपिङ्गलायै नमः ।

१ विलय

२ अनिवर्तितकपालिस्हन ।

३ अयं मन्त्रः, चुलुकुण्डायै नम इति B कोश आरभ्यते । • ४ पस्त्रलिन्यै

५ उत्तमपालिकायै

६ अलब्ध

७ प्रस्त्रलिन्यै

सौम्येशादिषु पत्रेषु पूज्यास्ता अप्रदक्षिणम् ।

(म) ऐन्द्र्यै नम , ब्राह्म्यै नम , वैष्णव्यै नम ,
चामुण्डायै नम , महेश्वर्यै नम । कौमार्यै नम ,
वाराह्यै नम , विनायकाय नम ।

¹ प्रागीशादि यजेदेतान् लोकेशान् सायुधान् पुन ॥४८॥

सपूज्य रक्तकुसुमादिभिरेवमीश नित्य जपादिविधिना भजते मनु य ।

नागो यथा मृगपतेविहगेशितुर्वा तद्वृष्टिपातमपि नोत्सहते ग्रहौघ ॥४९॥

घण्टामेखलबद्धचर्मवसनो घण्टास्थिमालाधर

खट्वाज्ञादिकलक्षणोऽभयवरौ दाता सखट्वाकुश ।

ज्वालोल्कारसनोपवीतभुजगो विद्युन्निभो भस्मना

लिप्ताङ्गो मणिगुण्डलो दशभुज पञ्चास्यमूर्धा शिव ॥५०॥

ओंफल्गुन्यै नम । सौम्यादिदलपत्रेषु अप्रदक्षिणमेता । ओं तिरि तिरि तिरिल्लायै नम ।
ओं मत्तपालिकायै नम । ओं खिहन्यै नम । ओं चन्द्राङ्कितजटायै नम । ईशादिकोण
दलपत्रेष्वप्रदक्षिणमेता । ऐन्द्रीं ब्राह्मीं वैष्णवीं च चामुण्डां च ऐन्द्रादिक्रमात् ।
पुनरिन्द्रादय पुनर्वज्रादय पुनरीशे चण्डीश च ॥ (४७-४८)

सपूज्येति । नागो गज । मृगपते सिंहस्य । विहगेशितुर्वेति । तदा नाग-सर्प ।
घण्टामेखलबद्धचर्मवसन-घण्टाभिर्युक्त्या मेखल्या बद्धचर्मवसन । गजचर्मन्याघ्रचर्म-
खट्वाज्ञादिकलक्षण । अभयादिभिः सहाष्टनाहो अभयवरदाता च सखट्वाकुश । चतुर्नाहो
ज्वालोल्कारसन-ज्वाल्या सहिता उल्का ज्वालोल्का तत्सदृशजिह्व , उपवीतभुजग-
तश्कोपवीत । उक्त एष शिवो दशभुज पञ्चास्यमूर्धा च ॥ (४९-५०)

क्रोधाभितूर्णे नरसिंहविद्या

मन्त्रावधोरात्रसुदर्शनौ च ।

एते ग्रहाक्षेपविधौ प्रशस्ता

होमाभियेकप्रमुखक्रियाभिः ॥५१॥

पूजा महेशस्य जया बलिश्च

धर्मक्रियासावनिकश्च होमः ।

आदौ चिकित्सां मतिमान् ग्रहाणा-

मेतादशैः कर्मभिरारमेत ॥५२॥

बीजाङ्गपञ्चशिरसो भुजगस्य भोगे

मन्त्रं नृसिंहमथ पाशुपतं लिखेद्वा ।

पुच्छे च नामं जपहोमसुसाधितं त-

द्यन्तं ग्रहार्तिशमनं सकलामयन्नम् ॥५३॥

क्रोधेति । तूर्णा=त्वरिता । सावनिकहोमः=गणहोमः । (५१-५२)

बीजाङ्गेति । भूर्जे ^१पञ्चमुखमर्हि मिलित्य, तस्य च पञ्चशिरसि क्षौं इति, तस्य भोगे “ उग्रं वीरं महाविष्णुं ज्वलन्तं सर्वतोमुखम् । नृसिंहं भीषणं भद्रं मृत्युं मृत्युं नमाम्यहम् ” इति लिखेत् । तस्य पुच्छे ह्रींकारं लिखित्वा, तदन्तर्जावे, जीवस्य परितो देवदत्तस्य ग्रहपीडां नाशय नाशयेति ॥ (५३)

आख्यामौ दण्डिनि क्षे विलिखतु बहिरौ वर्म खे क्षे च हुं फट्

छान्तं ये द्वीन्दुमाख्यान्तरितमपि लिखेद्वृत्तयोरन्तराले ।

पट्कोणेष्वग्निमयेष्वपि विषमथ तत्सन्धिषु क्षं सन्निदुं

यन्त्रे भूमण्डलस्थं विधिवदपहरेत् सर्वदुष्टग्रहार्तिम् ॥५४॥

जीवं नाम ¹ विगर्भितं कलशगं मध्ये लिखेत्तद्वहि-

र्जीवाख्याष्टदलान्वितं च कमलं त्रिंशद्वलाढयं पुनः ।

शान्तैः कादिभिरक्षरैश्च सहितं पद्माङ्कवेश्मस्थितं

यन्त्रं मूतविषज्वरादिषु हितं संजीवनाख्यं विदुः ॥५५॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्ग्रहे त्रयोदशः पटलः ॥

आख्यामाविति । आख्यामौ दण्डिनीत्यादि क्षौकारं लिखित्वा, तस्यान्तर्जीवं, जीवस्य परितः आख्यां च, क्षौकारस्य बहिः वृत्तं कृत्वा, ओ हुं खे क्षे हुं फट् जये स्वाहा । तस्याख्यान्तरितेनानेन मन्त्रेण वृत्तस्य परितो वेष्टयित्वा, पुनस्तद्वहिर्वृत्तं, तद्वहिः पट्कोणं, तत्कोणाश्रेषु लं इति, अश्रेषु मं इति, सन्धिषु क्षं, तद्वहिर्यतुरश्रं, चतुरश्रस्य चतुर्षु कोणेषु लं इति । ²विधिवज्रपहोमादिकं सुसाधितम् ॥ (५४)

जीवं नामेति । वं इति लिखित्वा, तस्यान्तर्जीवं, तस्य परित आख्यविगर्भितं कलशाकारं, कलशस्य बहिर्वृत्तं कृत्वा, तद्वहिरष्टदलं, दलेषु जीवं, तद्वहिर्वृत्तं, तद्वहिर्यतुरश्रं, तेषु दलेषु कादिशान्तान्यक्षराणि, तद्वहिर्यचन्द्रं, तस्याथद्वये ³पकारम् । संजीवनं नाम यन्त्रमेतत् ॥ (५५)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहव्याख्याने त्रयोदशः पटलः ॥

॥ अथ उन्मादध्वंसपटलश्चतुर्दशः ॥

कृष्णा कशेरुखर्जुरा विदारीमधुके वरी ।
 शर्करा मधु सर्पिश्च सर्वोन्मादे पिवेद्विदम् ॥१॥
 चक्रतैलं सधुत्तूरमूलचूर्णं भुवि न्यसेत् ।
 सप्तरात्रे तदुद्धृत्य लिम्पेदुन्मादशान्तये ॥२॥
 नस्ये जरायुमरिचं खारी, वर्त्यार्द्रिकाभ्रसा ।
 धेतेक्षुचूर्णं ससितं रसं श्लेष्मातकत्वचः ॥३॥
 केसरं कर्णिकारस्य कपिलागोमयाम्बु च ।
 स्तन्येन पाननस्याभ्यामुन्मादं ग्रन्थमी पृथक् ॥४॥
 मधुकयष्टिमृट्टीकाकृष्णाखर्जूरचन्दनाः ।
 गोपीजलार्द्रस्तन्येक्षुरसाज्यमधुशर्कराः ॥५॥

कृष्णेति । कृष्णा = कृष्णानी (कृष्णानी) । कशेरुः = कशेरुका ।
 खर्जूरः = खर्जूरफलम् । विदारी = विदारिका । मधुकः = मधुकैः । वरी =
 शतावरी । शर्करा = शर्करा । मधु = मधु । सर्पिः = सर्पिः । उन्मादः = भ्रान्तिः =
 (उन्मादः) । इदमौषधजातं सर्वोन्मादे पिवेत् ॥ (१)

चक्रेति । चक्रतैलं = चक्रतैलम् । धुत्तूरः = धुत्तूरम् । भुवि न्यसेत् = भूमौ
 स्थापयेत् ॥ (२)

नस्य इति । जरायुः = गर्भवेष्टनम् । वर्तिः = गुलिका । आर्द्रिकं = आर्द्रिका ॥ (३)

मधूकेति । जलं = जलम् । अम्रं = अम्रम् (१) ॥ (५)

एतैर्नस्यक्रिया कार्या नूतने चित्तविभ्रमे ।

राजी करञ्जव्याघातशिरीषार्कनिशाद्वयम् ॥६॥

प्रियङ्गुत्रिफलादारु हिङ्गुच्योषकुचन्दनम् ।

मञ्जिष्ठोम्राजमूत्रं च तद्गुली ग्रहनाशिनी ॥७॥

पाननस्याञ्जनालेपस्नानोद्धर्तनधूपनात् ।

यटीहिङ्गुवचाव्योषशिरीषलशुनामयैः ॥८॥

नस्याञ्जनादि कुर्वीत साजमूत्रैर्ग्रहापहैः ।

शर्षपिस्कन्दनिर्माल्यं शैवं सर्पिः पुरं वचा ॥९॥

गोपुच्छरोम रोमाजं पत्रे निम्बाधिवृक्षयोः ।

हिङ्गुराजी च तैः सन्ध्यात्रये धूपो ग्रहापहः ॥१०॥

शिखिपित्तं विडालीविट् गोशृङ्गाज्याजरोमभिः ।

कुक्कुटाण्डवचोन्मत्तमातुलास्थिकटुत्रिकैः ॥११॥

निम्बपल्लवचाराजिहिङ्गुगोमेपरोमभिः ।

हिङ्गुग्रावहिलशुनैर्धूपा एते ग्रहापहाः ॥१२॥

राजीति । प्रियङ्गुः=१००७७७ । कुचन्दनं=रक्तचन्दनम् । उम्रा=वम्रा ।
गुली=गुलिका ॥ (७)

यटीति । शर्वः=शिव । आर्यः=शान्ता । स्कन्दः=सुब्रह्मण्यः । तेषां निर्माल्यं=
विल्वपत्रादि । शैवं सर्पिः=शिवलिङ्गाभिपिक्तघृतम् । पुरं=गुग्गुलुः । अधिवृक्षः=
काण्ठदीपः । राजि=कडक । (८-१०)

शिखीति । विडालीविट्=पुष्पकलायुः । वहिः=कौटिल्यः । लशुनं=
वाल्मीकी ॥ (११-१२)

കേശവർഹിതുപാഹിത്വമൃഹത്യൗ രോഹിണീ നിശേ ।

യചാകാർപ്പാസരാഭാസി ഗോശൃङ്ഗം പൃഥ്വേദശവിദ് ॥൧൩॥

നിർമാല്യോപണവേശത്വക് പദ്മദന്തി നഖദ്വിജൗ ।

നിമ്ബപത്രജരോമാമിശിഖാജ്യൽഗുണീപുരം ॥൧൪॥

ഗോപാലാസ്തി യവോ രാജീ ശ്രീവേദ് ദാരു ഹിന്ദു ച ।

ഉൽഖലേ പ്രഹത്യൈതാൻ ചത്തമൂത്രേണ ഭാവयेत् ॥൧൫॥

മൃത്യാന്ത്രേ സ്ഥാപിതൈർമിർച്ഛപയേദ്ഗ്രഹശാന്തയേ ।

ഗ്രഹാ ഗൃഹാച്ഛ നിര്യാന്തി വിപ്ലവൗ ച നശ്യത: ॥൧൬॥

സേവേ ജ്വരാദിരോഗാശ്ച യോഗോദ്യം സാർവകർമ്മിക: ।

കപിത്യംമൂലേ പിപ്ഘ്വേ ഗോമൂത്രോപണസൈന്ധവം ॥൧൭॥

കേശേതി । കേശ = തലമുടി । വർഹി = മയിൽപീലി । തുപ = ഉമി । അഹിത്വക് = പാമ്പിൻവള । മൃഹത്യൗ = മെലുവഴുതിനയും മെലുവഴുതിനയും । കാർപ്പാ = പരുത്തിക്കുരു । രാഭാസ്തി = ലക്ഷക്കാരക്കായ । നിർമാല്യം = ശിവനിർമാല്യം । ഉപണ = കുരുമിളക് । വേശത്വക് = മുളയുടെമൊരി । പദ്മ = താമര । ദന്തി = ആന । ദ്വിജ = പല്ലി । അമിശിഖാ = മരത്തൊന്നി । നഖ = ആട് ॥ (൧൩-൧൬)

കപിത്യേതി । ഗോമത്സ്യപിതം = ഗോപിതം മത്സ്യപിതം ച । അജ്ജൽ = അജ-
മൂത്രം ॥ (൧൭-൧൮)

൧ ഗോപാലാസ്തി

൧ മൂത്രേ പ്രഭാവയേത്

൨ ഗ്രഹാ ഗൃഹാ

൩ നശ്യത:

൪ സേവേ ജ്വരാ: സർവരോഗ,

൫ സാർവകാർമ്മിക;

गोमत्स्यपित्ताजजलं हिङ्गुग्रा लघुनोपणे ।

अनयोर्योगयोर्यतिरिङ्गनाद्ग्रहनाशिनी ॥१८॥

वन्ध्यामूलं त्रिमधुरैर्धीतं शुष्क खनेद्भुवि ।

सप्ताहं पुष्पितातोयैः सिक्त्वा तच्छोषयेत् पुनः ॥१९॥

सहिङ्गु लाङ्गलीमूलं तथा नृजलभाविताम् ।

गुल्मिकां कारयेदाभ्यामञ्जयेत् सविषे ^१ ग्रहे ॥२०॥

फणीतकजलं हिङ्गु लघुनामलकोपणम् ।

राजी च रोहिणी चैषां चूर्णं नस्यं ^२ ग्रहापहम् ॥२१॥

निम्बपलास्थिलघुनीलेपः सर्वग्रहापहः ।

मातृघातीभूततरुं ग्रहघ्नौ सर्वथा पृथक् ॥२२॥

शिरीषरजनी हिङ्गुयष्टी वक्रवनामयः ।

मेङ्गिष्ठाद्विनिशो राजी शिरीषत्रयोपरामठम् ॥२३॥

वन्धयेति । पुष्पितातोयै = रजस्वलामूत्रैः । तथा नृजलभावितामिति । त्रिमधुरैर्धीतं
सप्ताहं भुवि सिक्त्वा नृजलभाविता कुर्यात् ॥ (१९-२०)

फणीतकेति । फणीतकं = ८५५८ । मातृघातिनी = मातृघातकिका ।
भूततरु = ८५५८००० । वक्र = ८५८०० । आमय = ८५५८० । रामठं = ८५८०० ॥
(२१-२३)

१ लघुनोपणाः; लघुनोपणम्

१ गृहे

२ गृणीत (ही) कदल

३ तेषां

४ शिरीषलघुनी

നന്യാജ്ഞാദിനാ യോഗൗ സാജമൂത്രൗ ഗ്രഹപരൗ ।

ഹിന്ദു ദാരുണിശാഖ്യോപമജ്ജിഗ്ദ്ധാ ലുബ്ധി വചാ ॥൨൪॥

ശിരീപനക്തമാലാഖിരാജികാകദലീദിക്ഷാ: ।

തൽകൽകമൂത്രർമ്മാബുക്താർ സർവ്വിദ്വാപഹമ് ॥൨൫॥

ഫൽ യദ്യജ്ഞനം കുണ്ഡം കान्तോഗ്ദ്ധാ പദ്യക വിഭിമ് ।

രോहिണീ ലുബ്ധിനം ദോഷേ ശ്രീവേദം ചന്ദനദ്വയമ് ॥൨൬॥

കാകോലീനാകുലീദ്വന്ദ്വം വ്യോപം സർജരസം തൃണമ് ।

ശ്രീപർണീ പൗഷ്കരം ദ്രാക്ഷാ ജീവകർപ്പമകൗ സിതാ ॥൨൭॥

കൽകായ യോജയേദേതാൻ തുലാമാത്രം വലദ്വയമ് ।

കാതായ ച ഖരോദ്യേമമേപമൂത്രം ധൃതോപമമ് ॥൨൮॥

പക്താ ധൃതേഽവതീർണ്ണേഽഗ്നിഹിന്ദു¹ചൂർണ്ണപൽ¹ം ക്ഷിപേത് ।-

വിശാലാ ത്രിഫലാ കൗന്തീ ദേവദർവേൽവാലുകമ് ॥൨൯॥

വിഭിമിതി । ഫൽ യദീत्याദിനാ കല്യാണകഘൃതത്രയമാഹ । ഫൽ = ത്രിഫലാ ।

കാന്താ = തൊഴൽ । കുണ്ഡം = വിഴാലം । കന്ദുരുകം = കറുത്തക്കം । ശിഖാ = മനശ്ശിഖാ ।

ഗ്രന്ഥികം = കാട്ടുതീപ്പുലി । മധൂകസാരം = ഇരിപ്പിക്കാതൽ । കർക്കണ്ടീ = കാട്ടുവെമ്പൽ ।

രാതാസ്തി = തൊട്ടുകാരക്കൽ । കാകോലീദ്വയം = കാകോലീ ക്ഷീരകാകോലീ ച । നാകുലീദ്വയം =

ജീരകവും കരിഞ്ചീരകവും । ശ്രീപർണീ = കരിപ്പാ । പൗഷ്കരം = പുഷ്കരമൂൽ । ജീവക: =

ജീവദാനം (ഇടവം) । വലദ്വയം = വെണ്ണക്കറഞ്ഞാട്ടിയും ചെറുക്കറഞ്ഞാട്ടിയും ।

ഖരാദിമൂൽ പ്രത്യേകം ധൃതതുലയമ് । അഗ്നിഹിന്ദുചൂർണ്ണം സഹിതമേകം ഫലമ് । വിശാലേत्याദിനാ

१
पाठापथ्यावचाशिमुसिन्धुव्योपैः पृथक् पलैः ।
अजाक्षीरादके पकं सर्पिः सर्वग्रहान् हरेत् ॥३६॥
वृश्चिकालीकणाकुमुदलवणानि च भार्जिका ।
अपसारविनाशाय तच्चूर्णं नसि योजयेत् ॥३७॥
२
पुप्योद्भृतं शुनः पित्तमपसारघ्नमञ्जनात् ।
तेनैव धृतयुक्तेन धूपान्नश्येदपस्पृतिः ॥३८॥
३
शुनाक्षफलकस्थेन तिलैर्भुक्तैः शङ्खमयैः ।
४
कृतं तैलमपसारान्नाशयेन्नस्यकर्मणा ॥३९॥
वृकविट्धूपोऽपसारहर्ता नस्य च तद्रसैः ।
मृगास्थिना च तत्स्थेन पाननस्ये तदौषधम् ॥४०॥

वृश्चिकालीत्यादि । अपसारस्य वृश्चिकाली = ७७७७७७ । भार्जिका = ७७७७७७७७ । पुप्योद्भृतं=पुप्यनक्षत्रे संगृहीतम् । (३७-३८)

शुनेति । अक्षफलकस्थेन शुना भुक्तैः अपानद्वारान्निर्गतेः शङ्खमयैस्तिलैः कृतं तैलं ५ नस्यकर्मणापसारं नाशयेत् । वृकविट्= ७७७७७७७७७७७७ । तद्रसैः= वृकविट्सैः । मृगास्थिना च तत्स्थेनेति । मृगमांसं वृकस्य दत्वानेन भक्षितमपानद्वारा यदा निस्सार्यते तदा तस्मान्मलादस्थि गृहीत्वा तस्मादस्यः पानं, तेनास्था नस्य च । तदौषधं=अपसारौषधमित्यर्थः ॥ (३९-४०)

१ पारा पथ्या

२ वृप्योद्भृतं

३ फलकस्थेन

४ नाशयेन्नल संशयः ।

५ नस्यकर्मणेति वानं B कोशे नास्ति ।

യഥീരാംതസൈന്ധവാനി കുഡവന്യൈകസുഗ്രേഭ്യോ:

മൂത്രം വിंശതിभिർമൃതം ച കുഡവൈസ്തപാദകം ഗോമൃതം ।

തै: കൂർമാണ്ഡരസം മിതം നവതിभि: ചൈതൈ: വിപകം മൃതം

ഘോരै: സാർദ്ധമപസ്മൃതി പ്രശമയേദുന്മാദമൂതഗ്രഹै: ॥ ४४ ॥

മൂർവാദകീ ശിഖിശിഖാ നിവൃതമിദന്തീ-

പൂതീകിരാതമദയന്ത്യപി ശാരിവേ ദ്വേ ।

മാർജ്ജി വരാ തികടുകാസ്യാചന്ദനാനി

സശ്രേയसीനി പൃഥഗ്ലഘൃതാനി കൽകം ॥ ४५ ॥

യഥീതി । യഥീരാംതസൈന്ധവാനി പ്രത്യേകം കുഡവമിതാനി । കൽകസ്ഥാനേ ഉഗ്രേഭ്യോർമൂത്ര-
മൈകൈവിംശതിभि: കുഡവൈർമൃതം सह चत्वारिंशद्भवेत् । തപാദകം=തയോ: പാദകം । ദശകുഡവം
ഗോമൃതം । കൂർമാണ്ഡരസ: തൈർമിത: । ഉഗ്രേഭ്യോർമൃതം ചത്वारिंशत्കുഡവം । പൂതൈർനവതിമിരिति
ഉഗ്രേഭ്യോർമൂത്രേണ തപാദഗോമൃതേന കൂർമാണ്ഡരസേന ച सह नवति: स्यात् ॥ (४४)

മൂർവേതി । മൂർവാ=മുഖക്കുറവ । ആദകീ=ആവരി । ശിഖിശിഖാ=
കുപ്പമഞ്ഞറ । നിവൃതം=തൃക്കൊല്ലക്കൊന്ന । അഗ്നി: =കൊടുവേലി । ദന്തീ=
ആവരി । പൂതീകം=ആവരിൽ । കിരാതം=ചുണ്ട । മദയന്തി=താതിരി । ദ്വേ ശാരിവേ=
ന്നന്നാറിപാപ്പള്ളി । മാർജ്ജി=ചെറുതക്കം । തികടുകം=ചുക്കുമുക്ക തിപ്പലി ।
അസ്യാചന്ദനം=രക്തചന്ദനം । ശ്രേയസി=കടക്ക । അർദ്ധം=മുക്കഴിഞ്ഞ് । (४५)

तिक्तापौष्करफलमुलकुटजत्वज्जार्गसप्तच्छदं

¹व्योषं ²राजतरोः ³फलं दशशिफा नीली च दोषाद्वयम् ।

काथाज्ञा ²द्विपला अमी धृतसमं गव्यं सतक्रं पृथक् ³

तैः पक्वं धृतमाशु हन्ति सकलान् भूतानपसारहृत् ॥४६॥

अष्टपलजीवनीये क्षीरद्रोणे शृतं पुरासर्पिः ।

तावतैलं शमयेत् पानाभ्यङ्गादपसारम् ॥४७॥

⁴पितेषु नकुलगोधाकपित्थपृषदशनागानाम् ।

सिद्धं राजीतैलं नस्येनापस्मृतिं शमयेत् ॥४८॥

तिक्तेति । तिक्तः = कटुकरोमाणि । पौष्करं = पुष्करमूलम् । फल्युः =
पेयान्ता (?) कुटजः = कटकप्लव । त्वक् = हृद्यवल्गु । मार्गः = कडवु ।
सप्तच्छदं = अष्टश्लोकाव । व्योषं = कोसीतुल्य । राजतरुः = कोणन ।
फलं = मलयकाका । दशशिफा = लघुशुक्र । नीली = लाल । दोषाद्वयं =
मण्डलद्वयं मण्डलद्वयम् । अमी (अमूनि) काथाज्ञाः (ज्ञानि) = काथद्रव्याणि ।
प्रत्येकं द्विपला । सतक्रं गव्यं गोमयस्वरसक्षीरदधिमूलं पृथक् धृतसमं तैः मूर्वादिभिः
तक्रान्तैर्द्रवैः पक्वं = सिद्धम् । धृतम् । आशु सर्वान् भूतग्रहान् अपसारं च हन्ति ॥ (४६)

अष्टेति । अष्टपलजीवनीये “जीवन्तीकाकोल्यै मेदे द्वे मुद्रमापण्यौ च ।
अपभक्तजीवकमुकुं चेति गणो जीवनीयाख्यः” । जीवनीयाख्येऽस्मिन् गणेऽष्टपलपरिमिते
क्षीरद्रोणे द्रोणमाने शृतं पुरासर्पिः = पुराणवृतम् = पञ्चमण्डलम् । तौवतैलं = सर्पिस्समम् ।
(४७)

पितेविति । नकुलः = कौली । गोधा = हृद्यम् । कपिला = कपीलवल्गुपञ्च ।
पृषदंशः = पृषु । मेपः = मेषः । नागः = गजः । राजीतैलं = कटकैलम् ॥ (४८)

1 यापं

■ राजतरुफलं, राजतनु. फलं

2 द्विपला

३ अपसारजित् । 4 पितेषु इति श्लोकः A कोशे पटलस्यान्तिमश्लोकत्वेन विद्यते ।

¹
शतफलकशङ्खपुष्पीकाथे तैलान्विते खमल्काढये ।

पक्वं सर्पिः पानात् सर्वापस्मारनाशकम् ॥४९॥

लघुनीकुष्ठाजजीशिशुशिलाव्योपहिङ्गुभिः सिद्धम् ।

तैलं मूत्रे² वास्ते क्षिणोति नस्यादपस्मारम् ॥५०॥

। इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्गहे चतुर्दशः पटलः ।

शतेति । लघुनी=२२२ । कुष्ठं=०००००० । अजजी= ३१०००० । शिशुः= ०००००० । शिला=मनश्शिला । वास्ते मूत्रं=०००००००००००० । .....नस्यात् अपस्मारं क्षिणोति=नाशयति ॥

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्गहव्याख्याने चतुर्दशः पटलः ॥

॥ अथामयध्वंसपटलः पञ्चदशः ॥

१
पर्णैराग्नस्य निर्दोषैरुत्तानैः पयसाप्लुतैः ।

हुनेन्मन्त्री कुबेरादिमन्त्रेण ज्वरशान्तये ॥१॥

(भ) भस्मायुधाय विद्महे एकदंष्ट्राय धीमहि तन्नो ज्वरः प्रचोदयात् ।

सर्वज्वरहृदयाय नमः । उमे क्लिन्ने शिखे दीप्ते चल त्रिनेत्रे

शूलधारिणि अप्रतिहतवाक्ये उमादेवि सर्वभूतं रक्ष

स्वाहो फट् ॥

एभिर्जप्तं पृथग्भस्म विकिरेज्ज्वरितोपरि ।

पर्णैरिति । पर्णैराग्नस्येत्यादिना आमयध्वंसनमाह । कुबेरं ते मुखं रुद्र
हृदयाय नमः । नन्दिमानन्दिमावह गिरसे स्वाहा । ज्वरं मृत्युं भयं घोरं शिखायै वषट् ।
ज्वरं नाशयते ज्वरः कवचाय हुम् फट् । कुबेरं ते मुखं रुद्र नन्दिमानन्दिमावह नेत्रत्रयाय
वौषट् । ज्वरमृत्युं भयं घोरं ज्वरं नाशयते ज्वरः अस्त्राय फट् । वेतालर्षिः अनुष्टुप्छन्दः
कुबेररुद्रो देवता । गङ्गायत् सितरूपो देव । साध्यं गृहीत्वा तं क्षीरसागरमध्ये जलान्तर्नि-
क्षिप्य मुहूर्ते गते पुनस्तमुद्धृत्य, पुनरपि निक्षिप्य, पुनरप्युद्धृत्य, एवं तस्य ज्वरं विनाशयन्तं
देवं ध्यात्वा इमं मन्त्रं जपेत् । तदानीं ज्वराः सद्य एव शमं यान्ति ॥ (१)

भस्मेति । ओं भस्मायुधाय विद्महे एकदंष्ट्राय धीमहि तन्नो ज्वरः प्रचोदयात् ।
सर्वज्वरहृदयाय नमः । उमे उमे क्लिन्ने शिखे दीप्ते चल चल त्रिनेत्रे शूलधारिणि
अप्रतिहतवाक्ये उमादेवि सर्वभूतं रक्ष रक्ष स्वाहो फट् । ५ एभिर्मन्त्रैर्ज्वरितस्योपरि भस्म
विकिरेत् ।

१ आग्नस्य

a भस्मायुधाय विद्महे

b भवपुत्राय धीमहे

■ सर्वज्वरपहफ शश नमः. उमे इच्छे धीप्ते त्रिशूलधारि [इमे क्लीडे इच्छे डीप्तेकस
त्रिनेत्रे]

२ फट् इति पठं A कोशे नास्ति ।

३ कुबेरणे मुखं

४ मुहूर्तेन

■ एभिर्जप्तं वाक्यं B कोशे नास्ति ।

नमो भगवते वीरभद्राय हुलु भूतपतिः ठ ।

सर्वदैत्यान्तकर चक्रघर ज्वर हुं फट् ठ ।

स्त्राधोक्षजदैवत्यौ मन्त्रावेतौ ज्वरापहौ ॥२॥

(म) नमो रत्नत्रयाय ज्वरहृदयमावृत्तयिष्यामि भो ज्वर शृणु हन
गर्ज छर्द शर्वज्वर अवट वज्रपाणिराज्ञापयति मम शिरो
मुख कण्ठं मुख बाहुं मुख हृदयं मुख उदरं मुख कटिं मुख
गुह्यं मुख ऊरुं मुख जानुं मुख जङ्घे मुख पादौ मुख
चण्डपाणिराज्ञापयति हुं फट् ठ ।

दग्धगुग्गुलमस्यैकविंशज्जाप्यात् (?) ज्वरक्षयः ।

तारवर्धी वियत्सर्धी त्रिवर्णोऽयं ज्वरापहृत् ॥३॥

नम इति । ओं नमो भगवते वीरभद्राय हुलु हुलु भूतपतिः स्वाहा ।
ओं सर्वदैत्यान्तकर चक्रघर ज्वर हुं फट् स्वाहा । विष्णुदैवत्यो ज्वरहरः । (२)

नमो रत्नत्रयायेति । ओं नमो रत्नत्रयाय । ज्वरहृदयमावृत्तयिष्यामि ।
भो भो ज्वर ज्वर शृणु शृणु हन हन गर्ज गर्ज छर्द छर्द शर्वज्वर अवट अवट
वज्रपाणिराज्ञापयति मम शिरो मुख मुख मम कण्ठं मुख मुख बाहुं मुख मुख हृदयं
मुख मुख उदरं मुख मुख कटिं मुख मुख गुह्यं मुख मुख ऊरुं मुख मुख जानुं मुख
मुख जङ्घे मुख मुख पादौ मुख मुख चण्डपाणिराज्ञापयति हुं फट् स्वाहा । १ अनेन
जप्ता गुग्गुलुं दग्ध्वा एकविंशति जपन् [जपात्] ज्वरक्षयः ॥ (३)

तारवर्धीति । ओं ऊं हः । ज्वरादिद्रोहकृत् ॥

a हीय भद्राश हुलु b छर्द ईत्यान्तचक्र चक्र उप ज्वर [कलयैवद्यान्तचक्र]

■ नमोपणत्रशः ज्वरष्टदशमाहर्त शिष्यामिदो ज्वरशृणु [नमोपणत्रशाश ज्वरष्टद
शमहर्तयिष्यामि । मेमा (भो) ज्वर शृणु] 1 चण्डवज्रपाणिः

2 विष्णुदैवत्य इति वाक्यं B कोशे नास्ति । 3 अनेन जप्तेति वाक्यं A कोशे नास्ति ।

¹ नासास्थि दण्डिवर्णित्यं साध्यास्वयार्णविदर्भितम् ।

लिखित्वा भूयद्दे सर्वज्वरनाशाय बन्धयेत् ॥४॥

स्वरावृतेन्दुगं मेदो भूवेऽमस्थं ज्वरापहम् ।

² महापार्थिवगं साक्षमन्थं स्वरवृतं तथा ॥५॥

ऋजुरेखा लिखित्वाष्टौ षट् तिर्यक् च वृत्तिद्वये ।

⁴ नारीराज्यपुटेऽन्त्येन्दुलेख्या नामपदत्रये ॥६॥

⁵ पञ्चवर्णं बलिं दत्त्वा कलयेच्चक्रमर्चितम् ।

व्याहिकज्वरदेवादिज्वराभासप्रशान्तये ॥७॥

नासास्थीति । भूयद्दे लिखित्वा, तदन्तर्जीवं, तदन्तस्साध्यनामविदर्भितं साध्यनामवर्णाभ्यामन्तरितं विदर्भो व्यञ्जरीकृतमिति ⁶ (विदर्भोऽप्यन्तरीकृतमिति वाचस्पति-वचनात्) वचनात् पूर्वं साध्यनामार्णद्वयं विरिख्य, पुनर्मन्त्रार्णमेकं, एवं क्रमेण विदर्भये-दित्यर्थः । ⁷ ज्वरनाशोऽयम् ॥ (४)

स्वरावृत इति । पूर्वं बिन्दुं लिखित्वा, तदन्तः वं इति, तस्यान्तर्जीवं, तस्य परित आख्यां च षोडशस्वरैरिन्दुं वेष्टयित्वा बहिश्चतुरश्रम् ⁸ ॥ (५)

महापार्थिवगमिति । ⁹ क्षीकारं लिखित्वा, तदन्तर्जीवं, जीवस्य परित आख्यां च, षोडशस्वरैः क्षीकारं वेष्टयित्वा, तद्वहिश्चतुरश्रसंवृतं ऋजुरेखा इति अष्टौ रेखा ऋजवः षट् तिर्यक् । बहिस्तो विंशतिकोष्ठयुक्ते आवृतैः क्षं इति । तदन्तर्द्वादशपदैर्युक्ते आवृतौ रं इति । अवशिष्टपदस्य मध्ये जीवं, जीवस्य परित आख्याम् । ¹⁰ पञ्चवर्णीः सह बलिं दत्त्वा पूजितं चक्रं गले बन्धयेत् व्याहिकज्वरशान्तये ॥ (६-७)

- 1 नासास्थं 2 महापार्थिवमन्त्रेण गं महापार्थिवांसाक्ष ३ पृथद्वये
4 पुटेऽन्त्येणौ 5 छक्रमर्पितम् 6 विदर्भ इति वाक्यं A पुस्तके नास्ति ।
7 ज्वरनाशोऽयम् इति A पुस्तके नास्ति । 8 चतुरश्रम् इति व्याख्यात्र दृश्यतेऽसंपूर्णैव ।
9 क्षीरं कारं 10 पञ्चवर्णीः इति वाक्यं A कोशे नास्ति ।

सौम्ययाम्यमुखे तारं लिखेद्वह्निगृहद्वये ।

तारस्य पार्थयोरिन्द्रं कोणकोष्ठेषु चानलम् ॥८॥

प्राक्प्रतीच्योर्बहिश्चक्रमङ्कुशद्वयमूपितम् ।

तारपाशाङ्कुशजपाद्वन्दं सर्वज्वरं हरेत् ॥९॥

१ शिखु २ वज्रद्वयोपेतं ३ महाशक्रगृहं लिखेत् ।

३ ल्यूतयं तस्य कोणेषु मध्ये च ४ सविषं विक्त् ॥१०॥

आख्याविदर्भितं चक्रमेतत् सर्वज्वरापहम् ।

५ बहिर्विदिक्षु क्षियुतं वह्निगेहं शिखाकुलम् ॥११॥

६ सान्त्रिंश लिखेद्वितौ महाशक्रगृहावृतम् ।

(म) सर्वज्वरविनाशाय ठठ ।

सौम्य याम्यमुख इति । सौम्ययाम्यमुखं वह्निगृहद्वयं लिखित्वा मध्ये तारं तस्य पार्थयोः लं इति । तारस्य मध्ये जीवं तस्य परित आख्यां षट्कोणस्य पट्टसु कोणेषु रं इति । बहिश्चक्रं-चक्रस्य बहिरित्यर्थः । पट्कोणस्य बहिः प्राक्प्रतीच्योरङ्कुशद्वयं लिखेत् । एकस्योर्ध्वे एकं तदूर्ध्वे चैकं पश्चिमकेऽप्येव लिखित्वा, 'ओं अन्नो' इति जपात् बद्धं सर्वज्वरं हरेत् ॥ (८-९)

दिक्षु वज्रद्वयोपेतमिति । एकैकस्यां दिशि वज्रद्वितयेन युक्तं पार्थिवमण्डल्युगं लिखित्वा अष्टसु कोणेषु ल्यूतयं मध्ये मकारेण युक्तं हकारं हं इति । आख्याविदर्भितविषसहितहकारमध्यस्थजीवस्य परितः ॥ (१०-११)

बहिर्विदिश्विति । भित्तौ वह्निगेहं लिखित्वा, तदन्तः कं इति, तस्य मध्ये जीवं, तस्य परित आख्यां, वह्निगृहस्य परितो ज्वालां, त्रिकोणस्य बहिरामेयादिकोणेषु शिं,

१ वज्रद्वयोपेतं

२ शक्रगृहं

३ ल्यूतयं

४ सविषं

५ विविक्षु

६ महावृतम्

७ सर्वज्वरविनाशाय ठठ [लब्धज्वर विनाशाय ठठ.....]

1

शयीत पश्यंस्तच्चक्रं मन्त्रमेतं जपन् ज्वरी ॥१२॥

चतुष्पष्टिपुटे क्षेत्रे षट्त्रिंशच्छूलदीपिते ।

2

3

जरानारीतपामानुकोष्ठेषु वृत्तिषु क्रमात् ॥१३॥

4

लिखेत् सविन्दून्तस्थान् चक्रं तद्वस्त्रमर्चयेत् ।

नश्यन्त्यत्र शयानस्य ज्वराः सर्वे विधानतः ॥१४॥

कुल्याभ्यां साम्रशूलाभ्या कृत्वा क्रान्तं शशिद्वयम् ।

कुल्यासन्धौ लिखेत्तारं याम्ये कोष्ठद्वये विषम् ॥१५॥

क्षिकाराणां बहिश्चतुरश्रयुगं भित्तौ लिखेत् । ^१एतच्चक्रम् ; वश्यज्वरी इमं मन्त्रं जपेत् ।
ओं सर्वज्वरविनाशाय स्वाहा । सान्तं ब्रूतेति केषांचित् पाठः । तेषां सान्तं ब्रह्ममध्य
इत्यध्याहारः कार्यः । अन्ताक्षरसहितं ब्रह्म ^२(हं कं) लिफं इति ॥ (१२)

चतुष्पष्टिपुट इति । ऋजुतिर्थभिर्नवमूत्रैश्चतुष्पष्टिपदं कृत्वा, अष्टाविंशतिपदैर्युक्तायां
बहिस्स्थायां आवृतौ वं इति, तदन्तर्विंशतिपदैर्युक्तायां आवृतौ रं इति, तदन्तर्द्वादशपदैर्यु-
क्तायां आवृतौ लं इति, तदन्तश्चतुर्षु पदेषु वं इति, अस्य मन्त्रस्य मध्ये तारं, तस्यान्त-
र्जीवं, तस्याभित आख्यां, रेखावसाने सर्वत्र शूलानि च । एवं चेत् षट्त्रिंशच्छूलानि स्युः ।
भूमौ विलिख्य तत्र शयनात् सर्वे ज्वरा नश्यन्ति ॥ (१३-१४)

कुल्याभ्यामिति । कुल्या = रेखा । दक्षिणोत्तरायतां एकां रेखां कृत्वा तथा
पूर्वपश्चिमोत्तरायतां च ताभ्यां कुल्याभ्यां आक्रान्तं उद्वयमालिख्य, मध्यस्थे कुल्या-
सन्धिचतुष्टये ओंकारचतुष्टयम्, ओंकारचतुष्टये जीवं आख्यां च, पूर्ववद्बहिः स्वान्तस्थ-

1 जपेत्

2 नृचा मानुं

3 कोष्ठासु वृत्तिषु

4 सविन्दुरन्तस्थाः

5 एतच्चक्रमिति A कोशे नास्ति ।

6 (हं कं) इति A कोशे नास्ति ।

¹ व्यान्तं सौम्ये च तच्चक्रं ताम्बूलस्थं भुजेज्ज्वरी (?) ।

कोणकोष्ठस्थशाखादौ शक्रमण्डलसम्पुटे ॥१६॥

हृद्रेखा लिखिता साख्या ज्वरमासविनाशिनी ।

लोहितं साग्नितारं भूमध्यहृन्नाभिषु न्यसेत् ॥१७॥

साङ्गसन्धिषु तं व्याघ्रं ध्यात्वा त्रिस्तत्त्वचं हरेत् ।

³ अचर्माङ्गं सितं ध्यायेत् व्याहिको नश्यति ज्वरः ॥१८॥

(म) नमो भगवते जङ्ग भस्म ज्वल महाभैरव सर्वजन्तु-

विनाशकर सिद्ध विद्ध हुं फट् ठ उ ।

⁴ इष्टाष्टमीचतुर्दशयोरर्कैरीशं जपेदिमम् ।

लक्षं जपान्ते स्नायाच्च तद्वरेद्विषमज्वरम् ॥१९॥

चन्द्रमण्डलयोरन्तरा कोष्ठचतुष्टय एवं मं इति, दक्षिणकोष्ठद्वये ओं इति, सौम्यकोष्ठद्वये ताम्बूले लिखितं जपादिना साधितमेतद्यन्त्रं भुञ्ज्यात् । सर्वे ज्वरा नश्यन्ति । यन्त्रलेखने मन्त्रजपस्यानुक्तिर्यत्र तत्र तस्मिन् यन्त्रे लिखिते नामाक्षराज्जपः ॥ (१५-१६)

कोणकोष्ठस्थेति । चतुरश्रयुगं लिखित्वा, अष्टसु कोणेषु प्रणवं, मध्ये हींकारं, तस्य मध्ये जीवं, तस्य परित आरुणं च । ज्वरमासः=अमृतमौक्तिकम् ॥ (१६)

लोहितमिति । साग्नितारं लोहितं; श्रोत्रं इति । तं ज्वरिणं व्याघ्रं ध्यात्वा त्रिः तत्त्वचं (त्रिस्तत्त्वचं)=ज्वरितम्य त्वचं हरेत् ॥ (१७-१८)

नमो भगवत इति । ओं नमो भगवते जङ्ग जङ्ग भस्म भस्म ज्वलन् ज्वलन् महाभैरव सर्वजन्तुविनाशकर विद्ध विद्ध हुं फट् स्वाहा । अर्कैः=अर्कयुग्मैः । अष्टमी-चतुर्दशयोः ईशमिष्टा इमं मन्त्रं लक्षं जपेत् । जपान्ते च स्नातव्यम् । एवं कृते विषमज्वरो नश्यति ॥ (१९)

1 घान्तं सौम्ये; घातसौम्ये

2 सत्पुटे

3 अचर्माङ्गासितं

4 भस्म ज्वसन्त महादैपह सर्वजन्तु; असण महाभैरव

4 चतुर्दशयो रते

[(म) ^१ ओं नमो षण्णतृशाश नमो वज्रशृङ्खलाश]

अग्निप्राकार दर्शनाय ओं तिष्ठ बन्ध बन्ध महाबलाय ।]

^२ चत्वारिंशत्पुटस्याहेः ज्रौड् लेख्यं मूर्धपञ्चके ।

अवरोहेण पञ्चार्णानारोहेणापि तावतः ॥२०॥

^३ पुटेज्वेवं लिखेद्वज्रं शृङ्खलं नाम पुच्छग्राम् ।

विषमज्वरहृच्चक्रमेतत् सर्वग्रहादिजित् ॥२१॥

(म) नमो भगवते क्षुद्राश बन्ध ज्वर हुं फट् ठठ ।

मन्त्र एष शिखाबन्धाज्ज्वरबन्धकरो भवेत् ।

^५ शुण्ठपक्कफलं ^६ चिञ्चावेष्टितं शिरसि न्यसेत् ॥२२॥

चत्वारिंशत्पुटस्येति । ऋजूः पङ्क्ताः तिर्यक् नव रेखाश्च कुर्यात् । एवं कृते सति स्वमोगे चत्वारिंशत्पदैर्युक्तः पञ्चमूर्धा अहिः स्यात् । तस्य मूर्धपञ्चके ज्रौड् इति लिखेत् । चत्वारिंशत्पुटेषु आरोहणावरोहणवज्रशृङ्खलामन्त्रं लिखेत् । पञ्चपदैर्युक्ते प्रथमे पङ्क्तौ(?) वामपदमारभ्य दक्षिणपदान्तं, द्वितीयावृत्तौ दक्षिणपदमारभ्य वामपदान्तम् । एवमारोहावरोहः । पुनरप्येवं पुनस्तस्य पुच्छं कृत्वा, पुच्छमध्यगं वंकारं लिखेत् । तस्य मध्यगं जीवं, जीवस्य परित आख्यां साधितमेतद्यन्त्रं ज्वरादिजित् । ओं नमो रत्नत्रयाय नमो वज्रशृङ्खलाय अग्निप्राकारदर्शनाय तिष्ठ तिष्ठ बन्ध बन्ध महाबलाय स्वाहा । [ओं नमो रत्नत्रयाय नमो वज्रशृङ्खलाय अग्निप्राकारदर्शनाय तिष्ठ तिष्ठ बन्ध बन्ध महाबलाय स्वाहा ।] हर हर एष साम्प्रदायिकः पूर्वोक्तेन ॥ (२०-२१)

नम इति । ओं नमो भगवते रुद्राय बन्ध बन्ध ज्वर ज्वर हुं फट् स्वाहा । जप्त्वा शिखाबन्धात् ज्वरबन्धो भवेत् ॥

शुण्ठेति । पक्का, शुण्ठफलं=पुण्ड्रफलम् । चिञ्चावेष्टितं=पुण्ड्रिकानाम्

१ ओं नम षण्ण इति मन्त्रः B कोशे न दृश्यते; अस्य व्याख्यानं च नास्ति ।

२ पुटस्य हे

३ पुरेज्वेवं

४ रुद्राय [पुद्राश]

५ शुण्ठा [शूर्णा]

६ चेष्टितं

ഝാഹികജ്വരനാശായ ന ശാമ്യേद्यदि तद्भुजेत् (?) ।

एकविंशदलं वाथ श्वेताया: फलपुष्पवत् ॥२३॥

पिवേत् क्षीरेण तत्सिद्धां यवागूं वा दधि¹प्लुതാ¹म् ।

त²കേ വാ²ജെ പിവേ²ദ്വി²ല²വ²ന്ദാ²കൗ² വി²പ²മ²ജ²വ²രീ ॥२४॥

മ³ജ്ജാ³സു³ര³സ³യോ³ർ³മൂ³ലേ³ വ³ഗ്നീ³യാ³ത് ഝാ³ഹികേ³ ജ്വ³രേ³ ।

പാ⁴ത: പു⁴ണ്ഡ⁴ക്രി⁴യാ⁴ശൗ⁴ച⁴ശി⁴ഷ⁴ക⁴ർ⁴ക⁴ട⁴മൃ⁴ത⁴കൃ⁴ത⁴ം ॥२५॥

സ⁵ത⁵ക⁵ം ഗ⁵ർ⁵ത⁵ക⁵രി⁵ണാ⁵ം ക⁵ർ⁵ണേ⁵ വ⁵ദ്വ⁵മ് ച⁵ ത⁵ം ഹ⁵രേ⁵ത് ।

പാ⁶ത: പി⁶വ⁶തു⁶ ധാ⁶രോ⁶ഘ്ണ⁶ം ര⁶ജ⁶ന്യാ⁶ ജ്വ⁶ര⁶പീ⁶ഢി⁶ത: ॥२६॥

പൊതിഞ്ഞതു" । ശിരസി = പൊറുക്കാമു(?) । ഝാഹികജ്വര: = മൂന്നാമു കൊണ്ടു മാർന്നപനി । (२२)

एकविंशति । श्वेता=വെളുപ്പു । ശ്വേതാ²യാ² . एकविंशतिदलं, एकविंशतिफलं, एकविंशतिपुष्पं च क्षീरे क्षിप्त्वा शൃതं क्षീരं पिवേत् । തै: സി²ദ്ധാ²ം ക്ഷീ²ര²യാ²ഗു²ം വാ² ദ²ധി²യാ²ഗു²ം വാ² । ജ്വ²രോ² ന²ശ്വ²യി²തി ॥ (२३)

तत्र इति । विल्ववन्दाकौ=കൂവ³ള³വ³ന്ദാ³കൗ³=കൂവ³ള³വ³ന്ദാ³കൗ³വി³ത³ക³ണ്ണി³ । മ³ജ്ജാ³=സ³മ³ജ്ജാ³=പ³റ³ഞ്ച³ണ്ട³ വ³ലി³യ³വ³ഴ³തി³ന³ । വാ³ സു³ര³സ³=തു³തു³വ³ । ഝാ³ഹിക³ജ്വ³ര: = മൂ³ന്നാ³മു³ പ³നി³ । ഝാ³ഹിക³ജ്വ³ര: = മൂ³ന്നാ³മു³ പ³നി³ । ക³ർ³ക³ട³ക³=ഞ³ണ്ട³ । ക³ർ³ക³ട³ക³ മൃ³ദാ³ ശൗ³ച³ കൃ³ത്വാ³ അ³വ³ശി³ഷ³മൃ³ദാ³ പു³ണ്ഡ³ക്രി³യാ³ ജ്വ³ര³ഹ³രീ³ । ഗ³ർ³ത³ക³രോ³=ക³ഴി³യ³ന്ന³ । ഗ³ർ³ത³ക³രി³ണാ³ം സ³ത³ക³ം വ³ള³സ്യ³ ശ³ക³ലേ³ ഇ³ടെ³ വ³ച്ചാ³, 'ओं नमो भगवते रुद्राय' इत्यनेन मन्त्रेण जप्त्वा कर्णे वग्नीयात् । ജ്വ³രോ³ ന³ശ്വ³യി³തി ॥ (२४-२५)

सप्तकमिति । धारोघ്णं=പ⁶ശു⁶വി⁶ൻ⁶ന⁶മു⁶പ്പാ⁶ൽ ॥ (२६)

1 पाठविहताम् ।

२ तत्रैवाज्ये

३ मज्जासुरस [पंगासुरस]

4 मुञ्चुचा

a रजनी

माहेन्द्रगेहं^१ प्राच्याव्य कुल्यान्तः क्षियुतं लिखेत् ।

चितामुप्या^२ बहिर्दिक्षु विष्णुमन्तः क्षिकोणतः ॥२७॥

ऊर्ध्वं पञ्चदलाब्जास्ये लिखेन्नाम च मध्यतः ।

अर्कपुण्ये न बलियुक् तद्यन्त्रं धासनाशनम् ॥२८॥

(म) किन्नर किंपुरुषगरुडगन्धर्वयक्षराक्षसभूतप्रेतपिशाच -

कासधासनिःधासोपद्रवं हर पितृपिशाचाय फट् ।

साङ्ख्यं मन्त्रावृतं वज्रं धासहृद्गृहस्थितम् ।

भुक्तोच्छिष्टान्नमेतेन जप्तं धासहृदाशयेत् ॥२९॥

माहेन्द्रगेहमिति । पूर्वपश्चिमायतं सूत्रद्वयं लिखित्वा बहिश्चतुरश्रयुतं चतुरश्रयुगस्य चतुर्षु दिक्षु बहिः अं इति लिखेत् । चतुरश्रयुगस्य कोणतः अन्तः क्षि इति कुल्यान्तर्मध्ये ऊर्ध्वमुखं पञ्चदलमब्जं कृत्वा, तस्याब्जस्य कर्णिकायां क्षि इति लिखेत् । तस्यान्तर्जीवं जीवस्य परितः आख्यां च ।^३ अर्कपुण्यैः सहानेन बलिं दत्त्वा तद्यन्त्रं धारयेत् । धासनाशनम् । ओं किन्नर किंपुरुष गरुड गन्धर्व यक्ष राक्षस भूतप्रेत पिशाच कासधासनिः धासोपद्रवं संहर संहर पितृपिशाचार्यं स्वाहा । तद्यन्त्रं धारणात् धासान्नाशयेत् ।^४ यन्त्रधारणाच्च ॥

(२७-२८)

साङ्ख्यमिति । उभयतः शूलं वज्रं लिखित्वा, तस्य मध्ये जीवं, जीवस्य परितः आख्यां च । वज्रस्य परितः किन्नरेत्यादिमन्त्रेण वेष्टयेत् । बहिश्चतुरश्रं भुक्तोच्छिष्टान्नम्=०७७ ७७७०० । एतेन - किन्नरेत्यादिमन्त्रेण ॥

(२९)

१ माहेन्द्रगेहं प्राच्याव्य

२ चितामुप्या

॥ चिन्तपचिवुपु रज्जपु दजन्धर्व [चिन्तपचिपुपु गरुडगन्धर्व]

३ अर्कपुण्यैः इति वाक्यं B पुस्तके नास्ति ।

४ यन्त्रधारणाच्च इत्येतत् B पुस्तके नास्ति ।

निश्वासहारिणी तूर्णा विद्या तद्वन्निकम्पकी ।

सार्कपुष्पकिसलये प्रसृतं व्योदनं घटे ॥३०॥

पीतं मण्डं श्वासपीडां वमनेन विनाशयेत् ।

रम्भाफलं मूत्रशृतं निश्वासं हन्ति भक्षितम् ॥३१॥

कृष्णोपणनिशारास्त्राद्राक्षतैलगुडं लिहेत् ।

श्वासवान्धवा भार्ज्जी सयष्टिं मधुसर्पिषा ॥३२॥

पथ्या तिक्ता कणा भार्ज्जी यापाज्यमधु वा लिहेत् ।

रम्भाकुन्दजिरीपाणां पुष्पं कृष्णान्वितं पिबेत् ॥३३॥

जण्डुलाद्विरथोष्णाद्विः पिबेद्वा भार्ज्जिनागरे ।

पिबेत् पिपासितः श्वासी दशमूलशृतं जलम् ॥३४॥

धात्रीलाजसिताक्षौद्रतैलाज्यं श्वासकासहृत् ।

तथात्यस्थं वल्लभृतं मुस्ता विश्वाभयागुडम् ॥३५॥

६

सार्कपुष्पकिसलये । पीतं मण्डं वमनेन श्वासपीडां विनाशयेत् । कीदृग्विशिष्टं - 'घटे' प्रसृतं व्योदनं-विगतौदनम् । कीदृग्विशिष्टे 'घटे'-सार्कपुष्पकिसलये=अर्कपुष्पकिसलयसहित इत्यर्थः । मण्डं = कण्ठनी । प्रसृतं=प्रसृतम् ॥ (३०)

रम्भाफलमिति । रम्भाफलं = रम्भाफलम् । रास्त्रा = रास्त्रम् । भार्ज्जी = भार्ज्जी । पथ्या = पथ्या । तिक्ता = तिक्ता । कणा = कणा । याप = याप । ज्य = ज्य । मधु = मधु । कुन्द = कुन्द । श्वासी पिपासितश्चेत् दशमूलशृतं जलं पिबेत् ॥ (३१-३२)

१ प्रसृतं [प्रसृतं]

२ पुटे

३ रम्भाकुन्द

४ पुटे

५ पुटे

५०६

(म) कामकामिले ब्रह्मण्ये सत्यवादिनि न भविष्यसि

विरूपेऽन्तर कामं कामिले फुट् ठठ ।

शीताम्बुस्नानपानाद्यैः कामिलां नाशयेन्मनुः ।

शौद्रक्षीरनिशाधत्रीमण्डूकीस्वरसं पिबेत् ॥४०॥

लोहधात्रीनिशाव्योपसिताज्यमधुना लिहेत् ।

दशनिष्काज्ज्ञटाशुष्ठी द्विनिष्का च रसं तयोः ॥४१॥

कामिलार्तः पिबेत् पिष्टां स जिघ्रदज्ज्ञटां सदा ।

निपिष्टेत् कामलार्तस्य शिरसि अमरीरसम् ॥४२॥

(म) हुनु वज्रकामेश्वरि अमुकं हुं हुं ठठ ।

मुटित मुटित सामुटित ठठ । आणि कल्याणि ठठ ।

एते मन्त्राल्लयो जाप्याः शिरोरोगहरा. स्मृताः ।

रेखाभ्यां साग्रशूलभ्यामाक्रम्येन्दुं लिखेद्विषम् ॥४३॥

कामेति । ओं कामकामिले ब्रह्मण्ये सत्यवादिनि न भविष्यसि दीधितिजे [दधिचक्रे] विरूपे ऽन्तर कामं कामिले फु. स्वाहा । ^१शीताम्बुपानादिना कामिलां नाशयेत् । मण्डूकी=मण्डूकी । सिता=सिता । निष्कं=निष्कं । अज्ज्ञटा=अज्ज्ञटा । अमरीरस.=अमरीरसः ॥ (४०-४२)

हुनु इति । ओं वज्रकामेश्वरि अमुकं हुं हुं स्वाहा । अमुकस्थाने रोगिणो नाम । ओं मुटित मुटित सामुटित स्वाहा । ओं आणि आणि कल्याणि स्वाहा । एते

a चामचालिखे ब्रह्मण्ये सत्यशमिणि न भविष्यसि [चामि चामिसे ब्रह्मण्ये]

1 छटा शुष्ठी b विमुपाज चामेश्वरि अमुकं [हज्रपज कामेश्वरि अमुकं]

2 शीताम्बु इति वाक्यं B पुस्तके नास्ति ।

कोष्ठेषु तारं मध्ये च चक्रं हस्ततलेऽर्पितम् ।

^१ दृष्टं हन्ति शिरोरोगं चिन्त्यमानं यथाश्रुतम् ॥४४॥

निर्धौजस्यास्य चक्रस्य घान्तं कोष्ठेषु ^२ विन्दुमत् ।

शूलानां मध्यमूचिस्थं ^३ नाभ्यन्तं दण्डिमध्यतः ॥४५॥

कालान्तं दण्डिपार्श्वार्धं चक्रमाण्यादि मन्त्रसुक ।

न्यसेन्मूर्ध्न्युपधाने वा शिरोरोगस्य शान्तये ॥४६॥

त्रयो मन्त्राः शिरोरोगहराः । पूर्वपश्चिमायतामेकां रेखां कृत्वा, दक्षिणोत्तरायतां च, तथा रेखावसाने बहिः शूलचतुष्टयं च, ताभ्यामाक्रम्य चन्द्रमण्डलद्वयं लिखेत् । चन्द्रमण्डल-योर्मध्ये काष्ठचतुष्टये मं इति लिखेत् । मध्ये प्रणवं लिखित्वा जीवाख्यादि पूर्ववत् । इमं च ^४ करजन्यासं हस्ततले लिखित्वा, हस्तममृतमयं स्मृत्वा, शिरसि स्पर्शनात् सद्य एव रोगो नश्यति ॥ (४३-४४)

निर्धौजस्येति । रेखाभ्यामग्रशूलभ्यामित्यत्र रेखाद्वयं चन्द्रमण्डलद्वयं च तद्वदत्रापि लिखित्वा, चतुर्षु कोष्ठेषु ङ इति रेखावसाने बहिःशूलचतुष्टयं कृत्वा, शूलानां मध्ये सूचीस्थं नाभ्यन्तं मं इति लिखेत् । मध्यतः पार्श्वार्धं दण्डिकालान्तं कालो मकारः । तस्यान्तो यकारः । स पार्श्वक्षरेणाङ्कितः । खं इति जीवाख्यादि पूर्ववत् । बहिःस्थचन्द्रमण्डलस्य बहिराख्यादिमन्त्रेण वेष्टयेत् । एवं ^५ लिखित्वा मूर्ध्नि बोपधाने वा धारणात् शिरोरोगशान्तिः सद्य एव भवति । केचित् कलान्तमिति पठन्ति । चन्द्रकलानां षोडशत्वात् कलेति षोडशस्वरानाहं ^६ स्वरणामन्त इत्यर्थः । कं इति ॥ (४५-४६)

१ स्पष्टं

२ कोष्ठेषु

३ नाभ्यन्तं दधि

४ इदं चक्रं रजन्या हस्ततले लिखित्वा ५ एवं लिखित्वेति वाक्यं B कोशे नास्ति ।

सितासृक्चूर्णवत् सर्पिः पक्ता नस्येच्छिरोगदे ।

स्वेदयेत् पायसेनापि कूप्माण्डैरण्डयोः शिफे ॥४७॥

स्वार्था लिपेच्छिरोरोगे पारिमद्रत्वचं तथा ।

विन्धोपणनिशाचूर्णवर्त्यस्तैलोक्षिताः पृथक् ॥४८॥

धूमनस्याच्छिरोरोगाः शमयन्ति तथा विपम् ।

(म) यत्रागतासि भद्रं ते तं विन्ध्यं गच्छ सुव्रते । ठठ ।

ओं छ छ सुसुप्तकारि सखिले हि विपं ठठ ।

हृत्क्षोभहृन्मनुः पूर्वो ग्रन्थ्यादीन्नाशयेत् परम् ॥४९॥

चतुरश्रे लिखेद्रेखां ब्रह्मणा स्वरमेदिना ।

परेण लम्बयित्वा तद्वात्रं नश्यति कुञ्चिका ॥५०॥

(म) भिन्द दम कम्पय हुं फट् ठठ । ओं परंचरे
चरंचरे विपंचरे ठठ ।

सितेति । सिता = सितम् । असृक् = अशुक्लम् । एरण्डः =
एरण्डफलम् । पारिमद्रः = पारिमद्रफलम् (?) वेल्म्ल । धूमनस्यात् = धूमस्य
नस्यात् ॥ (४७-४८)

यत्रेति । ओं यत्रागतासि भद्रं ते तं विन्ध्यं गच्छ सुव्रते स्वाहा ।
ओं सुसुप्तकारि सखिलेहि विपं स्वाहा । पूर्वो मनुः हृष्टिरोगहृत् परो मनुः ॥ (४९)

चतुरश्र इति । चतुरश्रे स्वरमेदिना ब्रह्मणा रेखां लिखेत् । क का इत्यादि कं कः
इत्यन्तम् । परेण-अन्येन । तद्वात्रं लम्बयित्वा कुञ्चिकुति । ओं भिन्द भिन्द दम दम
कम्पय कम्पय हुं फट् स्वाहा । ओं परंचरे चरंचरे विपंचरे स्वाहा । ४ अग्निदीपनम् ।

१ यथा ■ यत्रागतासि भद्रतेरं पिण्डयं जच्च प्रट् ठठ । ओं छछ प्रचालिप हिसे
विहितं ठठ । [छत्रागतासि भद्रतं तं विन्ध्यं गच्छा सुव्रते । छछ प्रचाल्या विसर्वाणा]

२ हृत्क्षोभहृन्मनुः ३ कुञ्चिताः । ४ भिन्द दम कम्पय हुं फट् ठठ । ओं परं
गपे कम्पये हवच्छपे ठठ । [भिन्द भिमंचं पहुं फट्..... । चपं चकेकपं गपे तेमे.....]

४ अग्निदीपनम् इति B कोशे नास्ति ।

तारं सदृजलं पादं शिरोमारीहरो मनुः ।

आर्की सौम्या शिफा पेया मारीहृत्पण्डुलाम्भसा ॥५१॥

पादोपानच पानेन हरेत् सद्यो मंसूरिकाम् ।

(म) वां^२ ह्रीं हुं ह्रीं खं हुं ह्रीं हं हुं ह्रीं जं हुं ह्रीं कां ठ ।

पङ्कणाष्टदिवसे त्रिसहस्रं नित्यमक्षवलयेन मुजप्यात् ।

साधितो मनुरयं निजजाप्यस्पर्शनेन सकलामयहृत् स्यात् ॥५२॥

पार्थ शकशिवार्धचन्द्रिसकलः कुम्भोऽम्बुकालोदकं

येनेय^३ सहितं क्रमान्नयनयुक् पार्थ चने^४ उद्वयम् ।

तज्जसे कपिलावृतं त्रिशतकं पानेन हंभ्यात् प्रिहा-

हृद्रोगारुचिवाग्बिषप्रहणिकोदावर्तशूलोत्सुकान् ॥५३॥

तारं सदृमिति । ओं विट् स्वाहा । मारीहृत् । मारीहरः - मारी-अतिसारः ।
उपानत्=ॐ५०१५५° । वामित्यादि । ओं हां ह्रीं हुं ह्रीं खं हुं ह्रीं हं हुं ह्रीं ह्रीं स्वाहा ।
पङ्कणाष्टदिवसे-अष्टचत्वारिंशदिवसानित्यर्थः । नित्यं त्रिसहस्रमक्षवलयेन सह संजप्य
साधितो मनुः सकलामयहृत् स्यात् ॥ (५०-५२)

पार्थमिति । ओ ह्रव । व्योम्नि व्यापिने स्वाहा । त्रिशतकं तज्जसं-तेन
मन्त्रेण जप्तम् । कपिलवृतं-कपिलवर्णाया गोः वृतं । पानेन प्रिहादीन् हरेत्-हृद्रोगारुचि
वाग्बिषप्रहण्युदावर्तच्छर्दशूलोत्सुकान् हन्यात् । वाग्बिष=ॐ५०१५५° । उदावर्तः =
रोगविशपः ; उदावर्तसंज्ञः । शूलं=ॐ५०१५५° । उत्सुकं=ॐ५०१५५° ॥ (५३)

१ शिरोदारी

२-वां ह्रीं हुं ह्रीं खं हुं ह्रीं हं हुं ह्रीं जं हुं ह्रीं कां ठ ।

३ योनेया

४ चनो

५ आवर्त

६ नित्यमिति वाक्यं B कोशे नास्ति ।

प्रातस्त्रिष्टुत्वशुलकाम्बु पीतं

तन्मन्त्रित स्यात् सकलमयम् ।

जप्तानि दद्यात् पृथगौषधानि

सर्वेषु रोगेषु मनुद्वयेन ॥५३॥

यस्मिन् वातरुजास्ति वह्निगृहगोदण्डयेकनेत्रो ज्वलन्

गात्रे तत्र विचिन्तितो हरति तां सूर्यो यथा यामिनीम् ।

ध्यातो हन्ति तथैव नाभिबल्ये सन्धासकासादिकान्

श्लेष्माण च गले क्षिणोति जठरे मन्दानलं दीपयेत् ॥५४॥

कटुत्रयी पद्मकदेवदारु-

रुद्रा

राक्ताविडङ्गतिफलामृतानाम् ।

चूर्णं समांशं सितया च तुल्यं

कासान् हरेत् कृष्णकथेव पापम् ॥५५॥

प्रातरिति । चुलक=पस्यति । मनुद्वयेन=हो ह्रीं एव व्योम्नि व्यापिनि
स्वाहेत्यादिना वा ॥ (५३)

यस्मिन्निति । यस्मिन् गात्रे वातरुजास्ति तत्र विचिन्तित एकनेत्रस्ता हरति ।
एकनेत्र=हकार । कीटग्विशिष्ट=वह्निगृहग, दण्डी ज्वलन् । 'केन प्रकारेण
हरतीत्याकाङ्क्षाया, सूर्यो रजनी यथा तथा, भगवत् कृष्णस्य कथा यथा पाप
हरेत् तथा ॥ (५४)

कटुत्रयीति । कटुत्रयी=पुष्पक, दण्डक, तीक्ष्णली । पद्मरु=पत्नीदण्ड ।
देवदारु=वृक्षदण्ड । राक्ता=रक्तदण्ड । विडङ्ग=विडङ्गदण्ड । कार्पासासि=

कार्पासास्थिशिले कटूनि वदरीपत्रं च भृङ्गीरसे

तद्वर्तिः कुन्दी कटुतयरविक्षीरान्विता वर्तिका ।

गोपी मागधिका शिलविहिता वर्तिः शिलविध्योः

वर्तिश्चापि यथायथं विहितया कासानशेषान् हरेत् ॥५६॥

कर्कोटीतनुका सहा दिनमुखे पीता कटूप्याम्बुना

तर्केणानिलगुल्महृष मधुना सा मूत्रकृच्छ्रपहा ।

हिकां हन्ति घृतेन सा दधिरसे स्यात् कुसिरोगान्तकी

नस्येनाचलकर्णिका समधृता सा कण्ठरोगान् हरेत् ॥५७॥

१. ५६

പരമനിക്കര । ശില=മനശ്ശില । കടുകു=ചുക്കു മുളക് തീപ്പലി । വദരി=
ലത്ത । ഭൃङ्गीരസः=കയ്യൂന്നിനീർ । കുന്ദീ=മനയോല । രവिक्षीരം=മുരിക്കിൻ
പാലം । गोपी=നന്നാറി । मागधी=കാട്ടുതിപ്പലി । शिल=മനശ്ശില । अरु=
അരിതാലം ॥ (५५-५६)

कर्कोटीति । कर्कोटी = ചെറുകയ്യ, കാട്ടുപാവൽ इति केचित् ।
तनुका = നീലക്കാരീച്ചമ । कटूप्याम्बु = തൈർനീർ । अचलकर्णी =
കടങ്ങെഴുക്ക് ॥ (५७)

1 शिलविहिता

2 वर्तिश्च क्रिया

उन्नीतमङ्गाश्रयणेन पादात्

काष्ठं^१ निहन्याज्झिणिकां श्रवस्थाम् ।

^२हिक्कां हरेत् स्वागतवामल्लाटे

न्यस्ता क्षुतं तर्जनीका च वामा ॥५८॥

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहे पञ्चदशः पटलः ॥

उन्नीतमिति । किञ्चित्काष्ठशकलमादाय पादादारभ्य आश्रोतनिलात् शरीरं स्पर्शयित्वा , एतदूर्ध्वं नीत्वा, तत्काष्ठशकलं श्रोतनिले प्रक्षिपेत् । ^३एवं कृते झिणिका नश्यति । झिणिका = क०००००००००००० । स्वागतवाक् = हरियो हरीत्युचैः (!) (हरिहरिरित्युचैः) । एके स्वागतमस्त्विति । क्षुते संजाते सति वामतर्जनीं ल्लाटे शङ्कुवत् दृढं निदध्यात् । क्षुतं नश्यति ॥ (५८)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहव्याख्याने पञ्चदशः पटलः ॥

१ झिणिकाश्रयस्थम् ।

२ हिक्कां .

३ एवं कृत इति वाक्यं B कोशे नास्ति ।

॥ अथौषधपटलः षोडशः ॥

सिंहीयष्टिनिशायुग्मवत्सककाथसेवनम् ।

शिशोः सर्वातिसारे च स्तन्यदोषे च शस्यते ॥१॥

शृङ्गीं सङ्कण्यातिविषां^१ चूर्णितां^२ मधुना लिहेत् ।

एकां^३ वातिविषां^४ कासच्छर्दिज्वरवतः शिशोः ॥२॥

बालैः सेव्या वचा साज्या सदुग्धा वाय तैल्युक् ।

यष्टिकां शङ्खपुष्पीं वा बालः क्षौद्रान्वितां पिबेत् ॥३॥

वाम्बूपसंपद्रहायु(दीर्घायु)र्मेधाः श्रीश्च प्रवर्धते ।

वचाज्यामिश्रित्वा वासा शुण्ठी कृष्णानिशागदम् ॥४॥

सर्पाष्टिसैन्धवं बालः प्रातर्मेधाकरं लिहेत् ।

देवदारुसहाशिमुफलस्तथपयोमुत्तमम् ॥५॥

काथः सङ्कण्यापृथ्वीकाकल्कः सर्वान् कृमीन् हरेत् ।

तापिक्लपले रजनी सेव्यौ गोपीपयोधरौ ॥६॥

सिंहीति । सिंही = सिंहाद्वयप्रतीकम् । वत्सकः = कसकप्रायः । शृङ्गी = कर्कटशृङ्गी = (ककडप्रकारः) । अतिविषा = अतिविषयः (?) । एकां श्रेष्ठमतिविषां वा । अमिश्रित्वा = ककडप्रायः (?) । वासा = अण्डभोजकम् ॥ (१-४)

काथ इति । पृथ्वीका = ककडप्रकारः । कल्कः = मेलेपः । तापिक्ल = कलसम् । गोपी = गोमयम् । मधु = मेलेपः । वत्सकः = ककडप्रकारः । अर्कमूलं = अर्कमूलम् । शशविट् = शशविट् । तुल्यममौ दग्धा गोमूत्रे

१ सेवनम् ।

२ पाकां वा

३ ज्वरहृत्; जानुहृत् ।

४ शिशुः

५ निशागुडम् ।

६ सूदीका

त्रिफला चेति तत्काथः समधुर्नेत्ररोगनुत् ।
वर्त्यार्कितू [मू] लैः कृतया शशविट्चूर्णगर्भया ॥७॥
आज्याक्तया मपी ग्राह्या सर्वनेतामयान्तकी ।
मूत्रे गोमयके खारीस्तन्याज्यजलमाक्षिके ॥८॥
^१
दग्ध्या निषिक्तमसकृत्तुल्यं स्यान्नयनामृतम् ।
त्रिफलाभृङ्गिविधानां रसेषु मधुसर्पिषोः ॥९॥
मेपीक्षीरे च गोमूत्रे सिक्तं नागं हितं दृशोः ।
जातीसिन्धुनिशाकृष्णाकुनटीवरटीगृहम् ॥१०॥
सक्षौद्रं कांस्यताम्राभ्यां निवृष्टं पिल्लहृद्भवेत् ।
लोध्रत्वग्दृतसंभ्रष्टं खार्यं पिष्टं ससैन्धवम् ॥११॥
वल्लस्थं श्च्योतयेद्दृष्टघोरमिष्यन्दमपोहति ।
^२
सतैलं द्रोणपुष्पांशु सकृष्णं सशकृद्भसम् ॥१२॥

निक्षिपेत् । एवं सप्तवारं गोमयके = गोमयजलेऽपि तथा । पुनः खार्यं तथा । स्त्रीस्तन्ये
तथा । आज्ये तथा । जले तथा । माक्षिके च तथा । एवंभूतमेतत्तुल्यं नयनामृतं
स्यात् । नागं = काशीयम् । जाती = पीपुल्लकृष्णम् । कुनटी = मन्थारम् ।
वरटीगृहं = वेङ्कटगृहम् । पिल्लं = तत्संज्ञकमक्षिरोगम् । श्च्योतयेद् =
क्षुब्धम् । अमिष्यन्दः = कृष्णनीरोगक्षकः । शकृदसः = मांसकर्मिणः ।
कर्णविट् = वेङ्कट । क्षणदान्धं = मांसकृष्णम् ॥ (५-१२)

¹ കർണ്ണപീഠാ² ച സക്ഷൗദ്രമജ്ജനാത് ക്ഷണദാന്ധ്യനുത് ।

സ്തന്ധം ശീതാമ്ബുനാ നത്യാത് നാസികാസ്യക്സവം ഹരേത് ॥൧൩॥

നാസാമ്ബുഖാവഹജിഗ്രേദൃഗ്ദ്ധസ്ഥം കാരവീരജഃ ।

രസഃ സസൈന്ധവഃ കോപ്തോ രത്നാഗൃജ്ജനമൂലജഃ ॥൧൪॥

പൃഥ്വാദ്രകജോ³ വാപി⁴ പൂർണാത് കർണ്ണശൂലഹാ ।

മഹിപീനവനീതേഷുപന്ത്രമസ്സാനുലേപനം ॥൧൫॥

ജാതീപന്ത്രോപണനിശാകവലം ഫലമൂല്യയുക്തം ।

നാശയേദോഷജം രോഗം യോഗദ്വയമിദം പൃथക് ॥൧൬॥

പുഷ്പകാതേഷുവയാകൽകസിദ്ധം തൈലം ദ്വിജാർതിഹൃത് ।

ധാന്യാമ്ലനാലികേരാംബുമൂത്രം ക്രമുകവിധയുക്തം ॥൧൭॥

കथിതം കവലം കാര്യമധിജിഹ്വാദിശാന്തയേ ।

സാധിതം ലാജ്ജലീകൽകേ തൈലം നിർഗുണ്ഡികാരസേ ॥൧൮॥

സ്തന്ധമिति । കാരവീ = കൃഷ്ണജീരകം । കാരവീരജ ഇതി केचित् पठन्ति ।
 കൗരവീ = കരുക്കരത്തിലുള്ള । ഗൃജ്ജനം = മുറിഞ്ഞ । അദ്രക = ഇഞ്ചി । കർണ്ണശൂലം =
 'ചെവിനോവ' । കവലം = വായിൽതീക്കൊള്ളുക । ഫലം = ത്രിഫലം । മൂലം =
 ഗോമൂത്രം । പുഷ്പഃ = കൊഴിഞ്ഞിൽ । വയാ = ഹരിതകി । ദ്വിജാർതിഃ = ദന്തപീഠം ।
 നിർഗുണ്ഡി = കരുനൊച്ചി । ഗണ്ഡമാല = കണ്ഠമാല । ഗന്ധഗണ്ഡഃ = കണ്ഠരോഗ-
 വിശേഷഃ ॥ (൧൩-൧൮)

ഗണ്ഡമാലാഗന്ധാഗ്നൗ നാശയേന്നസ്യകർമ്മണാ ।

പല്ലവൈർകപൂർവ്വീകന്തുഹീവ്യാഘാതജാതിജൈ: ॥19॥

ഉദ്വർത്തനം സഗോമൂത്രൈ: സർവ്വത്വമുപനാശനം ।

വാകുചീ സതിലാ മുക്താ വ്യാസാത് കുണ്ഡലാശിനീ ॥20॥

പത്യാമലാതകതിലഗുഡപിണ്ഡീ ച കുണ്ഡലീ ।

വ്യജ്ജിജ്ജ്വലാതാലോഘാ കുണ്ഡലീതവർച്ഛദം ॥21॥

തുണ്ഡീരസം സപുഷ്പാജ്യം ഹരേദർശ: കപാലജം ।

പൂർവ്വീകവഹ്നിരജനീ ത്രിഫലാതിലചൂർണ്ണയുക്ത ॥22॥

തക്രം ഗുദാകുരേ പേയം മദ്യം വാ സഗുഡാമയം ।

ഫലാർവ്വം വിശാലാമ്രകാശം ധാതീരസോഽथവാ ॥23॥

പാതാശ്ച രജനീകൽകശ്ചൈമിശ്ര: പ്രമേഹിനാ ।

വാസാഗുഹ്വരീവ്യാഘാതകാശം പട്ടണ്ഡലീയുക്ത ॥24॥

പല്ലവൈരിതി । സഗോമൂത്രൈ: = അർകാദിപല്ലവൈ: ഉദ്വർത്തനം, സർവ്വത്വമുപനാശനം । വ്യാഘാതം = കൊന്നു । ഉദ്വർത്തനം = മേൽതിരുത്തുക । വാകുചീ = കാർകോലം । പിണ്ഡീ = ഗുലികാ । വ്യജ്ജി = കരുമുഖം (1) । ചൂർണ്ണം = തൂൺ । താലം = അരിതാലം । ഉമാ = വയമ്പ് । കുണ്ഡ = കൊമ്പ് । പീതവർച്ഛദം = പഴുത്തവെളിച്ചം । തുണ്ഡീരസം = കായത്താണ്ടിനീർ । പുഷ്പാജ്യം = മധു । കപാലർശ: = ശിരോരോഗ-വിശേഷ: ॥ (19-22)

പൂർവ്വീകേതി । ഗുദാകുര: = അർശ: । വിശാലം = മെത്തം; കാട്ടുവെള്ളം । ഫലം = ത്രിഫലം । അമ്രം = മരുതം । രജനീ = മരുതം । പ്രമേഹിനാ = പ്രമേഹരൂപം

വാതശോണിതഹൃത് പീതഃ പിപ്പലീ സ्याത് ഹിഹാപഹാ ।

സേവ്യ ജഠരിണാ കൃഷ്ണാ സുക്ഷീരവഹുമാവിതാ ॥൨൫॥

പയോ വാ ചവ്യദന്ത്യമിവിഭജ്ഞാപകൽകയുക് ।

ഗന്ധികാമ്യമയാകൃഷ്ണാവിഭജ്ഞാക്തേ ഘटे स्थितम् ॥൨൬॥

മാസം തക്രം ഗ്രഹണ്യശ്ശോഗുൽമപാഷ്ടുനിമീൻ ഹരേത് ।

പൽവയാമൃതാ വാസാ തിക്താ മൂന്മിഞ്ചനിഞ്ചജഃ ॥൨൭॥

കാതഃ ക്ഷൗദ്രയുതോ ഹന്യാത് പാഷ്ടുരോഗം സകാമിലം ।

1
രക്തപിറ്റീ പിബേദ്വാസാസ്വരസം സസിതാമധു ॥൨൮॥

വരീദ്രാക്ഷവചാശുഷ്ഠീസാധിതം വാ പയഃ പൃഥക് ।

വരീവിദാരിപത്ത്യാശ്വലാക്ഷയനവാധുതാ ॥൨൯॥

മുഖദന്താ¹ മധുസർപ്പിന്യാമാലിഹേത് ക്ഷയരോഗവാന् ।

പത്ത്യാശിമുക്തജാർകൽവദ്വാവിധിസിന്ധുയുക് ॥൩൦॥

ഗുളുചീ = അമൃതം । വ്യാധാതം = കൊന്നു । ഔഷ്ണതൈൽ = അതുവന്നുകൊള്ളൂ ।

ഹിഹാ = ഹിഹോദരം ॥ (൨൨-൨൪)

സേവ്യേതി । ജഠരീ = മഹോദരീ । കൃഷ്ണാ = പിപ്പലീ । സുക്ഷീര =

കുളുചീപ്പാൽ । ഗന്ധി = കാട്ടുതീപ്പാലം । അമി. = കൊടുവേലി ॥ (൨൫-൨൬)

പാലേതി । തിക്താ = കടുക്കരോമിണി । മൂന്മിഞ്ച = ചുണ്ട । നിഞ്ച =

വേപ്പ് । വരീ = ശതാവരീ । ശുഷ്ഠീ = ചുക്കം ॥ (൨൭-൨൮)

വരീതി । വിദാരി = മുത്തം । അധഃ = അമുകരം । വലാക്ഷയം = കുറഞ്ഞാട്ടി

വെണ്ണകുറഞ്ഞാട്ടി വെള്ളം । വാ = പുനർവാ । മുഖദന്താ = തൊണ്ടിത്താൽ ।

ശിഖാദിനാം ത്വക് । വിധി = ശുഷ്ഠീ । സിന്ധുഃ = ഇരുപ്പ് ॥ (൨൯-൩൦)

1
 സമുൽവിദ്രഥിമന്ധിവിദ്ഗ്ദ്ധപചികാവിഹ്വ ।
 ത്രിവൃത്തേജോവതീദന്തീ മജ്ജിഗ്ദ്ധാർജ്ജനീദ്വയം ॥൩൧॥
 താർദ്ദ്യജ്ഞം നിമ്ബപത്രം ച പിണ്ഡം ലിംഗേദ്വഗ്ദ്ധന്ദരേ ।
 വ്യാഘാതരജനീലക്ഷാ ചൂർണ്ണാജ്യദ്രവ്യസുതാ ॥൩൨॥
 വാസോവർതിവ്ര്വണം യോജ്യാ ശോധനീ ഗതിനാശിനീ ।
 ശ്യാമാധിനിശാലോഘപദമകോത്സലചന്ദനൈ: ॥൩൩॥
 സശാരിവൈ: ശൃതം തൈലം ക്ഷീരം സാമ്രണരോപണം ।
 2
 ശ്രീകാർപ്പാസദലൈർമസഫലോപണവൽഗനിശാ: ॥൩൪॥
 തത്പിണ്ഡീത്വേദനം താമ്രേ സതൈലം സാത് ക്ഷതौപധം ।
 3
 കുന്ദീസാരം പര്യയുക്തം വഹ്നിമന്ധ്യഗ്ദ്ധേ ലിപേത് (?) ॥൩൫॥

ത്രിവൃത്തീതി । ത്രിവൃത് = ത്രികോലകൊന്നു । തേജോവതീ = മഹാപുനയതീ ।
 ദന്തീ = നാഗദന്തീ । താർദ്ദ്യജ്ഞം = താർദ്ദ്യാജ്ഞം । ശോധനം = ശോധനം കൊടുക്കുന്നതും ।
 ഗതിനാശിനീ = കഴിയെ ഒഴിപ്പിക്കുന്നതും । ശ്യാമാ = നാൽ കോലകൊന്നു ।
 ഘനരോപണം = പൂർണ്ണാണങ്ങളെന്നതും ॥ (൩൧-൩൩)

ശ്രീതി । ശ്രീ: = ശ്രീതാലീ । കാർപ്പാസദലം = പനത്തായില । തै: ശ്രീകാർപ്പാ-
 സദലൈ: മസ । ഫലം = ത്രിഫലം, ഉപണം = കരുമുളകും । താമ്രേ = താമ്രപാത്രം, കൃത്വാ,
 സതൈലം തത്പിണ്ഡീത്വേദനം, പിണ്ഡീ = കിഴി । ക്ഷതം = വ്രണം । കുന്ദീസാരം = പൊൻകാരം ।
 നാലിങ്കരരജോവൃതം = ചിരമുദാശിത്തതത്തേക്കു ചിരമുപ്വേദനം ? । സേവാത് ।
 തദേവ നാശയേത് = പൂർണ്ണാശിക്കും ॥ (൩൪-൩൫)

तदेव नाशयेत् सेकान्नालिकेररजोवृतम् ।
 दूर्ध्वलकाजपामार्गपर्णं स्यादसबन्धनम् ॥३६॥
 तण्डुलाद्विलिंपेन्नाभौ तालीमूलं विषूचिह्वत् ।
 नस्ये भृङ्गाम्बुकोष्णाद्विः कृष्णाविद्वे पिवेदपि ॥३७॥
 विद्वज्जमोदसिन्धुत्यचिच्चात्वग्भिः समामया ।
 तक्त्रेणोष्णाम्बुना वापि पितातीसारनाशिनी ॥३८॥
 घत्सकातिविपोदीच्यविल्वमुस्ताशृतं जलम् ।
 सामे पुराणेऽतीसारे सासृक्छूले च पाययेत् ॥३९॥
 अङ्गारदग्धं स्तुगतं सिन्धुमुष्णाम्बुना पिवेत् ।
 शूलवानथवा तद्वत् सिन्धुहिङ्गुकणामयाः ॥४०॥
 घटरोहोत्पलतङ्कलाजचूर्णं मधुप्लुतम् ।
 वल्लखण्डगतं वक्त्रे न्यस्तं तृष्णां विनाशयेत् ॥४१॥

दूर्ध्वलेति । दूर्ध्वलकाजपामार्गपर्णमसबन्धनं स्यात् । दूर्वा = क०क । एलकं =
 क०क । अजा = अ०प० । अपामार्गः = प०क०ल० । अलं = रुधिरम् ।
 तालीमूलं = अ०प०प०क० । नस्ये 'भृङ्गाम्बु' इत्येतदपि विषूच्यामेव । भृङ्गाम्बु =
 क०क०प० । विधेति । अजमोद. = अ०प०प०क० । चिच्चात्वक् =
 प०प०क० । उदीच्य = अ०प०प० । विल्वं = विल्वशलाटु । सामे =
 आमसहिते पुराणे च ॥ (३६-३९)

अङ्गारेति । सिन्धुः = अ०प० । सिन्धुस्तुगतं कृत्वाङ्गारे दग्धमुष्णाम्बुना
 पिवेत् । घटरोहः = प०क०प० । आतङ्क. = क०क० । यापं =
 क०क०प० । जातीदलं = प०प०क० । मुखपाक. = अ०प०प० ॥ (४०-४२)

യാപദാ¹ർവ്വിജാതിദ¹രാ¹ക്ഷാ¹മൃത¹ഫ¹ല¹വ¹യൈ: ।
 സാ¹ധി¹തം ¹സ¹മ¹ധു¹കാ¹യ¹ക¹വ¹ലം ¹മു¹ഖ¹പാ¹ക¹ഹ¹ത് ॥൪൨॥
 കൃ¹ഷ്ണാ¹തി¹വി¹പ¹തി¹തേ¹ന്ദ¹രാ¹ഘാ¹ഠാ¹പ¹യോ¹മു¹ചാ¹മ് ।
 ക്വാ¹യോ¹ മൂ¹ത്രേ¹ ശൃ¹ത: ¹ക്ഷോ¹ദീ¹ ¹സ¹ർവ¹ക¹ഘ¹ഗ¹ദാ¹പ¹ഹ: ॥൪൩॥
 പ²യ്യാ²ഗോ²മു²ര²ദു: ²സ്പ²ർശ²രാ²ജ²വൃ²ഷ²ശി²ലാ²മി²മ്ദാ²മ് ।
 ക³പാ³യ: ³സ³മ³ധു: ³മീ³തോ³ ³മൂ³ത്ര³കൃ³ച്ഛ³മ³പോ³ഹ³തി ॥൪൪॥
 വ³ത്സ³ത്വ³വ³ര³ണ³കാ³യ: ³ശ³ർക³രാ³മ³ര³ി³വാ³ത³നു³ത് ।
 ഐ⁴ന്ദ്രീ⁴മൂ⁴ലം ⁴കു⁴വേ⁴രാ⁴ശീ⁴ശൃ⁴ങ്⁴ വാ⁴ ⁴വു⁴ദ്ധി⁴മാ⁴ന്⁴ ⁴പി⁴വേ⁴ത് ॥൪൫॥
 ശാ⁴കോ⁴ട⁴കാ⁴യ⁴മു⁴ക്സോ⁴ദ്⁴ ⁴ക്ഷീ⁴രാ⁴ശീ⁴ ⁴ശ്ലീ⁴പ⁴ദീ⁴ ⁴പി⁴വേ⁴ത് ।
 ന⁴വ⁴നീ⁴തം ⁴നി⁴ശാ⁴പൂ⁴ണ്⁴ ⁴പി⁴ഠ്വാ⁴ ⁴ലി⁴ംപേ⁴ച⁴ ⁴ശ്ലീ⁴പ⁴ദേ⁴ ॥൪൬॥

കൃഷ്ണേതി । പയോമുക് = മുതത്തു । ഗോമുര: = നെരിഞ്ഞിൽ । ദു:സ്പർശ: =
 കൊടിത്തുവു । രാജവൃഷ: = കൊന്ന । ശിലാമിത് = കല്ലുവെണ്ണ । വത്സത്വക് =
 കുടകപ്പാലവരിഞ്ഞൽതൊലി । വരണ് = നീർമാതളം । ശർകരാ അമരി =
 ലിംഗത്തിൽ അടച്ചിരിക്കാ ചരൽ ॥ (൪൩-൪൪)

ഐന്ദ്രീതി । ഐന്ദ്രീ = ഉഴിഞ്ഞ । കുവേരാശീശൃങ് = കഴിഞ്ഞിമൊട്ട് ।
 ശാകോട: = ചെറുപരുപ്പ് । ഉക്സോദ് = उपरि ഉക്സോദ്യേണ യുക്തം । ക്ഷീരാശീ =
 പാൽകുട്ടി ഉണ്ണുന്നവൻ । ശ്ലീപദീ = ശ്ലീപമുള്ളവൻ । ശ്ലീപദ = പാദ-
 ഖർമ്മിക: = പെരുമാലുള്ളവൻ ॥ (൪൫-൪൬)

1 ദ്രാക്ഷാമൂലകൾ

3 പാതന:

2 ശിലാദിമി: ।

4 ഐന്ദ്രീമൂല

1

नवनीतनिशाक्तां वा कृष्णाकाथरसक्रियाम् ।

नवनीततिलोन्मत्ततिलचूर्णं ससैन्धवम् ॥४७॥

शृते मूत्रे क्षिपेद्यवात् (छिपात्) पादकण्डूतिकं हरेत् ।

मेपार्कस्तुक्पयस्तैलं समधूच्छिष्टसैन्धवम् ॥४८॥

पादरोगं हरेत् सर्पिर्जलकुक्कुटजं तथा ।

पृथगक्षाः फला यष्ट्याः पलार्धं किमिहत् पयः ॥४९॥

प्रस्थं तदङ्घ्रिषौद्राज्यं खलतेः स्याद्रसक्रिया ।

शुष्मी सौवर्चलं हिङ्गुचूर्णं शुण्ठीरसेऽर्पितम् ॥५०॥

रुजां हरेद्यवकाये सविड्बन्धामिमां च तत् ।

सौवर्चलमिहिङ्गुनां सदीप्यानां रजोयुतम् ॥५१॥

मेपेति । मेपार्कस्तुक् पय इति । मेपपयः, अर्कपयः, स्तुक्पयश्च । मधूच्छिष्टं = १२५६० । जलकुक्कुटजं सर्पिश्च । तथा जलकुक्कुटः = ६३०००७० ॥ (४८)

पृथगिति । फला = त्रिफला । त्रिफलायष्ट्यः पृथगक्षप्रमाणाः - । पलार्धं किमिहत् । प्रस्थं पयः । तदङ्घ्रिपादाः = प्रस्थपादाः । सह शौद्रमाज्यम् । किमिहत् = १५१००० । खलतिः = १०५००० (६३०००७०) । रसक्रिया = ६३००० ॥ (४९)

शुष्मीति । शुष्मी = १५००० । सौवर्चलं = सुवर्चललवणम् । सविड्बन्धामिमां च; तदित्यनेन एतदुक्तम् । तच्छुष्यादिचूर्णं यवकाये क्षिप्त्वा पीतं चैव विड्बन्धसहितामिमां रुजं च हन्तीति । विड्बन्धः = मलबन्धः ॥ (५०)

सौवर्चलेति । अग्निः = १०००००००० । दीप्यकं.....अजमोदकं । विडं = १५१०००० । विडङ्गमिति केचित् ॥ (५१)

1 नवनीतनिशाक्ताम् इत्यारम्य श्लोकद्वयं B कोशे नास्ति.

2 सौवर्चलेति श्लोक एकः B पुस्तके न दृश्यते ।

विडङ्गं दीप्ययुक्तं वा तप्तं गुल्मातुरः पिवेत् ।

धात्रीपदोलमुद्गानां काथः साज्यो विसर्पहृत् ॥५२॥

त्रायन्तीनिम्बदार्धित्वक्त्तिक्तामधुकुक्कूलजः ।

काथो निम्नपटोलः अकपायो वा विसर्पजित् ॥५३॥

शुष्ठीदारुन्वाक्षीरकायो मूत्रान्वितः^१ पुरम् ।

सन्व्योपायोरज.क्षारः फल्काथश्च 'शोफहृत् ॥५४॥

२
गुडयुक्तलिष्टद्विधसैन्धवाभ्रजोयुतः ।

3
सत्रिवृद्धा फलकाथः सगुडः स्याद्विरेचकः ॥५५॥

धात्रीति = धात्री = നല്ലിക്ക . त्रायन्ती = त्रासी = ബ്രഹ്മം .
 दार्वात्क् = മരമഞ്ഞെത്താലി . तिप्ता = കട്ടകരോഹിണി . कुकूल =
 പടവലം . अङ्ग = മുതത്തു ॥ (५२-५३)

शुष्ठीति । शुष्क्यादिभिः क्षीरसहित काथ एकः । शुष्ठी = ചുട്ട് । दारुः = ദേവതാരु । नवा = पुनर्नवा । मूत्रान्वितं पुरं द्वितीयः । मूत्रं = गोमूत्रम् । पुरं = गुग्गुलुः । फलकायश्च शोफनुत् तृतीयः । फलकाथः = त्रिफलाकाथः; कीदृग्विशिष्टः = सव्योपायोरजःक्षारः । व्योप = त्रिकटुकम् । अयोरजः = ഉരുക്കുപൊടി । क्षारः = यवक्षारः ॥ (५४)

गुडयुक्त इत्यादि । फलकाथो विरेचक । कीहग्निशिष्टः = त्रिवृद्धिसैन्धवांशानां
 रजसा युतो गुडयुक्तश्च = ७२७ पुः ५० (१०५) । अत्र विवृतोऽर्थांशं विधं, ततोऽर्थांशं
 सैन्धवम्, सत्रिवृद्धा फलकाथः = त्रिवृता सह फलकाथो वा विरेचकः । फलकाथः =
 त्रिफलाकाथः ॥ (५५)

द्राक्षाकाथखिवृत्त्वण्डगुडयुक्तश्च रेचकः ।

धात्रीन्योषविडङ्गैलापत्रमुस्तात्वचः समाः ॥५६॥

अष्टभागं त्रिवृत्त्वण्डं पट्टभागं च द्विसैन्धवम् ।

तच्चूर्णं मधुना लीढ्वा शीताश्चानुलिपेदपः ॥५७॥

¹ त्वण्डतुल्या त्रिवृत्कृष्णा त्रिवृत्पादं च तद्रजः ।

मधुना पक्वितं लेख्यमेतौ योगौ विरेचकौ ॥५८॥

फलराठकषायोत्थं पयो वमनकृद्भवेत् ।

शस्तौ कोशातकीक्ष्वाकू वमने राठबीजवत् ॥५९॥

चपला शिशिरे स्थाप्या राठमध्ये सुचूर्णिता ।

² उद्धृता मधुमासे सा वामयेद्घ्राणयोजिता ॥६०॥

द्राक्षेति । द्राक्षा = दुग्धीनीम्ब । त्रिवृत् = त्रिकोणोत्पन्नम् ।
त्वण्ड = कलकलम् । गुड = शर्करा । धात्री = गण्डुलिका । एला = एल्यवन्तरी ।
पत्र = पत्रौल । त्वक् = त्वण्डम् । द्विसैन्धव = द्विभागसैन्धवम्, तद्रजः =
सयो, त्रिवृत्कृष्णयो रजः ॥ (५६-५८)

फलेति । फलराठः = मलकावली । इक्ष्वाकू = खैरम् । राठबीजवत्
प्रयोज्यौ ॥ (५९)

चपलेति । चपला = पिप्पली । चपलाबीजानि राठफलस्यान्तर्गतेषु त्यक्त्वा
शिशिरकाले राठफलमध्ये संस्थाप्य मधुमासे तान्युद्धृत्य चूर्णित्वा घ्राणयोजनात् वमने
स्यात् ॥ (६०)

सिन्धुद्विजीरकव्योषदीप्यहिङ्गुरजोयुतम् ।

१
आज्याक्तं प्रथमग्रासे वह्निद्वानाशि च ॥६१॥

पथ्या शुष्ठी सैन्धवांशस्य कल्कं

पेयं नित्यं सर्वरोगक्षयाय । १०१ ।

पथ्या कृष्णा दीप्यसिन्धुद्भवानां

कल्कं तद्वत् षट्चतुर्द्व्येकभागम् ॥६२॥

कृष्णा सैन्धवमातुलाज्यमधुभिर्लीढं त्रिदोषं हरे-

ब्रह्मास्थिमितिले गुडेन सकलज्याधिज्ञयायाशयेत् ।

छिन्नागोक्षुरयोर्वरीमुनिशिरोभूतालसंयुक्तयो-

लेंहः साज्यमधुर्जरापल्लितजिद्रोगापमृत्यून् हरेत् ॥६३॥

२
वासावरीयप्रसिताधर्दप्रसिन्धूत्थकृष्णात्रिफलामृतानाम् ।

चूर्णं निषिक्तं घृतमाशिकाभ्यां नित्योपयोगेन रसायनं स्यात् ॥६४॥

सिन्ध्वति । द्विजीरक = जीरकமும் கருஞ்ஜீரகமும் ॥ (६१)

पथ्येति । पथ्याशुष्ठीत्यादिना रसायनान्याह । रसायनं नाम जरापलितरोगाप-
मृत्युजिदौषधम् । कल्कं = २००६६ ॥ (६२)

കൃപ്യാതി । മജ്ജിമാസി = വേദകർമ്മ । ഞ്ച = ചിന്താമൃതം । മുനിശിരഃ =
 അടക്കമണിയൽ । മൂതാലം = നിലപ്പുറം ॥ (൧൩)

വാസേതി । വാസാ = ആശ്വാസം । ധ്വന്യാ = നൈരിന്ദനം ॥ (६४)

¹ वाराहीरजसा पिबेत् सह पयः संवत्सरं तद्वज्रो
² लेह्यं वा मधुसर्पिषा समधुपान् प्रातस्तिलान् वा भुजेत् ।
³ ग्रीष्मेतानि रसायने सितकणाविधायसां चूर्णवान्
⁴ सर्पिस्तैल्युतः फल्त्रयरसो दार्वीप्रलेपी तथा ॥६५॥
 रजोऽक्षमात्रं मधुपस्य तावत्
 खण्डं तिलं चामलकं तद्वर्धम् ।
 तत् पक्वितं सर्पिषि भक्षयेद्यो
⁵ न तस्य रोगा न जरा न मृत्युः ॥६६॥
⁶ धात्रीपथ्याक्षचूर्णं पृथगालिकरसे भावितं त्रिंशदंशे
 कीटघ्नं लोहचूर्णं दशगुणितदशांशं च ताभ्यां युतं यत् ।

वाराहीति । वाराही = गोधूमा । मधुपाः = कण्ठगुण्ठी । निस्तुपा-
 स्तिलान् मधुपान् रसे क्षिप्त्वा पुनरातपे शोषयित्वा प्रातर्भक्षयेत् रसायनम् । फल्त्रयरसश्च
 तथा रसायनमित्यर्थः । कीटघ्निशिशिष्टः = सितकणाविधायसां चूर्णवान् सर्पिस्तैल्युतो
 दार्वीप्रलेपी च ॥ (६५)

रज इति । मधुप. = कण्ठगुण्ठी । मधुपस्य रजोऽक्षमात्रं खण्डशर्करा च
 तावन्मानेन तिलामलकचूर्णं तद्वर्धम् ॥ (६६)

धात्रीति । धात्रीपथ्याक्षचूर्णं पृथक् त्रिंशदंशम् । पृथक् भृङ्गीरसे भावितं च ।
 कीटघ्नं त्रिंशदंशं दशगुणितदशांशं = त्रिंशदंशमित्यर्थः । तद्वत् लोहचूर्णं त्रिंशदंश-
 मित्यर्थः । ताभ्यां = कीटघ्नलोहचूर्णाभ्याम् । युतं धात्रीपथ्याक्षचूर्णं यत् तद्वर्धमृत-

संयुक्तं तत्कमाद्वयमृतहुतभुजां पञ्चभागेन नित्यं

लेहं सिक्तं त्रिकालं मधुघृततिलजैः पूर्ववत्तत्फलं स्यात् ॥६७॥

¹
त्रिफलायुता मधुपर्शकरया

सकणासिता घृतमधुद्रविता ।

²
अशितापमृत्युगदहृत्सरदा

³
घल्लुष्टिकृजितजरापलिता ॥६८॥

हुतभुजां पञ्चभागेन क्रमात् संयुक्तं मधुघृततिलजैः सिक्तम् एतज्जनैलिकालं नित्यं लेह्यम् ।
‘तत्फलं = तेषां फलमपि । पूर्ववत् स्यात् ; जरापलितजित् स्यादित्यर्थः । एवं
धात्रीत्यादिना रसायनत्रयमुक्तम् । यथा दशगुणितदशांशकीटम्लोहचूर्णाभ्यां युतम् अलिक-
रसे भावितं त्रिंशदंशं धात्रीचूर्णं क्षतावर्याः पञ्चभागेन युक्तं मधुना सिक्तमेकं रसायनम् ।
दशगुणितदशांशकीटम्लोहचूर्णाभ्यां युतं अलिकरसे भावितं त्रिंशदंशपय्याचूर्णं
गुडूच्याः पञ्चभागेन युक्तं घृतेन सिक्तमपरं रसायनम् । दशगुणितदशांशकीटम्लोह-
चूर्णाभ्यां युतम् अलिकरसे भावितं त्रिंशदंशमक्षचूर्णं हुतभुक्पञ्चभागेन युक्तं तैलेन
सिक्तमन्यद्रसायनम् । अलिकरसः = कण्ठशुष्कीकृतम् । हुतभुक् = कण्ठशुष्कीकृतम् ।
कीटम्लः = कीटम्लम् । लोहचूर्णं = अयोरजः । त्रिकालं मधुघृततिलजैरिति । मधुयुक्तं
प्रातः, घृतयुक्तं मध्याह्ने, तैलयुक्तं सायाह्ने इति ॥ (६७)

त्रिफलेति । मधुपर्शकरया युता त्रिफला एकं रसायनम् । सकणासिता घृतमधु-
द्रविता त्रिफला अपरं रसायनम् । शर्करा = खण्डशर्करा । कणा = पिप्पली । सिता =
पिप्पली । सरदा = कामदा । पलितं = तृणमलम् ॥ (६८)

1 युताथ मधुपर्शकरया

2 सरदा

3 जितज्वरा

4 तत्फलमित्यारभ्य इत्यर्थ इतिपर्यन्तं वाक्यं B कोशे नास्ति ।

पथ्याचितकशृङ्गवेरमुसलीछिन्नोद्धवानां रज-

स्तुल्यांशं गुडपङ्क्तिं दिनमुखे लेख्यं जनैर्नित्यशः ।

वृष्यं पुष्टिकरं जरापलितजित्तेजोबलोद्धर्धनं

सर्वव्याधिहरं रसायनमिदं वर्षोपयोगाद्भवेत् ॥६९॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्ग्रहे षोडशः पटलः ॥

पथ्येति । पथ्या = हरीतकी = ॐ५ॐ । चित्रकं = ॐॐ५०००००० ।
 शृङ्गवेरं = आर्द्रकम् = ॐॐॐॐ । मुसली = ॐॐॐॐॐॐ । छिन्नोद्धवा = ॐॐॐॐॐॐ ।
 पादिकमिदं रसायनं वृष्यादिगुणविशिष्टं भवति । वृष्यं = रेतोवर्धकम् ॥ (६९)

॥ इति नारायणीयमन्त्रसारसङ्ग्रहव्याख्याने षोडशः पटलः ॥

॥ अथ क्षुद्रपटलो नाम सप्तदशः ॥

¹ स्तम्भो विद्वेषणोच्चाटवत्सादो अममारणे ।
² व्याधिश्चेति स्मृतं क्षुद्रं तन्मोक्षधात्र कथ्यते ॥१॥
³ मांसाष्टकावृताणान्त्ये नाममांसविदर्भितम् ।
⁴ साष्टाशा वज्रमैन्द्रं च पार्थिवहिष्टुतं लिखेत् ॥२॥
 आस्ये च फणिनोरास्यां विभीतफलकेऽर्पितम् ।
 गैरिकेण शिलाक्रान्तं निमील्य स्तम्भनं खनेत् ॥३॥

स्तम्भ इत्यादि । स्तम्भः = प्रवृत्तिविनाशः । विद्वेषः = शिग्धानां परस्परकल्हः ।
 उच्चाटः = देशात् देशान्तरप्रेरणम् । पुनरावृत्तिवर्जितो विनाश उत्सादः । अमः =
 उन्मादः । मारणं = मरणकारि यत् कर्म तत् । व्याधिः = ज्वरादिः । तन्मोक्षः = उपरितन-
 पटले वक्ष्यमाणः क्षुद्रपरिहारः ॥ (१)

मांसाष्टकवृत् इत्यादि । क्षकारं लिखित्वा तन्मध्ये जीवं, जीवस्य परितोऽ-
 लङ्कारेण विदर्भितं नाम, क्षकारस्य बहिरष्टदलं पद्मं लिखित्वा, अष्टदलेषु लं इति लिखेत् ।
 पद्मस्य बहिश्चतुरश्रयुगम् अष्टदिक्षु वज्रयुक्तं तद्वहिः वायुकिशङ्कपालभ्यां वेष्टयेत् । बालं
 बालेन संयोज्य, आस्यमास्येन च संयोज्य वेष्टनम् । फणिनोरास्ये फणिनोरास्यां च ;
 मस्तक इत्यर्थः । वायुकि-शङ्कपाल इति । पुनः फणिनोरास्ये चास्याम्, आस्ययोरन्तराल
 इत्यर्थः । देवदत्तस्य सेना स्तम्भ्य स्तम्भयेत्यादि । ⁵ गैरिकेणाक्षफलके एवं लिखित्वा
 साधितमेतद्यन्त्रं शिलाक्रान्तं शिवनिर्मास्ये खनेत् । (२-३)

1 विद्वेषणोच्चारौ   2 तन्मोक्षं चात्र वक्ष्यते ।   3 मांसाष्टकवृत्ते

4 अहिष्टुतं   5 गैरिकेणेति वाक्यं B कोशे न दृश्यते ।

सारव्यं वल्गाव्जमध्यस्थं लिखेद्वर्त्म^१ च दिग्दले ।

गुं^३ कोणे भृगुहाष्टांशा वज्रान्तःसूचिते च हुम्^४ ॥४॥

वारुणं मण्डलं बाह्ये लिखेद्वर्त्तले निशारसैः ।

विघ्नस्य कुक्षौ विन्यस्य निशापिष्टमयस्य तम् ॥५॥

शरावसंपुटे स्थाप्य पीतपुष्पैश्च पूजयेत् ।

स्तम्भः स्याद्वाष्टिसेनावाम्बिवादगमनादिषु ॥६॥

वसहेति पदं वायुदीर्घान्त्यमनिलः शिरः ।

एतं स्तम्भनकृन्मन्त्रमैन्द्रस्याव्जदलार्पितम् ॥७॥

सारव्यमित्यादि । वल्गे = प्रेतवल्गे । निशारसैः अष्टदलं पञ्च लिखित्वा कर्णिकायाम् आख्यायुक्तं वर्त्म जीवस्य परितः । दिग्दलेषु हुंकारं, कोणदले ग्लंकारं, पद्मस्य बहिः चतुरश्रयुगं साष्टाशावज्रं च कृत्वा, तत्सूचिके = अष्टाशावज्रसूचिके । हुंकारं, तद्बहिः अष्टार्धचन्द्रेण वेष्टयेत् । पुनर्निशापिष्टमयं हतविघ्नं विनायकं कृत्वा, तस्य विघ्नस्योदरे एतद्यन्त्रं विन्यस्य, तं विघ्नं शरावसंपुटे * संस्थाप्य, कुक्षिगणपतिमन्त्रेण तं पीतपुष्पैः पूजयेत् । ओं हुं ग्लं कुक्षिगणपतये नमः । ^५(कुक्षिगणपतिमन्त्रः । एतद्यन्त्रं सेनाभागे न्यसेत् । सेनायाः स्तम्भो भवति ।)

(४-६)

वसहेत्यादि । अष्टदलं पञ्च लिखित्वा, तस्य कर्णिकायां लंकारं लिखेत् । जीवाख्यादि पूर्ववत् । “ व स ह यक्षाय स्वाहा ” । अस्यैकैकमक्षरं दलेषु लिखेत् । तद्बहिः अष्टाशावज्रयुक्तं चतुरश्रयुगम् । ^६स्तम्भनम् ॥

(७)

१ वर्णाव्ज ; वर्णाव्ज

२ लिखेद्वर्त्म

३ ग्लं

४ वज्रं तत्सूचिके

५ संपुटेस्थाप्य

६ कुक्षिगणपतिमन्त्र इति वाक्यं B पुस्तके नास्ति ।

७ “स्तम्भनम्” इदं पदं B पुस्तके नास्ति ।

¹ तालेनेन्दुं लिखेद्वस्त्रे वैरिनामेन्दुदर्भितम् ।

सेनामार्गे खनेदेतत् सैन्यस्तम्भनमुत्तमम् ॥८॥

² भूसन्नस्यान्यगेन्द्रस्थं मांसस्थं नाम पूर्ववत् ।

शमपागलसीमेशयमेदोरुणयोदय ॥९॥

³ यदयोनिरयक्षेययक्षे पञ्च ⁴ निरामय ।

⁵ चित्ताङ्गराक्षशृङ्गाभ्यां महिषाश्वशिरोऽन्तरा ॥१०॥

तालेनेति । तालेन = ⁶हरितालेन । ठकारं लिखित्वा, मध्ये जीवं, जीवस्य परितो ठकारविदर्भितं वैरिनाम लिखेत् । ⁷साधितमेतत् सेनामार्गे खनेत् । सैन्यस्तम्भनम् ॥ (८)

भूसन्नेत्यादि । लंकारं लिखित्वा, तन्मध्ये जीवं, जीवस्य परित आख्यां, लकारस्य बाहिः ठकारं, ⁸(तद्बाहिः क्षकारं), तद्बाहिश्चतुरश्रयुगं साष्टाशावज्रम् । ⁹(सैन्यस्तम्भनम्) । “यमराजसदोमेययमेदोरुणयोदय । यदयोनिरयक्षेय यक्षेयश्च निरामय ॥” दक्षिणोत्तरायतं रेखाद्वयं चित्ताङ्गराक्षशृङ्गाभ्यां लिखित्वा, पूर्वपश्चिमोत्तरायतं रेखाद्वयं च, तथा पूर्वपश्चिमोत्तरायतरेखाद्वयाभ्यां ¹⁰(दक्षिणोत्तरायताभ्यां रेखाभ्याम्) चाक्रान्तं वृत्तत्रितयं कृत्वा, मध्यखण्डे यकारं लिखेत् । तत्र कोणेषु अन्तर्मुखानि (¹¹चत्वारि) शूलानि कुर्यात् । मध्यखण्डस्य पूर्वपदत्रितये अन्तरारभ्य यमराज इति, अग्निकोणपदत्रितये बाह्यादारभ्य सदोमेय इति, मध्यखण्डस्य दक्षिणपदत्रितये बाह्यादारभ्य णयोदय इति, मध्यखण्डस्य पश्चिमपदत्रितये अन्तरारभ्य यदयोनिरिति, वायुकोणपदत्रितये बाह्यादारभ्य यक्षेय इति, मध्यखण्डस्य उत्तरपदत्रितये अन्तरारभ्य यक्षेयश्च इति, ईशकोणपदत्रितये बाह्यादारभ्य निराम इति, मध्यस्थयकारे जीवादिपूर्ववत् शक्ये महिषमश्वं च परस्पराम्बि-

1 कोलेनेन्दौ

2 अन्त्यगेन्दुस्य

3 यमयो

4 यश्च

5 अक्षनिम्बाद्भिः

6 अरितालेन

7 साधितमिति वाक्यं B कोशे नास्ति ।

8 तद्बाहिः इति वाक्यं B कोशे नास्ति ।

9 सैन्यस्तम्भनम् इति B कोशे नास्ति ।

10 दक्षिणोत्तरेति वाक्यं B कोशे न दृश्यते ।

11 चत्वारि इति B कोशे नास्ति ।

चतुष्कुल्याशलके त्रिवर्तुलेऽन्तश्चतुर्गुणे ।

बहिरष्टगुणे वस्त्रे विधिना तं मनु लिखेत् ॥११॥

शरावसंपुटस्थं तत् खिग्धयोर्नीतमन्तरा ।

यमराजचक्रनाम श्मशाने द्वेष्टकृत् खनेत् ॥१२॥

मेरुस्थं स्तम्भकृद्यन्त्रं तत्तु पेपिण्यधः क्षिपेत् ।

ह्रस्वा देवी वियत्सामिदण्डः सर्गी भृगुर्मनुः ॥१३॥

लिखेच्छरावयोरेतत्साध्ययोर्नामदर्भितम् ।

तयोरेकं लिखेद्धेमलेखिन्या रोचनाक्तया ॥१४॥

मुखं लिखित्वा, तयोरेन्तरा एतद्यन्त्रं ^१(लिखित्वा, शरावसंपुटे संस्थाप्य, पूजाजपादिना साधितं त्रिग्वयोरन्तरा नीतं श्मशाने खनेत् । द्वेष्टकृतं स्यात् ।) लिखेत् । मणिपा-
श्चशिरोऽन्तरा क्षकारं, तस्यान्तर्लिखेदेतद्यन्त्रम् । पेपिणी = ॐ । ओं ह्रीं विष्णुता-
ननाय स्वाहा । अथ यममन्त्रः । ओं ह्रीं कृष्णवर्णीय हृदयाय नमः । ओं विष्णुतान-
नाय शिरसे स्वाहा । ओं नववस्त्राय पिङ्गलजटामकुटधारिणे शिखायै वषट् । ओं हं
सहस्रादित्यतेजसे कवचाय हुं । ओं ह्रीं त्रिनेत्राय वौषट् । ओं हं विष्णुताननाय हुं
अस्त्राय फट् । ^६(एष मन्त्रो जपेद्विष्णुं विद्वेषादीन् कुर्वीत ।) ओं धूम्रान्धकंराय
स्वाहा । ओं धू हृदयाय नमः । ओं मा शिरसे स्वाहा । ओं धा शिखायै वौषट् । ओं
काकवधाय हुं । ओं रं नेत्रत्रयाय वौषट् । ओं य अस्त्राय फट् । अथमपि यममन्त्रः ।
ह्रस्वा देवीति । शरावद्वयं गृहीत्वा एकस्मिन् रोचनाक्तया हेमलेखिन्या यज्ञदत्त-
शब्देन विदर्भितं ह्रीं हुं सं सः इति लिखेत् । अन्यस्मिन् शरावे श्मशानमपीयुक्तेन

१ शलके द्वि

२ यमराजचक्रनामैतत्

३ ध्रुवा देवी ; [गूढा देही]

४ अमिदण्डी

५ लिखित्वेति वाक्यं B कोशे नास्ति ।

६ एष मन्त्र इति B कोशे नास्ति ।

अपरं काकपक्षेण मपीयुक्तेन तद्वयम् ।

निखनेत्तीरयोर्नद्या विद्वेषः स्निग्धयोर्भवेत् ॥१५॥

¹
(म) संमती चेत् मर्कन्ती चेत् सोपेय विद्वेषिणि

विद्वेषकारिणि घोरघोरयोरमुकामुकयोः परस्परं

विद्वेषं चुपु चुपु काकोलकादिकृतं फुः ।

स काकोलकपक्षाभ्यां पाणिभ्यां तर्पणात्तथा ।

अलक्तकं भावयित्वा मूत्राभ्यां महिषाश्वयोः ॥१६॥

²
माहिष्या वसत्या कृता दृढापी द्वेषकारिणी ।

राजिकानिम्बपत्रोष्ट्रदन्तचूर्णं शिरोऽर्पितम् ॥१७॥

काकपक्षेण देवदत्तशब्देन विदर्भितं हीं हुं सः सः इति लिखेत् । परस्परं विद्वेषं कुरु कुरु इति शरावद्वयेऽपि ³(संपुटीकृत्य जपादिना साधितं तच्छरावद्वयं नद्या उभयतीरयोः निखनेत् ।) हेमलेखिनी = *hemalekhini* ॥ (९-१५)

संमतीति । ओं धर्मटिके मर्कटिके घोरविद्वेषिणि विद्वेषकारिणि घोरघोरयोरमुकामुकयोः परस्परं विद्वेषं कुरु कुरु ⁴(स्वाहा) । काकोलकादिकृतः फुः । अमुकामुकयो- रित्यत्र साध्ययोर्नाम । दक्षिणपाणौ काकपक्षं गृहीत्वा वामपाणावुल्लङ्घयन् च गृहीत्वा (पाणिभ्यां) व्यत्यासेन ⁵(तर्पणात् स्निग्धयोः परस्परविद्वेषः स्यात् ।) महिषाश्वयोः मूत्राभ्याम् अलक्तकं भावयित्वा तर्पणात् तथा भवेत् । स्निग्धयोः परस्परं विद्वेषः स्यादित्यर्थः । वायुगोहे त्विति । षड्विन्दुघृतं लिखित्वा, तन्मध्ये जीवं, जीवस्य परितः ⁶रकारेण विदर्भितं नामकर्म केवलं वायुगोहस्य बहिरष्टासु

1 शर्मति चेर्मर्ततिचे श्रोत्रे विद्वेषिणी

2 माहिष्यं

3 संपुटीकृत्येति वाक्यं B कोशे नास्ति ।

4 स्वाहेति B कोशे नास्ति ।

5 तर्पणात् इति वाक्यं B कोशे नास्ति ।

6 रकारेण (रेफेण) [यकारेण]

शिखिकुट्टचूडाभ्यां धूपस्तौ द्वेपकारिणौ ।

वायुगेहे त्वग्निदर्भा लेख्याख्या कर्म केवलम् ॥१८॥

लिखेद्विसर्गिणे वायुं वहिरष्टासु दिक्षु च ।

अक्षे^१ चेदिकया यन्त्रमालिख्यालिख्य मार्जयेत् ॥१९॥

तच्चूर्णं मार्जितं मूर्ध्नि क्षिपेदुच्चाटनं रिपोः ।

सधत्तुराम्भसा वहिविष्टया ध्वजवाससी ॥२०॥

तदेव यन्त्रमालिख्य कृष्णसूत्रेण वेष्टयेत् ।

एतन्निक्षिप्य काकास्ये प्रच्छन्नं तद्विसर्जयेत् ॥२१॥

शिविरे धैरिणः सेना सा भीता प्रतिगच्छति ।

सेन्द्रबिन्दुः शशी श्रीमान् लेख्यस्तालेन वाससि ॥२२॥

स एव भगवानन्तस्ताभ्यां नामविदर्भितम् ।

लिखेत्तदन्तस्तत् खन्यात् सेना नायाति तत्पथा^२ ॥२३॥

चितांशुकस्थं तद्भस्म सर्पत्वक्काकपक्षयुक् ।

रक्तसूत्रवृत्तं गेहे न्यस्तमुच्चाटयेद्विपुम् ॥२४॥

दिक्षु य इति लिखेत् । ^३ (अक्षफलके घटिकया [चेदिकया] यन्त्रमालिख्यालिख्य मार्जयेत् ; मार्जितं तच्चूर्णं मूर्ध्नि निक्षिपेत् । उच्चाटनं वर्णकम् ।) चेदिका = वृणशिला । धत्तुराम्भः = उन्मत्तजलम् (धत्तुरसः) । वहिविष्टा = अङ्गारः । ध्वजवासः = शवपटः । कृष्णसूत्रं = ८०० गुणम् । प्रच्छन्नं = गुप्तम् । शिविरं = सेनानिवेशः ॥ सेन्द्रबिन्दुरिति । तालेन = हरितालेन । वाससि = शवपटे । श्रीमान् सेन्द्रबिन्दुः ।

मानुपास्थि चिताभस दण्डी रिपुगृहे खनेत् ।

नरास्थिराजिकाकाकपक्षांश्चोद्याटनद्वयम् ॥२५॥

¹ मूलमधितरोर्दुर्गावीजयुक्तं ² त्रियश्रकम् ।

उत्सादाय खनेदतिस्तद्बीजं शिवसर्गवान् ॥२६॥

शशी ह्रीं इति लिखेत् । अन्तः ह्रीं इति, तन्मध्ये जीवस्य परितः ह्रीं ह्रीं इति, विदर्भितं नाम लिखेत् । ³ तत् सेनामार्गे खनेत् । तन्मार्गेण सेनां नाशयति स एव भगवान् ठकारः । तद्वत्स = चिताभस । दण्डी = व्रह्मदण्डी ॥ (१६-२५)

मूलमधितरोरिति । अधितरुः = ८०००००००० । ⁴ स एव विपट्टक्षः । विपट्टक्षेण त्रिकोणं चतुरङ्गुलं कृत्वा, तस्य कोणत्रितये दुः इति लिखेत् । अन्तरालद्वये 'दुर्गाणि विश्वानावेव सिन्धु दुः' इति लिखेत् । 'दुर्गाणि विश्वानावेव सिन्धु दुः' इत्येतन्मन्त्रं पुनरष्टोत्तरसहस्रं जपेत् । एतच्चन्तं यत् खनेत् तत्र 'उत्सादः स्यात् । अनेन मन्त्रेण प्रयोगान्तरमाह । खणोदकं कृत्वा एकस्मिन् पात्रे निक्षिप्य, तत्पात्रं विपतरोः ⁵ शङ्कुत्रितयेन धृतमन्त्रौ विन्यस्य, सहस्रं मरिचबीजानि विपतरुणा कृतां दर्वीं च स्वीकृत्य, अमुं मन्त्रमेकवारं जप्त्वा, विपतरुद्व्या आलोड्य, एकं मरिचबीजं खणवारिणि निक्षिपेत् । पुनरपि मन्त्रमेकवारं जप्त्वा, विपतरुद्व्या आलोड्य, एकं मरिचं निक्षिपेत् । एवमेकैकवारं जप्त्वा, विपतरुद्व्या चारोड्य, मरिचसहस्रमपि तस्मिन् वारिणि प्रक्षिपेत् । अन्तरान्तरा एकैकवारं मन्त्रजपो दर्व्या आलोडनेन साकं कार्यं । एवं द्विसहस्रे जपेऽप्येते सति, पुनस्तदुद्धृत्य चूर्णयित्वा, मन्त्रं नवसहस्रं जपेत् । एवं सिद्धं साधितमेतन्मरिचचूर्णं यत् प्रक्षिपेत् तत्र ⁶ उत्सादः स्यात् । (एष प्रयोगः) ॥ (२६)

1 कीलमधि 2 गुणाश्रकम् । 3 तत् इत्यारम्य वाक्यद्वयं B कोशे नास्ति ।

4 तदेव विपट्टक्षः ।

5 उन्मादः

6 शङ्कुत्रितयैः

7 उन्मादः

^१ निम्बकीलं ^२ विशाखेर्षे गुणाश्च ^३ निखनेद्रुहे ।

उत्सादकृत् परिद्वन्द्वं चर्मास्त्राद्विन्दुविधया ॥२७॥

चिताग्निदग्धनिम्बस्थवायसागारसाधितम् ।

भसितं द्वारि विन्यस्तं ग्रहेत्सादनमावहेत् ॥२८॥

निक्षिप्तं मूर्ध्नि तत् कुर्याद्विद्वेषोच्चारणे रिपोः ।

आद्यं साहिद्वयं यन्त्रं श्मशाने ^४ ममकृत् खनेत् ॥२९॥

(म) नमो भगवते उन्मत्त ^५ सुद्र ^६ भद्राश

अमम आमश अमुकं वित्रासय उद्ग्रामक

अम रुद्र रौद्ररूपेण हुं फट् ठ ॥

श्मशाने निशि जप्तेन त्रिलक्षं मनुनामुना ।

हुनेच्छितामौ धतूरसमिद्धिर्भ्राम्यते रिपुः ॥३०॥

निम्बकीलमिति । विशाखानक्षत्रे गुणाश्च अथ निम्बकीलमादाय परि परि हुं फट् स्वाहा । एतन्मन्त्रे कोणत्रितये लिखित्वा जपादिना साधितं (कीलं) यत्र खनेत् तत्र उत्सादः स्यात् ॥ (२७)

चिताग्नीति । निम्बस्थवायसागारं = ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ (२८)

आद्यं साहिद्वयमिति । ओं नमो भगवते उन्मत्तस्त्राय अम अम, आमय आमय, अमुकं वित्रासय वित्रासय, उद्ग्रामय उद्ग्रामय, रुद्र रौद्ररूपेण हुं फट् स्वाहा । ओं नमो भगवते हृदयाय नमः । उन्मत्तस्त्राय शिरः । अम अम आमय आमय शिखा । अमुकं वित्रासय कवचम् । उद्ग्रामयोद्ग्रामय नेत्रत्रयम् । रुद्र रौद्ररूपेण हुं फट् स्वाहा अक्षम् । कैवर्तकपिः, ककुत् छन्दः । उन्मत्तरुद्रो देवता । पुरश्चरणजपस्त्रिलक्षम् । हेमगौरिकया

१ निम्बकीलं

२ अथ

३ चर्मास्त्रं

४ अमकृत्

५ उन्मत्तश्च द्वाश-अम

६ रा उद्ग्रामय

७ उन्मादः

८ भगवते हृदयम्

^१ हेमगैरिकया कृतां प्रतिमां हेमसूचिना ।

जप्तेन विध्येतकण्ठे हृदि वा म्रियते सिपुः ॥३१॥

नश्येत् स न्याधिना तत्तदंशमन्यत्र वेधतः ।

(म) कालदंष्ट्रे भयङ्करि दर दर मर्द मर्द

संहर संहर हुं फट् ठठ ॥

^४ साङ्गैव यमविद्योक्ता साध्यं नवचिता मृदौ ॥३२॥

कृते पादरजस्सिकं रक्तचन्दनलेपितम् ।

^५ रक्तपुष्पाचिंतं मन्त्रजपाद्विधेयं कण्ठकैः ॥३३॥

^६ नाभिहृत्कण्ठवेधे स्यान्मृत्तिरन्यत्र ^७ तद्गदः ।

कृतां साकं गैरिकया कृतमित्यर्थः । हेम= १५००००००० । गैरिका= १५००००००० ।

^१ (अन्यत्र वेधसः तत्तद्वात्रं नश्येत् । सर्वाधिभवे, त्वाम्) ॥ (२९-३१)

कालेति । ओं कालदंष्ट्रे भयङ्करि दर दर मर्द मर्द संहर संहर हुं फट् स्वाहा ।

ओं कालदंष्ट्रे स्वाहा हृदयम् । भयङ्करि स्वाहा शिरः । दर दर मर्दय स्वाहा शिखा । संहर

संहर स्वाहा कवचम् । हुं फट् स्वाहा अलम् । रुचक ऋषिः, निवृच्छन्दः, यमो

देवता । इयं यमविद्या ॥ (३२-३३)

१ हेमगैरिकया २ तत्तदंष्ट्रे ३ तत्तदंश [तत्तद्वात्रं]

४ चासदंष्ट्रे मंसं चपि उष मर्दं लब्धं हुं फट् [वास उष्ट्रे भयङ्गरी पडमर्दुर

संवपहुं फट्]

५ साङ्गैव यमविद्योक्ता साध्यं न पचिता मुदा ।

६ मन्त्रं जप्य विध्यतु

७ अन्यत्र वेगदः ।

८ कण्ठवेधस्य मृत्ति

९ अन्यत्र इति वाक्यं B कोशे नास्ति ।

എപോത്യിതോ ഹുല ഹുല ഊർവ്വരോമാ മധങ്കുരാ ൩൪॥

തമഹം ശമയീവ്യാമി സക്തുനാ സലിലേന ച ।

യനോത്യിതോ ¹ഹുല ²ഹുല തതൃവ പ്രതിഗച്ഛതാം ॥൩൫॥

(മ) ഹുല ഹുല താമ്രനെത്രായ ള്ല ।

അയാന്ത്യാം റിപുസേനായാം തന്മുഖേഽജ്ജലിനാമുനാ ।

തിർജ്വാലാമന്മു വികിരേത് സാ भीता പ്രതിഗച്ഛതി ॥൩൬॥

തജ്ജടവാണലോഘാദിവേഘഃ സേനാനിവാറണഃ ।

വ്യോപാപാമാർഗ്ഗചൂർണാഭ്യമത്യുണ്ണ വികിരേജ്ജൽമ് ॥൩൭॥

യോ ധതേ സैन्यനാശായ കർണീ ³ദ്വർയാ ത്രിനെത്രയാ ।

एकाधिशखिनो गात्रच्छेदी विषमसंख्यया ॥൩൮॥

“എപോത്യിത ഇതി । “എപോത്യിതോ ഹുല ഹുല ഊർവ്വരോമാ മധങ്കുരാ । തമഹം ശമയീവ്യാമി സക്തുനാ സലിലേന ച ॥ യനോത്യിതോ ഹുല ഹുല തതൃവ പ്രതിഗച്ഛതാം । ” ഹുല ഹുല താമ്രനെത്രായ സ്വാഹാ । “റിപുസേനായാം അയാന്ത്യാം സത്യാം തദമിസുഖോ മൂത്വാ, അമുനാ മന്ത്രേണ ജ്വാലാമയമന്മു തിർവികിരേത് । “സാ भीता പ്രതിഗച്ഛതി । അപാമാർഗ്ഗചൂർണ്ണം = കടലാടി കക്കരി . യോധനേ = യുദ്ധേ, വർധമാനേ । കർണീ = കടഞ്ഞെഴുക . ത്രിനെത്രം = മൂന്നുകണ്ണോടെ കൂടിയതം ॥ (൩൪-൩൭)

एकाधिशखिन इति । एकाधिशखी = ഒരു കാഞ്ഞിരത്തിനുമേൽ കയറി നോക്കിയാൽ അറഞ്ഞതം മറ്റൊരു കാഞ്ഞിരമില്ലായ്ക . एकाकी कार-

a एरोत्यिदो बुजु बुल ऊर्ध्वोमा, दशं चष । [एरो सुल, ऊर्ध्व, एरात्यितो मूष । ऊर्ध्वोमा, मधङ्कर. अत ।]

1 हुल, [हुल हुल,]

3 कण्डो

2 प्रतिगच्छति ।

4 रिपुसेनायाम् इति वारं B कोशे नास्ति ।

छित्त्वा छित्त्वा स्वयं साध्यनाम स्मृत्वामुना हुनेत् ।

ग्रामादिदेशमुद्दिश्य वर्षो मा भूदिति सारन् ॥३९॥

अनेन मन्त्रितां रेखां कुर्यात् सा वृष्टिवारणी ।

काकि काकस्ते काकि काकपिण्डोपहारिणि ॥४०॥

(म) किलि अमुकस्य हृदयं बन्ध ग्रस गृह

गच्छ ठठ ।

सपादरजसानेन वामतो वामपाणिना ।

उच्चाटनकृदेतेन वलिं सप्तदिनं हरेत् ॥४१॥

यद्रूपं चासुकं पादं यत्र मन्त्रे प्रदृश्यते ।

साध्यानिधानं तद्रूपं तत्र स्थाने न योजयेत् ॥४२॥

स्करवृक्षेण साध्यप्रतिष्ठाति कृत्वा, तत्र प्राणप्रतिष्ठादिसकलं च कृत्वा, तस्या गात्राणि च्छित्त्वा छित्त्वा विषमसंख्यानि तच्छकलानि पञ्चसप्तनवरूपाण्यादाय हुनेत् । अन्यथा वा योजना । गात्रच्छेदी = शत्रोर्गात्राणि च्छेतुकाम एकाधिशस्त्रिनं जुहुयात् । शेषं पूर्ववधोजम् । “काकि काकस्ते काकि काकपिण्डोपहारिणि” । किलि किलि अमुकस्य हृदयं बन्ध बन्ध गृह गृह गच्छ गच्छ स्वाहा । सपादरजसानेन वामपाणिना वामत एतेन मन्त्रेण सप्त दिनानि भूयो वलिं हरेत् । उच्चाटादिकृत् । यद्रूपं यद्विभक्तयन्तं च ॥

(३८-४०)

४ चाचि चाचपुटे चच पिण्डो [चापचाव पुटे चाखेलेड जनैर्नित्यशः । वृष्टं वृष्टिकरं जरापलितहृत्तेजोबलोद्धर्धनम् ।

१ मन्त्रेण प्रदृश्यते । २ नियोजयेत् । ३ हित्वा

(म) आर्द्रपट आर्द्रपट महापट ओं हुं फट् ठठ ।

कृष्णाष्टमीचतुर्दश्योरिष्टा रुद्रं पयोव्रतः ।

पञ्चलक्षं जपेदेतत्ततो नाभिजले स्थितः ॥४३॥

विधाय सशिरो देहं पटेनार्द्रेण तं जपेत् ।

शुष्येत् नटो यावदेव त्रिरात्रं जपतो रिपुः ॥४४॥

महाज्वरेण ग्रस्तः स्यान्म्रियते चार्धमासतः ।

गृध्रकर्णिं विरूपाक्षि लम्बस्तनि महोदरि ।

हन शत्रुं त्रिशूलेन क्रुद्धेऽस्य पिव शोणितम् ॥४५॥

(म) हन दह पच मथ मारय शोषय उन्मादय नाशय, हुं फट् ।

आर्द्रपेति । ओं आर्द्रपट आर्द्रपट महापट महापट ओं हुं फट् स्वाहा । अस्य जपाच्छत्रुम्रियते । ओं गृध्रकर्णिं विरूपाक्षि लम्बस्तनि महोदरि, हन शत्रुं त्रिशूलेन क्रुद्धस्य पिव शोणितम् । हन हन दह दह पच पच मथ मथ मारय मारय शोषय शोषय उत्सादय उत्सादय नाशय नाशय हुं फट् स्वाहा अलम् । वीरभद्र ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । गृध्रकर्णी देवता । एकमेकः प्रकारः । सज्जीविनी हृदयम् । ऊर्ध्वकेशिनी शिरः । प्रज्वलिता शिखे शिखा । मायात्रैलोग्यरूपसहस्रपरिवर्तिनी कवचम् । ताराशिने-
त्तत्रयं, मारिणि अलम् । पिप्पलाद ऋषिः । निचृच्छन्दः । भद्रकाली देवता ।

४ आर्द्रपत महापत ओं । [आर्द्रवत कम चावतं न ओं]

१ पयोजुतम् ।

२ महाग्रहेण

३ म्रियते वार्ध

४ " ओं गृध्रकर्णिन्यै स्वाहा हृदयम् । विरूपाक्ष्यै स्वाहा शिरः । लम्बस्तन्यै स्वाहा शिखा । महोदर्यै स्वाहा कवचम् । हन शत्रुं त्रिशूलेन क्रुद्धस्य पिव शोणितम् नेत्रत्रयम् । हन हन दह दह पच पच मथ मथ मारय मारय शोषय शोषय उत्सादयोत्सादय नाशय नाशय हुं फट् स्वाहा अलम् । वीरभद्र ऋषिः । अत्यनुष्टुप् छन्दः । गृध्रकर्णी देवता । एकः प्रकारः । " इति B कोशे पाठः ।

साध्याख्यान्तरितं मन्त्रं कपालान्तर्विलिख्य तम् ।

जपेत्^१ कपालमासीनो दक्षिणामूर्तिमाश्रितम्^२ ॥४६॥

मासेनोच्चाटनादीनि कर्माणि स्युस्तथा जपात् ।

निम्बास्थिनिम्बपत्राद्विः पिष्टोद्धृत्य जपन् मनुम्^३ ॥४७॥

स्निग्धयोरन्तरा गच्छेद्विद्वेषः^४ स्यात्तयोर्मिथः ।

हुनेत् पिपीलिकागते सकृपैः पादप्रांसुभिः ॥४८॥

उत्सादय जपेद्वा तदूर्ध्वबाहुरिनोन्मुखः ।

कीलं कारस्करीयं तत्पादे खनत् दक्षिणे ॥४९॥

उच्चाटो वा महाव्याधिर्मरणं वा भवेदरेः ।

शुष्कान्त्रमांसजठरा कृशदीर्घिकाया

दष्टाकरालवदना सकपालशला ।

वृत्तोग्रपिङ्गनयना ज्वलितोर्ध्वकेशी

व्यादीर्घघोणविकटावतु^५ गृध्रकर्णौ ॥

(४१-४५)

साध्येति । प्रथममङ्गावृत्तिः । महालक्ष्मीर्पश्यन्ता मातर । द्वितीयावृत्तौ पुनरिन्द्रादयः पुनर्वज्रादयः । जपादिना उच्चाटनादीनि साधयति । (मन्त्रं जपेत् ।) निम्बास्थि = *निम्बास्थि* । निम्बपत्राद्विः = निम्बपत्राद्विः । मनुं = 'मन्त्रम् । जपन् स्निग्धयोरन्तरा = मध्ये । गच्छेत् । तयोः मिथो विद्वेषः स्यात् । पिपीलिकागते = *पिपीलिकागते* । कर्ण = *कर्ण* । इनोन्मुखः = सूर्याभिमुखः । कारस्करीयं कीलं = *कारस्करीयं कीलं* । वामतः = वामपादे चेत् । व्याधिः मरणं वा अरेः भवेत् ॥

(४६-४९)

१ कपाल आसीनः

२ आश्रितः ।

३ निम्बपत्राणि

४ स्निग्धयोरन्तरं

५ वत गृध्रकर्णौ ।

(म) ह्रीं ह्रीं ह्रीं^१ हिं च विह्वलानन शत्रुं नाशय
स्तम्भय हुं फट् ठठ ।

चातुर्थिकज्वरेणारि गृह्यते मनसा स्मृतः ॥५०॥

अस्यां पठित मात्रायामरिः शूलरूपायवा ।

असृक्क्षवायास्थिविद्धां खनेद्वैरिकपुत्तलीम् ॥५१॥

मन्त्रेण सह जप्तव्यं नाम साध्यस्य कर्म च ।

अमुकाया भगं बध्नामीति रक्तेन तन्तुना ॥५२॥

चित्राभस प्रतिकृतेस्तद्वन्धाद्भगवन्धनम् ।

कीलं गैरिकपुत्तल्या यस्मिन्नवयवे खनेत् ॥५३॥

मन्त्रेणानेन तद्वात्रं नश्येत् सव्याधि वा भवेत् ।

चतुष्कोणाङ्गुलाः कीलाः सर्वे रक्तास्तु खादिराः ॥५४॥

(म) अमुष्य प्राणा उपप्राणा अमुष्य जीव^८
इह स्थितः । अमुष्य सर्वेन्द्रियाणि वाङ्मजः प्राणा^९
इहायान्तु ठठ ।

हीमिति । ओं ह्रीं ह्रीं विह्वलानन फुः । हुं शत्रुं नाशय नाशय स्तम्भय स्तम्भय हुं
फट् स्वाहा । अस्य जगत् शत्रोश्चातुर्थिकज्वरः स्यात् । गैरिकपुत्तलीं खट्वाश्मशानकाली-
स्थानादिषु खनेत् । तद्वन्धात् = भगवन्धनम् बन्धात् । चतुष्कोणाङ्गुलाः = चतुष्कोणाः
चतुरङ्गुलाश्चेत्यर्थः । ओं अमुष्य प्राणा उपप्राणा अमुष्य जीव जीव इह स्थितः । अमुष्य
सर्वेन्द्रियाणि वाङ्मजः प्राणा इहायान्तु स्वाहा । अनेन सर्वपाणप्रतिष्ठा । अमुष्येत्यत्र

१ हि शत्रुं नाशय [हिं च माणणहुं शत्रुं]

२ स्मृतम् ।

३ ह्रीं शूल

४ अमुकाय

५ चित्राभस प्रतीकारः

६ सर्वेऽनुक्तास्तु

७ खादिकाः ।

८ प्राणां इव प्राणाः

९ अमुष्य गीह इह

1

व्योपलिप्तमपामार्गवीजयुक्तमधोमुखीम् ।

2

साध्यक्षदृक्षप्रतिमां कथेतोये निवेशिताम् ॥६४॥

तं जपन् आमयेत् कर्णा ज्वरेण ग्रस्यते रिपुः ।

प्रादेशोनैरधिरक्षसमिद्धिः पलशाखिभिः ॥६५॥

3

असमाग्रैर्विधायैनां प्रतिमां म्रियते हुनेत् ।

4

तां स्थाप्य (?) कुण्डे शूलस्थां तथा हेमसमिद्धुनेत् ॥६६॥

5

उड्डीय वा तां तैल्यक्तां सैक्थकीं वा तथा हुनेत् ।

अयःकीलैरथो विद्वां निखनेतामधोमुखीम् ॥६७॥

व्योपलिप्तमिति । अपामार्गवीजं = क्लृप्ताङ्गीकृतीम् । साध्यक्षदृक्षः =

साध्यनक्षत्रदृक्षः । प्रतिमा = पुतली । कर्णा = कर्णाङ्गणम् । एनां साध्यपुतलीं

भूमावुतानां निधाय, खनित्वा (मृदा⁶ पिधाय) अधिरक्षसमिद्धिस्तत्र हुनेत् । तां प्रतिमां

कुण्डे तथा उत्तानां संस्थाप्य हेमसमिद्धिः हुनेत् । तथा म्रियते इत्यर्थः । उड्डीय =

कैट्टीयुक्ती⁵ । सैक्थकं = सैक्थकम् । अयःकीलैः अधोविद्वां = मर्मस्वयःकीलैः

प्रोताम् कृत्वा, तां प्रतिमाधोमुखीं निर्माल्ये निखनेत् ॥ (६४-६७)

1 बीजलिप्तां (बीजलिप्तमधोमुखीम्)

2 कथेतोये

3 उत्तानां मृतये हुनेत् ।

4 हेमसमिद्धुताम् ।

5 तैल्यक्तां

6 मृदा पिधयेति B कोशे नास्ति ।

1

मन्त्राक्षरद्वयादूर्ध्वं योजयेत् साध्यनाम च ।

प्रज्वालयाग्निं चिताकाष्ठैर्मारणं भस्मना हुतम् ॥६०॥

2

हन्मांसैरश्विनीवृक्षवह्नौ होमादसृक् सवेत् ।

उन्मत्तः स्याद्वेमवह्नौ भस्मपादरजोहुतात् ॥६१॥

साध्याख्यां सर्षपाज्येन लिख्य (?) निम्बदलैर्हुनेत् ।

3

गुल्कादिषु कालेषु सप्ताहान्म्रियते स्मिः ॥६२॥

4

गुलिकः स्याविरो योगस्तारा वैनाशिकाः कुजः ।

अष्टमो राशिरित्याद्याः कालः स्युः क्षुद्रकर्मणि ॥६३॥

लिखेत् । मकारस्य बहिः अष्टदलेषु धूमावत्या एकैकमक्षरं लिखेत् । एतत्पत्रं षड्बिन्दु-
वृत्तद्वितयेन संवेष्ट्य, पूर्ववृत्तबिन्दुषट्के रं इति लिखेत् । अनन्तरं वृत्तबिन्दुषट्के यं इति
बर्हिर्धर्मटिकामन्त्रेण वेष्टयेत् । एवं लिखितं तत्पत्रपुटं पिष्टैः श्येनाचित्रकलोणपिण्डकन-
काम्मोगेहधूमोषणैः विलिप्य, संजप्य, अङ्गुलीभिर्विभिद्य, सरितीरयोः निखनेत् । पत्रपुट-
मध्यस्थां रज्जुं सरिन्मध्ये ⁵निखनेत् । एवं कृते सति, स्निग्धयोः परस्परं विद्वेषः स्यात् ।
उक्तमेतद्यन्त्रं भूमौ विलिख्य, ⁶कार्पासेष्ट्या ताडनाच्च तथा । श्येना=काष्ठमेषम् । चित्रकं=
कटापु.वेवरी । लोणपिण्डं = छुप्रीत्तं ताम्रम् । कनकं = याम्यम् । अम्भः=
धु.७० । गेहधूमः = छुप्रीत्तम् । ऊषणे = ७० । तले = पाणितले । तदमौ=
चितामौ । साध्यनाम चेति चकारात् कर्म च । भस्म चिताभस्म ॥ (५६-६१)

साध्याख्यामिति । निम्बदलसहस्रकं गृहीत्वा, एकैकस्मिन् दले सर्षपाज्येन
साध्याख्यामालिख्य, धूमावतीमन्त्रेण बहुवारं जप्तं निम्बदलसहस्रकं गुल्कादिषु कालेषु
हुनेत् । ⁷(सप्ताहान्म्रियते) । कुजः = याम्यम् ॥ (६२-६३)

- 1 नामतः   2 असृक्स्रवैः ।   3 सप्त्या   4 स्याविः
5 निखनेत् इति पदं B कोशे नास्ति ।   6 कार्पासेष्ट्या इति पदं B कोशे नास्ति ।
7 सप्ताहादीति वाच्यं B कोशे नास्ति ।

1

व्योपलिप्तमपामार्गवीजयुक्तामधोमुखीम् ।

2

साध्यक्षगृक्षप्रतिमां कथेतोये निवेदिताम् ॥६४॥

तं जपन् आमयेत् कर्णा ज्वरेण ग्रस्यते रिपुः ।

प्रादेशोनैरधिगृक्षसमिद्धिः पलशाखिभिः ॥६५॥

3

असमाग्रैर्विधायैनां प्रतिमां म्रियते हुनेत् ।

4

तां स्याप्य (१) कुण्डे शूलस्यां तथा हेमसमिद्धुनेत् ॥६६॥

5

उड्डीय वा तां तैलाक्तां सैवथकीं वा तथा हुनेत् ।

अय.कीलैरथो विद्धां निखनेतामधोमुखीम् ॥६७॥

व्योपलिप्तमिति । अपामार्गवीजं = कल्लाडिकली० । साध्यक्षगृक्ष. = साध्यनक्षत्रगृक्ष. । प्रतिमा = पुतली । कर्णी = कर्णगण्डक० । एना साध्यपुतलीं भूमावुत्तानां निधाय, खनित्वा (मृदा^६ पिधाय) अधिगृक्षसमिद्धिस्तत्र हुनेत् । ता प्रतिमां कुण्डे तथा उत्ताना संस्थाप्य हेमसमिद्धि. हुनेत् । तथा म्रियत इत्यर्थः । उड्डीय = ककुडोण्डकली^५ । सैवथक = मृदक० । अय कीलैः अधोविद्धा = मर्मस्वय.कीलैः प्रोताम् कृत्वा, ता प्रतिमामधोमुखीं निर्माल्ये निखनेत् ॥ (६४-६७)

1 बीजलिप्तां (बीजलिप्तमधोमुखीम्)

2 काथतोये

3 उक्ताना मृतये हुनेत् ।

4 हेमसमिद्धुताम् ।

5 तैलोक्तां

6 मृदा पिधयेति B कोशे नास्ति ।

निर्माल्ये गात्रनाशः स्यान्मृतिर्वा वेधदेशतः ।

^१ मन्त्रशूलाङ्कपट्कोणे मध्येऽग्निं नामसन्धिषु ॥६८॥

कुलालमृतलस्थेऽसित्रीहाग्रैरमुना हुनेत् ।

महिषीनवनीताक्तैः ^२ खण्डनाङ्घ्रिरजोयुतैः ॥६९॥

शेषं पिपीलिकागते ^३ रिपोरुच्चाटनं क्षिपेत् ।

सप्तग्रामोत्थवल्मीकमृत्साविपतरुत्वचौ ॥७०॥

कर्ण्यग्निमन्थवन्दाकौ पक्षौ मूकद्विकद्विपोः ।

^५ खरवालं चितामसं ब्रह्मदण्डी च मर्कटी ॥७१॥

गृहे वा मूर्ध्नि तच्चूर्णं ^६ क्षिप्तमुत्सादनं रिपोः ॥७२॥

मन्त्रेति । शूलाङ्कपट्कोणे = शूलैरङ्किते पट्कोणे । मन्त्रं = धूमावती स्वाहेति एकैकमक्षरं लिखेत् । मध्ये जीवनागसहितं रेफं लिखेत् । सन्धिषु नाम च । कुलालमृतलं तसिन् । अग्निं निक्षिप्य, खण्डनाङ्घ्रिरजोयुतैः महिषीनवनीताक्तैरीहाग्रैरमुना मन्त्रेण हुनेत् । पिपीलिकागते । शेषम् = अवशिष्टम् । क्षिपेत् । खण्डनं = काण्ठोच्छेदः । अङ्घ्रिरजः = अङ्घ्रिजः । ईहाग्रं = हाग्रम् ॥ (६८-६९)

सप्तेति । सप्तग्रामैरित्यादिना दशभिरौषधैश्चूर्णमाह । विपतरुः = काण्ठोच्छेदः । अग्निमन्थवन्दाकं = अग्निमन्थवन्दाकः । मूकद्वि = काकः । द्विकद्वि = मूकः । खरवालं = खरवालः । ब्रह्मदण्डी = स्वयमेव । मर्कटी = मर्कटः । दशचूर्णमेतत् ॥ (७०-७२)

१ मन्त्रं शूलाङ्क

२ महिषी नवनीताग्रैः

३ उच्चाटनात् क्षिपेत् ।

४ कर्ण्यग्निमन्थवन्दाकौ

५ खरपालः

६ अतमुत्सादरुदिपोः ।

एकाधिनीवृक्षभवं त्रिकोणं

सप्ताङ्गुलं कील्यधोमुखं यत् ।

आख्यामनुभ्यां लिखितं विदर्भा-

दुच्चाटनायारिपदे खनेत्तत् ॥७३॥

कीलैलिभिर्विपतरोर्विधृते कपाले

दग्धे सलोणतुपवारिणि तस्य यष्टया ।

याः शर्करा मनुजपेन विमर्जितास्ता^१

उच्चाटयन्ति रिपुसैन्यमतो विकीर्णाः ॥७४॥

श्येनाचित्रकलोणपिण्डकनकाम्भोगेहधूमोपणैः^२

पिष्टैः पत्रपुटं विलिप्य लिखितं मन्त्रामिधानान्वितम् ।^३

संजप्याङ्गुलिभिर्विभिद्य निखनेत्ते द्वे सरिर्वीरयोः

कुर्यादेतदुभेशयोरपि मिथो विद्वेषणं स्निग्धयोः ॥७५॥

एकेति । एकाधिनीवृक्षभवं त्रिकोणं सप्ताङ्गुलमधोमुखम् आख्यामनुभ्यां विदर्भा-
लिखितं कीलं यत् तत् खनेत् । പലത്തുകാൽക്കൊണ്ടു ചവിട്ടുകയാൽ ।
उच्चाटनाय ॥ (७३)

कीलैरिति । सलोणतुपवारिणि विपतरोक्षिभिः कीलैः विधृते कपाले दग्धे तस्य
यष्टया = विपतस्ययष्टया । मनुजपेन विमर्जितायाः शर्करास्ता विकीर्णाः । अतः=पुरात् ।
रिपुसैन्यमुच्चाटयन्ति । विपतरुः = काण्ठग्रीवम्, काण्ठग्रीवकण्ठकालिकाणां
सङ्गच्छकम् । शर्करा = शिलामयी नव ॥ (७४)

श्येनेति । श्येना = मयूरः । चित्रकं = कौस्तुभः । लोणपिण्डं =
सुष्णिकान्तकम् । कनकाम्भः = सुवर्णगन्धकम् । गेहधूमः = सुगन्धकम् ।
उपणं = त्रिकटुकम् ॥ (७५)

വിഷവൃക്ഷാമലകതരുദുമ്പരജമ്ബൂശ്വ സ്വദിരകൃഷ്ണീ ദ്വീ ।

വംശാശ്വതൃ നാഗോ ന്യഗ്രോഘപലാശകൗ ള്ശഃ ॥ ൭൬ ॥

അമ്പലശ്രീമൂലാർജുനവൈകുണ്ഠതൗ വകുലപിണ്ഡീ ച ।

സർജ്ജം വജ്രുലപനസാർവ്വകശമീകൗ കദംബചൂതൗ ച ॥ ൭൭ ॥

താലമധൂകാഭവേ നാക്ഷത്രാഃ ശാഖിനഃ പ്രോക്താഃ ।

ഔഷ്ഠ്യാനഃ സ്വീയേ നക്ഷത്രതർക്കം സദാ രക്ഷേത് ॥ ൭൮ ॥

॥ ഇതി നാരായണീയേ തന്ത്രസാരസംഗ്രഹേ സप्तദശഃ പാഠഃ ॥

വിഷവൃക്ഷേതി । വിഷവൃക്ഷഃ = കാഞ്ഞിരം । അമലകഃ = നെല്ല് । ഉദുമ്പരഃ =
അരുന്ധതി । ജമ്പൂഃ = ഞാമ്പിറം । സ്വദിരഃ = കരിങ്കുരുവി ..... കൃഷ്ണഃ =
കരിമരം । വംശഃ = മുള്ളു । അശ്വതൃഃ = അരുന്ധതി । നാഗവൃക്ഷഃ =
പുന്നാഗം । ന്യഗ്രോഘഃ = പേരാൽ । പലാശഃ = പ്ലാശ് । ള്ശഃ =
ഇരുന്തി । ..... അമ്പലശ്രീ = അമ്പാഴം । ശ്രീമൂലഃ = കൂവളം ।
അർജുനഃ = നീർമരം । വൈകുണ്ഠതൗ = വൈക്കത്തവ് । വകുലഃ = ഇലഞ്ഞി
..... വിണ്ഡീ = വെട്ടിമരം । സർജ്ജഃ = പയറം । വജ്രുലഃ = ആറു വഞ്ഞി ।
പനസഃ = പലാവ് । അർകഃ = ഐതക്കം । വഹ്നിഃ = തീയ്ക്ക് । ശമീ = വഹ്നിഃ =
കദംബഃ = കടവ് । ചൂതഃ = മാവ് । താലഃ = കരിമ്പന । മധൂകഃ =
ഇരുപ്പ് । നാക്ഷത്രാഃ ശാഖിനഃ = നക്ഷത്രവൃക്ഷാഃ ॥ (൭൬-൭൮)

॥ ഇതി നാരായണീയതന്ത്രസാരസംഗ്രഹവ്യാഖ്യാനേ സप्तദശഃ പാഠഃ ॥

1 വകുലവിണ്ഡീസർജ്ജം ।

2 വിഷമധൂകാഭവേ

॥ अथ क्षुद्रचंसपटलोऽष्टादशः ॥

शुक्लाकाशौ सदीर्घाग्निर्मृगुर्वहिश्च ¹वर्म फट् ।

(म) आचक्राय ठठ, विचक्राय ठठ, सुचक्राय ठठ,

धीचक्राय ठठ, सच्चक्राय ठठ, ज्वालाचक्राय ठठ ॥

साङ्गं सुदर्शनं क्षुद्रमहहत् सर्वसाधकम् ॥१॥

मूर्धाक्षिमुखहृद्गुह्यपादेष्वाक्षरं न्यसेत् ।

चक्राब्जासनमन्याभं दंष्ट्रिणं द्विचतुर्भुजम् ॥२॥

शङ्खचक्रगदापद्ममुसलाङ्कुशपाशिनम् ।

³चापिनं पिङ्गकेशाक्षमुग्रं व्यासनिविष्टम् ॥३॥

चतुर्भुजं वा तं ध्यात्वा यो जपेत् ⁴साधितं मनुम् ।

क्षुद्राः सप्तविधास्तस्य नश्यन्ति विपदस्तथा ॥४॥

शुक्लाकाशाविति । ओं सहस्र ठठ हुं फट् । आचक्राय स्वाहा । हृदयाय नमः । विचक्राय स्वाहा । शिरसे स्वाहा । सुचक्राय स्वाहा । शिखायै वौषट् । धीचक्राय स्वाहा । कवचाय हुम् । सच्चक्राय स्वाहा । नेत्रत्रयाय वौषट् । ज्वालाचक्राय स्वाहा । अस्त्राय फट् । अहिर्बुध्निः ऋषिः । गायत्री छन्दः । सुदर्शनमिन्द्रदेवता । 'मूर्धाक्षिमुखहृद्गुह्यपादेष्वाक्षरं न्यसेत्' पाण्या. (पाण्योरङ्गुष्ठादितलान्तं), मूर्धादिपादतलान्तम् अक्षरन्यासः ।

1 धर्म फट् ।

॥ विचक्रायेत्यारभ्य धीचक्राय ठठ पर्यन्तं A कोशे नास्ति

३ चापिनं

4 पाल्ति मनुम् ।

गव्योक्षितैरपामार्गि^१र्हितं क्षुद्रग्रहापहम् ।

गव्येन क्षीरघृतत्वक्काथेनाद्विध्वं सेचनम् ॥५॥

चक्रस्य नाभिरन्त्रस्थमात्मानं वा परं स्मरन्^२ ।

रक्षार्थं^३ तं जपेद्ग्रस्तं चक्रस्यं आमयेद्धिया ॥६॥

नाभिस्थेनाग्निना विद्धो नश्येदाविश्य स ग्रहः^४ ।

पीतं चक्रं घटं रक्तमरं श्याममरान्तरम् ॥७॥

नेमिः ह्वेता बहिः कृष्णवर्णा रेखा च पार्थिवी ।

मध्ये तारमरेष्वर्णान् एवं चक्रद्वयं लिखेत् ॥८॥

“^५कण्डूधनारदब्रह्मकौशिकव्यासगौतमाः ।

प्रत्यर्णमृपयो ज्ञेया इन्द्राग्नी देवते क्रमात् ॥

अनुष्टुप् च विराडार्या गायत्र्युष्णिगनुष्टुभः ।

छन्दांसि चाथ तत्त्वानि^६ मूरादीनीश्वरश्च षट् ॥ ”

ऐन्द्रीं दिशं चक्रेण वज्रामि नमश्चक्राय स्वाहा इत्यारभ्य, अधस्तादिशमित्यन्तर्मन्त्रैर्दिग्बन्धः । * त्रैलोक्यं रक्ष रक्ष हुं फट् स्वाहा इत्यग्निप्राकारमन्त्रः । द्विभुजो देवश्चतुर्भुजो वाष्टभुजो वा (दंष्ट्री), शङ्खचक्रगदापद्ममुसलाङ्गुशपाशचापा अष्टबाहोः, शङ्खचक्रगदापद्मानि चतुर्बाहोः, शङ्खचक्रे द्विबहोः । नाभि = मध्यप्रदेशः । ग्रस्तं चक्रस्यमित्यादिना परः प्रयोगः ॥ (१-६)

पीतमित्यादि । घटं = कर्णिका । बहिः पार्थिवी रेखा च । कीदृग्विशिष्टा = कृष्णवर्णा । मध्ये तारम् । अरेषु अर्णान् = अक्षराणि । लिखेत् । तारस्य मध्ये अग्निबीजम् । सौम्ये चक्रे कलशम् । दक्षिणे होमः । होमद्रव्याप्याह आज्येत्यादिना । हुतशिष्टमेकैकं द्रव्यं

आदावानीय कुम्भोदं सौम्ये चक्रे निधाय तत् ।

इष्टा सुदर्शनं तस्मिन् याम्ये चक्रे हुनेत् क्रमात् ॥९॥

आज्यापामार्गसमिधौ अक्षतास्तिलसर्पपौ ।

पायसं गव्यमाज्यं च सहस्राष्टकसङ्ख्याया ॥१०॥

हुतशेषं क्षिपेत् कुम्भे प्रतिद्रव्यं विधानवित् ।

प्रस्थार्धात्रवृत्तं पिण्डं कुम्भे तस्मिन्निवेशयेत् ॥११॥

ग्रस्तं नीराज्यं कुम्भेन न्यस्येदष्टमराशिके ।

बहुधादि सर्वं तत्रैव न्यस्येत् कुम्भस्य दक्षिणे ॥१२॥

(म) नमो विष्णुगणेभ्यः सर्वशान्तिकरेभ्यो

बलिं गृह्णन्तु शान्तये नमः ॥

साध्यं नीराज्यं, कुम्भसमीपं नीत्वा, तस्मिन् कुम्भे त्रयोदशाहुतीर्जुहुयात् । देवदत्तत्वंदोपस्य जीव इह स्थितः । त्वन्दोपस्य सर्वेन्द्रियाणि वाङ्मन प्राणा इहायान्तु स्वाहा । "आज्ये हुतः" इत्यनेन मन्त्रेण आज्यहुतशिष्टशेषनीराजनम् । अपामार्गसमिद्धोमानन्तरम्, असृग्दोपस्येति अक्षतहोमानन्तरम्, मांसगतदोपस्येति तिलहोमानन्तरम्, मेदोगतस्येति सर्पपहोमानन्तरम्, अस्थिगतस्येति पायसहोमानन्तरम्, मज्जागतस्येति गव्यहोमानन्तरम्,

१ निधाय च ।

२ अक्षतं तिलसर्पिणी(पी) ।

३ पिवेत्

४ विधानतः ।

५ प्रस्थार्धात्रेत्यस्य पूर्व-मन्त्र एष A कोशे विद्यते :—“देवदत्तस्य त्वन्दोपहत-प्राणा बृहप्राणां त्वन्दोपमिव बहुहन्वित्र त्वन्दोपसर्वेन्द्रियाजिवाजित स्वाहा, सगहु प्राणेषु ।”

७ पाण्ड्यादिसर्व[बहुधादि सर्व]

८ नमो विष्णुगणेभ्यः लवचान्तिचपेभ्यः प्रतिगृह्णन्तु

८ आज्येन हुतवेन ।

दद्यादनेन मन्त्रेण हुतशेषान्धसा बलिम् ।

फलकैः कल्पिते पात्रे पलाशक्षीरशाखिनाम् ॥१३॥

गव्यपूर्णं निवेश्यैव दिक्ष्वेवं होमयेद्विजैः ।

सदक्षिणमिदं होमद्वयं मूतारिनाशनम् ॥१४॥

श्वेतकिंशुकनिर्गुण्डीहेमज्जीसमिद्धुतम् ।

पृथगेतेन मूतानां किञ्चिन्निग्रहमोक्षणम् ॥१५॥

निशासु विष्णुपञ्चम्यां समिद्धिश्चतुरङ्गुलैः ।

अपामार्गस्य होतव्यं तेन क्षुद्रग्रहापहः ॥१६॥

गव्याक्तैः पत्रलिखितैर्लिप्यर्णैः^१ क्षुद्रहृद्भुतैः ।

^२ हुतैः समिद्धिर्ब्रह्मश्रीप्राप्त्यै पर्वणि तद्भुतम् ॥१७॥

शुक्रगतस्येति वृतहोमानन्तरम् । प्राणगतदोषस्येति प्रस्थार्धात्तकृतं पिण्डं^३ सप्तधातुगत-
दोषस्य प्राणा इत्यादिना नीराज्यं, तस्मिन् कुम्भे क्षिपेत् ।^४ सुदर्शनस्यैकार्णाहुतिः ।
^५द्रव्यहोमात् पुरः कलशस्योत्तरभागे पद्मं लिखित्वा, तस्मिन् पूजां कृत्वा, प्रतिष्ठातिना सार्धं
मूतानि यानीति मन्त्रेण नीराज्यं, तत्र पद्मे विन्यसेत् । अष्टदिक्षु सदीपं बलिं विन्यसेत् ।
नीराज्यं पुनरेवाज्यादिद्रव्यहोमः । होमावसाने कुम्भेन ग्रस्तं नीराज्यं, तत्रस्थेनाग्निना
नीराज्यं, साध्यनामाष्टमराशौ कुम्भे न्यसेत् । कुम्भस्य दक्षिणे वद्म्यादि सर्वं न्यसेत् । “ओं
नमो विष्णुगणेभ्यः शान्तिकरेभ्यः प्रतिगृह्यन्तु शान्तये नमः” । अनेन मन्त्रेण तत्राष्टदिक्षु
बर्हिं बलिं क्षिपेत् । फलकैरित्यादिना प्रयोगान्तरमाह । पलाशक्षीरशाखिनां फलकैः कल्पिते

१ क्षुद्रहृद्भुतम् ।

३ सप्तधागेत

४ सुदर्शनेनैवाहुतिः ।

५ ब्रह्मसमिद्धिर्ब्रह्मश्री

६ द्रव्यहोमानन्तरं

दूर्वाभिरायुषे यज्ञैः श्रिये पुत्रार्थ्युदुम्बरैः ।

गोसिद्धयै सर्पिणा गोष्ठे मेघायै व्रजशाखिना ॥१८॥

यक्षिप्राप्त्यै वटैः सर्वं द्रव्यमाज्योक्षितं हुनेत् ।

अपामार्गसमित्सर्पिर्गन्धे पकं चरुं धृतम् ॥१९॥

हुत्वा संपातितं शेषं तज्ज्वलं प्राशयेच्चरोः ।

क्षुद्रग्रहामयज्वंसी तद्वत्या चानुलेपनम् ॥२०॥

हुनेद्व्याक्तमार्गाग्रिसमिदाज्यं चरुद्धृतम् ।

परिस्तीर्णसिताताम्रसूत्रसन्धिस्थितान् घटान् ॥२१॥

क्षीरवृक्षकाथपूर्णान् होमकालेऽभिमन्त्रयेत् ।

तत्संख्यया तैः स्तपयेद्भव्यशेषपुरस्सरम् ॥२२॥

पात्रे पञ्चगव्यं पूरयित्वा, तस्मिन् गव्ये एनं निवेश्य, अष्टदिक्षु एवं होमयेत् । बज्जी =
७०८। । किञ्चित्तृप्तहोक्षणम् । श्रवणयुतपञ्चमी विष्णुपञ्चमी । केचिदेवमाहुः ।
एकादशी द्वादशी पौर्णिमासी पञ्चमीश्रवणाश्चेति । तेनेति मन्त्रेण । गव्याकैरिति ।
पञ्चाशदपामार्गपर्येषु लिप्थ्यान् लिखित्वा, चक्रमण्डलमध्येऽसौ “ ओं अ सहस्रा हुँ फड्
स्वाहा ” इत्यादिमन्त्रेण जुहुयात् । एतद्भूतं क्षुद्रहृत् । ब्रह्मसमित् । १५०००००० वस्तु ।
पूर्वा = ६३६ । परा = १०२४ । उदुम्बरः = १०००० । वरः = १००००० ।
गव्ये पक्षं चरमेकं हुनेत् ॥ (६-२०)

¹ कलयेत् साध्यहस्ताप्त्यै तत्सूत्रं ग्रथितं जपात् ।
 शस्तोऽत्र दुर्गामन्त्रश्च समिधो घटजास्तथा ॥२३॥
² पडरं हेमचक्रं तज्जप्तं रक्षेच्छिखाधृतम् ।
³ अत्युच्छ्रिते भृगौ क्षिप्तं तद्भूता मुद्रिका तथा ॥२४॥
⁴ शुक्लाष्टम्या रवौ मेघसिंहचापगते खनेत् ।
 क्षेत्रमध्येऽभिजित्काले शिलां श्वेतामुदङ्मुखः ॥२५॥
⁵ गन्ये निक्षिप्य तज्जप्ता क्षत्रद्रोहे विनश्यति ।
 निखनेदध्विनीवृक्षकीलं स्वोच्चगते रवौ ॥२६॥
 अर्धोदये तु दशमे तन्मुखो द्रोहशान्तये ।
 पुण्यादिर्बुध्यमैत्राणामाराशे युग्मचापयोः ॥२७॥
 खनेत्रिगुण्डिकीले द्वे ग्राहे वा मृत्फलं भुवः ।
⁶ अहिर्बुध्यस्य सौम्याशे सिंहे मृत्स्नाञ्जन तथा ॥२८॥

शराष्टकसन्धौ कोणचतुष्टये चक्रचतुष्टये कृत्वा, तस्मिन्चक्रचतुष्टये क्षीरवृक्षकपायेण
 कलशान् पूरयेत् । पुनरेकैक कलश सहस्रारमन्त्रेणाभिमन्त्रयेत् । मध्यस्थे चक्रे गव्या-
 क्तापामार्गाग्रसमिदाज्यचरु घृतं प्रत्येक सहस्रं हुनेत् । एकैकहोमावसाने गव्यशोषेणाभि-
 पिच्य, अग्निर्कोणस्वकलशेनाभिषेचयेत् । पुनरपि गव्यशोषेणाभिपिच्य निर्ऋतिकोणस्थेनापि;
 (पुन पुनरप्येवं वायुकोणस्थेन, पुनरप्येवम् ईशकोणस्थेन) पुनरप्येवं, सितसूत्रं रक्त-

1 साज्य   2 हेमपत्रं   3 भृगौ शिष्टा तद्भूता मुद्रिका इव ।
 4 हुनेत् ।   5 त जप्ता   6 अहिर्बुध्यस्येति सार्धं पत्रं A कोशेनास्ति ।

पितृविष्णुयमादित्यविशाखान्त्याङ्घ्रिगामिषु ।

चापाष्टमकुलीरेषु गृहीयान्मृत्फले भुवः ॥२९॥

अधुर्याश्च तदा मन्त्री^१ वृषादीन् धुरि योजयेत् ।

रोहिण्यार्द्रामघास्विन्दोस्तदये स्थापयेत् क्रमात् ॥३०॥

जन्मूर्कणीं वटोद्भूता यष्टिः सीमान्तरे भुवः ।

सिंहावलम्बिनो विष्ट्यां मूसुतस्योदये खनेत् ॥३१॥

क्षेत्रे विपत्तरोः कीलं द्वितालं नामकर्णयुक् ।

जेन्दावेकांशके लब्ध्वा भूः कस्माच्चित् स्वसाद्भवेत्^२ ॥३२॥

सूत्रं च जप्त्वा, तस्य हस्तादौ कलयेत् = बन्धीयात् । बहुधादि सर्वं पूर्ववत्
अष्टमराशिके न्यस्येत् बलिना सह । एवं कृते क्षुद्रादयः सर्वे नश्यन्ति । तद्भूता=
तन्मन्त्रहुतसम्पातसाधिता । भृगावत्युच्चगे सति क्षिप्ता मुद्रिका च तथा । मुद्रिका=
ॐ नमः शिवाय (३२०७०००) भृगुः = शुक्रः ।

“अजग्रभममृगाङ्गना कुलीरा क्षयवर्गिजौ च दिवाकरादितुङ्गाः ।

दशशिखिमनुयुक्तिथीन्द्रियाशैखिनवकविंशतिभिश्च तेऽस्तनीचाः ॥”

अजः=३२५० । वृषभः=०९५०० । मृगः=२६०० । अङ्गना=६००० । कुलीरः=
६६००० । क्षयः=२१००० । वर्गिज्=१०००० । एते सूर्यसोमाङ्गारकबुधवृहस्पतिशुक्र-
शनैश्चराणामुच्चाः । दशशिखीत्यादयोऽत्युच्चाः । मेघमासि दशमे दिवसे सूर्यस्यात्युच्चमासिः ।
वृषभे तृतीयदिवसे सोमस्य । मृगे (चतुर्थे)[अष्टाविंशति]दिवसेऽङ्गारकस्य । कन्यायां

१ वृषादीन्

२ स्वसा भवेत् ।

वैयाघ्रचर्म कदली सप्तकार्पाणैर्मितैः^१ ।

ताम्रैः प्रकल्पितं चक्रं शशरोमद्विजखियः ॥३३॥

गर्भिण्याः^२ केशमेणस्य रोमवाल्ध^३ नीलगोः ।

स्वरज्याग्रश्चनागेन्द्रपोत्रीसिंहवृषान्विते ॥३४॥

सूर्यादिवारे निखनेन् स्वोदये द्रोहहृद्भूवि ।

अश्वत्थोदुम्बरप्लक्षखदिरैः^४ कल्पितैः कमात् ॥३५॥

वृषाश्वेमोरगान् जम्बूधात्रीनिम्बकपिप्पलैः ।

खरसिंहौ^५ द्विकं कुम्भं धात्रीं चक्रं च तान् खनेत् ॥३६॥

पिष्टैर्दिशासु^६ तत्काले गेहभ्रामादिरक्षिताः^७ ।

मीनसे हन्ति गृस्त्रका^८ वितिविष्टेर्दिशातिथीः ॥३७॥

पञ्चदशे बुधस्य । कर्कटके पञ्चमे बृहस्पतेः । मीने सप्तविंशे शुक्रस्य । तुलायां विंशति-
दिवसे शनैश्चरस्य च अत्युच्चप्राप्तिः । ते यदा अस्तं यान्ति तदा नीचाः । अष्टमं मुहूर्त-
मभिजिद्विनाडिकामात्रमेकं मुहूर्तं रवौ स्वोच्चगत इत्युक्तम् । स्वोच्चगते कदेत्याकाङ्क्षा-
याम्, अर्धोदये तु दशम इति । पुच्छं = २५००० । अहिर्बुध्न्यः = २७००० ।
चैत्रं = ३०००० । आरांशे = अज्ञारकांशे । अष्टमं वृद्धिकम् । भूसुतः =
१२००० । कस्माच्चित् = कस्माच्चित् कारणात् । स्वसाद्भवेत् = स्वाधीना भवेत् ।
वैयाघ्रचर्म = २५०००००००० । कदली = कदलीफलम् । सप्तभिः कार्पाणैः कल्पितं

१ मितम् ।

३ बालं च

५ कुम्भधरं

७ भ्रामाभिरक्षिताः ।

२ केशमन्त्रस्य

४ कल्पयेत्

६ पिष्टेर्दिशासु

८ निवृत्ते भन्ति गृहका निनि पिष्टेर्दिशासु तान् ।

पानं नेयं ^१नरौ नागो नेशा नारी नगात् पुनः ।

एष विष्टिषु तत्कालो विष्टिर्नक्तं दिवा क्रमात् ॥३८॥

न्यग्रोधः किंशुको चेणुर्विषट्क्षविकङ्कतौ ।

धातकी स्नुहिकर्णी च स्थाप्याः सस्यादिके तथा ॥३९॥

^२गोवराहमृगादिभ्यस्तत्र द्रोहो न जायते ।

रान्तानि सप्त संलिख्य लिखेत्तेषु सुदर्शनम् ॥४०॥

तेनाभिपिच्य बध्नीयाच्चक्रं श्वासज्वरापहम् ।

^३स्वाख्यादिन्दोर्विष्टिः कोणपट्टके मन्त्राक्षरं लिखेत् ॥४१॥

चक्रमेकं कार्यापणम् = ८७७७७° । गर्भिण्याः द्विजस्त्रियः केशम् । स्त्रियाश्चानागेन्द्र-
पोत्रिसिंहवृषकरणाश्विते सूर्यादिवारो स्योदये वाराधिषेपु उदयमानेषु श्वाविष्टिः । कुम्भधर-
द्विकम् । द्विकः = काकः । भीमसेहान्तिगृध्रुकाविनिविष्टेर्दिशातिथीन्यत्र हल्भिः
दिश उक्ताः । अञ्जिस्तिथयः । विष्टिः = नक्तं दिवा । पुनः क्रमात् पानं नेयमित्यादिना
तत्काल उक्तः । विष्टिषु तद्विष्टु वृषादीन्लिखेत् ॥ (२१-३९)

रान्तानीति । सुवर्णरजतादिभिः पडरं पत्रं (चक्रं) कृत्वा, मध्ये प्रणयं लिखेत् ।
तदन्तर्जीवम् । तस्य च परित आख्यां, अरेषु सुदर्शनं पूरयित्वा, एतच्चन्तं कलशे
निक्षिप्य, सहस्रं जप्त्वा, कलशेन तदभिषिच्य, चक्रे कण्ठे बध्नीयात् । श्वास-
ज्वरापहः ॥ (४०)

स्वाख्यादिन्दोरिति । पडरं चक्रं कृत्वा, मध्ये ठकारं, तदन्तस्तारं जीवाख्यादि

१ नरै नाशो स्त्र नारीनतात् पुनः ।

२ तत्तद्द्रोहो

३ साख्यात्

४ मन्त्राक्षरान्

सन्धिष्वज्ञाद्विर्वृत्तान्यत्र^१ षोडशके मनुम् ।

(म) ओं नमो भगवते हालु डेहा

सहुं फट् ठ ।

पुनर्वृत्तं^२ च भूगेहे लिखेदेतद्यथाविधि ॥४२॥

स्वाख्यात्ताराद्वहिसाद्वन्मन्त्रागौ^३ स्वरकेसरान्^४ ।

अष्टाक्षरदलं बाह्ये तद्वहिवर्गकेसरम् ॥४३॥

षोडशार्णदलं^५ नाम दर्भल्योमान्त्यवेष्टितम् ।

लिखेत्तद्यन्तमेवं वा त्रिः पाशाङ्कुशवेष्टितम् ॥४४॥

क्षुद्रग्रहगदादिभ्यो रक्षेत्तत् सर्वसिद्धिदम् ।

पूर्ववत् । अरेपु सुदर्शनम्, अरसन्धिषु अज्ञानि, तद्वहिवृत्तं कृत्वा, षोडशदलानि लिखेत् । ओं नमो भगवते वासुदेवाय हुं फट् स्वाहा । दलेष्वस्य मन्त्रस्य एकैकमक्षरं लिखेत् । (तद्वहिवृत्तम् ।) तद्वहिवृत्तुरश्वं अपहोमादिना साधितमेतद्यन्त्रं क्षुद्रादिहृत् ॥ (४१-४२)

स्वाख्यात्तारादिति । पूर्ववत् षडरं चक्रं लिखित्वा, ठकारस्य मध्यस्थतारे जीवादिपूर्ववत् । अरेपु मन्त्राक्षराणि, सन्धिष्वज्ञानि, तद्वहिवृत्तं कृत्वा, अष्टदलानि लिखेत् । केसरेपु स्वरान्, दलेषु अष्टाक्षरस्यैकैकमक्षरं, तद्वहिवृत्तं कृत्वा, षोडशदलानि केसरेपु कादिसान्त्वान् (अक्षराणि) लिखेत् । के स्वे इत्येकस्मिन् अन्येष्वपि गं घं इत्यादि । ओं नमो भगवते वासुदेवाय हुं फट् स्वाहा । अस्य मन्त्रस्यैकैकमक्षरं दलेषु तद्वहिः ह क्ष इत्यादिभ्यो निद्रिर्भित्ति नाम परितो लिखेत् । तद्वहिः पाशाङ्कुशाभ्यां त्रिवेष्टयेत् । साधितमेतत् क्षुद्रादिभ्यो रक्षेत् ॥ (४३-४४)

१ वृत्ता पत्र षोडश

२ पूर्ववृत्तं

॥ संख्यात्तारान्

४ मन्त्राङ्गं न स्वरकेसरम् ।

५ दलं दानदर्भयोम

पञ्चगव्यं शकृद्दोषा क्रान्त्यपाभार्गोचनाः ॥४५॥

क्षीरवृक्षपलाशत्वग्निवपन्नदलादिकम् ।

लक्ष्मी देवी कुशा दूर्वा मुरसा तिलराजिकाः ॥४६॥

चन्दनं कुङ्कुमं कुष्ठं वचार्कतुलसी पुरा ।

घटस्थैरीदृशैर्द्रव्यैः साधितं भस्म मन्त्रितम् ॥४७॥

¹
क्षुद्रममथ्रीपापघ्नं रसायुःश्रीजयप्रदम् ।

गोबालगर्भिणीमस्तव्याधितादिषु शस्यते ॥४८॥

(म) क्षौं नमो भगवते वीरनरसिंहाय ज्वालामालिने

² तीक्ष्णदंष्ट्रायामिनेत्राय ³ सर्वरक्षोघ्नाय सर्वभूतविनाशनाय

सर्वविषविनाशनाय सर्वरोगविनाशनाय (सर्वोपद्रवविनाशनाय)

हन दह पच मथ मुञ्च रक्ष हुं फट् ठठ ॥

पञ्चगव्यमित्यादिना भस्मोच्यते । वित्त्वपन्नदलादिकमिति पञ्चाङ्गमित्यर्थः ।
ज्वलिताग्नौ पञ्चगव्येन पूर्णं घटं स्थापयेत् । शकृदादिद्रव्यं तस्मिन्निक्षिप्य सोऽग्निर्यदा
घटान्तर्गच्छति, तदा सहस्रं वा द्वादशसहस्राज्याहुतीहुनेत् । पुनर्होमसंख्यया जपेत् ।
(जप्तं भस्म व्याधिनार्तेषु शस्यते ॥ (४५-४६)

क्षौमिति । क्षौं नमो भगवते वीरनरसिंहाय ज्वालामालिने तीक्ष्णदंष्ट्राय अमि-
नेत्राय सर्वभूतप्रशमनाय सर्वविषविनाशाय सर्वरोगविनाशनाय सर्वरक्षोघ्नाय हन हन दह

1 श्रीबलप्रदम् ।

2 हीषणघलिं वाशज्वा सामासिणे तीक्ष्णदंष्ट्राय [क्षपद्विपाश सिंहांशय ज्वालामालिने
तीक्ष्ण]

3 दीप्तदंष्ट्राय ' 3 सर्वज्वरविनाशनाय इति कचिदधिकः पाठः ।

मन्त्रोऽयं नारसिंहाख्यः सकलापनिवारणः ।

जपादिना हरेत् क्षुद्रग्रहमारीविषामयान् ॥४९॥

(म) क्रोधान्ने^१ कह टच हुं फट् ठठ । अर्चिपे ठठ ।

स्वार्चिपे ठठ । ज्वालाधूमाय ठठ । उत्तिष्ठ पुरुषाय

ठठ । धनुर्धराय ठठ । प्रभातनेत्राय ठठ ॥

क्रोधाग्निर्नाम मन्त्रोऽयं साङ्गः सर्वाभिचारहृत् ।

कुण्डे त्रिकोणेऽधितरोः समिधा प्राङ्गणे हुनेत् ॥५०॥

प्रदोषे रुद्रपञ्चम्यां^२ क्षिपेद्ब्रह्मादिचत्वरं ।

बलिना सह नश्यन्ति क्षुद्रग्रहगदादयः ॥५१॥

वह पच पच मथ मथ मुञ्च मुञ्च रक्ष रक्ष हुं फट् स्वाहा । तीक्ष्णदंष्ट्राय हुं फट् स्वाहा हृदयम् । उग्ररूपाय हुं फट् स्वाहा शिरः । दीप्तरूपाय हुं फट् स्वाहा शिखा । ज्वालारूपाय हुं फट् स्वाहा कवचम् । ओं क्षौं नेत्रत्रयम् । असुरान्तक रूपाय हुं फट् स्वाहा अस्त्रम् । ब्रह्मा ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । श्रीनारसिंहविणुर्देवता । अयं वीरनसिंहमन्त्रः । सकलापनिवारणः ॥ (४७-४९)

क्रोधेति । ओं क्रोधान्ने टच हट कहं फट् स्वाहा । अर्चिपे स्वाहा हृदयम् । स्वार्चिपे स्वाहा शिरः । ज्वालापुरुषाय^३ स्वाहा शिखा । उत्तिष्ठ पुरुषाय स्वाहा कवचम् । धनुर्धराय स्वाहा नेत्रत्रयम् । प्रभातनेत्राय स्वाहा अस्त्रम् । पिप्पलाद ऋषिः ।

१ क्रोधान्ने चव तच हुं फट् । [क्रोधान्ने कह]

२ पण्यादिचत्वरं [विण्यादिचत्वरं]

३ ज्वालापुरुषाय धूम्राय

¹ नीपापामार्गिकुरवपुलाशक्षीरमूहः ।

गुग्गुलुस्तिलसिद्धार्थी गव्ये² च क्षीरसर्पिणी ॥५२॥

एतैस्तेन हुतं सर्वैः व्यस्तैर्वा क्षुद्रभूतहृत् ।

अपामार्गाधिनीमृक्षसमितक्षीरैः कृतं हुतम् ॥५३॥

यथाक्रमं ग्रहाणां स्यान्मोक्षनिग्रहशान्तिकृत् ।

हुत्वा कृष्णचतुर्दश्यां पूर्वाह्णे पयसामुना ॥५४॥

³ संपातयेद्वटजले मस्तं तेनाभिपेचयेत् ।

अधिनीमूहद्वारमप्या तत्फलकोपरि ॥५५॥

लिखेद्यमराजचक्रं तन्मध्ये स्थाप्य भूतिनम् ।

कारस्करस्य समिधो हुनेत्तेन ग्रहापहा ॥५६॥

अनुष्टुप् छन्दः । क्रोधाग्निदेवता⁶ ।

ध्येयो रुद्रो दशभुजो भैरवाभरणैर्युतः ।

पाशाङ्कुरो खड्गखेटौ शङ्खश्चैव शरासनम् ॥

दधानमसिखट्वाङ्गौ वरदं चाभयं क्रमात् ।

नीलजीमूतसंकाशं पिङ्गलोर्वशिरोरुहम् ॥

व्याघ्रचर्माम्बरं नानानागैरामृषितं सरेत् ।

एष मन्त्रः सर्वाभिचारहृत् । रुद्रपञ्चमी = आर्द्रायुक्तपञ्चमी । तेनेति । मन्त्रेण = अमुना मन्त्रेण । फलकोपरि = अधिनीमृक्षफलकोपरि । भूतिनं = भूताविष्टम् ॥ (५०-५६)

1 निम्बोऽपामार्ग

2 गव्यं च क्षीरसर्पिणी ।

3 शान्तिकम्

4 संपातं येद्वट [सम्पातयेद्वट]

4 भूतिना ।

5 हुनेत्तन्निग्रहात्

6 क्रोधाग्निरुद्रो देवता ।

(म) ही स्फुर प्रस्फुर घोर घोरतर तनुरूप चट्

प्रचट कह वम बन्ध घातय हुं फट् ठठ ॥

अधोरास्त्रमयं मन्त्रः सर्वोपद्रवनाशनः ।

अपहोमादिना हन्यादाभिचारग्रहामयान् ॥५७॥

हीमिति । ओं हीं स्फुर स्फुर प्रस्फुर प्रस्फुर घोर घोरतर तनुरूप तनुरूप चट् चट प्रचट कह कह वम वम बन्ध बन्ध घातय घातय हुं फट् स्वाहा । ओं हीं स्फुर स्फुरके प्रस्फुर प्रस्फुर दृशोः । घोर आस्ये । घोरतर गले^१ । तनुरूप कण्ठे । चट-चट हृदि । प्रचट प्रचट^२ नामौ । कह कह अण्डयोः । वम वम^३ ऊर्वोः । घातय घातय जङ्घयोः । हुं फट् पादयोः ।^४ स्वाहा चरणयोः । ओं हीं स्फुर स्फुर शिरः । घोर घोरतर तनुरूप शिखा । चट चट प्रचट प्रचट कयचम् । कह कह वम वम नेत्रत्रयम् । बन्ध बन्ध घातय घातय हुं फट् अलम् । गालय ऋषिः । त्रिष्टुप् छन्दः । अघोररुद्रो देवता । [^५अन्यथा वा = अघोर ऋषिः, त्रिष्टुप् छन्दः । अघोररुद्रो देवता ।]

अथ मन्त्री शुचिर्भूत्वा भिन्नाङ्गनगिरिद्युतिम् ।

स्पष्टदद्याधरोष्ठं तं लसदंष्ट्रोत्कटाननम् ॥

^७ संरक्तगन्धवसनमाल्यमूपणभूषितम् ।

दशबाहुं धृतोदग्रपिङ्गलोर्ध्वशिरोरुहम् ॥

a. स्फुरं प्रस्फुरं घोरं टप टणु दष्ट वच टन्न चट कहन्न वमन्न बन्धन्न घातयेण हुं फट् । [हीं स्फुर प्रस्फुर शोष-तर-तनु-रूप.....]

1 गले तनुरूप इति B कोशे नास्ति ।

2 प्रचट उदरे ।

3 वम वम गुह्ये ।

4 स्वाहा चरणयोरिति B कोशे नास्ति ।

5 अन्यथा चेति वाक्यं B कोशे नास्ति ।

6 हरिद्युतिम् ।

7 गण्डवसन

पृथङ्मण्डलसंज्ञै कलशैर्दशभि ममात् ।

गन्धानुपूर्तिं म्नायात् क्षुद्रभूतादिशान्तये ॥५८॥

या कल्पयन्त्यपामार्गिर्मूलात्तैर्जुहुयादृचा ।

अपामार्गसमित्सर्पिश्चरुस्सर्पिस्तया हुनेत् ॥५९॥

शूल ^२ मृग च वेतालं रात्र उमरकं ममात् ।

दक्षिणैरितरैर्दोर्भि कपाल चाप्यधमनात् ॥

घण्टासेटकशूलाहीन् विभाण चोत्तरोत्तेर ।

^३वृत्तपिङ्गविणयन भुक्टीकुटिलोत्कटम् ॥

ज्वलद्मिशिकाकारं घोरैर्भूतै समावृतम् ।

नूपुरे कटिमूले च तथैवोदरग्रन्धने ॥

कटकाङ्गदयो कण्ठे कर्णगुण्डलयोरपि ।

द्वौ द्वावरीन्द्रो दधत युद्धसन्नद्धविग्रहम् ॥

लतावृश्चिकसक्तः^४कर्णालम्बिनमालिनम् ।

वामपाद पुरस्त्वस्य रक्ताब्जेषु च्छदे स्थितम् ॥

ग्रहोरगभयक्षुद्रनिरिलारिनिर्वहणम् ।

कल्याणलसद्वार्कभासुर भक्तवत्सलम् ।

ध्यायेदेवमघोरास्त्र पृजाहोमजपादिषु ॥

(५७)

पृथगिति । प्रथमावृत्तिरङ्गै , दशायुधै द्वितीयावृत्ति , पुनर्मातृभि पुनरिन्द्राद्यै पुनर्नृजाद्यै पृथङ्मण्डलसंज्ञै ऋग्वेदोक्त । दशमण्डलरूपया ऋचा ॥ (५८)

यामिति । “या कल्पयन्ति नोऽस्य मूरा वृत्त्या वधूमिव । ता ब्रह्मणावर्तिर्नद प्रत्यक्तारंमृच्छतु ” । खड्गवेष्टितयोरिति । बह्विजुम्भयो खड्गवेष्टितयो सतो कपालवद्द्वौ तज्जले सिद्धार्थचरुराजी नवाहुती क्षिपेत् । तथा या कल्पयन्त्यादिकया ऋचा कृष्णाष्टमीचतुर्दश्यन्ते दिनसप्तके सन्ध्यायामेवं ^५ हुत्वा, कपालं पृष्ठत क्षिपेत् ।

१ कल्पयन्त्यापामार्गे

२ मुद्ग च

३ वृत्तलिङ्ग

४ कण्ठालम्बि

५ एवं कृत्वा

खड्गवेष्टितयोर्वहिकुम्भयोस्तज्जले क्षिपेत् ।

कपालबहौ सिद्धार्थश्चरुराजी नवाहुतीः ॥६०॥

तथा निर्ऋत्यादीशान्तं सन्ध्यायां दिनसप्तके ।

कृष्णाष्टम्यादिके हुत्वा कपालं पृष्ठतः क्षिपेत् ॥६१॥

समिधः कुरबोद्भूता यथा विद्युदृचा हुनेत् ।

मन्त्रेण पञ्चगव्यादि हुनेत् प्रतिसरादिना ॥६२॥

होमे संपातयेत्तेन त्रैलोकीं करमुद्रिकाम् ।

कपाले वह्निमाधाय चतुरश्रमण्डले स्थापयित्वा, खड्गैर्वेष्टयित्वा, तस्य दक्षिणभागस्थे मण्डले कुम्भं पूरयित्वा, खड्गैर्वेष्टयित्वा, बह्वैः पश्चिमभागस्थेषु नवस्वश्वत्थपत्रेषु चरो-
र्नवाहुतीः संस्थाप्य, ^१त्रिधा=त्र्याष्टृत्या दिशान्तं तस्योत्तरभागे नवस्वश्वत्थपत्रेषु पञ्च पञ्च
“गौरसर्पपवीजानि संस्थाप्य, लिधावृत्त्या (!) निर्ऋत्या दिशान्तमेनं संस्थाप्य, स्थापन-
क्रमात् सप्तविंशत्याहुतीर्हुनेत् । कुम्भस्य पश्चिमभागेऽप्येतान्येवं संस्थाप्य, सप्तविंशत्याहुती-
रप्यु हुनेत् । कृष्णाष्टमीमारभ्य कृष्णचतुर्दश्यन्तं सन्ध्यायामेवं हुत्वा, तत्कुम्भं कपालस्था-
ग्निना सहास्याष्टमराशौ चत्वरे नीत्वा, अष्टदिक्षु नमो विष्णुगणेशभ्य इत्यनेन बलिं हरेत् ।
“यथा विद्युदृचो वृक्ष आमूलात् प्रतिशुष्यति । एवं स प्रतिशुष्यतु यो मे पापं चिकीर्षति” ।

^२ अनया ऋचा ^३ कुरबोद्भूताः समिधो हुनेत् क्षुद्रशान्तये ॥ (५९-६१)

मन्त्रेणेति । प्रतिसरप्रतिधावत्कुमार इव प्रतिग्रहात् मूर्धानमेपां स्तोत्रय, वधमेपां
कुले जहि । प्रतिसरादिनानेन मन्त्रेण पञ्चगव्यादीत्यादिना क्षुद्रकर्माणि पूर्वोक्तानि
द्रव्याणि हुनेत् क्षुद्रशान्तये ॥

(६२)

१ तज्जलैः

२ त्रैलोहिं

३ त्रिधा इत्यारभ्य स्थापनक्रमात् इति यावत् B कोशे नास्ति ।

४ सर्पपवीजान्

५ अनेन ऋचा

६ ऋचाहुबोद्भूता

अपामार्गैर्नवशतं भूत्राक्तैः क्षिप्रया हुनेत् ॥६३॥

जुहुयाद्गुग्गुलं पञ्चगव्याक्तमसपत्नया ।

कर्मभिः सप्तधा क्षुद्रं त्रिदशेदेवमादिभिः ॥६४॥

गन्धेक्षुशालीयम्मुद्गमाप-

गोधूमवित्वास्थितिलवज्जीजम् ।

पञ्चच्छदस्थं विनिधाय ताम्रे

क्षुद्रारि खन्याद्भुवि नागयोगे ॥६५॥

पृथक्छिरःपञ्चकमवजपत्रं

निविच्छदमेकीकृतमन्धनान्तम् ।

गन्धमपूर्णं निखनेदनन्त-

स्मृत्या तदा क्षुद्रविनाशि गेहम् ॥६६॥

अपामार्गैरिति । “ क्षिप्रं कृत्ये निर्वर्तस्व कर्तुरेव गृहान् प्रति । पञ्चैवास्य नाशाय वीरांश्चास्य निर्वह्य ॥ ” अनेन क्षिप्रारुग्रमन्त्रेण (गोमूत्राक्तैः) अपामार्गैः नवशतं हुनेत् । क्षुद्रशान्तिः ॥ “ असपत्रं पुरस्तात् शिरं दक्षिणतरुधि । अभये सततं पश्चाद्भद्रमुत्तरतो गृहे ॥ ” अनेन गुग्गुलुगुलिका जुहुयात् । क्षुद्रशान्ति ॥ (६३-६४)

गन्धेक्ष्विति । गन्धादिस्थापनमन्त्रेणैः सर्वमन्त्रैः नागयोग इति अमावास्यानक्षत्र-
यामस्य प्रथमा घटिका । सा हि बार्हस्पत्ये । तद्यथा—

“ अमावास्यापरे भागे सर्पः कालो भवेद्यदि ।

नक्षत्रमपि सर्पं स्यान्नागयोगः स उच्यते ॥ ” इति ।

तदा = नागयोगे ॥

(६५-६६)

पूषापुष्यपुनर्वसुहरी चित्ता शशी रोहिणी

तारास्तस्तिथयोऽशुमत्फणियमा दिक्पञ्चदश्यो हरिः ।

वाराणीन्दुसुतेन्दुशुक्रगुरुवो युग्मं कुलीरं धनुः

कुम्भान्त्यावपि राशयो निगदिता गन्धप्रयोगाय ते ॥६७॥

मूत्रं प्रस्थं गोमयं स्यात्तदधं

क्षीरं प्रस्थार्धं दधि क्षीरतोऽर्धम् ।

आज्यं दध्नोऽप्यर्धमेवं प्रमाणं

स्त्रीयैर्मन्त्रैर्योजयेत् पञ्चगव्यम् ॥६८॥

पूषेति । पूषा = रेवती । पुष्यं = २५०० । पुनर्वसु = २५०००० । वसुः = १००००० । हरी = तीक्ष्णवाणम् । शशी = मकीरम् । अशुमान् = सप्तमी । फणी = पञ्चमी । यमः = तयोदशी । (ककुप् = दशमी ।) हरिः = द्वादशी । इन्दुसुतः = बुधः । इन्दुः = तीक्ष्णम् । शुक्रः = १००००० । गुरुः = २५०००० । युग्मं = २५०००० । कुलीरः = १००००० । अन्यः = मीनम् । एषां = नक्षत्रवारराशीनां । नागयोगे योग उत्तमकालः । एतेषां प्राञ्चुर्यं मध्यमकालः । एकैकमधमः कालः ॥ (६७)

मूत्रमिति । मूत्रं = गोमूत्रम् । स्त्रीयैर्मन्त्रैरिति = सावित्र्याद्यैः । " सावित्र्या चैव गोमूत्रं गन्धद्वारेति गोमयम् । आप्यायस्वेति च क्षीरं दधिकाव्णेति वै दधि । शुक्रमसि ज्योतिरसीत्याज्यं स्यात् सर्वकर्मसु " । सावित्री = गायत्री ॥ (६८)

१ भिक् पञ्चदश्यः

२ कुलीरो धराः ।

३ कुम्भान्त्याविति

४ गव्या प्रयोगाय

५ स्यात् पलायं

गोमूत्रं निजवाञ्छया परिमितं तस्यार्धकं गोमयं

मूत्रात् सप्तगुणं पयस्त्रिगुणितं दध्यान्यतुल्यं घृतम् ।

¹ विल्वार्कत्रिचतुष्पलैकपलिकैर्गव्यं क्रमाद्धान्वितं

गावः स्युः कपिलासिताहिमनिभा धूम्राहणाश्च क्रमात् ॥६९॥

मूत्रं द्विभागं शकृदेकभागं पयोऽष्टभागं दधि तत्समानम् ।

क्षीरार्धकं वा चतुरंशमाज्यं गव्यानि सर्वाणि समानि वा स्युः ॥७०॥

॥ इति नारायणीतन्त्रसारसङ्गृहेऽष्टादशः पटलः ॥

गोमूत्रमिति । अन्यतुल्यमिति = गोमूत्रतुल्यमित्यर्थः । आद्यतुल्यं घृतमिति च
पाठः । विल्वं=पलम् । कर्पः = पलचतुर्थांशः ॥ (६९-७०)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्गृहव्याख्यानेऽष्टादशः पटलः ॥

॥ अथ विनोदपटल एकोनविंशः ॥

¹कुलिशोऽञ्जगतं नाम बहिर्मासाष्टकावृतम् ।

शुद्धस्यापि तुलास्थस्य गुल्मं जनयेद्घ्रुवम् ॥१॥

³वायुवेष्मनि वायुस्थं बहिरष्टानिलावृतम् ।

नाम कुर्यात्तुलास्थस्य ब्रह्महन्तुश्च लाघवम् ॥२॥

⁴ब्रह्मात्मा वदने न्यस्तो ⁵त्रांकारो रसनां दहन् ।

मन्त्रसिद्धिं हरेत् पुंसो वादे च प्रतिभां तथा ॥३॥

कुलिश इति । वज्रं कृत्वा, तस्य मध्ये लकारं लिखित्वा, तदन्तर्जीवम्, जीवस्य परित आख्याम्, वज्रस्य बहिरष्टदिक्षु लकारम् । एतद्यन्त्रं शुद्धस्य = विरिक्तस्यापि तुलास्थस्य गुल्मं जनयेत् ॥ (१)

वायुवेष्मनीनि । वायुमण्डलं लिखित्वा, तदन्तर्यकारम्. तन्मध्ये जीवम्, जीवस्य परित आख्याम्, जीवादिवायुमण्डलस्य बहिरष्टदिक्षु यकारम् । (एतद्यन्त्रं ब्रह्महन्तुरपि तुलास्थस्य लाघवं जनयेत्) ॥ (२)

ब्रह्मालेति । वदने न्यस्तो त्रांकारो मन्त्रसिद्धिं वादे प्रतिभां च पुंसो हरेत् । कीदृग्विशिष्टो ब्रह्मात्मा ; रसनां दहन् । “ भज्ञा नवनवोद्धेतशालिनी प्रतिभा मता ” ॥ (३)

---

1 कुलिशेन्द्रगतं

2 मासाष्टकावृतम् ।

3 अष्टानिलावृतम् ।

4 ब्रह्मात्मा वदने

5 त्रांकारः

कुर्याद्द्विर्हंशिखास्यस्था प्रतिवादिनि मूकताम् ।

लाङ्गलीं निखनेन्मूत्रस्थाने निष्पण्डतां व्रजेत् ॥४॥

(म) सप्तमातृगृहे-द्वारं स्तम्भयति स्वाहा ।

मूत्रस्तम्भि कपेरस्थि खनेन्मन्त्रेण तद्गुवि ।

शिरीषशाल्मली^१वृक्षनिर्यासो बधिरान्धकृत् ॥५॥

कनकद्रवसंयोगादन्नपानादियोजितः ।

शर्करामहिषीक्षीरपानान्मोक्षस्ततो भवेत् ॥६॥

पञ्चाङ्गुलं सर्जकीलं कुलालस्य गृहे खनेत् ।

मन्त्रेण हस्तनक्षत्रे भाण्डा नश्यन्ति तत्रजाः ॥७॥

सरशब्दो दरवदध्वावृतः सशिरौ मनुः ।

अष्टाङ्गुलं वेतसस्य कीलं भगदिने खनेत् ॥८॥

कुर्यादिति । स्वास्यस्था मयूरशिखापि तथा प्रतिवादिनो मूकतां कुर्यात् । ओं सप्तमातृगृहे द्वारं स्तम्भयति स्वाहा । अनेन^२ अरेः मूत्रमूमौ कपेरस्थि खनेत् । मूत्रं स्तब्धं भवति । मूत्रस्थाने लाङ्गलीं निखनेत् । पण्डतां व्रजेत् ॥ (४)

मूत्रस्तम्भीति । कनकद्रवः = उन्मत्तरसः ॥

(५-६)

पञ्चाङ्गुलमिति । ओं सर सर दर दर स्वाहा । अनेन हस्तनक्षत्रे पञ्चाङ्गुल-
मञ्जकीलं कुलालस्य गृहे निखनेत् । तत्रस्था भाण्डा नश्यन्ति । सर्जः = २००२०० ।

a लसमाहवेद्रापं स्तम्भ शठी छ ।

1 बधिरास्यकृत् ।

2 अनेनेत्यारभ्य व्रजेत् इति पर्यन्तं B कोशे नास्ति ।

कैवर्तभवने तैर्न लभ्यन्ते मत्स्यजातयः ।

¹ बलिनिष्पशिब्दान्ते ² शिरोमन्त्रोऽयमत्र हि ॥९॥

मद्यालयोचितं कीलं भरण्यां मनुना खनेत् ।

मघनाशाय मन्त्रोऽत्र रिक्ते युष्मं ³ शिरोऽन्वितम् ॥१०॥

⁴ गवास्थि निखनेद्रोष्ठे रोहिण्यां स्यात् पयःक्षयः ।

शिवो दण्डी द्विरभ्यस्तशिरोऽन्तो मनुश्च हि ॥११॥

एकाङ्गुलमहेरस्थि सर्पक्षं निखनेद्गृहे ।

⁵ सर्पालयः स्याद्दूर्मास्त्रे द्विरुक्तद्वयं (?) मनुः ॥१२॥

तैलहृद्ददरीकीलं स्वातौ चक्रीगृहे खनेत् ।

⁶ पादकूर्मपुटः पादो दीर्घश्च त्वन्निष्ठो मनुः ॥१३॥

वेतसः = वेतसोपजीवी । भगनक्षत्रं = उत्तरम् । ओं बलिनिष्परि स्वाहेति मन्त्रः ।

कैवर्तः = मत्स्योपजीवी । ओं रिक्ते रिक्ते स्वाहा ॥ (७-१०)

गवेति । 'अमुकस्या भगं वधामि विष्णुर्बहुशोऽपि । मया ते भगवन्धस्य नास्ति लोके चिकित्सकः ॥ पतिर्वा पतिमात्रो वा ये चान्ये भगमर्दकाः ।' अनेन यस्या वामपादरजांसि चितावस्त्रे केशरज्जुना वध्नाति, आमरणात् तस्या भगवन्धः कृतो भवेदिति । रिक्ते रिक्ते स्वाहा । अनेन चिताकीलं भरण्यां मद्यालये खनेत् । मघनाशः स्यात् । इति विशेषपाटो व्याख्यातुः । गवास्थीत्यादि । ओ हुं हुं स्वाहा । अनेन

1 बलिं निष्पदि 2 शिरोऽन्तो मनुश्च

3 रिक्ते युष्मं

4 गवास्थि

5 सर्पालयं स्याद्दूर्मास्त्रौ द्विरुक्तद्वयं मनुः ।

निखनेदुत्तराषाढे हस्तिदन्तं गजालये ।

स मत्तः स्यान्मदद्वन्द्वं विवर्माखशिरो मनुः ॥१४॥

गोदन्तं निखनेदैन्द्रे गृहं तद्बहुमूपिकम् ।

मुखद्वन्द्वं चुरद्वन्द्वं शिरोमन्त्रोऽयमत्र हि ॥१५॥

यन्नामालिख्य चूतस्य पर्णे कृष्णाद्विकासृजा ।

शिपेत् पुरीषमध्ये तत्तत्त्वादन्ति मुहुर्द्विकाः ॥१६॥

मांसस्थमन्त्यं क्षण्डीशबिन्दुमद्वामहस्तके ।

ऊर्ध्वप्रोत्तानजम्भारिं चापामे न्यस्य दर्शयेत् ॥१७॥

रोहिण्यां गोष्ठे गवामस्थि खनेत् । पशुक्षयः । ओं हुं हुं फट् स्वाहा । अनेन एकाङ्गुल-
महेरस्थि सर्पक्षं गृहे निखनेत् । गृहं सर्पाक्षयः स्यात् । एकाङ्गुलमित्यादि । सर्पक्ष =
॥७०॥१५॥० । ओं हुं हुं फट् फट् स्वाहा । तैलहृदीति । कूर्मपुट इति । ओं चट-
चटाय स्वाहा । अनेन स्वातौ चक्रीगृहे बदरीकील खनेत् । तैल नश्यति । चक्री =
॥२०॥१०॥० । बदरी = ॥१०॥००॥० । स्वाती = ॥२०॥०० । चक्रीगृहं = ॥२०॥००॥० ।
चक्री = ॥२०॥१०॥० । निखनेदिति । उत्तराषाढं = ॥३०॥००॥० । हस्तिदन्तः =
॥३०॥००॥० । गजालयः = ॥३०॥००॥० । ओं मद मद हुं फट् स्वाहा ।
अनेन उत्तराषाढे गजालये हस्तिदन्तं निखनेत् । स गजो मत्तः स्यात् ।
गोदन्तमिति । गोदन्तः = ॥४०॥००॥० । ऐन्द्रः = इन्द्रनक्षत्रम् = ॥४०॥००॥० ।
ओं मुरु मुरु चुरु चुरु स्वाहा । अनेन गृहे इन्दुनक्षत्रे गोदन्तं निखनेत् । गृहं
बहुमूपिकं स्यात् । यन्नामेति । यस्य कस्यापि नामेत्यर्थः । कृष्णद्विकासृजा = चूतस्य पर्णे

1 तुल्यद्वन्द्वं सशितो मनुज इति ।   2 मज्जा रंणीशं विन्दु   3 चापाहे

4 कूर्मपुट इत्यारभ्य व्यन्मिद्यन्तं यावत् B कोशे नास्ति ।

5 अनेनेत्यारभ्य मत्तः स्यादिति यावत् । कोशे नास्ति ।

॥ अनेन गृह इत्यादि बहुमूर्षिकं स्यादिति यावत् ॥ कोशे नास्ति ।

अशन्युपलवृष्ट्यादि^१ वारयेत् साधकोत्तम ।

अधोमुखीकृत हस्तं तदकाले च पातयेत् ॥१८॥

वाताहतं^२ वह्निदग्धं^३ कृत्वा साक्ष्यकरे स्थितम् ।

पुरारिरिव भुञ्जीयादिन्दुसपुटितं विषम् ॥१९॥

(म) नमो भगवते वायवे मर्दय प्रमर्दय स्तम्भय हिलि

सहर ठठ । नमो भगवते वरुणाय फुस्त स्तम्भय ठठ ॥

जलाम्निस्तम्भकौ मन्त्रौ द्वावेतौ साधुसाधितौ ।

चूर्णं मण्डूकवसया जलाम्निस्तम्भकृद्भवेत् ॥२०॥

यन्नामालिख्य पुरीषमध्ये खनेत् । द्विकास्तन्मुहुर्मुहु खादन्ति । द्विका = काका ।
मासस्थमन्यमिति ।^४ क्षरो, एतदूर्ध्वप्रोत्तानेन्द्रायुधसदृशे बाहमस्तके न्यस्याम्बरे दर्शयेत् ।
अशन्युपलवृष्ट्यादिनिवृत्तिः स्यात् । एवमस्याधोमुखीकृतम् अस्त्रमकाले च तत् पातयेत् ।
तद्वन्तमकालेऽपि अशन्युपलवृष्ट्यादि पातयेत् । वाताहतमिति । तार्क्ष्यहस्तमध्ये इन्दु
सृत्वा, इन्दौ विषं स्थापयित्वा यमिति वायुबीजेन शोषयित्वा, रमिति अग्निबीजेन दग्ध्वा,
इन्दुना सपुटीकृत्य, (पुरारिरिव) नीलकण्ठवद्विषं भुञ्जीत । नीलकण्ठमन्त्रसिद्ध एव
एतत् कर्म कुर्यात् । इन्दुना = उनीजेन ॥ (११-१९)

नमो भगवत इति । ओं नमो भगवते वायवे मर्दय मर्दय प्रमर्दय प्रमर्दय
स्तम्भय स्तम्भय हिलि हिलि सहर सहर स्वाहा । ओं नमो भगवते वरुणाय फु फु
स्तम्भय स्तम्भय स्वाहा । एतौ द्वौ मन्त्रौ जलाम्निस्तम्भकौ ॥ (२०)

१ साधयेत्

२ सन्निदग्ध

३ तार्क्ष्यकरे

४ ओं नमो भगवते द्वाशहे मर्दय प्रमर्दय [हरा नमो भगवते हर द्वाशहे
मर्दय प्रमर्दय]

४ क्षरो इत्यारभ्य प्राप्ते इति पर्यन्तं ॥ कोशे नास्ति ।

(म) श्मशानवासिनि प्रेतमालिनि मां मा पश्यन्तु

मनुष्याः, ठठ ।

एतज्जसचिताभस्मत्रिपुण्ड्री नैव दृश्यते ।

मार्जररुधिरे पद्मसूत्रवर्ति प्रदीपयेत् ॥२१॥

कटुतैलाञ्जनं ग्राह्यं तेनाकाक्षो न दृश्यते ।

मधुकं समधूच्छिष्टं मातुलुङ्गफलान्वितम् ॥२२॥

गुञ्जाफलरसे सप्तदिवसं साधु भावयेत् ।

तद्गर्भवर्तिकादीपो जनयेदन्धतां नृणाम् ॥२३॥

काणतां जनयेद्दीपो निम्बवन्दाकरेणुमान् ।

सप्ताहोर्ध्वं स्थापयित्वा गिलां कोशातकीरसे ॥२४॥

तत्सल्लसपुण्ड्रो यत् पश्येत्तद्भोज्यं तिक्ततां व्रजेत् ।

कृष्णा मेपी पश्यशुकगोपलाङ्गलिकाङ्गुलिम् ॥२५॥

स्पृष्ट्वाङ्गुलिभ्यां तत्स्पृष्टे घटे दध्यादि शोणितम् ।

श्मशानेति । ओं श्मशानवासिनि प्रेतमालिनि मां मा पश्यन्तु मनुष्याः
स्वाहा । “एतज्जस चिताभस्मत्रिपुण्ड्रं नैव दृश्यते ।” कटुतैलं = कटुकैलाण्डम् । मधूच्छिष्टं =
मधुकम् । काणः = कणिकम् । निम्बवन्दाकः = निम्बवन्दाफलम् । गिलां =
शिला = मनश्शिला । कोशातकी = कोशातकीरसः । शुकगोपः = कीटविशेषः ।
लाङ्गली = लङ्गली । तत्स्पृष्टे घटे दध्यादि शोणितं स्यात् ॥ (२१-२५)

३ श्मशानहालिनि प्रेतमांसिनि मां १ प्रभावयेत्

२ भावितम् ।

४ कोशातकीन्धुतान् । [कोशातकीयुतान्]

५ एतज्जसमिति वाक्यं ४ कोशे नास्ति ।

(म) बलि महाबलि ठठ ।

¹ द्वारेऽलर्कास्थिसंवेशातालं विव्रियते मनुः ॥२६॥

रौप्यं ^b स्यात्पारदस्पृष्टं ² हेमदाहेन पूर्ववत् ।

ताम्रं स्यादायसस्पृष्टं तिन्त्रिणा ताम्रवृष्ट्या ॥२७॥

शितिकाकुसुमं ³ धूमसंपर्कादरुणं ⁴ भवेत् ।

किञ्चिच्चूर्णं जपापुष्यं पीडितं विसृजेज्जलम् ॥२८॥

तैलं भवेद्द्यूताकारं ⁵ किञ्चिच्चूर्णजलान्वितम् ।

सुद्रकौशिकतैलक्तपाणिस्थं लवणोदकम् ॥२९॥

विसृजेदुपलादौ तज्ज्वालारूपेण दृश्यते ।

यन्त्रपत्रं तन्तुवृत्तं जम्बीरकरसोपितम् ॥३०॥

नवनीतेन संलिप्य न्यसेद्ब्रह्मै न दहते ।

साज्याक्तसूत्रे ⁶ कांस्येऽन्नं पचेत् सूत्रं न दहते ॥३१॥

बलीति । ओं बलि बलि महाबलि स्वाहा । अलर्कः = अलर्कः ।
 तालं = तालः । विव्रियते = विव्रियते । पारदः = पारदः । तिन्त्रिणी = तिन्त्रिणी ।
 शितिकाकुसुमं = शितिकाकुसुमम् । चूर्णं = चूर्णम् । जपापुष्यं = जपापुष्यम् ।
 चूर्णजलं = चूर्णजलम् ॥ (२६-३१)

a बसि मवा बसि ठठ ।

1 द्वारेऽलर्कास्थि संयोगा तालं विव्रियते मनोः ।

b पारद

2 हेमदानेन

3 शीतिका

4 धूमसंपृक्तात्

5 जलकारं

6 सूक्ते

उपरिस्वरसा वर्तिः साधोज्वाला समुत्पतेत् ।

गन्धाश्मरजसा स्पृष्टं नष्टं दीपं समुज्ज्वलेत् ॥३२॥

१

गन्धाश्ममिश्रं संपिष्टं नवनीतं न तु द्रवेत् ।

मत्स्यपित्तं शिला तालं तरुणस्य घृतं मदम् ॥३३॥

तद्गुली वस्त्रगा पूर्णल्यान्मुक्तोपमं व्रजेत् ।

नरासृगुपितां वर्तिं ततैले दीपयेद्गृहे ॥३४॥

पात्राणि ताम्रकादीनि घटयन्ति परस्परम् ।

धूपान्न दृश्यते चित्रं पृषदंशीजरायुणा ॥३५॥

पुनर्माक्षिकधूपेन दृश्यते तद्यथापुरम् ।

२

आक्रम्य पर्यटेतोये सश्योनाकास्थिपादुकम् ॥३६॥

न दहेद्रसनां वह्निरभयाभक्षणे कृते ।

३

जरायुमुद्रया शुन्या धारयेत् पद्ममन्धरे ॥३७॥

उपरीति । समुत्पतेत्=स्वयमेव । गन्धाश्मा = गन्धकः । दीप. समुज्ज्वलेत् ।
शिला=मनश्शिला । तालं = हरितालम् । तरुणं = ०५००५०००० । तस्य घृतं मदम् ।
मदः = शुक्रम् । पृषदंशी = ०५०५ । जरायुः = ०५०५०५०५ । माक्षिकं =
०००००० ॥ (३२-३५)

आक्रम्येति । सश्योनाकास्थिपादुकं = श्योनाकास्थि पादुकान्तर्निक्षिपेदित्यर्थः ।
श्योनाकः = ०५००५००००० । अमया = ०५००० । पद्ममन्धरे धारयेत् ॥ (३६)
न दहेदिति । शुन्या जरायुयुक्तया मुद्रया । जरायुः = ०५०५०५०५ ।

पाणिस्थं वृषवन्दाकं द्यूते वितनुते जयम् ।

गच्छेत्^१ स कपिनिर्यासे आक्रम्याच्छत्रपादुके ॥४३॥

दृश्यते^२ऽग्निनिशि ध्वान्ते श्वेताश्मद्वयवर्षणात् ।

सफणित्वव्यतिदिपः कुर्यात् सर्पाकुलं गृहम् ॥४४॥

पेपिणीमुत्क्षिपेद्भोविट्प्रस्थवन्धावलम्बनात् ।

तिष्ठेच्चिरं नालिकेरशास्त्रापांसुषु पावकं ॥४५॥

पञ्चास्थित्वमजोमिश्रं नालिकेरदृतं नयेत् ।

लक्ष्मीश्लिष्टरसाभ्यक्तशिरसाहिं प्रघारयेत् ॥४६॥

पाशारासंज्ञसंज्ञानाच्छुद्धतोयं घनीभवेत् ।

जलमिश्रं निशापिष्टं संग्रहेत् कोकिलास्थिभिः ॥४७॥

कुरण्टबीजपूल्या वा रक्ता दोषा निशायुता ।

इरिणं वा सचिञ्चाया पूर्वा^५ रात्रिर्भविष्यति ॥४८॥

* पाणिस्थमिति । वृषवन्दाकं=अष्टश्लोककतलोकावलीकण्ठम् । कपि-
निर्यासः=विज्ञानविज्ञानम् । अच्छत्रपादुके=कन्दमयिष्ठातलममतिर्यक् ॥४३॥

दृश्यते इति । ध्वान्तं = काशमात्रम् । श्वेताम्भः = स्याच्छ्वेतम् ।
सफणित्वम् = सफणित्वम् । व्यति = त्रि । उत्क्षिपेत् = अग्रेक्षक ।

१ कपिनिर्यासे २ दृश्यते निनिशि ३ विट्प्रस्थवन्धावलम्बनात् ।

४ पञ्चास्थित्वमजोमिश्रं श्लोकत्रयमपि B कोशे नास्ति ।

५ पूर्वोक्ति भविष्यति ।

छन्नः सूक्ष्मकपित्वचाय पटहो गर्भस्थदीपः कचि-

त्रिक्षिप्तो भवनान्तरे^१ तनुते ज्योत्स्नाप्रकाशं निधि ।

भित्तिस्थं प्रमदाजरायुविहितो धूपः परं रोदये-

चित्रं गुग्गुलुधूपनेन सहसा तद्रोदनं मुञ्चति ॥४९॥

उदरयन्त्रितवह्निशिखोज्ज्वलः पिवति तोयमथोक्दनो घटः ।

गुसलयोर्द्वेयमृच्छति^२ सन्नतिं शिरसि शिल्पिदलार्पणतो मिथः ॥५०॥

पुंसि भेकवसयाक्तलोचने भाति वेणुरनिलाग्रनोपमः ।

यः शिला^३र्जकविलिप्तविग्रहः प्राशुतां स तु परेषु गच्छति ॥५१॥

मायूरपित्तकृकलासपदेन्द्रगोप-^४

कारज्जबीजतुपतोयगुलि कटिस्थाम् ।^५

हेमावृतां वहति यः स तु योजनानां

सद्यः शतं व्रजति पक्षिपतिर्दिवीव ॥५२॥

पेषणी = ण्णळी । प्रमदाजरायुविहितो धूपो भित्तिस्थं चित्रं परम् अत्यर्थं रोदयेत् ॥ (४४-४९)

उदरेति । शिल्पिदलं स्वयमेव । भेकवसा = തവളനെ. अनिलाशनः = सर्पः । शिला = मनश्शिला । अर्जकः = കണ്ടകം । कपिः = कपित्थम् । प्राशुता = दीर्घता ॥ (५०-५१)

मायूरेति । मायूरपित्तं = മയിൽപിത്തം । कृकलासपदं = കൊത്തിക്കൽ । हेमावृतां = പൊന്നുകൊണ്ടു ആവരണം ചെയ്തതു । पक्षिपतिः = गरुडः ॥ (५२)

१ भवनान्तरेऽपि तनुते

२ द्वयमिच्छति

३ शिलाजतु

४ कृकलासवसा

५ तटस्थाम् ।

त्रियूपयुक्तं सरमाजरायुलेपं नरः पाणितले निधाय ।

महीस्थं यः स्पृशति प्रकामं फल्यसूनानि पतन्ति तस्मात् ॥५३॥

प्रत्यग्रकुम्भजठरे बहुभाषितेऽर्क-

क्षीरेण चारि निहितं मथितोषमं स्यात् ।

क्षीराक्तगुष्ककपिवीजरजोविकीर्णं

पात्रे प्रयाति निहितं मथितं दधित्वम् ॥५४॥

कूर्मपादशिरसी सहस्रपा-

न्मातृवाहकशिरःकृताञ्जलिः ।

तद्रजश्चुरितहस्तमर्दना-

दङ्गनास्तनतटं तिरोभवेत् ॥५५॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्ग्रहे एकोनविंशः पटलः ॥

त्रियूपेति । सरमा = शुनी । प्रत्यग्रः = പതിയ്ക്ക (नूतनः) । मथितं =
മോർ / कपिवीजं = വിളംകര ॥ (५३-५४)

कूर्मपादेति । ആമയുടെകാലം തലയും । सहस्रपात् = തേരട്ട,
കുലിക്കുന്നത. ഇങ്ങിനെ ചിലർ । मातृवाहकशिरः = അമ്മിന്റെ തല ।
कृताञ्जलिः = മുക്കുന്ന, ഇവ ചൊടിച്ച് കയ്യിൽപരട്ടി സ്നാനമെന്നതിൽ
തലോടുക എന്നാൽ ഇരണ്ടുമുഖവും ॥ (५५)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारङ्गह्याख्यायान एकोनविंशः पटलः ॥

॥ अथ विष्णुपटलो विंशः ॥

वक्ष्ये मन्त्रं चतुर्वर्गसिद्धयै त्रैलोक्यमोहनम् ।

(म) ओं नमः पुरुषोत्तम अप्रतिरूप लक्ष्मीनिवास सकलजगत्क्षोभण
सकलस्त्रीहृदयविदारण त्रिभुवनमन उन्मादकर सुरासुरमनुज-
सुन्दरीजनमनांसि तापय दीपय शोषय मारय स्तम्भय त्रासय
भ्रामय द्रावय आकर्षय परमसुभग सर्वसौभाग्यकर
सर्वकामप्रद अमुकं हन चक्रेण गदया खड्गेन सर्वबाणैर्भिन्द
पाशेन कटु शूलेन ताडय किं तिष्ठसि तावद्यावत्समीहितं
मे सिद्धं भवतु हुं फट् नमः । नमस्त्रैलोक्यमोहन हृषीकेश
अप्रतिरूप मन्मथ सर्वस्त्रीहृदयाकर्षण आगच्छ नमः ।

1

साक्षाद्व्यापकन्यासमूलमन्त्रमितीरितम् ॥१॥

वक्ष्ये इति । ओं नमः पुरुषोत्तम अप्रतिरूप लक्ष्मीनिवास सकलजगत्क्षोभण
सकलस्त्रीहृदयविदारण त्रिभुवनमन उन्मादकर सकलसुरासुरमनुजसुन्दरीजनमनांसि तापय
तापय दीपय दीपय शोषय शोषय मारय मारय स्तम्भय स्तम्भय त्रासय त्रासय
भ्रामय भ्रामय द्रावय द्रावय आकर्षयाकर्षय परमसुभग सर्वसौभाग्यकर सर्वकामप्रद
अमुकं हन हन चक्रेण गदया खड्गेन सर्वबाणैः भिन्द भिन्द पाशेन कटु कटु शूलेन
ताडय ताडय कुरु कुरु किं तिष्ठसि तावद्यावत् समीहितं मे सिद्धं भवतु हुं फट् नमः ।
ओ नमः पुरुषोत्तम अप्रतिरूप लक्ष्मीनिवास हृदयम् । सकलजगत्क्षोभण सर्वस्त्रीहृदय-
धारण शिरः । त्रिभुवनोन्मादकर शिखा । सुरासुरमनुजसुन्दरीजनमनांसि तापय तापय
दीपय दीपय शोषय शोषय मारय मारय स्तम्भय स्तम्भय भ्रामय भ्रामय द्रावय द्रावय
आकर्षयाकर्षय क्वचम् । परमसुभग सौभाग्यकर सर्वकामप्रद अमुकं हन हन चक्रेण

- a ओं नमः पुरुषोत्तमाप्रतिषूयसदिमणीहालल्यसमजक्षोभतसकलस्त्रीहृदयविदारण
[ओं नमः पुरुषोत्तमाप्रतिरूपसाक्षिणि हावल वस जगत्क्षोभण सर्वस्त्रीहृदयदारण]
1 न्यास मम मूलमितीरितम् ।

इष्टा यवयवाम्वाशी विष्णुं तन्मन्दिरे सरन् ।

मन्त्रं संजप्य पञ्चाशत्सहस्रमभिषिच्य च ॥२॥

कुण्डेऽग्नौ दैविके वह्नेर्मुखं कृत्वा शतं हुनेत् ।

पृथग्दधि घृतं क्षीरं चरुं साज्यं पयः शृतम् ॥३॥

द्वादशाहुतिमूलेन सहस्रं चाक्षतांस्तिलान् ।

तावन्मधुत्रयं पुष्पं फलं दधि समिच्छतम् ॥४॥

कृत्वा पूर्णाहुतिं शिष्टं प्राशयेत् सवृतं चरुम् ।

संभोज्य विप्रानाचार्यं तोपयेत् सिध्यते मनुः ॥५॥

गदया खड्गेन सर्वबाणैर्भिन्द भिन्द पाशेन कटु कटु अस्त्रम् । कुरु कुरु किं तिष्ठसि । तावद्यावत् समीहितं मे सिद्धं भवतु हुं फट् नमः नेत्रम् । ओं नमस्त्रैलोक्यमोहन हृषीकेश अप्रतिरूप मन्मथ सर्वस्त्रीहृदयाकर्षण आगच्छागच्छ नम इति व्यापकमन्त्रः । अन्यथा चाङ्गन्यासः । ओं नमः पुरुषोत्तम त्रिभुवनोन्मादकर हुं फट् हृदयम् । सकल-जगत्क्षोभण लक्ष्मीदयित हुं फट् शिरः । त्रिभुवनोन्मादकर शिखा । सुरासुरमनुजसुन्दरी-जनमनांसि तापय तापय दीपय दीपय शोषय शोषय मारय मारय स्तम्भय स्तम्भय भ्रामय भ्रामय द्रावय द्रावय आकर्षयाकर्षय कवचम् । परमसुभग सौभाग्यकर असुक्तं हन हन चक्रेण गदया खड्गेन सर्वबाणैर्भिन्द भिन्द पाशेन कटु कटु अस्त्रम् । कुरु कुरु किं तिष्ठसि तावद्यावत् समीहितं मे सिद्धं भवतु हुं फट् नेत्रम् । ओं नमस्त्रैलोक्य-मोहन हृषीकेश अप्रतिरूप मन्मथ सर्वस्त्रीहृदयाकर्षण आगच्छागच्छ नमः । वत्स ऋषिः कामो वा नलकूपरो वा । अत्युत्कृजिच्छन्दः । त्रैलोक्यमोहनविष्णुर्देवता । पञ्चाशत्सहस्र-जपं पुरश्चरणम् । दैविक इति एकदेवतोद्देशेन योनिमन्त्रेणोत्पात्तिनः नासिन्नेमा-वित्यर्थः । दधि घृतं क्षीरं पृथक् शतं हुनेत् । पयः शृतं (साज्यं) चरुं मूलेन द्वादशाहुतिः । अक्षतांस्तिलान् सहस्रम् । तावन्मधुत्रयं मधुत्रयं पुष्पं फलं दधि च सहस्रं समिधां मूलेन पूर्णाहुतिः ॥

स्नात्वा यथावदाचम्य वाग्यतो यागमन्दिरम् ।

गत्वा पद्मासनं बद्ध्वा शोधयेद्विधिना वपुः ॥६॥

रक्षोविघ्नादिहृदिक्षु न्यसेदादौ सुदर्शनम् ।

रसं सदण्डं नामिस्थं घृष्टं चण्डानिलात्मकम् ॥७॥

अशोपं कल्मषं देहाद्विश्लेषयदनुसरेत् ।

साक्षानुग्रहविन्दन्त्यं रक्तं हृत्पङ्कजे स्परेत् ॥८॥

ऊर्ध्वाधस्तिर्यगुत्थाभिर्ज्वालाभिः कल्मषं दहेत् ।

दण्डी कुम्भः सितो मूर्ध्नि ध्यातव्यः श्लाघयन् वपुः ॥९॥

अमृतैर्बहिरन्तश्च सुपुष्पामार्गगामिभिः ।

एवं शुद्धतनुः प्राणानायमेन्मनुना त्रिधा ॥१०॥

(विन्यस्येन्न्यस्तहस्ताङ्गशक्तिर्मस्तकयवत्रयोः ।)

गुह्ये गले दिक्षु हृदि कुक्षौ देहे च सर्वतः ॥११॥

स्नात्वा यथावदित्यादि । सदण्डं रसं यं साक्षानुग्रहविन्दन्त्यं क्षौं दण्डी कुम्भः पमम् । सुपुष्पामार्गगामिभिरमृतैर्बहिरन्तश्च वपुः श्लाघयन्, न्यस्तहस्ताङ्गः=हस्तान्यासाङ्गन्यासं च कृत्वा, “त्रैलोक्यमोहनाय विघ्ने स्मराय धीमहि तन्नो विष्णुः प्रचोदयात्” । परिच्छेद= उपकरणम् । देवं द्विभुजं चतुर्भुजम् अष्टभुजं वा ध्यायेत् । वामहस्ते घनः दक्षिणहस्ते पञ्च बाणान् द्विबाहोः ; शङ्खचक्रगदापद्मानि चतुर्बाहोः ; शङ्खचक्रयन्त्रखड्गगदामुसला-कुशपाशान् अष्टबाहोः । परिच्छेदाः=चक्राद्युपकरणानि । वन्दुरां=सुन्दराम् । मदनमोहनसंतापनसंस्तम्भनशोषणानि पञ्च बाणाः । स्वेन दण्डिनेति । स्वस्वाद्यक्षरेण

१ विधिना पुरा ।

२ न्यदर्शनम् ।

३ चण्डानिलात्मकम् ।

४ हृत्पङ्कजं ५ श्लाघयेत्

६ विन्यस्येदिति श्लोकार्धे A कोशे अधिकः पाठः ।

आवाह्य ब्रह्मरन्ध्रेण हृत्पद्मे सूर्यमण्डलात् ।

तारेणेषु धियात्मानं स्मरेत् सर्वलक्षणम् ॥१२॥

(म) त्रैलोक्यमोहनाय विग्रहे साराय धीमहि

तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् ।

आत्मार्चनाभिर्द्रव्याणि प्रोक्षयेच्छुद्धयेऽमुना ।

तथा हुतं च तत्त्वानं पापहृत्तज्जपोऽर्थदः ॥१३॥

कृत्वात्मपूजां विधिना स्थण्डिले तं समर्चयेत् ।

धर्मादिकल्पिते पीठे पद्मस्थं गरुडोपरि ॥१४॥

सर्वाङ्गसुन्दरं रक्तं प्राप्तलावण्ययौवनम् ।

मदावूर्णितताम्राक्षमुदारं सरविह्वलम् ॥१५॥

दिव्यमाल्याम्बरालेपभूषणं सस्मिताननम् ।

¹ विष्णुं नानाविधानेकपरिवारपरिच्छदम् ॥१६॥

लोकानुग्राहिणं सौम्यं सहस्रादित्यतेजसम् ।

पञ्चब्राणधरं प्राप्तकामैवयं द्विचतुर्भुजम् ॥१७॥

विन्दुयुक्तेन धीं श्रियै नम इति । स्वशब्देन दण्डनेति । केचिदाहुः स्वं श्रियै नम इति ।
 ओं महासुदर्शनं महाचक्रराजं धग धग सर्वदुष्टभयहृत् छिन्द छिन्द भिन्द भिन्द विदारय
 विदारय परमन्त्रान् अस्र अस्र भक्षय भक्षय भूतानि त्रासय त्रासय हुं फट् स्वाहा । ओं
 नमो भगवते पाञ्चजन्याय महाशङ्खाय क्षुभितसमुद्राम्बोदुन्दुभिनिर्घोषाय नमः । ओं

देवदानवगन्धर्वयक्षनागादियोपिताम् ।

सहस्रैर्मदकामार्तिभूषितैः परिवेष्टितम् ॥१८॥

चक्रं शङ्खं धनुः खड्गं गदां मुसलमङ्कुशम् ।

पाशं च विभ्रतं (?) देवीमुखासक्तैक्षणं यजेत् ॥१९॥

आवाहादिविसर्गान्तं व्यापकन्यासविधया ।

श्रियं वामोरुजङ्घाभ्यां नीलकुक्षितमूर्धजाम् ॥२०॥

ईपन्मन्दालसां ताम्रदृष्टिं पीनोन्नतस्तनीम् ।

तद्वात्सर्पशंसंजातस्वेदरोमाञ्चबन्धुराम् ॥२१॥

आश्लिष्यमाणां कामाद्रिगुह्यामिन्दुनिभान्नाम् ।

काञ्चीकुण्डलहाराद्यैर्दिव्याकल्पैरलङ्किताम् ॥२२॥

साठजवामकरां पीतां श्लिष्यन्तीं पाणिना पतिम् ।

पश्यन्तीं तमपाङ्गेन पूजयेत् स्वेन दण्डिना ॥२३॥

खड्गं खड्गं तीक्ष्णं छिन्द छिन्द खड्गाय नमः । ओं शार्ङ्गाय सशराय स्वाहा । “ ओं भूतग्रामाय विद्महे चतुर्विधाय धीमहि तन्नो ब्रह्मा प्रचोदयात् ” । ओं सर्वर्तक-
मुसल पोथय पोथय हुं फट् स्वाहा । ओं पाशबन्धन कटु कटु । तर्जय तर्जय (नमः) ।
एते चक्रशङ्खखड्गशरशार्ङ्गगदामुसलपाशाङ्कुशमन्त्राः ॥ धर्माय नमः । ज्ञानाय
नमः । वैराग्याय नमः । ऐश्वर्याय नमः । अधर्माय नमः । अज्ञानाय नमः ।

१ शङ्खं तथा मुसल

२ गोत्रस्पर्शनसंजात

३ कुञ्चीकुण्डल

४ वामकरां भीतां

तां वैष्णवीं महामायां विमूर्तिं विकृतिं विदुः ।

श्रीवत्सकौस्तुभाविष्टां स्तनस्योपरि वक्षसि ॥२४॥

वनमालां गले चान्यत्पीतवस्त्रादि चर्चयेत् ।

(म) महासुदर्शन महाचक्रराज धग सर्वदुष्टभयङ्कर छिन्द विदारय

परमन्त्रान् ग्रस भक्षय भूतानि त्रासय हुं फट् ठ । खज्ञाय

नमः । शार्ङ्गाय सशराय ठ । मूतग्रामाय विद्महे चतुर्विधाय

धीमहे तन्नो ब्रह्मा प्रचोदयात् ठ । संवर्तकमुसल पोथय हुं

फट् ठ । पाशा कन्धन आकर्षय हुं फट् ठ । अङ्कुशेन

फटु तर्जय ॥

क्रमाद्भुजेषु मन्त्रैः स्वैरेभिरस्त्राणि पूजयेत् ॥२५॥

(म) पक्षिराजाय ठ ।

अवैराग्याय नमः । ॐ सूर्यमण्डलाय नमः । ॐ सोममण्डलाय नमः । मे
बहिमण्डलाय नमः । ॐ आत्मने, ॐ अन्तरात्मने, परमात्मने, विमलायै, उत्कर्षिण्यै,
ज्ञानायै, क्रियायै, योगायै, प्रह्वयै, सत्यायै, ईशानायै, अनुग्रहायै, पक्षिराजाय
नमः । नम इति सर्वत्र योज्यम् । एवं पीठपूजां कृत्वा, तस्मिन् आवाह्य,
अर्घ्यादि सर्वमुपचारमन्त्रेण प्रदद्यात् । ओं श्रीं श्रियै नमः । वामोरुणि !
(वामोरौ) स्वं श्रियै नम इति केषांचित् । अष्टसु भुजेषु अस्त्राणि पूर्वोक्तैर्मन्त्रैः

१ विमूर्तिं प्रकृतिं

२ कौस्तुभाविष्टा

३ महासुदर्शन चक्रराजग सर्वदुष्टभयङ्कर विन्दविदारय

४ जलचराय खड्ग छिन्द खज्ञाय नमः ।

५ पक्षिराजाय स्वाहा ।

अनेन मनुना तार्क्ष्यं पीठकृतौ यजेत् पुरः ।

पूजयेत् कर्णिकान्तःस्वमङ्गपट्कं यथाविधि ॥२६॥

शक्तीरग्रादिपत्रेषु लक्ष्म्याद्या धृतचामराः ।

मदायूर्णितताम्राक्षीर्दिव्यरूपाः सरार्दिताः ॥२७॥

धतीचालकृताः सौम्याः स्मेरवक्त्राः क्रमाद्यजेत् ।

‘सान्तन्तश्चर्ययोर्योऽन्यादिस्वरेण’ स्वेन दण्डिना ॥२८॥

पीते^१ लक्ष्मीसरस्वत्यौ रतिप्रीती जंपारुणे ।

कीर्तिशान्ती^२ सिते^३ श्यामे तुष्टिपुष्टी^३ स्मरेदिति ॥२९॥

लोके शान्तं यजेदेवं विष्णुमिष्टार्थसिद्धये ।

ध्यायन्मनुं जपेतेन जुहुयाच्चाभिपेचयेत् ॥३०॥

संपूज्य, किरीटाय नमः, वनमालायै नमः, तत्तत्स्थाने कर्णिकायां पडङ्गानि पूजयेत् ।
 ‘विन्दुयुक्तेन स्वेन स्वनामाद्यक्षरेण, ‘विन्दुयुक्तेन स्वशब्देन वपाशक्तीः पूजयेत् ।
 ‘दलंभिषु (क्रीमात्) लां लक्ष्म्यै नमः, स्त्रिं सरस्वत्यै नमः, प्रे प्रीत्यै नमः, कै
 कीर्त्यै नमः, शौ शान्त्यै नमः, तो तुष्ट्यै नमः, पु पुष्ट्यै नमः । अन्यथा केषांचित्
 पाठः । लां लक्ष्म्यै नमः, स्त्रीं सरस्वत्यै नमः, (सु रत्यै नमः), स्त्रे प्रीत्यै नमः,
 स्त्रिं (स्त्रिं) कीर्त्यै नमः, स्त्रो (स्त्रो) शान्त्यै नमः, स्त्रीं तुष्ट्यै नमः, स्त्रे पुष्ट्यै
 नमः, पुनश्चकाचलाणि अष्टदिक्षु पूजयेत् । पुनरिन्द्रादयः, पुनर्वज्रादयः ॥ (६-३०)

१ पुरा ।

२ तुष्टिपुष्ट्यौ

३ कीर्तिकान्त्यौ

४ विन्दुयुक्तेनेति वारं B कोशे नास्ति ।

¹
कामं स्वनासा वामाक्षी हृषीकेशो नमः (?) हि तत् ।

²
एतज्जपादिना सर्वान् कामान् पूर्ववदावहेत् ॥३१॥

तोयैः समोहिनीपुष्पैः नित्यं तेन च तर्पयेत् ।

ब्रह्मा सशक्रः श्रीदण्डी बीजं त्रैलोक्यमोहनम् ॥३२॥

मन्मथस्य च कामांस्तज्जपपूजादिना ददेत् (?) ।

³
हास्वाय भालवनजपीगो मन्त्रः श्रियावहः ॥३३॥

कामं सनासेति । ओं ह्रीं हृषीकेशाय नमः । ह्रीं हृदयम् । ह्रीं शिरः । ह्रीं शिखा । ह्रीं कवचम् । ह्रीं नेत्राभ्याम् । ह्रीं अस्त्रम् । वत्स ऋषिः । गायत्री छन्दः । हृषीकेशो देवता । एतत्पूजादिना सर्वान् कामान्वाहयेत् । मोहिनी =
(३१)
मोहिनी ॥

तोयैरिति । ब्रह्मा सशक्र इति । ह्रीं=त्रैलोक्यमोहनबीजमेतत् ; कामबीजं च ॥

मन्मथस्येति । हास्वायेत्यनेन मतिलोभाद् गोपीजनवल्लभाय स्वाहा इति गोपाल-
मन्त्र उक्तः । आचक्राय स्वाहा हृदयम् । विचक्राय स्वाहा शिरः । सुचक्राय स्वाहा शिखा ।
त्रैलोक्यरक्षणचक्राय स्वाहा कवचम् । असुरान्तकचक्राय स्वाहा अस्त्रम् । नारद ऋषिः ।
पङ्क्तिश्छन्दः । श्रीकृष्णो देवता । “ गवां संदोहनकृते वत्ससंदोहमध्यगम् । वेणुगान-
विनोदेन रममाणं विलासिनम् ॥ लेलिहमानं गोवत्सैर्गोपकन्याभिरावृतम् । समुरा-
गुरगन्धर्वमुनिविद्याधरादिभिः ॥ बृन्दशो देवदेवेशं कथमानं स्मरन् यजेत् ॥ ” अङ्गैः
प्रथमावृत्तिः । रुक्मिणीसत्यभामानम्रजितीमुनन्दामित्रविन्दासुलक्षणाजाम्बवतीसुशीला इत्येता
देवपत्न्यो द्वितीयावृत्तौ । शङ्खचक्रगदाशार्ङ्गमुसलानन्दकं तथा । पाशाङ्कुशौ च
तृतीयावृत्तौ । अष्टदिक्षु पुनरिन्द्रादयः । पुनर्कामादयः । विष्वक्सेनाय नमः । सर्वकाम-
दाय नमः । ‘एष मन्त्रः सर्वकामप्रदः स्यात् ॥
(३३)

1 सनात्या वामाक्षो हर्षो केशा रसो नमः ।

2 तत्तत्पूजादिना

3 हास्वाय भालवनं जन्त्री गोमूत्रं मन्त्रो वहः । 4 एष मन्त्र इति B कोशे नास्ति ।

¹ तं जप्यात् पूर्यते पात्रं भिक्षोरन्नं च सिध्यति ।

² उत्तिष्ठादिरमाहस्तपर्यायः सशिरो मनुः ॥३४॥

(म) भीषय हुं त्रासय हुं प्रमर्दय हुं रक्ष प्रध्वंसय हुम् ।

प्रोक्तं साङ्गमिदं विष्णुहृदयं सर्वसाधकम् ।

³ नाभिमात्रोदके नद्यां स्थित्वा सूर्योन्मुखो जपेत् ॥३५॥

ऊर्ध्वबाहुरिदं नित्यं सान्नायं तद्गृहं सदा ।

⁴ त्रिलक्षं यो हुनेत्तेन पद्मैराज्याभिचारिकैः ॥३६॥

तत्कुले न दरिद्रः स्याद्विल्वलक्षहुतात्तथा ।

तण्डुलैः पूगपुष्पाढ्यैर्मधुराक्तैः श्रिये हुनेत् ॥३७॥

⁵ पद्मसूत्रं भुजे बद्धं तज्जप्तं सर्वतोऽप्यति ।

⁶ पूर्वयुतहुतात् साज्यादपमृत्युर्विनश्यति ॥३८॥

युधि लक्षाज्यहोमेन जयेद्रोगैश्च मुच्यते ।

जपामिषेकपूजादिक्रियास्तस्येप्सितप्रदाः ॥३९॥

उत्तिष्ठेति । उत्तिष्ठ श्रीकर स्वाहा । भीषय भीषय हुं हृदयम् । त्रासय त्रासय हुं शिर । प्रमर्दय प्रमर्दय हुं शिखा । रक्ष रक्ष प्रध्वंसय प्रध्वंसय कवचम् । हुं फट् अक्षम् । वामदेव ऋषिः । श्रीकरविष्णुर्देवता । मूले कल्पतरोरित्यादिना ध्यानम् । अथवा—
“क्षीराब्धौ हेमपुलिने दिव्योद्याने मनोरमे । अधस्तात् कल्पकतरोर्हेमसिंहासनाम्बुजे ॥
ध्यायेत् तार्क्ष्यसमारूढं तप्तहाटकसत्त्विमम् । शङ्खचक्रगदाब्जानि धारयन्तं चतुर्भुजम् ॥
दिव्यपीताम्बरधरं विचित्रमकुटोज्ज्वलम् । विचित्रहारकेयूरमल्यकुण्डलमण्डितम् ॥

1 तज्जप्यात् पूर्यते

2 पर्यायं च शिरोयुतः ।

3 सूर्योन्मुखः

4 तेन आज्याद्यैराभिचारिकैः ।

5 सर्वतः पतिः ।

6 पूर्वयुतहुतात्

मूले कल्पतरो पयोजलनिधौ ताक्ष्यासनस्थ हरिं

पीत चक्रगदाव्जशङ्खनिसद्दाहं यथोक्तं सरेत् ।

पार्श्वस्थौ च निधी त्रियं रतिधृती कान्तिं च दिक्ष्वच्युतं

लोके शान्तमिति प्रपूज्य त्रिधिवन्मल तदग्रे जपेत् ॥४०॥

^१रोप्ये ^१शान्तिहिरण्मयेन सकलान् कामान् प्रवालैर्धन

^२पञ्चाक्षैरहितक्षयं कुशमयै पापच्युतिं ग्रन्थिभि ।

पुत्रं जीवफलैः प्रजा सुयशसे शङ्खैः श्रियं मौक्तिकैः

सौभाग्यं स्फटिकैश्च मुक्तिमग्निलैः सर्वं जपात् प्राप्नुयात् ॥४१॥

(म) नमो भगवते बराहरूपाय भूर्भुवः पतये

भूपतित्वं मे देहि ददापय ठठ ।

नानारत्नप्रभोद्भासिकटकाङ्गुलिवेष्टनम् । श्रीवत्सकौस्तुभोरस्क वनमालाविराजितम् ॥
सर्गाङ्गसुन्दर ध्यात्वा नित्यं संपूजयेद्धरिम् ॥ केसरेष्वङ्गानि । पुनर्दिवपत्रेषु श्रीरति
धृतिकान्तय । कोणदलेषु वासुदेवसङ्कर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धा । पुनरिन्द्रादयः ।
पुनर्वज्रादयः । एतद्यन्त्रं सर्वकामप्रदम् । ईशाक्ष = रुद्राक्षम् । प्रवाल कुशमयैर्ग्रन्थिभि
पापच्युति ॥ (३४-४१)

नम इति । ओं नमो भगवते बराहरूपाय भूर्भुवः पतये भूपतित्वं मे देहि
ददापय स्वाहा । ओं हृदयम् । मूः स्त्रिः । सुवः शिखा । स्वः कवचम् । सुवः अलम् ।
मार्गवः ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । श्रीवराहमहाविष्णुर्देवता ।

१ रौप्येशासहिर

२ पञ्चाक्षैरहित

a पप वज्रपाशभूर्भुवः पतये भूपतित्वं [निपा चापृषाशभूर्भुवः पतये
भूपतित्वं मेदे हि द दापय]

वाराहोऽयं मनुरभिहितो व्याहृतिस्तारपूर्व-

स्तत्पञ्चाङ्गो नियुतजपतो भूमिलाभं स कुर्यात् ।

एतं नित्यं जपति विधिवद्यो वराहीकृतात्मा

सस्तिद्धीनां स भवति निधिर्निम्नगानामिवाब्धिः ॥४२॥

वर्णात्तार्क्ष्यनिभोऽथवा घननिभो विष्णुर्वराहाननो

गात्रैः पोत्रमुखादिभिः पृथुतरैर्व्याप्य त्रिलोकीं स्थितः ।

दंष्ट्रासीनवसुंधरो धृतगदाशङ्खाब्जचक्रायुधो

ध्यायेत् स्वैक्यमुपागतो वितनुते कामानिहामुत्र च ॥४३॥

या भूर्विप्रतिपद्यते त्रिमधुरैस्तस्या मृदा सित्तया (?)

नित्यं भौमदिने जुहोतु मनुना स्वैरेण सा भुज्यते ।

मुञ्जीताथ परिग्रहेन्मनुजपादुक्तेषु योगेषु त-

न्मुस्तां तत्फलमेव वोक्षति गतो द्रोहस्ततो नश्यति ॥४४॥

जान्योरापादमुद्यद्दिनकरहिमगुप्रख्यमाजानुनाभैः

कण्ठादानाभिवह्निप्रभमथ शिरसश्चागलं नीलवर्णम् ।

मौलेर्व्योमाभमाकङ्करलसदरिशङ्खासिखेटागदाश-

वत्याख्येष्टाभीतियुक्तं^८ प्रणमत वसुधोल्लासिदंष्ट्रं वराहम् ॥

घन = सजलोऽम्बुद । ^९“सजलाम्बुवाहनममुद्यत्तदो परिधं धराधरसमानतनुम् ।
सितदंष्ट्रिकाधृतमुधं त्वथवा प्रविचिन्तयेत् सपदि कोलममुम्” ॥ दंष्ट्रासीनवसुन्धर इत्यनेन
धरामन्त्रेणैव कुर्यादित्यर्थः । ^{१०}अस्य जपात् मूलभो भवति । भौमदिनं = ७.५५.०५ ।
स्वैरेण = सुवेनेन । उक्तेषु योगेषु क्षेत्रद्रोहशान्तिकरेषु तन्मृत्ना मुञ्जीयात् । परिग्रहेद्वा,
तत्फलं परिग्रहेद्वा ॥

(४२-४४)

- १ कामानशोपानिह । २ या भूति प्रतिपद्यते स्त्रि ३ तस्या मुदा ४ स्वैरेण वा
५ मुञ्जीताप्ययवा हरेन्मनु ६ मृत्सा ७ एव वाक्षितिगतो ८ भीतिमाद्यं
९ सजलाम्बु इति पद्यं B कोशेनास्ति । १० अयेति वाक्यं B कोशे नास्ति ।

(म.) नमो भगवत्यै धरण्यै धरणिधरे ठ ।

मन्त्रो मूहदयास्य एष निखिलो वाराहवत् सिद्धिदो

भृष्टदिं कुरुते हुतेन चरुणा साज्येन पुण्यैः श्रियम् ।

पुष्टिः स्यान्मधुरत्वस्य हवनात्तेनाज्यहोमाद्धनं

तत्कामानखिलान् करोति च जपध्यानाभिषेकार्चनैः ॥४५॥

वारे भृगोरुपसि तेन च साध्यमूर्मेर्मूलोलितेन पयसा जुहुयात् सहस्रम् ।

जप्त्वा हुते च समृद्धा चरुणा विधाय क्षेप्यो बलिः स्वपुरतोऽक्षरसंख्यया स्यात् ॥४६॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्गहे विंशः पटलः ॥

नम इति । ओं नमो भगवत्यै धरण्यै धरणिधरे स्वाहा । ओं नमो हृदयम् ।
भगवत्यै शिरः । धरण्यै शिखा । धरणिः कवचम् । धरे नेत्राभ्यां वौषट् । स्वाहा
अक्षम् । ब्रह्मा ऋषिः (वराहो वा) । निवृच्छन्दः । धरणिर्देवता ॥ ध्यानम्—

“ इयामलवर्णा कोमलमूर्ति कुवलयदलदशमभिनववयसम् ।

हेमकिरीटां स्वाभरणाढ्यां करधृतकमलां कुवलययुगलाम् ॥

क्रौञ्चपदालीचित्रपदान्तस्तरलितसुरसरिदुपमितवसनाम् ।

पिञ्जरगन्धस्तक्परिवर्हां प्रणमत भुवमिह मुररिपुदयिताम् ॥ ”

प्रथममङ्गैः पुनर्दिकपत्रेषु वायुदेवसङ्कर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धान् कोणेषु श्वेतरक्तसितस्वच्छ-
वर्णान् जलाम्बिवाय्वाकाशात्मकान् पुनरिन्द्रादयः पुनर्वज्रादयः । अस्य जपात्
भूलाभः । भृगोर्वारे = शुक्रवासरे । उपसि साध्यमूर्मौ मूलोलितेन पयसा सहस्रं
जुहुयात् । पुनर्हुतसंख्यया जप्त्वा, अक्षरसंख्यया (स्वपुरस्तात्) बलिः क्षेप्यः ॥ (४५-४६)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्गहज्याख्याने विंशः पटलः ॥

a दृष्यै दृषणिद्वये ठ । [धरण्यै प फ पे ढ ।] b मन्त्रं मूहदयास्यमेतत् अतुलं

1 मधुरत्व भवनो 2 बल स्वपुर 3 संख्यया च । 4 करधृतकलां

॥ अथ श्रीदेवीपटल एकविंशः ॥

वक्त्रः सवर्हिर्माक्षो दण्डी स्यात् सर्वसिद्धिदः ।

(म.) महाश्रिये महाविद्युत्पमे ठ । श्रिये देवि विजये ठ ।

गौरि महाबले बन्ध ठ । धृतिः ¹ स्वाहा हुं । महामाये

पद्महस्ते हुं फट् । श्रियै ठ । श्रीं फट् ।

अस्याङ्गानि द्विधोक्तानि तयोरेकं समाश्रयेत् ॥१॥

त्रिलक्षमेतत्तृतीयो जप्ता पद्माक्षमालया ।

उद्धृमुखोऽभिषिक्तश्चल्लक्षजापेन सिध्यति ॥२॥

त्रिलक्षमक्षसूत्रेण योजयेच्छ्रियमर्चयेत् ।

श्रीवृक्षे विष्णुगेहे वा सप्तहसं लभेद्भुज ⁴ (?) ॥३॥

⁵ स तण्डुलैः पट्टयन्धे चितामौ न्युतं हुनेत् ।

राजसामन्तनगरमामादिवशकाम्यया ॥४॥

हुनेल्लक्षमदोकामौ तण्डुलैर्मधुरोक्षितैः ।

आज्याक्तैस्तण्डुलैर्लक्षं जुहुयात् खदिरानले ॥५॥

वक्त्र इति । श्री महाश्रिये महाविद्युत्पमे स्वाहा हृदयम् । श्रियै देवि विजये स्वाहा शिरः । गौरि महानले बन्ध बन्ध स्वाहा शिखा । धृतिः स्वाहा हुं कवचम् ।

1 धृतिः ह महाश्रिये पद्महस्ते

2 श्रिये य श्रिये फट् ।

3 सदाश्रयेत् ।

4 लभेद्भुजः ।

5 तण्डुलैः पट्टयन्धेच्छुरकीमौ न्युतं

राजवश्यो भवेद्द्विः श्रीश्च स्यादुत्तरोत्तरम् ।

सर्पपाण्डोऽभिपेक्षेण नश्यन्ति सकला ग्रहाः ॥६॥

विल्वलक्ष्महुताश्विर्वित्तृद्विश्च जायते ।

विल्वमिश्रहविष्याशी विल्वच्छायोषितश्च य ॥७॥

¹ मासद्वयं हुनेन्नित्यं तत्फलैरथवाम्भुजैः ।

प्रत्यक्षा तस्य राजश्रीः पद्मासादपि राज्यमाक् ² ॥८॥

नन्वावर्तस्य कुसुमैः हुत्वार्थं याचितं लभेत् (?) ।

कार्योद्देशो न तैर्हुत्वा गमनं सार्थकं भवेत् ॥९॥

पूजयेच्छुक्रवारादिदिनेषु विधिवच्छ्रयम् ।

³ शक्रवेष्म चतुर्द्वारं हृदये चिन्तयेदथ ॥१०॥

बलार्की वामना श्यामां श्वेतपङ्कजधारिणीम् ।

ऊर्ध्वबाहुद्वयां ध्यायेच्छ्रीदूतीं द्वारि ⁴ पूर्वतः ॥११॥

ऊर्ध्वोक्तेन हस्तेन रक्तपङ्कजधारिणीम् ।

श्वेताङ्गी दक्षिणद्वारि चिन्तयेद्द्वनमालिकाम् ॥१२॥

महामाये पद्महस्ते हु फट् अक्षम् । अथापरं पद्माङ्गम् । श्रिये स्वाहा हृदयम् ।

श्री फट् शिरः । श्रीं नमः शिखा । श्रिये प्रसीद नमः स्वाहा कवचम् ।

१ सामाययं हुनेत्

३ चक्रवेष्म

२ अतिराजमाक्

४ द्वारपूर्वतः ।

हरितां दोद्वयेनोर्ध्वमुद्रहन्तीं सिताम्बुजम् ।

ध्यायेद्विभीषिकां नाम श्रीदूर्ती^१ द्वारि पश्चिमे (?) ॥१३॥

^२ तथाब्जमाल्यधृग्व्यायेत् क्षौद्राभान्मत्र शाङ्करीम् ।

यथोक्तरूपां^३ लोकेशां मण्डलोपरि चिन्तयेत् ॥१४॥

तन्मध्येऽष्टदलं पद्मं स्मरेन्निरूपमं महत् ।

सङ्कर्षणो वासुदेवः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धकः ॥१५॥

ध्येयास्ते पद्मपत्रेषु शङ्खचक्रगदाधराः ।

अञ्जनक्षीरकाश्मीरहेमाभाः पीतवाससः ॥१६॥

आग्नेयादिषु पत्रेषु गुग्गुलुश्च कुरष्टकः ।

दमकः शललिथ्येति हस्तिनो रजतप्रभाः ॥१७॥

हेमकुम्भधरा ध्येयाः^४ कर्णिकायां श्रियं स्मरेत् ।

चतुर्भुजां सुवर्णाभां सपद्मोर्ध्वभुजद्वयाम् ॥१८॥

दक्षिणाभयहस्तां तां वामहस्तवसुप्रदाम् ।

श्वेतगन्धांशुकां हेमरूप्यमालांसधारिणीम् ॥१९॥

श्री फट् अक्षम् । मङ्गण ऋषिः । पङ्क्तिश्छन्दः । श्रीदेवता । (अस्य जपात् श्रीः
स्यात् ।) श्रीरक्ष=ॐ१५० । चतुर्भुजामित्यादिना ध्यानमाह । तां कर्णिकायाः

१ श्रीमूर्ति

२ अथाब्जमाल्यधृग्व्यायेत्

३ यथोक्तरूपान् लोकेशान्

४ पत्रिकायां श्रियं

पद्ममालाधरां देवीं सुमुखीं मकुटोज्ज्वलाम् ।
 स्वतेजसा जगत्सर्वं ज्वलयन्तीमलङ्कृताम् ॥२०॥
 इत्येवं^१ ध्यानमात्रेण श्रीः प्रसादं करोति हि ।
 धियं सपरिवारां यो नित्यं विधिवदर्चयेत् ॥२१॥
 तस्य हस्तगतं मन्ये दृष्टादृष्टफलद्वयम् ।
 श्रीकामो न जले नमः प्रविशेन्नाशुचिः स्वपेत् ॥२२॥
 प्रत्यक्षतैलं नाभ्यज्याचैलाक्तो न च भक्षयेत् ।
 द्रोणाब्जपुष्पश्रीगृक्षपर्णानि च न धारयेत् ॥२३॥
 न जिघ्रेन्नाक्रमेच्चाब्जं तद्बीजं न च भक्षयेत् ।
 नास्यान्मलिष्ठो न छिन्ध्याद्विल्वं भूमौ शयीत न ॥२४॥
 मुखे न लिम्पेद्रजनी न छिन्द्यान्न लिखेन्मुखा ।
 खणामलके धर्जे नागादित्यतिथौ क्रमात् ॥२५॥
 पञ्चम्यामुतरे च लीवर्जे प्रत्यङ्मुखो भुजेत्^(१) ।
 विल्वेन^२ मार्जयेद्दन्तास्त्रिसन्ध्यं प्रणमेच्च तम्^३ ॥२६॥

प्रथममङ्गैर्दिग्धेषु वासुदेवादीन् आग्नेयादिकोणेषु (रजतप्रमान्) गणान् । (गुग्गुलुध
 कुरङ्गक. उमक शलक्रुधेति), तद्वद्दि पूर्वोद्दिद्वारेषु बलान्नादी । बगर्का=वनमालि

१ ध्यानमन्त्रेण

२ विल्वैर्न मार्जयेत्

a पर्णान् मूर्ध्नि न धारयेत् ।

३ ताम् ।

(म) ^aपतौ मोत भवे श्रिये श्री नमः ।

पतौ मोत ठठ । पतौ मोत भवे ठठ ।

पतौ मोतभवे श्रिये श्री नमः ॥

श्रीरेखा नाम विद्येयममोघा स्वाङ्गसंयुता ।

यो वत्सरं जपेदेनां प्रातः संपूज्य पद्मिनीम् ॥३२॥

नित्यं द्वादशसाहस्रं श्रीमतां सोऽग्रणीर्भवेत् ।

¹मासत्रयं तथा जप्याद्ग्रामो विप्रस्य सिध्यति ॥३३॥

पञ्चसंवत्सरजपात् परराज्यं लभेन्नृपः (?) ।

यावद्भजेदिमां विद्यां फलं तावद्दाति सा ॥३४॥

(म) पद्मप्रभे ^bपद्मसुन्दरि धर्मज्ञे ठठ ॥

²विद्यां जपेज्जाप्यहुतादिसिद्धां

³क्रुद्धस्य पत्युर्नयनाप्रवर्ती ।

⁴प्रसीदतीष्टं च करोति सास्यै

दद्याच्च सा कल्पतेव कामान् ॥३५॥

पताविति । पतौ मोत भवे श्रियै तमः । पतौ मोत स्वाहा शिरः । पतौ मोत भवे श्री शिखा । पतौ मोतभवे श्रिये श्रीकवचम् । पतौ मोतभवे श्रियै श्रीनमः अलम् । (श्रीरेखा नाम विद्येया ।) द्वादशसहस्रजपात् धनेशसमश्रीः ॥ (३२-३४)

पद्मेति । पद्मप्रभे पद्मसुन्दरि (पद्म) धर्मज्ञे (जे) स्वाहा । जपादिना सिद्धामिमां विद्यां (क्रुद्धस्य) पत्युः पुरतः स्थित्वा जपेत् । स (पतिः) प्रसीदति (इष्टं करोति च) ॥ (३५)

a पतौ मोत भवे श्रिये [पतौ मोतभवेच्छ्रिये श्री नमः ।]

1 मासद्वयं

b पद्मप्रभे पद्मसुन्दरि धर्म ठठ [पद्मप्रभे पद्मसुन्दरि धर्मिणि]

2 विद्यां सरेत्

3 नयनाङ्गवर्ती ।

4 मोऽऽस्यै

मेघौ विषं दन्ति सवह्निपृष्ठं

वियत्सकालं तनये च मन्तः ।

नित्यं जपादिक्रियया समस्तं

करोत्यसौ काङ्क्षितमर्थजातम् ॥३६॥

हृद्भस्मा विपमांसौ वासिन्यै द्वयं च दशवर्णा ।

विद्येयमिन्दिरायाः स्वस्या एतानि चाङ्गानि ॥३७॥

(म) देव्यै नमः । पद्मिन्यै नमः । विष्णुपत्न्यै

नमः । वरदायै नमः ॥

सिद्धं मन्त्रमिमं त्रिलक्षजपतः सन्ध्यातये यो जपे-

द्धारिद्यात् स विमुच्यते यदि च तां ध्यायैतदा किं पुनः ।

यो नद्यां निजकण्ठमाल उदके स्थित्वा त्रिलक्षं जपे-

दादद्यः स्याद्धनधान्यराशिमिरसौ ब्रह्मश्रियं च द्विजः ॥३८॥

मेघावित्यादि । नमो ब्रह्मननये । जपात् समस्तान् कामान् करोति ॥ (३६)

हृद्भस्मेति । नमः कमलवासिन्यै स्वाहा । देव्यै नमः हृदयम् । पद्मिन्यै नमः शिरः । विष्णुपत्न्यै नमः शिखा । वरदायै नमः कवचम् । कमलायै नमः नेत्राभ्यां

१ मेघाद्विषं

२ तस्यां एतानि

३ कर्णमात्र

४ पञ्चदशवर्णा ।

५ यदि सदा

६ ब्रह्मश्रियौ

नन्वावर्तप्रसूतैर्यजति भगदिने पाक्के तां सहस्रैः

पञ्चम्यां वा सरोजैः ^१त्रियमतुलफलैः पौर्णमास्यां च वैश्वैः ।

एवं संवत्सरं ^२यश्चरति करगता तस्य देवी भवेत् सा

पूर्वाह्णे वत्सरं यो जपति दशशतं सोऽपि जायेत धन्यः ॥३९॥

मन्त्रैरेतैर्विधिवदनिशं पूजिता श्रीर्विदध्यात्

सार्धं ^३द्रव्यैर्द्रविणतनयैर्विघ्नरोगोपशान्तिम् ।

श्रीमन्त्राणां वशयति भृशं यः पुमानेकमेपां

कश्चिद्रिक्तो न भवति कुले तस्य सत्यं वचो मे ॥४०॥

श्रीकामव्रतचरणं मुकुन्दभक्तिः

श्रीसेवा सितकुसुमादिधारणं च ।

कर्माणि प्रतिदिनमीदृशानि यस्य

सम्पद्भिः स सकललोकमूर्ध्नि तिष्ठेत् ॥४१॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्ग्रहे एकविंशः पटलः ॥

बौपट् । कमलरूपायै नमः अलम् । सन्ध्यात्रये त्रिलक्षजपात् दारिद्र्यनाशः । भगदिनं= २७० । वृद्धैर्विधितैर्द्रव्यपुत्रैः सार्धम् । रिक्तः=दरिद्रः ॥ (३७-४९)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहव्याख्याने एकविंशः पटलः ॥

१ अतनुफलैः [अथ च फलैः]

२ वरदा तस्य

३ श्रीमन्त्राणां पाति च

४ कश्चिद्भूमौ

॥ अथ दुर्गापटलो द्वाविंशः ॥

¹ विषाहिमज्जाकालोऽग्निरत्रिनिष्ठोऽनिलद्वयम् ² ।

(म) महिषमर्दिनि स्वाहा । महिषहिंसके नमः । महिषशत्रो

शर्वरि हुं फट् । महिषं हेपय हुम् । महिषं हन

देवि हुं । महिषनिषूदिनि हुं फट् ॥

दुर्गाहृदयमित्युक्तं साङ्गं सर्वार्थसाधकम् ॥१॥

यजेद्यथोक्तां तां देवीं पीठे ³ श्वेताब्जमध्यगाम् ।

(म) दुर्गायै नमः । वरवर्णिन्यै नमः । आर्यायै नमः ।

फनकप्रभायै नमः । कृत्तिकायै नमः । अभयप्रदायै नमः ।

⁵ कन्यायै नमः । सुरूपायै नमः ।

⁶ पतस्थाः पूजयेदेता मूर्तीराद्यैः स्वरैः क्रमात् ॥२॥

विषाहीति । महिषमर्दिनि स्वाहा । महिषहिंसके नमः हृदयम् । महिषशत्रो
शर्वरि हुं फट् शिरः । महिषं हेपय हेपय हुं फट् शिखा । महिषं हन हन देवि
हुं फट् कवचम् । महिषनिषूदिनि हुं फट् अस्त्रम् । अच्छावाक ऋषिः । प्रकृतिश्छन्दः ।
ध्रीदुर्गा देवता ।

1 विष हि

2 अत्र निष्ठो निरद्वयम् । [अत्रिनिष्ठो निरद्वयम् ।]

3 तेनाब्जमव्य[पीतामब्ज]

4 आर्यायै नमः । फनकप्रभायै नम इति B कोशे नास्ति ।

5 कन्यायै नम इति B कोशे नास्ति ।

6 शक्तीराद्यैः

(म) चक्राय नमः । शङ्खाय नमः । गदायै नमः ।

खड्गाय नमः । शराय नमः । धनुषे नमः ।

अङ्कुशाय नमः । खेटाय नमः ॥

पूज्यायाधैरमी दुर्गा लोके शान्तं यजेदिति ।

दुर्गायागोऽयमायुःश्रीस्वात्मरक्षाजयादिकृत् ॥३॥

ससाध्यनाम्ना मन्त्रेण तिलहोमो वशीकरः ।

गौरराजीहुताद्रोगनाशः पद्महुताज्जयः ॥४॥

दूर्वाभिः शान्तिकृत् साज्यैः पालशैः पुष्टिकृद्भुतम् ।

^१ काकपक्षहुतात् द्वेपो मृतिरूपणहोमतः ॥५॥

जलभवगदे खेटं धनुर्दधतीं मुजै

रथपदनन्दकौ शरमपि चाङ्कुशं स्वरुणाम्बराम् ।

मरकतरुचिरां त्रिणेत्रां मकुटमूषितां

महिषशिरोगतां सरदखिलार्थसिद्धिदाम् ॥

प्रथममङ्गैः, अ आ दुर्गायै नमः । इ ई वरवर्णिन्यै नमः । उ ऊ आर्यायै नमः ।

ऋ ॠ कनकप्रभायै नमः । लृ ॡ कृतिकायै नमः । ए ऐ अभयप्रदायै नमः ।

ओ औ ओ कन्यायै नमः । अं अः मुरूपायै नमः । द्वितीयावृतौ यं चक्राय नमः ।

रं शङ्खाय नमः । लं गदायै नमः । वं खड्गाय नमः । शं शराय नमः ।

पं धनुषे नमः । सं अङ्कुशाय नमः । हुं खेटाय नमः । तृतीया वृतौ पुनरिन्द्रादयः ।

पुनर्वज्रादयः ॥ (१-५)

ग्रहसुद्रभयातङ्गान् सर्वानपि मनुहरेत् ।

(म.) ज्वल ज्वल शूलिनि दुष्टनिग्रहे हुं फट् ठ । शूलिनि दुर्गे हुं
 फट् शूलिनि वरदे हुं फट् । शूलिनि विन्ध्यवासिनि हुं फट् ।
 शूलिनि असुरमर्दिनि युद्धप्रिये त्रासय हुं फट् । शूलिनि
 देवसिद्धसुपूजिते । नन्दिनि रक्ष महायोगेश्वरि हुं फट् ।

अमोघा कथिता दुर्गाविधौषा स्वाङ्गसंयुता ॥६॥

सन्ध्याहोमेन दूर्वाभिः सर्वकार्याणि साधयेत् ।

सर्पैः सतिलैः साध्या नामवन्मारणं हुतम् ॥७॥

तिलैः समधुरैरर्कसमिद्धिर्वा हुतं वशेत् ।

तज्जप्तान्धरो गच्छेद्युद्धे जयति पार्थिवः ॥८॥

ज्वलेति । ओं ज्वल ज्वल शूलिनि दुष्टनिग्रहे हुं फट् स्वाहा । शूलिनि दुर्गे
 हुं फट् हृदयम् । शूलिनि वरदे हुं फट् शिरः । शूलिनि विन्ध्यवासिनि हुं फट्
 शिखा । शूलिनि दुर्गे असुरमर्दिनि युद्धप्रिये त्रासय त्रासय हुं फट् कवचम् । शूलिनि
 देवसिद्धसुपूजिते नन्दिनि रक्ष रक्ष महायोगेश्वरि हुं फट् अङ्गं फट् । दीर्घतमा ऋषिः ।
 ककुप् छन्दः । शूलिनी दुर्गा देवता । प्रथममङ्गैः । ओं दुर्गायै नमः । वरदायै नमः ।
 विन्ध्यवासिन्यै नमः । असुरमर्दिन्यै नमः । युद्धप्रियायै नमः । देवसिद्धसुरपूजितायै
 नमः । नन्दिन्यै नमः । महायोगेश्वर्यै नमः । द्वितीयाष्टौ पुनश्चक्रशङ्खचक्रगदाशरकार्मुक-
 शूलपाशान् । तृतीयाष्टौ पुनरिन्द्रादयः । पुनर्वज्रादयः । (एतं मन्त्रं जप्त्वा उपलनिक्षेपात्

■ जप्त-चूतिनि दुष्टनिग्रहे [जप्त सूर्यागिबुधगह हुं फट्]

1 वरदे

2 ललिनि

3 देवयुद्धप्रिये

तज्जप्तसायको विद्धः सेनामुच्चाटयेद्विपोः ।

धनधान्यसमृद्धिः स्यादुच्चैर्नित्याज्यहोमतः ॥९॥

गच्छन्ति कपिकाकाद्यास्तज्जप्तोपलताडिताः ।

ग्रहा वातादिरोगाश्च नश्यन्त्येतत्प्रयोगतः ॥१०॥

शूलिनी नाम विधैषा सर्वोपद्रवनाशिनी ।

तारं दुर्गे द्वये बहिरन्त्ये दान्तं सद्विच्छरः ॥११॥

(म) दुर्गे रक्षिणि फट् ।

रक्षाकरीयमुदिता जय दुर्गाङ्गसंयुता ।

इयामां त्रिलोचनां दुर्गां ध्यात्वात्मानं चतुर्भुजाम् ॥१२॥

शङ्खचक्रौ सशूलांसि वहन्ती रौद्ररूपिणीम् ।

युद्धे च व्यवहारादौ जयेन्मन्त्रं जपन्नरः ॥१३॥

कपिकाकाद्या गच्छन्ति ।) “अरिदरस्वङ्गगदाशरकामुकशूलपाशकरां शिवां शतमखनील
रुचिरां मकुटादिविभूषणैः समलङ्कृताम् । अयुग्मदृशी सुमुखीं मृगराजांसस्थां
लसत्कनकाम्बरां सरतु जपादिषु तामथवा सचतुर्भुजाम् ॥” (६-१०)

तारमिति । ओं दुर्गे दुर्गे रक्षिणि स्वाहा । ओं हृदयम् । दुर्गे शिरः । दुर्गे
शिखा । रक्षिणि कवचम् । स्वाहा नेत्रत्रयम् । ओं दुर्गे दुर्गे रक्षिणि स्वाहा अक्षम् ।
(रक्षिणि स्वाहा अम्बमिति च पाठः ।) नारद ऋषिः । गायत्री छन्दः । जय दुर्गा
देवता । अस्तु शङ्खचक्रमासीना त्रिशूलमपि या दधन्ती श्रुतिभुजैर्नववचननीलकान्तिः
अरुणत्रिणयना । निशुम्भमायिनी कनकविमूषणा भगवती पिङ्गवर्मालम्बान्वयसना
(अस्य जपाद्युद्धादिषु जयः स्यात्) ॥ (११-१३)

जयार्थी पूजयेन्नित्यं स्वज्ञं च च्युरिकां तथा ।

(म) नमो भगवति ज्वालामालिनि

गृध्रगणपरिवृते ठठ ॥

युद्धाय तं जपन्मन्त्रं गच्छन् जयति योधकः ॥१४॥

शक्तिं ज्वालामुखीं द्वीन्दुं दीपतैलकवान्निशि ।

जपेद्गुरुदिनं देवीं प्रत्यहं पट्पणान् ददेत् ॥१५॥

श्रीकामशक्तिबीजात्मा श्रीकरो वश्यकृन्मनुः ।

यजेतेन चतुष्पत्ते मण्डलस्योऽम्बुजे स्थिताम् ॥१६॥

पीतां पद्मधरां देवीं तद्गुतीश्च कृताञ्जलीः ।

सौम्यां च घृणिनीं सूर्यामादित्यां च प्रभावतीम् ॥१७॥

नम शति । ओं नमो भगवति, ज्वालामालिनि, गृध्रगणपरिवृते स्वाहा । ओं नमः हृदयम् । भगवति शिरः । ज्वालामालिनि शिखा । गृध्रगणपरिवृते कवचम् । स्वाहा अस्त्रम् । (अस्य जपाद्युद्धादिषु जयः स्यात् ।) शक्तिमिति । ही ज्वालामुखि स्वाहा । गुरुदिने त्रयोविंशतिदिवसं निशि नारिकेलतैलकवान् सहस्रं रात्रौ जपेत् । देवी प्रत्यहं पट्पणं दद्यात् ॥

(१४-१५)

श्रीकामशक्तीति । ओं श्रीं ह्रीं ह्रीं उतिष्ठ श्रीकर स्वाहा । ह्रीं श्रीं ह्रीं ओं । अन्यथा वा योजना । श्रीकामशक्तिबीजात्मा, श्रीकरो मनुः, श्रीकरः वश्यकृच्च । श्रीं ह्रीं ह्रीं । पीता पद्मधरा-बाहुद्वयेन पद्मयुगमुद्रहन्ती देवी चतुष्पत्रमण्डलस्या । चतुर्षु पत्रेषु कृताञ्जलीस्तद्गुतीः सौम्यादिभ्रादक्षिण्येन घृणिनीं सूर्याम् आदित्यां प्रभावती पुनरिन्द्रादयः पुनर्वज्रादयः ॥

(१६-१७)

॥ नमो भगवति ज्वालामालिनि

१ गच्छेत्

४ सौम्यादिघृणिनीं

२ यजेदेनां

४ आदित्यं च

विल्यास्थिमज्जमिश्राज्यसितैर्विल्वदलैर्हुनेत् ।

सापामार्गास्थिचूर्णेन जुहुयान्मधुरेण च ॥१८॥

तारादिवहिजायान्ता वरे मध्यस्थिता सुधा ।

[म) वसुधारे श्रिये धनकरि धान्यकरि ठठ ॥

द्वावेतौ वसुधाराया मूलसाध्याभिधौ मन्त्र ।

त्रिलक्षजप्तं सन्ध्यासु नित्यं साध्यमनुं जपेत् ॥१९॥

यजेच्च मध्यरात्रे तां मण्डले गन्धलेपिते ।

प्रणम्य बुद्धान् पञ्चाष्टौ बोधिसत्त्वांश्च सौगतान् ॥२०॥

त्रांकारोत्थे हिरण्यादौ वंकारोत्थाम्बुजासने ।

(म) ओं स्वभावशुद्धाः सर्वधर्माः स्वभावशुद्धोऽहं

मूर्धादिव्यापिहस्ताभ्यामनेन त्रिः स्पृशेद्वपुः ।

मैत्रीकरुणा मुदितोपेक्षा मनसि भावयेत् ।

ओं हुं त्रां जं खः हुम् ॥

तारादीनि । ओं वसुधारे स्वाहा । मूलमन्त्रः । श्रियै श्रीकरि धनधान्यकरि स्वाहा । साध्यमन्त्रः । वसुधारे स्वाहा हृदयाय नमः । ओं श्री वसु स्वाहा भुवः । ओं वसुश्रिये स्वाहा । उपहृदयस्वापहृदयाय नमः । ओं वसु स्वाहा भुवः । हृदयाय नमः । ओं वसु स्वाहा वसुश्रिये स्वाहा । गिरसे स्वाहा वंषट् । शिखायै वषट् । ओं वसु स्वाहा हुं फट् । अन्धाय फट् । बुद्धमुनि ऋषिः । उष्णिक् छन्दः । वसुधारा

१ पूर्णेन

२ मधुरत्रयैः ।

३ परे

४ श्रीशे क्षी च पिठेण दाण्यच पि ठठ ।

५ धनकरि धनकरि धान्यकरि

६ तन्मण्डले

७ बोधिसत्त्वाश्च सौगताः

८ त्रातारोऽर्प्ये

९ लङ्कारोत्थां

१० अम्बुजासनः ।

¹
अङ्गुष्ठदितलान्तं त्रिर्बीजान्येतानि विन्यसेत् ॥२१॥

(म) ओं सर्वतथागताः ² शंसिताः सर्वतथा-
गतानां . सर्वसिद्धयः संपद्यन्ताम् ।

सर्वतथागताश्चातिष्ठन्ताम् ॥

नाभिहृन्मस्तकेष्वेतैः कुर्यात्तस्याखिरञ्जलिम् ।

(म) ओं वसुधारेऽधिपतिष्ठस्व माम् ³ ॥

अनेन प्रणमेन्मूर्ध्नि न्यस्तेनाञ्जलिना च ताम् ॥२२॥

(म) ओं समये सौम्ये समयङ्करि महासमये ठठ ॥

अनेन ⁴ समयीमुद्रामूर्ध्वमुत्क्षिप्य दर्शयेत् ।

तथैव वज्रमुद्रां च कलितां ⁵ साध्यमुद्रया ⁶ ॥२३॥

(म) ओं ⁷ श्रिये धनकरि धान्यकरि एषेहि अगच्छ वसुधारे ठठ ॥

श्रीदेवता । निलक्षजपात् सिद्धिः । साध्यमन्त्रस्य जपो विहितः । साध्ये विनियोगः । मध्यरात्रे गन्धलेपिते मण्डले देवीं जपेत् पूर्वम् । पञ्चबुद्धेभ्यो नमः । अष्टबोधिसत्त्वेभ्यो नमः । इति प्रणम्य स्वयं सौगतो भूत्वा, त्रांकारोच्चारणेन च हिरण्यादि मनसा सङ्कल्प्य, तत्र वैकरेणाम्बुजं बुद्धद्योत्पाद्य, तत्रासीनं पूजयेत् । सौगतान्=सुगतशिष्यान् । पद्म भूताः प्रधानभूताः बोधिसत्त्वाः तच्छिष्या इत्यर्थः । ओं स्वभावशुद्धाः सर्वधर्माः । स्वभावशुद्धोऽहम् । अनेन मूर्धादिव्यापि वपुः लि. स्पृशेत् । मैत्र्यादिकं मनसा भावयेत् । सुखितेषु, मैत्री दुःखितेषु करुणा, आर्तेषु मुद्रिता, पापेषूपेक्षा । ओं हुं त्रां अं खं हुं एतानि पद्मीजानि । उभयोन्तलयोः (करयोः) अङ्गुष्ठदितलान्तं न्यस्य । “ओं सर्वतथा-

1 तलान्तं तु

2 सर्वं तथा हताः संश्रिताः

3 अतिनिष्ठस्व

4 समयीमुद्रां

5 कलितां

6 साध्यविधया ।

7 ओं श्रीदे श्री चपि दण दाप्य चपि एषेहि

आवाहयेदाकनिष्ठं^१ भवनान्मुद्रयामुना ।

सिंहासने कल्पतरोरधस्त्ये^२ कमलोपरि ॥२४॥

भास्वत्कञ्चुलिकां चित्रवसना मकुटोज्ज्वलाम् ।

सौम्यामुदारां हेमाभां सकलाकल्पभूषिताम् ॥२५॥

वसुवर्षिघटस्याङ्घ्रिं^३ वामजान्वात्तपाणिना ।

वहन्तीं^४ दाडिमं वामपाणिना चारुणोत्पलम् ॥२६॥

रत्नवर्षिघटीगर्भनालनिर्गतवज्ररीम् ।

ध्यात्वा भगवतीमर्घ्यपाद्ये दत्त्वादिविद्यया ॥२७॥

अमिताभं यजेद्बुद्धं कल्पवृक्षेऽम्बुजस्थितम् ।

यथावद्वसनं पीतं ध्यानिनं सशिरश्शिखम् ॥२८॥

यागेश्वरं^५ च तत्पार्श्वे सामये साम्बुजं^६ सितम् ।

सशिरोऽजिनोत्तरीयं पद्मासीनं कपर्दिनम् ॥२९॥

गताः शशिना ” इति नामौ । बन्धेनाञ्जलिना देवीं प्रणम्य, “ सर्वतथागताना सर्वसिद्धयः संपद्यन्ताम् ” इति हृदि । शिरसि बद्धेनाञ्जलिना प्रणम्य, “ ओं वसुधारे अधितिष्ठस्व मामिति ” मूर्ध्नि बद्धेनाञ्जलिना देवीं प्रणमेत् । ओं समये सौम्ये समयङ्करे महासमये स्याह । अनेन समयीमुद्रामूर्ध्वमुखिष्य दर्शयित्वा साध्यमन्त्रेण वज्रमुद्रां च दर्शयित्वा कल्पतरोरधस्त्ये शाक्ते पीठे कमलोपरि “ ओं ध्रिये श्रीकरि धनधान्यकरि एबेहि आगच्छा-

१ अकनिष्ठादुभुक्तात्

३ वसुवर्षी [वसुवर्ष]

५ लोकेश्वरं

२ अधस्त्ये

४ वहन्ति वा हिमं

६ स्थितम् ।

वज्रिणां वामपार्श्वे च वज्रहस्तं किरीटिन्म् ।

नामिस्थवामपाणिं च श्यामं साकल्यमञ्जगम् ॥३०॥

(म) ओं ^१ वं ठठ । ओं ^२ सुं ठठ । ओं धां ठठ ।

ओं रें ठठ । ओं वसुधारे ठठ । ओं वसुधरि ठठ । ओं

वसुमति श्रिये ठठ । ओं वसुधारिणि ठठ ॥

दिग्विदिक्षु यजेदेतैर्मूर्तेनाभ्यर्च्य मध्यतः ।

तिष्ठन्त्योः पार्श्वयोः पद्मे श्रीरूपे श्रीमहाश्रियौ ॥३१॥

वसुवर्षिघटीहस्तयुग्मे संपूजयेत् ^३ पुरः ।

(म) ओं ^३ धरणि धारिणि ठठ ।

नैवेद्यममुना देव्यै मोदकादियुतं ददेत् (?) ।

सुमनोधूपगन्धादि धूपनैवेद्ययोरपि ॥३२॥

गच्छ भगवति वसुधारे स्वाहा ” इत्यनेन मन्त्रेण देवीमावाहयेत् । भास्वदित्यादिना ध्यानमाह । कञ्चुलिका-२७५०००५ । दाडिमं=२००७५००००००० । वसुवर्षिघटस्यदक्षिण-पादां वामजानुं संकुच्य स्थितां दक्षिणे दाडिमं वामे रक्तोत्पलम् । (रत्नवर्णघटीगर्मनाल-निर्गतवल्लरी ।) अग्रतः मूलमन्त्रेण उपचारान् दद्यात् । देव्याः पुरस्तात् कल्पकद्वक्षत्याध-स्तात् अम्बुजे देव्यभिमुखमासीनममितप्रभं सशिरशिखं ध्यानिनं यथावद्वसने बुद्धं पूजयेत् । बुद्धशालोकवसनं यथावद्वसनम्=०००५५०००० ०००००००० । तस्य दक्षिणपार्श्वे

१ ओं पा ओं वसु....ओं धान्यै....ओं रेचे ओं वसुधे वसुधामि वसुमति श्रिये ओं वसुधारिणि ।

२ संपूजयेत्ततः ।

३ ओं धारिणि धारिणि ठठ ।

मुद्रां प्रदर्शयेन्मन्त्रैश्चतुर्भिर्वसुधादिभिः ।

नैवेद्यममुना चापि सामान्यं चादिविद्यया ॥३३॥

चक्रं मणिः स्वप्नमथो गजः स्त्रीपुरुषाविति ।

ध्यायेत्तदग्रे ससैतान् रत्नाख्यानभुजासनान् ॥३४॥

तत्पार्श्वयोरेक्षराजान्नागराजांश्च भावयेत् ।

ऊर्ध्वतो देवपुत्रांश्च तत्सेवार्थमुपागतान् ॥३५॥

संपूज्यैव साध्यमनुं शक्त्या जप्त्वा विसर्जयेत् ।

वारिद्यव्याधिदुःखघ्नी सा देवी सर्वकामदा ॥३६॥

अञ्जलिः सान्तराहुष्ठा मुद्रा समयसेविता ।

तिस्रः पुष्पादिका मुद्रास्तस्यास्तर्जादिसर्जनात् ॥३७॥

कनिष्ठानखरे ज्येष्ठा पिहिते वज्रलक्षणा ।

शेषाङ्गल्यश्च तिस्रः स्युर्दीपमुद्रेयमिष्यते ॥३८॥

सामयं साम्बुजं सितं । शिरोऽजिनोत्तरीयं पद्मासीने कपर्दिनं योगेश्वरं पूजयेत् । सशिरोऽजिनोत्तरीयं = ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ तस्य=बुद्धस्य वामपार्श्वे वज्रहस्तं किरीटिनं नामिस्थवामपाणिं श्यामं साकल्यमब्जगं (अध्वितं) वज्रिणं पूजयेत् । नामिस्थवामपाणिं=१ ध्यानमुद्रयेत्यर्थः । साकल्यं=आमरणयुक्तम् । ओं वं स्वाहा । ओं वं सुधारे स्वाहा । ओं वमुन्धरि स्वाहा । ओं वमुमति त्रिये स्वाहा । ओं वमुधारिणि स्वाहा । देव्याः परितो दिग्विदिक्षु यजेदेताः । देव्याः पार्श्वयोः वमुवर्षिघटीहस्तयुग्मे श्री-महा-श्रियौ पूर्वमेव पूजयेत् । यक्षराजेश्वरो नमः । तेषां दक्षिणपार्श्वे नागराजेश्वरो नमः । तेषां वामपार्श्वतो देव्या ऊर्ध्वतो देवपुत्रेश्वरो नम इति । पुनरिन्द्रादयः । पुनर्वज्रादयः । ओं

१ अमुना चापि

२ सामान्यः शार्वि विद्यया ।

३ संपूज्य संसाध्यमनुं

४ सर्वमन्त्रदा ।

५ अञ्जलिः कातराहुष्ठ

६ पुष्पादिका

७ सर्जारिसर्जनात् ।

८ ध्यानमुद्रया

पताञ्जलिस्तु पार्श्वस्थज्येष्ठा मुद्रा निवेद्यके ।

सामान्या चाञ्जलिर्ज्ञेया निर्गताग्राङ्गुलीमुखम् ॥३९॥

मध्या तृतीयपर्वस्था कुब्जतर्जाग्रकाञ्जलिः ।

ईषद्विनिर्गताङ्गुष्ठा मुद्रा वाहनसंज्ञिता ॥४०॥

जपेत् साध्यं जलस्थोऽर्धरात्रे मासं लभेद्वसु (?) ।

जप्त्वा दिवा तिलैरर्धरात्रे होमान्मृणोऽर्धदः ॥४१॥

घृताक्तैर्गौरसिद्धार्थिर्हुताद्राजा वशी भवेत् ।

(म) ओ श्रिये श्रीकरि धनकरि धान्यकरि पुष्टिकरि

ऋद्धिकरि अविघ्नकरि सर्वकामदे ठठ ॥

एष जाप्याभिषेकाद्यैः साध्यवत् सिद्धिदो मनुः ॥४२॥

अशोकाधो वटाधो वा तिष्ठन्तीमरणांशुकाम् ।

भूषितां सुन्दरीं यक्षीं श्यामां मुक्तशिरोरुहाम् ॥४३॥

वटस्थां पूजयित्वा तां पुरो लक्षं जपेन्मनुम् ।

धरणी धारिणिस्वाहा इति नैवेद्यमन्त्रः । एवं यजनात् सा देवी सर्वकामदा स्यात् ।
कनिष्ठानखरे ज्येष्ठा पिहिते । कनिष्ठानखरे द्वे ज्येष्ठया पिहिते । वज्रलक्षणौ=वज्रवद्यत्यस्ता-
वित्यर्थः । सा वज्रहस्ता मुद्रा । कनिष्ठानखर इत्येतत्पदं सप्तम्यन्तम् । पार्श्वस्थज्येष्ठा-
पताञ्जलिनिवेद्यके मुद्रा ॥ (१८-४१)

ओमिति । ओ श्रिये श्रीकरि धनकरि धान्यकरि पुष्टिकरि ऋद्धिकरि अविघ्नकरि
(सर्वकरि) स्वाहा । अज्ञादिकं प्राप्स्यत् । सर्वकामप्रदम् ॥ (४२-४३)

१ अङ्गुलीर्मिथः ।

२ जप्त्वा दिवा

३ ओ श्रीशे श्रीषपि ढण चपि ढण्य चपि पुष्टिचपि ऋद्धि चपि अविघ्न
चपि सर्पचपि ठठ । [श्रीशेखि षपि फणभूषिता करि पुष्टिकरि ऋद्धिकरि
अविघ्नकरि सर्वकरि ।]

कामलाभाय मन्त्रोऽयं स्वाहायेजपिनन्दिन (?) ॥४४॥

(म) नन्दिनि विजये स्वाहा ।

भुवनेशो भूतदण्डी कलान्तान्तं सयोनिकम् ।

तत्पञ्चमं तदन्तं सरुदं सामन्तमालयम् ॥४५॥

रामाख्या दीर्घमाद्यं च कोपतत्त्वं हरान्तयुक् ।

एतत्फलान्तं तारादिमन्त्रं विद्यादशाक्षरम् ॥४६॥

फट्काराद्यन्तयोर्देव्या युक्तं तद्दीर्घवद्भवेत् ।

त्रोतलां त्वरिता तूर्णेत्येवं विधेयमीरिता ॥४७॥

नैवमान्तं तृतीयादि यदस्या वर्णसप्तकम् ।

तेनाङ्गानि द्विवर्णानि कर्तव्यानि विजानता ॥४८॥

शिरोऽन्ते मस्तके कण्ठे हृदि नाभौ च गुह्यके ।

ऊर्वोश्च जानुनोर्जङ्घाद्वये चरणयोः क्रमात् ॥४९॥

२५

कामलाभायेति । नन्दिनविजये स्वाहा । कामलाभाय । भुवनेश इत्यादिनां त्वरितामन्त्रमाह । ओं ह्रीं हुं खे च छे क्ष खी हुं क्षे फट् । देव्या युक्तम् । “ शिरोऽन्ते मस्तके कण्ठे हृदि नाभौ च गुह्यके । ऊर्वोश्च जानुनोर्जङ्घाद्वये चरणयोः क्रमात् । ” अक्षराणि न्यस्येत् । च छे हृदयम् । छे क्षः शिरः । क्ष खि शिखा । त्रि हुं कवचम् ।

१ मास्त्रायै जपि निन्द(दिनः) ।

२ तदन्तं च सरुदं सातमालयम् ।

३ एतत्पञ्चमं तारादिमन्त्रं [एतत्पञ्चमं]

४ विद्यादशाक्षरम् ।

५ त्रोतला त्वरितौत्तरे

६ कर्तव्यान्युपदेशतः ।

न्यस्ताङ्गोऽन्यस्य^१ मन्त्रार्णान् समस्तव्यापकं न्यसेत् ।

पार्वती शबरीविषा वरदामयद्रायिका ॥५०॥

मायूरवल्ल्या पिच्छमौलिः किसल्यांशुका ।

सिंहासनस्था मायूरच्छत्ता बर्हिध्वजान्विता ॥५१॥

त्रिनेत्रा श्यामला रम्या वनमालाविभूषिता ।

बिम्बोष्ठी बर्बरकेशी रक्तान्तायतलोचना ॥५२॥

पीनोत्तुङ्गस्तनी चारुवक्त्रा सर्वाङ्गशोभिता ।

विप्राहिकुण्डला राजनागकेयूरसंयुता ॥५३॥

वैश्यनागकटीबन्धा वृषलोरगनूपुरा ।

एवं रूपान्विता मूत्वा तं मन्त्रं नियुतं जपेत् ॥५४॥

ईशः किरातरूपोऽमूत् पुरा गौरी च तादृशी ।

तामेनां त्वरितां ज्ञात्वा जपेद्दधायैधजेदपि ॥५५॥

हुं क्षे नेत्रलयम् । क्षे फट् । अस्त्राय फट् । किरातरुद्र ऋषिः । अतिच्छन्दः । त्वरिता देवता । पार्वतीत्यादिना ध्यानमाह । लक्षजपात् सिद्धिः । अष्टसिंहधृतासनमभ्यस्यपन्न-
कर्णिकायां देवीम् आवहयेत् । दलेष्वङ्गानि गायत्रीं प्रणीतां च पूर्वादि क्रमादर्चयेत् ।
प्रथमावृतौ श्रीं हुं रावायै नमः । श्रीं खेचर्यै नमः । श्रीं चण्डायै नमः । श्रीं छेदिन्यै

जपेता यद्यदुद्दिश्य तत्तदहाय सिध्यति ।

विशेषतोऽप्ययं मन्त्रो ^१ग्रहस्वेरामयान् हरेत् ॥५६॥

यजेता पद्ममध्यस्थामष्टसिंहधृतासने ।

दलेष्वङ्गानि ^२गायत्रीं प्रणीता चार्चयेत् क्रमात् ॥५७॥

हुरावा खेचरीं चण्डा छेदिनीं यक्षिणीं ^३श्रियम् ।

हुंकारी क्षेमकारीं च दलप्रेष्वभिपूजयेत् ॥५८॥

फट्कारी चाम्रतो देव्या श्रीनीजेनार्चयेदिमाम् ।

लोकेशायुधवर्णास्ता फट्कारी तु धनुर्धरा ^४॥५९॥

जया च विजया द्वार्थे पूज्ये सौवर्णयष्टिके ।

किङ्करो बर्धरो मुण्डो लकुटी च तयोर्नहि ॥६०॥

इष्टैव ^५सिद्धये द्रव्यै कुण्डे योन्याकृतौ हुनेत् ।

हेमलामो हुताद्धान्यैर्गोधूमै पुष्टिसपद ॥६१॥

नम । श्रीं क्षण्णै नम । श्रीं श्रियाख्यायै नम । श्रीं हुकार्यै नम । श्रीं क्षेमकार्यै
नम । लोकेशायुधवर्णयुक्ता दलप्रेषु । द्वितीयावृत्तौ (पूजयेत्) । देव्या अम्रत फट्कारी
धनुर्धरा पूज्या । पुन जया विजया च द्वार्थे (सौवर्णयष्टिके) पूज्ये । जयायै नम ।
विजयायै नम । ओं किङ्कर रक्ष रक्ष त्वस्तिज्ञाया स्थितो भव फट् । अनेन तयोर्जया-

अवैर्धान्यं तिलैः सर्वं सिद्धार्थैरीतिनाशनम् ।

तण्डुलैरक्षयो मायैर्मूक्ता कोद्रवैर्गदः ॥६२॥

अक्षैरुन्मत्तता शत्रोः शाल्मलीमिश्र मारणम् ।

जम्बूभिर्धनधान्यासिरिक्षुभिर्वाञ्छितागमः ॥६३॥

रक्तोत्पलैर्महापुष्टिस्तुष्टिर्नीलोत्पलैरपि ।

कुमुदैर्जनवात्सल्यं वकुलैरतुलं यशः ॥६४॥

मल्लिकामिः पुरक्षोभः कुन्दपुष्पैर्महोदयः ।

अशोकैः पुत्रलाभः स्यात् पाटलीभिः शुभाङ्गतां ॥६५॥

आम्रैरायुर्नैर्लक्ष्मीर्विल्वैः श्रीश्चम्पकैर्धनम् ।

इष्टं मधूकपुष्पैश्च चूतैः सर्वं हुतालमेत् (?) ॥६६॥

विजययोर्बहिरुग्रतः किङ्करं लुगुडयुक्तं पूजयेत् । किरातरूपः शिवः किङ्करः । लुगुडः= लुगुडः । किङ्कराश्चत्वार इति केचित् । त्वरितामन्त्रस्य माहात्म्यमित्थमिति वक्तुं न शक्यते । सरणादेव सर्वरोगापमृत्युजित् । पञ्चरमाह । “ हुंरावा मस्तके चास्तु खेचरी गलमण्डले । चण्डाख्या हृदि जीवा तु च्छेदनी नामिमण्डले । क्षपणी कटिमस्थाने त्रियाख्या ^३ चोरु युग्मके । हुंकारी जानुदेशे तु ^४ क्षेमा जङ्गागता तथा ॥ फट्कारी पादयोः ^५ स्यात् सर्वाङ्गेषु जया पुनः । विजया सर्वतत्त्वेषु महारक्षविधायिनी ॥ ब्राह्मी ममाग्रतः स्यात् पृष्ठतः स्यात् शाङ्करी । कैमारी पार्श्वयोस्तिष्ठेदधोर्ध्वं विष्णुरूपिणी ॥ जले रक्षतु वाराही स्थले रक्षतु वासवी । अटव्यां पर्वते दुर्गे सर्वरक्षां करोतु मे ॥ वज्रिणी पूर्वतस्तिष्ठेदग्नेय्यां स्याच्च पद्मिनी । दण्डिनी याम्यदिग्भागे

१ अतुलैः

३ स्त्रियाख्या

४ क्षेमे

२ विल्वैः सर्वैः

५ स्यात्

१
यावच्छक्ति हुताज्जपादपि तथा संसाधिता विद्यया
२
त्रैलोहीकरमुद्रिका विधिवृत्ता मृतादिपीडाहरी ।

साख्या शक्तिबहिर्दिशारलिखिता सा बहिर्गोहद्वये
नेन्द्रेणापि दृतेष्टदा भुजगता रक्षाकरी स्यादपि ॥६७॥

भूर्जे सकारकपुटे जपशूलदीप्ते
३
कोणेषु तारमुदरे विहितस्य नाम्ना ।

फट् स्याद्विशासु लिखिता च यथा तथैषा
नामार्णयुक् प्रतिपुटं हरति ग्रहातिम् ॥६८॥

खड्गिनी राक्षसालये । पाशिनी चारुणे चास्तु वायव्ये ध्वजिनी तथा । सौम्ये कौमोदकी चास्तु शूलिनी चास्तु शाङ्करे ॥ अधस्ताच्छङ्खिनी तिष्ठेत् तिष्ठेदूर्ध्वं च पद्मिनी । त्वरितापञ्जरस्थोऽहं विद्यया परिरक्षितः ॥ न मे भीत्युद्रवे किञ्चित् कारणं परिबिद्यते । पञ्जरं त्वरितायास्तु कीर्तितं सर्वशान्तिदम् ॥” इति त्वरितापञ्जरविधानम् ॥ नलः=०००२०४५ । साख्या शक्तीति । शक्तिं लिखित्वा, तन्मध्ये जीवम्, जीवस्य परित आख्याम्, शक्तेः हीं रकारस्य बहिः ४दलदशकं च लिखित्वा, दलेषु एकैकमक्षरं लिखेत् । तद्वहिः ५पट्कोणान्, पट्सु कोणेषु रंजीजं, तद्वहिश्चतुरश्रं, तस्य चतुर्षु कोणेषु लकारम् । भुजगता सापि इष्टदा ६रक्षाकरी स्यात् ॥ (४४-६७)

भूर्जे सकारकपुट इति । पूर्वध्विमायता दक्षिणोत्तरायताश्च द्वादश रेखाः कृत्वा, मध्यखण्डे हींकारं, तदन्तः जीवादि च, बाह्यस्थेशकोणे पदादारभ्य बाह्यस्थनिर्ऋतिकोण-पर्यन्तमधिकारादशकमेवं लिखेत् । हींकारस्य ७चतसृषु दिक्षु स्थिते पदचतुष्टये फट्कारं बहिस्स्थेशकोणलिखितस्य तारस्य दक्षिणभागास्ये पदपञ्चके हुं खे च छे क्षः इति,

१ युतात्

२ त्रैलोकी

३ नाम ।

४ दश दलं

५ पट्कोणम्

६ रक्षाकरी

७ चतुर्षु दिक्षु (?)

यत्रोत्तरायास्तु दशाक्षराया

¹
बीज द्वितीयं सतृतीयपष्ठम् ।

²
त्रिकण्टकी नाम तदाशु सिन्धेत्

त्रिलक्षजाप्येन समप्रशक्ति ॥६९॥

लिखेत् । क्षकारस्य पश्चिमभागस्थे पदत्रितये त्रि हु खे इति लिखेत् । आभ्यन्तर-
द्वितीयतारादारभ्य पूर्वलिखितहुमाद्यैर्द्वितीयावृत्तिं कल्प्या । आभ्यन्तरतृतीयतारस्य पूर्व-
दिक्स्थपदत्रितये हु खे च लिखित्वा, छेत्याद्यै तृतीयावृत्ति । आभ्यन्तरचतुर्थतारस्य
पूर्वदिक्स्थपदत्रितये हु खे इति लिखित्वा च, आद्यैश्चतुर्भि आभ्यन्तरपञ्चमतारस्य पूर्व-
दिक्स्थपदत्रितये हु खे च लिखित्वा, छे आद्यै पञ्चमावृत्ति । एवमीशखण्डार्धे मन्त्रस्थ-
फट्कारान्त पञ्चमावृत्ति । पुनर्मिकोणे निर्ऋतिकोणे वायव्यकोणे ईशानकोणे चैवमेव
लिखेत् । एवं चेन्मन्त्रस्य चत्वारिंशदावृत्ति स्यात् । ³ स्वरेखाग्रेषु सर्वत्र शूलानि च
कुर्यात् । (⁴ साधितमेतद्यन्त्र गले बन्धनात् ग्रहातिं हरति ।) उदरे लिखितस्य नाम्नो
दिशासु यथा फट् स्यात् तथा प्रतिपुट लिखितैषा ग्रहातिं हरति । ह्रींकारान्तर्नाम (युक्तं)
चेत्यन्वय । अथैव लिखेत् । मन्त्रपदस्य ⁵ चतसृषु दिक्षु पूर्ववत् फट्कारं, बहिस्थेषु
चतुर्षु कोणेषु तारम्, जत्रापि तारस्य दक्षिणभागस्थे पदपञ्चके हु खे च छे क्ष इति,
क्षकारस्य पश्चिमभागस्थे पदत्रितये त्रि हु खे इति । (⁶ द्वितीयावृत्तौ च छे क्ष, स्त्री
चतुर्थावृत्तौ च छे क्ष स्त्री हु, पञ्चमावृत्तौ उ क्ष स्त्री ह खे इति ।) अनेन प्रकारेणाग्नि-
कोणे निर्ऋतिकोणे वायव्यकोणे च लिखेत् । एव चेत् मन्त्रस्य विंशदावृत्तिर्भवति । एव
साधितमेतद्यन्त्रं यथोक्तफलसिद्धिदम् ॥ (६८)

यत्रोत्तराया इति । हु खे क्ष । त्रिकण्टकीमन्त्र । शिरोल्लाटासहस्र
नाभिगुह्योरुजानुषु अङ्गप्रयोश्च त्वरितवर्णान् ⁷ मुक्ततारान् नव न्यम्येत् । ओं हु खे च

1 बीजद्वितीय

2 सकण्टकी

३ स्वोऽग्रेषु

4 साधितमेतद्यन्त्रे इति वाच्य B कोशे नास्ति ।

5 चतुर्षु दिक्षु (१)

॥ कुण्डलान्तर्विद्यमाना द्वितीयावृत्तौ इति पङ्क्ति B कोशे नास्ति ।

7 युक्ततारान्

आनामेरसिता गलान्तमरुणा शुभ्रानना भीषणा

दंष्ट्रादन्तुरितैश्चतुर्भिरसितैः कुक्षौ परीता मुखैः ।

बाहुभ्यां धृतदीपिका निनयना शङ्खारिहस्ता स्मृता

स्वैक्येनेन्दुलसत्कर्पद्वल्या देवी ग्रहादीन् हरेत् ॥७०॥

त्रिकण्टकीरूपधरः कराभ्यां

त्रिशूलमुद्रां कलितां यथावत् ।

प्रदर्शयेन्मन्त्रजपाद्गुहार्ता-

नाविश्य नश्यन्ति ततो ग्रहाद्याः ॥७१॥

तत्सप्तमे नयमसम्पुटितं समस्त-

माकर्षयेत् त्रिनियुतेन जपेन सिद्धम् ।

पुष्पादिदातुस्मुना वशगा भवेत् स्त्री

तस्यास्त्रिपञ्चमपुटो विपहा च षष्ठः ॥७२॥

क्षे छ क्षः हृदयम् । ओं हुं खे च छे क्ष शिरः । ओं हुं खे च छे क्ष स्त्री शिखा ।
ओं हुं खे च छे क्ष स्त्री हुं कवचम् । ओं हुं खे च छे क्ष स्त्री हुं क्षे फट् अस्त्रम् ।
त्रिलक्षजपात् सिद्धिः । तद्दशांशः षड्रहोमः । पूजादिकं सर्वं त्वरितावत् ।
ध्याने तु विशेषः । तद्वाह आनामेरिति । अस्य मन्त्रस्य जपात् ग्रहादयः सर्वे
नश्यन्त्येव ॥ (६९-७१)

तत्सप्तममिति । ओं क्षे स्त्री क्षे । अमुना मन्त्रेण जप्त्वा पुष्पादिदातुः स्त्री
सद्यो वशगा भवति । तस्या इति । खे क्ष छे (क्ष्वे क्षः छे) जपादिना

सम्यगेव मुदिता त्वरिता सा

वाञ्छितार्थसुरभिर्वरविद्या ।

यामुपास्य विधिवन्निरपायां

सिद्धिमाप नरवाहनदत्तः ॥७३॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्गृहे द्वाविंशः पटलः ॥

सर्वविषहा । नरवाहनदत्तः = महादेवेन नरो यस्य वाहनत्वेन दत्तः सः; वैश्रवण
इत्यर्थः ॥ (७२-७३)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्गृहव्याख्याने द्वाविंशः पटलः ॥

॥ अथ शिवपटलस्रयोविंशः ॥

¹ सघान्तदण्डीसाजेशपावकचतुराननः ।
² सर्वार्थसाधकमिदं बीजं पिण्डाख्यमुच्यते ॥१॥
³ स्वयं दीर्घस्वराढ्यं तु बीजेष्वङ्गानि सर्वतः ।
 पिण्डं चन्द्रेन्द्रगेहस्थं कुलिशाकारमुज्ज्वलम् ॥२॥
⁴ पीतं चिन्तितमश्वादौ सैन्यस्तम्भकरं भवेत् ।
 सोमेन्द्रवह्निपुरगं मूर्ध्नि ध्यातं तथाकृति ॥३॥
⁵ विद्विषत्सर्वमत्तेभमहिषादिनिवारणम् ।
 तदेवामिसमप्रख्यं परसैन्ये विचिन्तयेत् ॥४॥
 यायात् पराङ्मुखी पिण्डज्वालादग्धारिवाहिनी ।
 मेदं परकृते स्तम्भे करोत्येवं विचिन्तितम् ॥५॥
 अनिलानलसंयुक्तं ध्यानात् स्तोभं करोति तत् ।
⁶ मयान्ति हित्वा तं म्रस्तमार्तनादा ग्रहादयः ॥६॥
⁷ एतद्रोचनयालिल्य पटादौ यत्र पूज्यते ।
 त्यजन्तिं गेहं तच्चोरक्षुद्रभूतोरगादयः ॥७॥

सघान्तेत्यादिना चक्रमन्त्र उच्यते । ज्झौं ज्झां हृदयम् । ज्झां शिरः । ज्झूं
 शिखा । ज्झैं कवचम् । ज्झौं नेत्रतयम् । ज्झः अक्षम् । अङ्गिरा ऋषिः । दैवी गायत्री

1 सघातमन्त्रि

2 हवकः

3 दीपस्वराढ्यं

4 स्तम्भकरं

5 सर्प

6 स्वग्रस्तं

7 पादादौ

¹ उद्यन्तं स्तम्भयत्यस्त्रमैन्द्रस्थं तदहीनंपि ।

वारुणान्तर्गतं पिण्डं तेजोऽनुग्रहवर्जितम् ॥८॥

दद्योत्तमाङ्गविन्यस्तं विपनाशं करोति तत् ।

पद्ममेव लिखेदिन्द्रौ ² पिण्डान्तर्नामजीवमुक् ॥९॥

विपतिस्तार्क्ष्ययन्त्रोक्त्या लेख्या यरल्लास्तथा ।

त्रिर्महामायया पद्मं वेष्टयेद्विन्दुयुक्त्या ॥१०॥

गोमयाम्बुयुजा यन्त्रमेतद्रोचनया लिखेत् ।

भूर्जे ³ सुवर्णलेखिन्या जातरूपेण वेष्टयेत् ॥११॥

हेम्ना च जपपूजाभ्यां हवनेन च साधयेत् ।

आयुष्यं पावनं पुष्टिलक्ष्मीसौभाग्यवश्यकृत् ॥१२॥

⁴ चोरव्यालमृगारण्यसलिलादिभयापहम् ।

पुत्रदं गर्भरक्षाकृद्ग्रहसर्वामयापहृत् ॥१३॥

⁵ क्षुद्रापहमिदं यन्त्रं विद्यात् सर्वार्थसाधकम् ।

⁶ उत्तमाङ्गस्थितं तत् स्याल्लोकवश्यमनुत्तमम् ॥१४॥

छन्दः । वज्रं देवता ।

यज्रं तु देवता ध्येयं कालाग्निसदृशप्रभम् ।

पट्कोटियुक्तं तीक्ष्णाय त्रितधारागिरन्वितम् ॥

1 इत्यन्तं

2 पिण्डान्तं नाम बीजयुक् ।

3 जतुरौप्येण

4 व्याघ्रमदारण्य

5 इदं मन्त्रं(?)

6 लोकान्धं

¹ शिवान्तं पाशपुटितं पिण्डं वश्यं सदा जपेत् ।

² वातानीतपतत्पत्रे काकपक्षेण कल्पितम् ॥१५॥

विन्दन्तस्स्थेन्दुरहितं यन्त्रमुच्चाटनं रिपोः ।

क्रोधामिपुटितं मन्त्री पिण्डमुच्चाटने जपेत् ॥१६॥

³ आकाशः सामिकर्णार्धचन्द्रः क्रोधामिरुच्यते ।

तद्वन्निम्बदले तत्स्थकाकगेहामिविष्ठया ॥१७॥

⁴ लिखित्वा शाश्वतो येषां विरोधः स्यात्तदङ्गजैः ।

धूपः प्रशस्यते द्वेपे क्रोधान्तरिततज्जपात् ॥१८॥

तद्वन्निम्बदले लिख्य (?) विपात्कसहितं हुनेत् ।

सप्तरात्रं चितावह्नौ सहस्रावृत्तिमारणम् ॥१९॥

सर्वाङ्गशम्भप्रत्यर्थिविदारणविधिक्षमम् ।

लक्षजापः पुनः कुर्याद्दशांशं च तिलैर्हुनेत् ॥

तेजोऽनुग्रहवर्जितं ज्ञम् । पद्ममध्य इति भूर्जेऽष्टदलं पद्मं लिखित्वा तस्य कर्णिकायां
ठंकारम्, ठंकारस्यान्तः पिण्डमन्त्रम् । तन्मध्ये जीवादि । पश्चिमादिदिक्षु क्षिप ओं
स्वाहा इति । वाय्वादिकोणेपु यं रं लं वं इति । पद्मस्य वहिः द्वीकारेण वेष्टयेत्त्रिः ।
एतद्यन्त्रं गोमयाम्बुयुजा रोचनया सुवर्णलेखिन्या लिखेत् । सकलामयादिहत्,
क्षुद्रापहम्, सर्वार्थसाधकं च । शिखान्तमिति । ओं ज्ञ्रौ, आं वषट् । वश्यम् । वातनीतेति ।
विन्दुना रहितं मध्यस्थेन्दुना च । क्रोधाग्नीति । हुं ज्ञ्रौ हुं उच्चाटने । तद्वदिति ।
क्रोधामिपुटितं पिण्डमेव येषां सत्त्वानां परस्परं शाश्वतो विरोधः । तेषामङ्गजैः ।

1 शिखान्तं पाश पुमंतं

3 आकाशसामिकर्णार्ध

2 वातनीतापतत्पत्रे

4 लिखितं

दीर्घक्रोधाग्निपुटितं पिण्डबीजं तदा भवेत् ।¹

अमृताद्यन्तसंरुद्धं शान्त्यर्थं तं जपेन्मनुम् ॥२०॥²

ब्रह्मज्जाविषामित्वक्सद्यान्तार्धशिविन्दुमान् ।³

पावकः काङ्क्षितानर्थान् दद्याच्चिन्तामणिर्यथा ॥२१॥⁴

शरामिशूलभुजगौ परशु करवालकम् ।

कपालं च धनुर्बिभ्रन्महारुद्रोऽस्य देवता ॥२२॥⁵

ज्वलत्त्रिकोणं रक्तं तत् सरेद्भस्मस्तमस्तके ।⁶

निग्रहः स्यात्तथा साध्यशिरस्स्थं कशयेदपि ॥२३॥⁷

शुक्लं क्षरति रक्तं वा तद्वर्णं योनिचिन्तितम् ।

बीजं स्वनामयुक्तं चेत् सा कस्या च भवेद्बधूः ॥२४॥

अङ्गज. = ७००७ । तत्स्थकाकोहं = तत्र विद्यमानं काकानां नीडम् ;
 ७००७:१०७७ ७००७ । हुं ज्ञौ हुं अनेन हुनेत् । विषं = अष्टविषम् ।
 दीर्घक्रोधाग्नीति । ठं ज्ञौ ठं । (१-२०)

ब्रमेति । क्ष्म्यौ, चिन्तामणिमन्त्रः । चिन्तामणिर्यथा = चिन्तामणिरत्नवदित्यर्थः ।
 क्ष्म्यां हृदयम् । क्ष्म्यौ शिरः । क्ष्म्यु शिखा । क्ष्म्यै कवचम् । क्ष्म्यौ नेत्रवयम् ।
 क्ष्म्युः अक्षम् । तुभ्युः ऋषिः । गायत्री छन्दः । महारुद्रो देवता । शरामीत्यादिना
 ध्यानमाह । अथवा—“ शिवः सदारुणाम्भोजे स्थितो ध्वेयोऽरुणद्युतिः । शरशूलामि-
 नागांश्च टङ्कं च करवालकम् । कपालं कार्मुकं विभ्रदष्टबाहुस्त्रिलोचनः । रक्ताकल्पः
 कृतिवासाः कपर्दी चन्द्रशेखरः । रौद्रप्रसन्नवदनो धीरः सर्वाङ्गसुन्दरः ॥ ” इति ।

1 तथा

2 जपेत् पुनः ।

3 सद्यान्तां लीश

4 काङ्क्षितान् सर्वान्

5 तनुं विभ्रत्

6 रक्तं सरेत्

7 तदा

बहिल्लिङ्गस्यमात्मानं बह्मिवायुदरे सरेत् ।

रक्षा स्यात्तत्रिकोणस्थं ज्वलनादेरघः स्मृतम् ॥२५॥

प्रासादबीजवन्मन्दं दीपयेदुदरानलम् ।

स्वस्थवेशकरं तत् स्यादशसाहस्रकाज्जपात् ॥२६॥

कृष्णं कर्णे स्मृतं कुर्याद्वाधियं नयनेऽधताम् ।

कुक्षौ शूलकरं ध्यातं मरुन्मण्डलवर्ति तत् ॥२७॥

शरीरेऽग्निमयं ध्यातं बीजं तद्ब्रह्मावहेत् ।

हृदि वाय्वग्नियुक्तं तद् ध्यातं नारीवशावहम् ॥२८॥

ग्रहाः सर्वे ज्वराः सर्वे शलभा मत्कुणा वृषाः ।

एवमादीन् हरेद्व्यातं बीजं तत्कालवर्जितम् ॥२९॥

ज्वलत्रिकोणमिति । केसरेष्वङ्गानि ॥ “जया च विजया चैव अजिता चापराजिता । दुर्गा च सुमगा चैव कराली मोहिनी तथा ॥” दिक्पत्रेषु ब्रह्माण्यै नमः । माहेश्वर्यै नमः । कौमार्यै नमः । वैष्णव्यै नमः । वाराह्यै नमः । इन्द्राण्यै नमः । महाकाल्यै नमः । गणपतये नमः । वीरभद्राय नमः । तृतीयावृतौ पुनरिन्द्रादयः । पुनर्वज्रादयः । तद्वर्णः शुक्रवर्णः । शुक्रशरणे बहिल्लिङ्गस्थं बह्मिज्योतिर्लिङ्गमध्यगतोऽहमिति । बहिल्लिङ्गस्थं बह्मिण्डलस्थं वा । प्रासादबीजवत् । प्रासादबीजमध्ये एवं कुर्यादित्यर्थः । शलभः = मत्कुणावृषाः । मत्कुणाः = मृगः । कालो मकरः ॥ (२१-२९)

1 ज्वलनादेरघः

2 दशसाहस्रिकां जपेत् ।

3 कृष्णं कण्ठे

अनूर्ध्ववद्भौ बीजस्य साध्यनाम लिखेद्विषे ।

मूर्जरोचनया लिङ्गे प्रतिमायां तु तन्म्यसेत् ॥३०॥

अभ्यर्चितं तदा तत् स्यात् कुपितस्य प्रसादनम् ।

भैरवाननसंस्थं तन्मुखबन्धकरं भवेत् ॥३१॥

कुम्भे त्रिमधुरापूर्णे विन्यस्तं तत् समर्चितम् ।

क्षुत्पिपासाज्वरादीनां शमनं पुष्टिकारणम् ॥३२॥

मूर्जोऽवतारि पट्कोणे ध्यातं तन्निविषापहम् ।

अनूर्ध्वामिविषं बीजं शङ्खामं प्रस्तुतामृतम् ॥३३॥

वामहस्ते गले ध्यातं विषमृत्युजरापहम् ।

वह्निमण्डल्युग्मस्थं तद्बीजमशिखान्तलम् ॥३४॥

कोणेऽन्विमिदं यन्तं विधिवद्गृहे लिखेत् ।

अनूर्ध्वेति । अनूर्ध्ववद्भौ = ऊर्ध्ववद्विर्जिते । क्षम्यौ बीजमकारे साध्यनाम
लिखित्वा, मृत्तिकादिभिः कृते शिवलिङ्गे विन्यस्य, अभ्यर्चितं प्रतिमायां विन्यस्य वा ।
भैरवप्रतिमाया आसनं भैरवाननम् = ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ (३०-३२)

अनूर्ध्वामितीति । अनूर्ध्वामिविषं = ऊर्ध्वामिना विषेण च रहितम् । वह्निमण्डल-
मध्यस्थमिति । पट्कोणे लिखित्वा, तन्मध्ये क्षम्यौ इति लिखेत् । तन्मध्ये जीवाख्यां
पट्कोणेषु बीजम्योर्ध्वामितीति यथावद्बीजं लिखेत् । कोणेषु पट्सु रेखादिहलः, सन्धिषु

१ अनूर्ध्ववद्भौः

२ सदा कुर्यात्

॥ मूर्जो वकारी

४ तन्निविषापहम् ।

५ एतदन्तरं “बीजं सोर्ध्वामिकोणेषु अनलादिहरो लिखेत्” इति पट्क्तिः A कोशे
अधिका नियते ।

स्वरौ सन्धिषु तारेण भृगुहेण च वेष्टयेत् ॥३५॥

पिण्डवत् साधितं यन्त्रद्वयं तत् सर्वसाधकम् ।

अन्त्यं समरयार्धाश्विन्दुपण्णादमैश्वरम् ॥३६॥

लक्ष्मीकरं जगद्धर्यं विषग्रहगदादिहत् ।

क्षुद्रघ्नं पावनं रक्षाकरमापद्रयापहम् ॥३७॥

मूलं जममहोपेतं देवीवीजान्यमन्दिरम् ।

क्रमाद्वीजानि द्वीतीनामूष्माणो बिन्दुशेखरः ॥३८॥

न्यस्याङ्गुलीषु मूलं तद्वस्तयोर्न्यापकं न्यसेत् ।

कनिष्ठादितलान्तं तदङ्गान्यस्य शिवप्रदः ॥३९॥

कनिष्ठादौ न्यसेन्मूलं मुष्टिनावयवेषु च ।

पादादि न्यस्य मूर्धादितलान्त्यां व्यापकं न्यसेत् ॥४०॥

ऊकारम् ओकारं च । एतवारेण भृगुहेण च वेष्टयेत् । साधितमिति । अष्टोत्तर-
सहस्रसंपातेन साधितं तावज्जप्ताम्बुभिः साध्यमभिपिच्य वञ्चीयात् ॥ (३३-३५)

अन्त्यमिति । क्ष्म्यौ । पण्णादमन्त्र एषः । क्ष्म्यां हृदयम् । क्ष्म्यौ शिरः ।
क्ष्म्यौ शिखा । क्ष्म्यै कवचम् । क्ष्म्यौ नेत्रत्रयम् । क्ष्म्यौ अस्त्रम् ॥ (३६-३७)

मूलमिति । ज्म्यं, भ्म्यं, ण्म्यं, च्म्यं, द्म्यं । देवीवीजानि । अमन्दिरं क्षकार-
रहितम् । शं पं सं हं द्वीतीवीजानि । कनिष्ठाङ्गुलीषु न्यसेत् । शिवप्रिया.- देव्यः । अङ्गेषु-
जानुगुह्यनाभिहृत्कण्ठमुखाक्षिमुखेषु मूलं न्यस्य, पुनर्हस्ततलान्त्यां मूर्धादिपादान्तं व्यापकं

१- साधिकयन्त्रं

२ मूलं जम्मा मं होपेत

३ शेखरम् ।

४ न्यस्ताङ्गुलीषु मूलान्तं

५ शिवाप्रियः ।

६ मन्त्रमिदम् । (?)

पडङ्गान्यस्य मूर्धास्य हन्वम्यन्ने शिवप्रियः ।

न्यस्यैवं हृदि देवेश साङ्गं संपूज्य चेतसा ॥४१॥

गन्धादिना यजेन्मूर्ध्नि शिवं वक्त्रे जयां हृदि ।

विजयामजितां नामौ गुह्यके चापराजिताम् ॥४२॥

आत्मन्येवं समाराध्य स्थण्डिले चार्चयेच्छिवम् ।

धर्मं ज्ञानं च वैराग्यमैश्वर्यं पीठपादुकाः ॥४३॥

अधर्मादीनि गात्राणि न्यसेत् कोणेषु दिक्षु च ।

नासादिभिः स्वराद्यन्तैश्चतुर्भिश्च क्रमाद्गुह्यः ॥४४॥

तन्तून्निवर्णान् सत्त्वादिगुणान् पीठे दृशा न्यसेत् ।

अथ ऊर्ध्वच्छदे मायाविधे लक्ष्म्या शिवेन च ॥४५॥

तदन्तेनाम्बुजं न्यस्य शक्तीर्दिक्केसरेषु च ।

वामा ज्येष्ठा च रौद्री च भगवैरिति कल्पितम् ॥४६॥

योगपीठं समभ्यर्च्य तत्रावाह्य हृदा शिवम् ।

देवीर्जयाद्या दिक्पते दूतीरैश्चादिपत्रके ॥४७॥

न्यस्य, ज्यं शिवाय नमः मूर्ध्नि, । भ्यं जयायै नमः हृदि । म्यं अजितायै नमः नामौ
क्ष्मं अपराजितायै नमः गुह्ये । ऋं ओं धर्माय नमः । ऋं ज्ञानाय नमः । लं वैराग्याय
नमः । लं ऐश्वर्याय नमः । अं अधर्माय नमः । आं अज्ञानाय नमः । अं अवैराग्याय
नमः । अः अनैश्वर्याय नमः । पीठगान् तन्तुरूपेण स्थितान् सितरक्तकृष्णान्

सुभगा दुर्भगा पथात् कराल मोहिनीति च ।

न्यत्येन्द्रादीन् स्वदिक्ष्वीशान् गन्धार्धैः साङ्गमर्चयेत् ॥४८॥

नमोज्जान् नामवीजान्ते तेषां न्यासादिपूहयेत् ।

जपे स्नाने हुते पूजा ध्यानं यन्त्रस्य धारणम् ॥४९॥

एकैकमपि सिद्धयै स्यात् किं पुनः सर्वकारिणः ।

रक्तानुलेपसुमनोवसनादिभूपः

सौम्यश्चतुर्भुजमुखो ललितोऽरुणो यः ।

खट्वाङ्गशूलसहितं चिपिटाग्रनासं

ध्यायेत्तमङ्कुशकपालधरं महेशम् ॥५०॥

रक्ता रक्तानुलेपांशुककुसुमधराः स्वेदकम्प्रा द्विहस्ताः

देव्यस्ताम्बूलमुख्यो मदनमदहता वल्लर्की वादयन्त्यः ।

तादृग्भूपाश्च दूत्यो रचितकरपुटाः किञ्चिदानम्रवक्त्राः

शर्वाद्यभ्यन्तसंस्था ज्वलदनलशिखाभासुराः शक्तयः स्युः ॥५१॥

सत्त्वरजस्तमोगुणान् दृशा इकारेण न्यसेत् । ई सत्त्वाय नमः । ई रजसे नमः । ई तमसे नमः । इ मायायै नमः । उं त्रिधायै नमः । उं पञ्चायै नमः । पूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरकेसरेषु शक्तिचतुष्टयं पूजयेत् । ए वामायै नमः । ऐ ज्येष्ठायै नमः । औ रौद्रायै नमः । औ उच्छुष्मायै नमः । एवं पीठपूजां कृत्वा, क्षमयां हृदयाय नमः । क्षमयै इत्यावाह्य, मूपान्तं मूलेन संपूज्य परिवारान् पूजयेत् । प्रथमम् अङ्गैर्दिग्दलेषु देव्यः । क्रोणदले-
प्वीशाद्यन्तं सुभगा दुर्भगा करवाल मोहिनीत्येता दूत्यः । रक्तानुलेपसुमन इत्यादि

१ सर्वकारिणा ।

२ खट्वाङ्गपाश

३ अङ्कुशपल्लवकपाल

४ रक्तां रक्तानुलेपां

५ मदनमदन

॥ सर्वाद्यभ्यन्त

¹ मध्ये शिवः केसरगाः स्वराः सु-

देव्यः सदृत्यो निजपलगाध ।

वर्गावृतं यन्त्रमिदं यथावत्

² कृतं करे यस्य स एव धन्यः ॥५२॥

घोषः सदन्तान्तनिशाकरार्धः

³ प्रसादनामा वरदः शिवोऽयम् ।

अङ्गानि दीर्घा इह मूर्तयोऽन्याः

⁴ सद्यावसाना मनुरेव साध्यः ॥५३॥

अलं विन्यस्य पूर्वं निजकरतलयोः पृष्ठयोश्चापि ⁵ मूर्तीः

साङ्गं न्यस्येत् कनिष्ठाद्यथ शिवमुदितं व्यापकं ⁶ पञ्च मूर्तीः ।

मूर्धास्ये हृद्गुहाङ्घ्रिष्वपि शिरसि हृदोर्ध्वादिवक्त्राणि पञ्च

न्यस्येदङ्गं यथावत् पुनरखिलतनौ व्यापि मूर्धादिमूलम् ॥५४॥

ध्यानम् । मध्ये शिव इति । भूर्जे अष्टदलं पद्ममालिख्य, कर्णिकायां मन्त्रः । तदन्त-
र्जीवादि । दिग्दलेषु देवीजीजानि । कोणेषु वृत्तीजीजानि । केसरेषु स्वराः । बहिर्लिप्यावृतं
जपादिना साधितं धारयेत् ॥ (३८-५२)

घोष इति । हौं प्रसादमन्त्रः । हां हृदयम् । हीं शिख । है कवचम् ।
हौं नेत्रत्रयम् । हः अलम् । यमदेव ऋषिः । पङ्क्तिद्वन्द्वः । शिनो देवता ।
अन्त्रमन्त्रेण कण्ठदि कृत्वा, कमूले मूलेन व्यापकं च कृत्वा, हौं ईशाय नमः । है

1 मध्ये शिरः

2 ॥ आप धन्यः ।

॥ शिनो यमः ।

4 स योऽवसानः

5 मूर्त्ये

6 मूर्त्ये ।

धर्माद्यैर्हृदयेन पूर्वविधिना योगासने कल्पिते

¹
दीप्ते मण्डलशक्तिमिथ विधिना शम्भुं यथोक्तं यजेत् । .

मूर्त्यङ्गानि यजेद्यथाविधि पुनः पूज्या हृदो विद्यया

विधेशाः सगणेशलोकपतयः पञ्चाक्षरोक्तिः क्रमात् ॥५५॥

ध्यानार्चनाहोमजपामिपेकै-

र्तित्यं यथावद्विहितैरनेन ।

तुष्टः शिवो भक्तजनप्रसादी

दृष्टानदृष्टांश्च करोति कामान् ॥५६॥

॥ इति नारयणीये तन्त्रसारसङ्गहे त्रयोविंशः पटलः ॥

तत्पुरुषाय नमः । हुं अघोराय नमः । ह्रीं वामदेवाय नमः । हं सद्योजाताय नमः ।
कनिष्ठाद्यङ्गुलीषु न्यसेत् । पुनरङ्गानि । पुनर्देहे व्यापकम् । मूर्धस्यहृदुषाङ्घ्रिषु मूर्तयः ।
पुनरूर्ध्वपूर्वदक्षिणोत्तरपश्चिमवक्त्रेषु मूर्तयः । हृदयबीजेन सह पुनरङ्गानि । ईशान्तत्पुरुषा-
घोरवामदेवसद्योजाताख्यैः प्रथमावृत्तिः । अङ्गैः द्वितीयावृत्तिः । पुनरन्तादयः ।
पुनरिन्द्रादयः । पुनर्वज्रादयः । (५३-५६)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्गहव्याख्याने त्रयोविंशः पटलः ॥

॥ अथ स्कन्दादिपटलत्रयतुर्विंशः ॥

तारं वचन्नामिजले शिवयोनियुते नमः ।

मन्त्रदेवो गुदः शक्तिः कुक्कुटाब्जाभयादधत् ॥१॥ -

रक्तो रक्तांशुको मुक्ताप्रचुराकल्पभूषितः ।

¹ करान्न्यासवत्तेन कणिकायां यजेदमुम् ॥२॥

(म) ओं जयन्ताय ² नमः । अग्निवेश्याय नमः ।

कृत्तिकापुत्राय नमः । मृतपतये नमः ।

सेनान्ये नमः । गुहाय नमः । हिरण्यशूलाय

नमः । विशालाक्षाय नमः ।

³ सशक्तिवज्रान् पत्रस्थान् यजेदेतांश्चतुर्भुजान् ।

तारं वचदिति । ओं वचद्भुवे नमः । “मूर्धास्थे हृदये नामौ गुह्ये पावद्वये न्यसेत् ।” ⁴ पङ्क्षराणि ओं व हृदयम् । ओं चत् शिरः । ओं शुं शिरसा । ओं वे कवचम् । ॥ अलम् । नम नेत्रत्रयम् । सनत्कुमार ऋषिः । ब्रह्मा विश्वामित्रो वा । गायत्री छन्दः , उष्णिग्वा । गुहो देवता । अक्षरलक्षजपः । पुरश्चरणम् । अत्रैः प्रथमा-
धृतिः । जयन्ताय नमः । कृत्तिकापुत्राय नमः । मृतपतये नमः । सेनान्ये नमः । गुहाय

---

1 न्यासवर्तेन

2 नम इति पदे A कोशे अग्निवेश्यायेत्यादिपदानामनन्तरं नास्ति ।

3 सशक्तिवज्रान्

4 पङ्क्षरान्

(म) ओं देवसेनायै नमः । विद्यायै नमः । मेधायै

नमः । प्रज्ञायै नमः । शक्तये नमः । कुकुटाय

नमः । मयूराय नमः । द्विपाय नमः ॥

एते दिक्कोणगाः पूज्या लोकेशान्तं यजेदिति ॥३॥

^१ श्रीरक्षाजयपुत्रायुर्विद्यार्थादीन् ददेद्गुरुः ।

^२ भृगुर्दीर्घाम्बुमान् साक्षात् सान्तमेपं विपं शिरः ॥४॥

नमः स्कन्दो निजाङ्गस्थः किङ्किणीकादिमाञ्छिशुः ।

कम्पयन् कामदं वृक्षं तत्फलैः पतितैर्भुवि ॥५॥

^३ हेमरत्नादिभिः पूर्णमात्मानं भावयन्मनुम् ।

जपेत्तस्याशु वर्धन्ते धनधान्यादिसंपदः ॥६॥

^४ सातिथीगान्तघोषौ द्वौ दण्डिनावं ततस्तयोः ।

^५ नमः पराय गोप्त्रे स्यादेकेनार्यं यजेत्तयोः ॥७॥

नमः । हिरण्यशूलाय नमः । विशालाक्षाय नमः । मेधायै नमः । प्रज्ञायै नमः । शक्तये
नमः । कुकुटाय नमः । मयूराय नमः । द्विपाय नमः । तृतीयावृत्तौ पुनस्त्रिन्द्रादयः
पुनर्वज्रादयः ॥ (१-३)

भृगुरिति । स्वामिन् स्वाहा । नमः स्कन्द इत्यादि । ध्यानम् ॥ (४-६)

सातिथीति , ओं धूं नमः पराय । गोप्त्रे ओं हूं नमः । पराय गोप्त्रे रेवन्ताय
नमः हृदयम् । महाशाले शिरः । गोप्त्रे शिखा । प्रमवे कवचम् । दीप्त्रे नेत्रम् ।

वामे भार्या प्रभां पुत्रं सत्यकं दक्षिणेऽर्चयेत् ।

(म) ओं घोषपतये नमः । मधुकराय नमः ।

शाम्बालिने नमः । छुरिकायै नमः । खड्गाय

नमः । धनुषे नमः । बाणाय नमः ॥

आद्यांस्त्रीन् पूजयित्वाग्रे दिक्ष्वज्जादीन् यजेत् परान् ॥८॥

(म) ओं गोप्ते नमः । पिङ्गलाक्षाय नमः ।

वीरसेनाय नमः । शाम्भवाय नमः ।

त्रिनेत्राय नमः । शूलिने नमः । दक्षाय

नमः । भीमरूपाय नमः ॥

एतैः स्वनामभिर्मन्त्रैर्गोप्त्रादीन् पूजयेत् क्रमात् ।

पार्थिवविघ्नं स्कन्दं च शास्तारं पूजयेदिति ॥९॥

प्रशाल अलम् । रेवन्त ऋषिः । देवी गायत्री छन्दः । शास्ता देवता । वामे प्रभां दक्षिणेऽपत्यकम् । घोषपतये नमः । मधुकराय नमः । शाम्बालिने नमः । देवस्याग्रे छुरिकायै नमः । खड्गाय नमः । धनुषे नमः । बाणाय नमः । चतुर्दिक्षु पुनरज्जावृत्तिः । ओं गोप्ते नमः । पिङ्गलाक्षाय नमः । वीरसेनाय नमः । शाम्भवाय नमः । द्विनेत्राय नमः । शूलिने नमः । दक्षाय नमः । अभिरूपाय नमः । अष्टदलेषु पुनरिन्द्रादयः पुनर्वज्जादयः ॥

(७-९)

1 मधुकराय

2 छुरिकायै [क्षुरिकाय ।]

3 बाणाय नम इति A कोशे नास्ति ।

4 आद्यानिति श्लोकार्धं A पुस्तके न दृश्यते । गोप्ते, पिङ्गलाक्षाय इत्यपि तत्पुस्तके नास्ति ।

5 (व) रसेनाय नमः ।

6 स्कन्दं वा

शास्तारं मृगयाश्रान्तमश्चारुढं गणावृतम् ।

पानीयार्थं वनादेतं घ्यात्वा मृगयुरूपिणम् ॥१०॥

मध्याह्ने सक्तु दत्वास्मै पुनरञ्जलिना जलम् ।

विकीर्य नवभिर्मन्त्रैस्तद्गणानपि तर्पयेत् ॥११॥

विश्रान्ताय ततस्तस्मै स्वकार्याणि निवेदयेत् ।

प्रीतचेतास्तथेत्युक्त्वा स तु यात इति सरेत् ॥१२॥

(म) रेवन्ताय नमः । शाले नमः । गोप्त्रे नमः ।

प्रभवे नमः । दीप्त्रे नमः । प्रशाले नमः ॥

¹ पूर्वोक्तवीजमन्त्रावेष्वाद्यं पदविपर्ययात् ।

मूलं पराय गोप्त्राधिपतये हृदयं तथा ॥१३॥

(म) भूतनाथाय विद्महे भवपुत्राय धीमहि तन्नः शास्ता

प्रचोदयात् । शास्तृपारिपदेभ्यो² नमः ॥

अथ तर्पणमुच्यते शास्तारमिति । मृगयाश्रान्तमित्याद्युक्तप्रकारेण शास्तारं घ्यात्वा तर्पयेत् । मध्याह्ने सक्तुं च दत्वा, रेवन्तं तर्पयामि । महाशास्तारं तर्पयामि । गोप्तारं तर्पयामि । प्रभुं तर्पयामि । दीप्तारं तर्पयामि । प्रशास्तारं तर्पयामि । हुं नमः पराय गोप्त्रे तर्पयामि । भूतनाथाय विद्महे भवपुत्राय धीमहि तन्नः शास्ता प्रचोदयात् तर्पयामि । शास्तृपारिपदेभ्यस्तर्पयामि । आर्यं तर्पयामि । शास्तारं तर्पयामि । गुहासनं तर्पयामि ।

1 पूर्वोक्तवीजेति श्लोकः A कोशे नास्ति ।

2 पारिपदेभ्यः

१
एभिः साध्यादिभिर्मन्त्रैर्वलिं वास्मै हरेन्निति ।

३
(म) नमो भगवते भूतनाथाय शास्त्रे महाशास्त्रे

गोष्ठे वरदाय स्वाहा ।

इष्टदा वरदा जानि इष्टानेन वलिं हरेत् ॥१४॥

(म) महाशास्त्राय नमः । भूताधिपतये नमः । रुद्रसुताय

नमः । पञ्चकेश्वराय नमः । साधवे नमः ।

४
हरेर्द्धा दिक्षु मध्ये च मन्त्रैरेभिर्वलिं हरेत् ।

५
शावालिनो गणाः सर्वे क्रोटिकोटिविमाजिताः ॥१५॥

सेनान्यं तर्पयामि । भूतबलमं तर्पयामि । रुद्रं तर्पयामि । लोकपूजितं तर्पयामि ।
नीलाश्वं तर्पयामि । धेतमाताङ्गं तर्पयामि । पीतानुलेपिनं तर्पयामि । कामिनं तर्पयामि ।
वरदं तर्पयामि । श्यामिनं तर्पयामि । रक्तमालाधरं तर्पयामि । शूरं तर्पयामि । अनायं
तर्पयामि । मातृगणप्रियं तर्पयामि । कालवाससं तर्पयामि । गणाध्यक्षं तर्पयामि । खड्गहस्तं
तर्पयामि । सहजायं तर्पयामि । जनावेशनं तर्पयामि । साधुं तर्पयामि । संसाररक्षकं
तर्पयामि । आस्तृषारिपदेभ्यः सर्वेभ्यो भूतेभ्यस्तर्पयामि ॥ (१०-१४)

अथ रात्रौ वलिं च कुर्यात् । चतुरश्रे स्थण्डिले तं पूजयित्वा, अभीष्टेनास्त्रेन
महाशास्त्रे नमः । मध्ये भूताधिपतये नमः । रुद्रसुताय नमः । साधवे नमः ।

१ सार्यादिभिः

२ वालिन्

३ नमो भगवते इति मन्त्रः, इष्टदा इति श्लोकश्च B पुस्तके नास्ति ।

४ हस्ता दिक्षु

५ वलिं सदा ।

भवन्तु सहिताः सर्वे तेभ्यस्ताभ्यो नमो नमः ।

(म) नमोऽस्तु ^१भीमवरूपेभ्यो ^२विरूपेभ्यो विविधाकृतिभ्यः

^३स्थिरेभ्यः ^४चलेभ्यः वरदेभ्यश्च निपा ? नमः ।

^५प्राग्गणेभ्यो बहुरूपेभ्यो विध्वरूपेभ्यः सद्भ्योऽसद्भ्यः

सदसद्भ्यः सर्वगणेभ्यो नमो नमः ।

^६दक्षिणगणेभ्य इत्यादि । उदगणेभ्य इत्यादि ।

सर्वेभ्यः पिङ्गलेभ्यो महागणेभ्यो घोरिभ्यो ^७मृगयुभ्यो

विनायकेभ्यो मूकेभ्यो बधिरेभ्योऽन्धेभ्यो जडेभ्यः

स्थूलेभ्यः कृशेभ्यो दीर्घेभ्यो ह्रस्वेभ्यः स्त्रीभ्यो

नपुंसकेभ्यः सद्भ्योऽसद्भ्यः सदसद्भ्यः सर्वगणेभ्यो

नमो नमः ।

^८इष्टैर्विजादिभिः शास्तुर्वलिं दत्वाचनक्रमात् ॥१६॥

दिक्षु पुनः "शाम्बालिनो गणाः सर्वे कोटिकोटिविभाजिताः । भवन्तु सहिताः सर्वे तेभ्यस्ताभ्यो नमो नमः" ॥ अष्टदिक्षु नमोऽस्तु । भीमरूपेभ्यो भीमवक्त्रेभ्यो विविधाकृतिभ्यः स्थिरेभ्यश्चपलेभ्यो वरदेभ्यो विहुरूपेभ्यो विरूपेभ्यः सद्भ्योऽसद्भ्यः सदसद्भ्यः सर्वगणेभ्यो नमो नमः । दक्षिणगणेभ्य इत्यादि । पश्चिमगणेभ्य इत्यादि । उदगणेभ्य इत्यादि । सर्वेभ्यः पिङ्गलेभ्यो महाशान्तेभ्यो घोरिभ्योऽघोररूपेभ्यो मृगयुभ्यो विनायकेभ्यो बधिरेभ्यो मूकेभ्योऽन्धेभ्यो जडेभ्यः स्थूलेभ्यः कृशेभ्यो दीर्घेभ्यो ह्रस्वेभ्यः स्त्रीभ्यो नपुंसकेभ्यः सद्भ्योऽसद्भ्यः सर्वगणेभ्यो नमो नमः । चतसृषु^९ दिक्षु अग्रे पुनः

१ भीमरूपेभ्यः २ विरूपेभ्य इति B केशो नास्ति । ३ बलाभ्यः

४ वरदेभ्य इति B कोशे नास्ति । ५ प्राग्गणेभ्यः ।

६ एवं दक्षिणपश्चिमोदगणेभ्य इत्यादि । सर्वाभ्यः पिङ्गलाभ्यः ।

७ घोररूपेभ्यः ८ हित्वा यथाक्रमम् । ९ चतुर्षु दिक्षु(?)

1

अन्येषां च बहिर्मन्त्रैरेभिर्निशि बलिं हरेत् ।

पूजया तर्पणेनेष्टो बलिना च गणेश्वर ॥१७॥

2

शास्ता संसारद्रौस्थित्यं नाशयेत् सर्वकामदः ।

3

नामिस्थानात्तदण्डोऽयं मूताधिपतये च हत् ॥१८॥

शास्तृमन्त्रोऽयमिष्टानि कुर्याद्वलिजपादिना ।

बहिः सभौतिकस्तोयमापादौ भगवान्मनुः ॥१९॥

अधस्तिथतं कल्पतरोः शास्तारं वसुदायिनम् ।

ध्यात्वा लक्ष जपेदेतं मन्त्रं चामीकरासये ॥२०॥

तारं क्षौ क्षेत्रपालाय हृदाभ्यर्च्यज्जनासितम् ।

4

विभृताक्ष महाकायं भूर्भि पिङ्गशिरोरुहम् ॥२१॥

शास्तृपारिषदेभ्यः⁵ सर्वेभ्यो नमो नम इति बलिं हरेत् । एवं तर्पणबलिदाने कुर्यात् ।
ओं नमो भगवते मृतनाथाय शाले महाशाले गोप्त्रे वरदाय नमः स्वाहा । अनेन
प्राङ्गणे वामदोष्णा बलिहरणाच्छास्ता प्रसीदति । भां मूताधिपतये नमः ॥ (१५-१८)

बहिरिति । रैवते नमः । ओं ऐरेवते नमः । उपदेशः । शास्तृपञ्चाक्षरी । रै
हृदयम् । व शिरः । ते शिखा । न कवचम् । मः अस्त्रे । रैवन्त ऋषिः ।
पङ्क्तिश्छन्दः । शास्ता देवता । अर्चनादि पूर्ववत् ॥ (१९-२०)

तारमिति । ओं क्षौ क्षेत्रपालाय नमः । अक्षरसहस्रजपः । पुरश्चरणम् ।
क्षा हृदयम् । क्षीं शिरः । क्षू शिखा । क्षै कवचम् । क्षौ नेत्रत्रयम् । क्षः अक्षम् ।
वटुक ऋषिः । गायत्री छन्दः । क्षेत्रपाले देवता ।

1 नित्यं बलिं

2 सर्वकामदम् ।

3 नाभिस्तान्तदण्डो मूलाधिपान्ते तये च हत् ।

4 ऊर्ध्वपिङ्ग

5 पार्षदेभ्यः

कपालिन् गदापार्णि सर्पसर्वाङ्गभूषणम् ।

क्षेत्रपालं^१ निरञ्जकम् ॥२२॥

(म) एषेहि दुरु मुरु भञ्ज हन विघ्न महाभैरव
क्षेत्रपाल बलि गृह ठठ ॥

सिद्धेनानेन मन्त्रेण तत्कपाले बलिं हरेत् ।

वामदोष्णाष्टदिकस्थानामन्येषां चानलादिभिः^२ ॥२३॥

(म) अनलाय ठठ । अग्निकेशाय ठठ । कालाय
ठठ । पिशिताशनाय ठठ । महाक्रोधाय ठठ ।
घण्डारवाय ठठ । पित्रलाक्षाय ठठ ।
ऊर्ध्वकेशाय ठठ ॥

गृहरक्षासमृद्धिश्रीजयान् कुर्यादयं बलिः ।

व्यालम्बोग्रजटाधरं त्रिनयनं नीलज्जनाद्रिप्रभं

दोर्द्विन्द्वस्थगदाकपालमरुणसम्बलान्बोज्ज्वलम् ।

घण्डाशृङ्गलमेखलाध्वनिमिमं हुङ्कारभीमं विभुं

वन्दे मण्डलिताहिकुण्डलधरं तं क्षेत्रपालं सदा ॥

एषेहि दुरु दुरु मुरु मुरु भञ्ज भञ्ज हन हन विघ्न विघ्न, महाभैरव क्षेत्रपाल बलिं
गृह गृह स्वाहा । प्राङ्गणे स्थण्डिले पूजयित्वा, अनेन मन्त्रेण कपाले सङ्कटलिं हरेत् ।
अनलाय स्वाहा । अग्निकेशाय स्वाहा । करालाय स्वाहा । घण्डारवाय स्वाहा । महाक्रो-
धाय स्वाहा । पिशिताशनाय स्वाहा । अष्टदिक्षु तद्बहिः । हेतुकाय नमः । त्रिपुरान्तकाय
नमः । अग्निवेतालय नमः । अग्निजिह्वाय नमः । कालाय नमः । करालाय नमः ।
स्कन्दरूपाय नमः । अमिलूपाय नमः । अष्टदिक्षु ॥

(२१-२३)

१ क्षेत्रपाल निरञ्जकम् । a एषेहि डुवु-मुपु भञ्ज (एषेहि पिसहा मुरु भञ्ज) ।

२ च नखादिभिः । ३ अनलाय स्वाहा । अग्निकेशाय स्वाहा, करालाय स्वाहा ।

घण्डारवाय स्वाहा । महाक्रोधाय स्वाहा । पिशिताशनाय स्वाहा । पित्रलाक्षाय स्वाहा ।

कुम्भस्थोऽग्निशिखो मीनः शिवाखान्तनिरोधितः ॥२४॥^१

(म.) ओं दीप्तफट् । जलफट् । ज्वालिनि फट् ।^२

तटफट् । हन फट् । सर्वज्वालिनि फट् ।

अज्ञान्येतानि देवोऽस्य दण्डीशो जटिलोऽस्त्रगः ।^३

शूली परशुकमण्डल्वक्षमाली त्रिलोचनः ॥२५॥

(म.) चण्ड फट् ।

पुष्पैः स्वभुक्तैरेतेन वामदोष्णा समर्चयेत् ।^४

त्रिलक्षजपसिद्धेन तेन कर्म समाचरेत् ॥२६॥

नदीसैक्तगां कृत्वा पुतलिं शालिपिट्टजाम् ।^५

दक्षिणं पादमारभ्य छित्त्वा छित्त्वा तथा हुनेत् ॥२७॥^६

प्रज्वाल्याग्निमपामार्गैरेवं वक्ष्यो भवेद्विजः ।

दीप्तवह्नौ चिताकाष्ठैः प्रतिकृत्या तथा हुनेत् ॥२८॥

राजा वशी भवेदेव वक्ष्यः स्याद्वैश्यशूद्रयोः ।^७

सतिलैस्तण्डुलैर्हैमकाष्ठाम्बौ जुहुयादरेः ॥२९॥^८

कुम्भस्थ इति । ऊर्ध्वं फट् । दण्डीशमन्त्रः । ओं दीप्तफट् हृदयम् । जलफट् शिरः । ज्वालिनि फट् शिखा । तटफट् कवचम् । हनफट् नेत्रत्रयम् । सर्वज्वालिनि फट् अस्त्रम् । चण्डकौशिक ऋषिः । बृहती छन्दः । चण्डेश्वरो देवता ।

१ दान्तः शनान्तास्तनिरोधितः ।

२ दीप्ता फट् ज्वालामालिनि फट् ।

३ देवस्य

४ स भुक्तैः

५ नदीः सैक्त

६ शालिपिट्टिनाम् ।

७ पादमाश्रित्य

८ वक्ष्य स्यात्

उन्मादाय पयोहोमात्तच्छान्तिः खदिरानले ।

मारणं तीक्ष्णतैलेन विपशृक्षानले हुतम् ॥३०॥

प्रियङ्गुचक्षुः तत्पुष्पैः सर्पिषा वा हुताद्भवेत् ।

पुरक्षोभः प्रसूर्यस्तद्वर्णैः सप्तदिनं हुनेत् ॥३१॥

लभेत्तदुचिवासोऽयमृणहा कामदो मनुः ।

खान्तं स्वान्तविषं सविन्दुसकलं बिन्द्वायुतं केवलं

पञ्चैतानि पृथक् फलं विदधते बीजानि विघ्नेशितुः ।

(म) गणं जयाय ठठ । एकदंष्ट्राय हुं फट् । अचलकर्णिने

नमो नमः । महोदराय नमः । दण्डाय हुं फट् ॥

तेषां तुल्यमिहाङ्गपञ्चकमिदं षड्लक्षजाप्येन यत्

बीजं सिध्यति कामदे गणपतेस्तेनार्चयेत् कर्णिके ॥३२॥

(म) ओं गणाधिपतये नमः । गणेश्वराय नमः ।

गणनायकाय नमः । गणक्रीडाय नमः ।

त्रिलक्षजपः । पुरश्चरणम् । ओं चण्डफट् । स्वमुक्तैः स्वात्मन्याराधितैः तमर्चयेदनेन मन्त्रेण ॥ (२४-३१)

स्वान्तमिति । गं गुं गः । गौ गः । इति पञ्च बीजानि । सामान्यं चाङ्गम् । गणं जयाय स्वाहा हृदयम् । एकदंष्ट्राय हुं फट् । स्वाहा शिरः । अचलकर्णिने नमो नमः । स्वाहा शिखा । गजवक्त्राय नमो नमः । स्वाहा कवचम् । महोदराय दण्डाय हुं फट् । स्वाहा अस्त्रम् । गणक ऋषिः । निचूडायती छन्दः । गणपतिर्देवता । षड्लक्षजपात्

1 वृषवृक्षानले

2 परक्षोभः

3 बिन्दुः युतं

4 भण्डाय हुं

5 हृदं दंष्ट्राय मल्हेक्ष

6 गणपतिं

7 गणेश्वरायेति A कोशे नास्ति ।

मूर्तीरेता दिग्दलेष्वर्धयित्वा कार्या पत्रेष्वङ्गपूजा यथावत् ।

(म) वक्रतुण्डाय नमः । एकदंष्ट्राय नमः । महोदराय

नमः । गजवक्त्राय नमः । लम्बोदराय नमः ।

विकटाय नमः ॥ विघ्नराजाय नमः ।

धूम्रवर्णाय नमः ॥

एते पूज्या दिग्विदिक्ष्वेवमिष्टा लोकाशान्तं दर्शयेत्तस्य मुद्राम् ॥३३॥

^१ मध्येऽनामा निर्गताङ्गुष्ठकाया मुष्टिर्मुद्रा तस्य ^२ चाधस्त्यमध्या ।

^३ होमोपेतोऽसौ चतुर्थ्यामवश्यं यागः कार्यस्तस्य सर्वार्थसिद्धयै ॥३४॥

भ्यायेत् स्वैक्येन देवं बृहदुदरतनुं तं चतुर्बाहुमेकं (?)

दन्तं पाशाङ्कुशाभ्यां गजमुखमरुणं दन्तमक्ष्ये दधानम् ।

सार्धं पाशाङ्कुशाभ्यामिह विधिवदुपानीय तस्योपरिस्थो

वश्याकाङ्क्षी जपेत् सपदि विधिरयं हन्ति रुष्टस्य रोषम् ॥३५॥

सिद्धिः । गणाधिपतये नमः । गणेश्वराय नमः । गणनायकाय नमः । गणक्रीडाय नमः ।
दिग्दलेषु दलेषु पुनरङ्गानि । वक्रतुण्डाय नमः । एकदंष्ट्राय नमः । महोदराय नमः ।
गजवक्त्राय नमः । लम्बोदराय नमः । विकटाय नमः । विघ्नराजाय नमः । धूम्रवर्णाय नमः ।
अष्टनिशु पुनरिन्द्रादयः । पुनर्वज्रादयः ॥

(३२-३४)

ध्यायेदित्यादिना ध्यानम् । विधिवदिति । पाशेन कण्ठे बद्ध्वा, अङ्गुशेन ललाटे संविध्य,

१ मध्या तर्जा

२ अथास्तु मध्यम् ।

३ होमोपेतो

दन्तेनारुणचन्दनेन च कृतं श्वेतार्कमूलेन वा

निम्बेनेभहतेन वा गणपतिं स्पृष्टोपवासान्वितः ।

¹ शीतांशुग्रहणे सदा जपत ² तद्बीजं गिखायां धृतं

कुर्यात् स व्यवहारवादसमरेपूजैर्जयं च श्रियम् ॥३६॥

वश्यं चिताभसा शिरोविकीर्णं

ललाम गौरोचनया कृतं च ।

आज्याब्जसूत्रेण मयीकृतार्क-³

तूलाज्यकालक्तयुजा च वश्यम् ॥३७॥

राज्ञः सुरामासहुतेन पत्नी⁴

वक्ष्या हुतैः कृष्णविलैरमात्यः ।⁵

वेक्ष्याह्ना तण्डुल्लेणहोमात्

कन्या हुतैर्मातुलजैश्च पुत्र्यैः ॥३८॥

दधिमध्वाज्यनिषिक्तैर्मार्गसमिद्धि कृतं हुतं वश्यम् ।

यत्किञ्चिद्रक्ष्यदुताद्वशगाः स्युः प्राणिन सर्वे ॥३९॥

स्वान्तिकमानीय । ललामं=लालम् । नवनीतेति । गकारद्वय व्यत्यस्तमुखं लिखित्वा, तदन्तः हींकारं, तदन्तर्जांवाख्यादि । बीजयुगस्य बहिः त्रिकोणं, कोणेषु तद्बीजम्, त्रिकोणस्य बहिः गणपतिबीजेन मालाबद्धेष्टयेत् । एवं लिखित्वा, प्राणप्रतिष्ठामन्त्र-

1 शीतांशुग्रहणे

2 जपतु

3 मयीकृतमुलाज्यकालकृत्तादवश्यम् ।

4 मांसहतेन

5 वक्ष्या भवेत्

नवनीते धीजयुगं व्यत्यस्तमुखं लिखेत् स्वसाध्याख्यम् ।¹

वश्यं स्यात्तद्भुक्तं कार्योऽयं विधिरूपे वा ॥४०॥

कर्मभिरुच्चैर्भजते यस्तज्जपत्तर्पणादिभिर्नित्यम् ।²

विघ्नाः संक्षीयन्ते वर्धन्ते संपदश्चास्य ॥४१॥³

मुक्तोष्ठदन्तौ तु मयौ महेन्द्रः⁴

स दीर्घवेधा रसमिन्द्रयुगम् ।

एतस्य वैघ्नस्य मनोः समस्तं

पूर्वोक्तवत् कर्मफलं च विद्यात् ॥४२॥⁵

घोपो भृगुः सापडिद्वक् पिशाची⁶

मांसं सट्क्ले शिर एष मन्त्रः ।⁷

उच्छिष्टविघ्नेश इति प्रतीतः⁸

स्तत्कर्म कुर्यादगुर्चिर्जपादीन् ॥४३॥

मष्टोत्तरशतं जपेत् । चतुश्चत्वारिंशद्वारं मालामन्त्रं जपेत् । चतुर्वारमृचं जपेत् । रात्रौ मध्यमे यामे एतत् कर्म कुर्याद्वश्यम् ।⁹ मुक्तोष्ठदन्ताविति । मेघोल्काय स्वाहा । विघ्नेश मन्त्रः ॥

(३५-४२)

घोपो भृगुरिति । हस्तिपिशाचिलेखे स्वाहा । हस्तिहृदयम् । पिशाची शिरः ।

1 ससाध्याख्यम् ।

4 युक्तोष्ठदन्तौ

7 सापडिद्वक्

2 तज्जलतर्पणादि

5 सिध्येत् ।

8 मांसासट्क्ले

3 विघ्नानि

6 योपो भृगुः

9 युक्तोष्ठदन्ताविति ।

¹
 साध्याख्या मनुपत्रहृत्पतिवपुः कृत्वा मधूच्छिष्टजं
 भूमिस्थं खदिरानले तदुपरि शिष्टे हुतं वश्यकृत् ।
 मन्त्रं नामविगर्भितं जपतु तद्भूर्जे तथा धारयेत्
 सप्ताहे नरसर्पिषा निशि हुनेद्वयं² विदुस्तत् त्रयम् ॥४४॥
 तत्सप्तजप्तं तिलजानुलेपं नेत्राञ्जनं वा भुवि वश्यमुत्तमम् ।
 उच्चाटनायास्थि कपेः खनेद्गृहे क्षेत्रे तथा सस्यविनाशनाय च ॥४५॥
 ॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्ग्रहे चतुर्विंशः पटलः ॥

लिखे शिखा । स्वाहा कवचम् । सं हः असम् । किंकिन्ध कर्पिः । विराट् छन्दः ।
 उच्छिष्टगणपतिर्देवता ॥ (४३-४५)

पाशाङ्कुशादयो क्षरणश्च नमो
 ध्येयो निगङ्गैः सहितो गणेशः ॥

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहव्याख्याने चतुर्विंशः पटलः ॥

॥ अथ मार्ताण्डभैरवादिपटलः पञ्चविंशः ॥

¹
घोषोऽसृक्प्राणमन्वर्षी दण्डी मार्ताण्डभैरवः ।

²
घर्मार्थकाममोक्षणां कर्ता विम्बपुटीकृतः ॥१॥

³
(म) मिह मिह टि । सूर्याय -

भास्कराय भानवे रवये दिवाकराय नमः ।

⁴
ह्रस्वाः स्युर्मर्त्यः पञ्च प्रांशवोऽङ्गानि तस्य च ।

⁵
⁶ पादं द्वितीयं तेजोदृग्दण्डी विम्ब इति स्मृतः ॥२॥

⁷
⁸ समृज्य हस्तौ बलेण शोष्ये पृष्ठतले तयोः ।

अङ्गुष्ठादौ न्यसेन्यूर्तिर्मध्यमाद्यनुजान्ततः ॥३॥

अङ्गानि न्यस्य मूलेन व्यापी सृष्ट्या न्यसेत्तनौ ।

⁹
पञ्च मूर्तीः शिरोवक्त्रहृद्गुह्याङ्घ्रिषु विन्यसेत् ॥४॥

घोषोऽसृगिति । घौं ह्रां हृदयम् । ह्रीं शिरः । ह्रूं शिखा । ह्रौं कवचम् । ह्रौं नेत्रत्रयम् । ह्रूः अक्षम् । ह्रीं ह्रौं । एवमुक्कष्टतरः । ह्रूं ठूयं सूर्याय नमः । ह्रीं भास्कराय नमः । ह्रूं भानवे नमः । ह्रूं रवये नमः । ह्रौं दिवाकराय नमः । करयोरङ्गानि न्यसेत् । तले नेत्रं च देहे व्यापकं कृत्वा, शिरोवक्त्रहृद्गुह्याङ्घ्रिषु पञ्च मूर्तीर्न्यसेत् । पुनर्नेत्रान्तमङ्गानि न्यस्य पीठकल्पनायाः ।

- 1 प्राणमन्वर्षी 2 पुटीकृते । 3 मिह इति मन्त्रोऽयं B कोशे नास्ति ।
4 ह्रस्वाः स्युः 5 प्रांशवो गार्गि 6 शीतस्य च वा तद्विनयं तेजो दृग्दण्डी
7 विम्बमिति स्मृतम् । 8 समृज्य 9 पञ्च मूर्तिः

अज्ञानि न्यस्य नेत्रान्तं^१ साक्षाद्देवो भवेत् स्वयम् ।

संकल्प्य विधिवत् पीठं दीप्तादिनवशक्तिमत् ॥५॥

न्यस्येदुषां प्रभां सन्ध्यां प्रज्ञां दिक्ष्वञ्जकर्णिके ।

दण्डी दीर्घस्वनामादिर्वर्णरावाहयेत्ततः ॥६॥

सिन्दूरारुणमीशानं वामार्धद्रवितं रविम् ।

पाशाङ्कुशधरं देवं साक्षमालं कपालिन्म् ॥७॥

खड्गाङ्गावजारिशर्की^२श्च दधानं चतुराननम् ।

हृत्पद्मस्यमुदाराङ्गं स्मेरवक्त्रं ग्रहैर्वृतम् ॥८॥

अष्टबाहुं द्विपट्टाक्षं पद्मस्थं^३ रविमण्डले ।

यजेद्यथोपचारं तं त्रिम्बेन हृदयेन च ॥९॥

अर्घ्यं च विधिवद्धान्मूलेन तपनोदये ।

सूर्यं च भास्करं भानुं रविं दिक्षु दिवाकरम् ॥१०॥

विदिक्षु च यजेदेताः^४ पूर्वोक्ताः पञ्च मूर्त्यः ।

यजेद्यथावदङ्गानि नेत्रमीशानगोचरे ॥११॥

दीप्ता सूक्ष्मा जया भद्रा द्विमूर्तिर्विमला तथा ।

अमोघा विद्युता चेति नवमी सर्वतोमुखी ॥

इति नव शक्तयः । ॐ उपायै नमः । प्रां प्रभायै नमः । स सन्ध्यायै नमः । प्रां प्रज्ञायै नमः । कर्णिकायां चतसृषु^५ दिक्षु एवं पूजां कृत्वा , तस्मिन् पीठे आवाप्त्य, हृदयेन सह त्रिम्बन्त्रेणोपचारान् कल्पयेत् ।

शुक्रः कुजो बुधो राहुर्गुरुर्मन्दः शशी ध्वजः ।

एतेऽर्चनीयाः पूर्वादिपूर्वपत्रेऽरुणं यजेत् ॥८२॥

^१
दण्डिना स्वादिवर्णेन पुनः स्यादायुधार्चनम् ।

^२
अर्घ्यप्रदानमेवं तं यजेन्मार्ताण्डभैरवम् ॥१३॥

आरोग्यमायुः श्रीर्विद्या कान्तिः पुष्टिर्धनं यशः ।

सौभाग्यं शक्तिरैश्वर्यं रक्षा मेधा वचो ह्युतिः ॥१४॥

सिध्यन्त्येवैविधाः कामा मन्त्रस्यास्य प्रभावतः ।

महामांसमहातैलतिलैर्व्याधातपूर्वकैः ॥१५॥

सूर्यं च भास्करं भानुं रविं दिक्षु दिवाकरम् ।

विदिक्षु च यजेदेताः पूर्वोक्ताः पञ्च मूर्तयः ॥

पुनरङ्गावृत्तिः । ईशे नेत्रम् ।

“ शुक्रः कुजो बुधो राहुर्गुरुर्मन्दः शशी ध्वजः ।

एतेऽर्चनीयाः पूर्वादिपूर्वपत्रेऽरुणं यजेत् ॥ ”

दण्डिना स्वादिवर्णेन सह पुनरायुधार्चनम् । पाशाय नमः । अङ्गुशाय नमः । अक्षमालायै
नमः । चक्राय नमः । शक्तये नमः । अष्टदिक्षु पुनरिन्द्रादयः । पुनर्विज्जादयः ।

“ सिन्दूरारुणमष्टबाहुमरुणैराकल्पकैर्भास्वरं

वामार्धाङ्गनिवेशितस्वद्वयितं व्यक्षैश्चतुर्वक्त्रकैः ।

सत्पाशाङ्कुशमक्षसूत्रममलं युक्तं कपालं क्रमात्

खट्वाङ्गे जलजं दधानमथ तच्चकं च शक्तिं स्मरेत् ॥ ”

അനേന ലക്ഷദ്വൈതേന നിർദ്ദിഷ്ടംഽപി ലഭ്യതേ ।

മൃതീരസ്പർശിതലൈർലക്ഷദ്വൈതേന നിർദ്ദിഷ്ടം (?) ॥ 16 ॥

ഗന്ധാദമേഭഗദ് പകം കൃകവാകുശിരോരൂപം ।

¹ മൃതചീരവസാഹസ്തിച്ഛദ്രം മൂലം സിതാർക്കജം ॥ 17 ॥

വർതിരേതैഃ ² കൃതാ ഗുപ്തം വിധാനം ദർശായേദ്ഭുവി ।

എകപാദേന തിष्ठन्തോ യत्र ध्यायन्ति पक्षिणः ॥ 18 ॥

³ പാദാഹതാ ധ്വനേർദ്വർവാ ഭൗമേയം തത് നിർദ്ദിശേത് ।

അപരോഹസ്യ വൃക്ഷസ്യ പരോഹാധ്യദ്വദ്വേത് ॥ 19 ॥

അന്യൈശ്ച ലക്ഷണൈർവിദ്വാൻ ശാഖാന്തരവികല്പിതैഃ ।

ജാത്വാ വിധാനമേതേന നിധിനാ തത് സമുദ്ദരേത് ॥ 20 ॥

ജ്ഞാനമാत्रേ धने मन्त्री लज्जैः समधुरत्रिकैः ।

⁴ ഹുത്വാ പഞ്ച സഹസ്രാണി സുഖം തദ്ഭവ്യമുദ്ദരേത് ॥ 21 ॥

एवं संपूज्य, रवेरुदयेऽर्घ्यं प्रदद्यात् । महामांसं=नरमांसम् । महतैलं=नरतैलम् ।
पूर्वकैरेवमादिभिः । गन्धादम=गन्धपाषाणम् । कृकवाकुशिरोरूपं=കൃകവാകുശിരോരൂപം
ഈർക്കുവാകുശിരോരൂപം (ആനാൻ കോഴിക്കൂട്ടം) । മൃതചീരവസാ = ശവപ്പുടവയുടെ കര ।
अथवा तद्वस्त्रं तद्वसा च । हस्तिच्छत्रं = അനൂപിണിയിൽ മുളച്ചുകുൻ ।
निधानं=निधिः । एकपादेन = ഒരു കാലിത്തലയിൽ । ध्यायन्ति = ध्यायन्तीव ।
भौमेयं विधिः । अपरोहस्य = വിട്ടുവേരില്ലാത്തവനിൽ (1) । परोहः =
വിട്ടുവേരിൽ (1) । विकल्पितैः अनेनैव अनेनैवेति ॥ (1-21)

1 മൃതചീരവസാഹസ്തിച്ഛദ്രമേൽ സിതാർക്കജം ।

2 വർതിരകൃതാ ഗുപ്ത

3 പാദാഹതാ ധ്വനിർദ്വർവാ

4 ഹുതേ പഞ്ച

अनेनैव हि सिध्यन्ति खिलखज्जादिसिद्धयः ।¹

सदीर्घामिविष्यद्दण्डी हल्लसा सकल्ये भृगुः ॥२२॥

(म) हं अर्काय भूर्भुवः स्वरे² ज्वालिनि हूं हः-हां ॥

प्रयोजनादितिलकः साक्षान्ताङ्गः स्मृतो मनुः ।³

पद्मासनोऽरुणो रक्तवस्त्रः स्वद्युतिविम्बगः ॥२३॥⁴

उदारः⁵ पद्महृद्भोभ्यां सौम्यः सर्वाङ्गभूषितः ।

रक्ता हृदादयः सौम्या वरदाः पद्मधारिणः ॥२४॥

विद्युत्पिञ्जनिभं त्वम्भुम्रदंष्ट्रं भयापहम् ।⁶

श्वेतः सोमोऽरुणाङ्गारः शुद्धकांस्यनिभो बुधः ॥२५॥

पीतो बृहस्पतिः शुक्रः शुक्लो नीलश्चनैश्वरः ।

कृष्णाङ्गारनिभो राहुर्धूम्रः केतुर्ल्हाहतः ॥२६॥

धामोरुन्यस्ततद्गता दक्षहस्ताभ्यप्रदाः ।⁷

स्ववर्णवस्त्राद्या दण्डिस्वनामाद्यर्णवीजकाः ॥२७॥

सदीर्घामिविष्यदिति । हां हीं सः । प्रयोजनादिति । लक्ष्मणमा मन्त्रः । हं अर्काय हृदयम् । भूर्भुवः स्वरे शिरः । ज्वालिनि शिखा । हूं कवचम् । हः अक्षम् । हां नेत्राभ्याम् । पद्मासन इत्यारम्य अर्धकायः । कृष्णाङ्गलिरित्यन्तेन तत्त्वतिपतिरुच्यते । पूर्वान्ताङ्गुष्ठतर्जनी=अङ्गुष्ठादितर्जन्यन्तम् । वीजैस्त्रिभिरिति एकैकवीजेन एकैकं प्राणायामं कुर्यादित्यर्थः ॥ पूर्वं पीठपूजां कृत्वा देवं पूजयेत् । पीठपूजाप्रकारः—हं अर्काय

1 खिलखज्जादि

2 ज्वालिनि हूं स्तु भा ।

3 स्वाक्षान्ताङ्गः स्मृतो

4 सुद्युतिविम्बकम् ।

5 उदारपद्मधृक्

6 उग्रदंष्ट्रभयापहम् ।

7 तदवस्था

ग्रहाः सर्वे शनिर्दष्टी राहुस्तु विकृताननः ।

आताम्रनेत्रो रक्तभूरर्धकायः कृताञ्जलिः ॥२८॥

अखेण हस्तौ संशोध्य पूर्वान्ताङ्गुष्ठतर्जनी ।

न्यस्याङ्गुलीषु पञ्चाङ्गं लेचनं तल्योन्यसेत् ॥२९॥

मूलं च व्यापकं बीजैस्त्रिभिः प्राणान् समायमेत् ।

व्यापकं न्यस्य मूर्धादि मूलमङ्गानि कल्पयेत् ॥३०॥

प्रक्षाल्य पालमन्त्रेण मूलेनापूर्य वारिणा ।

गन्धपुष्पाक्षतान्यस्य दूर्वाग्रन्थि च मन्त्रयेत् ॥३१॥

आत्मानं तेन संप्रोक्ष्य पूजाद्रव्यं च तद्भुक्त्वम् ।

प्रभूतं विमलं सारमाराध्यं परमं सुखम् ॥३२॥

पीठाङ्ग्रीन् कल्पयेदेतान् हृदा मन्ये विदिक्षु च ।

पीठोपरि हृदाब्जं च केसरेष्वष्टशक्तयः ॥३३॥

दीप्ता सूक्ष्मा जया भद्रा विभूतिर्विमला तथा ।

अमोघा विद्युता चेति मध्येऽर्च्या सर्वतोमुखी ॥३४॥

प्रभूताय नमः । ह्रूं अर्काय विमलाय नमः । हं अर्काय साराय नमः । हं अर्कायाराध्याय
नमः । ह्रः अर्काय परमसुखाय नमः । मध्ये कोणेषु आधारशक्त्यै नमः । अनन्ताय
नमः । पृथिव्यै नमः । धर्माय नमः । ज्ञानाय नमः । वैराग्याय नमः । ऐश्वर्याय नमः ।

(म) रां रीं रूं रें रे रों रौं रं रः ।

वीजान्येतानि शक्तीनां पीठमेवं कृतं यजेत् ।

आवाह्योपहृदा सूर्यं स्थापयेत् कर्णिकोपरि ॥३५॥

दद्यात्तेनैव पाद्यादि सर्वं यावद्विसर्जनम् ।

स्वकान्तौ दण्डिनौ चण्डौ मज्जादशनसंयुतौ ॥३६॥

मांसं दीर्घाभिपाट्यायुरेतत्तस्योपहृद्धिदुः ।

एतच्च साधयेत् कामानभिपेकजपादिना ॥३७॥

वहीन्द्ररक्षोमस्तां दिक्षु पूज्या हृदादयः ।

स्वमन्त्रैः कर्णिकान्तस्था दिक्ष्वस्त्रं पुरतश्च दृक् ॥३८॥

पूर्वादिदिक्षु संपूज्याश्चन्द्रजगुरुर्भागवाः ।

आभेयाद्विषु कोणेषु कुजमन्दाहिकेतवः ॥३९॥

स्नात्वा विधिवदादित्यमाराध्यार्घ्यपुरस्सरम् ।

हुतान्तमैशो गिर्मात्यं तेजश्चण्डाय दीयताम् ॥४०॥

अघर्माय नमः । अजानाय नमः । अवैराम्याय नमः । अनैश्वर्याय नमः । अनन्ताय नमः ।
ह्र अर्काय नमः । पद्माय नमः । ओं रां दीप्तायै नमः । रीं सूक्ष्मायै नमः । रूं जयायै नमः ।
रें भद्रायै नमः । रें निमृत्यै नमः । रों विमलायै नमः । रौं अमोघायै नमः । रं वैशु-

¹ प्रस्थोद्वहं त्रिकावैकं पात्रं ताम्रमयं शुभम् ।

संपूर्य गन्धतोयेन ² रोचनादि च विन्यसेत् ॥४१॥

रोचनाकुङ्कुमाश्चारिक्तगन्धकुशाक्षताः ।

वेणुवीज्यवाः शालिख्यामाकतिलराजिकाः ॥४२॥

³ जपापुष्पान्विता एते ग्राह्याः सौरेण संभवाः ।

जप्त्वाध्वं किञ्चिदाराध्य सूर्यं च स्मृतिपूर्वकम् ॥४३॥

उत्थाप्यैतच्छिरो यावज्जानु ⁴ स्पृष्टमहीतलः ।

दद्यादध्वं दिनेशाय साधकः सर्वसिद्धये ॥४४॥

स्वविद्यामन्त्रितैः कुम्भैरर्चनाक्रमकल्पितैः ।

नवभिः स्थापयेत् साध्यं ग्रहशान्त्यादिसिद्धये ॥४५॥

यः सूर्यं भजते भक्त्या मन्त्रेणानेन नित्यशः ।

दीक्षितो मुनिर्पर्यन्तं ⁵ सर्वमिष्टं स साधयेत् ॥४६॥

संग्रामविजयं सामिवियदौ यष्टविन्दुमत् ।

⁶ तस्य मूर्धादिपादान्तमूलं प्रसृतमुद्रया ॥४७॥

तायै नमः । १ः सर्वसिद्धिदायै नमः । एवं पीठपूजा । तस्मिन् पीठे देवमावाहयेदनेन ।
हं खं खं स्वपोक्ताय नमः । उपहृन्मन्त्रः । उपचारार्धानेन दद्यात् । 'अग्नीशरक्षोमस्तां
दिक्षु पूज्या हृदादयः ।' पुरतो नेत्रम् । पूर्वोद्विदिक्षु चन्द्रादयः । कोणेपु कुजादयः ।
पुनरिन्द्रादयः । पुनर्वज्रादयः ॥ (२२-४६)

संग्रामविजयमिति । हौं संग्रामविजयमन्त्रः । हां हृदयम् । हीं शिरः । हूं
शिखा । ह्रूं कवचम् । हौं नेत्रत्रयम् । हं अस्त्रम् । हं स्वपोक्ताय । हां अर्काय ।

1 प्रस्थद्वयं त्रितं वैकं

2 रोचनादींश्च

3 जला पुष्पान्विता

4 जानुस्पृष्ट

5 मुक्तिपर्यन्तः

6 न्यस्य मूर्धादिपादान्तं

अङ्गानि च यथान्यायमात्मानं भावयेद्विम् ।

ध्यानं वश्येऽरुणं स्तम्भे पीतमाप्यायते सितम् ॥४८॥

अभिचारविधौ कृष्णं मोहने अक्रचापवत् ।

योऽभिषेकजप-ध्यानपूजहोमपरः सदा ॥४९॥

तेजस्वी सुभगः श्रीमान् स युद्धादौ जयं लभेत् (१) ।

ताम्बूलादाविदं न्यस्य जप्त्वा दद्याद्व्रीकरम् ॥५०॥

न्यस्तवीजेन हस्तेन स्पर्शनं वश्यकृद्विदुः ।

भवेन्नोकपियो देही तत् सदा मनसा स्मरन् ॥५१॥

इत्याद्यङ्गानि । याज्ञवल्क्य ऋषिः । गायत्री छन्दः । सविता देवता । प्रयोजनतिलकव-
त्पूजा । चतुरश्रं त्रिमेखलं कुण्डं हस्तमानेन कृत्वा, अग्निजननमग्निमुखं च कृत्वा,
परिस्थापनां पूर्वं दक्षिणभागे कलशं पूरयित्वा, आकृष्णेनेत्यनेन सहस्रमर्कसमिधो हुनेत् ।
तावज्जप्तेन तेन कलशेन अस्तमभिषेचयेच्च । धेनुर्दक्षिणा । एवं कृते ^१ सूर्यवाधाया
विमुच्यते । एवं तस्मिन्नावेव एकैकदिनमन्येषां ग्रहाणां तत्तत्समिद्धिर्होमं कुर्यात् ।
सोमाङ्गारकबुधबृहस्पतिशुक्रशनिधरराहुकेतवो ग्रहाः । -

“ अर्कः पलाशखदिरावपामार्गोऽथ पिप्पलः ।

उदुम्बरशमीदूर्वाकुशाश्च समिधः क्रमात् ॥ ”

“ धेनुः शङ्खस्तथानडान् काञ्चनं वा सखी हयः ।

कृष्णागौरायसश्छाग एता वै दक्षिणाः स्मृताः ॥ ”

आकृष्णेन, आप्यायस्व, अग्निमूर्धा दिवः । उदबुध्यस्व, बृहस्पते अतियत्, । शुक्रं ते
अन्यद्यजनम् । शन्नो देवीरभिष्टये । कथा निश्चित आमुवत् । केतुं ^२ कृष्णवन्न केतवे ।
नवग्रहाणां मन्त्राः । स्वविद्याज्योक्ताः । एवं कृते ग्रहाणां वैषम्यं नश्यति ॥ (४७-५१)

ब्रह्मान्तो दण्डिनी मज्जा^१ कान्तान्तं कामठद्वयम् ।

(म) शुष्करूपाय ठठ । शुष्मतेजसे ठठ ।

शुष्मकाराय ठठ । शुष्मबलाय ठठ । शुष्म हुं फट् ठठ ॥

एष सूर्यमनुः साङ्गः कथितः सर्वसिद्धिदः ॥५२॥

अनेन बहुभिः प्राप्ताः स्वेचरत्वादिसिद्धयः ।

का कथा तस्य मन्त्रस्य धनारोग्यादिसाधने ॥५३॥

रक्तगन्धान्वितैरिष्टैर्घृणिजसैर्घटोदकैः ।

हस्तेऽर्कवारे सप्तम्यां स्थावयेत् सर्वसिद्धये ॥५४॥

(म) उत्तिष्ठ पुरुष हरि पिङ्गलदेहि ददापय ठठ ॥

कृतिकायां प्रतिपदि नित्यं वा शालिभिर्हुनेत् ।

शमीसमिद्धिरन्नेन सदध्ना वा धनेच्छया ॥५५॥

ब्रह्मान्त इति । ओं स्वपोक्ताय स्वाहा । शुष्करूपाय हृदयम् । शुष्मतेजसे शिरः । शुष्मकाराय शिखा । शुष्मबलाय कवचम् । शुष्म हुं फट् अलम् । ओं घृणिः मूर्य आदित्यः । घृणिमन्त्रः ॥ (५२-५४)

उत्तिष्ठेति । उत्तिष्ठ पुरुष हरिपिङ्गलदेहि ददापय स्वाहा । कृतिकायां प्रतिपदि शाल्यादिभिर्द्रव्यैः हुतात् समृद्धिः । ज्योतिष्कैः मलक्षयः=पाप्मक्षयः ।

१ दान्तेनी

२ मज्जा णा अण्णा

३ रक्तगन्धा सितैरिष्टे

■ उत्तिष्ठ पुष्टवर्षि पिङ्गलदेहि मिट्ठा वश ठठ । [उत्तिष्ठ पुरुष हरि....
लोहितपिङ्गलाक्ष देहि]

सिन्धेदाज्यहुतादिष्टं ग्रामं पद्महुताल्लमेत् (?) ।

ज्योतिष्कतैलहोमेन ^२ धनधान्यजयावहः ॥५६॥

^३ वायसस्य बृहत्पिण्डं परराज्यं जयेन्नृपः ।

मेपीवृताक्तमांसैरप्यध्वत्यसमिधो हुनेत् ॥५७॥

^५ इष्टकन्यासये सर्पिर्हुतेन स्यान्मलक्षयः ।

धृतान्तहोमोऽन्नेन श्रीधनधान्यजयावहः ॥५८॥

पायसस्य बृहत्पिण्डं तुरगामिमुखे हुनेत् ।

^६ सौवर्णाध्वत्यकल्पद्रुमबुधरमुखे ^७ ताटनान्निष्पतन्तं

^८ तज्ज्वालादीप्तवक्त्रं धृततुरगतनुं रोमकूपोद्गमाभिः ।

वर्षन्तं रन्ध्रदेशैर्धनमभिलपितं पावकं सुप्रधानं

ध्यायन्नग्रे धनाय प्रतिपदि जुहुयात्तन्मुखे वायसे वा ॥५९॥

तुरगामिमुखे = तुरगरूपस्य अग्नेर्मुखे । तुरगः = अश्व । शिखी = अग्निः । रिक्तातमः =
वारिद्यदोषः । अजीर्ति. = अजीर्णम् ॐ नमः शिवाय ॥ (५५-६०)

१ बर्लहुतात्

२ 'धनधान्यजयावहः । वायसस्य बृहत्पिण्डम्' इति B कोशे नास्ति ।

३ पायसस्य

४ मेपीवृताक्तमासेकमध्वतं

५ स्वात्मलक्षणः ।

६ सौवर्णाध्वत्येतिपद्य B कोशे न दृश्यते ।

७ ताडरात्

८ धृतदुरग

१
एकाहुत्या शिखी तुष्टो नाशयेद्विक्तातमः ।

२
आरोग्यकामस्तज्जप्ता आहारान् भक्षयेत् सदा ॥६०॥

३
आजीर्तिर्नश्यति क्षिपं तज्जप्तोदकमानतः ।

४
(म.) चित्पिङ्गलदल दह पच सर्वज्ञ

आज्ञापयति ठठ ॥

५
प्रक्षिप्याग्निं स्ववीजेन दीपयेन्मनुनामुना ॥६१॥

६
अग्निं प्रज्वलितं वन्दे जातवेदोहुताशनम् ।

सुवर्णवर्णममलं समिद्धं विश्वतोमुखम् ॥६२॥

कुर्यात् सन्निहितस्याग्नेरुपस्थानमनेन च ।

(म.) अग्नये नमः । वैश्वानराय नमः । जातवेदसे नमः ।

७
हुताशनाय नमः । हुतवर्त्मने नमः । हुतवहाय नमः ।

अथ होमविधिः । चिदिति । इष्टुमात्रे स्थण्डिले केनापि शकलेन त्रिकोणं कृत्वा, तन्मध्ये रं वीजं विलिख्य, शकलं निरस्य, अप उपस्पृश्य, रं वीजेन अग्निं निक्षिप्य, चित्पिङ्गलं हन हन दह दह पच पच सर्वज्ञ आज्ञापयति स्वाहा । अनेन दीपयेत् । “ अग्निं प्रज्वलितं वन्दे जातवेदोहुताशनम् । सुवर्णवर्णममलं समिद्धं विश्वतोमुखम् ॥ ” अनेनोपस्थानं कुर्यात् । पुनः परिसमूह्य परिस्तीर्य पर्यक्षमर्चयेत् । अग्नये नमः । वैश्वानराय नमः । जातवेदसे नमः । हुताशनाय नमः । हुतवर्त्मने नमः । हुतवहाय

१ रिक्तां ततः ।

२ नाहारान्

॥ अकीर्तिः

४ चित्पिङ्गलं हन पत च सर्वज्ञः

५ प्रक्षिप्याग्निस्ववीजेन बीजयेत्

॥ जातवेदं

७ हुतवर्त्मन्य

८ हुतवर्त्मन्य

देवमुखाय नमः । सप्तजिह्वाय नमः । अमीभिरष्टदिक्षु

अभिराराध्यः सर्वसिद्धये । वैश्वानर जातवेद

इहावलोहिताक्ष सर्वकर्माणि साधय ठ ॥

अनेनैकसमिद्धोमादग्निः सन्निहितो भवेत् ॥६३॥

सर्वहोमविधौ तद्वदेप मन्त्रोऽपि सिद्धिदः ।

(म.) मूर्ध्नि^१ स्वः अग्निर्जातवेद इहावह

सर्वकर्माणि साधय ठ ।

एतत्कृष्णचतुर्दश्यां व्याहृत्याद्ययुतं जपेत् ॥६४॥

न्यग्रोधसमिधो व्रीहितिलराजीघृतान्विताः ।

सपायसघृता नित्यं पञ्चभिर्मनुभिर्हुनेत्^२ ॥६५॥

नमः । देवमुखाय नमः । सप्तजिह्वाय नमः । एतैरष्टदिक्षु, वैश्वानर जातवेद इहावलो-
हिताक्ष, सर्वकर्माणि साधय स्वाहा । अनेनैकसमिधं हुनेत् । एवं कृते सर्वद्रव्यहोमेष्व-
धिकारः । पूर्वं प्रणवव्याहृतिः । सप्तजिह्वाङ्गमन्त्रैः पुनरुत्तिष्ठ पुरुष हर पिङ्गल देहि देहि
ददापय स्वाहा । अनेन त्रिवारं होमः । गुरुभ्यः स्वाहा । परमगुरुभ्यः स्वाहा । परमेष्ठि-
गुरुभ्यः स्वाहा । महागुरुभ्यः स्वाहा । शैवगुरुभ्यः स्वाहा । ऐं वागीश्वर्यै स्वाहा ।
क्षे क्षेत्रपालाय स्वाहा । न नारदाय स्वाहा । ५ पूर्वसिद्धेभ्यः स्वाहा । वैष्णवे पुन-
र्महागणपतये नमः । ओं स्वाहा । ओं श्रीं स्वाहा । ओं श्रीं ह्रीं स्वाहा । ओं श्रीं ह्रीं
क्लीं स्वाहा । ओं श्रीं ह्रीं क्लीं गौं ग महागणपतये व र द व र द सर्वजनं मे स्वाहा ।

१ अग्निर्जातवेद हवा हव लव चर्माणि लडक्ष ठ ।

२ पञ्चभिः कर्मभिः ;

अम्यादिषु दिगन्तेषु तिथिष्वष्टोत्तरं शतम् ।
 एकादश्यां पुनर्भोज्या विषा गौर्दक्षिणारुणा ॥६६॥
 ततो नित्यं भजेन्मासात् समृद्धिर्महती भवेत् ।
 अष्टोत्तरसहस्रं वा तैर्द्वयैः सप्तभिः पृथक् ॥६७॥
 प्रतिपद्येत जुहुयादनुक्तं कर्म पूर्ववत् ।
 एकादशाहुतीर्नित्यं व्रीहिभिर्वत्सरं हुनेत् ॥६८॥
 अष्टासहस्रं मासैकं व्याघातसमिधो हुनेत् ।
 पलाशकुसुमैः फुलैर्दधिशौद्रवृत्तोक्षितैः ॥६९॥
 द्वादशाहं हुनेत्तावत् पायसं वा फलं तथा ।
 कपिलाज्येन वा मासं हुनेदष्टोत्तरं शतम् ॥७०॥
 अष्टासहस्रं सप्ताहं बन्धूककुसुमैर्हुनेत् ।
 तावत्क्षीरैस्तदाहरो हुनेन्मासं तथा फलम् ॥७१॥
 व्याहृत्यादि भजेदेतन्मन्त्रं रिक्तो हुतादिना ।
 पौर्णमास्यां वचा जप्ता मेघाकामेन भुज्यताम् ॥७२॥

ओं श्रीं ह्रीं क्लीं गौं गं गगपतये वरद वरद सर्वजनं मे वशमानय स्वाहा । एवं द्वादशाहुत्या हुनेत् । सर्वजनं मे वशमानय स्वाहेति एकाहुत्या नवाहुत्या वा समस्तेन च चतुर्वारं पुनरभिप्रेतमन्त्रस्य पीठमन्त्रैः सहृद्भुत्वा, द्रव्याणि हुनेत् ॥ (६१-७१)

व्याहृत्यादि भजेदिति । ओं भूर्भुवः स्व । अग्निर्जानवेद शहावह लोहिताश्व सर्व-
 कर्माणि साधय स्वाहा । सर्वकामप्रदः । अम्यादिदिगन्तेषु प्रतिपदादिदशम्यन्तेष्वित्यर्थः ।

नित्यमाज्याक्तदूर्वाणामायुषैकादशाहुतीः ।

सशक्तिं स्वस्तिकं रक्तं सामयं वसुदायिनम् ॥७३॥

दीप्तवर्हिं ज्वलत्केशमकुटं सर्वतः स्मरेत् ।

आवहन्त्या तिथौ बहेः प्राजापत्येन वा हुनेत् ॥७४॥

सदधान्नेन नित्यं वा सर्वकामप्रसिद्धये ।

व्याहृत्यार्काज्यशाल्याज्यैः श्रीकरं प्रतिपद्घुतम् ॥७५॥

दीर्घोऽग्निरन्त्यं सामादिदण्डिनौ तौ श्रिये नमः ।

पञ्चम्यामुत्तरायुष्मे नित्यं वा सप्तसंख्यया ॥७६॥

अनेनार्कसमिद्धोमो धनधान्यादिवर्धनः ।

जयसिद्धिकरोऽसौ स्यादारम्भे युद्धयात्रयोः ॥७७॥

पृष्ठे सनासिकादण्डं बृहस्पत्यन्ते तथे च हन् ।

उष्णीषिणं सुवर्णामं सुमुखं वसुदायिनम् ॥७८॥

एषु पञ्चस्थितेन मन्त्रेण वैश्वानर इत्येतन्मन्त्रं स्वशक्त्यादि च पञ्चसु स्मरेत् । उतिष्ठ पुरुष चिपिङ्गल अग्निं प्रज्वलितं वैश्वानर भूर्भुवः स्वरन्निर्जातवेद इति पञ्च मन्त्राः । आवहन्तीति तैत्तिरीयोपनिषत्सु प्राजापत्य प्रजापते न त्वदिति व्याहृत्यार्काज्यशाल्याज्यैः प्रतिपद्घुतं श्रीकरम् ॥ (७२-७५)

दीर्घोऽग्निरिति । रां क्षौं श्रिये नमः ॥ पृष्ठमिति । बृहस्पत्ये नमः । बृहस्पति-

१ चरदायिनम् ।

२ दीर्घिकाग्निदिन्यं बामादिभिण्डिमौ केतौ श्रिये नमः ।

गोशृङ्गं रत्नसंपूर्णं दधानं देवमन्त्रिणम् ।

ध्यात्वा समोहिनीपुष्पैर्यो जलैस्तस्य तर्पयेत् ॥७९॥

स्ववारे मनुना सोऽसौ वसु दद्याद्वचस्तथा ।

भगी कुम्भो निरुदकं दीर्घमारुतिसायहृत् ॥८०॥

व्याख्यातारं सरन्^१ व्यासं जपेन्मन्त्रमिमं सदा ।

व्याख्या श्रीः कविता मेघा ज्ञानं चैतत्फलं विदुः ॥८१॥

वा कूर्मः पार्श्वरुक् शुक्रं ते केशान्तेऽमृते ह्रवः ।

धुरन्ता दशवर्णेयं विद्या मुख्या सरस्वती ॥८२॥

अक्षारलब्धभुम्यो नित्यं संवत्सरं जपेदेनाम् ।

स भवेदतिमेधावी तत्संज्ञसाधुपानतः ॥८३॥

मन्त्रः । अष्टसहस्रजपः । पुरश्चरणम् । उष्णीषणमित्यादि । ध्यानम् । समोहिनी—
 ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ (७६-७९)

भगी कुम्भ इति । वै वेदव्यासाय नमः । प्रकृतिसहस्रजपः । पुरश्चरणम् ।
 “मुनिप्रज्ञोपेतं मुदितमुखमम्भोजरुचिरद्युतिं व्याख्यामुद्राकलिखिलसदक्षिणकरम् । परज्ञाने
 + + + दृढकलितकक्षं कविवरं समासीनं व्यासं सरत् निरतं पुण्यचरितम् ” । अस्य
 मन्त्रस्य जपात् व्याख्याफलं स्यात् ॥ (८०-८१)

वा कूर्म इति । ओं वाचस्पते अमृते ह्रवः । १. मुः तिथिलक्षजयः पुरश्चरणम् ।
 अस्य जपात् कवित्वं स्यात् । कपिलाज्ययुक् । ब्राह्मीरसचुलकं तथा जप्तं यस्मिन् प्रभाते

मृताशी तिथिलक्षं जप्त्वा योऽद्वोत्सर्पिणा जुहुयात् ।

अष्टसहस्रं वेत्ति स भूतं भयं भविष्यच्च ॥८४॥

ब्राह्मीरसस्य कपिलाज्ययुजः प्रभाते

जप्तं तथा पिबति यश्चुलकं त्रिवर्षम् ।

संचोदितं स खलु धारयति त्रिरुक्तं

पञ्चाब्दतो मुखधृतं न च विस्मरेत्तत् ॥८५॥

तत्पल्लवादनमपि स्मृतमेवमेत-

ज्जप्तं सुवीरजमपास्यति नेत्ररोगम् ।

भौमेयदेशगमितः कलशोऽम्बुपूर्ण-

स्तन्मन्त्रितः सवति वारि च कल्पमानः ॥८६॥

आवृत्त्या कलशोऽत्रिशब्द उदितः पञ्चान्तको निस्स्वरो

वा रुद्रोऽनुदिनं द्वयं मनुरयं वागीधरीति स्मृतः ।

खच्छा पुस्तकलेखिनीयुतकरा श्वेतांगुकाद्या सुता

जिह्वाग्रे कवितामनन्यसदृशीमहाय कुर्वीत सा ॥८७॥

पिबति संचोदितं धारयति=आवृत्त्या कलशोऽत्रिशब्द उदितः । य. पञ्चाब्दतः पिबति स त्रिरुक्तं=३ वर्षाब्दोऽत्रिशब्द उदितः । एवं मुख्यधृतं तत् कदाचिदपि न विस्मरेत् । तत्पल्लवादनं ब्राह्मीदलभक्षणमेतज्जप्तमेव स्मृतम् । सुवीरजं=सौवीराञ्जनम् ॥ (८२-८६) आवृत्त्येति । वद वद वाग्वादिनि स्वाहा । वागीधरीमन्त्र. । ऐं ह्रीं वद

दशाक्षरोऽयं दशलक्षजाप्यात् सिद्धोऽम्बुपानोच्च पुराज्यहोमात् ।

वावबुद्धिसिद्धिमतिभानमेघाप्रज्ञादि कुर्यात् सततं जपाच्च ॥८८॥

सार्धेन्दुः शिरसि कपोलयोः परान्तः^१

कामाख्यं मनुसहितं च सर्गिशुक्लम् ।^२

एषा सा त्रिसुवनमोहिनीति रूढा

वागीशी वक्ष्यति या जगत्समस्तम् ॥८९॥

न्यस्य मन्त्रमिममक्षरक्रमाद्

गुह्यके च हृदये च मूर्ध्नि च ।

पुस्तके^३ जपकृतिं च विभ्रतीं

चिन्तयेच्छशिनिमां सरस्वतीम् ॥९०॥

वद वाग्वादिनि स्वाहा । सौं ह्रीं ऐं । विशेषमेतत् (?) । दशलक्षजपः । पुरश्चरणम् ।
स्वच्छेत्यादिना ध्यानम् । पुरेणाज्येन वा । पुरं=गुग्गुलुः । प्रतिभानं=प्रतिभा ।
मेघा=धारणशक्तिः । प्रज्ञा=बहुश्रुतत्वम् ॥ (८७-८८)

सार्धेन्दुरिति । ऐं ह्रीं सौं हे ह्रीं ह्रीं उपदेशः । ह स्कं । हं स्क्रीं, ह स्क्रीं,
पट्कूटमन्तः । हं स्क्रीं हे स्क्रीं हं स्क्रीं, शक्तिमन्तः । हं स्कल्यं, ह स्कल्यीं, ह स्कल्यौं,
अस्यैव विशेषः । गुह्यके हृदये मूर्ध्नि अक्षराणि न्यसेद्वागीश्वर्याः । चकारादिपिन्यासः ।

१ परान्ता

२ सर्गिशुक्लम् ।

३ जलपटीं च

एनां यः प्रयुतं जपेत् स कवितां प्राप्नोत्यतुल्यं यशो^१
 लोकव्यापि च तस्य चाप्रतिहता वाचः समस्तप्रियाः ।^२
 यः कुर्यान्नियुताभिषेकमनया स स्याज्जगत्प्राभृतं^३
 तद्वार्तापि मनोहरी हुतविधेः सा सर्वसंपत्करी ॥९१॥^४
 (म.) नमो भगवति वद वाग्देवते ठठ ॥^५
 श्वेतांशुकादिममलां रुचिरां त्रिनेत्रां
 पद्माक्षपुस्तकवराभयचिह्नहस्ताम् ।^६
 वाग्देवतां कमलसन्निहितां कवित्व-
 वाग्बुद्धिदां स्मरतु मन्त्रमिमं जपेच्च ॥९२॥

ऐं ह्रीं सौं अ ऐं ह्रीं सौः । आं ऐं ह्रीं सौः । ऐं ह्रीं सौः । इ ऐं ह्रीं सौः । ऐं ह्रीं
 सौः । ई ऐं ह्रीं सौः । ऐं ह्रीं सौः । एव स्वेपु स्थानेषु अस्या अक्षराणि सह
 न्यसेत् । जपकृतिः=रुद्राक्षमाला । अक्षरमयो मौक्तिकपटो वा ॥ (८९-९१)

नम इति । ओं नमो भगवति वद वद वाग्देवते स्वाहा । श्वेतांशुकादिम-
 मलामिति ध्यानम् ॥ (९२)

- १ अतुल्यां
- २ न प्रतिहता
- ३ नियताभिषेकं
- ४ सर्वं जगत्
- ५ ओं नमो भगवति देव. वा देवी हः ।
- ६ पद्माक्षपुस्तकवराभय

खङ्गीशो यः प्रांशुकः सान्तवेधाः

^१ कर्णान्तस्थो यश्च ^२ दण्डी भुजङ्गः ।

^३ साम्भो दन्तो विन्दुमान्यो भृगुर्वा

^४ वागीश्वर्यास्त्रीणि बीजान्यमूनि ॥९३॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्गहे पञ्चविंशः पटलः ॥

खङ्गीश इति । वाग्रूपाया देव्या बीजान्यमूनि त्रीणि, ऐं ह्रीं सौः । वद वद वाग्देवते स्वाहा । सौः ह्रीं ऐं । अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ लृ ए ऐ ओ औ अं अः । ऐं ह्रीं सौः । वद वद वाग्देवते स्वाहा । सौः ह्रीं ऐं । क ख ग घ ङ । एवं च ट ठ प यादिवर्णान्तमपि । यवर्णान्ते च वागीश्वरी योज्या । यथापूर्वं ऐं ह्रीं सौः । वद वद वाग्देवते स्वाहा । सौः ह्रीं ऐं क्षः कः हः सः । एवकान्तम् । ऐं ह्रीं सौः । वद वद वाग्देवते स्वाहा । सौः ह्रीं ऐं क्षः कः हः सः । एवकान्तम् । ऐं ह्रीं सौः । वद वद वाग्देवते स्वाहा । सौः ह्रीं ऐं । अः अं औं ओं ऐ ए लृ लृ ऋ ॠ उ ई इ आ अ । ऐं ह्रीं सौः । वद वद वाग्देवते स्वाहा । सौः ह्रीं ऐं । लिपिसंस्त-
मनुलोमेन । अन्ते च मन्त्रः । एवं त्रिवारं जप्तमम्भो नित्यं पिवेत् । अनेन मूकस्यापि कवित्वं स्यात् । आद्यन्ते वागीश्वर्यां संरुद्धां लिपिं त्रिवारं जपेदित्यन्ये । अत्र - वाग्देवते इत्यत्र, वाग्वादिनि स्वाति दृश्यते । अ कां रं । अ खां रं हे अ गां रं । अ घां रं । अ ङां रं । आ चां रं एवं क्षान्तम् । पुनः आ कां रं । आ खां रं । आ गां रं । आ घां रं । आ ङां रं पुनः इ कां रं । इ खां रं एवं ककारादि क्षकारान्ता अ इत्यन्तेषु स्वरेषु योज्यः ॥

ककार - चकार - ठकार - तकार - पकाराः । यकारादिरपि । एवं सर्वत्र योज्यम् ॥

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्गहव्याख्याने पञ्चविंशः पटलः ॥

॥ अथ मृत्युञ्जयादिः पङ्क्तिः पटलः ॥

सशिवं वामदोर्मध्यं बिन्दुमत्सकलो भृगुः ।

ताविन्दुमण्डले ध्यायेदात्मनोऽधस्तथोपरि ॥१॥

ध्वजोतस्त्रिः सर्गविन्दुभ्याममृतैः प्लावयेद्वपुः ।

क्षुद्रमृत्युजरारोगग्रहक्ष्वेलादिशान्तये ॥२॥

मृत्युञ्जयमिदं^१ प्राहुरेतद्देवादि तारकम् ।

तारनालं द्वितीयं तत्पत्रमन्त्रं च कर्णिका ॥३॥

ऊर्ध्वाधोमुखमेवे स्यान्मन्त्रार्णैरम्बुजद्वयम् ।

सम्पुटीकृत्य युग्मेन तयोरात्मानमब्जयोः ॥४॥

सशिवमिति । जूं सः । जूंकारमिन्दुमण्डले, आत्मनोऽधः कल्पयेत् । सः कारमिन्दुमण्डले, आत्मन उपरि कल्पयेत् । एवं सर्गविन्दुभ्यां ध्वजोतस्त्रिरमृतैरात्मनो वपुः प्लावयन्निमं मन्त्रं जपेत् । मृत्युञ्जयद्याक्षरम् । जूं एकाक्षरमृत्युञ्जयम् । कहोल ऋषिः । देवी गायत्रीछन्दः । मृत्युञ्जयरुद्रो देवता । सां हृदयाय नमः । सीं शिरसे स्वाहा । सूं शिखायै वषट् । सैं कवचाय हुम् । सौं नेत्रत्रयाय वौषट् । सः अस्त्राय फट् । पादादिगुह्यान्तं अथमार्णं विन्यसेत् । गुह्यादिकण्ठान्तं द्वितीयम् । कण्ठादिमूर्धान्तं तृतीयम् । ओं जूं सः । देवदत्तशर्माणं पालय पालय । हृदय हृदय सः । जूं ओं, ओं जूं सः । ईं स्वौ । मृत्युञ्जयपञ्चाक्षरम् । ओं जूं सः । ईं स्वौ । देवदत्तशर्माणं पालय पालय । हृदय हृदय स्वौ ईं सः । जूं ओं, उपदेशः । एवं जपादायुषो वर्धनं स्यात् ॥

दण्डिनं कुम्भमिन्दुस्थं चिन्तयेत् कर्णिकाद्वये ।

तत्र स्रवत्सुधाधारापूर्णमात्मवपुः सरन् ॥५॥

जपेत् क्रमोक्तमान्मन्त्रं मध्ये साख्यं फलं तथा ।

ध्यानं तत्पलितध्वंसि वयस्तस्मि च पावनम् ॥६॥

गुडूचीशकलैर्नित्यं जुह्वतश्चतुरङ्गुलैः ।

क्षीराकर्मनुनानेन विनश्यत्यपमृत्यवः ॥७॥

पायात् पाण्डरपुडरीकपुटयोरुर्ध्वधरोत्फुल्लयो-

र्मध्ये सम्पुटचन्द्रमण्डलगतश्चाष्टाब्दवालाकृतिः ।

स्यासीनः शरमौक्तिकाक्षवलये शूलं दधत् पङ्कजो

दक्षोऽन्यत्र सुधाकपालकलशो मुद्रापमृत्युञ्जयः ॥

अथवा

पुटितनलिनसंस्थं मौलिवद्वेन्दुलेखा-

गलदमृतजलार्द्रं चन्द्रवह्मर्कनेत्रम् ।

स्वकरकलितमुद्रापाशवेदाक्षमाला-

स्तटिकरजतमुक्तागौरमीशं नमामि ॥

ओं सहस्रज्वलनमृत्युनाशनं स्वाहा । गायत्रीजपावसाने संध्योर्दक्षिणामिमुखः

सन्निभं मन्त्रं जपेत् त्रयोदशवारम् । मृत्युनाशः स्यात् । द्वादशवारादासन्नमृत्योः पुरुषस्य

जपकाले द्वादशाक्षरं स्यात् । एकादशमासादेकादशाक्षरम् । एवं त्रिंशद्दिनादासन्नमृत्यो

१ क्रमोक्तमात्र इत्यस्यानन्तरं मन्त्रं इत्यस्य च पूर्वं A पुस्तके अधोनिर्दिष्टं पद्यं विद्यते-

“ धवलकलशचन्द्रद्वन्द्वमध्योपविष्टं

हरिणपरशुपाणिं साक्षमालाकपालम् ।

अमृतकिरणचूडं पाण्डुराकल्पवर्णं

स्रवदमृतजलार्द्रं नौमि मृत्युञ्जयं तम् ॥ ”

तदेतत्पद्यं दृश्यतां व्याख्याने चास्ति समुद्धृतम् ।

२ कलितध्वंसि पर्यर्कं भिन्नपावनम् ।

दूर्वाणामथ काश्मर्यसमिधां वा हुतात्तथा ।

¹सहस्रज्वल नीमृत्युनाशिनी स्वादि पूर्ववत् ॥८॥

²(म) सहस्रज्वलनि मृत्युनाशिनि रं ठ ॥

जपेत्तन्मृत्युनाशाय सन्ध्ययोर्दक्षिणामुखः ।

³अत्रिः सवर्हिर्वामाक्षबिन्दुरिन्द्राय हृद्युतः ॥९॥

(म) द्रां हृदयाय नमः । द्रीं गिरसे स्वाहा । द्रूं शिखायै वपट् ।

द्रै कवचाय हुम् । द्रौ नेत्राम्यां वौपट् । द्रः अस्त्राय फट् ।

⁴अक्षिरा ऋषिः । गायत्री छन्दः । इन्द्रो देवता । क कार्ति-

केयाय नमः । रं अग्नये नमः । गं यमाय नमः । क्ष निर्ऋतये

नमः । वं वरुणाय नमः । यं वायवे नमः । सः सोमाय

⁵नमः । ई ईशाय नमः । ॐ अनन्ताय नमः ॥

रेकादशाक्षरं स्यात् । अन्याक्षराणि विस्तरिष्यन्ति । अस्याष्टऋष्याश्च पूर्ववत् । ध्याने विशेषः ।

धवलकमलचन्द्रद्वन्द्वमध्ये निपण्ण

हरिणपरशुपाणि साक्षमालाकपालम् ।

अमृतकिरणचूडं पाण्डराकल्पवर्णं

स्रवदमृतजलाद्रिं नौमि मृत्युञ्जयेशम्

(१-८)

जपेदिति । द्रीं ईन्द्राय नमः । द्रां हृदयाय नमः । द्रीं शिरः । द्रूं शिखायै
वपट् । द्रै कवचत् । द्रौ नेत्रत्रयम् । द्रः अस्त्रम् । अक्षिरा ऋषिः । गायत्री छन्दः ।
इन्द्रो देवता । अयुतजपः । पुरश्चरणम् ।

1 अयमर्धश्लोकः B कोशे नास्ति ।

2 लवणजसणमृत्युनाशयि ठ ।

3 हृद्युतम् ।

4 अक्षिरा इत्यादिकं B कोशे नास्ति ।

5 अ अनन्तायेति B कोशे नास्ति ।

¹ मूलाङ्गपरिवाराः ² स्युरेते मन्त्राः शचीपतेः ।
 संशोभ्यास्त्रेण कलशमैन्द्रस्थे न्यस्य पङ्कजे ॥१०॥
 मूलेनापूर्य गन्धाद्विरासनं तत्र कल्पयेत् । -
 हृत्पद्मे पूजयित्वेन्द्रं मनसावाहयेद्धटे ॥११॥
 पीतवर्णं सहस्राक्षं वज्रपद्मधरं विभुम् ।
 नैवेद्यान्तं तमर्घ्यादि साङ्गं विधिवदर्चयेत् ॥१२॥
 न्युतं वायुतं मूलं जपेत् साज्यैस्तिलैर्हुनेत् ।
 तेनाभिपेचयेदाज्यभ्रष्टं तत् सोऽचिरालभेत् ॥१३॥
 तथाभिपिक्त्वा अन्येऽपि प्राप्नुयुः परमां त्रियम् ।

पीतवर्णं चतुर्बाहुं वज्रपद्माङ्कुशाभयान् ।
 दधत् चारुसर्वाङ्गं पीताकल्पविमूषणम् ॥
 किरीटकर्णिकाहारकेयूराद्यैर्विभूषितम् ।
 हेममण्डलमध्यस्थं हेमसिंहासनान्बुजे ॥
 शय्या देव्या समासीनं मरुद्विश्वाप्युपस्थितम् ।
 स्कन्दानल्यमाद्यष्टलोकपालैर्निषेवितम् ॥

अंगैः प्रथमावृत्तिः । क कार्तिकियाय नमः । र अग्नये नमः । ग यमाय नमः ।
 क्षं निर्ऋतये नमः । वं वरुणाय नमः । यं वायवे नमः । सं सोमाय नमः । ई ईशाय
 नमः । द्वितीयावृत्तौ पुनर्ब्रह्मादयः । भद्रमण्डले कलशं पूरयित्वा, अयुतं वा न्युतं वा
 जपेनाभिपिञ्जेत् ॥ (९-१३)

¹ व्योमाग्निपदमावृत्तं ² कलशेन्द्रे शशिद्वयम् ॥१४॥

सन्धारम्भे गृहीताम्भो गुरो रात्रि जपेदिदम् ।

सरस्सहस्रं तेनाग्निपिञ्चेच्छुक्रदिनोदये ॥१५॥

³ नवांशुकलमान्धाद्यैर्घटोपान्ताधिवासितैः ।

आदावन्ते च सेकस्य साध्यं साधु विमूषयेत् ॥१६॥

⁴ फलं पूर्वोक्तमेव स्यात् कन्या चानेन दीयते ।

⁵ (म) माणिभद्र महासेन जंमालय जलजलेन्द्राय माणिभद्राय नमः ।

पूर्णभद्राय नमः । चेलिमालिने नमः । शिविकुण्डलिने नमः ।

नरेन्द्राय नमः । चरेन्द्राय नमः ।

⁶ मूलमन्त्रं षडङ्गं च जंमलस्यैवमीरितम् ॥१७॥

जप्तायुतत्रयं मूलं तदर्थं बिल्वपत्रकैः ।

तत्समिद्विस्तदर्थं वा हुत्वा तेनाग्निपेचयेत् ॥१८॥

व्योमाग्नीति । हर हर वज्रे स्वाहा । वज्रदैवत्यो मन्त्रः । गुरोरात्रिमित्यत्र कालाध्वनो-
रत्यन्तसंयोग इति द्वितीया । गुरुवारं रात्रे सप्तदेत्यर्थः (?) । गुरुवारं सन्धारम्भे कलशं
पूरयित्वा, सप्तविंशत्सहस्रं जप्त्वा, अनेन शुक्रदिनोदये साध्यमग्निपिञ्चेत् । अनेन कन्या
दीयते ॥ (१४-१६)

माणिभद्र इति । माणिमहासेन, यक्षाधिपतये जंमलाय जलजलेन्द्राय स्वाहा ।
माणिभद्राय नमः हृदयम् । पूर्णभद्राय नमः शिरः । चेलिमालिने नमः शिखा । शिनि-
कुण्डलिने नमः नेत्रत्रयम् । नरेन्द्राय नमः कवचम् । चरेन्द्राय नमः अक्षम् ।

1 शुक्रदिनोदये—व्योमाग्निपदमावृत्तं   2 कलशेन्द्रो   3 सुगन्धाद्यैः

4 पूर्वोक्तमेव   5 माणिभद्रमवालेण रक्षादिपट्टे   6 गंभकाशज्जलजलेन्द्राय नमः ॥

7 जंमलस्यैव चेरितम्

¹ अङ्गुष्ठान्तं कनिष्ठादिमूलं भित्त्वा न्यसेत् करे ।
 तर्जन्यन्तं ² न्यसेदङ्गं ज्येष्ठादितल्योर्दशः ³ ॥१९॥
 मूर्धास्य हृद्गुह्यपादे मूलमन्त्रपदैर्न्यसेत् ।
 न्यस्य नेत्रान्तमङ्गानि तदाला तर्पयेदमुम् ॥२०॥
 श्वेतपद्मस्थितो ⁴ हारपट्टकेयूरकुण्डली ।
 रक्ताकल्पप्रियो ⁵ देवः पिङ्गाक्षलिमुखलिपात् ⁶ ॥२१॥
 एवं ध्यात्वा समभ्यर्च्य प्रभोः शिरसि तर्पयेत् ।
 चक्रेणाय हतो मूर्ध्नि हेतुना केनचित्पुरा ॥२२॥

कनिष्ठाद्यङ्गुलिन्यासो मूलपञ्चपदैः स्मृतः ।
 ज्येष्ठादितर्जन्यन्तं स्यान्न्यासोऽङ्गानां तलेदशः ॥
 अस्य हृद्गुह्यपादेषु विन्यस्य पदपञ्चकम् ।

पुनरङ्गानि—

श्वेतपद्मस्थितं सौम्यं पीताम्बे द्विभुजं प्रभुम् ।
 रक्ताकल्पस्फुरन्मौलिं मणिकुण्डलमण्डितम् ॥
 हारकेयूरकटकटिम्ब्राद्यलङ्कृतम् ।
 त्रिपादं तुन्दिलं ध्यायेत् पूजादौ मन्त्रसिद्धये ॥

अङ्गैः प्रथमावृत्तिः । पुनरिन्द्रादयः । पुनर्वज्रादयः । अयुतत्रयजपः । पुरश्चरणम् ।
⁸ तदर्थं होमः । त्रिल्वपत्तैर्विल्वसमिद्धिर्वा पुनरभिपेक्ष्य । असौ केनचिद्धेतुना मूर्ध्नि

1 अङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तं मूलं

2 न्यसेदङ्गात्

3 दशम् ।

4 मूलमन्त्रपदा

5 पदकेयूर

6 रक्ताकल्प

7 त्रिशिरः ।

8 तदर्थं

तत्क्षते तर्पणात् किञ्चिद्वेदना तस्य शाम्यति ।

ततः प्रीतमना मृत्वा जम्बले वसु यच्छति ॥२३॥

षट्कोणे मण्डले देवं माणिभद्रादिभिर्वृतम् ।

यः पूजयेद्यथायोगं स भवेद्धनवान्यवान् ॥२४॥

राजावर्तनिभः पूर्वः पूर्णभद्रस्तु रक्तभाः ।

चेलिमाली जपावर्णो मेघामः शिबिकुण्डली ॥२५॥

नरेन्द्रः शुक्रतुण्डाभश्चरेन्द्रः शक्रचापमाः ।

सर्वे ते क्षौमवसना रक्तमाल्यानुलेपनाः ॥२६॥

रक्ताभरणवद्भाङ्गाः खड्गतोमरधारिणः ।

अर्धप्रदानं नैवेद्यं पायसं च तदर्चने ॥२७॥

देवमभ्यर्च्य विधिना तत्पुरस्ताज्जपेन्मनुम् ।

अयुतं मानसं भूयस्तदर्धं पूर्ववद्धुनेत् ॥२८॥

दिने दिने पञ्चपणं साधकाय ददाति सः ।

वटमूलेऽयुतजपात्तथा निधिमवाप्नुयात् ॥२९॥

सन्ध्ययोस्तर्पयेन्मन्त्री जलैः प्रतिदिनं विभो ।

अन्यदा च जरस्पर्शे दातव्यं चुलुकाटकम् ॥३०॥

य एवं वर्तते नित्यं तं मुञ्चति दरिद्रता ।

चक्रेण हत । तस्मान्मूर्ध्नि तत्क्षते तर्पणाद्वेदना शाम्यति । ततोऽस्मै प्रीतो वसु यच्छति । यथावत् समभ्यर्च्य पायसं नैवेद्यं, पूजान्ते तत्पुरस्तात् मनुमयुतत्रयं जपेत् । तदर्धं विल्वपत्रैस्तत्समिद्धिर्वा हुनेत् । एव कृते साधकाय देव. पञ्च पञ्च पण ददाति ॥

¹
हींकारेणाम्बुजं सष्टा तस्योपरि निशाकरम् ॥३१॥

अंकारेण तदुपरि जंकारेण च जम्भलम् ।

सत्रीजपूरं नकुलं दधानं सवराभयम् ॥३२॥

चतुर्भुजमिमं ध्यात्वा तस्योपरि निचिन्तयेत् ।

दक्षिणोत्तरपार्श्वस्थे मण्डले शशिसूर्ययो ॥३३॥

त्रिद्युद्विज्जमहामेघवर्षिता वृष्टिमादरात् ।

पिबन्तौ चातको ध्यात्वा पार्श्वयोस्तर्पयेत्तथा ॥३४॥

(म) जम्भलेन्द्राय जम्भलाय ठठ ॥

पूर्वोक्तवत्सिद्धिकरो मन्त्रोऽयमपि जाम्भल ।

³
व्योमवाद्यौ युत दण्डी धनान्ते पतये च हत् ॥३५॥

(म) ऊँ जम्भलाय नम । म्ल माणिमद्राय नम ।

ह्र पूर्वंमद्राय नम । रुँ शिनिगुण्डलाय नम ।

कु मुखे चेलुमालिने नम । च्लीं चरेन्द्राय नम ।

म्लीं नरेन्द्राय नम । न्लीं नलकूबराय नम ।

हीमिति । हींकारेणेत्यादिना तर्पणान्तरमाह । हीं पद्माय नम । अ सोमाय नम । तदुपरिजं जम्भलाय नम । इति चतुर्भुजं समावाहयेत् । बीजपूरनकुल-
वराभयास्तस्य चतुर्षु बाहुषु । तस्य=जम्भलस्य । उपरि दक्षिणोत्तरपार्श्वस्थे शशिसूर्ययोर्मण्डले
विद्युद्विज्जमहामेघवर्षिता वृष्टिमादरात् पिबन्तौ चातको ध्यात्वा, पार्श्वयोस्तर्पयेच्चातकाख्ययो
वमु यच्छिति साधकाय । जम्भलेन्द्राय जम्भलाय स्वाहा ॥ “ जम्भलाख्यो मनुष्य
जपाद्ये सर्गसिद्धिद ” ॥ (३१-३४)

व्योमवाद्यौ युतमिति । हौं धनपतये नम । वैश्रवणमन्त्र । हु पूर्वंमद्राय नम
हृदयम् । रुँ शिनिगुण्डलाय नम । कुँ चेलिमालिने नम शिखा । च्लीं चरेन्द्राय नम

लम्बोदरो गणपतिः पीताकल्पांशुकादिधृत् ।

रत्नपूर्णं दधत्कुम्भकरण्डौ च हिरण्मयौ ॥३६॥

हेमाम्भोमध्यतो ध्येयस्तद्रूपैर्जम्भलादिभिः ।

प्रागादिस्थैः^१ स्मृताः पूज्यास्ते हुनेच तिलादिना ॥३७॥

पूजयेच्चाथ^२ वित्तेशं पद्मादिनिधिर्मिवृतम् ।

निधी पद्ममहापद्मौ तथा मकरकच्छपौ ॥३८॥

मुकुन्दकुन्दनीलाश्व शङ्खः स्यादष्टमो निधिः ।

निधानमेतत्कौबेरं धनधान्यादिवर्धनम् ॥३९॥

(म) वैश्रवणाय ठठ । पकाशनाय ठठ ।

पिङ्गलाय विविधाय विविधाधिपतये कुबेराय

कुबेराधिपतये ठठ ॥

एभिर्वटसमिद्धोमो व्याहृत्यन्तैर्धनावहः ।

हुतैस्तद्वत्तिलैः साज्यैर्विल्वैर्वा पायसेन वा ॥४०॥

कवचम् । मूर्तिं नरेन्द्राय नमः अक्षम् । न्नीं नलकूबराय नमः नेत्रम् ॥
करण्डः = ॐ ॥ करण्डकं वा । केसरेष्वङ्गानि । “जम्भलां च जलेन्द्रं च नरेन्द्रं
चेलिमातिनम् । विकुण्डलं पूर्णमद्रं चरेन्द्रं नलकूबरम् ॥” द्वितीयावृतौ पुनरिन्द्रादयः ।
पुनर्वज्रादयः । वैश्रवणाय स्वाहा । पकाशनाय स्वाहा । पिङ्गलाय स्वाहा । विविधाय स्वाहा ।
विविधाधिपतये स्वाहा । कुबेराय स्वाहा । कुबेराधिपतये स्वाहा । मृः स्वाहा । सुवः
स्वाहा । सुवः स्वाहा । भूर्भुवः सुवः स्वाहा । एभिरेकादशभिर्नित्यं वटसमिद्धोमो
जयावहः ॥ (३५-४०)

१ वृतः

२ पूजयेच्चापि

३ मुकुन्दनन्दिनौ नीलगाद्यायौ

४ द्वैश्रवणाश ठठ ।

५ द्विवि (हावि) वट

६ हुतं तद्वत्

^१कुम्भाजौ साक्षिकर्णौ स दान्तं ठान्तं लिखद्वयम् ।

हेमभूकमुकाराममध्ये कल्पलताश्रिते ॥४१॥

भद्रासने स्थितं ध्यायेदेककुण्डलिनं विभुम् ।

^२भुमनासं सुवर्णाभिं महाकायं महोदरम् ॥४२॥

इतराङ्घ्रिसमाक्रान्तैकोरस्तम्भं सिताननम् ।

देव्योः पार्श्वस्थयोः स्निग्धदृष्टिं सुबहुमूषणम् ॥४३॥

तदग्रे ^३पार्श्वतः पुत्रनकुलौ ^४दारपार्श्वयोः ।

दूत्यौ चामरहस्ते च ^५पूर्वादौ धनदादयः ॥४४॥

पार्श्वयोः पूर्णभद्रस्य श्रीपुष्टी शङ्खपद्मकौ ।

निधी ^६धनेशपार्श्वस्थौ द्वारिस्थे द्वारपालिके ॥४५॥

ध्यात्वैव ^७तान् समभ्यर्च्य श्लोकेन प्रणमेदमुग् ।

^८पूगारामकृतावास पद्महस्त वरप्रद ॥४६॥

कुम्भाजाविति । विमुग्दलि स्वाहा । वि हृदयम् । कु शिरः । षट् शिखा । लि कवचम् । स्वा अक्षम् । हा नेत्रम् । हेमभूरित्यादि ध्यानम् । कल्पलतायै नमः । तस्मिन् भद्रासने आवाह्य, मूलेनोपचारान् प्रदद्यात् । अङ्गैः प्रथमावृत्तिः । ^१वचद्भुवे नमः । नकुलाय नमः । अग्रे पार्श्वयोः पद्मप्रमायै नमः । पद्महस्तायै नमः । अजितायै नमः । पद्मप्रमाया दक्षिणे अपराजितायै नमः । पद्महस्ताया वामे वैश्रवणाय नमः ।

१ कुम्भाजौ साक्षिकर्णौ द्वौ उत्तरान्तलिखद्वयम् ।	२ भुमनासं	३ पार्श्वयोः
४ द्वारपार्श्वतः ।	५ धनदान्वयः ।	६ द्वारिस्थे
७ तत् समभ्यर्च्य	८ पूर्णाराम	९ वचद्भुवे

यक्ष्मातपरीवार विकुण्डलि नमोऽस्तु ते ।

(म) कल्पलतायै नमः । भद्रासनाय नमः । मूलमन्त्रः । वचद्भुवे
नमः । नकुलाय नमः । पद्मप्रभायै नमः । अजितायै नमः ।
अपराजितायै नमः । वैश्रवणाय नमः । माणिभद्राय नमः ।
पूर्णभद्राय नमः । जम्भलाय नमः । श्रियै नमः । पुष्ट्यै नमः ।
शङ्खनिधये नमः । पद्मनिधये नमः । पुष्पनिधये नमः ।
जयायै नमः । विजयायै नमः ॥

द्वादशकृत्यो देवस्य पुत्रस्य नकुलस्य च ॥४७॥

चतुष्कृत्यः परेषां त्रिर्मन्त्रैरेभिर्बलिं हरेत् ।

मासं षण्मासमब्दं वा य एवं निर्हरेद्बलिम् ॥४८॥

स भवेद्धनधान्याढ्यो वितेशस्य समाश्रयात् ।

माणिभद्राय नमः । पूर्णभद्राय नमः । जम्भलाय नमः । चतुर्दिक्षु पश्चिमदिक्स्थितस्य
घनदस्य पार्श्वयोः शङ्खपद्मनिधी । तद्बहिस्स्यपार्श्वयोः जयायै नमः । पुनरिन्द्रादयः ।
पुनर्वज्रादयः । एवं समभ्यर्च्य तं प्रणमेदनेन—

“३ पूगारामकृत्नावास पद्महस्त वरप्रद ।

यक्ष्मातपरीवार विकुण्डलि नमोऽस्तु ते ”॥

(४१-४८)

1 अजितायै नम इति A कोशे नास्ति ।

2 पुष्पनिधये नम इति B कोशे नास्ति ।

3 परैः षड्भिर्मन्त्रैः

4 वितेशः स्यात् समात् त्रयात् ।

5 पूगाराम [पूराराम]

¹
श्रीकण्ठमेदोपद्विवह्निशब्दे-

नावर्तिते नेन्दुयुगान्वितेन ।

इष्टोदये वैश्रवणं वृटाधो

द्रौणैर्हविर्भिः सगुडैः पयोऽन्नैः ॥४९॥

जपेत्तदग्रेऽष्टसहस्रमेतं

मांसं हुनेत्तावदिहार्धमासम् ।

ज्योतिष्कतैलेन च मध्यरात्रे

हुनेत्ततोऽङ्गोलवृतैः सहस्रम् ॥५०॥

कर्णपिशाचीमन्त्रमितीमं

सिध्यति कर्णे शंसति यक्षः ।

कोऽपि धनेशाज्ञापितमिष्टं

भूतभविष्यद्भ्यमशेषम् ॥५१॥

श्रीकण्ठमेद इति । अक्तर अक्तर स्वाहा । अव हृदयम् । तर शिर । अव शिखा । तर कवचम् । स्वाहा अस्त्रम् । वृटाधो द्रोणपुष्पैर्वैश्रवणमिष्टा, सगुडं पयोऽन्नं निवेदयित्वा, तदग्रे अष्टसहस्रं जपेत् मांसं यावत् । तत ऊर्ध्वमासि ज्योतिष्मतीतैलेन प्रतिदिनमष्टोत्तर-सहस्रं हुनेत् । ततो मध्यरात्रे अङ्गोलवृतं सहस्रं जुहुयात् । एवं कृते मन्त्रः सिध्यति ॥ - (४९-५१)

1 श्रीकर्णमेदोपधि	2 द्रौणैर्हविः स्यात्सगलं पयोऽन्नम् । [हविर्भिः सगुणैः]
3 हुतोवदिहोर्ध्वमासे ।	4 अङ्गोलवृतं 5 आज्ञापितमित्थं

शुक्लं कर्णादयं सयोनिश्च नामि-

स्ताभ्यां रुद्धौ मांसवह्निस्थपार्थौ^१ ।

मन्त्रोऽष्टार्णोऽयं ठकारद्वयान्तौ^२

दिव्याकल्पा यक्षिणी देवतास्य^३ ॥५२॥

मध्याह्ने बदरीकदम्बकुसुमैरिष्टा वटाघो दिशे-^४

न्माषान्नं तिलपिष्टयुग्धनपतेरेवं तिलक्षं जपेत् ।

अङ्गोलाज्यहुते सहस्रयुगले जप्ते भवेद्यक्षिणी^५

प्रत्यक्षं रमतां तयेष्टकरणे तां कल्पयेद्वा बुधः ॥५३॥^६

शुक्लं कर्णादयमिति । सुलभे स्वाहा । शुक्लं कणान्तमिति व्याख्यानपाठः^७ ।

अस्या यक्षिणी देवता ।

प्रतप्तकनकप्रख्या नवयौवनशालिनी ।

पीनोत्तुङ्गस्तनी चारुधम्मिल्लरुचिरालका ॥

शारदेन्दुमुखाम्भोजा नीलेन्दीवरलोचना ।

सुभ्रूः सुदन्तनासोष्ठा सुभुजा सुन्दरोदरी ॥

सुपीनश्रोणिजघना सूरुजङ्घाङ्गप्रिपङ्कजा ।

सर्वाङ्गसुन्दरी चित्रवसनाभरणोज्ज्वला ॥

१ "वह्निस्थपार्थौ" "मन्त्रोऽष्टार्णः" इत्यनयोर्मध्ये "सुलभे सुप्रभे स्वाहा" इति

A कोशे मन्तरूपः कश्चिदधिकः पाठः ।

२ अष्टार्णो यर्णिकारद्वयान्त

३ देवतास्याः

४ ददेत् (?) ।

५ कृते भवेत्

६ प्रत्यक्षरमतां

७ 'व्याख्यानपाठः' इति किञ्च व्याख्यानान्तरमिति न सूच्यते ।

तर्पिता जपहुतादिभिरेया

यक्षिणी वदति कर्णगतेष्टम् ।

ओजसा सयशसा सविधया^१

वित्तवृद्धिमतुलं च विदध्यात् ॥५४॥

(म) त्रिजट लम्बोदर वामन पटु कथय

कथापय हुं फट् ठ ॥

भक्ष्यादिना वामनमर्चयित्वा^२

यो मन्त्रमेतं जपति त्रिलक्षम् ।

तस्याशु मन्त्रस्मरणेन कश्चित्^३

कर्णे वदेत् प्रत्यहमीप्सितानि ॥५५॥

प्रसाधनकराभ्यां तु दूतीभ्यां समुपस्थिता ।

लेख्या चित्रपटे सम्यक् पूजनीया न (ल) यक्षिणी ॥

प्रत्यक्षः स्यात् पुनस्तथा रमतां बुध इत्यनेन मन्त्रेणैव तत् कर्म कुर्यात् ॥ (५२-५४)

त्रिजटेति । त्रिजट लम्बोदर वामन पटु कथय कथय कथापय कथापय हुं
फट् स्वाहा । मन्त्रस्मरणफलमाह भक्ष्यादिनेत्यादिना^४ ॥ (५५)

१ सह विद्या

२ त्रिगतसंख्यो संहामण पुपु कथय [त्रिजभसत्रोध महामनर्कः स कथय हुं]

३ भक्त्यादिना

४ कस्याशु

५ इत्यादि ।

(म) नमः^a कर्णपिशाचि वरकनकवज्रवैदूर्यमुक्ताभरण-
निर्मलालङ्कृतशरीरिणि एषेहि आगच्छ त्रैकालिक-
दर्शिनि मम कर्णं प्रविश्यातीतानागतवर्तमानं
कथय स्त्रो ज्ञापयति ठ ।

¹ मन्त्रं जपेत्क्षमिमं शिवाग्रे

² तमर्चयन् यः सकलाधिकारः ।

होमाभितृप्ता मनुदेवतास्य

कर्णे वदेत् काङ्क्षितमर्थजातम् ॥५६॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्ग्रहे षड्विंशः पटलः ॥

नम इति । ओं नमः कर्णपिशाचि वरकनकवज्रवैदूर्यमुक्ताभरणनिर्मलालङ्कृत-
शरीरिणि एषेहि आगच्छागच्छ त्रैकालिकदर्शिनि मम कर्णं प्रविश्यातीतानागतवर्तमानं
कथय कथय स्त्रो ज्ञापयति स्वाहा । शिवमिष्टा शिवाग्रे इमं मन्त्रं लक्षं जपेत् ।
मनुदेवता काङ्क्षितमर्थजाते = अर्थसमूहम् । कर्णे वदेत् ॥ (५६)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहव्याख्यानं षड्विंशः पटलः ॥

a नमः कर्णपिशाचि हृषिकेश चह वैदूर्यमुक्ताभरण [नमः कर्णपिशाचीवरचरणवज्र
वैदूर्यशरीरे मुक्ताभरण]

॥ अथ शक्त्यादिपटलः सप्तविंशः ॥

हृद्रेखाशक्तिदेव्याख्यो घोषोऽग्निः श्रीन्दुखण्डवान् ।

एकलिङ्गे सुरागारे दक्षिणामूर्तिमाश्रितः ॥१॥

बद्धपद्मासनो भस्मशायी च कुशविष्टरः ।

कृष्णाष्टमीं समारभ्य यावत् स्यात्तत्तुर्दशी ॥२॥

नित्यमिष्ट्वा शिवं शक्तिं जपेन्माससहस्रकम् ।

दधिशौद्रघृताभ्यक्तव्याघातसमिधो हुनेत् ॥३॥

तदन्तेऽष्टसहस्राणि ध्यायेत् सर्वेश्वरीमुमाम् ।

रत्नसिंहासनासीना रत्नश्रीपादपीठिका ॥४॥

मुग्धेन्दुशेखरा स्निग्धकुन्तला मणिकुण्डला ।

सर्वावयवसंपन्ना सर्वाभरणभूनिता ॥५॥

रक्तमाल्यांशुकालेषा हेमपट्टावृतोदरी ।

चामराभ्यां वीज्यमाना सर्वराजपरिच्छदा ॥६॥

हृद्रेखेति । हीं हां हृदयम् । ही शिरः । हू शिखा । हैं कवचम् । हौ नेत्रत्रयम् ।
हः अस्त्रम् । शिवालये दक्षिणामूर्तिमाश्रितः = दक्षिणामूर्तिस्थानमाश्रितः । कृष्णाष्टमी

१ शक्तिवीजाख्यः

३ अकलिङ्गे

५ ध्यायन्

२ श्रीन्दुखण्ड

४ कृष्णाष्टम्यां

६ खण्डेन्दु

७ स्निग्धकुण्डला

८ रक्तमाल्येत्यारभ्य सार्धश्लोकः (वा चतुर्भुजा इति पर्यन्तम्) A कोशे न दृश्यते ।

मुक्तादामलसत्कण्ठी द्विभुजा वा चतुर्भुजा ।
 रक्ता पाशाङ्कुशधरा सामया^१ वरदायिका ॥७॥
 जपहोमार्चनध्यानेष्वेवं ध्येया सदाशिविका ।
 रक्तहृत्पद्मे ध्याता सा भवेत् सर्वकामदा ॥८॥
 तत्सिद्धः सर्वशास्त्रज्ञः सर्वव्याधिविवर्जितः ।
 चिरं जीवेन्नभेत् (?) सिद्धिमीप्सितान्तं जपन् सदा ॥९॥
 चोरव्याघोरगादिभ्यः स्मरणादस्य नो भयम् ।
 क्रुद्धस्यास्य जपेदेतज्जपन् राजकुलं व्रजेत् ॥१०॥
 नित्यं सौभाग्यदं पञ्चविंशज्जसाभिपेचनम् ।
 मेधावी च भवेद्वाग्मी तावज्जसाम्बुपान्तः ॥११॥
 जिह्वाग्रे न्यस्य तज्जप्तं वाक्सिद्धिकविताकरम् ।
 तज्जप्तमज्जनं वश्यं कर्पूरागस्तंयुतम् ॥१२॥
 स्वासृग्भस्मरुणालेपो वश्यं च तिलककिया ।
 कृक्लासवसासाध्यपादपांसुः कुलालमृत् ॥१३॥

समारभ्य कृष्णचतुर्दश्यन्तं माससहस्रकं द्वादशसहस्रकं जपेत् । रत्नसिंहासना-
 सीनामित्यादिना ध्यानम् । स्वासृक् = ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

---

१ वसुदायिका ।

२ होमार्चनेष्वेवं ध्येया ध्याने

३ क्रुद्धस्याग्रे

तैः कृतां प्रतिमां मूलस्थाने खन्याद्वशीक्रिया ।

भक्षितार्कदिने वश्यं पुतली शालिपिष्टया ॥१४॥

तज्जापाच्च रतिर्विश्यमुक्तिः स्पर्शेक्षणं तथा ।

मधुरत्रयसिक्तानामध्वत्यसमिधां हुतात् ॥१५॥

आक्षणे वशयेत्तद्वत्पचानां होमतो नृपम् ।

राजपत्नीं पलाशेन मन्त्रिणं कुसुदेन च ॥१६॥

वैश्यं तैलेन लघ्नैः शूद्रे तद्वच्च तद्वधूम् ।

अध्वत्यसमिधा वैश्यां रण्डामेरण्डहोमतः ॥१७॥

साङ्गं पत्रमजाक्षीरे न्यस्य दर्श्या विधट्टयन् ।

तत् काययेन्मध्यरात्रे तज्जपन्नेति काङ्क्षितम् ॥१८॥

जानुमात्रे जले स्थित्वा निश्चले मीलितेक्षणः ।

जपेत् सहस्रं तद्रात्राविष्टामार्कयेत् स्त्रियम् ॥१९॥

कण्ठमात्रोदके स्तित्वा पश्यन्नुगते रविम् ।

लिसहस्रजपाच्छक्तः कन्यामार्कयेद्बुधः ॥२०॥

अरुणालेपः । रण्डा = विषवा । शकेर्हलेखायाबिसहस्रजपात् कन्यामार्कयेत् । अत्रै.
प्रथमावृत्तिः । अनङ्गरूपायै नमः । अनङ्गमदनायै नमः । मदनातुरायै नमः ।

१ नित्यं पुतली

३ हुनेत्

५ रण्डाहेरण्ड

२ तज्जपन्मैथुनं

४ व्याघातसमिधां वैश्यां

६ निश्चले

श्रीभवेत्तस्य भुज्जीयाद्योऽन्नं सप्ताग्निमन्त्रितम् ।

यथावदासने कृते यजेतामिष्टसिद्धये ॥२१॥

अर्धनारीश्वरं चाथ पाशाङ्कुशवराभयम् ।

जपाहेमनिभं^१ सिद्धरूपाकारविभूषणम् ॥२२॥

(म) अनङ्गरूपायै नमः । अनङ्गमदनायै नमः ।

^२ मदनानुरायै नमः । पवनवेगायै नमः ।

भुवनपालायै नमः । सर्वशिशिरायै नमः ।

^३ अनङ्गरेखायै नमः ॥

अङ्गलोकेशमध्यस्था दिग्बिन्दुं यजेदिमाः ।

मध्ये षट्पत्रपद्मस्य लिखेद्देवि दलेषु च ॥२३॥

स्वरावृतमिदं यन्त्रं धारयेत् पुत्रकामिनी ।

पवनगायै नमः । भुवनपालायै नमः । सर्वशिशिरायै नमः । अनङ्गरेखायै नमः ।

पुनरिन्द्रादयः । पुनर्वज्रादयः ॥ (१-२२)

मध्ये षट्पत्रपद्मस्येति । षड्दलं पत्रं लिखित्वा, मध्ये दलेषु हीकारं, मध्यस्थ-
हीकारे जीवादि, वहिः स्वरेण वेष्टयेत् ॥ (२३)

१ रूपागारं

२ अनङ्गमदनानुरायै

३ अनङ्गरेखायै नम इति A पुस्तके नास्ति ।

त्रिकोणसंपुटस्थस्य शक्तिबीजस्य रन्ध्रयोः ॥२४॥

साध्यसाधकयोराख्ये लिखेत् पार्थिववेष्मनि ।

विधिवत् कल्पितं यन्त्रं धारयेद्वक्ष्यमुत्तमम् ॥२५॥

बाह्यस्यरेखामध्यस्यमान्तरस्याश्रमीदृशे ।

शक्रवेष्मन्त्रये शक्तिर्विदग्धं स्यात् कुम्भवेष्टिता ॥२६॥

नित्यमन्मथबीजं ते विषमतिद्वये नमः ।

हृत्तिस्सूतिपुटो देवी वाग्बुद्धः सर्वकामदः ॥२७॥

रात्रिकूराङ्गसंख्यैः स्वर्णैः स्वेन च वाग्मिना ।

न्यस्याङ्गपट्कं वाचैव पुनश्चाङ्गानि विन्यसेत् ॥२८॥

त्रिकोणसंपुटस्थस्येति । पट्कोणमध्ये ह्रींकारं, तद्वन्ध्रयोः साध्यसाधकयोराख्ये पट्कोणेषु रं इति, पट्कोणस्य बहिश्चतुरश्रम् ॥ (२४-२५)

बाह्यस्येति । चतुरश्रं कृत्वा, चतुरश्रस्य दिक्षु कोणं यथा स्यात्तथा तदन्तश्चतुरश्रं, तदन्तरपि तथा वज्रलाञ्छितान् कृत्वा, मध्ये ह्रींकारं, तदन्तर्जोवादि शक्रवेष्मनो बहिर्वकारेण वेष्टयेत् । ह्रींकारस्य बहिरिति केचित् ॥ (२६)

नित्यमन्मथेति । हृत्तिः-स्वाहाकारः । सूतिः-मणवः । ओं ह्रीं ऐं नित्य-क्लिन्ने मदद्रवे स्वाहा । ओं नित्यहृदयम् । ओं क्लिन्ने शिरः । ओं मदशिखा । ओं द्रवे कवचम् । ओं ह्रीं स्वाहा अक्षम् । नित्यक्लिन्ने मदद्रवे स्वाहा नेत्रत्रयम् । ओं ऐं हृदयम् । ओं ऐं शिरः । ओं ऐं शिखा । ओं ऐं कवचम् । ओं ऐं अक्षम् । ओं ऐं नेत्रत्रयम् । काम ऋषिः । शकरी छन्दः । नित्या देवी देवता ॥ (२७-२८)

१ शक्तिबीजस्य

२ साधकयोराख्यां

३ शक्तिवश्या

४ मन्मथबीजेन विषमन्त्र.....मनुः ।

५ संख्यैश्च स्वर्णस्थेन च पाग्मिना ।

० न्यस्याङ्गपट्कं वाचैव

स्मृत्वा सुराब्धिमध्यस्थं त्रिकोणं दीपमुज्ज्वलम् ।

तन्मध्यवर्तिं चोद्यानं तदाकारं मनोरमम् ॥२९॥

कल्पवृक्षं तत्र हृद्यं वायुपुष्पलताकुलम् ।

गायत्कोकिलमृद्वीकमर्घोदितदिवाकरम् ॥३०॥

ज्योत्स्नोद्भासितपूर्णेन्दुं मेघवृन्देन दुर्दिनम् ।

तन्मध्ये स्थण्डिले हैमे^१ रक्तयोन्यासने यजेत् ॥३१॥

(म) ओं ओं द्राविणि वामायै नमः । ओं ईं

आह्लादकारिणि, ज्येष्ठायै नमः । ओं ऊं क्षोभिणि

रौद्रे नमः । ओं ऐं गुह्यशक्तये नमः ।

कोणेज्वैशादिमध्ये च तत्र शक्तीर्न्यसेदिमाः ।

तत्रावाह्यार्चयेन्नित्यां पाशाङ्कुशकपालिनीम् ॥३२॥

^२ पार्श्वस्थकल्पकतरुं वादयन्तीं च वज्रकीम् ।

रक्तमाल्यांशुकालेपां त्रिनेत्रामर्धचन्द्रिणीम् ॥३३॥

स्मृत्वा सुराब्धितीत्यादि । स्थलं प्रति प्रतिपत्तिः । योन्यासनं=त्रिकोणासनमित्यर्थः ।
 ओं ओं द्राविणि वामायै नमः । ओं ईं आह्लादकारिणि ज्येष्ठायै नमः । ओं ऊं क्षोभिणि
 रौद्रे नमः । ओं ऐं गुह्यशक्तये नमः । ईशादिकोणेषु मध्ये च । अत्र तस्मिन् पीठे नित्यं
 देवीमावाह्यं पूजयेत् । पाशाङ्कुशेत्यादिना ध्यानम् । अङ्गैः प्रथमावृत्तिः । ईं नित्यायै
 नमः । ईं सुमद्रायै नमः । ऊं मण्डलायै नमः । ऊं नरवीरिण्यै नमः । ओं सुमगायै

किञ्चित् खिन्नां जपारक्तां सुमुखीं^१ मदविह्वलाम् ।

मदाघूर्णितताम्राक्षीं कान्तां सर्वाङ्गभूषिताम् ॥३४॥

(म) हे नित्यायै नमः । ई सुभद्रायै नमः ।

उं मङ्गलायै नमः । ऊं नरवीरिण्यै नमः ।

ऐं सुभगायै नमः । एं दुर्भगायै नमः ।

ओं मनोन्मन्यै नमः । औ दुर्द्रवायै नमः ॥

एभिर्वीणाकरा दूत्यः पूज्याः पूर्वोदिलोहिताः ।

(म) हं ह्रीं^३ अनङ्गाय नमः । हं ह्रीं^४ सरणाय नमः ।

हं ह्रीं मन्मथाय नमः । हं ह्रीं कामाय नमः ।

हं ह्रीं सराय नमः ॥

दिक्षये च यजेदेतैः पञ्च कामान् सबाणधीन् ॥३५॥

नमः । ऐं दुर्भगायै नमः । ओं मनोन्मन्यै नमः । ओं दुर्द्रवायै नमः । द्वितीयावृतौ ।
हं ह्रीं मन्मथाय नमः । हं ह्रीं कामाय नमः । चतुर्विंशु हं ह्रीं सराय नमः । अग्रे ऊं
रत्यै नमः । जां विरत्यै नमः । अनङ्गस्य पार्श्वयोः जिं ग्रीत्यै नमः । जी विग्रीत्यै नमः ।
सरस्य पार्श्वयोः जुं मत्यै नमः । जूं दुर्मत्यै नमः । मन्यथस्य पार्श्वयोः
जौ धृत्यै नमः । जौ विधृत्यै नमः । कामस्य पार्श्वयोः ऊं तुष्ट्यै नमः । जः वितुष्ट्यै
नमः । सरस्य पार्श्वयोः पुनरिन्द्रादयः, पुनर्वज्रादयः ।

१ सरविह्वलाम् ।

२ भूषणाम् ।

३ ह्रीं अनङ्गाय

४ हिं । अस्मिन् मन्त्रे एवमेव हं स्थाने सर्वत्र हिं इति A कोशे विद्यते ।

पाशाङ्कुशधनुर्बाणपाणीन् रक्तान् सुभूषितान् ।

(म) ॐ रत्यै नमः । जां विरत्यै नमः । जिं प्रीत्यै नमः ।

जीं विप्रीत्यै नमः । जुं मत्यै नमः । जूं दुर्मत्यै नमः ।

जों धृत्यै नमः । जों विधृत्यै नमः । जं तुष्ट्यै नमः ।

जः वितुष्ट्यै नमः ॥

एभिर्वीणाकरा रक्तास्ता देवीः पार्श्वयोर्यजेत् ॥३६॥

तां लोकेशां तदिष्टैवं योनिमुद्रां प्रदर्श्य च ।

जपेत् सुधीः शतं मन्त्रं लिप्यर्णान्तं क्रमोक्तमात् ॥३७॥

क्लिन्ने वागङ्कुशौ^१ नित्यशब्दः कालश्च^२ तद्वै ।

विद्येशी शक्तिरुद्धैषा साक्षा स्यादिष्टसिद्धिदा ॥३८॥

^३रत्नसिन्धुचरत्योत्तमासपत्राब्जयोनिगा ।

पाशाङ्कुशधनुर्बाणवीजपूरकपालधृक् ॥३९॥

" अङ्गुष्ठौ विधिवत् कुर्यात् कनिष्ठामूलसंस्थितौ ।

हस्तौ तु मुकुलीकृत्य योनिमुद्रा प्रकीर्तिता ॥ "

लिप्यर्णान्तं क्रमोक्तमादिति । ओं ऐं नित्यक्लिन्ने मदद्रवे हीं स्वाहा । अं भों ऐं नित्यक्लिन्ने मदद्रवे स्वाहा । एवं आं इत्यादि । पुनः क्षकारादिक्रमेण च ॥ (२९-३७)

क्लिन्ने वागिति ओं हीं क्लिन्ने ऐं नित्यमदद्रवे हीं आह्लादिनि हृदयाय नमः । क्लिन्ने शिरः । क्लेदिनि शिखा । नित्यक्वचम् । मदनेत्रत्रयम् । द्रवे अक्षम् । नेत्रं विना मदद्रवेत्यलं वा । काम ऋषिः । जगती छन्दः । सर्वज्ञा शक्तिर्देवता । रत्नसिन्धु-

नित्यैषा पूर्ववद्रूपा पूज्या दूत्यश्च पत्रगाः ।

हृल्लेखा क्लेदिनी नन्दा क्षोमिणी मदनावतुरा ॥४०॥

निरञ्जना रागवती चाष्टमी मदनावती ।

खेखला द्राविणी बेगवती कामाश्च ताः स्मृताः ॥४१॥

नतौ साक्षित्वचौ क्लिप्ते कालोऽत्रिश्चन्द्रबेदशिरः । (?)

कामदैवा त्रिभुवनमोहिनी शक्तिपूर्विका ॥४२॥

पूर्वोक्तलपामभयपाशाङ्कुशकपालिनीम् ।

नित्यां देवीं स्मरेन्मन्त्रं जपेदेतं यजेच्च ताम् ॥४३॥

मधूकपुष्पैर्जुहुयात्तैर्मन्त्रैः सिद्धये पृथक् ।

यः पञ्चकर्म कुर्यात्तैर्मन्त्रैः स स्याज्जगत्प्रियः ॥४४॥

चरदित्यादि ध्यानम् । चरत्=गच्छत् । मासपत्रं=द्वादशपत्रम् । पत्रगाः=द्वादशपत्रा-
व्जान्तलिकोणगाः । प्रथमावृत्तिरङ्गैः । हृल्लेखायै नमः । क्लेदिन्यै नमः । नन्दायै नमः ।
निरञ्जनायै नमः । रागवत्यै नमः । मदनावत्यै नमः । खेखलायै नमः । द्राविण्यै नमः ।
मगवत्यै नमः । कामाय द्वादशदलेषु द्वितीयावृत्तौ पुनर्मातृभिः । पुनरिन्द्रादयः,
पुनर्वज्रादयः ॥ (३८-४१)

नतायिति । ओं ह्रीं नित्यक्लिप्ते मदद्रवे स्वाहा । ऋष्याद्यं प्रथमनित्यावत् ।

गन्धाद्यैररुणतैर्विभूषिताङ्गी

रत्नामामभयकपालशूलहस्ताम् ।

ध्यायेत्तं करकलिताङ्कुशां त्रिनेत्रां

धम्मिल्ले धृतकलरोन्दुपारिजाताम् ॥

पञ्चकर्म = तर्पण - जप - होम - सपर्या - यन्त्रधारणानि ॥

(४२-४४)

¹ वरपाशाङ्कुशकरा मद्यपूर्णकपालभृक् ।
² नित्या भूत्वा जपेत् कामवीजमिष्टाश्रिसिद्धये ॥४५॥
 न्यस्तमन्त्राङ्गुलीं बद्ध्वा क्षोभिणीं नामयुक्कलाम् ।
⁴ शय्यागतस्मरां ⁵ नित्यामिष्टाकर्षणकृत्स्नपः ॥४६॥
 तासु नित्यासु यः सिद्धः क्षोभयेत् सोऽखिलं जगत् ।
 मन्त्रा न सन्ति नित्याग्निः समाः श्रीवश्यकारिणः ॥४७॥
⁶ कलासनस्यो नृकुली वामनेत्रार्धचन्द्रवान् ।
⁷ लिपिर्मिच्छा मनोजसो लोकक्षोभकरो भवेत् ॥४८॥
⁸ रक्तपद्मासनं रक्तवस्त्रमाल्यानुलेपनम् ।
⁹ यथोक्तरूपं कम्पाङ्गं कामं स्वैक्येन चिन्तयेत् ॥४९॥

वरेति । वरपाशाङ्कुशेत्यादिना नित्यान्तरमाह । क्लीम् ॥ (४५)
 न्यस्तमन्त्राङ्गुलीमिति । नित्यामन्त्राक्षराणि दशस्वङ्गुलीषु विन्यस्य, तले साध्याय
 नाम च विन्यस्य, क्षोभिणीमुद्रां बद्ध्वा नित्यामन्त्रं जपेत् ।
 “हस्तौ संयोज्य तर्जनीं प्रसार्य च समाहितः ।
 अङ्गुष्ठौ मध्यमासक्तौ कुर्यात् संक्षोभिणीं स्मृता ॥” (४६-४७)
 कलासनस्थ इति । ककारलकारासनस्थः । अं ह क्लीं आं ह क्लीं इत्यादि
 मनोजसः यथोक्तरूपं = तैलोक्यमोहनमन्त्रोक्तरूपं साध्यहृदं पञ्चगोत्रं विद्वा, तन्मन्त्रं
 त्रिसन्ध्यं जपेत् । “मदनो मोहनश्चैव सम्भनोन्मादनौ तथा । शोषणश्चेति पञ्चैते

1 अङ्कुशधरा

4 शय्यागतस्मरं

7 लिपिभिन्नो मनोजसो

2 कपालिनी ।

5 जपेत् ।

8 रक्तवज्रमालया

3 जप्त्वा

6 लङ्कली

9 कामान् स्वैक्येन

जपेद्विंशाय तद्वीजं कुर्यात् पूजादिकर्म च ।

सायहृदिद्विबाणस्तत्त्रिसन्ध्यं वक्ष्यकृजपेत् ॥५०॥

(म) नमः कामाय सर्वगणविजयाय सर्वजन-

समोहनाय प्रज्वलिताय सर्वजनस्य

हृदयं मयि गतं कुरु ठठ ॥

एतज्जपादिना तन्त्रं^१ वक्ष्येत् सकलं जगत् ।

तारे तु युग्मं^२ रेद्विन्दुर्नवार्णो^३ वक्ष्यकृन्मनुः ॥५१॥

(म) अर्धनारीश्वराय उमामहेश्वराय गङ्गाधराय

वाग्देवाय गणनाथाय समस्तनारीरूपश्रिये

भूतनाथाय विश्वेश्वराय ठठ ॥

कामवाणाः प्रकीर्तिताः ॥” ओं नमः कामाय सर्वजनविजयाय सर्वजनसमोहनाय प्रज्वलिताय सर्वजनस्य हृदयं ममात्मगतरसं कुरु कुरु स्वाहा । एतन्मन्त्रं जपादिना सकलं जगद्वक्ष्येत् ॥ (४८-५०)

तार इति । प्र तारे तु तारे तुरे स्वाहा । अर्धनारीश्वराय स्वाहा । उमामहेश्वराय स्वाहा । गङ्गाधराय स्वाहा । वाग्देवतायै स्वाहा । गणनाथाय स्वाहा । समस्तनारी-रूपाय स्वाहा । श्रिये स्वाहा । भूतनाथाय स्वाहा । सर्वेश्वराय स्वाहा । व्याहृतिपश्चिमैर-

१ नमः कामाक्ष्याल्लवंगणहि गङ्गा लवंगणचन्मोक्ताशप्रज्वलिताशल्लवंगणस्य हृदयं ममात्मगतरसं ठठ ।

१ मन्त्रं २ रे विन्दु न वर्णे ३ वक्ष्यकृन्मनुः ।

४ अर्धार्णाक्षीश्रिया हा ठठ । उमामहेश्वराय ठठ । गङ्गा स प श ठठ । वाग्देवतायै ठठ । गणनाथाय ठठ ।

¹
अमापर्वणि सूर्येन्दुयोगे व्याहृतिपश्चिमैः ।

मन्त्रैरमीभिर्वश्याय गुडाकैर्जुहुयात्तिलैः ॥५२॥

द्वेपाय तद्वियोगे च तैलाकैः सर्पपैस्तथा ।

पाशाङ्कुशभ्यां श्रीशक्ति कामबीजं क्रमोत्क्रमात् ॥५३॥

स्थितं पुष्टितमष्टा²र्णं स्त्रीयन्त्रं कर्षणं विदुः ।

(म) नमो भगवति मातङ्गेश्वरि सर्वजनमनोहरि

सर्वमुखरञ्जिनि सर्वराजवशङ्करि सर्वस्त्री-

पुरुषवशङ्करि सर्वदुष्टमृगवशङ्करि सर्व-

सत्त्ववशङ्करि अमुकं वरमानय ठठ ॥

ध्यात्वा मातङ्गिकामेतद्दृष्ट्यार्थी सन्ध्ययोजेत् ॥५४॥

गायत्रीं वीणया कृष्णवसनां शङ्खकुण्डलाम् ।

श्यामामलङ्कृतामेतत्सर्ववश्यं सदा जपात् ॥५५॥

मीभिर्मन्त्रैः अमापर्वणि=अमावास्यायां गुडाकैः तिलैर्जुहुयात् । सूर्येन्दुयोगे अमावास्यारम्भे
वश्याय । अमावास्यायां सूर्येन्दोर्वियोगे द्वेपाय प्रतिपदारम्भे ॥ (५१-५२)

पाशाङ्कुशभ्यामिति । आं श्रीं ह्रीं क्लीं क्लीं ह्रीं श्रीं कौं स्त्रिया आकर्षण-
मेतत् । स्त्रियं श्रियादिषड्बीजैर्वैष्टयित्वा पाशाकारेण पाशमन्त्रेण कण्ठे बद्धा । अङ्कुशा-
कारेण अङ्कुशमन्त्रेण ललाटे विद्ध्वा, प्रतिकूलां स्त्रियं प्रस्थापयति । यन्त्रं =
पीडनम् ॥ (५३)

नम इति । ओं नमो भगवति मातङ्गेश्वरि सर्वजनमनोहरि सर्वमुखरञ्जिनि
सर्वराजवशङ्करि सर्वस्त्रीपुरुषवशङ्करि सर्वदुष्टमृगवशङ्करि सर्वसत्त्ववशङ्करि अमुकं वरमानय
स्वाहा । गायत्रीमित्यादि ध्यानम् ॥ (५४-५५)

1
(म) नम उच्छिष्ट चण्डालि मातङ्गि
सर्ववशीकरिणि ठठ ॥

भुक्त्वा विचिन्त्य मातङ्गी व्योमस्थां विचयानया ।
उच्छिष्टेनान्धसा दद्याद्द्वलिं तस्यै दिने दिने ॥५६॥
तद्रूपी तां जपन् दृष्टो यैर्यान् वाय स पश्यति ।
ते वक्ष्याः स्युः सभां गच्छेत्तदात्मा पूज्यते तथा ॥५७॥
(म) ह्रीं गौरी रुद्रदयिते योगेश्वरि हुं
फट् ठठ ॥

वामोरुलिखितं नाम साध्याया वामपाणिना ।
विधायैनां जपेद्विद्या नृवश्यो दक्षिणां विदुः ॥५८॥
3
(म) हर दह मुञ्च मुमुक्षि अमुकं मे
वशमानय ठठ ॥

नम इति । ओं नम उच्छिष्ट चण्डालि मातङ्गि सर्ववशीकरिणि स्वाहा । उच्छिष्टो
भूत्वा=उच्छिष्टेनान्धसा बलिं दत्त्वा यं पश्यति स एनं स्निहति ॥ (५६-५७)
हीमिति । ओं ह्रीं गौरी रुद्रदयिते योगेश्वरि हुं फट् स्वाहा । प्रयोगः—वामोरु
लिखितमिति ॥ (५८)
हरेति । हर हर दह दह वध वध मुञ्च मुञ्च मुमुक्षि मुमुक्षि अमुकं मे
वशमानय स्वाहा ॥ (५९)

---

1 नम इच्छिष्ट चण्डालि मातङ्गि जिलकप्यं हैशपिणि ठठ ।

2 तस्य

a ह्रीं जौपिपुद्रड शिटे शोजेश्वरि हुं फट् ठठ ।

3 वप - सब - दह - मुञ्च - मुमुक्षि

निष्णुमन्दिरजाप्येन सिद्धया विद्ययानया ।

जप्तं नेत्राञ्जन वश्य तथा स्यात्तिलकक्रिया ॥५९॥

(म) वश्य^aमुखि राजमुखि

रागवश्यमुखि ठठ ॥

मुखक्षालनमेतेन कुर्वन् सर्वप्रियो भवेत् ।

(म) उत्तिष्ठ^b सहदेवि किं स्वपिषि ।

याद शक्यमशक्य वा¹ सर्वजन

मे वशमानय ठठ ॥

देवीमनेन शिरसि धारयेत् न्निश्चये जनै ॥६०॥

(म) नयनमनोहरि^० ठठ । नयनातिमनोहरि ठठ ॥

एतद्देवीसमिद्धोभमसलेपाद्वशीकरम् ।

वश्येति । ओं वश्यमुखि राजमुखि राजवश्यमुखि स्वाहा ॥

उत्तिष्ठेति । उत्तिष्ठ सहदेवि किं स्वपिषि यदि शक्यमशक्य वा सर्वं मे वशमानय स्वाहा ॥ (६०)

नयनेति । नयनमनोहरि हर हर नयनानि मनोहरि स्वाहा । भसलेप ।

a दृश्यमुच्छिपागमुच्छिपागदृश्य मुच्छि ठठ ।

b लब्धेहि नि स्वपिषि

1 सर्वं मे

० नयनमनोहरि वपिषि नयनातिमनोहरि

(म) चामुण्डे खेलिनि आस्वादयार्कपय आकर्षिणि

पञ्चविंशा विनियमे अमुकं वशमानय ठठ ॥

तज्जस प्रथमग्रासमत्तु साध्यो वशी भवेत् ॥६१॥

(म) नमो भगवते रुद्राय जटिने शूलिने स्वप्नमन्युपतये

तेन रूपेण मम रूप दर्शय अमुकस्य हृदयं हन दह

पच वशमानय ठठ ॥

पृथङ्मानसहसार्कपुण्यैस्तन्मन्त्रितै शिवम् ।

इष्टा सिद्धेन मन्त्रेण घृतहोमो वशीकर ॥६२॥

(म) चामुण्डे अमुकं दह । पच मम

वशमानय ठठ ॥

व्याख्यापाठस्वन्यथा 'नयनमनोहरि नयनमनोहरि स्वाहा' इति ॥ चामुण्ड इति । ओं चामुण्डे हलि हलि आस्वादयास्वादय, आकर्षिणि पञ्च पञ्च पिशाचिनि अमुक मे वशमानय स्वाहा । अदन=भक्षणम् ॥ (६१)

नमो भगवते इति । ओं नमो भगवते रुद्राय जटिने शूलिने स्वप्नमन्युपतये तेन रूपेण मम रूपं दर्शय दर्शय अमुकस्य हृदयं हन हन दह दह पच पच वशमानय स्वाहा । पृथक् पृथङ्मन्त्रितैर्द्वादशमहसार्कपुण्यै शिवमिष्टा सिद्धेन ॥ (६२)

४ चामुण्डे वसि आस्वादय आकर्षिणिपञ्चपिशाचिनि

१ सुद्राशशतिने शूलिने

२ चामुण्डे

(म) शबराणां नमः असमे कुसुमे ठठ ॥

तत्सप्तजसं वश्यार्थी दद्यात् पुष्पफलादिकम् ।

(म) मुहि पुहि ठ ॥

कृतिवारमिदं जप्त्वा स्त्रीयोनौ वश्यकृज्जपेत् ॥६६॥

नामाङ्ककर्णिके भूर्जे रोचनाचन्दनार्पितम् ।

अङ्कुशास्यं चतुष्पत्रमाज्यस्थं पद्ममर्चयेत् ॥६७॥

वश्यं यन्त्रमिदं विद्यामिष्टमाकर्षयेदपि ।

अर्धनारीश्वरः सामिपष्ठो दण्ड्यन्तराङ्गयः ॥६८॥

चिताङ्गारार्चितो वल्लो योनिस्थो भर्तृरञ्जकः ।

(म) निकुंदे वरदे वरकोकिले चण्डालि ठठ ॥

वामहस्ते मन्त्रवृत्तं नाम नीलीरसार्पितम् ॥६९॥

साध्यं हृदि न्यसेच्छधन्मन्त्रस्मृत्या नुरञ्जनम् ।

शबराणामिति । शबराणां नम । असमे कुसुमे स्वाहा । सप्तमन्त्रितं पुष्पादि
दद्यात् ॥ मुहीति । मुहि मुहि पुहि पुहि स्वाहा । कृतिवारं=॥१०॥१०॥१०॥१०॥
कृपारनाम मन्त्रो वा ॥ (६६)

नामाङ्ककर्णिक इति । भुजं रोचना चतुर्दलं ह्यं यच्च लिखित्वा, यत्रेयु को
कारं मध्यस्य हीकारं मध्ये जीवादि ॥ (६७)

अर्धनारीश्वर इति । चित्तावहे चित्ताद्वारेण अङ्कारं लिखित्वा, तन्मध्ये जीवादि
एतद्योनौ स्थापयेत् ॥ (६८)

निरुद इति । निरुदे वरदे वरकोकिले चण्डालि स्वाहा । वामहस्तेन
नीलीरसेनैतन्मन्त्राहुतं नाममन्त्रचिद्विभितं लिखित्वा जप्त्वा न्यसेत् ॥ (६९)

१ शशपानां नमः

■ दण्डयन्त्रां पयः ।

३ चित्ताहारार्पितः

4 साध्या हृदि

5 मन्त्रं स्मृत्वा

प्रांशुब्रह्मा दशा युक्तो मनोरञ्जनिरद्वयम् ॥७०॥

लाक्ष्या लिखितं वामहस्तेऽष्टदलपङ्कजे ।

वदं^१ स्याद्वर्शितं यन्त्रं^१ पूर्ववच्च क्रियापि च ॥७१॥

षोडशाष्टारयोर्मन्त्रौ^२ चक्रयोर्द्वाविमौ^२ तथा ।

संलिख्य मूर्जपत्रादौ^३ धारयेद्वक्ष्यमुत्तमम् ॥७२॥

मन्त्रौ^४ विविक्ते कुड्यादाविमौ^४ संलिख्य साधकः ।

पश्यन्नेव जपेन्मौनी^५ तूर्णमायान्ति काङ्क्षिताः ॥७३॥

योनौ विन्यस्य तक्रोत्थं कृत्वा मन्त्राभिमन्त्रितम् ।

तज्जप्तं^६ कज्जलं न्यस्य नेत्रयोः सुभगा भवेत् ॥७४॥

प्रांशुब्रह्मेति । कामिनी रञ्जिनी स्वाहा । लाक्ष्या वामहस्तेऽष्टदलपङ्कजे लिखितं दर्शयेत् ॥ (७०-७१)

षोडशाष्टारयोरिति । वृत्तं लिखित्वा तत्परितोऽष्टारं तद्बहिर्वृत्तं कृत्वा षोडशारं विलिख्य, मध्येऽष्टारे कामिरञ्जिनी स्वाहेति लिखेत् । षोडशारे तु तित्ति देवर देवर कोकिले चण्डालि स्वाहेति लिखेत् ॥ (७२-७३)

योनौ विन्यस्य । षोडशाक्षरेण वाष्टाक्षरेण वा सप्ताभिमन्त्रितं नवनीतं योनौ विन्यस्य, उद्धृत्य । कज्जलं=मपी कल्पयेत् ॥ (७४)

१ मन्त्र

२ षोडशाक्षरयोः

३ मुजपत्रादौ

४ रात्रौ विविक्ते

५ आयाति काङ्क्षितम् ।

६ तज्जप्तं

क्षौद्राक्तैर्लवणैः शुद्धैर्जुहुयात् सप्तसंख्यया ।

रात्रौ लवणमात्रेण वक्ष्यायेत्तज्जपेदपि ॥७५॥

क्षौद्राक्तैरिति । अत्र लवणमन्त्र उच्यते :—

“ लवणाम्भस्सु तीक्ष्णोऽसि उग्रं हि हृदयं तव ।

लोणस्य पृथिवी माता लोणस्य वरुणः पिता ॥

लवणैर्हूयमाने तु कुतो निद्रा कुतो रतिः ।

लोणमन्नं पाचयति लोणं छिन्दति भिन्दति ॥

अमुकस्य हि गात्राणि दह मांसं तथा दह ।

मेदश्चापि दहास्थीनि अस्थिम्यो मज्जकां दह ॥

यदि वा योजनशते नदीनां वा क्षतान्तरे ।

तं दग्ध्वा नय मे शीघ्रं अम्रेलोणस्य तेजसा ॥

या रात्रिः शल्यविद्वस्य शूलेष्वारोपितस्य च ।

सा ते रात्रिर्महारात्रि याने रात्रिर्महायशाः ॥ ”

चिटि चिटि चण्डालि महाचण्डालि अमुके मे वशमानय स्वाहा । “ लवणाम्भस्सु तीक्ष्णोऽसि उग्रं हि हृदयं तव । लोणस्य पृथिवी माता लोणस्य वरुणः पिता । ” हृदयाय नमः । एवं सर्वत्र योज्यम् । अज्जिरा ऋषिः । अनुष्टुप्छन्दः । अग्निर्देवता ।

“ त्रिलोचनो मेपगतः शुभाङ्गः सुखं च शक्तिं वरदाभये च ।

भुजैर्दधत् कुङ्कुमपिङ्गवर्णो विभूषितोऽग्निर्ध्वलाम्बराद्यैः ॥ ”

अस्य काले देवता चेतदेवं ध्यानम् ।

काली कालघनोपमा त्रिनयना शूलसिखट्पाङ्गका

नागं दक्षिणतोऽन्यतो डमरुकं मुण्डं च खेटं करैः ।

विभ्राणास्रकपालकं च विलसद्दंष्ट्राहिमूषोज्ज्वला

वेतालपेरि संस्थिता भगवती ध्येयातिनीलाम्बरा ॥

वश्ये लवणमंत्रेण समो मन्त्रो न विद्यते ॥

अन्तस्थासनमेकैकं द्वादशस्वरभेदितम् ।

भुवनाधिपतिं साध्यनामाक्षरविदर्भितम् ॥७६॥

वातेशेन्द्रयमारम्या लिखेत् पङ्क्तिचतुष्टये ।

मध्ये च वामेतरयोः शक्तिं पाशाङ्कुशौ लिखेत् ॥७७॥

पङ्क्तिमध्यदलाग्रेषु नाम वामाक्षिवेष्टितम् ।

स्वाख्याविदर्भया लिप्या वायव्यादिषु वेष्टयेत् ॥७८॥

घटाकारमिदं यन्त्रं पद्मस्थं कमलाननम् ।

पुण्यक्षस्याष्टमे भागे पटे नीलिरसोपिते ॥७९॥

लिखेदनामरक्तेन लाक्षेन्द्रियमदैः सह ।

लिखेत्तद्वामभागे वा साध्ययोः सैक्यिकी तनुम् ॥८०॥

अन्तेति । अन्तस्थानमित्यादिना घटांगल मन्त्रमाह । पूर्वपश्चिमायतां दक्षिणोत्तरायतां च कुल्यां कृत्वा, तथा पुनः शशनिऋतिगां अग्निवायुगा च । पुनरेकैककुल्यायां द्वादश द्वादशाक्षराणि नामाक्षरविदर्भितानि द्वादशस्वरभेदितानि अन्तस्थासनगानि लिखेत् । “य र ल वाः” अन्तस्था । कुल्याद्वये षट् षडक्षराणि सर्वत्र पङ्क्तिद्वयाकारेण पुनर्नामाक्षरलक्ष्य पुनर्नामाक्षरं ले इत्यादि हं ह्रां इत्यादि वायव्याग्रेयान्तः । हं ह्रामित्यादि । ईशानादि निऋत्यन्तं हं ह्रां इत्यादि । तस्य वाम-दक्षिणपार्श्वयोः अं क्रौं कुल्या रेखा । तदग्रेषु दलानि कृत्वा, तेषु इकारवेष्टितं नाम लिखेत् । बहिरलिप्या स्वाप्या विदर्भया, तद्बहिः घटाकारेण वेष्टयेत् । घटबले घटामिमुखं पद्मं, घटपृष्ठे च तथा । पुण्यक्षस्य-पुण्यनक्षत्रस्य अष्टमे भागे लिखेत् । सिक्थकप्रथिते साध्याय हृदि

1 वहिमध्ये दलाग्रेषु

2 वामाक्षिवेष्टितम् ।

3 तद्वायव्यादि वेष्टयेत् ।

4 कमलासनम् ।

5 वामबाहे वा

1

हृदयस्थिततन्त्रां स्थापयेन्मधुरत्वये ।

काञ्जिकाधो निधायैतां रक्तपुष्पैः समर्चयेत् ॥८१॥

वलिं दद्याच्च सप्ताहादुच्चैः सा वशगा भवेत् ।

तापयेत् पुतलीं वाग्नौ यथासौ न विलीयते ॥८२॥

मध्यस्थाप्यं जपेन्मन्त्रं पाशशक्त्यङ्कुशात्मकम् ।

राजीलवणहोमेन स्म्यापि वशगा भवेत् ॥८३॥

पादेनाक्रम्य तथन्त्रं शय्यास्थो वा जपेन्मनुम् ।

सर्वस्वीहृदये तिष्ठेदेतन्मन्त्रं सदा जपन् ॥८४॥

तद्यन्त्रं धारयेद्वाग्बाहौ वक्ष्यमनुत्तमम् ।

व्योमत्रसेन्द्रलोकेशवह्निवामाक्षिन्दिमत् ॥८५॥

कर्णिकायां लिखेत् साख्यं कामिनीं च दलाष्टके ।

मूलं मासकलापत्रेष्वालिखेत् ⁶ स्वरभेदितम् ॥८६॥

गुलികീकृत्य संस्थापयेत् । सिक्थकं=മെഴുകു. । इन्द्रियं=शुक्रम् मदः=മരുന്നമരുന്നം ।
 अनामरक्तं=മോതിരവിലെകളുടെ രക്തം । वामभागे वा साधकस्य वामनासापुटे
 यदा वायुसंचारः तदा पुण्यश्मिनपेक्ष्यम् । काञ्जिकं=കാടി । यथासौ न विहीयते=
 ഉപയോഗപ്പെടുന്നു ॥ (७६-८२)

मयेति । मध्यस्थाप्रमित्यादिना प्रयोगान्तरमाह । आं ह्रीं क्लीं स्वाहा । राजी=
 ചെറുകുടക് । रम्भा नामाप्सरसं श्रेष्ठा ॥ (८३-८४)

व्योमेति । व्योमेत्यादिना कामार्गलं यन्त्रमाह । इन्द्रलोकेऽसौ लकारः । अष्टदलं पद्मं लिखित्वा, कर्णिकायां हृक्कीमिति, तन्मध्ये जीवादि, दलेषु कामिनीत्यादि अष्टाक्षरं,

1 कृत्वा हृदिस्थं तथान्नं

४ पुत्तली बहो

३ मध्यस्थारुयं

१४ जपेत् ।

६ वामभागे

- 6 स्मरभेदितम् ।

दन्तपत्रेषु तद्विभं वणैः सान्नेश्च कादिभिः ।

वेष्टयेन्मन्दिरेणैतद्बहिः शक्त्याङ्कुशेन च ॥८७॥

यन्त्रं धर्तारालेनैतत्तुल्यं कामार्गलं विदुः ।

मेपौ सदृक्चलौ क्लिप्ते कालणान्तौ (?) द्रवे च हृत् ॥८८॥

(म) नित्यायै हुं नित्ये ठ । नित्ये क्लिप्ते हुं ।

नित्याक्लिप्ते नमः स्वाहा । मदद्रवे नमः ।

सदाक्लिन्नैवमाख्याता दुर्गा विद्याङ्गसंयुता ।

एनां^५ जर्पेद्यामबलेक्य सा स्त्री

क्षीरे^६ तथा जप्तजलं पिबेद्यः ।

लिम्पेत्तनौ वा स जनाक्षिह्यः

तज्जसगन्धादिविमूषितश्च ॥८९॥

तद्बहिर्द्वादशदलेषु हक्की हक्की इत्यादि योज्यम् । तद्बहिः षोडशदलेषु ह् क्लै ह् क्लौ इत्यादि योज्यम् । तद्बहिः क्षकारेण वेष्टयेत् । तद्बहिः शक्त्याङ्कुशाम्याम् ॥ (८५-८७)

मेपौ सदृगीति । नित्याक्लिप्ते मदद्रवे नमः । नित्यायै हुं हृदयम् । नित्ये स्वाहा शिरः । नित्याक्लिप्ते हुं शिखा । नित्याक्लिप्ते नमः ऋक्चम् । स्वाहा नेत्रम् । मदद्रवे नमः अक्षम् । इष्टि ऋषिः । त्रिष्टुप् छन्दः । दुर्गा देवता । सदाक्लिन्ना दुर्गा जपादिना वश्यकरी ॥ (८८-८९)

१ मन्दिरेणैतत्

२ पाशाङ्कुशेन च ।

३ सा नित्यायै हुं नित्ये स्वाहा । नित्यं क्लिप्ते स्वाहा । नित्याक्लिप्ते हं नित्याक्लिप्ते नमः ।

४ दृश्या विद्याङ्गः

५ हि ना अपेक्षा

६ क्षीरेत्या

1

द्येकद्वयैकमिति च कमेण

2

मात्राक्षराव्याष्टदले सरोजम् ।

वश्यं यथावत्कलितं भुजादौ

जसं तथा स्यात् कुसुमादिदत्तम् ॥९०॥

3

(म) देवि देवादिदेवि महादेवि सर्वजनस्य

मुखं ममात्मगतं कुरु ठठ ॥

प्रक्षाल्यन्मुखमनेन विलेपनादि

कुर्याच्च वक्ष्यमनुना सिकतातलस्याम् ।

लक्ष्मीं यजेदहितिथौ कुसुमैः सहस्रैः

4

प्रातः कृताञ्जलिभैः कनकाङ्गुकार्यम् ॥९१॥

5

(म) नमश्चण्डालि हिलि अमुकं

वशमानय ठठ ॥

द्येकद्वयैकैकमिति । अष्टदलपत्रं कृत्वा, कर्णिकायां जीवादि । नित्य एकदले
ह्रीं । एकस्मिन् । ले म अपरस्मिन् । शिष्टेष्वेकैकं जपादिना साधितं वक्ष्यम् ॥ (९०)

देवीति । देवि देवि महादेवि सर्वजनस्य मुखं ममात्मगतं कुरु कुरु स्वाहा । अनेन
मुखप्रक्षालनविलेपनादि कुर्यात् । अहितिथिः=पञ्चमी । कृताञ्जलिः=कृताञ्जलिः ॥

नम इति । ओं नमश्चण्डालि हिलि हिलि अमुकं वशमानय स्वाहा । एतं मन्त्रं

1 ध्येयं द्वयैकैकमिति

2 मन्त्रोऽक्षराव्याष्ट

3 देहि देहि महादेहि देवासिदेवि

4 कनकाङ्गुसार्थम् ।

5 नमश्चण्डालिसिविसि अमुकं वशमानय ठठ ॥

भूर्जे विलिख्य कटुकं मनुनामयुक्ते

तत्सिक्थकप्रतिकृतेर्हृदि ताम्रसूचीम् ।

¹ गुह्ये खनेच दहनार्चिषि तापयेतां

सन्ध्यासु सप्तदिवसाद्वशमेति साध्या ॥९२॥

(म) ² देवश्री भूतश्री यक्षि महायक्षि

पद्मावति भगवति अमुकं मे

वशमानय ठठ ॥

नक्षत्रवृक्षफलकायुगलं समन्त्रं

माहेन्द्रसद्गतसाधकसाध्यनाम ।

³ स्वीये फले परिनिधाय गुहादिगुप्ते

⁴ संस्थापयेत् भवति वश्यमनुत्तमं तत् ॥९३॥

भूर्जे विलिख्य प्रतिकृतेर्हृदि संस्थाप्य, तां सूचीं तस्या गुह्ये खनित्वा, अग्निज्वालायां प्रतिकृतिं तापयेत् । ॐ ह्रीं क्लीं ॥ (९२)

देवश्रीति । देवश्री देवश्री भूतश्री भूतश्री यक्षि यक्षि महायक्षि पद्मावति भगवति अमुकं वशमानय स्वाहा । साध्यसाधकयोर्नक्षत्रवृक्षफलकायां माहेन्द्रमण्डलं कृत्वा, साधकनाम पष्ठयन्तं विलिख्य, मन्त्रेण वेष्टयित्वा, स्वर्क्षवृक्षे परस्मिन् साध्यनाम द्वितीयान्तं विलिख्य, मन्त्रेणावेष्टय, साधकफलोपरि साध्यफलकं निधाय, सुपुष्टं स्थापयेत् ॥ (९३)

1 वने च भवनेर्चिषि

2 देवश्री भूतश्री यक्षि महायक्षि पद्मावति । 3 स्वीये वरोपरि निधाय गुहाभिगुप्ते

4 संस्थापयेद्वश्यं

(म) नमो भगवति उच्छिष्ट^१ हृदयाय

कुरु चुं हुरु ठठ ॥

पूर्वोक्त्यैष वशकृत् क्रियया मनुः स्या-

दुद्दिश्य यां जपति लक्ष्मिमं स वश्यः^२ ।

उच्छिष्टनामकमिमं पवनस्य मन्त्र-^४

मुच्छिष्टतामुपगतो मतिमानियुज्यात् ॥९४॥

(म) नमो मातङ्गानां नमो मातङ्गीनां नमो

मातङ्गकुमाराणां नमो मातङ्गकुमारीणां

तद्यथा चुरु कुरु ठठ ॥^५

नमो भगवतीति । ओं नमो भगवति उच्छिष्टहृदयाय कुरु कुरु कुन्दुरु कुन्दु
कुन्दुरु स्वाहा । उच्छिष्टो भूत्वा जपेत् । एष 'उच्छिष्टपवनमन्त्र' ॥ (९४)

नम इति । ओं नमो मातङ्गानां, नमो मातङ्गीनां, नमो मातङ्गकुमाराणां, नमो
मातङ्गकुमारीणां, तद्यथा कुरु कुरु चुरु चुरु स्वाहा । नागाङ्गमस्तकमित्यादिना
प्रयोगमाह । धल्मीकजं प्रतिवपुरिति । बल्मीकमृदा प्रतिवृत्ति कृत्वा, तन्मस्तके

१ उच्छिष्ट वृडाशाश चुपु चुन्दुयु कुपु कुन्पुपु ठठ ।

२ मन्त्रमिदं सवश्यः ।

३ स वश्या

४ नामकमिदं

५ चपु कुपु

६ एतदुच्छिष्टपवनमन्त्रम् ।

नामाङ्कमस्तकमधोवदनं विधाय^१

वल्मीकजं प्रतिवपुः पुनरङ्घ्रिणा तत् ।

आक्रम्य तं जपतु सप्तदिनं त्रिसन्ध्यं

साभ्यो वशीभवति वामपदेन तु स्त्री ॥९५॥

^२ श्रीकण्ठान्तः सदण्डः सहितसकलभुक् सधविन्दुः स्वयंभू-

रेतौ पाशाङ्कुशौ द्वौ भुवनवशकरौ शक्तिराभ्यां च रुद्धा ।

अम्भोधारा इधात्रं प्रयुतजपवशीभूतमेतत् त्रिवर्णं

^३ मन्त्रः सिद्धिं प्रदद्यात् प्रतिदिनमखिलस्त्रीनराकर्पणाद्याः ॥९६॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्ग्रहे सप्तविंशः पटलः ॥

साध्यनाम लिखित्वा, अधोवदनं विधाय । ॐ ह्रीं १३० । आक्रम्य = ॐ ह्रीं १३० ।
सप्तदिनं त्रिसन्ध्यं जपतु ॥ (९५)

श्रीकण्ठान्तरिति । आ ही कौ, पाशाङ्कुशत्रयक्षरीवश्ये (१) तूत्तमा । प्रयुतं =
दशलक्षं । पुरश्चरणम् ॥ (९६)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहव्याख्याने सप्तविंशः पटलः ॥

॥ अथ वश्यपटलोऽष्टाविंशः ॥

प्रक्षाल्याभ्युष्ण्या^१ स्वार्या योनिं गन्धाम्भसा पुनः ।

दद्यादिष्टं ततो धूपं^२ तेन स्त्री सुभगा भवेत् ॥१॥

क्षीरवृक्षकपायेण^३ धातकीसल्लिलेन वा ।

भगस्य बहुशौचेन सुयोनिर्जायतेऽङ्गना ॥२॥

फलत्तयकपायेण वराङ्गं क्षालयेत् सदा ।

दुर्गन्धाद्यपनोदाय जीर्णे^४ स्यान्मधुराशना ॥३॥

प्रक्षालयेत्यादि । स्वारिः = कण्डी । गन्धाम्भ = चन्दनादिगन्धद्रव्यसिद्धजलम् ।

दद्यादिष्टं ततो धूपमिति बहुप्रकारा धूपः । आगमप्रसिद्धाः । तेषामन्यतमं वाञ्छितं कुर्यात् ॥

“ गन्धादिवासितो धूमो धूप इत्युच्यते बुधैः । ”

“ क्लिन्नपिच्छिलपूत्यल्पं विशालं लवणं श्लथम् ।

अमांसं कर्कशं रोमं भगदोषा दश स्मृताः ॥ ”

एतद्रहितत्वं भगस्य सौभाग्यम् ॥१॥

क्षीरवृक्षेति । क्षीरवृक्षः = कालाम्बु ॥ धातकी = काली ॥ वराङ्गं = भगम् ।

जीर्णे = पक्वमिष्टम् ॥ कल्कादयः = कल्कयुक्तम् । जातीपुष्पं =
पिच्छकप्लुष्टम् ॥ (२-३)

१ वार्या (?)

२ कपायेण शौचात् स्यात् सुभगा वधूः ।

३ उष्णाम्भोबहुशौचेन

४ जीर्णे मधुरभोजिनी ।

स्त्रीजातिपुष्पकल्काद्व्यतैललेपात् सुयोनिका ।

पलाशपुष्पं काश्मर्यपत्रमर्जुनचर्म च ॥४॥

योनिः स्वल्पायते नार्यास्तेषां लेपादिकर्मणा ।

वन्ध्याक्षास्थिरजःक्षौद्रलेपादल्पं भगं भवेत् ॥५॥

वेतसीमूलस्तोत्रेण शौचात् स्याद्योनिशुक्ला ।

वकुलाशोककाश्मर्यप्रमूनोद्धर्तनात्तथा^१ ॥६॥

मण्डूकघूर्णतैलाभ्यां लिप्तं तच्छिथिलीभवेत् ।

सौराष्ट्री क्षौद्रलेपात् स्त्री बहुमुक्तापि कन्यका ॥७॥

तथैवाखुबसातैलवार्ताकरसम्रक्षणात् ।

श्लेष्मातकफलं पिष्ट्वा सातसीपुष्पगुग्गुलु ॥८॥

मूत्रेण तद्धृतो लेपो योनिबन्धकरो भवेत् । -

सौराष्ट्रीखदिरक्षौद्रलेपात् स्याद्योनिवन्धनम् ॥९॥

अन्तस्थवृत्तमिन्द्रोपचूर्णालक्तकवर्तिक । ।

ज्वलिता कपिलाज्याक्ता योनिबन्धं^६ निवर्तयेत् ॥१०॥

പലാശേതി । പലാശഃ=പ്ലാശം । കാശ്മര്യം=കമിഴ് । അർജുനഃ=നീർമ്മലത്വം ।
 യോനിഃ സ്വല്പായതേ । ചൈതന്യം । വന്ധ്യം=കാലാർപ്പാവസ്ഥ । വേതസീമൂലോദയം=
 വേതസമൂലകാഠഃ ॥ (४-६)

1
ദ്രാक्षा¹ സമധുകാ¹ സ്വര്യാ¹ പി¹ഛാ¹ ക്ഷീരേ¹ പി¹വേ¹ദ്വ¹ഘൃ¹ഃ ।

2
പു²ഷ്പ² ഗ²ച്ഛ²തി² ന²ത്യേ²ന² ചൂ²ത²വ²ക്²സ്വ²ര²സേ²ന² ച ॥൧൧॥

നി³മ്ബ³പ³ത്രൈ³ർ³ജ³ഗ്ഗ³ത്വ³ക്³ള³ഘ്യാ³ത³ക³ദ³ല³ാ³ന്വി³തൈഃ ।

3
വ³രാ³ങ്ങ്³ ധൂ³പ³യേ³ന്ദ³ാ³രീ³ ര³ജഃ³പ³ത³ന³കാ³ഭ³ക്ഷി³ണീ ॥൧൨॥

അ⁴സ⁴മ്ദ⁴ര⁴സ്യ⁴ മ⁴ന്ത്രേ⁴ണ⁴ മ⁴ന്ത്രി⁴താഃ⁴ സ⁴ത⁴ ശ⁴ർ⁴ക⁴രാഃ ।

4
വ⁴ക്സ⁴ത്യാഃ⁴ ക⁴ല⁴യേ⁴യൌ⁴നൌ⁴ ര⁴ജഃ⁴പാ⁴തോ⁴ നി⁴വ⁴ർ⁴തേ ॥൧൩॥

5
ചൂ⁵ർണ്ണ⁵ കൃ⁵ഷ്ണ⁵ജ⁵ല⁵ക്വാ⁵യാഃ⁵ സാ⁵ഘ്യ⁵ശു⁵ക്ലേ⁵ന⁵ ലേ⁵പി⁵താ ।

നേ⁶ത്ര⁶ഖ⁶ണ്ഡേ⁶ന⁶ സം⁶യോ⁶ജ്യ⁶ വ⁶ർ⁶തി⁶ കു⁶ർ⁶വീ⁶ത⁶ സാ⁶ധ⁶കീ ॥൧൪॥

6
ശു⁶ഷ്ക⁶ത്യാ⁶ന⁶ഭൂ⁶മേ⁶ഭൂ⁶ത്യാ⁶ ദ്വാ⁶രേ⁶ വ⁶ർ⁶തി⁶നി⁶വേ⁶ദ്യ⁶താ⁶മ് ।

7
കാ⁷ര⁷സ്ക⁷ര⁷സ⁷മു⁷ദ്വാന⁷ന്ത്യ⁷സ്യ⁷ താ⁷ം സ⁷മൃ⁷ണോ⁷വ⁷ധ ॥൧൫॥

8
അ⁸നു⁸ത്ഥി⁸തിഃ⁸ സ്യാ⁸ത്⁸ത്യാ⁸സി⁸ന്⁸ വി⁸മൃ⁸തേ⁸ തു⁸ ത⁸ദോ⁸ത്ഥി⁸തിഃ ।

വ⁹ചാ⁹ധ⁹മൂ⁹ല⁹വൃ⁹ഹ⁹തീ⁹ഫ⁹ല⁹കു⁹ണ്ഡാ⁹ഞ്ച⁹ സ⁹ർ⁹പാ⁹ന് ॥൧൬॥

പുഷ്പമിതി । പുഷ്പം=തീണ്ടാറീരകതം । “ ഓ¹ നവ¹സാ¹ഗ¹ര¹പ¹ർ¹യ¹ന്ത¹വാ¹ത¹പി¹ത¹ശ്ലേ¹ച്ഛ¹നി¹വ¹ന്ധി¹നി¹ സ്വാ¹ഹാ ” । അ²സ²മ്ദ²ര²മ²ന്തഃ । ശ³ർ³ക³രാ³=സ്തൃ³ഖാ³ല³കാ ॥ ॥൧൧-൧൩॥

ചൂർണ്ണമിതി । കൃഷ്ണജലക്വാ⁴യാ⁴ചൂ⁴ർണ്ണം=കു⁴ത്ത⁴ അ⁴ട്ട⁴ക്ക⁴റീ । സാ⁵ഘ്യ⁵ശു⁵ക്ലാ⁵നു⁵ലേ⁵പി⁵താ⁵ നേ⁶ത്ര⁶ഖ⁶ണ്ഡേ⁶ന⁶ സം⁶യോ⁶ജ്യ⁶ വ⁶ർ⁶തി⁶ കു⁶ർ⁶വീ⁶ത⁶ । സാ⁷ഘ്യ⁷ശു⁷ക്ലം=തെ⁷ച്ച⁷വ⁷സ്ത്ര⁷വ⁷ണ്ഡ⁷യ⁷ത്തിൽ കു⁸ത്ത⁸ത⁸ട്ട⁸പ്പൊ⁸ടി⁸യി⁸ട്ട⁸ തി⁸ര⁸ച്ച⁸കി⁸രി⁸യ⁸ക്ക⁸ക ॥ നേ⁹ത്രം=വ⁹ക്സ⁹മ് । പി⁹ന്നെ⁹ ഏ⁹രു⁹ത്തി⁹ൻ⁹റ⁹ വ⁹ണ്ഡ⁹ ലി⁹ംഗ⁹ഭാ⁹ര⁹ത്തി⁹ൽ വെ⁹ച്ചു പി⁹ന്നെ⁹ ലി⁹ംഗ⁹ത്തെ⁹ കാ⁹ഞ്ഞി⁹ര⁹ച്ചെ⁹പ്പി⁹ൽവെ⁹ച്ചു അ⁹തി⁹ന്നെ⁹ മൃ⁹ട്ട⁹യ്ക്കേ⁹റാ⁹ ലി⁹ംഗ⁹ത്തി⁹ൻ⁹റ⁹

1 പി ¹ ഛാ ¹	2 സ്വ ² ര ² സാ ² സ്വ ² വാ ² ന് ।	3 പ ³ രാ ³ ങ്ങ്
4 ര ⁴ ജഃ ⁴ പാ ⁴ തം ⁴ നി ⁴ വ ⁴ ർ ⁴ തേ ⁴	5 പൂ ⁵ ർണ്ണ ⁵	6 വ ⁶ ർ ⁶ തി ⁶ നി ⁶ വേ ⁶ ദ്യ ⁶ താ ⁶ മ്
7 സ ⁷ മൃ ⁷ ണോ ⁷ വ ⁷ ധ ।	8 വി ⁸ മൃ ⁸ തേ ⁸ ച ⁸ ത ⁸ ദു ⁸ ത്ഥി ⁸ തിഃ ।	

पिष्टा क्षीरेण लिप्तोऽङ्गे सदा स्यादुद्धतो ध्वजः ।

क्षौद्राब्जकेसरालेषान्नाभिमूले तथा भवेत् ॥१७॥

कुष्ठवत्सकचस्ताम्बोलेपनं लिङ्गवृंहणम् ।

वचाश्चकुष्ठवृहतीराजीलेपाच्छिवो महान् ॥१८॥

पलाशाश्चारिनिर्यासकृष्णालेपादसौ दृढः ।

स्तुहिजं गव्यमाजं च क्षीरं संयोज्य पादयोः ॥१९॥

संलिप्य भोगः कर्तव्यः शुक्रस्तम्भनमिच्छता ।

श्वेतपुतुम्बिकामूलं न्यस्यास्ये तत्तुषाम्भसा ॥२०॥

पिष्टा गुह्ये च संलिप्य भोगः शुक्रनिवारणः ।

(म) गजाश्वरूपभाणां रोमबन्धनाय ठठ ॥

गजाश्वयोर्मुखे रोम लब्ध्वा लम्बितलिङ्गयोः ॥२१॥

तथाविधस्य लाङ्गूले मुखे च वृषभस्य तु ।

रोमभिस्तैः कृतं रज्जुबलयं जप्तमर्चितम् ॥२२॥

गजाश्वयोर्मुखे रोम लब्ध्वा लम्बितलिङ्गयोः । अश्वमूलं =
कृष्णव्रीहयोर्मुखे रोम लब्ध्वा लम्बितलिङ्गयोः । ध्वजः=लिङ्गम् । तथा भवेदुरिक्तः स्यात् । शिवशब्दो
लिङ्गपर्यायः ॥ (१४-२०)

गजाश्वयोति । गजाश्वरूपभाणां रोमबन्धनाय स्वाहा । तथाविधस्य=लम्बित-
लिङ्गस्य । वृषभस्य वृंहितलिङ्गयोरित्यपरे ॥ (२१-२२)

१ क्षौद्राब्ज केसर

२ लेपाच्छिफो

॥ त्रिफल्यश्चतुर्निर्यास

४ शिवो दृढः ।

५ श्वेतशरपुष्पमूलं

६ गजाश्व हरमाता रोमबन्धनाय ठठ । [शुद्धी गजाश्व वृषभाणां रोमबन्धनाय ठठ ।]

७ तं कृतं रज्जुबलयं

1
 മകോष्ठേ നിക്ഷിപേതേന മനുനാ¹ ശുക്ലവാണമ് ।
 ശുഷ്ഠീപാരാവതശക്രത് കുണ്ഠ മധു വചാജനമ് ॥൨൩॥
 ഗോരോചനാ ച തൈർലിംഗ: ശിവോ യോപിത്രിയോ भवेत् ।
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000
 1001
 1002
 1003
 1004
 1005
 1006
 1007
 1008
 1009
 1010
 1011
 1012
 1013
 1014
 1015
 1016
 1017
 1018
 1019
 1020
 1021
 1022
 1023
 1024
 1025
 1026
 1027
 1028
 1029
 1030
 1031
 1032
 1033
 1034
 1035
 1036
 1037
 1038
 1039
 1040
 1041
 1042
 1043
 1044
 1045
 1046
 1047
 1048
 1049
 1050
 1051
 1052
 1053
 1054
 1055
 1056
 1057
 1058
 1059
 1060
 1061
 1062
 1063
 1064
 1065
 1066
 1067
 1068
 1069
 1070
 1071
 1072
 1073
 1074
 1075
 1076
 1077
 1078
 1079
 1080
 1081
 1082
 1083
 1084
 1085
 1086
 1087
 1088
 1089
 1090
 1091
 1092
 1093
 1094
 1095
 1096
 1097
 1098
 1099
 1100
 1101
 1102
 1103
 1104
 1105
 1106
 1107
 1108
 1109
 1110
 1111
 1112
 1113
 1114
 1115
 1116
 1117
 1118
 1119
 1120
 1121
 1122
 1123
 1124
 1125
 1126
 1127
 1128
 1129
 1130
 1131
 1132
 1133
 1134
 1135
 1136
 1137
 1138
 1139
 1140
 1141
 1142
 1143
 1144
 1145
 1146
 1147
 1148
 1149
 1150
 1151
 1152
 1153
 1154
 1155
 1156
 1157
 1158
 1159
 1160
 1161
 1162
 1163
 1164
 1165
 1166
 1167
 1168
 1169
 1170
 1171
 1172
 1173
 1174
 1175
 1176
 1177
 1178
 1179
 1180
 1181
 1182
 1183
 1184
 1185
 1186
 1187
 1188
 1189
 1190
 1191
 1192
 1193
 1194
 1195
 1196
 1197
 1198
 1199
 1200
 1201
 1202
 1203
 1204
 1205
 1206
 1207
 1208
 1209
 1210
 1211
 1212
 1213
 1214
 1215
 1216
 1217
 1218
 1219
 1220
 1221
 1222
 1223
 1224
 1225
 1226
 1227
 1228
 1229
 1230
 1231
 1232
 1233
 1234
 1235
 1236
 1237
 1238
 1239
 1240
 1241
 1242
 1243
 1244
 1245
 1246
 1247
 1248
 1249
 1250
 1251
 1252
 1253
 1254
 1255
 1256
 1257
 1258
 1259
 1260
 1261
 1262
 1263
 1264
 1265
 1266
 1267
 1268
 1269
 1270
 1271
 1272
 1273
 1274
 1275
 1276
 1277
 1278
 1279
 1280
 1281
 1282
 1283
 1284
 1285
 1286
 1287
 1288
 1289
 1290
 1291
 1292
 1293
 1294
 1295
 1296
 1297
 1298
 1299
 1300
 1301
 1302
 1303
 1304
 1305
 1306
 1307
 1308
 1309
 1310
 1311
 1312
 1313
 1314
 1315
 1316
 1317
 1318
 1319
 1320
 1321
 1322
 1323
 1324
 1325
 1326
 1327
 1328
 1329
 1330
 1331
 1332
 1333
 1334
 1335
 1336
 1337
 1338
 1339
 1340
 1341
 1342
 1343
 1344
 1345
 1346
 1347
 1348
 1349
 1350
 1351
 1352
 1353
 1354
 1355
 1356
 1357
 1358
 1359
 1360
 1361
 1362
 1363
 1364
 1365
 1366
 1367
 1368
 1369
 1370
 1371
 1372
 1373
 1374
 1375
 1376
 1377
 1378
 1379
 1380
 1381
 1382
 1383
 1384
 1385
 1386
 1387
 1388
 1389
 1390
 1391
 1392
 1393
 1394
 1395
 1396
 1397
 1398
 1399
 1400
 1401
 1402
 1403
 1404
 1405
 1406
 1407
 1408
 1409
 1410
 1411
 1412
 1413
 1414
 1415
 1416
 1417
 1418
 1419
 1420
 1421
 1422
 1423
 1424
 1425
 1426
 1427
 1428
 1429
 1430
 1431
 1432
 1433
 1434
 1435
 1436
 1437
 1438
 1439
 1440
 1441
 1442
 1443
 1444
 1445
 1446
 1447
 1448
 1449
 1450
 1451
 1452
 1453
 1454
 1455
 1456
 1457
 1458
 1459
 1460
 1461
 1462
 1463
 1464
 1465
 1466
 1467
 1468
 1469
 1470
 1471
 1472
 1473

हिमं कपित्थस्वरसं मागधी मधुकं मधु ।

तेषां लेपः प्रयुक्तस्तु दम्पत्योस्तुष्टिमावहेत् ॥२९॥

रसं भूमिकदम्बस्य शर्करामधुसंयुतम् ।

योनौ प्रलेपयेन्नारी पतिस्तिष्ठति दासकत् ॥३०॥

काकजिह्वा वचा कुष्ठं^१ रेतश्चटकमस्तकम् ।

शङ्खपुष्पो शमीपुष्पं वचा शुक्लकृताञ्जलिः ॥३१॥

धजिह्वावीर्यविष्मूत्रकाक्षिकीटमदान्विता ।

सुगन्धिकुष्ठतगररेतोमण्डकपत्रयुक् ॥३२॥

धजिह्वामदनेलाम्भोमल्लक्षस्तजसंयुता ।

धेतार्कमूलमधुकवचावीर्यासृगामयम् ॥३३॥

शुनः कपेर्वाशोकस्य चूर्णं शुक्रमलान्वितम् ।

अञ्जली सैन्धवशौद्रतालरेतोगुडान्विता ॥३४॥

^२ वल्लस्थाधोमुखी मुक्ता वीर्येणाधोगतान्विता ।

दन्तकाष्ठं करञ्जस्य लीढं सप्ताहभक्षितम् ॥३५॥

काकजिह्वेति । रेतः=शुक्रम् । चपकमस्तकं=कृष्णम् । कुक्षिकीटः=उदरकिमिः ।
मण्डकपत्रं=मण्डकशिरः । मदः=रेतः । क्षतजं=रक्तम् । वीर्यं=रेतः । अञ्जलिः=

१ रेतश्च गतमन्तिकम् ।

२ वल्लस्थेति श्लोकार्थे B कोशे नास्ति ।

दशौतान् भक्ष्यपानादौ येजितान् भोजयेत् पृथक् ।

स्त्रीणां नृणां च तुल्याः स्युरेते योगा वशीकराः ॥३६॥

^१ स्वेदासृग्मूत्रविड्ढीर्यदृग्घ्राणास्यश्रवोमलाः ।

^२ कक्षाङ्गमलनेत्राम्बुमुखपुष्परजोयुतम् ॥३७॥

सम्भवात् पूर्ववद्भुक्तं वशीकरमिदं भवेत् ।

^३ समूलतूलधुतूरकाथे सिक्त्वा पयः पचेत् ॥३८॥

तत्स्थेन नवनीतेन सर्वगात्राणि लेपयेत् ।

^४ मापैरुद्धृत्य तत्सर्वं मूलं विन्यस्य तत्फले ॥३९॥

शिप्त्वा तद्भुवि मूत्रेण भावयित्वा तदानयेत् ।

भोज्यं तत्पूर्ववद्भुक्तं मलैर्विष्यमिदं परम् ॥४०॥

^५ पीतोद्रीर्णेन पयसा कूम्माण्डे दधि कल्पयेत् ।

^६ तदाज्यतक्रं तत्पात्रं वश्यं सेकोपदशकम् ॥४१॥

२७७०० । तालं=हरितालम् । एते योगा वशीकराः स्युः ॥ (३१-३६)

स्वेदासृगित्यादिना त्रयोदश मलान्युच्यन्ते । पूर्ववत् भक्ष्यपानादौ युक्तमिदं वशीकरणं भवेत् । समूलेति । मूल्युक्तं तत् फलं पूर्ववद्भोज्यम् । इदं परं वश्यम् ॥ (३६-४०)

पीतेति । पीतोद्रीर्णं=पूर्वं पीतं पश्चादुद्रीर्णम् । छर्दितम् । कूम्माण्डे=कूम्माण्डान्तः । कूम्माण्डं = ७८७७७७७७ । आज्यं तक्रं च सेकस्थाने । (४१)

१ दीर्घाणां स्युः श्रवे मलम् ।

४ धूमिल रूपधुर

५ पीतोद्रीर्णेन

२ कक्षाङ्गमूल

४ मापेणोद्धृत्य तत्सर्वमूलं

७ तदाज्यतक्रवत्पात्रं

सश्यामिका चिताहेमि पात्रे सप्तदिनं सवेत् ।

तदुद्भूतं ससिन्ध्वम्भो व्रयं स्यालवणीकृतम् ॥४२॥

ध्मातश्चटचटरणचर्चणाद्वशगो भवेत् ।

सहदेवी सहा लाक्षा पुत्रा जारीकृताञ्जलिः ॥४३॥

एतच्चूर्णं शिरः क्षिप्तं लोकवश्यमनुत्तमम् ।

दर्वीकराहिशिरसा स्वपाचमलसंयुतम् ॥४४॥

धूपितं कुसुमं गन्धं कलं वा वशकृद्भवेत् ।

लिफला चन्दनकाथप्रस्थं द्विकुडवे पृथक् ॥४५॥

भृङ्गहेमरसं दोषा तावती जुलुकं मधु ।

१ एतैः पकनिशा च्छाया शुष्कलेप्यानुरञ्जनी ॥४६॥

सश्यामिकेति । पात्रे श्यामिकाहिं चितोद्भव हेम च निक्षिप्य, सप्त दिनानि तस्मिन् पात्रे मूललाव कुर्यात् । पुनस्तत् काथयित्वा, तदुत्थितं लवणं सैन्धवेन संयोज्य भक्ष्यादौ दद्यात् । चटचटरणचर्चणात्=चट चटेति शब्दयुक्तं यथा भवति तथा साध्यबुद्ध्या र्याक्तिचिद्ब्रव्यभक्षणात् ॥ (४२)

सहदेवीति । पुत्रं जारी=पुत्रोद्भवः । दर्वीकराहिशिरः=दुर्बलान्नपान्या ॥ (४३-४५)

भृङ्गेति । दोषा तावती=द्विकुडवप्रमाणा । एतैः पका=छायाशुष्का निशालेप्या अनुरञ्जनी ॥ (४६)

¹
राजा देवी शिला राजी पुङ्खगोत्राप्यकन्यका ।

जटाक्रान्त्यंशुमद्गीता मोहिनीन्द्राजदुग्धिका ॥४७॥

²
कालामिविधनेत्रादिमन्वीशा हि दशेषवः ।

वेदच्छिद्ररसेनेन्दुतिथिभागा नृपादयः ॥४८॥

कलाकोष्ठापितेष्वेपु चतुष्कं समलं विशेषं ।

³
सर्वे योगाश्चतुर्लिंगद्वाग्रास्ते क्रमयोजिताः ॥४९॥

श्रीदेवी कुमुदं परावतशङ्खदुत्तरविष्णुप्रिया-

⁴
स्तन्यं तद्गुलिकान्वितं मलयजं लिप्तं तनौ वक्ष्यकृत् ।

मञ्जिष्ठानतशुभ्रभास्करशिफाकुष्ठैः समांशैः समं

रक्तं चन्दनमेभिरङ्गरचितं पुण्ड्रं च वक्ष्यं भवेत् ॥५०॥

राजेति । राजा देवीत्यादिना उक्तान्येतानि यानि षोडशौषधानि तानि षोडशसु कोष्ठेषु बाह्यावृतौ अन्तश्चतुष्के च ईशादिप्रदक्षिणकमाद्विन्यस्य, पुनर्यथा एकैकं चतुष्कं चतुर्लिंगद्वागं भवति तथा गृहीत्वा, पञ्चमलैः संयोज्य, भक्ष्यादौ प्रदद्यात् । एवं चेद्वशीकराश्चतुर्दश योगाः स्युः ॥ (४७-४९)

श्रीदेवीति । श्रीदेवी = श्रीपद्मवती । विष्णुप्रिया = विष्णुक्रान्ता ।
शुभ्रभास्करशिफा = शुभ्रभास्करशिफा ॥ (५०)

1 राजदेवी शिलाजारी पुंशो बाप्यकन्यका ।

2 कालामिविधनेत्रामि(दि) मदिशामिदशेषवः ।

3 क्रमयोगिनम् ।

4 लिप्तं स्तने

पत्रेन्दू मदकेसराम्बु नरजः कुष्मासृजौ रोचना

¹सौवीरागरुचन्दनद्वयनताः क्षीरद्रुमाणां पयः ।

²पूणमिभिरलक्तकेन रचितां ³वर्ति घृते कापिले

क्षिप्त्वा सामिश्रित्वाग्रया क्तिनुतां ⁴वश्यं यथा कज्जलम् ॥५४॥

⁵दुग्धं वातिकसर्पमूर्धनि हितं काष्ठैश्चतुश्शाखिनां ⁶

सौवीरं वशहृत् ⁷सदुग्धविटपित्वप्रोचनाचन्दनैः ।

लक्ष्मीकैरवजातिनागफलिनी वित्वासृगभोत्पलैः ⁸

वर्तित्यैः सघृतैः करोतु विधिवद्विधाय चक्षुर्मपीम् ॥५५॥

पत्रेति । पत्रं = पत्राणि । इन्दुः = कर्पूरम् । मदः = मद्यम् ।
केसरं = केशम् । अम्बुनरजः = नदी । कुष्मासृजौ = कुष्मासृजौ ।
असृक् = कुङ्कुमम् । सौवीरं = सौवीराजनम् । नतं = नतम् । सामिश्रित्वाग्रया = अग्रे
अभिज्वालायुक्तया । कज्जलं = मयी ॥ (५४)

दुग्धमिति । सुगन्धिविटपित्वप्रोचनाचन्दनैः वातिकसर्पमूर्धनि निहितं चतुश्शाखिनां
काष्ठैर्दुग्धं सौवीरं वशहृत् । वातिकसर्पः = दर्वाकरसर्पः । फणी । चतुश्शाखी =
चतुश्शाखी । सौवीरं = सौवीराजनम् । सदुग्धविटपत्क् = सदुग्धविटपत्क् ।
मप्यन्तरमाह लक्ष्मीकेसरेत्यादिना । जाती = पिचका । असृक् = कुङ्कुमम् ॥ (५५)

1 सौराष्ट्रगरु

३ वर्ति

५ दग्धं वार्तिक

७ सुगन्धिविटापि

2 चूणमिभिः

४ पश्यन् तथा कज्जलम् ।

६ चतुश्शाखिनां

८ अञ्जोत्पलैः

॥ अथ स्त्रीपटल एकोनतिशः ॥

प्राक्प्रत्यक्संस्थितं कुर्याद्वर्तुलं मण्डलत्रयम् ।

पद्मस्थं वरदं शुभ्रं पद्महस्तामलङ्कृतम् ॥१॥

साध्यरुढाङ्गमावाह्य सोमं प्राच्येऽथ मण्डले ।

आद्ये निषण्णो मध्यस्थैः पूजाद्रल्यैस्तमर्चयेत् ॥२॥

सोमाय हृदयान्तेन भृगुणा दत्तदण्डिना ।

रोहिणी रेवती रात्रिर्ज्योत्स्नादीन्^२ पृथगायजेत् ॥३॥

कृत्तिकां भरणीमार्द्रा कलां^३ कोणदलेषु च ।

रौप्येण चपकेणास्मै क्षीरेणार्घ्यं यथाविधि ॥४॥

विद्यामन्त्रेण दातव्यं पौर्णमास्यां विधूदये ।

പ്രാഗിതി । പ്രാക്പ്രത്യക്സംസ്ഥിതം = ക്രി.ശ. ൧൪൦൦ ഡിസംബർ ൧൦-ാം തീയതി
 ൧൯൦൦-ൽ. പൂർവ്വമണ്ഡലസ്ഥം സോമം പൂജയേത് । ന്താം സോമാय നമഃ । സാം ഹൃദയम् । സീ
 ഷിരഃ । സു ഷിഖാ । സൈ കവചം । സൌ നേത്രം । സഃ അസ്ത്രം । സാധ്യാരുഢാങ്കം = സാധ്യയാ
 പ്രിയയാ അരുഢാങ്കം । അഥവാ സാധ്യാമിതി ജാപകാമിപ്രേതം ഫലമുച്യते । ത്വാങ്കാരുഢാമിപ്രേത-
 ഫലകമിത്യർത്ഥഃ ॥ അഥവാ സാധ്യായാ അരുഢാങ്കം പ്രഥമമങ്കൈഃ । രോഹിണ्यൈ നമഃ । രത്യൈ നമഃ ।
 ജ്യോത്സ്നായൈ നമഃ । മിഥുനേഷു കൃതികായൈ നമഃ । മൃഗശിരായൈ നമഃ । ആർദ്രായൈ നമഃ । കലായൈ നമഃ ।

- 1 समर्चयेत् ।
- 2 ज्योत्स्नादिव्यत्रगायजेत् ।
- 3 मखा (मघां)

एवं यः कुल्लो भक्त्या दीयते तस्य कन्यका ॥५॥

लक्ष्मीः पुष्टिः कुटुम्बश्रीः सौभाग्यं चास्य वर्धते ।

(म) रक्ष गजकर्णिनि विद्ये विद्यामालिनि

चन्द्रिणि चन्द्रमुखे ठठ ।

द्विनामान्तरितं मन्त्रं पत्रे लिख्य (?) तदासनः ॥६॥

जपेद्द्वादशसाहस्रमेतदेकदिनेन यः ।

ज्येष्ठामाराध्य शक्रक्षे कन्या तस्याशु दीयते ॥७॥

आदौ नवार्णरहितं विद्यामन्त्रमिमं विदुः ।

कामाय कामदायेति मन्त्राभ्यां मधुसर्पिणा ॥८॥

नमोऽस्तु माधवायेति मनुना चोत्तरत्रये ।

प्रदोषे कन्यया स्पृष्टो हुनेत् सा लभते वरम् ॥९॥

कोणदलेषु पुनरिन्द्रादयः । पुनर्वज्रादयः । एवं पूजयित्वा दद्यादर्घ्यं द्रव्यैः
सहेत्यर्थः ॥ (१-५)

रक्षेति । रक्ष रक्ष गजकर्णिनि विद्ये विद्यामालिनि चन्द्रिणि चन्द्रमुखे स्वाहा ।
पूर्वो ज्येष्ठामन्त्रः । परो विद्यामन्त्रः ॥ द्विनामेति । द्विनामान्तरितं = कन्यावरयोर्नाम
विदर्भितम् । तदासनः = तदुपरिस्थितः । शक्रक्षे = ॐ०००५ ॥ (६-७)

आदाविति । कामाय स्वाहा । कामदाय स्वाहा । माधवाय नमोऽस्तु ।
उत्तरत्रयं = ॐ००, ॐ००५०, ॐ०५००० ॥ (८-९)

a पक्ष अगकर्णिनी हिद्ये हिद्यामासि चन्द्रिणि [गणकर्णिनि विद्ये विद्यामालिनि]

b मन्त्रमिदं

1 रामाय

2 मननं

हरिद्रामलकं मुस्ता तुलसी तिल्वपल्लवम् ।

दूर्वा तण्डुलसिद्धार्थकृसरं पद्मकेसरम् ॥१०॥

एभिः प्रमार्ष्टि गात्राणि चत्वारिंशद्दिनानि या ।

सप्तकृत्वः प्रतिदिनं वा कन्या प्राप्नुयात् पतिम् ॥११॥

एतदुद्धर्तनं श्रेष्ठं श्रीकरं व्याधिपापहृत् ।

कन्याप्रदाने यत् प्रोक्तं तद्व्याहे च शस्यते ॥१२॥

(म) चामुण्डे कालि कुमारी भगं मे प्रयच्छ ठ ॥'

जप्त्वायुतं मनु नित्यमेकविंशतिमन्त्रितम् ।

अन्नपिण्डं ददेत् (?) मांसं कन्यार्थं व्यञ्जनान्वितम् ॥१३॥

(म) कमले भद्रहासे रोहिणि मोहिनि कन्येयं

मे भार्या भवतु ठ ॥

मन्त्रं जप्त्वायुतं रक्तहयारिकुसुमैर्हुनेत् ।

सहस्रैर्मधुरासिक्तैः कुमारीं लभते नरः ॥१४॥

हरिद्रेति । हरिद्रा=२०२००००० । सिद्धार्थः=७५७ । कृसरः=तिलोदनम् ।

पद्मकेसरः=१००००००० ॥

(१०-१२)

चामुण्ड इति । ओं चामुण्डे कालि कालि कुमारी भगं मे प्रयच्छ स्वाहा ।

अयुतजपात् सिद्धिः । अनेन यां काञ्चित् कुमारीं तत्र संस्थाप्य, तां चामुण्डां

सङ्कल्प्य, तस्यै अन्नपिण्डं दद्याद्यञ्जनान्वितम् । व्यञ्जन=७७० ॥

(१३)

कमल इति । ओं कमले भद्रहासे रोहिणि मोहिनि कन्येयं मे भार्या भवतु

(१४)

स्वाहा । अयुतजपात् सिद्धिः ॥

a चामुण्डे पाशिकि चुमापि भगं मे प्रयच्छ ठ ।

b चमसे भद्रपाले पोविनि मोविनि कन्ये श मे भार्या भवतु ठ ।

विदारी^१ सोचटां मापां (१) चूर्णीमूतां सशर्कराम् ।
 मथितां यः पिबेत् क्षीरे स नित्यं स्त्रीशतं व्रजेत् ॥१५॥
 गुसामापतिलव्रीहिचूर्णं क्षीरसितान्वितम् ।
 साज्यकादलशङ्कुल्यो वृष्या भक्ष्या. पयोऽनुषाः ॥१६॥
 शतमूलीमापगुप्ता गोक्षुरेक्षुरकौ तिलम् ।
 तच्चूर्णं सितया तुल्यं वृष्यं क्षीरे पिबेन्नृशि ॥१७॥
 लीङ्गा साज्यमधूर्याष्टं वृष्यामनु पिबेत् पयः ।
 साज्यक्षौद्रां लिङ्गेद्वयं विदारीं स्वाम्बुभाविताम् ॥१८॥
 वृष्यं पयः पिबेद्गुप्ताबीजचूर्णं सितान्वितम् ।
 मातुलुङ्गस्य बीजानि गोमूत्रे भावितान्यथ ॥१९॥

विदारीमिति । विदारी=विदारी^१ । उचटा=कलविच्छिन्नम् । माप.=
 १५०० । शर्करा=खण्डशर्करा । गुप्ता=गुप्ता^२ । कदली=कदलीफलम् ।
 शङ्कुली = अपूपविशेष । शतमूली = शतावरी=१०००० । इक्षुरः =
 वयोत्पलम् । स्वाम्बुभाविता=विदारीस्वरसभाविता । वृष्यं=रेतोवर्धनकरं पयः,
 पिबेत् । अनुपानं पयः ॥ (१५-१९)

१ वोषटां

२ साज्यां कल्ल्य.

३ पयो वचा [पयो तु वा] ।

४ गोक्षुरेक्षुरसौ

५ स्वमूत्रे

उष्णेन वारिणा पिष्ट्वा पाययेद्वागशान्तये ।

वटाङ्कुरमशोकोदङ्गूलं कृष्णपशोः पयः ॥२०॥

ऋतौ पिवेत् स्त्रीर्गर्भाय नाभिमात्रजले स्थिता ।

अधत्थवंशदर्भाणामङ्कुरं वैष्णवीश्रियोः ॥२१॥

मूलं मूर्वा शिफा चैतत्क्षीरेण तु सुतार्थिनी ।

कल्पिता वटदुग्धेन व्रीहिलज्जरजोमयीः ॥२२॥

मीलयेद्गुलिकास्तिस्रो घृताक्ताः पुलकामिनी ।

कौन्ती लक्ष्मीशिफा धात्रीवीजलोध्रवटाङ्कुरम् ॥२३॥

साज्यक्षीरमृतौ पेयं पुत्रार्थं त्रिदिने स्त्रिया ।

पुत्रार्थिनी पिवेत् क्षीरे श्रीमूलं सघटाङ्कुरम् ॥२४॥

श्रीवटाङ्कुरदेवीनां रसं नस्येत् पिवेच्च सा ।

श्रीपद्ममूलयुक्क्षीरमधत्थोत्तरमूलवत् ॥२५॥

मूत्रं क्षपारसोपेतं प्रसूनप्रसनोद्भवम् ।

तल्लं पयसा युक्तं कार्पासफलसप्तकम् ॥२६॥

वटाङ्कुरेति । वटाङ्कुरः=वटवृक्षोऽस्य विट्त्वयि कृत्येति कविः (१)
उदङ्मूलं=उदङ्गुलं यथावत् । ऋतौ=सन्तानान्तरकाल एव । तल्लं=तल्लव्यम् ।

१ पाययेद्द्रोहशान्तये ।

३ अधत्थे

५ स्त्रियः ।

२ कृष्णवशापयः ।

४ मूलं मूर्वा स्त्रिया चेति

६ त्रिवटा

७ त्रिपद्म

अपामार्गस्य पुष्पाग्रं नवं समहिपीपयः ।

शिरीषपत्रस्वरसक्षीराज्यानां त्रिकं समम् ॥२७॥

चलाद्वययुतं तैलं शर्करागोपयोवृतैः ।

तुषामिदग्धपीतार्कपत्रतोयान्वितं पयः ॥२८॥

ससर्वाज्ञासहा^१श्चत्थवन्दाकं वा पयोऽन्वितम् ।

नवैते विधिवत्पीता योगाः स्युः पुत्रदायिनः ॥२९॥ , ,

यसुधां न स्पृशेत् पद्म्यां न तिष्ठेत्तद्दिने सदा ।

अभीयादौषधे जीर्णे सक्षीरं घनपेशलम्^२ ॥३०॥

एवं नीत्वा दिनं नारी भर्त्रा सा निशि गम्यताम् ।

दक्षिणेन शयेत् किञ्चित् पुंगुर्भेच्छुः कुटुम्बिनी ॥३१॥

नत्येन च प्रयोक्तव्यं सवृतं तत्तदौषधम् ।

पुत्रार्थं दक्षिणे घ्राणे सुतायै वामतः स्पृतम् ॥३२॥

गर्भदोषहरं क्षीरे कतकास्थि पिवेद्वधूः ।

गर्भो न तिष्ठेद्यस्याः सा दध्ना बन्ध्यारजो लिहेत् ॥३३॥

पुष्पाग्रं=कलीकलसकली ॥ अपामार्गः=कलसोऽपि ॥

(२०-३२)

गर्भदोषेति । कतकास्थि=कलकली ॥ बन्ध्यारजः=कलीकली ॥
१ दध्ना ॥ २ पेशलः=कलीकली ॥ ३ मियुक्तः=कलीकली ॥ ४ घातकी=कलीकली

१ वन्दाकवचयोर्युतम् ।

२ घृतपेशलम् ।

३ भर्त्रा

४ दक्षिणौ न शयेत्

¹
 शर्करोत्पल्यष्टचाहलोध्रचन्दनशारिवाः ।
 स्रवमाणे स्त्रिया गर्भे पातव्यास्तण्डुलम्भसा ॥३४॥
²
 शारिवाचन्दनद्राक्षासिद्धकाथं पयोयुतम् ।
 ससितं शीतलं गर्भसाधारम्भे पिबेद्वधूः ॥३५॥
 लाजयट्टीसिताद्राक्षाः क्षौद्रसर्पिषि वा लिह्येत् ।
 प्रियङ्गुर्धातकीपुष्पं पिप्पल्यौ मधुकं पयः ॥३६॥
 तत्कपायं पिबेच्छीतं गर्भिणीकुक्षिशूलनुत् ।
 तद्वन्नीलोत्पलक्षौद्रमृद्वीकापान्तः फलम् ॥३७॥
³
 करङ्गीभूतगोमूर्धा सूतिकाभवनोपरि ।
 तत्काले निहितो नार्याः सुखप्रसवकारकः ॥३८॥
⁴
 आटरूपकजं मूलं पर्णं वा पप्फणोद्ववम् ।
 नाभेरधः समालिप्य प्रसूते प्रमदा सुखम् ॥३९॥
 गजस्य लण्डच्छत्राकं सुखप्रसवकृतथा ।
 लाङ्गल्याः काकमाच्या वा मूलं लिम्पेत् सकाञ्जिकम् ॥४०॥

पिप्पल्यौ = नीलोत्पल्यौ लण्डच्छत्राकं ॥ (३३-३७)
 करङ्गीति । करङ्गीभूतं = कटुगन्धः । तत्काले = प्रसवकाले । आटरूपकं =
 आटलोटकम् (लण्डच्छत्राकं) । पप्फणं = पपुण्ड्रः । गजस्य लण्डच्छत्राकं =

1 शर्करोपल

३ कीकरंभूतगोमूर्धा

2 द्राक्षालेध

4 अगरुद्वजं मूलं पर्णं पापस्तनोदनः ।

प्रसूते मूढगर्भापि नारी सह जरायुणा ।

मूढगर्भा पिबेद्यष्टि माहिषाज्ये सचन्दनाम् ॥४१॥

भस्मना लिखितां साख्यां हृल्लेखां^१ शक्रवेश्मनि ।

दर्शयेत् फलकास्थिस्थां प्रमदां प्रसवार्थिनीम् ॥४२॥

(म) योगेश्वराय यो गोप्ताय अमृताशनाय नमः ॥

विलोमलिखितो मन्त्रो मूर्ध्निस्थः स्यात् प्रसूतये ।

लिप्तं तैलं तथा मृत्युञ्जयजप्तं विलोमत. ॥४३॥

(म) क्षिप निक्षिप उत्पथ मामपथ मुञ्च^२ ठठ ॥

काकमाची = काकमाची = काकीतलाही ॥ (३७-४१)

भस्मना लिखितामिति । फलकायां भस्म निक्षिप्य रजनीखण्डेन ह्रींकार लिखित्वा, तन्मध्ये जीवादि च, बहिधत्तुरश्रं लिखित्वा, फलकां शोधिते स्थले संस्थाप्य, शक्ति-मावाह्य, पूजयेत् । पुनस्तां फलकां स्पृष्ट्वा, अष्टोत्तरसहस्रं जप्त्वा, प्रसवकाले तस्याः प्रदर्शयेत् ॥ (४२)

योगेश्वरायेति । योगेश्वराय योगाप्ताय अमृताय नमः । विलोमलिखितं=प्रतिलोम-लिखितम् । मृत्युञ्जयजप्तं=मृत्युञ्जयमन्त्रेण जप्तम् ॥ (४३)

क्षिपेति । क्षिप निक्षिप उत्पथ मामपथ मुञ्च मुञ्च स्वाहा । अनेन जप्तमौषधे

औषधं वारि वा पीतं तज्जप्तं स्यात् प्रसूतये ।

तज्जप्तैर्विषमे गर्भे निषिञ्चेज्जठरं जलैः ॥४४॥

तन्मन्त्रणाच्च निर्यातो विषमा विपकष्टकौ ।

पीत्वा शीतांशुचिह्नास्त्रमृतौ सूते न कामिनी ॥४५॥

गुडं पुराणं शात्मल्याः पुष्पं वा पयसा पिवेत् ।

अतौ निम्बेन वा योनिं धूपयेद्गर्भशक्तिनी ॥४६॥

रसाज्जनान्वितं मूलं तनयस्य समाक्षिकम् ।

असृग्दरातुरा नारी पिवेत्तण्डुलवारिणा ॥४७॥

खुविष्टां पयसा पिष्ट्वा पिवेद्रक्तसूतौ वधूः ।

बलावृषवरीच्छिन्नाबन्धुसेव्यमयूरकाः ॥४८॥

उदुम्बरं च तत्काथः क्षौद्री हन्यादसृग्दरम् ।

गोपीमधुककल्कादयं गोशीर्षकाथजं घृतम् ॥४९॥

वारि वा तैलं वा पीतं प्रसूतये स्यात् । गर्भे सर्वत्र तज्जपः कार्यः । विषमस्थिता = विपकष्टकप(व)चित्तजपात्रिर्यातः ? ॥ (विष्कम्भवद्विषमस्थित्या निर्यातः ।) (४४)

पीत्वेति । शीतांशुचिह्नास्त्रं = शीतलान्तराणां अन्तराणां । गुडं पुराणमित्यादिना गर्भनाशार्थमाह ॥ (४५-४६)

रसाज्जनेति । रसाज्जनं = स्वयमेव । तनयस्य = कन्यायाः । खुविष्टा = आखुविष्टा = दुःखीकृता । बलावृषेत्यादिना रुधिरसावनाशकान्याह । वृषं = अश्वत्थम् । वरी = शतावरी । छिन्ना = अक्षिप्ता । बन्धुः = अन्तर्गता ।

१ विपकुण्डके ।

२ असृग्दरकशा

३ वृषापलापरिच्छिन्नो बन्धुलेप्यमयूरकाः ।

४ चन्दनकाथजं

केसरं बृहतीमूलं गोपी यष्टितृणोत्पलम् ।

साजक्षीरं सतैलं तन्मृद्दक्ष्णं रोमजन्मकृत् ॥५५॥

शौर्यमाणेषु केशेषु स्थापनाय भवेदिदम् ।

तैलं वचा शिला तालं मज्जिष्ठा योनिकेशहृत् ॥५६॥

तैलं पलितकृत्सिद्धं तिलैः^१ स्नुक्क्षीरमावितैः ।

मासेन निम्बतैलस्य नावनं पलितापहृत् ॥५७॥

धात्रीभृङ्गरसप्रस्थस्तैलं च क्षीरमाढकम् ।

यष्टयजनपलं तैलं तत् केशाक्षिशिरोहितम् ॥५८॥

समव्या विस्रहृत्पथ्या सतक्रं मदनास्थि च ।

नाशयेदास्यदौर्गन्ध्यं चर्वितं तिलिणीफलम् ॥५९॥

केसरमिति । केसरः = नागकेसरः । बृहतीमूलं = बृहतीमूलम् । गोपी = गोपात्री । यष्टी = यष्टी । तृणं = तृणम् । उत्पलं = उत्पलम् । शिला = मनश्शिला । तालं = हरितालम् । योनिकेशः = योनिकेशः । (५५-५६) गुह्यरोम ॥

तैलमिति । स्नुक्क्षीरं = स्नुक्क्षीरम् । पलितं = पलितम् । निम्बतैलं = निम्बतैलम् । धात्रीभृङ्गरसः = धात्रीभृङ्गरसः । नावनं = नस्यम् । मृङ्गरसः = मृङ्गरसः । (५७-५८) विस्रहृत्पथ्या ।

समव्येति । मव्यं = समव्यम् । पथ्या = पथ्या । विस्रहृत् = विस्रहृत् । तिलिणीफलं = तिलिणीफलम् । मदनास्थि = मदनास्थि ।

अलम्बुषा मातुलजम्बुपत्रं

जातेः सपत्रं कुसुमं रजन्यौ ।

¹
पक्वं सुपाशासुरसाद्वयैस्तै-

स्तैलं हरेदास्यगतं विगन्धम् ॥६०॥

मज्जिष्ठकामल्यजोत्पलौरिकैः स-

यट्टीकपद्मसुवीररजसेव्यदुग्धैः ।

लेपः कृतो हरति दुर्जयमण्डरोगं

कायेन दुग्धतरुजेन कृतश्च सेकः ॥६१॥

²
तुरगार्कशिफान्नुटीनिशा-

द्वयहंसाङ्घ्रिमिराशृतं घृतम् ।

उपसेचनतो विनाशये-

दुपदंशस्तनविदधिक्षतान् ॥६२॥

अलम्बुषा = अलम्बुषा । स्वयमेव । अलम्बुषा = अलम्बुषा । विगन्धं =
दुर्गन्धम् ॥ (५९-६०)

मज्जिष्ठेति । मज्जिष्ठा = मज्जिष्ठा । मल्यजं = मल्यजं । उत्पलं =
उत्पलं । गैरिकं = गैरिकं । सुवीरजं = सुवीरजं । रजसेव्यं =
रजसेव्यं । दुग्धतरुः = दुग्धतरुः । अण्डरोगः = अण्डरोगः । दुग्धतरुः =
दुग्धतरुः ॥ (६१)

तुरगेति । तुरगः = कन्यवीरा (मनश्शिला) । अर्कशिफा = अर्कशिफा ।
नुटी = नुटी । निशा = निशा । द्वयहंसाङ्घ्रिः = द्वयहंसाङ्घ्रिः ।
मिराशृतं = मिराशृतं । घृतम् = घृतम् ।
उपदंशस्तनः = दन्तक्षतः । स्तनविदधिक्षतः = दन्तक्षतः ॥ (६२)

1 पक्वं सस्रं

a दुर्जयमण्डरोगम् [दुर्जयमण्डरोगम् ?] ।

2 तुरगकीशोफानुतिनिशाद्वयहंसाङ्घ्रिमिराशृतं घृतम् ।

शुभ्राश्मनीलेसुगुडं तुषाम्भ-

स्तोदन्नवल्मीकतृणानि शुष्ठी ।

वंशस्य चर्म^१व्रणपल्लवौ च

हरन्ति लेपात् स्तनविद्रधिं ते ॥६३॥

आतङ्कसेव्यौ तगरं प्रियङ्गु-

क्षीरं वचा चन्दनमुत्पलं च ।

एषां विलेपः कुचरोगमस्येत्

पादाहतिं मातृसुतापतेश्च ॥६४॥

मधुकुबलययटीयामिनीनिम्बपत्रै-

स्तिलजमुपशृतं यद्वर्णकृतन्मुखस्य ।

मधुकमरुणबलीकुङ्कुमं रक्तगन्धं

पयसि सुशृतमाजे तैलमेभिस्तथैव ॥६५॥

शुभ्रेति । शुभ्राश्म=व्यवच्छिन्नकेशः । तोदन्न=पीडायती । वल्मीकं=
पुच्छाद्वृणः । तृणं = मातृसुतापतेश्च । वंशस्य चर्म = दन्तवृणः । व्रणपल्लवं =
व्यवच्छिन्नकेशः ॥ (६३)

आतङ्केति । आतङ्कः=कण्टकः । प्रियङ्गुः=मातृसुतापतेश्च । पा । दाहति मातृसुता-
पतेश्चेति । मातृपतेः सुतापतेश्च । पादाहतिः अथवा मातृसुतापतेश्च । ज्येष्ठा कनिष्ठा
या ; तस्याः पतेः पादाहतिः पदाक्रमणम् । स्तनरोगं नाशयेत् । अरुणबली =
व्यवच्छिन्नकेशः ॥ (६४-६५)

बृहत्यपामार्गमरीचकृष्णा-

¹
स्तुरङ्गराजीतगरामयानाम् ।

²
लेपादजाक्षीरयुतामुरोज-

वृद्धिर्धूनामचिरेण नश्येत् ॥६६॥

बलावचानागबलागदानां

लेपः पयस्वीनवनीतयुक्तः ।

प्रवर्धयेदूरुचौ बधूनां

तैलाक्षसर्पिर्विहितश्च लेपः ॥६७॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्ग्रहे एकोनत्रिंशः पटलः ॥

बृहतीति । बृहत्यपामार्गेत्यादिना स्तनशान्तिकराण्याह । बृहती=ब्रह्मवृद्धी ।
स्तुरङ्गः=अध्वमार । राजी=रजः । आमयः=कण्डू ॥ (६६)

बलेति । बलावचेत्यादिना तद्वृद्धिकरणमाह । नागबला=नागबलम् ।
गदं=गदम् । पयस्वीनवनीतयुक्तो लेपः । तैलादिविहितो लेपश्च । अशः=
अशम् ॥ (६७)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहव्याख्याने एकोनत्रिंशः पटलः ॥

॥ अथ गवादिपटलस्त्रिंशः ॥

हरिद्रा राजवृक्षत्वक् चिञ्चा लवणलोलिता ।

पीता खारी जयेदाशु गवामुदरवृंहणम् ॥१॥

क्षीरे पिष्टं तिलं पाठा कार्पासदलसंयुतम् ।

तत्रेण सहितं पीतं नाशयेद्दोषविषयिकाम् ॥२॥

सलिलं नारिकेलस्य स्वारीक्षीरं बलारसः ।

चतुष्टयमिदं पानात् करीपालं हरेद्भवाम् ॥३॥

वचा लशुननिर्गुण्डी दीप्यकं सफणीतकम् ।

स्वार्था कूष्माण्डपूयामे करीपे पाययेत् पशुम् ॥४॥

कृष्णाम्ण्डस्य फलानां यत्तैलक्षीरान्वितं रसम् ।

जलार्द्रच्छ्वाणोद्वारे पाययेत्तं पशुं बुधः ॥५॥

(म) ^a सहस्ररश्मिरादित्योऽग्निः षष्ठः ॥

हरिद्रेति । हरिद्रा=മഞ്ഞരം । राजवृक्ष:=കൊന്ന । क्षीരപിष्ट്=क्षीरेण सह
 पिष्टम् । करीपालं=करीपसहितमसम् । दीप्यकं=അയമോദകം । फणीतकं=
 ചേർ । कूष्माण्डपूयामे=കൂഷ്മാണഡത്തിന്റെ കടൽക്കണക്ക് ഇരിപ്പ് ।
 जलार्द्रच्छगणोद्गारे=जलवद्गार्द्रगोमयोद्गारे । उद्गारः=उद्गिरणं छर्दिः ॥ (१-५)

सहस्रेति । ओं सहस्रस्मिरादित्योऽग्निः स्वाहा । पशोर्नामाक्षरेण ग्रथितमिमं

1 स्वारी खरेदाशु

a. ल्यस्य वशिषा डि अल्याग्निः ठ ।

पत्रे लिखितमेतद्गोः पालयेत् कल्पितं गले ।

(म) अष्टमातृपरिपालयति ठठ ॥

कारस्करमयी घण्टाजठरे लिखितो मनुः ॥६॥

गोकण्ठे धातकीरज्ज्वा बद्धो गोमारिकां हरेत् ।

(म) नमो भगवते वज्रहंकारदर्शनाय ओं चुकु मिलि

मेलि सिद्धि गोमारि वज्रिणि हुं फट् । अस्मिन्

भामे गोकुलस्य रक्षां कुरु । शान्तिं कुरु ठठ ।

“घण्टाकर्णरवो येन जनः प्रोक्तो महाबलः ॥७॥

मारीनिर्णयनकरः स गाः पातु जगत्पतिः ।” ठठ ॥

¹ “गवामयनयज्ञेन येन चेष्टः क्रतुः पुरा ॥८॥

² अनन्यो देवदेवस्य वचनानि पशोः सर ॥ ठठ ” ।

मन्त्रं पत्रे लिखित्वा, गोकण्ठे बध्नीयात् । ओं अष्टमातृपरिपालयति स्वाहा । गोनामान्तरितमयं कारस्करघण्टाजठरे लिखित्वा बध्नीयात् । ओं नमो भगवते वज्रहंकारदर्शनाय ओं चुकु चुकु मिलि मिलि मेलि मेलि सिद्धि सिद्धि गोमारि वज्रिणि हुं फट् । अस्मिन् भामे गोकुलस्य रक्षां कुरु कुरु शान्तिं कुरु कुरु स्वाहा ॥

घण्टाकर्णरवो येन जनः प्रोक्तो महाबलः ।

मारीनिर्णयनकरः स गाः पातु जगत्पतिः ॥ स्वाहा ॥

गवामिति । ‘गवामयनयज्ञेन येन चेष्टः क्रतुः पुरा । अनन्यो देवदेवस्य वचनानि पशोः सर स्वाहा । यत्किञ्चित् = तृणादि ॥ (६-८)

a अष्ट माहपि पास शठि ठठ ।

b नमो भगवते हज्रं पुं चाप दर्शयश ओं चुकु मिलि

1 जहामशणगज्जेशेणशष्टः क्रतुः पुरा अनन्यादेवदेवस्य वचनानि पशोःमश ।

2 अचिन्त्या देवदेवस्य

सत् सप्तजप्तं यत्किञ्चिद्भुक्त्वा गौर्वशगा भवेत् ॥९॥

(म) नमो भगवते विष्णवे पशूनां पतये दम ठठ ।

अङ्गुष्ठतर्जनीभ्यां गोघ्राणे संगृह्य नामयेत् ।

मन्त्रेणानेन वश्याः स्युः पशवोऽध्यादयस्तथा ॥१०॥

(म) नमो भगवते गणपतये शूर्पकर्णाय ठठ ॥

चरणाङ्गुष्ठयुग्मेन हस्तिनः कर्णमूलयोः ।

मर्दयेन्मनुनानेन वशगा स्युः करेणवः ॥११॥

विज्ञाप्य रवये कार्यं गोमध्ये मन्त्रनामवत् ।

दक्षदोष्णा खनेदस्थि खनित्वान्येन पृष्ठतः ॥१२॥

नमो भगवत इति । ओं नमो भगवते विष्णवे पशूनां पतये दम दम
स्वाहा ॥ (९-१०)

नम इति । ओं नमो भगवते गणपतये शूर्पकर्णाय स्वाहा ॥ (११)

विज्ञाप्येति । विज्ञाप्येत्यादिना मुष्टित्रयमाह । सिद्धादि द्वितीयम् । विटपादि
तृतीयम् । बाहुद्वयेन पशोरस्थि गृहीत्वा, दक्षिणे स्थितं पशोरग्रे खनेत् । वामपाणिस्थं
पशोः पृष्ठे तत् खनेत् ॥ (१२)

१ विष्णुहेप यूणां पागदे

२ जलपाशे शूर्पकर्णाय ठठ ।

३ संगर्दे मनुना [संमर्देन्मनुना]

४ गोरग्रे मन्त्रिनामवत् ।

५ खनेदन्येन

एवं सिद्धेन मन्त्रेण कुर्वीत चपकक्रियाम् ।

(म) ओं नीलकण्ठ श्रीकण्ठ अमर अमर

छत्रधरपिङ्गलाक्षि कामरूपिणि

अरण्यवासिनि खोट् ठ ॥

मेपो विपं सदशनमुमायै गिरिद्वयम् ॥१६॥

स्तेये सन्दिग्धनामार्णान्मन्त्राक्षरविदर्भितान् ।

लिखित्वान्नौ क्षिपेत् पत्रं चोरनाम न दहते ॥१७॥

(म) जोळे माळे फोप्पे वहे कहे चोररटे एळे मेळे

जोळे माळे आळे जंमे स्तंमे मोहे स्वाहा ॥

• अनया विद्यया जप्ताः शर्करा नव निक्षिपेत् ।

अष्टासु दिक्षु कुड्ये च चोरस्तत्र विशेषगृहम् ॥१८॥

ओमिति । ओं नीलकण्ठ श्रीकण्ठ अमर अमर छत्रधर पिङ्गलाक्षि कामरूपिणि

अरण्यवासिनि खोट् स्वाहा ॥

मेपो विपमिति । नम उमायै गिरिः स्वाहा । स्तेये सन्दिग्धानां नामाक्षराणि

मन्त्राक्षरैर्विदर्भितानि लिखित्वा, जप्त्वा कुम्भे निक्षिप्य जपेत् । तान्येकस्मिन् । तदा यस्मिन्

पत्रे चोरस्य नाम तत्र दहते ॥ (१६-१७)

जोळे माळ इति । ओं जोळे माळे फोप्पे वहे कहे चोररटे एळे मेळे जोळे

माळे आळे जंमे स्तंमे मोहे स्वाहा । “हेलकी नाम विद्येया सर्वोपद्रवनाशिनी” ।

a ओं नीलकण्ठ श्रीकण्ठ अमर अमर छत्र उप पिङ्गलाक्षि

1 स्तेये सन्दिग्धनामा 2 ददेत् पत्रं

b गोल माल फोप्पे पट्टे मट्टे कोपट पट्टे एकमेळे जोळे माळे जाले स्तंमे

समन्त्रे फलके तारावृक्षयोः शास्तुरग्रतः ।

खनित्वा^१ निर्दिशेत्तत्र बलिं रुष्टः प्रसीदति ॥१९॥

(म) ज्वालाय मार्गशीर्षाय मृग्य लम्भय वृद्धिमुपगृह्य

प्रसादय आकर्षय लल प्रज्वल सर्ववशंकरि

हुं सर्वप्रसादिनि ठठ ॥

अनेनायुतजप्तेन सप्त जप्तं शिरीषजम् ।

कीलं प्रदक्षिणं नीत्वा क्षेत्रमध्ये खनेन्निशि ॥२०॥

ऊनविंशद्वटिकायां चोरस्तम्भो भवेत्ततः ।

सिन्दूरामा विवस्त्रा मणिकनकमिलद्रुमपणा मुक्तकेशी

पीनश्रोण्यूरुमया मणिमयलक्ष्मितादुकाक्रान्तपादा ।

शिञ्जन्मञ्जीरकान्ता तनुतरविलसन्मध्यतुङ्गस्तनीका

सुभ्रूनेताखिलेन्दुघुतिमुखकमला हेलकी पातु युष्मान् ॥

भद्रकालीपरिचरां ध्यात्वेत्थं मन्त्रदेवताम् ।

स्वैक्येनाशासु मध्ये च प्रक्षिपेन्नव शर्कराः ॥

जपित्वाष्टोत्तरशतं चोरा न प्रविशन्ति तत् ।

तत् प्रदेशं (स्थानम्) ॥

(१८-१९)

ज्वालायेति । ज्वालाय मार्गशीर्षाय मृग्य लम्भय लम्भय वृद्धिमुपगृह्य उपगृह्य
प्रसादय प्रसादय आकर्षयाकर्षय लल लल प्रज्वल प्रज्वल सर्ववशंकरि हुं सर्वप्रसादिनि
स्वाहा । अयुतजपात् सिद्धिः । रात्रौ न्यूनविंशद्वटिकायां शिरीषजं कीलं प्रदक्षिणे नीत्वा
क्षेत्रमध्ये खनेत् ॥

(२०)

संयुक्तं साक्षिमुधेन्दुमेपसर्गान्वितं विपम् ॥२१॥

अन्त्यं सकर्णमपधी स सूक्ष्मः क्षतजादिहृत् ।

दर्पणाङ्गुष्ठविधे द्वे यक्षिणीशान्तदेवते ॥२२॥

(म) नमो भगवते अङ्गुष्ठकालि दशकालि

चण्डालकालि ठठ ॥

अङ्गुष्ठादर्शविधे द्वे यथा भैरवराक्षसी ।

(म) स्वस्ति किष्किन्धां गच्छ प्रकट पराक्रमी-

त्यर्कमण्डलोपजीवितः स श्रीहनूमान् आज्ञापयति ॥

मूषिकपतङ्गपिपीलिकामत्स्युणशरभकरभक्कीटगन्धि-

कापीडितैर्न स्यातव्यम् ; आज्ञामति क्रममाणस्य

शरीरनिग्रहं समावर्तयति ॥

तस्य वानरसिंहस्य क्रममाणस्य सागरम् ॥२३॥

संयुक्तमिति । शि नमः । अन्त्यमिति क्षुतिर नमः (?) ॥ (२१-२२)

नम इति । ओं नमो भगवते अङ्गुष्ठकालि महाकालि दशकालि चण्डालकालि
स्वाहा । ओं विद्याधरगमनाय स्वाहा । पूर्वस्य राक्षसी, अपरस्य भैरवः । ओं स्वस्ति
किष्किन्धां गच्छ प्रकट पराक्रमीत्यर्कमण्डलोपजीवितः स श्रीहनूमान् आज्ञापयति ।
मूषिकपतङ्गपिपीलिकामत्स्युणशरभकरभक्कीटगन्धिकापीडितैः न स्यातव्यमाज्ञापयति ।
“तस्य वानरसिंहस्य क्रममाणस्य सागरम् । कक्षान्तरगतो वायुर्जीमूत इव गर्जति” ॥ नईति

१ शास्त्रदेवते ।

२ अङ्गुष्ठकालिमहाचाळि दशचाक्षि कण्डासचाळि ठठ ।

३ स्वास्ति किकिडां जच्छ प्रयतपरक्रमीत्यर्कमण्डलोपजीवितः ।

कक्षान्तरगतो वायुर्जीमूत इव गर्जति ।

(म) नर्दति हुं फट् नमः ॥

मन्त्रं पत्रे समालिख्य जप्त्वा तन्निखनेद्भुवि ॥२४॥

सस्ये कीटप्लवङ्गाखुपिपीलादिविन्श्यति ।

(म) नमो भगवति रत्नचामुण्डे हंसचामुण्डे

अपि च सुपि च छिन्द छिन्द भिन्द दह

चारिमुच्चाटय हुं फट् ॥

भस्म मातुलनाशाय मन्त्रेणानेन मन्त्रितम् ॥२५॥

किञ्चित् सस्यं विमुच्यन्ते प्रादक्षिण्यात् क्षिपेद्भुवि ।

^२पुले पले तथा नेले नाभिः सार्धैः शिरः ॥२६॥

शान्तिऋद्धातमन्त्रोऽयं तज्जप्ते न दहेच्छिखी ।

हन्यात् स मन्त्रणाद्वात्माकर्षेच्च तिलाहुतैः ॥२७॥

हुं फट् नमः । तं मन्त्रं पत्रे समालिख्य जप्त्वा अर्ककुजयोरेकस्मिन् प्रदक्षिणं नीत्वा निखनेत् । हनूमदैवत्यम् ॥ (२३-२४)

नम इति । ओ नमो भगवति रत्नचामुण्डे हंसचामुण्डे अपि चापि च सुपि च छिन्द छिन्द भिन्द दह दह स चारिमुच्चाटय हुं फट् ॥ प्रादक्षिण्या- निक्षिपेत् । मातुलः=मातुल ॥ (२६)

पुले इति । ओ पुले पले नेले भूः स्वाहा । मन्त्रणाद्वातो नश्यति । तिलाहुत्या आकर्षणं च ॥ (२६-२७)

1 नर्दति ।

a नमो भगवति पद्मचामुण्डे हंसचामुण्डे अपि च

२ वक्त्रे तथा नेत्रे

(म) खुरि प्रभञ्जनि सुकेशिनि ठठ ॥

सन्ध्यां पश्यन् स्वकेशस्पृग्जपेदाकर्षणं मनुम् ।

स्वनामान्तरितं मन्त्रं भूर्जे रोचन्यार्पितम् ॥२८॥

वेष्टितं सितसूत्रेण न्यसेदधत्थकोटरे ।

तावदस्य भवेत् पुष्टिस्तद्यावत्तत् तिष्ठति ॥२९॥

स साध्यनामवश्यं तं न्यमोधे स्थापितं तथा ।

दीर्घाम्भोयुजवेवेहः कवचं सकलं वियत् ॥३०॥

स्ववर्णवत्सकपिलाघृतं राजीवृतान्वितम् ।

तज्जप्तं चरणाभ्यङ्गं न खेदं जनयेत् पथि ॥३१॥

तज्जप्तान् स्थापितान् व्रीहीन् भक्षयन्ति न मूषिकाः ।

वघ्नीयान्नारिकेलादि तज्जप्ताण्यतन्तुना ॥३२॥

तत्फलानि न खादन्ति जन्तवो मूषिकादायः ।

खुरीति । ओं खुरि खुरि प्रभञ्जनि सुकेशिनि स्वाहा । पुष्टिः=शरीरपुष्टिः ।

(२८-३०)

यन्त्रास्थापनं न्यमोधकोटरे वा ॥

दीर्घाम्भ इति । ओं वायुजवे खे हः, हुं, ह । स्वर्णः=समानवर्णः । कपिला=

केशकपिला । राजीवृतं=केशकपिला ॥ (३१-३२)

a पुष्टि प्रभञ्जनि सुकेशिनि ठठ ।

1 मतम् ।

१
विसरेति पदाघोपो वहिः सर्गो भुजाष्टमः ॥३३॥

तन्मन्त्रितशमीकाष्टमस्यदिग्धेन पाणिना ।

दक्षेण वस्य स्यान्मृष्टो वामेनोद्धास्तिस्तथा ॥३४॥

तद्वस्यप्रोक्षणात् पण्यद्रव्यं गृह्णाति कोऽपि न ।

तद्वस्यपुण्ड्रक्रियया सुदान्ताः स्युर्वृषादयः ॥३५॥

(म) असुराणां वीरे वीरवति लते लावति

पूर्णे सरुल्ल ठठ ॥

ज्मेष्टामन्त्रेण सिद्धार्थैः ऋणनाशाय होमयेत् ।

(म) नमो भगवति महेश्वरि अन्नपूर्णे ठठ ॥

जपेद्भ्रामप्रवेशे तल्लभतेऽन्नं सहायवत् ॥३६॥

विसरेति । विसररजः=शमीकाष्टमस्य = ०००००० ००३ ०००० । दक्ष = ०००००००० । पुण्ड्र = तिलकम् ॥ (३३-३५)

असुराणामिति । असुराणां वीरे वीरवति लते लावति पूर्णे सरुल्ल स्वाहा ॥
ओं नमो भगवति महेश्वरि अन्नपूर्णे स्वाहा ।

रुद्रताण्डवविलोकनलोलां भद्रवक्त्रनयनां भवकान्ताम् ।

अन्नदाननिरतां जननी तां चिन्तयेदुपसि चित्रदुक्कलाम् ॥

अस्य जपान्मृष्टान्नसिद्धिः ॥

(३६)

१ वासरेति पदाघोपः

a अलुपानां हीरे हीषहृष्टि लते लावति

b महेश्वरि

(म) यक्षसेनापतये माणिभद्राय किणिहि ठठ ॥

एकविंशतिसंज्ञतदन्तकाष्ठानुधावनात् ।

¹भोजनं कामितं मन्त्री लभते प्रतिवासरम् ॥३७॥

(म) इति मिति तिमि काकतुण्डिनि ठठ ।

⁶नमो रत्नत्रयाय पिङ्गलाय अनले कुनले गृह

पिण्डं पिशाचिनि ठठ ॥

भुक्तोच्छिष्टेन भक्तेन सप्तकृत्वो बलिं हरेत् ।

मन्वोरेकेन लभ्येत सप्ताहाद्वसनद्वयम् ॥३८॥

^dनमः शम्भवे त्रिणेत्राय पिङ्गलाय महात्मने ।

वामाय वामदेवाय स्वप्नाधिपतये नमः ॥३९॥

यक्षेति । ओं यक्षसेनाधिपतये माणिभद्राय किणिहि किणिहि स्वाहा ॥ (३७)

इतिमिति । इति मिति मिति मिति मिति काकतुण्डिनि स्वाहा । ओं नमो
रत्नत्रयाय पिङ्गलाय अनले कुनले गृह ²पिण्डं पिशाचिनि स्वाहा ॥ (४०)

नमः शम्भवे इति । ओं नमः शम्भवे त्रिणेत्राय पिङ्गलाय महात्मने वामाय

a शङ्खलेणाटिपटशेमाणिभद्रायचिनिवि ठठ ।

1 ओदनं कादिकं

b इति मिति चाकतुण्डिनि ठठ । [उत मिति चाकुण्डिनि ठठ ।]

c पणत्रयाश पिङ्गलाय उन्नसे चुनसे गृह पिण्डं

d शंभवे त्रिनेत्राय पिङ्गलाय वामदेवाय स्वाक्ताटिपटशे नमः ।

शङ्कराय ।

2 पिण्डा

¹
विसरेति पदाघोपो वह्निः सर्गो भुजाष्टमः ॥३३॥

तन्मन्त्रितशमीकाष्टमस्मदिग्धेन पाणिना ।

दक्षेण वश्यः स्यान्मृष्टो वामेनोद्धाटितस्तथा ॥३४॥

तद्भस्मप्रोक्षणात् पण्यद्रव्यं गृह्णाति कोऽपि न ।

तद्भस्मपुण्ड्रक्रियया सुदान्ताः स्युर्वृषादयः ॥३५॥

(म) असुराणां^a वीरे वीरवति लते लावति

पूर्णे सल्लु ठठ ॥

ज्येष्ठामन्त्रेण सिद्धार्थैः ऋणनाशाय होमयेत् ।

(म) नमो भगवति महेश्वरि^b अन्नपूर्णे ठठ ॥

जपेद्भूमप्रवेशे तल्लभतेऽन्नं सहायकम् ॥३६॥

विसरेति । विसररजः=शमीकाष्टमस्म = ८५५०१००० ५३ ६००० । दक्ष = ८५५०१०००० । पुण्ड्र = तिलकम् ॥ (३३-३५)

असुराणामिति । असुराणां वीरे वीरवति लते लावति पूर्णे सल्लु स्वाहा ॥
ओं नमो भगवति महेश्वरि अन्नपूर्णे स्वाहा ।

रुद्रताण्डवविलोकनलोलां भद्रवक्त्रनयनां भवकान्ताम् ।

अन्नदाननिरतां जननी तां चिन्तयेदुपसि चित्रदुकूलाम् ॥

अस्य जपान्मृष्टान्नसिद्धिः ॥

(३६)

1 वांसरेति पदाघोपः

II असुराणां हीपे हीपहृष्टि लते लावति

b महेश्वरि

(म) यक्षसेनापतये माणिभद्राय किणिहि ठठ ॥

एकविंशतिसंज्ञसदन्तकाष्ठानुधावनात् ।

¹भोजनं कामितं मन्त्री लभते प्रतिवासरम् ॥३७॥

(म) इति मिति तिमि काकतुण्डिनि ठठ ।

²नमो रत्नत्रयाय पिङ्गलाय अनले कुनले गृह

पिण्डं पिशाचिनि ठठ ॥

भुक्तोच्छिष्टेन भक्तेन सप्तकृत्यो बलिं हरेत् ।

मन्योरेकेन लभ्येत सप्ताहाद्वसनद्वयम् ॥३८॥

³नमः शम्भवे त्रिनेत्राय पिङ्गलाय महात्मने ।

वामाय वामदेवाय स्वप्नाधिपतये नमः ॥३९॥

यक्षेति । ओं यक्षसेनाधिपतये माणिभद्राय किणिहि किणिहि स्वाहा ॥ (३७)

इतिमितीति । इति मिति मिति मिति मिति काकतुण्डिनि स्वाहा । ओं नमो
रत्नत्रयाय पिङ्गलाय अनले कुनले गृह ²पिण्डं पिशाचिनि स्वाहा ॥ (४०)

नमः शम्भवे इति । ओं नमः शम्भवे त्रिनेत्राय पिङ्गलाय महात्मने वामाय

a शक्षलेणाद्विपटशेमाणिभद्राशचिनिवि ठठ ।

1 ओदनं कांदिकं

b इति मिति चाकतुण्डिनि ठठ । [उत मिति चामुण्डिनि ठठ ।]

c पणत्रयाय पिङ्गलाय उन्नसे चुणसे गृह पिण्डं

d शंभवे त्रिनेत्राय पिङ्गलाय महात्मने वा माय वामदेवाय स्वाकाद्विपटशे नमः ।

शङ्कराय ।

२ पिण्डं

(म) नमश्शङ्कराय ॥

आचक्ष्व देवदेवेश प्रसन्नोऽसि वृषध्वज ।

स्वप्नेषु सर्वकार्याणि हृदयस्थानि यानि मे ॥ ठठ ॥४०॥

कृष्णाष्टमी शिवतिथिश्च तयोः प्रदोषे

लक्षं जपेत्तमभिपूज्य शिवं तदग्रे ।

इष्टेश्वरं निरशनो निशि दक्षिणादि-

मूर्तीं स्वपेत् कुशगतश्च जपन् स्मृतार्थः ॥४१॥

स्वप्ने दृष्टः प्रीतचेता महेश-

स्तानि ब्रूते यानि कार्याणि काङ्क्षेत् ।

वर्षादवर्षान्तिणा प्रार्थितं यत्

स्वप्ने तद्वत्तत् परस्यापि कुर्यात् ॥४२॥

(म) नम उमापतये सर्वसिद्धिदेहाय देवानुचरमहा-

यक्षसेनाधिपतये इदं मे कार्यं कथय कथापय

तद्यथा कथापयति ठठ ॥

मौनी पुरोद्धूतमूर्तिरेन

जप्ता स्वपेत् कोऽपि वदेत् स्मृतार्थम् ।

वामदेवाय स्वप्राधिपतये नमः शङ्कराय ॥ “ आचक्ष्व देवदेवेश प्रसन्नोऽसि वृषध्वज ।
स्वप्नेषु सर्वकार्याणि हृदयस्थानि यानि मे ” स्वाहा । कृष्णचतुर्दश्यां लक्षजपात् सिद्धिः॥

नम इति । ओ नम उमापतये सर्वसिद्धिदेहाय देवानुचरमहायक्षसेनाधिपतये
इदं मे कार्यं कथय कथापय तद्यथा कथापयति स्वाहा । पुरोद्धूतमूर्तिः गुणगुणभूति-

1 प्रणतोऽसि तवान्तिकम् ।

† नम उमाधिठलेर्लब्लिद्धि सेवाशडे हाणचप मवाशस लेणा डिपटरो इदं मे कार्यं

(म) अशुद्धे शुद्धरूपे शुद्धयोगिनि महानिद्रे ठठ ॥

जस्तान् क्षिपेच्छुभ्रतिलाननेन

गेहेऽतिनिद्रा जनतां न मुञ्चेत् ॥४३॥

(म) भ्रमरकेशि भ्रममातः भ्रम संभ्रम विभ्रम

मुह्य मोहय ठठ ॥

दुर्गा कृष्णाभ्रकेशी प्रसृतबहुभुजा निःस्वपत्तिस्तरुढा

निद्रात्मा स्वैक्यमेतद्गृहमनुपरितः सप्तकृत्वो विकीर्य^१ ।

प्रादक्षिण्येन मापान् जनमिह शयितं पूर्वमावृत्य केशै-^२

रन्तस्थो मन्त्रमेनं जपतु न च गृहं निद्रया मुच्यते तत् ॥४४॥

विभ्रमः ॥ अशुद्धे शुद्धरूपे शुद्धयोगिनि महानिद्रे स्वाहा । शुभ्रतिलं=वैष्णवतिलम्^१ ।
जनता=जनसमूहः ॥ (४३)

भ्रमरेति । भ्रमरकेशि भ्रममातः भ्रम संभ्रम विभ्रम मुह्य मोहय स्वाहा । भ्रमदुर्गा ।
दुर्गा कृष्णेति । प्रसृतबहुभुजा=प्रसृताष्टादशभुजा । निद्रात्मा=निद्रास्वरूपा । पूर्व
मापान् विकीर्य=क्षिप्त्वा । गृहमनु=गृहस्य समीपे । परितः=समन्तात् । इह=अस्मिन्
गृहे । शयितमेनं जनं स्वकेशैः स्वभुजैश्च आवृत्य=आलिङ्ग्य च । अन्तस्थः=गृहान्तस्थितः
एतं मन्त्रं जपेत् । अन्तस्था इति दुर्गाया विशेषणं वा ॥ ओ भ्रम ते मातः भ्रम
दुर्गे देवदत्तं भ्रम भ्रम स्वाहा । भ्रमदुर्गा द्विभुजा । तस्या वामहस्ते कपालं सामि
दक्षिणहस्ते तीचहुकम् (?) । ॐ श्रीपद्मकेशिकायै नमः कृष्णाभ्रकेशी ॥ एवं कृते शत्रो-
रन्मादः स्यात् । उपदेशः ॥ (४४)

a अशुद्धे शुद्धरूपे शुद्धयोगिनि मवाणिदे । b भ्रमचेयि भि मामान भ्रमलं

1 अशुद्धे इति मन्त्रः, जस्तान् इति पदार्थं च A कोशे न स्तः ।

2 सर्वमावृत्य

¹
(म) प्राञ्जलि अजिते महातेजे ठठ ॥

तज्जाप्यात् सितरक्तसूत्ररचिता रज्जुर्वलीसङ्ख्यया

बद्धानेन च मन्त्रितज्वरहरी सर्वापदां नाशिनी ।

पद्मं तेन कलादलं परिवृतं तद्वच्च मूर्जे मनुः

सङ्ग्रामज्यवहारयोः स जयकृद्गोरोचनास्थापितः ॥४५॥

श्रीशब्दो गान्तवान्तौ दशनभगायुतौ दीर्घवर्मेन्दुयुग्मं

वश्यं प्रत्यक्षजप्तं तदरुपि रुधिरं सावयेत् पाणिशब्दात् ।

तोयाद्येतेन जप्तं शमयति रुधिरसावमेतत् सहस्रं

³जप्ता तालस्य पत्रं ⁴हरति च नवमाश्च्योतनात्रैवपुष्पम् ॥४६॥

प्राञ्जलीति । ओं प्राञ्जलि अजिते महातेजे स्वाहा । बलिसङ्ख्यया= त्रयस्त्रिंशत्सङ्ख्यया । पद्मं तेनेति पौडशदलं पद्मं कृत्वा कर्णिकायां ह्रींकारं, तदन्तर्जीवादि, प्रतिदलमिमं द्वादशाक्षरं मन्त्रं लिखेत् । पद्मस्य बहिरनेन मालाबद्धेष्टयेत् । बहिश्चतुरश्रम् ॥ (४५)

श्रीशब्द इति । श्रीघोणे हुं स्वाहा । प्रत्यक्षजप्तं तद्वश्यं तालपत्रं ताल्यन्तरसः । तेनाश्च्योतनात्रैवपुष्पनाशः ॥ (४६)

1 प्राञ्जलि अजिते महातेजे ठठ । [प्रसासि अजिते माटे मेरेक]

2 तदरुपि रुधिरं

3 जप्तं

4 नवमाश्च्योतनात्

¹
पृष्ठं समांसश्रवणान्तदण्डं

संजप्य बीजानि वपेत् समृद्धयै ।

क्षेप्याणि धान्यानि च यानि पात्रे ²

दैत्येडचवारमतिपन्मघासु ॥४७॥ ³

कुम्भान्तस्सामिलक्ष्मीर्जलमृदकमसृकर्णयुक्तं सयोनी- ⁴

चण्डेन्द्रौ दीर्घमर्मेन्दुयुगलमपि तत्साधितं सूर्यमन्त्रम् । ⁵

नारीं वा पूरुषं वा पशुमथ च परं वार्थमुद्दिश्य नष्टे ⁶ ⁷

सूर्योद्वक्त्रस्सहस्रं जपतु सपदि तत् साध्यमायाति वस्तु ॥४८॥

सश्रीरेखे दीर्घवर्णेन्दुयुगलं

मन्त्रं सौरं पुष्टिकृतित्यजाप्यात् ।

इष्ट्वा सूर्यं तन्मुखो यो जपेत्तत्

स्वेष्टे सद्यः सर्वमाकर्षयेच्च ॥४९॥

पृष्ठमिति । इं बीजवापनार्थः । दैत्येडचवारं = दैत्येडचवारं । मतिपत् =
प्रतीकम् । मघा = मघा ॥ (४७)

कुम्भान्तरिति । श्रीवृक्षखेले हुं स्वाहा । श्रीहृदये । वब्रु शिरः । खेले शिखा ।
हूं कवचम् । स्वाहा अलम् । लक्षजपात् सिद्धिः ॥ (४८)

सश्रीरेख इति । श्रीरेखे हूं स्वाहा ॥ (४९)

1 पूजाण्डयुक्तं जगचण्डबीजं संजप्य बीजानि वपेत् 2 धान्यपात्रे

3 दैत्यस्य वाराप्रतिवामसासु । 4 जलमृदक 5 वर्मेन्दु

6 नारीं वासपूरुषं वा 7 पशुमपि च परं

1

कृष्णो ब्रह्मा शपरमरुणः कुन्दमा दण्डिनी श्री-

रेकीमृतं त्रिनियुतजपात् सिद्धमेतद्विपन्नम् ।

जाप्यध्यानादिभिरनुदिनं दातृसौभाग्यलक्ष्मीं

योनौ ध्यातं वशयति वधूं सावयेद्वापि शुक्रम् ॥५०॥

सामिबिन्दु गगनं घृतमच्छं²

भुक्तिमुक्तिसुखदं हृदयाब्जे ।

एतदेव च जपारुचियोनौ

ध्यातमाशु वशयेन्मदिराक्षीम् ॥५१॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्ग्रहे त्रिंशः पटलः ॥

कृष्णो ब्रह्मेति । क्षीं ब्रह्मा । ककारः । कृष्णं शपरं पकारोऽरुणः । शैपं =
शुक्रम् । त्रिनियुतजपात्सिद्धिः ॥ (५०)

सामिबिन्दुगगनमिति । हुं जपारुचि = जपारुचि = जपारुचि ।
मदिराक्षी = स्त्री ॥ (५१)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहव्याख्याने त्रिंशः पटलः ॥

॥ अथ युद्धादिपटल एकविंशः ॥

1

यदा जन्मर्क्षगन्धद्रो भानुः सप्तमराशिगः ।

पौष्णः कालः स विज्ञेयस्तदा श्वासं परीक्षयेत् ॥१॥

2

पादार्धाहरहोरात्राप्येकनाड्यां स्थितोऽनिलः ।

नाममारपियो ज्ञेयः समाः संजीवयेत् क्रमात् ॥२॥

द्वित्रिचतुर्दिनादष्ट पट्चतुर्वत्सरं तथा ।

माननाकः शुकी नारी स्मरचोरसुरादिनाम् ॥३॥

3

त्रिद्येकवत्सरं पट् त्रिद्येकमासं च जीवयेत् ।

4

तिथिकाष्ठेषु त्रिद्व्येकादिनं जीवेत्ततोऽधिकात् ॥४॥

यदेति । यदा जन्मर्क्षग इत्यादिना वायुपरीक्षार्थमाह — नामपञ्चाशत् । मारपञ्च-
विंशतिः । प्रियो द्वादश । ज्ञेयो दश । मानपञ्चदिनानि । नाकदशदिनानि । शुकीपञ्चदश-
दिनानि । नारीविंशतिदिनानि । स्मरपञ्चविंशतिदिनानि । चोरपङ्क्तिविंशतिदिनानि । सुरासप्त-
विंशतिदिनानि । त्रिखिवर्षाणि । द्विर्वर्षद्वयम् । एकमेकवर्षः । ततः पण्मासम् । ततस्त्रि-
मासम् । ततो द्विमासम् । तत एकमासम् । ततोऽधिकादिति । त्रिद्व्येकातिथिकाष्ठेषु
दिनं जीवेत् । त्रिद्व्येकादित्यत्र व्यत्यासेन । तथा च बाधेरष्टाविंशतिदिनवाहे तिथिदिनं ।
पञ्चदश दिनानि जीवेत् । एकोनत्रिंशदिनवाहे काष्ठादीनां दश दिनानि जीवेत् ।
त्रिंशदिनवाहे इष्टदिनं पञ्च दिनानि जीवतीत्यर्थः । त्रैराशिकमादिति । त्रिंशदिनेष्वप्य-
नुक्तेषु अहस्सु पट्टहादिषु त्रैराशिकक्रमादायुः कल्प्यम् । ॐ १००० १००० १००० १०००
ॐ १००० १००० १००० १००० ॥ प्रमाणं=१००००००० । सर्वत्र गणितप्रक्रिया त्वियम् ।

1 यथा

३ पट्द्विः द्येकमासं

2 पादादिनाहोरात्राप्येक

4 द्वि द्व्येकदिनं

आयुःकालेष्वनुक्तेषु कल्प्यं त्रैशक्तिक्रमात् ।

¹ स्वच्छायां वीक्ष्य निमिषं पश्येत्त्रिमासम् ॥५॥

² स्वच्छाया दृश्यते स्वच्छा पापघ्नात्मानुकारिणी ।

सा चेच्छिरोभुजायुग्मदेहार्धाङ्गद्वयैर्विना ॥६॥

षट्त्र्येकमासमासार्धदशपञ्चदिनान्मृतिः ।

³ ललाटे मुकुलीं बद्ध्वा न्यस्य नासाग्रलेचनः ⁴ ॥७॥

अधोऽग्रं मुकुलं पश्येत् कदलीकुसुमोपमम् ।

दृश्यते द्वादशदलान्यभ्यासं तस्य मन्त्रिणः ॥८॥

यदाप्येकदलं नष्टं रुद्रमासं स जीवति ।

द्विहीनं दशमासं च क्रमादेवं प्रकल्पयेत् ॥९॥

हरितोपात्तमुद्रीक्ष्य फलमात्रं विनिर्दिशेत् ।

इदमाप्तमितीह व्यपदेशः तत्प्रमाणमासम् ॥ (१-४)

स्वच्छायामिति । आत्मानुकारिणी = आत्मसदृशी = ललाटेऽत्र । सा छाया शिरोहीना दृश्यते चेत् पञ्चासं जीवति । दक्षिणहस्तहीना चेत् त्रिमासम् । वामहस्तहीना चेदेकमासम् । देहार्धहीना चेन्मासार्धम् । दक्षिणपादहीना चेद्दश दिनानि । वामपादहीना चेत् पञ्च दिनानि ॥ (५-६)

ललाट इत्यादि । सूर्यचन्द्रात्मकाकित्यादि । जलशीरवृतैरिति । मयमदिवसे

तद्वदेकदलं पश्येत्तदा मासैकजीवितम् ।

न स्यादिनैकमासेऽसिन् दले छिद्रैकदर्शनम् ॥१०॥

द्विच्छिद्राद्द्विदिनं चैव छिद्रवृद्ध्या दिनक्षयः ।

सूर्यचन्द्रात्मकौ कृष्णशुक्लपक्षौ करौ सरेत् ॥११॥

क्षालयेत्तौ जलक्षीरघृतैः शशत्रिवासरम् ।

कनिष्ठामूलपर्वादिज्येष्ठोर्ध्वान्तेषु पर्वसु ॥१२॥

^२ तिथिर्नियोज्य तौ लाक्षारसेन परिरक्षयेत् ।

यत्रेक्ष्यते नीलबिन्दुस्तिथौ तत्र मृतिर्भवेत् ॥१३॥

सोत्पन्नमासे कृष्णायां सप्तम्यां ^३ समुपोषितः ।

स्नातो मन्त्री घृतक्षीरदधिमध्वम्भसां क्रमात् ॥१४॥

पलानि पञ्चपञ्चाशद्वटस्थान्यभिमन्त्रितैः ।

संस्थाप्य देवमीशानं गन्धार्घैर्विधिवद्यजेत् ॥१५॥

प्रदक्षिणं चाष्टशतं कृतवानुज्ञाप्य सिद्धये ।

कौशिक्या ^४ पक्षलेखिन्या भूर्जे लेख्या निजासृजा ॥१६॥

जलेन, द्वितीयदिवसे क्षीरेण, तृतीयदिवसे घृतेन ॥ (७.१३)

सोत्पन्नमास इत्यादि । घृतक्षीरमध्वम्भसा पञ्चामृतानि यानि तानि प्रत्येकं पञ्चपञ्चाशत्परिमितानि । कौशिकः=कुशुब । पुत्तली=स्वप्रतिमा । अपरे=ष्टभगो ।

१ ज्येष्ठोर्ध्वान्तेषु

२ तिथिर्नियोज्य

३ समुपोषितः ।

४ कौशिकीपत्रलेखिन्या

¹ पुत्तली लम्बितभुजा निजनामाङ्कमस्तका ।
² पादजङ्घाकटीनाभौ स्तने वामकरे परे ॥१७॥
 अन्त्याद्यालिख्य वर्णान् ॥ नमन्तं शिरसि न्यसेत् ।
 कृत्यैवं विधिनापूज्य तां तदग्रे स्वपेत् कुशे ॥१८॥
 पादौ व्यपगतौ स्यातां यदि सप्तसमात्यये ।
 अष्टमे वत्सरे मासे चाष्टमे दिवसे मृतिः ॥१९॥
 एवं स्थानक्रमादायुःक्षयं विद्वान् प्रकल्पयेत् ।
 गुरोः सिद्धं कपालादिमन्त्रेशं द्वादशाक्षरम् ॥२०॥
 भूर्जे निजासृजालिख्य न्यसेदन्तश्शरावयोः ।
⁵ संपूज्य जप्त्वा तं मन्त्रं गुप्ते तं स्थापयेन्नृशि ॥२१॥
 प्रातरादाय तत् पश्येद्भीजानि द्वादश क्रमात् ।
⁶ नश्येद्यदर्शं तद्वर्षे तन्मासे तद्दिने मृतिः ॥२२॥

अन्त्या=दीक्षादि । नमन्तं=तमन्तम् ॥

(१४-१९)

एवमिति । कपालादिमन्त्र उच्यते । “कपालज्वलितपिङ्गलोहित”
 इति ॥

(२०-२२)

१ स्वप्रतिमालम्बिभुजा

२ निजनाताङ्कमस्तका ।

३ सप्तदिनान्त्यये ।

४ मन्त्रे शब्दा दशाक्षरम् ।

५ जप्ता

६ दृश्येद्यदर्शं

अरुन्धतीं ध्रुवं व्योमसरितं यो न पश्यति ।

यः पश्येच्छर्दिविष्मृतान् रत्नरौप्यहिरण्यवत् ॥२३॥

गन्धर्वादिपुरं हैमवृक्षादीन् वा य ईक्षते ।

यत्पदं पांसुपङ्क्तादावर्षितं खण्डितं भवेत् ॥२४॥

अमेघे व्योम्नि यः पश्येद्विद्युतं दक्षिणागताम् ।

सलिले शक्रचापं वा तस्यार्वाभ्यत्सरान्मृतिः ॥२५॥

काकास्यकपोतादीन्^B य आरोहति निर्दयः ।

कृणा स्त्रीर्यच्छिरस्त्रिन्यात् स्वमे तस्याचिरान्मृतिः ॥२६॥

ऊर्ध्वाधःखनितापाङ्गमर्देऽन्यत्र न दृश्यते (?) ।

ज्योतिश्चेत् पट्टलिकद्येकमासिकं तस्य जीवितम् ॥२७॥

^१ दर्पणे वा जले रूपं ^२ विकृतं स्वं य ईक्षते ।

यस्याङ्गं शवगन्धं वा मासार्धं तस्य जीवितम् ॥२८॥

അസ്ഥിതീമിത്യാദി । ജ്യോമസരിത്=ആകാശഗന്ധാ । പദ് = ചവിട്ടടി ।
 സ്വപിടതം=മുറിഞ്ഞതായ് । അണ്ഡം = ചെമ്പോത്തം । അർദ്ധഃ=സ്വനിലാപാദമർദ്ദം, അന്യ
 ജ്യോതിർണ് ദൃശ്യതേ ചേത് പട്ട്വിദ്യൈകമാസികം തസ്യ ജീവിതം । സ്വനിലാ = കന്നീനീകം,
 (കണ്ണിന്റെ അരികെ മൂക്കിന്റെ അറ്റത്തായതോടൊ) । അപാങ്കം=കടക്കണ്ണം ।
 വികൃതം=വികാരയുക്തം ॥

a कपोतादि यमारोहति

1 सर्पेण वा जले

२ स्वयमीक्षते ।

कर्णो^१ष्ठौ चलतः स्थानाद्यस्य वक्रा च नासिका ।

कृष्णा जिह्वा^२च्चलो मेरुः षट्सप्ताहं स जीवति ॥२९॥

जिह्वाग्रं दृष्टपूर्वं यो न पश्येत् स त्रिवासरम् ।

रुद्धश्च वाः कर्णघोषमशृण्वन्नाशु गच्छति ॥३०॥

लिङ्गप्लवाज्जले दीपे शान्ते निर्गन्धतस्तथा ।

हानेरिन्द्रियशक्तीनां जायायाः परिवर्तनात् ॥३१॥

हृद्घोषाश्रवणात् सेतुबन्धादर्शनतो मृतिः ।

अङ्गुष्ठगुल्फदोर्मध्यमणिघन्धज्वादिषु ^३ ॥३२॥

वायोरस्फुरणान्मृत्युः पांसुवर्षाच्च पृष्ठतः ।

अदर्शनेन सूर्येन्द्रोः पुरुषस्याचिरान्मृतिः ॥३३॥

दिवा सरश्मिः शीतांशुर्विरश्मिश्च दिवाकरः ।

द्विधामृतौ च तौ दीपौ ज्वाल्याघस्त्ययान्वितः ॥३४॥

कर्णोष्ठाविति । अञ्चलो मेरुः । मेरुलिङ्गम् । जिह्वाग्रं दृष्टपूर्वं=जिह्वाग्रं यः सहसा न पश्येत् स त्रिवारं न पश्येत् । कर्णघोषमशृण्वन् आशु गच्छति । संयमिनीमिति शेषः ॥ (२९-३०)

लिङ्गेति । लिङ्गप्लवं=लीलाप्लवकम् । परिवर्तनं=तरोक्ता । हृद्घोषः=हृदयशब्दः । सेतुबन्धादर्शनं=परीक्षककाले आगतात्मा । पृष्ठतः पांसुवर्षं=पानीतलीलाप्लवकम् । पुरुषस्याचिरान्मृतिः=मृत्युः समीपस्थः स्यात् । तौ=

१ कर्णोष्ठोपलतत्स्थानाद्यस्य

३ मध्यमणिं चण्डद्विजादिषु ।

२ जिह्वाचलः

४ द्विधा दीपौ च

चन्द्रादित्यावमृकसिक्तौ तद्रूपं वा वियत्तलम् ।

यत्थैवं प्रतिभासः स्यात्तस्य मृत्युः पुरः स्थितः ॥३५॥

पट्रिकद्येकमासार्धमासपञ्चाहजीवितः ।

नष्टं पूर्वादिदिक्ष्वन्तः छिद्रितं धूमसङ्कुलम् ॥३६॥

भाति बिम्बं क्रमाद्भानोरायुर्ज्ञातैवमात्मनः ।

दानशैलप्रवेशादि कुर्याद्युद्धादि-कर्म च ॥३७॥

ताक्षर्यो मार्जारसिंहौ^३ श्वा सर्पाखुकरिणः शशः ।

प्रागाद्यास्तेऽष्टवर्गाश्च जयादीन् तेन कल्पयेत् ॥३८॥

सूर्यचन्द्रौ, द्विधामृतौ=खण्डितौ । अधस्तत्रया ज्वालयान्वितो दीपः । तद्रूपं वा वियत्तलं=असृङ्मयम् ॥ (३१-३५)

पठिति । पट्रिकद्येकमासार्धमासपञ्चाहजीवितः । पूर्वादिदिक्ष्वन्तनष्टं छिद्रितं धूमसङ्कुलं च भानोर्बिम्बं भाति । आयुर्हीनस्य क्रमादेतानि पट् लक्षणानि स्युः । एवं क्रमादात्मन आयुर्ज्ञात्वा दानादिकर्माणि कुर्यात् । युद्धं=॥३६-३७॥

ताक्षर्य इति । ताक्षर्य इत्यादिना युद्धादेर्जयादिज्ञानोपायार्थमाह=पूर्वाभेयदक्षिण-नैर्ऋतदिक्षु ताक्षर्यमार्जारसिंहशुनः कल्पयेत् । पश्चिमादिचतसृषु दिक्षु सर्पाखुकरिशशाश्च अथ क पट त प य श वर्गाश्च दिक्षु स्थापनीयाः । तेन जयादि कल्पयेत् । केन प्रकरिणेत्याशङ्कायां ताक्षर्यसर्पौ मार्जाराखू सिंहगजौ शशशौ च परस्परे शत्रवः । यस्य नास्ति ताक्षर्यवर्गवर्णनामा च यः । यस्य नास्ति सर्पवर्गवर्णनामादयश्च तत्र ताक्षर्यवर्णनामाचय-युक्तस्य जयः । एवमन्येष्वपि जयापजयौ कल्पयेत् । तत्स्थानस्थित्या च जयापजयौ कल्पयेत् । यदि दुर्बलं रक्षितुमिच्छेत्तर्हि तं जयस्थाने स्थापयेत् ॥ (३८)

1

रम्या सपजगद्मा च ग्रीते शागैर्विधिर्धितैः ।

2

वामाज्जलौ हुनादत्त्वा वर्णेष्वकडमादिषु ॥३९॥

3

काकश्च स्वरधुर्येभसिंहकेतुशिखिध्वजैः ।

ऊर्ध्वोर्ध्वलिभिः शिष्टैर्द्रयोर्विद्याह्वलबलम् ॥४०॥

रम्या इति । अथान्य उपायो वक्ष्यते रम्या सपेत्यादिना । साध्यसाधकयो-
र्नामद्वये स्थिता अचो हलश्च ये ते क्रमेण भूमौ पृथग्लेखनीयाः । तत्र अ क डादि-
क्रमेण द्वादशसङ्ख्यावशात्ता विभज्य रम्यादिसङ्ख्या वर्धयेत् । ऋ ऋ लृ लृ इति
वर्णचतुष्टयं परित्यज्य, अकारादिविसर्गान्ति एको 'द्वादशवर्गः । ककारादिङकारान्तो
द्वितीयः । डादिभान्तो वर्गस्तृतीयः । मादिहान्तश्चतुर्थः । तत्र द्वादशसङ्ख्यासम्पत्त्यर्थं
ऋ ऋ लृ लृ इति वर्णा योजनीयाः । रम्या इत्यादयः सङ्ख्यावाचिनः । र द्वौ । व्या
एकम् । स सप्त । प चत्वारि । ज अष्टौ । ग त्रीणि । ड सप्त । म पञ्च । ग्री द्वौ । व्या
ते षट् । श पञ्च । ग त्रीणि । एतैर्विधिता नाम अचो हलश्च हुना अष्टसङ्ख्या
हत्वा शिष्टैर्द्रयोर्वलबलं जानीयात् । यत्तदेवदत्तयज्ञदत्तौ साध्यसाधकौ तत्र दकारं, रं
द्विसङ्ख्या वर्धयेत् । एकारमेकसङ्ख्या वर्धयेत् । पकारं सप्तसङ्ख्या वर्धयेत् । अकारं
चतुस्सङ्ख्या, दकारमष्टसङ्ख्या, अकारं त्रिसङ्ख्या, तकारं सप्तसङ्ख्या, अकारं
पञ्चसङ्ख्या । यज्ञदत्तनाम अचो हलश्च अनेनैव प्रकारेण वर्धयित्वा, हुना अष्टसङ्ख्या
हत्वा, शिष्टैर्द्रयोर्वलबलं जानीयात् । कीदृग्विशिष्टैः 'काकश्च स्वरधुर्येभसिंहकेतुशिखि-
ध्वजैः' । केन प्रकारेणेत्याकाङ्क्षयाम्, ऊर्ध्वोर्ध्व = बलिभिरिति । एवं मानवशात्
साध्यसाधकयोर्वलबलं ज्ञात्वा, स्थानस्थित्यादिना जयादिकं कल्प्यम् ।
शिखिध्वजः = धूमः ॥

(३९-४०)

1 सवजगत्मा [सवजगत्साम]

2 नामाज्जलादिना शिष्टैः द्रयोर्विद्यात्

3 काकश्चेति श्लोकः A पुस्तके नास्ति ।

4 वर्णः ।

नामाचो द्विगुणा वर्णास्त्रिगुणान् याः सार्धदीर्घिकाः ।

सप्तार्धद्विगुणाः सर्वे पूर्यन्तेऽर्धं तदूर्ध्वतः ॥४१॥

¹ हत्वाद्रिणा तान् शिष्टानां वैपम्याधिस्यतो जयः ।

² दुष्टाः सूर्यस्थितास्तारास्तत्त्रिंशविभागतः ॥४२॥

³ दुष्टाः शुभाश्च विज्ञेयास्तारायामिजितः क्रमात् ।

नामाच इति । उपायान्तरमाह । नामाचो द्विगुणा इत्यादिना । साध्यसाधकयो-
र्नामाक्षराणां मध्ये ह्रस्वस्वरात् द्विगुणाः कर्तव्याः । द्विसङ्ख्याया 'वर्धनीया इत्यर्थः ।
अर्धमात्रैः ककारादिभिः सह दीर्घस्वरास्त्रिगुणाः, त्रिगुणिताः कर्तव्याः । तदाकारादयोऽ-
र्धाधिकमात्रा दीर्घस्वराः । षष्मात्रा इत्यर्थः । सप्तमाक्षरादवाक् ऋपटृद्धिः । सप्तमा-
क्षरादूर्ध्वं किं कर्तव्यमित्याकाङ्क्षायामाह द्विगुणाः सर्वे पूर्यन्तेऽर्धम् । तदूर्ध्वत इत्यन्वयः ।
अर्धं पूर्यन्ते । सप्तमाक्षरादूर्ध्वमर्धमात्राः कर्तव्या इत्यर्थः । एवं कृते सति सर्वा अक्षरसङ्ख्या
राशीकृत्य, अद्रिणा=सप्तसङ्ख्याया । अपहृते सति, वैपम्याधिस्यतो जयः । वैपम्यमयुग्मतः ।
(४१)
युग्माक्षरसङ्ख्यावता पराजयः ॥

दुष्टा इति । उपायान्तरमाह 'दुष्टा सूर्यस्थिता इत्यादिना । 'दुष्टाः
सूर्यस्थितास्ताराः । यस्य जन्मकाले यस्मिन्नक्षत्रे सूर्यः स्थितस्तस्य तन्नक्षत्रं दुष्टम् ।
तत् ऊर्ध्वं त्रिंशविभागेन दुष्टानि च नक्षत्राणि क्रमेण भवन्ति । उत्तरापादश्च वृषाद्योर्मध्ये
अमिजित्नाम नक्षत्रं स्वस्य दुष्टक्षेत्रे आरमेत । शुभक्षेत्रे नारमेत ॥
(४२)

1 तां छिन्नां वैपम्या

2 सूर्यस्थितास्तारात्

3 ताराः सामिजितः

4 दुष्टाः

5 दुष्टाः

तारकाश्चन्द्रजन्मर्क्षाद्गताल्लताम्बुना ॥४३॥

विभेद्यद्विचतुष्पष्टा दुष्टा तारागणाः स्मृताः ।

त्रिमूगृहे न्यसेदक्षानागत्यागमनेन च ॥४४॥

² आगतौ मध्यतश्चैकं बहिर्दिग्गतयोर्जपः ।

वर्ज्याः सर्वे चतुर्थर्क्षा (?) जन्मर्क्षाद्योधनाय च ॥४५॥

³ कण्टको विष्णुरान्ता च नेत्रं कारण्डकः शिवः ।

⁴ सारसश्च भगः केकी सद्यो नन्दादिका अमी ॥४६॥

तारका इत्यादि । चन्द्रजन्मर्क्षात् यस्मिन्नक्षत्रे चन्द्रो जातस्तच्चन्द्रजन्मर्क्षम् । तस्मान्नक्षत्रादारभ्य सप्तविंशतिनक्षत्राणि वक्ष्यमाणसङ्ख्यया विभजेत् । तामेव सङ्ख्यामाह गङ्गेति । गं = त्रयम् । गा = त्रीणि । ता = षट् । ल = त्रयम् । ता = षट् । ला = त्रयम् । नू = त्रयम् ॥ (४३)

त्रिमूगृह इति । त्रिमूगृह इत्यादिना प्रकारान्तरमाह । एकैकस्य अन्तरनः पार्थिवमण्डलत्रयं लिखेत् । पूर्वादिविधु चत्वारि दिक्मूलाणि लिखित्वा, साधकजन्मनक्षत्रादीनि अभिजिता सहाष्टाविंशतिनक्षत्राणि बहिरारभ्य सूत्रसन्धौ न्यसेत् । बहिरारभ्यान्तरागतौ मध्य एकां न्यसेत् । पुनर्गतौ मध्ये च । पुनः कोणाद्बहिर्गत्वा दक्षिणदिशान्तः प्रवेशयेत् । तदानीमपि मध्यत एकम् । एवं क्रमान्नक्षत्रेषु न्यस्तेषु सत्सु बहिर्गतस्य च जयः । बहिर्गतौ नक्षत्रजातस्य दिग्गतनक्षत्रजातस्य च जय इत्यर्थः । वर्ज्याः सर्वे इत्यादि जन्मनक्षत्रात् प्रभृति चतुर्थं चतुर्थनक्षत्रं युद्धाय सर्वदा वर्जयेत् ॥ (४४-४५)

कण्टक इति । कण्टक इत्यादिना पक्षिचक्रमाह । पूर्ववत् = दक्षिणपश्चिमोत्तरमध्यकोष्ठेषु क्रमात् कण्टकादयः स्थाप्याः । कण्टकः = ०००००००००० । आन्ता स्वयमेव ।

प्राग्याम्यात्त्योत्तरामध्यकोष्ठस्थाः कण्टकादयः ।

स्वतिथौ प्रथमे^१ यामे स्वीयोऽन्येषां^२ वरे क्रमात् ॥४७॥

आवृत्त्या^३ बालतरुणराजवृद्धमृताश्च ते ।

तेषां क्रियाशनं यानं बोधः सुप्तिर्मृतिः क्रमात् ॥४८॥

भोक्तृस्त्रिस्थः^४ पुनर्मुडक्ते बालाद्याश्चाधमादयः ।

प्रयो^५ वृद्धमृतायन्यौ क्रमाद्दुष्टातिनिन्दितौ ॥४९॥

पट्कोणेषु खले रुद्रन्तिष्ठेत्त्रित्थितिक्रमात् ।

विवर्ज्य^६ कोणमैशान्तं दृष्टिपातं विवर्जयेत् ॥५०॥

त्रिंशद्भक्ते खलेऽन्यादिस्थितासु तिथिषु क्रमात् ।

अहोरात्रेण सर्वज्ञः स्वस्थानात् पर्यटेत् खलम् ॥५१॥

कारण्डकः=कारण्डको (१) । सारसः=सारसः ००८००७ । केकी=केकी ००७ । विष्णुः=विष्णुः । अकारः । नेत्रं=इकारः । शिवः=उकारः । अगः=एकारः । सद्यः=ओकारः । प्रतिपदादिपञ्चम्यन्तान्तिथयो नन्दभद्रजयरिक्तपूर्णाः । पष्ठ्यादिदशम्यन्ता एकादश्याः पञ्चदश्यन्ताश्च । तथा एतेषां कण्टकादीनां चय एवम् । एवं बालकुमारराजवृद्धमृतान् तिथिक्रमेण रुद्रः परिवर्तते । एवं च सति तिथित्रये पट्कोणेषु रुद्रः प्रदक्षिणक्रमात् परिवृतो भवति । यस्मिन् निवर्त्ये ईशस्तिष्ठति तत् परिवर्जयेत् । एवं सर्वत्र योज्यम् ॥ (४६-५१)

१ प्रथमो यामः स्वीये

२ परे क्रमेत् ।

३ बालकुमार

४ पुनर्मुक्तबाल्याद्याश्चाधमादयः ।

५ मृतापत्यौ

६ कोणमैश तत्

वारेषु प्रागुदम्बहिरक्षोयाम्याप्यवायुषु ।

^१ उदेत्यधपथामोति वामेनाहिर्दिशो दिने ॥५२॥

^२ योजयेद्बहिर्दुर्गादिमासचादीनां तिथिद्वयम् ।

राहृक्ताश्च दिशोऽष्टम्यां दिक्छायां तिथिरष्टमी ॥५३॥

पादहीनाश्चतुर्नाडयः स्वदिक्षूचन्ति ताः क्रमात् ।

^३ रक्षेत् कुजस्थितं गालं प्रायस्तत्रायुधं पतेत् ॥५४॥

वारेष्वित्यादि । वारेष्वित्यादिना राहुचक्रमाह । अहिर्वारेषु प्रागुदम्बहिरक्षोयाम्याप्यवायुषु उदेत्यधपथा दिश आमोति । अधपथा=अतोऽप्यधोऽप्यधोऽप्यधोऽप्यधोऽप्यधो (?) । अर्कवारे पूर्वस्यां दिशि उदेति । सोमवारे उत्तरस्यां दिशि । भौमवारे आग्नेय्याम् । बुधवारे नैर्ऋत्याम् । बृहस्पतिवारे दक्षिणस्याम् । शुकवारे पश्चिमायाम् । जनिवारे वायव्यामुदेति, वसति । पादहीनं चतुर्नाडिकामात्रं तत्र तस्याः । स्थितः । अर्कवारे पादहीनचतुर्नाडिकामात्रम् । अर्कदिशि तिष्ठेदित्यर्थः । एवमन्यवारेष्वपि ॥ (५२)

योजयेदिति । योजयेदित्यादिना मातृचक्रमाह । बह्वादिदुर्गादितिथिद्वयं ब्राह्मणादीनां मातृणां योजयेत् । बह्वादि प्रतिपदादि । दुर्गादि । नवम्यादि । अत्रापि राहोरुक्तम् । एवं दिशः प्रागुदम्बहिरक्षोयाम्याप्यवायवः । ब्रह्माणी प्रतिपदि पूर्वस्यां दिशि पादहीनचतुर्नाडिकामात्रमुदेति । पुनः सा उदगदिदिक्षु गच्छति । पुनर्द्वितीयाया माहेशी उदग्दिशि तावत्कालमुदेति । पुनः सा बह्वादिप्राक्पर्यन्तासु दिक्षु गच्छति । पुनस्तृतीयायां कौमारी बह्दिदिशि तावत्कालमुदेति । पुनः सा रक्षोदिगादि याम्यपर्यन्तासु गच्छति । अन्यासु तिथिष्वप्येवमेव । “ब्रह्माणी माहेशी कौमारी वैष्णवी च वाराही । इन्द्राणी चामुण्डी सुमहायक्षी च मातरः प्रोक्ताः ॥ ” अष्टम्याः शार्वा दिक् । अष्टमी तिथिः । अष्टम्याः महायक्ष्याः प्रागुदगित्याद्यत्र दिङ्प्रोक्ता । तस्मात् यदि शार्वा दिक् । तस्या एषैव तिथिरष्टमी । एतासां मातृणामुदयः परिहर्तव्य इत्यर्थः । कुजस्थितं गात्रं रक्षन् । किमर्थमित्याकाङ्क्षायां प्रायस्तत्रायुधं पतेत् । कुजस्थितिर्जननात् ज्ञातव्यम् ॥ (५३-५४)

त्रीण्यास्ये द्वे दृशोः कण्ठे चत्वारि त्रीणि वाहयोः ।

एकद्विपार्थे^१ चत्वारि पादयोर्भानुजन्मतः ॥५५॥

ज्ञात्वायुर्जनक्षत्रवेलास्थानानि योधयेत् ।

जटाधरा जटाग्रन्थिः क्षीरे पीते भयं हरेत् ॥५६॥

ऐन्द्री जटाधरा मूलं प्रियज्ञोः पायसं तथा ।

करद्विपुटः पुटे पिच्छे शब्दो भयावहः ॥५७॥

अष्टपत्राम्बुजे^२ न्यस्तो घरणेन जपेन च ।

लिखेत् सनाम पण्णादं भूसन्मस्याम्बुजोदरे ॥५८॥

(म) ओं सिद्धचामुण्डे ठ ॥

त्रीणीति । त्रीण्यास्य इत्यादिना नक्षत्रकल्पनामाह ।

“ जन्मादिके मुखे त्रीणि दृशोश्चत्वार्यथो गले ।

अतुर्कं भुजयोः पट्कं पार्थे द्वावष्ट पादयोः ” ॥

“ जन्म सम्पद्विपत् क्षेमः प्रत्यरः साधको वधः ।

मैत्रं परममैत्रं च जन्मादीनि पुनः पुनः ” ॥

वधवैनाशिकादिनक्षत्रस्थानं प्रयत्नेन गोपायेदित्यर्थः । ज्ञात्वेत्यादिना उक्तार्थोपसंहारं
(५५)

करोति । वेला=कालः ॥

जटेति । जटाधरा जटाग्रन्थिः=ചന്ദ്രൻ കലശ്ശി. भयं हरेत् । प्रियज्ञोः
(५६)

पायसं = തിന്നപ്പാൽചേര. ॥

करद्विपुटः । करपुटे पिच्छे स्वाहा । जपात् जयावहः । अथवाष्टदलं पञ्चं
(५७)

लिखित्वा, दलेष्वस्यैकैकमक्षरं लिखेत् । कर्णिकायां पण्णादवीजमध्ये बीजादि
(५७)

लिखेत् ॥

लिखेदिति । लिखेत् सनामेत्यादिना वीरपट्टयन्त्रमाह । भूर्जपत्रादावष्टदलं पञ्चं

१ भानि जन्मतः ।

२ वेधस्थानानि

३ अष्टपत्राम्बुजं

४ ओं सिद्धचामुण्डे ठ । [ओं लिङ् कामुण्डे]

¹
वज्रिका लाङ्गली दन्ती त्रिशूली दयिता हरेः ॥६३॥

²
संमोहिनी तथा राजमोहिनी च द्विकादनी ।

³
योगिनी समयादत्ता क्रमादेता हिमाम्भसा ॥६४॥

पिष्टा तनौ पृथग्लिम्पेत्तत्काले शस्त्रवारिणीः ।

एताभिर्वा समस्ताभिलेपयेद्गुलिकाः कृताः ॥६५॥

⁴
(म) नमो भगवद्भ्यः सर्वास्त्रविसर्गेभ्यो

मां रक्षन्तु भगवन्तो ठ ॥

शस्त्राणि वारयति लक्षजपेन मन्त्रः

सोऽसौ सुसाधितशरसुरिकादिकानि ।

कर्पूरचन्दनहिमाम्बुजपाविदारी-

जारीगदागरुतश्च तथा विलेपः ॥६६॥

वज्रिकेति । वज्री = ५७०००००० । हरेर्दयिता = विष्णुकान्तिः । संमोहिनी = २७०००००० । राजमोहिनी = स्वयमेव । द्विकादनी = ८०००००००००० । योगिनी समयादत्ता = योगिनीकाले कुलक्रमात् स्वीकृता । हिमाम्भः = ५००००००० । एताभिः समस्ताभिः कृतां गुलिकां लेपयेद्वा ॥ (६३-६५)

नम इति । ओं नमो भगवद्भ्यः सर्वास्त्रविसर्गेभ्यो मां रक्षन्तु भवन्तः स्वाहा । लक्षजपात् सिद्धिः । जपा = १००००००००० । जारी = ५७०००००० । गदः = ८००००००० ॥ (६६)

१ विरीता लाङ्गली

२ मोहिनी समये दत्ताः

३ मन्त्रमेतत् सुसाधितमसि

२ द्विकाक्षिनी

४ सर्वास्त्रहिल्लोभ्यो

1
ജംബീരകാമ്ബോരസനാഗകേലി-

ശിഖാനുലേപ: ക്ഷതജാലവാരി ।

തഥാ ശിലാഖലകലാഗർഭാസൃക്-

ശ്യാമാക്ഷികർണീകൃകലാസലേപ: ॥൭൭॥

പത്രേ ദ്വേ നിമ്ബപത്രം സകനകവന്ദലീപകമുത്താനപർണീ

പുത്രം ജാരിജ്ജടാ ച ത്രപുസതുരഗയുഗാഭിം കർണികാരം ।

2
ധേതാ പുഷ്പാ ച ദുഗ്ദ്ധാന്യജമഹിപഗവാം നാലികേരസ്യ വൈപാ-

മാലേപ: ശലജാലം നയതി വഹിരസൃക്സാഖ്യാ വാരയേച ॥൭൮॥

ജംബീരേതി । ജംബീരകാമ്ബ: = പൊന്നാരകന്നീർ । രസ: = പാശ്വ: ।
നാഗ = നാക്കം । കേകിശിഖാ = മധൂരശിഖാ । ക്ഷതജാലവാരി = ക്ഷതജാലം അലവാരി ച ।
ക്ഷന്ദം = രക്തം । ശിലാ = മനശിശ്യാ । ഖലകം = ഇരമ്പനകലപ്പിരിൽ । ഗർഭാസൃക് =
കഴുതയുൾക്കൊള്ളുന്ന । ഷ്യാം = നാൽക്കോൽപറയുന്ന । ഖക്ഷി = കണ്ഠവെട്ടി ।
കർണീ = കർണമുൾക്കൊള്ളുന്ന । കൃകലാസ: = ഓരോ ॥ (൭൭)

പത്ര ഇതി । പത്രേ ദ്വേ = ഉഷ്ണം പശുലയം । കനക: = പൊന്നത്തു ।
ഉത്താനപർണീ = സ്വയമേവ । ജ്ജടാ = കരിമ്പി । തുരഗയുക് = കണ്ഠവീരം രണ്ടും ।
അജമഹിപഗവാം നാലികേരസ്യ ച ദുഗ്ദ്ധാനി । ഏവം പത്മാദിനാമാലേപ: । ശലജാലം വഹിര്യതി ;
അസൃക്സാഖ്യാ വാരയേച ॥ (൭൮)

श्रीपर्णीजं कृतिकायां गृहीतं

प्राच्या मूलं मूर्ध्नि पाणौ च वद्धम् ।

इयैतं शौकं वा पयः पीतशोषं

मूर्ध्नि न्यस्तं वारयेच्छस्त्रजालम् ॥६९॥

¹
मूलं सशुद्धं पयसेन्द्रवल्याः

पीत्वोत्तमाङ्गे कल्येत् करे वा ।

ध्वेतं मृणालं सितगोपययुक्

पिवेच्च युद्धेऽस्त्रनिवारणे द्वे ॥७०॥

शतमूली^२मूततरु नन्दायर्ता^३ध्वकर्णिकामूलम् ।

पद्मं च वस्तमूत्रं तलेपः शस्त्रवारणकृत् ॥७१॥

श्रीपर्णाजमिति । श्यैनं पीतशोषं = श्येनेन पीतशिष्टम् । शौकं पीतशोषं =
शुकेन पीतशिष्टम् । पयः = जलं वा क्षीरं वा ॥ (६९)

മൂലമിതി । ഇന്ദ്രവല്ലഭാ: സമുക്തമൂലം । ഇന്ദ്രവല്ലഭ = ഉഗ്രത്തേ । ഉക്ത =
 മൊട്ട് । മൂലം = വേരും । മൃണാലം = താമരവളവും । സിതഗോ: പയ: = വെള്ളത്തറയും
 വിൻമയം ॥ (൭൦)

ശതമൂലീതി । ശതമൂലീ = കൂഞ്ഞി(?) । മൂതതരു = കാവത്തു് । നന്ധാർവതഃ =
 നന്തപ്പാറട്ടം । അധകർണിക = കതിരളച്ചവിമരുതു് । വസ്തഃ = അടുടു് ॥ (൭൧)

1 मूलं सतुङ्गं

४ भूततन्

॥ नन्दावर्ता च कर्णिका

सजदाभारीं पाठामूलं गोचन्दनां सशतमूलीम् ।

लिप्तां नवान्युपिष्टां शस्त्राणां वारणीमाहुः ॥७२॥

श्वेतेपुष्पस्य शिफा मुखस्था

निवारयेद्वात्मनि बाणघातम् ।

आसीनमास्ये विपट्टक्षजातं

संमोहिनीमूलमसिं रुणद्धि ॥७३॥

कालो दारुकवामकर्णसहितं^१ डान्तं विसर्गी भुजः

साधार्यान्तरितं मनुं शशिनिभं मेकानने न्यस्य तम् ।

चद्धास्यं विपशाखिनो जल्युते पात्रे विधायावृते

स्थित्वा तत्र विलेपनादि कुरुतां शत्रौ जिते तं त्यजेत् ॥७४॥

സജതേതി । ജഗാഭാരി=ഇതരംവന്ന । ഗോചന്ദനം=സ്വയമേവ । അഗ്രന്തം ൧൧ ।
(൭൨)

രേഖാലിതജലകാഹരിഗോപവഹി-

തുമ്പിമിരമിമണികാലധുദന്ദിമിവാ ।

പിണ്ഡേവിന്ദിസവദനൈശ്ശുരികാദിമിര്യത

¹ കൃഷ്ണം ക്ഷതം നയതി തത്പുരൂപം യമാഗ്രം ॥൭൫॥

മതശ്ച വാമദന്ദ്രോ ഞിന്ധാത് ഖാദേന വക്ത്രം ശലം ।

ശതമൂലീ സിതപുഷ്പാ യുക്താ വാ നാഗഗർഭത്യാ ॥൭൬॥

॥ ഇതി നാരായണീയേ തന്ത്രസാരസംഗ്രഹേ ഏകദിശ: പടല: ॥

രേഖാലിതി । രേഖാലി = ചെറുവരിവണ്ടു് । ജലകാ = ജലകാവിശേഷ: ।
 ഹരിഗോപ: = ഇന്ദ്രഗോപ: । വഹി: = കലിക്കുന്നൻ । തുമ്പി = തുമ്പി । അഗ്നി: = അഗ്നി ।
 മണികം = കമ്പളിക്കു । ലുധുദന്ദീ = കൊതുക് । വിന്ദിസവദനൈ: = പെണ്മറയായിൽ
 (൭൫)
 തേപ്പു ॥

മതശ്ചേതി । വിശപ്പനായുക്കുണ്ടെന്നുപറ്റി । ശതമൂലീ = കഞ്ഞിരിക്കു
 വേരും । സിതപുഷ്പാ = വെൺകൊഴിഞ്ഞിൻവേരും ॥

ഇവമുന്നം ഇതയംകൊണ്ടു പൊതിവു, യഥാകാലത്തിങ്കൽക്കയിൽ
 പിടിച്ചിരിക്കുന്നവൻ കാണാതെ സ്ഥാനംകടിക്കു എന്നാൽ അവന്റെ
 ആയുധം സ്ഥാനം മുറിഞ്ഞുപോം ॥ (൭൬)

॥ ഇതി നാരായണീയതന്ത്രസാരസംഗ്രഹവ്യാഖ്യാനേ ഏകദിശ: പടല: ॥

1 കൃഷ്ണം ക്ഷതം

2 വാമദന്ദ്രോ നിശി സ्याത് ഖാദേന

सजटभारीं पाठाभूलं गोचन्दनां सशतमूलीम् ।

लिप्तां नवाम्बुपिष्टां शखाणां वारणीमाहुः ॥७२॥

श्वेतेपुपुङ्खस्य शिफा मुखस्था

निवारयेदात्मनि बाणपातम् ।

आसीनमास्ये विषवृक्षजातं

संमोहिनीमूलमसिं रुणद्धि ॥७३॥

कालो दारुकवामकर्णसहितं^१ घान्तं^१ विसर्गीं^१ भुजः

साध्यार्णान्तरितं^२ मनुं शशिनिभं मेकानने^२ न्यस्य तम् ।

बद्धास्यं विषशाखिनो जलयुते पात्रे विधाय^३घृते

स्थित्वा तत्र विलेपनादि कुस्तां शत्रौ जिते तं त्यजेत् ॥७४॥

सजटेति । जटभारी=हृत्कलम् । गोचन्दना=स्वयमेव । नवाम्बु=हृत्कलम् ।

(७२)

नवाम्बु=हृत्कलम् ॥

श्वेतेष्विति । श्वेतेपुपुङ्खशिफा=वैष्णवकैकोपिण्ठोत्तं वैष्णवं । आस्ये
आसीनं विषवृक्षजातं संमोहिनीमूलमसिं रुणद्धि । विषवृक्षजातं संमोहिनीमूलं =
काण्ठमण्डलीकामूलम् । त्रीणामङ्गुलीवैष्णवं ॥

(७३)

काल इत्यादि । मण्डूकः साध्यार्णान्तरितमेतं मन्त्रं पले लिखित्वा, मेकानने
न्यस्य, तस्यास्यं बद्ध्वा, जलयुते विषवृक्षपात्रे तं मण्डूकं न्यस्य, विषवृक्षविनिर्मिते-
पिधानेन पिधाय, तस्मिन् पात्रे स्थित्वा, विलेपनाद्यलङ्कारान् कुर्यात् । एवमलङ्कृतो नरो
यत्र गच्छति तत्र जय एव स्यात् । शत्रौ जिते सति, तं मण्डूकं पुनस्त्यजेत् ॥ (७४)

१ घान्तं विसर्गीं

२ न्यस्यताम् ।

रेखालिचृतजलकाहरिगोपवहि-

तुम्बीभिरमिमणिकाल्युदंष्ट्रिभिर्वा ।

पिष्टैर्विलिप्तवदनैश्छुरिकादिभिर्वत्

¹ कृतं क्षतं नयति तत्पुरुषं यमाग्रम् ॥७५॥

मत्तश्च ² वामदंष्ट्रा छिन्द्यात् खादेन कर्त्तव्यं शस्त्रम् ।

शतमूली सितपुङ्खा युक्ता वा नागगर्भस्था ॥७६॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्गहे एकत्रिंशः पटलः ॥

रेखालीति । रेखाली = ചെപ്പുരിവണ്ടു് । വൃതജലകാ = ജലകാവിശേഷഃ ।
 हरिगोपः = ഇन्द्रഗോപഃ । वहिः = കലിക്കുന്നൻ । तुम्बी = തുമ്പി । अमिः = അണി ।
 मणिकं = കന്തട്ടിക്ക । लघुदंष्ट्री = കൊതുകു് । विलिप्तवदनैः = വെൺവായിൽ
 (७५)
 തേപ്പു ॥

मत्तश्चेति । വിശപ്പനായുടെ ഇടത്തേപ്പല്ലു് । शतमूली = കഞ്ഞിരിക്ക
 വേരु് । सितपुङ्खा = വെൺകൊഴിഞ്ഞിൻവേരु് ॥

ഇവമൂന്നും ഇതയംകൊണ്ടു് ചൊതിവു, യുദ്ധകാലത്തിങ്കൽകയ്യിൽ
 പിടിച്ചിരിക്കുന്നവൻ കാണാതെ സ്ഥംസാകടിക്ക എന്നാൽ അവന്റെ
 ആയുധം സ്ഥംസാ മുറിഞ്ഞുപോം ॥
 (७६)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्गहव्याख्याने एकत्रिंशः पटलः ॥

1 क्षितं क्षतं

2 वामदंष्ट्रो निशि स्यात् खादेन

॥ अथ हरिहरपूजादिपटलो द्वाविंशः ॥

हरिपूजा

¹ तारं मेघो विषं दन्ती नरो दीर्घो यणो रसः ।

(म) " ओं नमो नारायणाय । " कुट्टोल्लकाय ठ ।

महोल्लकाय ठ । वीरोल्लकाय ठ । ² धूल्लकाय

ठ । सहस्रोल्लकाय ठ ॥

एवमष्टाक्षरो मन्त्रो वैष्णवः साङ्गमीरितः ॥१॥

³ ज्ञात्वात्मशुद्धिं कृत्वा दौ क्रमात्तेनार्चयेद्वरिम् ।

⁴ कनिष्ठादिनदन्तानामङ्गुलीनां त्रिपर्वसु ॥२॥

ज्येष्ठाम्रेण क्रमात्ताररुद्धानष्टाक्षरान् (!) न्यसेत् ।

⁵ तर्जन्या तारमङ्गुष्ठे तले मध्ये मया च तत् ॥३॥

तलेऽङ्गुष्ठे च तद्वच्च तारा (!) बीजान्तरं न्यसेत् ।

⁶ रक्तगौरौ घृग्नहरी ज्योनीरूपाख्यः सिताः ॥४॥

तारं मेघ इति । " ओं नमो नारायणाय " । कुट्टोल्लकाय स्वाहा हृदयम् । महोल्लकाय स्वाहा शिरः । वीरोल्लकाय स्वाहा शिखा । धूल्लकाय स्वाहा कवचम् । सहस्रोल्लकाय स्वाहा अक्षम् । साध्यनारायणोऽन्तर्यामी ऋषिः । देवी गायत्री छन्दः । परमात्मा देवता । करन्यासस्तावत् पूर्वमङ्गलानि करयोन्यसेत् । दक्षिणकनिष्ठादिवाम-

1 तारा मेघो विषं दन्ती नरो दीर्घो यणौ रसम् ।

2 ' धूल्लकाय ठ ' इत्येतत् A कोशे नस्ति ।

3 कृत्वा च

4 तमन्तानां

5 तर्जन्या तारमिति एकः श्लोकः B कोशे नास्ति ।

6 रूपाः स्थिताख्यः ।

एवंरूपानिमान् वर्णास्तारुद्धान् न्यसेत् क्रमात् ।

हृदास्यनेत्रमूर्धाङ्घ्रिजानुगुह्यकनाभिषु (?) ॥५॥

अङ्गानि च न्यसेद्बीजन्यासार्वाकरपादयोः ।

यथात्मनि तथा देवे न्यासः कार्यः करं विना ॥६॥

हृदादिस्थानिमान् वर्णान् गन्धपुष्पैः समर्चयेत् ।

धर्माङ्घ्रिग्रावधर्मादि गात्रे पीठेऽम्बुजं न्यसेत् ॥७॥

पत्रकेसरकिञ्जल्कन्यापिसूर्येन्दुतेजसाम् ।

मण्डलत्रितयं तारभेदांस्तत्र न्यसेत् क्रमात् ॥८॥

गुणांश्च तत्र सत्त्वान्तान् केसरस्थाश्च शक्तयः ।

(म) विमलयै नमः । उत्कर्षिण्यै नमः ।

ज्ञानायै नमः । क्रियायै नमः ।

योगायै नमः । प्रहृष्टायै नमः । सत्यायै

नमः । ईशायै नमः । अनुग्रहायै नमः ॥

कनिष्ठान्तमक्षरान् ? (अक्षराणि) न्यसेत् । सर्वाङ्गुलीनां मूलपर्वणि अन्तःपर्वणि चाग्रे
न्यासः । ओं ओं नमः । इत्यादि दक्षिणहस्ताङ्गुलीषु चतुर्णामक्षराणां न्यासानन्तरम्
अङ्गुष्ठद्वये च पुनरपि करयोस्तलेऽङ्गुष्ठे च तद्वत् । पुनर्वामकराङ्गुलिपर्वणु रादिवीजानि
न्यसेत् । पुनर्व्यापकं पुनश्च ऋष्यादयः । “रक्तो गौरो धूम्रहरिज्ज्योतीरूपाः सितास्त्रयः” ।
अक्षराणां वर्णा इमे । धर्माय नमः । ज्ञानाय नमः । वैराग्याय नमः । ऐश्वर्याय नमः ।
अधर्माय नमः । अज्ञानाय नमः । अवैराग्याय नमः । अनैश्वर्याय नमः । अनन्ताय
नमः । पद्माय नमः । आं सूर्यमण्डलाय नमः । उं सोममण्डलाय नमः । मं वह्निमण्डलाय

शक्तीः पूर्वादिमध्यान्तं^१ विमलाद्या न्यसेदिमाः ॥९॥

^१ योगपीठे समर्च्यत्न यजेदावाहितं हरिम् ।

चतुर्भुजं सुवर्णं पीतवस्त्रं किरीटिनम् ॥१०॥

वनमालाकौस्तुभाभ्यां दीप्तं मकरकुण्डलम् ।

केयूरादिभिराकल्पैः श्रीवत्साङ्गं विभूषितम् ॥११॥

कम्राङ्गं वरदं सौम्यं शङ्खचक्रगदाधरम् ।

पादार्घ्याचमनस्नानं वस्त्रे पीते च भूषणम् ॥१२॥

एतत्पञ्चोपहारान्तं सर्वं^२ मूलेन दीयताम् ।

वासुदेवादयः पूज्याश्चत्वारो दिक्षु भूतयः ॥१३॥

विदिक्षु श्रीसरस्वत्यौ रतिशान्ती च पूजयेत् ।

शङ्खचक्रगदापद्ममुसलं खड्गचापयुक् ॥१४॥

नमः । स सत्यायै नमः । र रजसे नमः । तं तमसे नमः । विमलायै नमः । उत्कर्षिण्यै नमः । ज्ञानायै नमः । क्रियायै नमः । योगायै नमः । प्रह्वयै नमः । सत्यायै नमः । ईशायै नमः । अनुग्रहायै नमः । एवमर्चिते पीठे हरिमावाह्य 'जितन्ते' इत्यनेन उपचारान् कल्पयेत् । अङ्गं प्रथमा वृत्तिः । वासुदेवसङ्कर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धान् दिक्षु विदिक्षु च श्री-सरस्वत्यौ रति-शान्ती च पूजयेत् । अग्रे गरुडाय नमः ।

" शङ्खचक्रगदापद्ममुसलं खड्गचापयुक् ।

वनमालान्वितं दिक्षु विदिक्षु च यजेत् क्रमात् ॥ "

पुनः सोमेशमध्ये विष्वक्सेनाय नमः । पुनरिन्द्रादयः । पुनर्वज्रादयः ।

वनमालान्वितं दिक्षु विदिक्षु च यजेत् क्रमात् ।

आवाहृतेर्बहिस्तार्क्ष्यं देवस्य पुरतोऽर्चयेत् ॥१५॥

विचक्रसेनं च सोमेशम^१ध्ये व्यावर्णाद्वहिः ।

इन्द्रादींश्च स्वदिक्ष्वेते सर्वे सरसिजासनाः ॥१६॥ -

एवमाराध्य विधिबद्धतो विष्णुं विसर्जयेत् ।

ऐहिकाद्विगुणा सिद्धिरस्य पारत्निकी मनोः ॥१७॥

अथ हरपूजा

मेघः सर्गीं विपं साक्षमस्थि दीर्घोदकं त्रिरः ।

एष पञ्चाक्षरो मन्त्रः शिवद^२श्च शिवात्मकः ॥१८॥

मन्त्रमेनमुपासीथास्तारकादिद्विजन्मन ।

निष्कल. सकलश्चेति विज्ञेयो द्विविधः शिवः ॥१९॥

अर्कौघामं किरीटाञ्चितमकरलसत्कुण्डलं दीप्तिराज-

त्केयूरं कौस्तुभाभाशवलरुचिरहारांशुपीताम्बरं च ।

नानारत्नांशुमिलाभरणशतयुजं श्रीधराश्लिष्टपार्थं

वन्दे दोस्तक्तचक्राम्बुरहदरगदं विधुवन्द्यं मुमुन्दम् ॥ (१-१७)

मेघः सर्गीति । ओं नमः शिवाय । तच्छक्तिभूतः, तस्य निष्कलस्य शक्तिभूतः ।

१ सीमेश मध्ये

■ एतत् पञ्चाक्षरं मन्त्रं शिवदं च शिवात्मकम् ।

२ शिवः पञ्चशिवात्मकम् ।

b मन्त्रमेतदुपास्येतदुपास्येत तारकादिद्विजन्मभिः ।

■ शवल्लिदशवल

¹
 निष्क्रिय निर्गुणं शान्तमानन्दमजमव्ययम् ।
²
 अजरामरमव्यक्तमज्ञेयममल ध्रुवम् ॥२०॥
 ज्ञानात्मकं पर ब्रह्म स्वसवेद्य हृदि स्थितम् ।
 सत्य बुद्धे पर नित्य निर्मल निष्कल स्मृतम् ॥२१॥
 तच्छक्तिभूत सर्वेशो भित्तो ब्रह्मादिमूर्तिभि ।
 कर्ता भोक्ता च सहर्ता सकल स जगन्मय ॥२२॥
 मन्त्राणां पञ्च भूतानि तन्मात्रा पिपयास्तथा ।
 प्राणादिवायुः पञ्च ज्ञानकर्मेन्द्रियाणि च ॥२३॥
³
 आस्ता वाग्मिस्तत्र सर्वो विद्यात् पञ्चाक्षरात्मकम् ।
⁴ ⁵
 गव्येन प्रोक्षयेद्दीक्षास्थानमखेण शोधितम् ॥२४॥
 तत्र सभृतसंभार शिवमिष्टा विधानत ।
 मूलमूर्त्यङ्गविद्याभिस्तण्डुलक्षेपणादिकम् ॥२५॥
 कृत्वा चरुं पचेत् क्षीरे पुनस्तद्विभजेत्त्रिधा ।
 निवेद्यैक पर हुत्वा सशिष्योज्ञ्यद्रजेद्गुरु ॥२६॥

हृदा जप्त तै स्वप्नै शुभै सिद्धि । पुनर्मण्डलार्चन कुर्यात् । कृष्णासितश्यामरक्तपीता
 मन्त्राणां । "दण्डिनस्तान्यक्षराणि अज्ञानि स्युः । पूर्वोदिमूर्त्यश्च ते स्युः । पूर्वोदिस्तत्पुरुषा-
 दिरित्यर्थः । न हृदयाय नमः । मा शिरसे स्वाहा । शि शिखायै वषट् । ॐ कर्त्रेणाय
 हुम् । य उ स्त्राय षट् । वामदेव ऋषि । षड्तिष्ठन्द । सदाशिवो देवता । न तत्पुरुषाय

आचम्य सकलीकृत्य दद्याच्छिष्याय देशिकः ।

दन्तकाष्ठं हृदा जप्तं क्षीरशृङ्गादिसंभवम् ॥२७॥

संमार्ज्यं दन्तांस्तच्छित्त्वा प्रक्षाल्याथ शिपेद्भुवि ।

दिक्षु पूर्वाद्यधोऽन्तासु तदग्रपतनं क्रमात् ॥२८॥

वृद्धिं तपो मृतिं वित्तक्षयं शान्तिं गदं धनम् ।

सुखं वृद्धिं परं दुःखं फलान्येतानि शंसति ॥२९॥

ततस्तं शिष्यमाचान्तं शिखाबन्धादिरक्षितम् ।

कृत्वा वेद्यां सहानेन स्वपेद्भोस्तरे गुरुः ॥३०॥

स्वप्नान् समीक्षितान् शिष्यः प्रभाते श्रावयेद्गुरुम् ।

शुभैः सिद्धिः परैर्मुक्तिस्तैः पुनर्मण्डलार्चनम् ॥३१॥

भद्रकं मण्डलं सर्वसिद्धिदं विधिवद्विदुः ।

लात्वाचम्य मुदा देहं मन्त्रैरालिप्य कल्पिते ॥३२॥

नमः । यं अघोराय नमः । शिं सद्योजाताय नमः । वां वामदेवाय नमः । यं ईशानाय
नमः । इति मूर्तयः ॥ करयोर्मध्यमादिकनिष्ठान्तमङ्गानि न्यसेत् । पुनस्तद्वन्मूर्तींश्च
न्यसेत् । पुनर्न्यापकम् । सर्वतः शिवं पादगुह्यहृद्वक्त्रमूर्धसु न्यसेत् । पुनरक्षराण्यपि
तेष्वेव स्थानेषु । पुनरङ्गानि । पुनः ऋषिः छन्दो देवता च । धर्माय नमः । ज्ञानाय
नमः । वैराग्याय नमः । ऐश्वर्याय नमः । अधर्माय नमः । अज्ञानाय नमः ।

१ प्रक्षाल्यैतत्

२ तस्याग्रपतनक्रमात् ।

३ वृत्तिं वित्तक्षयं

४ सुखमृद्धिं परा दुःखं

५ पुनस्तं

॥ शुभैः सिद्धिं

1

शिवतीर्थे पुनः स्नायादघर्मर्पणपूर्वकम् ।

हस्ताभिपेकं कृत्वाथ यायात् पूजागृहं बुधः ॥३३॥

मूलेनाव्जासनं कुर्याद्वेचपूरककुम्भकान् ।

आत्मानं योजयित्वा च शिखान्ते द्वादशाङ्गुले ॥३४॥

संशोष्य दग्ध्वा स्वतनुं प्राचयेदमृतेन च ।

ध्यात्वा दिव्यवपुस्तस्मिन्नात्मानं पुनरानयेत् ॥३५॥

कृत्वैवमात्मनः शुद्धिं न्यासकर्म समाचरेत् ।

2

क्रमात् कृष्णसितश्यामरक्तपीतास्तु नादयः ॥३६॥

मन्त्रार्णां दण्डिनोऽङ्गानि ते स्युः पूर्वादिमूर्तयः ।

मध्यमादिकनिष्ठान्तं न्यस्याङ्गान् (१) सर्वतः शिवम् ॥३७॥

3

न्यसेत् पञ्चाक्षरात् पादगुह्यद्वयमूर्धसु ।

व्यापकं न्यस्य मूर्धादिमूलमङ्गानि च न्यसेत् ॥३८॥

वृषकेसरिमूलेभरूपान् धर्मादिकान् क्रमात् ।

पीताङ्गीम् कोणतो रक्तश्यामपीतसितां न्यसेत् ॥३९॥

अवैराग्याय नमः । अनैर्ध्याय नमः । अं सूर्यमण्डलाय नमः । उं सोममण्डलाय नमः ।
 त्ने चन्द्रमण्डलाय नमः । सं सत्याय नमः । रं रजसे नमः । तं तमसे नमः । वामायै
 नमः । ज्येष्ठायै नमः । रौद्रायै नमः । काल्यै नमः । कलविकरिण्यै नमः । विकलिन्यै

1 पुनः स्नानं

2 पीतासनादयः ।

3 मन्त्राक्षरान् पाद

साख्यामन्त्रैर्न्यसेद्वात्राण्यधर्मादीनि दिक्षु च ।

तत्स्थे पत्रे ससूर्यादिमण्डले विगुणान्विते ॥४०॥

न्यसेत् क्रमेण वामादिनवशक्तीर्यथाविधि ।

(म) वामायै नमः । ज्येष्ठायै नमः । रौद्र्यै नमः ।

काल्यै नमः । कलाविकलिन्यै नमः ।

बलविकलिन्यै नमः । बलप्रमाथिन्यै नमः ।

सर्वभूतदमन्यै नमः । मनोन्मन्यै नमः ॥

ध्वेता रक्ता सिता श्यामा पीता वह्निनिभासिता ॥४१॥

कृष्णारुणा च ताः शक्तीर्ज्वालारूपा यजेत् क्रमात् ।

वर्माब्जं तेन मूलेन संप्रोक्ष्यैव प्रकल्पितम् ॥४२॥

अनन्तयोगो पीठायेत्यपि पीठं प्रपूजयेत् ।

पुनरावाहयेत्तत्र हृत्पद्माद्विधिना शिवम् ॥४३॥

नमः । बलविकलिन्यै नमः । बलप्रमाथिन्यै नमः । सर्वभूतदमन्यै नमः । मनोन्मन्यै नमः ।

‘ध्वेता रक्ता सिता श्यामा पीता वह्निनिभासिता । कृष्णारुणा च ताः शक्तीर्ज्वालारूपा यजेत् क्रमात् ॥’ एवमर्चिते पीठे मूलेनावाधोपचारान् प्रदद्यात् ।

1 गात्रं धर्मादीनि

2 सरेत् क्रमात् ।

3 वर्माब्जान्तेन

4 तत्र छत्रं वावचनासिवम् ।

¹
 उदारं त्रिदशं सौम्यं सर्वभरणगुपितम् ।
 यजेन्मूलेन विधिवत् पाद्यादि (?) परमेश्वरम् ॥४४॥
 पत्रेषु मूर्तयः पञ्च स्थाप्यास्तत्पुरुषादयः ।
 ललाटद्वजटाभारमुग्धचन्द्रादिसंयुताः ॥४५॥
²
 योगी तत्पुरुषः श्वेतः पूर्वं पूज्याश्चतुर्भुजाः ।
 अधोरोऽष्टभुजः कृष्णो दंष्ट्री याम्ये चतुर्मुखः ॥४६॥
 चतुर्बाहुमुखः पीतः सद्योजातस्तु पश्चिमे ।
³
 वामदेवः स्त्रीविलासी चतुर्वक्त्रभुजोऽरुणः ॥४७॥
 स्फटिकामं चतुर्बाहुं पश्चिणधरं विभुम् ।
 सामय वरदं देवं जटावद्धेन्दुरोखरम् ॥४८॥

' योगी तत्पुरुषः श्वेतः पूर्वं पूज्याश्चतुर्भुजाः ।
 अधोरोऽष्टभुजो दंष्ट्री कृष्णो याम्ये चतुर्मुखः ॥
 चतुर्बाहुमुखः पीतः सद्योजातश्च पश्चिमे ।
 वामदेवः स्त्रीविलासी चतुर्वक्त्रभुजोऽरुणः ॥
 सौम्ये परमेश्वर इशानः शार्वे दशभुजः 'सितः । '

1 त्रिदश

2 तत्पुरुषश्चेतः पूर्वपूज्याश्चतुर्भुजम् ।

3 वामदेवी

4 स्थितः ।

सौम्ये पञ्चास्य ईशानः शर्वे (१) दशभुजः^१ सितः ।

इष्टाङ्गानि यथान्यायमनन्तं सूक्ष्ममेव च ॥४८॥

शिवोत्तमं चैकनेत्रं दिक्षु पूर्वादि पूजयेत्^२ ।

एकरुद्रं त्रिमूर्तिं च श्रीकृष्णं च शिखण्डिनम् ॥४९॥

ऐशादिषु विदिक्ष्वेते विधेशाः कमलासनाः ।

श्वेतः पीतोऽसितो रक्तो धूम्रो रक्तोऽ(१)रुणः सितः (१) ॥५०॥

ईदृग्वर्णास्त्रिनयना^३ नागाकल्पाः कपर्दिनः ।

शूलाशनिशरेष्वासबाहवधतुराननाः ॥५१॥

उमा चण्डेशनन्दीशौ महाकालो गणेश्वरः ।

दृष्यो भृङ्गिरिडिस्कन्दावेकमुक्तान् गणेश्वरान् ॥५२॥

प्रसिद्धरूपान् सौम्यादीन् पूजयेत् स्वस्तिकासनान् ।

कुलिशः शक्तिदण्डौ च खड्गं पाशाङ्कुशौ गदाम् ॥५३॥

शूलं^५ चेत्यमरेन्द्रादियोगान्तेऽस्त्राणि पूजयेत् ।

एवं सावरणं शम्भुं भक्त्या परमया भजेत्^६ ॥५४॥

अग्रे द्वितीयावृत्तिः । तृतीयावृत्तौ अनन्ताय नमः । सूक्ष्माय नमः । शिवोत्तमाय नमः । एकनेत्राय नमः । दिक्षु एकरुद्राय नमः । त्रिमूर्तये नमः । श्रीकृष्णाय नमः । शिखण्डिने नमः । ईशादिकोणेषु “श्वेतः पीतोऽसितो रक्तो धूम्रो रक्तोऽ(१)रुणोऽसितः (१) । ईदृग्वर्णास्त्रिनयना नागाकल्पाः कपर्दिनः । शूलाशनिशरेष्वासबाहवधतुराननाः ॥ ”

१ सितः ।

२ योजयेत् ।

३ नानाकल्पाः

४ प्रदिग्धरूपाः

५ शूलं चैत्यमरेन्द्रादि

६ यजेत् ।

ततोऽधिवासितं शिष्यं पाययेद्ब्रह्मपञ्चकम् ।

आचान्तं प्रोक्ष्य नेत्राद्यैर्नेत्रं नेत्रेण बन्धयेत् ॥५५॥

द्वारं प्रवेशयेच्छिष्यं मण्डपस्याथ दक्षिणम् ।

शोषादिना कुशासीनं तत्र त शोधयेद्गुरुः^१ ॥५६॥

क्षमादिनत्यानि (?) संगृह्य परमार्थे^२ ल्यक्रमात् ।

पुनस्तपादयेच्छिष्यं सृष्टिमार्गेण देशिकः ॥५७॥

न्यासं शिष्यतनौ कृत्वा तं प्रदक्षिणमानयेत् ।

पश्चिमद्वारमानीय क्षेपयेत् कुसुमाञ्जलिम् ॥५८॥

यस्मिन् पतन्ति पुष्पाणि तन्नामास्य विनिर्दिशेत् ।

पार्श्वे^४ यागभुवां स्वाते कुण्डे सन्नाभिमेखले ॥५९॥

शिवाग्निं जनयित्वेष्टा पुनः शिष्येण चार्चयेत् ।

नैवेद्यं^५ तु स्वयं दत्त्वा बहिर्दिक्षु बलिं हरेत् ॥६०॥

उमायै नमः । चण्डेश्वराय नमः । नन्दिने नमः । महाकालाय नमः । गणपतये नमः ।

धृषाय नमः । भृङ्गिरिटये नमः । स्कन्दाय नमः ।

" उमा चण्डेश्वरो नन्दी महाकालो गणेश्वरः ।

धृष्यो भृङ्गिरिटिः स्कन्द उत्तराद्रिक्रमेण च ॥ "

चतुर्भुजाश्चतुर्धन्वाः । पुनरिन्द्रादयः । पुनर्वज्रादयः ।

त्रिग्रहोर्भिः कुठारं मृगमभयनरौ सुपसन्नो महेश्वरः

सर्पाटङ्कारदीप्तः सरसिजनिलयो व्याघ्रचर्मन्तवासाः ।

ध्येयो मुक्तापरागामृतरसकलित्वाद्रिप्रभः पञ्चवक्त्रः

तद्यक्षः कोटीरकोटीघटिततुहिनरुचिः कालतुङ्गाहिमौलिः ॥

^१ ध्यानैरातनितं शिष्यं संगृह्य प्रत्यक्रमात् ।

^२ पुनस्तथा तत्पाणौ दद्याद्दर्शश्च मन्त्रितान् ॥६१॥

पृथिव्यादीनि तत्त्वानि जुहुयाद्दृढयादिभिः ।

एकैकस्य शतं हुत्वा न्योममूलेन होमयेत् ॥६२॥

^३ हुत्वा पूर्णाहुतिं कुर्याद्वस्त्रेणाष्टाहुतिं पृथक् ।

प्रायश्चित्तविशुद्धयर्थं ततः शेषं समापयेत् ॥६३॥

^४ माहेन्द्रे भवने सरोजमुषितं शुक्लादिवर्णैर्लिखेत् ^५

किञ्जल्कैः सकुशैः शशाङ्कधवलैस्तच्चोच्छ्रितं तण्डुलैः ^६

हैमं रूप्यमयं तु ताम्रमथवा घौतं घटं वेष्टितं

^७ सूत्रैश्चन्दनचर्चितं जठरतः संजतकूर्चं ^८ न्यसेत् ॥६४॥

“पृथिव्यादीनि तत्त्वानि जुहुयाद्दृढयादिभिः ।” पञ्चभिरङ्गैः शतं हुनेदित्यर्थः । पुनर्व्योममूलेन प्रासादमन्त्रेणाष्टोत्तरशतम् अष्टोत्तरसहस्रं वा हुनेत् । पुनः पूर्वाहुतिं हुत्वा, अस्त्रेणाष्टाहुतीः प्रायश्चित्तविशुद्धयर्थम् ; प्रायश्चित्तार्थं विशुद्धयर्थं च ॥ (५८-६३)

माहेन्द्र इति । माहेन्द्र इत्यादिना दीक्षाकलशमाह । किञ्जल्कः = कर्णिका ॥ (६४-६६)

१ ध्यानेनात्मनि सहस्य

२ तत्पाणान्

३ असूत्राष्टाहुतीः क्रमात् ।

४ सरोजमुषितं

५ शुक्लादिपूर्णे

६ तस्योच्छ्रिते तण्डुलैः

७ चन्दनचर्चितं च रसं धूपं सङ्घर्षं

८ संजतकूर्चं

तोयैर्गन्धयुतैः प्रपूर्य^१ सुमनोरले सहेमाक्षते

क्षित्त्वा चूतसुपल्लवाङ्कितमुखे देवेशमावाहयेत् ।

इष्ट्वा^४ ते विधिवत् प्रणम्य गिरिशं साष्टाङ्गकं सादरं

स्थित्वाग्ने तदनु स्तुवीत परया भक्त्या शिवप्राप्तये ॥६५॥

एवं देवस्य पूजा स्फुटमिति कथिता याभिपेकावसाना^५

कर्तव्या सेयमन्यैर्मनुभिरपि तथा काङ्क्षितार्थानुकूलैः ।

आचारान्वादयेत्तं गुरुरघरहितान्^६ चित्तशाठ्यं विनास्मै

देया वासोऽङ्गुलीयक्षितिकनकमुखा दक्षिणा दीक्षितेन ॥६६॥

तन्त्रज्ञानभुवा मदेन कवितागर्वेण वा भूयसा

कीर्तिस्त्र्यापनकाङ्क्षयाथ वचसां शश्वत्प्रवृत्त्या च न ।

पट्कर्माण्यखिलानि नैव कथितान्येकत्र तत्संग्रहात्

तुष्टिः स्याद्विदुषामिति स्फुटधिया तन्त्रं मयैतत् कृतम् ॥६७॥

तन्त्रज्ञानभुवेति । स्फुटधिया मया एतत्तन्त्रं कृतम् । तन्त्रज्ञानभुवा मदेन, भूयसा कवितागर्वेण वा, कीर्तिस्त्र्यापनकाङ्क्षया, वचसां शश्वत्प्रवृत्त्या स्वभावेन च न । एतदेव प्रयोजनम् । अखिलानि पट्कर्माणि । अन्यशास्त्रेष्वेकत्र नैव कथितानि । तत्संग्रहात् विदुषां तुष्टिः स्यादिति ॥ (६७)

१ प्रपूर्य सुमनोरलैः सहेमाक्षतैः

४ तत्रैशमावाहयेत् ।

५ दीक्षा पञ्चाक्षरम्य स्फुटमिति

७ कीर्तिस्त्र्यापन

२ पूतसुपल्लव

४ विधिवद्विधानविहितं कुम्भं

६ अघरहिता चित्तशाम्येन तस्मै

८ स्मृतधिया

क्ष्वेलामेरन्वुवर्षो ग्रहणजतिमिरस्यांशुमान्याधिनाम्नां

दुष्टानां भूमिपालः पुनरभिचरणग्राहसङ्घस्य सिन्धुः ।

नर्मालेल्यस्य भित्तिः पवनपथतलं काम्यनक्षतराशे-

^१भूयान्नस्तन्त्रमेतज्जगति चिरतरं प्राभृतं देशिकानाम् ॥६८

ग्रामो यस्य शिवास्पदं शिवपुरं श्लाघ्यो निलातीरजो

नाथो मुण्डमुखायस्य जनको नारायणो वेदविद् ।

यस्योमा जननी पतिप्रियगुणा यस्यापि गौरी स्वसा

^२तत्तुल्यः परमेश्वरः शिवपरो यस्याभवन्मालुलः ॥६९॥

^३नानाजातिक्रियाढ्यान् जगति बहुविधान् मन्त्रवादाननेकान्

^४आलोक्यालोच्य कर्माण्यमिममखिलं सारमादाय तेभ्यः ।

तेन श्लोकैः सहस्रद्वितयपरिमितैस्तन्त्रमेतत् प्रणीतं

^५निष्पैशुन्येन तन्त्रेष्वनिशमनिमिषाक्षेण नारायणेन ॥७०॥

क्ष्वेलामेरिति । ग्रहणजतिमिरस्यांशुमान् = ग्रहणजतिमिरस्य सूर्य इत्यर्थः ।

पवनपथतलं = आकाशम् । मन्त्रसिद्धा आचार्याः देशिकाः ॥ (६८)

ग्राम इति । शिवपुरं = १०५०० (?) निला = १०५ (?) । मुण्डमुख =

१०५०० (?) तत्तुल्यः = जनकतुल्यः ॥ (६९)

१ स्थेयान्नः

३ शिवपुरे

४ मन्त्रपादान्

४ आलोच्यालोच्य

५ निष्पैशुन्येन तन्त्रेषु

एतस्मिन् मन्त्रपादे^१ भुवनहितकरे सर्वमन्तार्थमोशे

नाम्ना नारायणीये प्रचुरपरिचयः श्रद्धावानः पुमान् यः ।

संप्राप्ताशेषकामः स भुवि चिरतरं कामचारी चरित्वा

दिव्यानिष्ठांश्च भोगाननिमिषपतिवत् प्राप्नुयादिव्यदेहः ॥७१॥

॥ इति नारायणीये तन्त्रसारसङ्ग्रहे द्वाविंशः पटलः ॥

॥ तन्त्रसारसङ्ग्रहः समाप्तः ॥

नानेति । आलोक्य = अनुशील्य । अनिमिषपतिः=इन्द्रः (७०-७१)

॥ इति नारायणीयतन्त्रसारसङ्ग्रहव्याख्याने द्वाविंशः पटलः ॥

APPENDIX

॥ अनुबन्धः ॥

॥ गारुडमन्त्रः ॥

चन्द्रमण्डलसंकाशं सूर्यमण्डलसंस्थितम् ।

पृथ्वीमण्डलमुद्रायां बद्धो हुं फट् स्वाहा ॥

ओं नमो भगवते तत्त्वगരുഡाय, अमृतकलशसंभवाय, विष्णुवरवाहनाय, -
 वज्रनखाय, वक्रതുണ്ടाय, वज्रपक्षाय, अलङ्कृतशरीराय, त्रैलोक्यपरिपूजिताय । एषേहि
 महागരുड । दुष्टनागान् छिन्द । आविश्य हुं फट् स्वाहा । महाराक्षसविषं छिन्द । ओं
 ताक्ष्यं गരുडवेगम् । नकाहम् । नकाह=വറുത്തു (?) । സൃക്ത=ചോന്നകപ്പല്ലു ।
 പിണ്ടീതക്=മലങ്കാര । ഘോഷ=കൊട്ടം । കാഞ്ഞൊട്ടി, മറുപാവൽ,
 അശപം, അമുക്കരം, കരകം, കയക്കൊത്തി, ജീവനീയം, പല്ലാനി,
 അജാജി=അയമോദകം, താപിത്തം=കായാവ്, സ്ഥലസാരം=
 നിലമ്പരണ്ട . സിതോത്തവ്യ = വെള്ളാവണക്കു് . ഭൂനതര =
 കാവള (?) ഫലതു = ഉഴലപ്പാറകം പുണ്ഡ്രിപണ്ണി = കൊലപഴുത്തി .
 തണ്ഡുലീയം = ചെറുചീര . ചണക = കാട്ടുചയറു് = ശ്രംഗീ =
 കക്കടകശ്രംഗീ . ഓയി = ചതുരക്കള്ളി . നീപം = നീർമുതൽ .
 ശിംശപം = ഇരുപൂർ . വിജയരാഗം = അമൽപ്പൊരി . ഗണ്ഡീരം .
 അമർച്ചക്കൊടി . ഖണ്ഡീ = പുത്താവള്ളി . പാകലം = പേച്ചുര .
 വനകണ്ഠം = കൺകൊട്ടപ്പാല . അർജ്ജുനം = ചെമ്പി . മുൽപപുഷ്പി .
 കടലാടി . സൗരമുഷ്ടി = ചൊവട്ടപ്പയർ . നെരുഖണ്ഡം . വസു
 ഖണ്ഡം . മോചനീ . നൊങ്ങണപ്പല്ലു് . ത്രപാ = തൊടുകാര .
 പാരിഭദ്രികം = വെൺമുരിഞ്ഞ . മോഹിനീ = വാസവഭന്ത, വീരം =
 പൊന്നാവിരം . പലമ = തിലമുണ്ണ . കളഞ്ചം = കഴഞ്ചി .
 ശ്രേയസി = അത്തിത്തിപ്പലി .

ഇരുചരണകടാക്കോപേക്ഷയാ സ്വപ്നയാ വാ
 കരണകലിതകാമോദ്യായിനാ ചാധിനാ വാ ।
 കമലനയനകാന്താ ചിന്തയാനന്തയാ വാ
 കരകൃതമഹായാ ക്ഷന്ത്രമഹന്തിസതഃ ॥

॥ ദശപുഷ്പം ॥

പൂർവ്വാങ്കുരന്തല മയൽച്ചെവി നല്ലൊപ്പാ
കണ്ടതുണ്ണിയും പനയുമാദരവോടുവിഷ്ണു !
നല്ലൊപ്പാളി മടവുള്ളതുഴിഞ്ഞുകറി
ഇച്ചൊന്നപുഷ്പമിഹ പത്തവി പാപഹരപോൽ ॥

ശ്രീശങ്കരാജവരണാംബുജബാണവിഷ്ണു
പ്രാണേശകൃഷ്ണസുരരാൾ തുരഗാധിരൂഢാഃ !
പുഷ്പാധിപാഃ പ്രതിഭിനാ പൃഥിശ്ശതഭേദ
വിദ്വായുരത്നം സുഖവശ്യയശാംസിമുകതിം ॥

ഒന്നുമുന്ന പതിനുമുന്ന നാലേഴുപിപതുട്ടശ. പതിനെട്ടു പന്ത്രണ്ടു
പത്തുപുഷ്പത്തിനികൂമാൽ ഇങ്ങിനെ കണക്കാക്കി എടുത്തുകൊൾക,
ഇളികയാക്കി തിലകം തൊടുക നിത്യവും നല്ലതെന്നറിക !

INDEX

॥ विषयाणां वर्णानुक्रमणिका ॥

अ

अखण्ड-सर्पः ८५

” सर्पदेशलक्षणानि, ८८

” सर्पविषचिकित्सा, ८८

अग्निदेवता-ध्यानम्, ३६१, ४०३

” मन्त्रः, ३६१, ३६२

अग्निस्तम्भनमन्त्रः, २७८

अग्नेरघोमुखज्वलनम्, २८१

अग्नेर्ज्वालाभिर्वर्धनम्, २८२

अघोरास्त्र-मन्त्रः, २६८

” स्वरूपध्यानम्, २६९

अघोरेश्वरध्यानम्, ४८०

अङ्गुशमुद्रा, ५८

अङ्ग-मन्त्राः, २

” विन्यासः, ११

अङ्गारोपरि संचरणम्, २८२

अङ्गुष्ठकालिकामन्त्र, ४४३

अङ्गुष्ठादर्शाख्यौ मन्त्रौ, ४४३

अजितामन्त्रः (जयप्रदः), ४५०

अजलिमुद्रा, ३१६

अण्डरोगहरं तैलम्, ४३४

अतिदूरमनायासेन त्वरितगमनोपायः, २८४

अतीसारहरमौषधम्, २२६

अधोक्षजमन्त्रः, २०३

अनङ्गलेखामन्त्रः, ३९०

अनन्तविन्दुमन्त्रः, ९६

अनन्ताहिविषहरमन्त्रः, ६५

अन्तर्धानमन्त्रादिकम्, २७९

अन्धकारेऽन्युत्पादनोपायः, २८३

अन्धीकरणोपायः, २७९

अन्नपूर्णा-ध्यानम्, ४४६

” मन्त्रः, ४४६

अन्नप्राप्तिकरो यक्षसेनापतिमन्त्रः, ४४७

अपत्योत्पादनान्यौषधादीनि, ४२८

अपमृत्युविनाशकहोमः, ५८

अमृतकलास्थानम् (स्त्रीपुरुषयोः), ८३, ८४

अमृतपञ्चाक्षरी, ३८

अम्बिकायाः (किरातवेपायाः)

स्वरूपध्यानम्, ३१८

अरिसेनाया उत्सादनो मन्त्रः,

यन्त्रं च, २४१, २४२

अर्कक्षीरेण तक्रोत्पादनोपायः, २८५

अर्कादितैलम् (स्थावरादिविषेषु), ११६

अर्धनारीधर-मन्त्रः, ३८८, ३९५

” यन्त्रम्, ४०१

अर्धनारीधरस्य ध्यानम्, ३८८, ३९४

अर्शोहरमौषधम्, २२३

अलर्क-विषम्, १४०

अलर्क - विपचिकित्सा, १४० - १४२

॥ विपहरमन्त्रः, १४१

अशन्युपलवृष्ट्यादिनिवारणोपायाः, २७७,
२७८

अशुभानि (आयुःक्षय)निमित्तानि, ४५५ -
४५९

अश्वादीनां वशीकरणमन्त्रः, ४३९

अष्टाक्षर-मन्त्रः, ४७२

॥ मन्त्रस्याङ्गन्यात्यादिकम्, ४७२,
४७३

॥ मन्त्रेण हरेरर्चनम्, ४७२

अष्टादशोन्मादजनका ग्रहाः, १६५, १६६

अष्टौ नागाः, १३

॥ मातरः, ४६४

असाध्यसर्पदंष्ट्राः, २४

असुरग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १६८

असृक्स्तावनिवारणलेपः, ४६८

असृग्गोनसः (असृक्छण्डली), ८९

असृग्दरपरिहारोपायाः, ४३१, ४३२

असृक्छण्डली-दंशलक्षणानि, ९५

॥ विपचिकित्सा, ९५

अस्र(रक्त)वन्धनौषधम्, २२६

अहि - राजः, ११७

॥ राजादिदंशलक्षणानि, ११८

॥ राजादिनिषौषधम्, ११८

आ

आकर्षको (दोषाणां) मन्त्रः, ४४५

आयु-विषम्, ११५

आरवु-विषहराणि घृतानि, १३४ - १३५

॥ विषहरा विविधा योगाः, १२७-१३१

॥ विषहरो मन्त्रः, १३२-१३४

॥ विषादिहराणि तैलानि, ११५

आग्नेय-ग्रहाः, १६६

॥ मन्त्रः, ४, ३६१

॥ विषम्, ४०

आत्मपूजाविधिः, २८९

आप्यविषम्, ४०

आमयध्वंसपटलः, २०२

आयुर्वृद्ध्यादिकरा होमाः, २५९

आयुष्करा नक्षत्ररक्षाः, २५४

आयुःक्षयसूचकरिष्टदोषाणां शान्तिः, ४५५

आयुःक्षयसूचकानि रिष्टानि, ४५४ - ४५९

अतिवयवर्तनोपायः, ४३२

आस्यदौर्गन्ध्यहरं तैलम्, ४३४

इ

इन्द्र-पूजाफलम्, ३७३

॥ मन्त्रः, ३७२, ३७३

॥ स्वरूपध्यानम्, ३७३

इष्टजन वशीकरणाय मन्त्राः, ३९९

॥ ॥ लवणहोमादिकम्, ४००

ई

ईधत्पूजा (हरपूजा) ४७५

उ

उमः (आयुः), १२०

उग्रविप-(आखुविप)लक्षणानि, १२२

" चिकित्सा, १२२

उच्छिष्टपवनमन्त्रः, ४०९

उदर(जठर)रोगहरमौषधम्, २२४

उन्मत्तादितैलम्, ११५

उन्माद - ग्रहाणां क्रीडास्थानानि, १६६

" जनका ग्रहाः, १६५, १६६

" ध्वंसपटलः, १९१

" निदानादिकम्, १६४

" हरा औषधयोगाः, १९१, २०१

उन्मादस्य सामान्यनिदानम्, १६४

उन्मादाः पञ्च, १६४

उन्मादे जपहोमादयः, १६५

उपदेशादिहरं तैलम्, ४३४

उपलब्धप्र्यादिनिवारणोपायाः, २७७, २७८

उमायाः (विपशन्त्ये) ध्यानम्, ४१

उल्कामुलमन्त्रः, ९७

ऋ

ऋजुविद्धम् (सर्पदंशे), १८

ऋणविमोचनमन्त्रः, ४४६

ए

एकचारी (आखुः), १२०

" विपचिकित्सा, १२४

" विपलक्षणानि, १२४

एकादशरुद्र-मन्त्रादिकम्, ५८

" मन्त्रजपफलम्, ६०

ओ

ओषधिहरणमन्त्रः, १४३

क

कम्ठरोगहरमौषधम्, २२७

कन्या-प्रापकमन्त्रौ, ४२५

" लामोपायः, ४२४

कपालादिमन्त्रः, ४५६

कपालार्शोहरो योगः, २२३

कपोत - सर्पः, ८५

" सर्पदंशलक्षणानि, ८७

" सर्पविपचिकित्सा, ८७

कफात्मकसर्पः, १४

कफोन्मादः, १६७

करन्नः, (आखुः), १२०

करन्न (आखु) - विपचिकित्सा, १२१

" विपलक्षणानि, १२१

कराली (दंष्ट्री), १६

करीपासनाधिहरमौषधम्, ४३७

करेणुवशीकरणमन्त्रः, ४३९

कर्कोटकनागः, १३, ६२

कर्णपिशाचीमन्त्रः, ३८४

कर्णरोगहरा योगाः, २२२

कर्दमाहि, ११७, ११८

कर्दमाहि-दंशलक्षणानि, ११८

" विपौषधम्, ११८,

कलसर्पः, ११७

कलसर्पदंशलक्षणानि, ११८

कलहंसी-ग्रहः, १५७

" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५७

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५७

कलाहिविषौषधम्, ११८

कवाटतालोल्लाटनमन्त्रः, २८०

कश्मल्यग्रहीडालक्षणानि, १६९

काकोदर-सर्पः, ८५

" सर्पदंशलक्षणानि ८६

" सर्पविषचिकित्सा, ८६

काकोली-ग्रहः, १४९, १५६

" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १४९, १५६

" ग्रहदोषलक्षणानि, १४९, १५६

" ग्रहदोषहरो मन्त्रः, १५६

कामदेव-मन्त्रः, ३६७, ३९५

" मन्त्रजपफलम्, ३९५

कामदेवाः पञ्च, ३९१, ३९२

कामबाणाः पञ्च, ३९४, ३९५

कामबीजम्, ३९६

कामरूपिणो नागाः, १३

कामलायां (कामिलायां) औषधम्, २१३

कामला(कामिला)हरो मन्त्रः, २१७

कामार्गल्यन्तम्, ४०५, ४०६

कार्कोटक-नागः, १३, ६२

" नागविषहरमन्त्रः, ६५

कालदष्टः (मारकसर्पदंशः) २४

कालरात्रिः (दंष्ट्री), १५, ७०

कालिका-देवी-ध्यानम्, ४२, ४०३

" मन्त्रः, ४२, ४००, ४०१

कासधास-हरो मन्त्रः, २१७

" हरं नम्यम्, २१८

" हरवर्तिः, २१८

किरातरूपस्य (रुद्रस्य) ईशस्य ध्यानम्,

३१८

किरातवेपाया गौर्याः स्वरूपध्यानम्, ३१८

किरीटिरुद्रमन्त्रः, ५८

कीटविष-हरमौषधम्, ११७, १४०

" हरो मन्त्रः, १४०

कुक्कुट-सर्पः, ८५

" सर्पदंशलक्षणानि, ८७

" सर्पविषचिकित्सा, ८७

कुटिल-गोनसः, ८९

" गोनसदंशलक्षणानि, ९०

" गोनसविषचिकित्सा, ९०

कुण्डीनस-सर्पः, ८५

" सर्पदंशलक्षणानि, ८७

" सर्पविषचिकित्सा, ८८

कुबेर-यूजा, ३७८

" मन्त्रः, २०२, ३७८, ३८०

" मन्त्रेण होमः, ३७८, ३८१

" स्वरूपध्यानम्, ३७९, ३८१

कुबेरस्याष्टौ निधयः, ३७८

कुबेरोपासना, ३७०, ३८०

कुमारी-ग्रहः, १५९

" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५९

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५९

कुमुदः (आसुः), १२०

कुमुद - विपचिकित्सा, १२३

" विपलक्षणानि, १२३

कुम्भकर्णिका - ग्रहः, १५३

" ग्रहदोषपरिहारः, १५३

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५३

कुम्भ-गोनसः (मण्डली) ८९

" गोनस (मण्डली) दंशलक्षणानि, ०.४

" गोनस विपचिकित्सा, ९३

कुलचन्द्रः (आखुः), १२०

कुलचन्द्र - (मूषिक) विपचिकित्सा, १२०

" (मूषिक) विपलक्षणानि, १२०

कुलस्यक-सर्पः, ८५

" सर्पविपलक्षणानि, ८६

" सर्पविपचिकित्सा, ८६

कुलिशमन्त्रः, २७४

कुलिशाद्यव्याणां पूजा, ४८१

कुशग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १७०

कुष्ठ-गोनसः, ८९

" गोनसदंशलक्षणानि, ८९

" गोनसविपचिकित्सा, ८९

" रोगहरमौषधम्, २२३

कूष्माण्ड-देवताग्रहपीडा, १५६

" देवतामन्त्रः, १५६

कृतिसाटाहि - दष्टलक्षणानि, ११८

" विपचिकित्सा, ११९

कृपारमन्त्रः, ४०१

कृष्ण-गोनसः, ८९

" गोनसदंशलक्षणानि, ९१

कृष्ण - गोनसविपचिकित्सा, ९१

" राजसर्पदष्टलक्षणानि, ११८

" राजसर्पविपचिकित्सा, ११९

" सर्पः, ८५

" सर्पदंशलक्षणानि, ८५

" सर्पविपचिकित्सा, ८५

केशादीनां हितकरं धान्यादितैलम्, ४३३

किमिधुणादीनां विनाशको मन्त्रः, ४४४

४४५

किमीणां नाशानोपायाः, ४४०

कूर - (आखुः), १२०

कूर (आखु) विपलक्षणानि, १२२

" विपचिकित्सा, १२२

क्रोधहरो मन्त्रः (हिलकी), ४४२

क्रोधाग्नि (सर्वाभिचारहृत्) मन्त्रः, २६६

क्षतरोगहरमौषधम्, २२५

क्षयरोगहरमौषधम्, २२४

क्षुद्र कर्मयोग्याः कलाः, २५०

" ग्रहस्तम्भः, २३५

" जन्तिमारणम्, २३५

" दोषहरं भस्म, २६५

" दोषहरं होमादिकम्, २६७, २६९,

२७०, २७१

" दोषहरः सुदर्शनमन्त्रः, २५५

" घ्नसप्तलः, २५५

" पटलः, २३५

" अमः, २३५

" विद्वेषणम्, २३५

क्षुद्र - व्याधिः, २३५
 क्षुद्राणां मोक्षणम्, २३५, २६७
 क्षुद्रापहा विविधा उपायाः, २६२, २६३
 क्षुद्रोच्चाटनम्, २३५
 क्षुद्रोच्चाटनाय मन्त्रतन्त्रादिकम्, २६४
 क्षुद्रोत्सादः, २३५
 क्षोमिणी मुद्रा, ३९४

ख

खड्गरावणमन्त्रः, १८६
 खलतिनिवारकमौषधम्, २२८

ग

गजवशीकरणमन्त्रः, ४३९
 गणपति-ध्यानश्लोकः ३४६
 " बीजमन्त्रजपः, ३४७
 " बीजमन्त्रजपफलम्, ३४५
 " बीजमन्त्राः, ३४५, ३४६
 " होमः, ३४६
 गणेशानां दिक्षु प्रतिष्ठापनम्, ४८२
 " विविधानां पूजनम्, ४८१
 गण्डमालाहरमौषधम्, २२३
 गति(पूयनाडी)हरमौषधम्, २२५
 गन्धर्वग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १६८
 गरविषम्, १४७
 गरुड-मन्त्रः, २७, ३०, ३१, ४८७
 " त्रिधा, ६१
 गर्दभविष-चिकित्सा, १३९

गर्दभविष - हरमन्त्रः, १३९, १४०
 गर्दभादिचिकित्सा १३९
 गर्भ - दोषहरमौषधम्, ४२८
 " स्त्रावनिवारणमौषधादिकम्, ४२९
 गल्याण्डहरमौषधम्, २२३
 गवादिपटलः, ४३७
 गवाम् उदरवृश्चणहरमौषधम्, ४३७
 " करीपास्तनिवारणमौषधम्, ४३७
 " परिपालनोपयोगिनो मन्त्राः, ४३७
 ४३८
 गायत्रीदेवतास्वरूपध्यानम्, ३९६
 गारुडमन्त्रः (विपतिमन्त्रः), २७, ३०,
 ३१, ४०, ४१, ४३, ४४, ४८७
 गिरिकर्ण-सर्पः, ८५
 " सर्पदेशलक्षणानि, ८६
 " सर्पविषचिकित्सा, ८६
 गुरोः स्वरूपम्, ७
 गुल्मरोगहरमौषधम् २२९
 गृध्रकर्णी-मन्त्रः, २४६
 " स्वरूपम्, २४७
 गृहस्य सर्पाकुलीकरणम्, २८३
 गोनसः, १४, ८९
 " षोडशविधः, ८९
 गोनस पटलः ८९
 " विषहराणि औषधादीनि, १०१,
 १०२, १०३
 गोभारीवासकमन्त्राः, ४३८
 गोघृति-महः, १५२

गोमुखि-ग्रहदोषपरिहारः, १५२

" ग्रहदोषलक्षणम्, १५२

गोमूत्रादियोगाः (क्षुद्रापहाः), २७२, २७३

गोवशीकरणमन्त्रः ४३९

गोविषूचीहरमौषधम्, ४३७

गौलिकाविषम्, ६६

ग्रन्थकृतोऽस्य चारित्रसूचनम्, ४८५

ग्रन्थस्यास्य रचनोद्देशः, २, ४८४

ग्रन्थोऽयं नानातन्त्राणां सारसङ्ग्रहः, २,

४८५

" सर्वमन्त्रार्थकोशः, ४८६

ग्रहचक्रादिकम् (जयापजयसाधकम्),

४६१, ४६२

ग्रहध्वंसपटलः, १७४

ग्रहणीरोगहरमौषधम्, २२४

ग्रहाणां क्रीडास्थानानि, १६६

" (नव) देव्यः, ३५५

" (नव) स्वरूपवर्णादयः, ३५४,

३५५

ग्रहावेशयोग्या जनाः प्रदेशाश्च, १६७

ग्रहोच्चाटनमन्त्राः (विविधाः), १७४, १८९

घ

घटागल-मन्त्रः, ४०४, ४०६

" यन्त्रम्, ४०४, ४०६

घण्टाकर्ण-मन्त्रः, ४३८

घण्डाली-ग्रहः, १४८

" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १४९

घण्डाली-ग्रहदोषलक्षणानि, १४५, १४९

घोनसः, १४

घोनसविषहरा योगाः, १०२, १०३

च

चक्रकाहिः, ११७

चक्रकाहि-विषलक्षणानि, ११९

" विषौषधम्, ११९

चञ्चला-ग्रहः, १५५

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५५

" ग्रहपरिहारोपायाः १५५

चटका-ग्रहः, १५५

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५५

" ग्रहपरिहारोपायाः, १५५

चण्डासिधारा-रुद्रमन्त्राः, १८५, १८६,

१८७

" विद्या, १८६

चतुर्विधः सर्पदेशः, १७

चपला-ग्रहः, १५४

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५४

" ग्रहपरिहारोपायः, १५४

चामुण्टमन्त्रः, १७४

चामुण्डीमन्त्रः (रत्नचामुण्डी), ४४४

चामुण्डेश्वरीमन्त्रः, १७८, ४००

चित्तविभ्रमहरा योगाः, १९१, २०१

चित्रकाहिः, ११७, ११८

चित्तकाहि-दंशलक्षणानि, ११८

" विषौषधम्, ११८

क्षुद्र - व्याधिः, २३५

क्षुद्राणां मोक्षणम्, २३५, २६७

क्षुद्रापहा विविधा उपायाः, २६२, २६३

क्षुद्रोच्चाटनम्, २३५

क्षुद्रोच्चाटनाय मन्त्रतन्त्रादिकम्, २६४

क्षुद्रोत्सादः, २३५

क्षोभिणी मुद्रा, ३९४

ख

खड्गरावणमन्त्रः, १८६

खलतिनिवारकमौषधम्, २२८

ग

गजवशीकरणमन्त्रः, ४३९

गणपति-ध्यानश्लोकः ३४६

" बीजमन्त्रजपः, ३४७

" बीजमन्त्रजपफलम्, ३४५

" बीजमन्त्राः, ३४५, ३४६

" होमः, ३४६

गणेशानां द्रिस्तु प्रतिष्ठापनम्, ४८२

" विविधानां पूजनम्, ४८१

गण्डमालाहरमौषधम्, २२३

गति(पूयनाडी)हरमौषधम्, २२५

गन्धर्वग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १६८

गरविषम्, १४७

गरुड-मन्त्रः, २७, ३०, ३१, ४८७

" निया, ६१

गर्दभविष-चिकित्सा, १३९

गर्दभविष - हरमन्त्रः, १३९, १४०

गर्दभाद्रिचिकित्सा १३९

गर्भ - दोषहरमौषधम्, ४२८

" सावन्निवारणमौषधादिकम्, ४२९

गल्लाण्डहरमौषधम्, २२३

गवादिपटलः, ४३७

गवाम् उदरवृक्षाणहरमौषधम्, ४३७

" करीषासन्निवारणमौषधम्, ४३७

" परिपालनोपयोगिनो मन्त्राः, ४३७

४३८

गायत्रीदेवतास्वरूपध्यानम्, ३९६

गारुडमन्त्रः (विपतिमन्त्रः), २७, ३०,

३१, ४०, ४१, ४३, ४४, ४८७

गिरिकर्ण-सर्पः, ८५

" सर्पदंशलक्षणानि, ८६

" सर्पविषचिकित्सा, ८६

गुरोः स्वरूपम्, ७

गुल्मरोगहरमौषधम् २२९

गृध्रकर्णी-मन्त्रः, २४६

" स्वरूपम्, २४७

गृहस्य सर्पाकुलीकरणम्, २८३

गोनसः, १४, ८९

" षोडशविधः, ८९

गोनस पटलः ८९

" विषहराणि औषधादीनि, १०१,

१०२, १०३

गोमारीवासकमन्त्राः, ४३८

गोमुक्ति-महः, १५२

गोमुखि-ग्रहदोषपरिहारः, १५२

" ग्रहदोषलक्षणम्, १५२

गोमूत्रादियोगाः (क्षुद्रापहाः), २७२, २७३

गोवशीकरणमन्त्रः ४३९

गोविषूचीहरमौषधम्, ४३७

गौलिकाविषम्, ६६

ग्रन्थकृतोऽस्य चारित्रसूचनम्, ४८५

ग्रन्थस्यास्य रचनोद्देशः, २, ४८४

ग्रन्थोऽयं नानातन्त्राणां सारसङ्ग्रहः, २,

४८५

" सर्वमन्त्रार्थकोशः, ४८६

ग्रहचक्रादिकम् (जयापजयसाधकम्),

४६१, ४६२

ग्रहध्वंसपटलः, १७४

ग्रहणीरोगहरमौषधम्, २२४

ग्रहाणां क्रीडास्थानानि, १६६

" (नव) देव्यः, ३५५

" (नव) स्वरूपवर्णादयः, ३५४,

३५५

ग्रहावेशयोग्या जनाः प्रदेशाश्च, १६७

ग्रहोच्चाटनमन्त्राः (विविधाः), १७४, १८९

घ

घटार्गल-मन्त्रः, ४०४, ४०६

" यन्त्रम्, ४०४, ४०६

घण्टाकर्ण-मन्त्रः, ४३८

घण्डाली-ग्रहः, १४८

" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १४९

घण्डाली-ग्रहदोषलक्षणानि, १४५, १४९

घोनसः, १४

घोनसविषहृग योगाः, १०२, १०३

च

चक्रकाहिः, ११७

चक्रकाहि-विषलक्षणानि, ११९

" विषौषधम्, ११९

चञ्चला-ग्रहः, १५५

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५५

" ग्रहपरिहारोपायाः १५५

चटका-ग्रहः, १५५

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५५

" ग्रहपरिहारोपायाः, १५५

चण्डासिधारा-रुद्रमन्त्राः, १८५, १८६,

१८७

" विद्या, १८६

चतुर्विधः सर्पदेशः, १७

चपला-ग्रहः, १५४

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५४

" ग्रहपरिहारोपायः, १५४

चामुण्डमन्त्रः, १७४

चामुण्डीमन्त्रः (रत्नचामुण्डी), ४४४

चामुण्डेश्वरीमन्त्रः, १७८, ४००

चित्तविग्रमहरा योगाः, १९१, २०१

चित्रकाहिः, ११७, ११८

चित्रकाहि-दंशलक्षणानि, ११८

" विषौषधम्, ११८

चित्तस्य तिरस्करणाविष्करणोपायाः, २८९

चीरकर्ण-सर्पः, ८५

" सर्पदंशलक्षणानि, ८७

" सर्पविषचिकित्सा, ८७

चूर्णाङ्गग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १६८

चोर - निरसनमन्त्रः, ४४१

" स्तम्भनमन्त्रयन्त्रे, ४४२

छ

छगणोद्गारे औषधम्, ४३७

छर्दिहृद्भोगादिषु मन्त्रः, २१२

ज

जगद्दृशीकरणमन्त्राः, ३९५, ३९६

जङ्गमविषम्, २७

जङ्गमविषस्य षोडशाधाराः, २७

जठररोगहरमौषधम्, २२४

जम्बल - पूजा, ३७६

" मन्त्रः, ३७७

" मूलमन्त्रः, ३७४

" स्वरूपव्यानम्, ३७७, ३७८

जम्बलस्य अनुचराः, ३७६

" सपरिवारस्य पूजाफलम्, ३७६

जयावहो मन्त्रः (यन्त्रे च), ४६५, ४६६

जलस्तम्भकमन्त्रः, २७८

जलाद्रिच्छगणोद्गारसौषधम्, ४३७

जनादिनिद्वारगमनोपायः, २८४

जातवेदा ग्रहः, १५६

जातवेदा-ग्रहदोषलक्षणानि, १५६

" ग्रहपरिहारोपायः, १५६

" ग्रहशान्तिहोमः, १५६

जितं ते स्तोत्रेण हरिपूजनम्, ४७४

जिह्वाया अग्निना अदाहत्वकल्पनम्, २८१

जिह्वारोगहरमौषधम्, २२२

जिह्वारोगहरो योगः, २२२

जीवरक्षामन्त्रः, २६

जीवितकालसूचकानि रिष्टादीनि, ४५३-

४५६

ज्येष्ठामन्त्रः, ४४६

ज्वर-हरं धारोष्णम्, २०९

" हरा मन्त्राः, २०७-१०९

ज्वरापहं चक्रयन्त्रम्, २०४, २०४

ज्वालामालिनीमन्त्रः, १८५

त

तप्तस्य दधित्वेन परिणामोपायः, २८५

तक्षकः (नागः), १३, ६२

तक्षकादिविषहरमन्त्रः, ६५

तत्पुरुषादिषधमूर्त्यः, ४८०

तन्त्रस्यास्य रचनोद्देशः, ४८४

तप्ताङ्गारे संचरणोपायः, २८२

तापनी-ग्रहः, १५३

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५३, १५४

" ग्रहपरिहारोपायः, १५२, १५४

ताम्रादिपात्राणामन्योन्यसंघटनम्, २८१

ताराफलज्ञानम्, ४६५

ताक्ष-मन्त्रः (गारुडमन्त्रः), ३०, ३१, ४०, ४१, ४४, ४५, ७२, ७३ १४३, १४४, ४८७	त्वस्ता-जपः, ३२३
" मन्त्रेण विपस्तम्भनम्, ३१	" पञ्जरविधानम्, ३२१
तितिरि-सर्पः, ८५	" मन्त्रः, ३१७
" सर्पदंशलक्षणानि, ८८	" मन्त्रमाहात्म्यम्, ३२०
" सर्पविषचिकित्सा, ८८	" यन्त्रम् ३१९
तिथिदेवताः, ९, १०	" यन्त्रे त्वस्तायाः पूजाविधिः, ३१९, ३२०
तीक्ष्णः (आखुः), १२०	" स्वरूपध्यानम्, ३१८, ३२३
तीक्ष्ण-(आखु)विषचिकित्सा, १२३	त्वस्तोपासनाफलम्, ३२४
" (भूपिक) विषलक्षणानि, १२३	द
" गोनसः, ८९	दण्डित्रीजध्यानफलानि, ३५२
" गोनस (मण्डलि)दंशलक्षणानि, ९१	दध्यादीनां शोणितत्वापादनोपायः, २७९
" गोनसविषचिकित्सा, ९१	दन्तकाष्ठेन श्रेयसो वृद्धिक्षयादिविज्ञानम्, ४७७
तुलायन्त्रविनोदः, २७४	दन्तरोगहरमौषधम्, २२२
तृणशोषक-सर्पः, ८५, ११७	दर्दुरविषहरमौषधम्, १४०
" सर्पदंशलक्षणानि, ८८, ११८	दर्भपुष्प-सर्पः, ८५
" सर्पविषचिकित्सा, ८८, ११८	" सर्पदंशलक्षणानि, ८८
तृष्णाहरमौषधम्, २२६	" सर्पविषचिकित्सा, ८८
तैलादीनां घृतरूपोत्पादनम्, २८०	दर्वीकर-सर्पाः, १४
त्रयोदश सर्पाः, ११७, ११८	" सर्पदंशः, १८
त्रिकण्टकी विद्या, ३२२, ३२३	दष्टस्य (सर्पादीनां) सप्तलक्षणानि, १३
त्रिदण्डी-ग्रहः, १५०	दंशकोरगलक्षणम्, ६२
" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५०	दंष्ट्रिकाः, १५
" ग्रहदोषलक्षणानि, १५०	दारिद्र्यापोहको तुरङ्गमुखामिश्रमः, ३६०, ३६१
त्रिभुवनमोहिनी देवता, ३६७	" विष्णुमन्त्रजपः, २९४
तैलोक्यमोहन-मन्त्रः, २८६, २८९	
" मन्त्रादिना होमादिः, २८७, २८८	
त्वन्दोषहरमौषधम्, २२३	

दिक्षु विदिक्षु च शिवमूर्तीनां पूजनम् ४८१ द्वेपकारी धूपः, २४०

दीक्षा-कलशः, ४८३

" कलशो महेश्वरस्यावाहनम्, ४८४ घ

दीपमुद्रा, ३१५

दुर्गा-दृत्यः, ३१०

" पटलः, ३०६.

" मन्त्रः, ४०६, ४४९

" यजनम्, ३०६

" विद्या, ३०८

" स्वरूपध्यानम्, ३०७, ३१३
४४९

" हृदयमन्त्राः, ३०६, ३०८, ३०९,
३१०

" होमः, ३०७

दुर्गाया अलशस्त्राणि, ३०७, ३०९

दुष्टवृत्ताः, २०

दूषीविषम्, १४६

देवताचार्ययोरभेदः, ९

देवदूती-ग्रहः, १५७

" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५७

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५७

देवी(काली)मन्त्रः, ४०७

देव्याः परिवारसहितायाः पूजा ३, १९

" होमफलानि, ३२०

देहपुष्टिकरं यन्त्रम्, ४४५

देहेऽमृतकलास्यानानि, ८३, ८४

घृतादिषु जयोपायः, २८३

द्विजग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १७१

द्वेपकारिणी हृष्यपी, २३९

धनधान्यवर्धनहोमः, ३६४

धरणिमन्त्रः, ३१४

धातवः सप्त, १०

धात्रयादितैलम्, ४३३

धान्यादीनां मूषिकादिभ्यो रक्षकमन्त्रः,

४४५

धारोष्णम् (क्षीरम्), २०९

धावनी-ग्रहः, १५५

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५५, १५६

" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५५, १५६

धूपः, ४११

धूमावतीमन्त्रः (शत्रूच्चादने), २४९

न

नक्षत्र - कल्पना, ४६५

" चक्रादीनि, ४६२

" वृक्षा आयुष्कराः, २५४

नक्षत्राक्षराणि, ७

नपुंसकमन्त्रः, ३

नरसिंह-पाशुपतविद्याः, १८९

" मन्त्रः, २६५, २६६

नवग्रहाणां नव देव्यः, ३५५

" नवविधानि दानानि, ३५८

" स्वरूपवर्णादयः, ३५४,

३५५

नेत्रप्रज्ञाणां होमाय नवविधा समिधः,

३५८

नवग्रहचिह्नम्, ३५२

नमनीतस्याद्रवीकरणोपायः, २८१

नमशक्तिमन्त्रः, ४७९

नष्टदीपज्वलनोपायः, २८१

नागा (अष्टौ), १३

नागानां पञ्चाशत् सुताः, १३

" सप्तविधलक्षणम्, १३

नागोदयः, १३

नाममारप्रियारुखो वायुः, ४५३

नारसिंहमन्त्रः, २६५, २६६

नारायणीयसर्वमन्त्रार्थकोशः (अस्य ग्रन्थस्य नाम), ४८६

नासिकारोगहरा योगः, २२२

नित्याः, ३९०, ३९१, ३९२, ३९३,

३९४

" मन्त्रः (शक्तिमन्त्रः), ३९०,

३९१, ४०६

" मन्त्राणां प्रभावः, ३९४

" स्वरूपध्यानम्, ३९१, ३९३

नित्याया दूत्यः, ३९१

" दूतीनां मन्त्रः, ३९१

" परिवारभूता दश दूत्यः, ३९२,

३९३

निद्राजनको दुर्गामन्त्रः, ४४९

निद्रास्वरूपिणी दुर्गाः, ४४९

निध्युद्धारोपायः, ३५३

निन्दिता सर्पदशः, १९

निर्नापितदीपस्योज्ज्वलनम्, २८१

निर्विषसर्पदशः, १७, १८

निकल-शिवः, ४७५

" शिवशक्तिः, ४७६

" शिवस्वरूपम्, ४७६

निस्तेजोग्रहपीडालक्षणानि, १६९

नीलकण्ठध्यानम्, ४८

नीलकण्ठीयमन्त्रः, ४७, ४८, ४९, ५०,

४४१

नृपग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १७१

नृसिंहमन्त्रः, २६५, २६६

नेत्रत्रयाधिहरो मन्त्रः, ४५०

प

पक्षग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १६८

पक्षिचक्रादीनि (जयापजयसाधकानि), ४६२,

४६३

पक्षिराजमन्त्रः, ४०, ४१, ४४, २९१,

४८७

पक्षिरुद्रजपः, ५५

पङ्कज ग्रहः, १५२

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५२, १५३

" ग्रहपरिहारोपायः, १५२, १५३

पञ्च - कामवाणाः, ३९४, ३९५

" कामाः, ३९१, ३९२

" - गल्यादिवृत्तयोगाः (सुद्रमा),

२७२, २७३

" मूर्तयः (शिवस्य), ४८०

दिक्षु विदिक्षु च शिवमूर्तीनां पूजनम् ४८१ द्वेयकारी घृषः, २४०

दीक्षा-कलशः, ४८३

" कलशे महेश्वरस्यावाहनम्, ४८४

दीपमुद्रा, ३१५

दुर्गा-दूत्यः, ३१०

" पटलः, ३०६

" मन्त्रः, ४०६, ४४९

" यजनम्, ३०६

" विद्या, ३०८

" स्वरूपध्यानम्, ३०७, ३१३

४४९

" हृदयमन्त्राः, ३०६, ३०८, ३०९,

३१०

" होमः, ३०७

दुर्गाया अल्लशस्त्राणि, ३०७, ३०९

दुष्टदूताः, २०

दूषीविषम्, १४६

देवताचार्ययोरभेदः, ९

देवदूती-ग्रहः, १५७

" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५७

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५७

देवी(काली)मन्त्रः, ४०७

देव्याः परिवारसहितायाः पूजा ३, १९

" होमफलानि, ३२०

देहपुष्टिकरं यन्त्रम्, ४४५

देहेऽमृतकलास्थानानि, ८३, ८४

घृतादिषु जयोपायः, २८३

द्विजग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १७१

द्वेयकारिणी दृढपी, २३९

घ

घनधान्यवर्धनहोमः, ३६४

घरणिमन्त्रः, ३१४

घातवः सप्त, १०

घात्रयादितैलम्, ४३३

घान्यादीनां मूषिकादिम्यो रक्षकमन्त्रः,

४४५

घारोष्णम् (क्षीरम्), २०९

घावनी-ग्रहः, १५५

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५५, १५६

" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५५, १५६

घृषः, ४११

धूमाक्तीमन्त्रः (शत्रूचाटने), २४९

न

नक्षत्र-कल्पना, ४६५

" चक्रादीनि, ४६२

" वृक्षा आयुष्कराः, २५४

नक्षत्राक्षराणि, ७

नपुंसकमन्त्रः, ३

नरसिंह-पाशुपतविद्याः, १८९

" मन्त्रः, २६५, २६६

नवग्रहाणां नव देव्यः, ३५५

" नवविधानि दानानि, ३५८

" स्वरूपणदियः, ३५४,

३५५

नैवग्रहाणां होमाय नवविधाः समिधः,

३५८

नवग्रहार्चनम्, ३५२

नवनीतस्याद्रवीकरणोपायः, २८१

नवशक्तिमन्त्रः, ४७९

नष्टदीपज्वलनोपायः, २८१

नागाः (अष्टौ), १३

नागानां पञ्चाशत् सुताः, १३

" सप्तविधलक्षणम्, १३

नागोदयः, १३

नाममारमियारुयो वायुः, ४५३

नारसिंहमन्त्रः, २६५, २६६

नारायणीयसर्वमन्त्रार्थकोशः (अस्य ग्रन्थस्य नाम), ४८६

नासिकारोगहरा योगाः, २२२

नित्याः, ३९०, ३९१, ३९२, ३९३,

३९४

" मन्त्रः (शक्तिमन्त्रः), ३९०,

३९१, ४०६

" मन्त्राणां प्रभावः, ३९४

" स्वरूपध्यानम्, ३९१, ३९३

नित्याया दूत्यः, ३९१

" दूतीनां मन्त्रः, ३९१

" परिवारभूता दश दूत्यः, ३९२,

३९३

निद्राजनको दुर्गामन्त्रः, ४४९

निद्रास्वरूपिणी दुर्गा, ४४९

निधुद्धारोपायः, ३५३

निन्दिताः सर्पदंशाः, १९

निर्वापितदीपस्योज्ज्वलनम्, २८१

निर्विपसर्पदंशः, १७, १८

निष्कल-शिवः, ४७५

" शिवशक्तिः, ४७६

" शिवस्वरूपम्, ४७६

निस्तेजोग्रहपीडालक्षणानि, १६९

नीलकण्ठध्यानम्, ४८

नीलकण्ठीयमन्त्रः, ४७, ४८, ४९, ५०,

४४१

नृपग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १७१

नृसिंहमन्त्रः, २६५, २६६

नेत्रव्याधिहरो मन्त्रः, ४५०

प

पक्षग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १६८

पक्षिचक्रादीनि (जयापजयसाधकानि), ४६२,

४६३

पक्षिराजमन्त्रः, ४०, ४१, ४४, २९१,

४८७

पक्षिरुद्रजपः, ५५

पङ्कज-ग्रहः, १५२

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५२, १५३

" ग्रहपरिहारोपायः, १५२, १५३

पञ्च - कामवाणाः, ३९४, ३९५

" कामाः, ३९१, ३९२

" - गव्यादिवृतयोगाः (क्षुद्रवाः),

२७२, २७३

" मूर्त्यः (शिवस्य), ४८०

पञ्च-वक्त्रशिवध्यानम् , ४८
 पञ्चास्यशिवरूपध्यानम् , १८८
 पञ्चोन्मादाः , १६४
 पञ्चोपहारनिवेदनम् (विष्णवे) , ४७४
 पञ्जारम् (देवतात्मकम्) , ३२०
 पतिप्रापकमुद्वर्तनम् , ४२७
 पलाञ्जलिमुद्रा , ३१६
 पद्मनागः (महापद्मश्च) , १३, ६२
 पद्माहिविपहरमन्त्रः , ६५
 परमेश्वर-ध्यानपूजादिकम् , ४८०
 " प्रसादजनकाः प्रार्थनादयः , ४४८
 " मन्त्रः , ४४८
 परिसर्प नागः , ८५
 " सर्पद्विजलक्षणानि , ८८
 " सर्पविपचिकित्सा , ८८
 पयन(उच्छिष्ट)मन्त्रः , ४००
 पशुपतिमन्त्राः , ४३६, ४३९
 पशुपरिरक्षणमन्त्रः , ४३८
 पशुवशीकरणमन्त्रः , ४३९
 पाठादितैलम् (सर्पविपहरम्) , ११३
 पाण्डुरोगहरमौषधम् , २२४
 पादरोगहरमौषधम् , २२८
 पापिनि ग्रही , १४८
 " ग्रहीग्रहीतलक्षणानि , १४८
 " ग्रहीग्रहणपरिहारः , १४८
 पाशुपत-ऋषिद्विद्यादयः , १८९
 पिङ्गलद्रमन्त्रः , ५९
 पिङ्गल-ग्रहः , १५२
 " ग्रहदोषलक्षणानि , १५२

पिङ्गल - ग्रहपरिहारोपायः , १५२

पिण्ड-बीजम् , ३२५

" बीजमन्त्रः , ३२५, ३२८

" बीजमन्त्रन्यासः , ३३१, ३३२

" बीजयन्त्रम् , ३२६

" बीजयन्त्रप्रभावः , ३२७, ३२८
३३०

" बीजस्याष्टौ शक्तयः (देव्यः) ,
३२९, ३३२, ३३३

" बीजेन ग्रहादीनामुच्चाटनम् ,
३२५, ३२६

" बीजेन परसैन्यस्तम्भनम् , ३२५

" सञ्जीवनयन्त्राणि , ४६६

पितृग्रहपीडितस्य लक्षणानि , १६९

पित्वातिसारहरमौषधम् , २२६

पित्तोन्मादः , १६५

पिशाच-गोनसः , ८९

" गोनसदंशलक्षणानि , ९२

" गोनसविपचिकित्सा , ९२

पिशाचग्रहपीडितस्य लक्षणानि , १७०

पीतनेत्र-गोनसः , ८९

" गोनसदंशलक्षणानि , ९३

" गोनसविपचिकित्सा , ९३

पुंमन्त्रः , ३, ४

पुण्डरीक-सर्पः , ११७, ११८

पुण्डरीकाङ्गि-दंशलक्षणानि , ११८

" विपौषधम् , ११८

पुतली-द्वारा जीवितकालनिर्णयः , ४५६

पुतली प्रतिष्ठापूर्वक मन्त्रजपादिना आयुषः

परीक्षा, ४५६

पूतना ग्रह, १५१, १५४

" ग्रहदोषपरिहारोपाय, १५१

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५१

पैतिरुसर्प, १४

पौष्ण काल, ४५३

प्रत्यौषधम्, १४६, १४७

प्रमेहहरमौषधम्, २२३

प्रलापग्रहपीडितलक्षणानि, १७०

प्रसादशिवयन्त्रम्, ३३४

प्राणप्रतिष्ठामन्त्र, २४८

फ

फट्कारी ग्रह, १५०

" ग्रहदोषपरिहारोपाय, १५०

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५०

फट्कार्यादयो देवीकृत्य, ३१९

फणी - आमेय, १४

" जानिल, १४

" आप्य, १४

" पार्थिव, १४

ब

बन्धान्नी-ग्रह, १५९

" ग्रहदोषपरिहारोपाय, १५९

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५९

बलिकामा उन्मादग्रहा, १६६

बाल-ग्रहपटल, १४८

" ग्रहा, १४८, १४९, १५८, १५९

" ग्रहान्निष्ठगालस्य भिन्नलक्षणानि, १५२

" ग्रहोच्चाटनमन्त्रा, १५९, १६०, १६१, १६२

" रोगहरा औषधादियोगा, २२०, २२१

बालाना नेत्ररोगहराण्यौषधानि, २२१

" मेधाकरमौषधम्, २२०

बालिका-ग्रह, १५७

" ग्रहदोषपरिहारोपाय, १५७

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५७

" मन्त्र, १५६

बिम्बदण्डी(मार्ताण्डमन्त्रभेद), ३५०

बीजमन्त्रा, ३

बुद्ध देवमन्त्ररूपग्रन्थानम्, ३१३

" मुनिमन्त्र, ३११, ३१२, ३१४

ब्राह्मग नाग, ६२, ६३

" नागभूमि, ६३, ६४

" नागाशनम्, ६३

भ

भग-दोषा दश, ४११

" बन्धनयन्त्रमन्त्रादय, २४७, २४८

भगन्दरहरमौषधम्, २२५

भद्रकालीमन्त्रः, १७८

भयहरमन्त्रः, ४६१

भयानकः (आखुः), १२०

भयानक- (मूषिक) विपचिकित्सा, १२१

" (मूषिक) विपलक्षणानि, १२१

भस्मकग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १६९

भिक्षाक्षभाजनपूरको मन्त्रः, २९४

भीषणी-ग्रही, १४८

" ग्रहीग्रहलक्षणानि, १४८

" ग्रहीग्रहविकारपरिहारोपायः, १५८

भूतकः (आखुः), १२०

भूतक-विपलक्षणानि, १२२

" (मूषिक) विपचिकित्सा, १२२

भूत ग्रहनाशका घृषाः, १६३

" ग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १७०

" ग्रहादीनां बलादुच्चाटनोपायः,

१७३

" बलिदानानि, १७९, १८०,

१८१, १८२, १३

" मन्त्राः, १८१, १८२, १८३,

१८४, १८५

भूतादिनाशनः सुदर्शनमन्त्रहोमः, २५७,

२५८

भूतोन्मादः, १६६

भूदेवीस्वरूपध्यानम्, २९७

भूय्यादिस्वायत्तीकरणहेतुकं मन्त्रतन्त्रादिकम्,

२६०, २६१

भूषण, २६

भूहृदयमन्त्रः, २९६

भैरवरुद्र-ध्यानम्, ५१, ५२, ५३,

२६७

" स्वरूपम्, ५१, ५२, २६७

भोजनसम्पादको मन्त्रः, ४४७

भौम(सर्प)विपम्, ४०

भ्रमदुर्गामन्त्रः, ४४९

भ्रमर गोमसः (मण्डली), ८९

" गोमस-दंशलक्षणानि, ९०

" विपचिकित्सा, ९०

भ्रुटीमुख-सर्पः, ८५

" सर्पदंशलक्षणानि, ८७

" सर्पविपचिकित्सा, ८७

म

मकरी (देष्टी), १५

मकुटा-ग्रहः, १५१

" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५१

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५१

मज्जिष्ठादितैलम्, ४३४

मण्डलि-विपाणि, ८९, १०४

" विपहृदौषधानि, ९८-१०४

" विपहृन्मन्त्रः, ९८

" सर्पदंशः, १८

मत्स्यमवादीनां तिरोधानोपायः, २७६

मत्स्यविपहरवृत्तम्, १४०

मन्त्र-जपार्हाणि दिनानि, ९

" जातिविधा, ३

" न्यासाज्ञानि, १०

मन्त्र - साधने प्रशस्तानि अशनानि, ९

" सिद्धिदा देशा, ९

मन्त्रार्थकोशोऽयं ग्रन्थ, ४८६

मरणसूचकानि रिष्टानि, ४५४, ४५५,
४५६, ४५७, ४५८, ४५९

मलकर्दम-सर्प, ८५

" सर्पदशलक्षणानि, ८७

" सर्पविपचिकित्सा, ८७

मलयन्धस्यौषधम्, २२८, २२९

मसूरिकाहरो मन्त्र, २१६

महा-कर्णसर्प, ८४

" कर्णसर्पदशलक्षणानि, ८६

" कर्णसर्पविपचिकित्सा, ८६

" कालिमन्त्र, ४२, ४३

" कालिस्वरूपध्यानम्, ४२

" गोनस (मण्डली), ८९

" गोनसदशलक्षणानि, ९०

" गोनसविपचिकित्सा, ९०

" नागविषहरमन्त्र, ६५

" पद्मनाग, १३, ६२, ८५

" पद्मसर्पदशलक्षणानि, ८६

" पद्मसर्पविपचिकित्सा, ८६

" मर्मणि सविषे प्रतीकार, ८३,

८४

" महिषीग्रह, १५०

" महिषीग्रहदोषपरिहार, १५०

" महिषीग्रहदोषलक्षणानि, १५०

" सुदर्शनमन्त्र, २९१

महाहि, ८५

महाहि-सर्पदशलक्षणानि, ८८

" सर्पविपचिकित्सा, ८८

महेन्द्रमन्त्र, ३७३

महेश्वरस्वरूपध्यानम्, ४८२

माणिमद्र मन्त्र, ३७४, ४४७

" मन्त्रजपक्रमः, ३७५

" स्वरूपध्यानम्, ३७७

मातङ्गिका मन्त्र ३९६, ३९७

" विद्या, ३०७, ३९८

मातर (अष्टौ), ४६४

मातृ-चक्रम्, ४६४

" मन्त्रा, १८६, १८७, १८८

मारि-रोगहरमौषधम्, २१६

" रोगहरो मन्त्र, २१६

मार्ताण्ड-भैरवादिपटल, ३५०

" मन्त्र, ३५०

" मन्त्रत्रयादीना फलानि, ३५२,

३५३

" मन्त्रेणाङ्गन्यासादिकम्, ३५१

" स्वरूपध्यानयजनादिकम्, ३५१

मार्ताण्डस्य चतस्रो देव्य ३५१

" नव शक्तय, ३५१

" पञ्च मूर्तय, ३५०, ३५१

मालामन्त्रा, ३

मुकुन्दस्वरूपध्यानम्, ४७५

मुक्तकेशी ग्रह, १५०

" ग्रहदोषपरिहार, १५०

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५०

मुखपाकहरमौषधम्, २२७

मुचका-ग्रहः, १५८

" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५८

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५८

मुसलद्वयसंयोजकोपायः, २८४

मूढगर्भे परिहारः, ४२०

" मन्त्रः, ४२०

मूत्रकृच्छ्रहरमौषधम्, २२७

मूत्रस्तम्भनमन्त्रः, २७५

मूत्रस्तम्भनोपायः, २७५

मूर्खसर्पाः (पण्डितः), ८५

मूलमन्त्रेण विष्णवे पञ्चोपहारनिवेदनम्,
४७४

" (अष्टाक्षरेण) विष्णुपूजा, ४७४

मूलमन्त्रौ (वसुधारायाः), ३११

मूपिक-पटलः, १२०

" विपहराणि घृतानि, १३४, १३५

" विषे मन्त्रः, १३२

" " विविधा योगाः, १२७,

१२८, १२९, १३०

मूपिकाः (आखवः) षोडश, १२०

मृगादीनां दमनोपायः, ४४६

" दमनमन्त्रः, ४४६

मृत्युञ्जय-मन्त्रः, ३७०, ३७२, ४३०

" मूर्तिध्यानम्, ३७१, ३७२

" यन्त्रम्, ३७०, ३७१

" होमः, ३७१

मृत्युञ्जयादिपटलः, ३७०

मृष्टान्नप्रदो मन्त्रः, ४४६

मेघनादः (मूपिकः), १२०

मेघनाद-विषपरिहारोपायः, १२३

" विपलक्षणानि, १२३

मेढू - ग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १६९

" वृंहणमन्त्रः, ४१४

" वृंहणोपायाः, ४१४, ४१५

य

यक्ष मन्त्रः, ३८१, ३८३, ३८४

" सेनापतिमन्त्रः, ४४७

यक्षिणी-कर्णमन्त्रः, ३८१, ३८३

" ग्रहः, १५८

" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५८

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५८

" देवता, ३८२

" मन्त्रः, ४०८

यक्षिण्युपासनम्, ३८३

यम - दृष्टिका, १५

" दूतीदंष्ट्रा, ७०

" विद्या, २४३

यमुना-ग्रहः, १५३, १५६

" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५३

१५४

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५३

यातना-ग्रहः, १५४

" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५३

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५४

युद्धादिपटलः, ४५३

युद्धायानुकूलप्रतिकूलनक्षत्राणि, ४६१,

४६२

- युद्धे जयप्रदमन्त्रयन्त्रादिकम्, ४७०
 " जयसूचकानि निमित्तानि, ४६०
 योगिनीमन्त्रः (महानिद्राजनकः), ४४९
 योनि-ग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १७०
 " मुद्रा, ३९२
 " मेढूयोर्विलोत्पादनौषधानि, ४१६
 " यन्त्रम्, ३९०, ३९२
 " रोमशातनौषधम्, ४३३
 " संस्कारस्य विविधा उपायाः, ४१२

र

- रक्त-पित्तहरमौषधम्, २२४
 " स्तम्भनमौषधम्, २२६
 " स्नावनिवारणलेपादयः, ४६८
 रजतस्वर्णीकरणम्, २८०
 रजस्नावण-स्तम्भनशैल्यायाः, ४१३
 रतिकामा उन्मादग्रहाः, १६६
 रत्नचामुण्डामन्त्रः, ४४४
 रसायनानि, २३१, २३२, २३३, २३४
 राक्षसग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १६९
 राक्षसी-ग्रहः, १५४
 " ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५४
 " ग्रहदोषलक्षणानि, १५४
 राग-गोनसः (मण्डली), ८९
 " गोनसदंशलक्षणानि, ९३
 " गोनस (मण्डलि) विपचिकित्सा,
 ९३
 राजिल-दण्डस्य चिकित्सा, १०५

- राजिल-विषहरो मन्त्रः, १०७
 राजिलाहिपटलः, १०५
 राजिलाः, १४, १०५
 रात्रौ गृहान्तर्ज्योत्स्नाप्रकाशोत्पादनोपायः,
 २८४
 " ध्वान्तोऽग्रेरुत्पादनम्, २८३
 राश्यक्षराणि, ५
 राहुचक्रम्, ४६४
 रिपु-मारको मन्त्रः, २४३
 " सैन्योच्चाटने हुल्ल-हुल्ल मन्त्रः, २४४
 रिपोरुच्चाटनं चूर्णम्, २४०
 " यन्त्रम्, २४२, २४९
 रिपोरुच्चाटनो मन्त्रः, २४२, २४९
 रिष्ट-दोषशान्तिः, ४५५
 " सूचकानि निमित्तानि, ४५४,
 ४५९
 " स्वरूपाणि, ४५४, ४५५
 रुद्र-पटलः, ४७
 " मन्त्रः, ५०, ५१, ५२, १७५,
 १७६, १७७, १७९,
 २०३, ३९९
 " मन्त्रजपफलम्, ६०
 रुद्राहुसमन्तः, ५७
 रेचनौषधम्, २२९, २३०, २३१
 रोदिनी-ग्रहः, १५१, १५४
 " ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५१, १५४
 " ग्रहदोषलक्षणानि, १५१, १५४
 रोम-जनकमौषधम्, ४३३
 " शातनमौषधम्, ४३३

रोण्यां स्थिरीकरणमौषधम्, ४३३

ल

लक्ष्मीयजनम्, ४०७

लक्ष्म्याः दिव्यरूपध्यानं पूजा च, २९०

" महाभावात्वम्, २९१

" विभूतिः, २९१

लटना-ग्रहः, १५२

" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५२

" ग्रहदोषलक्षणानि, १५२

लवण-मन्त्रः, ४०३

" होमः (वशीकरणार्थम्), ४०३

लिपिः (समस्तमन्त्रयोनिः), १२

लिपिदेवता, १२

लतादिपटलः, १३६

लता-मन्त्राः, १३६

" विषेषु असाध्यानि चत्वारि,
१३६

" " लेपसेकादयः, १३७

" " साध्यानि, १३६

लताश्चतुर्विंशतिविधाः, १३६

लोध्रपुष्पाहिः, ११७

लोध्रपुष्पाहि-दंशलक्षणानि, ११८

" विपौषधम्, ११८

लोहानां लोहान्तरत्वापादनोपायाः, २८०

लोहित-सर्पः, ८५

" सर्पदंशलक्षणानि, ८७

" सर्पविषचिकित्सा, ८७

लोहिताक्ष-सर्पः, ११७

" सर्पदंशः, ११८

" सर्पविषचिकित्सा, ११८, ११९

व

वक्रक्षतम् (सर्पदंशः), १८

वज्र-देवता, ३२६

" मुद्रा, ३१२, ३१३, ३१५

वणिग्रहपीडालक्षणानि, १७१

वनमालिका (श्रीदूती), २९९

वमन-हरमौषधम्, २१२

" हरो मन्त्रः, २१२

वमनौषधम्, २३०

वराह-ध्यानम्, २९६

" मन्त्रः, २९५, २९६

" मन्त्रजपफलम्, २९५, २९६

" मूर्तिध्यानप्रकारः, २९६

" मूर्तिध्यानफलम्, २९६

वलाकी (श्रीदूती), २९९

वलाहक-सर्पः, ८५

" सर्पदंशः, ८६

" सर्पविषचिकित्सा, ८६

वशीकरण-मन्त्रः, (नृपादीनाम्,) ३११,

३१२, ३१४

" मन्त्रादयः, ३४७, ३४८, ३४९,

४०३

" यन्त्रम्, ४१०

वश्यहृत्क्ष्मीयजनम्, ४०७

वश्यहृत्यन्त्रम्, ४०१, ४०५, ४०८

वश्यकृन्मन्त्रः, ३४७, ३४८, ४०१, ४०५,	वासुदेवादिचतुर्व्यूहपूजनम्, ४७४
४०७, ४०८, ४५२	वाहनमुद्रा, ३१६
वश्यकृद्वायुमन्त्रः, ४०७	विचित्रकुसुम-सर्पः, ८५
वश्यपटलः, ४११	" सर्पदंशलक्षणानि, ८८
वसुधारामन्त्रः, ३११, ३१२, ३१४	" सर्पविपचिकित्सा, ८८
वाक्स्तम्भनोपायः, २७४, २७५	विद्रध्यादिहरमौषधम्, २२५
वागीश्वरी-मन्त्रः, ३६६, ३६८	विनोदपटलः, २७४
" स्वरूपध्यानम्, ३६६	विपदि मन्त्रः, २७, ३१
वागीश्वर्या बीजाक्षराणि, ३६९	विप्रनागः, ६२
वादेवता, ३६८	विभीषिका (श्रीदूती), ३००
वातकर्ण-सर्पः, ८५	विरेचकमौषधम्, २२९, २३०, २३१
" सर्पदंशलक्षणानि, ८७	विविधविपहरा औषधयोगाः, ११६,
" सर्पविपचिकित्सा, ८७	११७, ११८, ११९
वातशोणितहरमौषधम्, २२४	विषं द्विविधम्, २७
वातादिरोगहरो मन्त्रः, २१७	विषघाती-मूपिकः, १२०
वातिकसर्पः, १४	" मूपिकविषपरिहारोपायः, १२१
वातोन्मादः, १६४	" मूपिकविषलक्षणानि, १२१
वानरी-ग्रहः, १५८	विषमज्वरहरो मन्त्रः, २०७
" ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५८	विष-मोक्षणमन्त्रः, ९७
" ग्रहदोषलक्षणानि, १५८, १५९	" वेगव्याप्तिप्रकारः, २३
वायवी-ग्रहः, १५८	" वेगाः सप्त, २३
" ग्रहदोषपरिहारः, १५८	" संक्रामकमन्त्रः, ३२, ३३,
" ग्रहदोषलक्षणानि, १७८	३४
वायव्यविषम्, ४०	" स्तम्भनमन्त्रः, ३६
वायुमन्त्रः, (उच्छिष्ट), ४००, ४४३,	" स्तोमकृन्मन्त्रः, ३२, ३४, ३५
४४४	" हरं पाठादितैलम्, ११३, ११४
वाराहमन्त्रः, २९५, २९६	" हरा औषधयोगाः, ७६-८२
वासुकिः, १३, ६२	" हरो मन्त्रः, ४५२
वासुकिविपहरमन्त्रः, ६५	" हारिकथाः, ५४-५७

विपारिरुद्र-मन्त्रः, ५३

" स्वरूपम्, ५२, ५३

विपारितस्य पानीयादिः, १११

" स्वेदविधिः, ११०

विपारितेन वर्जनीयादीनि, ११२

विपूचिहरमौषधम्, २२६

विपोत्सादनरुद्रः, ५५

विष्णु-पटलः, २८६

" पूजा, २८९, २९०

" स्वरूपध्यानम्, २८९, २९०, ४७४, ४७५

" हृदयमन्त्रः, २९४

" हृदयमन्त्रजपकमः, २९४

विष्णोः हृदये आवाहनम्, २८९

विसर्प-गोनसः, ८९

" गोनसदंशलक्षणानि, ९३

" गोनसविपचिकित्सा, ९३

" हरमौषधम्, २२९

वीर-नरसिंहमन्त्रः, २६५, २६६

" पट्टधारणमहिमा, ४६६

" पट्टमन्त्रः, ४६६

" पट्टयन्त्रम्, ४६५, ४६६

वृक्षेभ्यः (स्वयं) फलादिपतनोपायः, २८५

वृद्धिहरमौषधम्, २२७

वृश्चिक-विषम्, १३८

" विपचिकित्सा, १३८

" विषहरमन्त्रः, १३८

वृषभादीनां दमनोपायः, ४४६

वृषल-ग्रहपीडितस्य लक्षणानि, १७१

वृषल-नागमृमिः, ६३, ६४

" नागाशनम्, ६३

वृष्याण्यौषधानि, ४२६

वेपथु-सर्पः, ८५

" सर्पदंशलक्षणानि, ८७

" सर्पविपचिकित्सा, ८७

वैरिसेनोच्चाटनयन्त्रमन्त्रादयः, २४०

वैश्रवणमन्त्रः, ३७८

व्यन्तराः सर्पाः, १४

व्यन्तराहिदंशः, १८

व्यास-मन्त्रजपः, ३६५

" स्वरूपध्यानम्, ३६५

व्यासोपासनाफलम्, ३६५

व्रणरोपणमौषधम्, २२५

श

शक्ति - देवीयन्त्रम्, ३८५, ३८९

" मन्त्रः, ३८५, ३८८, ४७३, ४७४

" मन्त्रबीजानि, ३५६

" वश्यमन्त्रजपः, ३८७, ३८९

" स्वरूपध्यानम्, ३५२, ३८५, ३८६

शक्तिस्त्रिभुवनमोहिनी, ३९३

शक्त्यादिपटलः, ३८५

शङ्करमन्त्रः, ४४८

शङ्खपाल-नागः, १३, ६२, ८५

" नागविषहरमन्त्रः, ६६

शङ्खपाल-सर्पदंशलक्षणानि, ८५
 " सर्पविषचिकित्सा, ८
 शतपदीविषहरमौषधम्, १४०
 शत्रु-गृहे सर्पाकुलीकरणम्, २८३
 " निर्वहणं शस्त्रलेपादिकम्, ४७१
 " मध्ये मित्रभेदकृत्कृत्या, २५३
 " मारकप्रतिमादयः, २५०, २५१
 " मारकमन्त्रः, २४३, २४६,
 २४८, २४९, २५०
 " मारकयन्त्रम्, २४३, २४६,
 २४८
 " सेनास्तम्भनं यन्त्रम्, २३६,
 २३७, ४६६
 " सेनास्तम्भनो मन्त्रः, २३६,
 २३७
 शत्रुचाटनं चूर्णम्, २४०, २५२
 " कीलकम्, २५३
 " मन्त्रयन्त्रादिकम्, २४१, २४३,
 २४४, २४५, २४६
 शत्रुचाटना मन्त्राः, २४१, २४३,
 २४४, २४५, २४६
 शस्त्र-जालनिवारणोपायाः, ४६६-४७०
 " वारणमन्त्रः, ४६७
 " लेपादयः, ४६७
 " बलयः, ४६६
 शाङ्करी (शिवदूती) ३००
 शार्ङ्गेष्टादितैलम्, ११५
 शिरसि सर्पधारणोपायः, २८३
 शिरो-मन्त्रः, २७६

शिरो-रोगस्यौषधानि, २१४, २१५
 " रोगहरा मन्त्राः, २१३, २१४,
 २१६
 शिव-तीर्थस्नानम्, ४८८
 " दीक्षाकलशः ४७३
 " ध्यानम्, ३३५
 " पटलः, ३२५
 " पूजाक्रमः, ३३५
 " पूजायां होमः, ४८३
 " मूर्तीनां सर्वदिक्षु पूजनम्, ४८१
 " शक्तिमन्त्रः, ३८५
 " स्वरूपध्यानम्, ४७६
 शिवार्चनम्, ४७८
 शिवो द्विविधः, ४७५
 शिवोपासना, ४७८
 शिष्यः (तत्त्वरूपम्,) ७
 शिष्यशिक्षणम्, ४८२
 शिष्येण शिवार्चनम्, ४८२
 शीतला-ग्रहः, १४३
 " ग्रहदोषपरिहारोपायः, १५३
 " ग्रहदोषलक्षणानि, १५३
 शुक्रसावपरिहारः, ४३२
 शुचिविद्या, ६१
 शुभदूताः, १९
 शुद्ध-नागः, ६२
 " नागवासगूढिः, ६३, ६४
 " नागाहारः, ६३
 शूल-मुद्रा, ४८
 " रोगहरमौषधम्, २२६

शेष-नागः, ६२

" मन्त्रः, ९६, ९७

शेषादिनाडिकाः, ६७

शेषहरमौषधम्, २२९

शेषा-गोनसः (मण्डली), ८९

" गोनसदंशलक्षणानि, ९६

" गोनसविपचिकित्सा, ९६

श्रीदेवी-पटलः, २९८

" मन्त्रः, २९८, ३०२

" मन्त्रजपप्रकारः, २९८, ३०२

" विषयका विविधा होमाः, २९७

" होमादिफलम्, २९७

श्रीदेव्यर्चननियमाः, ३०१, ३०२

श्रीदेव्याश्चतस्रो दूत्यः, २९९

श्रीयन्त्रे श्रीदेवीस्वरूपध्यानम्, ३००

श्रीरेखा-विद्या, ३०३

" विद्याजपफलम्, ३०३, ३०४,
३०५

श्रीविद्यामन्त्रः, ३०२

श्रेयस्करो दुर्गायोगः, ३०७

श्रीपद्महरमौषधम्, २२७

श्वविषहरा योगाः, १४२

श्वस-हरं यन्त्रम्, २१०

" हराण्यौषधानि, २११, २१२

" हरो मन्त्रः, २१०

श्वेत-गोनसः, ८९

" गोनसदंशलक्षणानि, ८९

" गोनसविपचिकित्सा, ८९

" सर्पः, ८५

श्वेत-सर्पदंशलक्षणानि, ८५

" सर्पविपचिकित्सा, ८५

" हनुनागः, ११७

" हन्वहिदंशलक्षणानि, ११८

" हन्वहिविपौषधम्, ११८

प

पट्कार्मिकं (तन्त्रम्), २

पट्कार्मिकमिदं तन्त्रमित्यस्य व्यवस्था,

४८५

पड्डिशतिः सर्पाः, ८५

पोडशगोनसाः, ८९

स

सकल-जगद्वशीकरणमन्त्राः, ३९५, ३९६

" वशीकरणमन्त्रः, ४१०

सकलः शिवः, ४७५

सकलापनिवारको वीरनरसिंहमन्त्रः, २६५,

२६६

संजीवनमन्त्रम्, १९०

संक्षोभिणी-मुद्रा, ३९४

" यन्त्रम्, ३९४

सदा क्लिप्ता (दुर्गा), ४०६

सन्निपातप्रकोपनाः (सर्पाः), १४

सप्त धातवः, १०

सप्तविध-विषवेगाः, २३

" सर्पदंशलक्षणानि, २४, २५

समय-मन्त्राः, ३१२

" मुद्रा, ३१२, ३१५

समस्तमन्त्रयोर्निर्मन्त्रः, १२

सरस्वती-ध्यानम्, ३६७, ३६८

" मन्त्रशीजाक्षराणि, ३६९

सर्प - क्रीडनविद्या, ७०, ७१

" दंशाद्विषहरणोपायः, ७५

" दंशे निन्दिताः कलाः, १६, १७

" दंशे कृच्छ्रसाध्याः, १७

" दंशे निन्दिताः प्रकाराः, १९

" विषापहहा धूपाः १०८, १०९

सर्पस्तम्भनविद्या, ७१

सर्पाः (व्यन्तराः), १४

सर्पाणाम् आयुरवधिः, १६

" गर्भकालः, १४, १५

" निर्मोकमोक्षकालः, १६

" (सर्वेषां) विषहरमौषधम् ११७

सर्पाण्डानां स्त्री-पुं-नपुंसकलक्षणम्, १५

सर्पाङ्गानविधिः, ६१

सर्पेभ्यो रक्षणयन्त्रम्, ७४

सर्व-कामदो मन्त्रः, ३१६

" कार्यसिद्धये परमेश्वरप्रसादप्राप्तिः,
४४८

" कृष्णसर्पः, ८५

" कृष्णसर्पदंशलक्षणानि, ८५

" कृष्णसर्पविषचिकित्सा, ८५

" ज्वरहरं यन्त्रम्, २०६, २०७

" ज्वरपहमन्त्रः, २०२

" त्वदोषहरमौषधम्, २२३

सर्व - दुष्टग्रहनिवर्तकं यन्त्रम्, १९०

" प्रसादनमन्त्रः, ४४२

" भूतादिहरो मन्त्रः, २६५

" विषस्तम्भकमन्त्रः, २६

" विषापहस्वेदः, ११७

सर्वापन्नाशको मन्त्रः, ४७०

सर्वाभीष्टदा शम्भुप्रार्थना, ४४७, ४४८

सर्वाभीष्टदो विष्णुमन्त्रः, २९५

सर्पपाहिः, ११७

सर्पपाहि-दंशलक्षणम्, ११८

" विषौषधम्, ११८

सर्विषसर्पदंशः, १८

सस्य-कीटानामपोहको मन्त्रः, ४४४

" दोषहरो वायुमन्त्रः, ४४४

साक्षान्ताङ्गमन्त्रः, ३५४

साङ्गः वैष्णवाष्टाङ्गमन्त्रः, ४७२

" सूर्यमन्त्रः, ३७९

साध्यमुद्रा, ३९२

सिंहास्यः (आखुः), १२०

सिंहास्य(मूपिक)विषचिकित्सा, १२४

" (मूपिक)विषलक्षणानि, १२४

सुख-निद्राप्राप्तये परमेश्वरध्यानम्, ४४८

" प्रसवोपायाः, ४२२, ४३०, ४३१

सुगर्भः (आखुः), १२०

सुगर्भविष-चिकित्सा, १२५, १२६

" लक्षणानि, १२५, १२६

सुदन्तः (आखुः), १२०

सुदन्त-विषचिकित्सा, १२५

" विषलक्षणानि, १२५

सुदर्शन-पूजा, २९२	स्तन्यदोषहरः काथः, २२०
" मन्त्रः, २५५, २५६, २५७, २९१	स्त्रियः सौभाग्यकरणम्, ४११
सुनासः (आखुः), १२०	स्त्रीणां रजस्तम्भन-सावणयोरुपायाः, ४१३
सुनास-विषचिकित्सा, १२४	" रक्तसावणहारौपधानि, ४३२
" विपलक्षणानि, १२४	स्त्री - पटलः, ४२३
सुप्रभा (ओषधिदेवता), १४२	" पुरुषयोः परस्परवशीकरणौपधानि,
सुवलः (आखुः), १२०	४१७—४२०
सुवल-विषचिकित्सा, १२५	" पुरुषयोः परस्परवशीकरणमन्त्रा-
" विपलक्षणानि, १२५	दिकम्, ३४७, ३४८
सुरग्रहीडितस्य लक्षणानि, १६७	" पुरुषयोः परस्परवश्यकरा उपायाः,
सूचि-गोनसः, ८९	४२०, ४२१, ४२२
" गोनस(मण्डलि)दंशलक्षणानि, ९१	" प्राप्त्युपायः, ४२३
" गोनसविषचिकित्सा, ९१	" मन्त्रः, ३
सूर्य - पूजाफलम्, ३५७, ३५८	" यन्त्रम्, ३९६
" पूजाविधिः, ३५७	" लाभकृन्मन्त्रः, ४२३
" मन्त्रः (साङ्गः), ३५९, ४५१	" वश्यकृन्मन्त्रम्, ४०१
" मन्त्रजपफलम्, ३५९, ३६०,	" वश्यकृन्मन्त्रः, ४०१
४५१	स्थावर-विषम्, २७, १४२
" मन्त्रेण होमः, ३५१, ३६०	" विषचिकित्सा, १४२
सूर्यस्य पञ्च मूर्तयः, ३५२	" विषहरमन्त्रः, १४४
सेनास्तम्भनयन्त्रमन्त्राः, २३६, २३७,	" विषहरा योगाः, १४५, १४६
२३८	" विषस्य दशाधाराः, २७
सौम्यमन्त्रः, ४	" विषे पुनर्नवातियोगाः, १४५
सौम्या उन्मादग्रहाः, १६६	स्निग्धयोर्विद्विषका यन्त्रमन्त्राः, २३८, २३९
स्कन्दमन्त्रः, ३३६	स्वराणां देवताः, १०
स्कन्दादिपटलः, ३३६	
स्तन-रोगहरा उपायाः, ४३५	
" विद्रव्येः लेपनम्, ४३५	हनुमतः कक्षापायोः शक्तिः, ४४३
स्तनादिचूडणमौषधम्, ४३६	हनुमदैक्यो मन्त्रः, ४४३, ४४४

हन्तुकामा उन्मादग्रहाः, १६६
 हंसाभिका-ग्रहदोषपरिहारोपायः, १४९
 " ग्रहदोषलक्षणानि, १४९
 हरपूजा, ४७५
 हरि-ध्यानविधिः, २९५
 " पूजा, ४७२
 " स्वरूपध्यानम्, ४७४, ४७५
 " हरपूजापटलः, ४७२
 हस्तिनां वशीकरणमन्त्रः, ४३९
 हिकाहरः प्रयोगः, २१९

हुल-हुलमन्त्रः, २४४
 हृद्रोगहराभ्यौषधानि, २१५
 हृद्रोगहरा मन्त्राः, २१५
 हृल्लेखा(शक्ति)मन्त्रः, ३८५, ३८८
 हेमगोनसः (मण्डली), ८९
 हेमगोनस देशलक्षणानि, ९२
 " विपचिकित्सा, ९२, ९३
 हेलकी-मन्त्रः, ४४१, ४४२
 " विद्या, ४४१, ४४२
 " स्वरूपध्यानम्, ४४२

ERRATA

शोधनसूची

[भूमिकायाः, तन्त्रसारसङ्ग्रहस्य च पठनात् पूर्वं तयोर्निपतिता मुद्रणदोषा अस्मिन् शोधनपत्रे निर्दिष्टरीत्या कृपया पाठकैरवश्यं प्रथमं शोधनीयाः ।]

(भूमिकायां दृश्यमाना अंशाः)

पुटः	पङ्क्तिः	अंशः	शुद्धः पाठः
11	17	आमुष्मिकानिः-	आमुष्मिकानि
15	8	बलवान्-	बलवान्
"	15	तत्त्वम्	तत्त्वम्
"	19	विशिष्यैष	विशिष्य
18	1	one उत्तरतन्त्रम् is to be omitted.	
21	11	मुह	मुहु
"	28	भेषजं	भेषजं
22	18	शाखित्यपि	शाखिन्यपि
23	2	चिकित्स	चिकित्सा
24	2	अवगम्येत ।	अवगम्येरन् ।
"	5	विषय	विषय
"	13	धात्वन्तार	धात्वन्तर
"	16	विरणात्मकेषु	विवरणात्मकेषु
26	11	विक्रीडित	विक्रीडित
29	4	बलवदाधार	बलवदाधार
32	16	पुस्तकालय	पुस्तकालया
"	3	अशकम् ;	अशक्यत ;
33			

(ग्रन्थस्या अंशः।)

पुटः	पङ्क्तिः	अंशः	शुद्धः पाठः
१	१४	देधानां	देवानां
२	४	पट्कर्मिकं	पट्कार्मिकं
॥	१०	पतङ्गमन्त्राणि	पतङ्गमन्त्रास्तु
३	१२	कर्णम्	कर्णः
५	५	पष्ठेशादीन्	पष्ठैशादीन्
६	८	सो	यो
७	१	भापिता	भाषणः
८	१४	मन्त्राणि	मन्त्रास्तु
२३	६	चेष्टादष्टस्य	चेष्टा दष्टस्य
२९	७	स्ववर्ण	सुवर्ण
४६	१०	वक्तो	वक्त्रो
८५	२	यथा	यथा
९१	१	पष्ठः	सप्तमः
९६	४	स्फिरया याप	स्फिरया न्योष
११२	७	याभे न	यानं न
१३६	११	पद्यकं	पद्मकं
१५२	१४	तच्चेष्टा	तच्चेष्टा
१५८	४	तच्चेष्टा	तच्चेष्टा
१६३	८	८९	८८
१६५	४	लक्ष्णोर्वर्यउन्मादः	लक्ष्णो वर्य उन्मादः
॥	१०	अमटा	अमरा
१८५	६	पृथक्	पृथक्
१८८	८	घण्टा	घण्टा
२३०	१२	गूढ	गुहं

पुटः	पङ्क्तिः	अंशः	शुद्धः पाठः
२४८	३	रि गृह्यते	रिगृह्यते
"	४	पठित मात्रा	पठितमात्रा
२७०	५	समिध.	समिध.
२८२	१	आस्यस्य	आस्यस्थं
३०२	५	च्छिद्यं	च्छिद्यं
३५२	१	शशी	शशी
३५४	२	हल्लखा	हल्लेखा
३६०	९	तज्वाला	तज्ज्वाला
३७२	२	ज्वल नी	ज्वलनी
३८१	२	तिंते नेन्दु	तिंतेनेन्दु
३९३	४	स्वेखला	मेखला
४१५	८	पिप्पली तण्डुलानि	पिप्पलीतण्डुलानि
"	१८	सरणि	सरणि
४४०	१	स्निग्धै	स्निग्धं

